

RALPH
SPRINGER

OM
DE

10 / waynot a.
MACHT

N.V. BATTELIEE & TERPSTDA LEIDEN

OM DE MACHT

ROMAN

DOOR

RALPH SPRINGER

N.V. ALGEMEENE BOEK- EN HANDELSDRUKKERIJ, VOORHEEN
BATTELJEE & TERPSTRA, LEIDEN

Gertrud stapte snel het smalle pad langs, tusschen de heesters door, trok het hek van hun stukje grond open en liep dwars door de heide naar den straatweg. Ze keek nog eens om en wuifde moeder toe.

De klok der Siemensfabriek wees twee uur aan.

Hoewel midden Augustus, was het dien dag niet te warm om te loopen. Gewoonlijk gaf ze niet om wandelen, tenzij in het flaneeruoortje, op Kurfürstendamm. Gezien te worden, *lopend* naast een heer, scheen haar een vernedering toe, haar lief gezichtje, slank figuurtje, heel de bekoorlijkheid van haar persoontje en de gewoonlijk overrompelende brutaliteit van haar voorkomen aangedaan. Maar nu zoo in haar eentje te loopen, wetend dat ze nagekeken en bewonderd werd, blik voor blik teruggevend en een àl te vrijmoedigen lach met een minachtend mondgebaar pareerend, dat stond haar wel aan.

In de Berlinerstrasse bleef het meisje plotseling stil staan. Pijn in het onderlijf drong haar zich voorover te buigen en ze beet op haar lip, om het niet uit te schreeuwen. De glans in haar lachende, blauwe oogen verdofte en de frissche kleur op haar wangen trok weg. Spoedig minderde de pijn weer, doch nu wist ze ook, dat ze er den heelen dag last van zou hebben.

Nu ging ze weer langzaam voort. Twee maanden geleden had een dokter haar al gezegd dat ze onder behandeling moest, maar ze had in stilte de schouders opgehaald. Zelf verdiende ze niets en het loon van vader was nauwelijks toereikend voor de dagelijksche behoeften van hun gezin. En bovendien, wát zou vader wel zeggen, als ze hem bekennen moest, wat haar scheelde?

Langzaam en gebogen loopend, vond ze zich opeens oud, zij, Gertrud van twee en twintig jaar. En nu moest ze weer denken aan den tijd toen ze zich zoo jong wist, dat ze dacht nóóit oud te worden, aan haar vriendschap met Hans.

Hij was haar eerste vriend, een vliegofficier en ze had hem in het laatste jaar van den oorlog leeren kennen, op een dag toen ze de fabriek verzuimde, om het Westen door te boemelen en langs den Linden te lanterfantten. Groot, sterk en vroolijk, zijn kepi eeuwig schuin op het

hoofd, had hij haar direct gewonnen, met zijn brutale scherts en overstelpende royaliteit. Door hem was zij, van onwetend fabrieksmeisje, vrouw geworden.

Hans. Háár Hans.

Ze zag hem weer liggen, verminkt, neergeslagen met de machine die hij probeeren moest. Deze moest een defect hebben gehad, dat hem bij het nazien was ontgaan. Bijna voor haar voeten was hij neergekomen, een uiteengeslagen, bloederig overschot van dien prachtigen, levenslustigen jongen man en ze had niet eens kunnen huilen. Ook later niet, in dien eersten nacht, toen ze in bed lag. Maar, toen was het, dat ze dat vreemde gevoel in zich voelde geboren worden, als het kruipen en knagen van een insect, dat haar in de ingewanden beet, telkens als ze aan Hans dacht.

Dat was al zes jaar geleden en nog steeds leefde de herinnering aan Hans en aan zijn dood in haar, alsof hun scheiding eerst eenige dagen oud was. En al dien tijd reeds woonde iets vreemds in haar, iets wat ze niet geheel begreep en dat eigenlijk niet bij haar hoorde, haar soms zoo heel anders kon doen zijn, dan ze vroeger was. Nu ook weer was het haar alsof ze in droomtoestand verkeerde en niet Gertrud Kunath, maar een *ander* wezen was. Ze voelde zich niet dochter van een gewoon metaalarbeider, geen meisje dat bestemd was om door arbeid haar onderhoud te verdienen en misschien later met een werkman te trouwen, maar een, wier roeping het „betere” leven was. Dat *betere* had ze leeren kennen uit de vertellingen van Hans en geloofde ze zelf geleefd te hebben, met hem en zijn vrienden, in danspaleizen en nachtcafé's, bij drank en opium, in geheime speelclubs, bij zenuw-jagend dobbelspel.

Weken aaneen soms, als ze niet uitging en moeder hielp in het huishouden, dacht ze niet aan het heerlijk-jachtende leven, dat ze had meegemaakt, vergat ze haar geloof, dat ze voor iets „beters” was bestemd. Dan voelde ze zich weer geheel één met haar familie, bureu en kennissen, tot het haar opeens was, alsof een stem in Berlijn haar riep, *in* haar. Die stem klonk luid, ja gebiedend en ontwikkelde een geheimzinnige kracht in haar, waardoor ze zich het huis als uitgedrongen voelde. En, dan ging ze ook. Nòch het dreigement van vader, dat hij haar niet weer binnen liet, als ze terugkwam, nòch de droefheid in moeders oogen, kon haar dan weerhouden, die stem te gehoorzamen. Ze werd geroepen en ze moest gaan.

Op een van die tochten, die soms eenige dagen, soms weken duurden, had ze Walter leeren kennen, den langen, blonden reserveluitenant, die later met de dochter van een valuta-speculant trouwde. En na hem, Lothar, den Hongaarschen attaché en na dezen Schülze, officier van de Zwarte Rijksweer en anderen. Van allen had ze beurtelings gehouden en met hen had ze de „groote” wereld bezocht en het

„betere” leven geleefd; het leven en de wereld van champagne, cocaïne en dans. En allen hadden haar liefgehad, op hun wijze en zolang het duurde.

Toch was het haar later weer, of ze eerder door dat leven was *ge-sleurd*, dan dat ze het had *genoten*. O ja, genoten had ze soms wel. Ze vond het dan ook wel leuk, de gelegenheid te hebben, het geld om zich heen te smijten en met een ganschen kring verliefden te flirten. Maar ook was het wel gebeurd, dat de hand, die haar onzichtbaar scheen te stuwten naar de vermaken van de groote stad, haar opeens losliet. Dan was ze plots, te midden van uitgelaten gezelschap, stil geworden, had ze het hoofd in de armen gelegd en luid om moeder geschreid. Omringd van haar vroolijke vrienden had ze zich dan gevoeld als een weggelopen, verdwaald kind.

Eens was het gebeurd, dat vader, die avond aan avond haar in alle café's zocht, haar in zoo'n bui aantrof; toen was ze zonder tegenstribbelen, zonder spijt, met hem meegegaan, blij dat ze weer naar huis ging. En daar bleef ze dan weer een tijd, tot . . .

Nu liep ze in de Hardenbergstrasse. Tegenover het Zoo-viaduct rankte de toren op van de Kaiser Wilhelm Gedächtnis-Kirche. Aan de overzijde, in de „Regina” wilde ze een uurtje in een hoekje zitten en een kannetje mokka drinken, net als in den tijd dat ze de komst van een vriend afwachtte.

Hoewel ze nu zeer voorzichtig liep, stak de pijn toch weer op. Gertrud bleef even staan en vroeg zich af of ze maar niet naar huis zou gaan, inplaats van in het café af te wachten tot het erger werd. Maar, de gedachte aan moeders verbaasd-vragenden blik deed die ingeving vervagen. En ook, verlangde ze er weer echt naar, in de haar zoo goed bekende omgeving te zijn, al was het maar voor een uurtje. Als een heer haar aansprak en uitnoodigde met hem te gaan eten, zooals haar al zoo dikwijls was gebeurd, zou ze „nee” zeggen en tijdig naar huis gaan.

In de bovenzaal zat hier en daar een meisje te gapen; slechts een enkel tafeltje was geheel bezet, door menschen die haar geoeffend oog van Berlijnsch meisje dadelijk als „buitenlui” herkende. Op de plaats van het orkestje gaapte een triestige leegte haar tegen. De muziek begon niet voor vijf uur en dan zou ze al weer thuis zijn.

De ober knikte haar met een lach van bekendheid toe en wees naar een tafeltje, háár tafeltje, waar ze gewoonlijk zat, dicht bij den opgang. Dáár gezeten kon men iedereen zien, die kwam en ging. Maar ze knikte niet terug. Bedrukt door haar pijn, maar nog meer door de onzekerheid aangaande wat haar nog te wachten stond, wilde ze liever wat achteraf zitten. Ze bestelde mokka en ging meteen even weg. Toen ze terugkwam zat aan haar tafeltje een heer, te lezen in een buiten-

landsch dagblad. Hij keek even op en groette haar. Toen blikte hij weer in zijn krant, maar dat oogenblik was haar voldoende geweest, om hem geheel op te nemen.

Hij was blond, maar niet zoo als haar vrienden waren geweest, niet zooals haar type van een knappen man was, sinds ze Hans had leeren kennen. En wel waren zijn oogen blauw, als van dezen, doch anders. Ze wist nu zeker dat ze hem nog nooit tevoren had gezien en dat hij in dit mondain café vreemd moest zijn. Toen, denkend aan den inflatie-tijd, toen de buitenlanders Berlijn, ja geheel Duitschland schenen te bevolken, wist ze het opeens heel zeker; hij moest een „vreemdeling” zijn.

De ander had intusschen zijn krant een weinig laten zakken, om het meisje nog eens te zien, zonder haar aandacht te wekken. Daarbij ontmoetten hun blikken elkaar voor de tweede maal en kleurde Gertrud van verrassing. In de heldere, blauwe oogen van den jongen man flitste een vroolijke glimlach, waardoor het strakke van zijn mager gelaat werd beschenen door een glans van vriendelijkheid.

Hij legde zijn étui op tafel en knipte het open.

— Een sigaret, juffrouw? vroeg hij.

Nu hoorde ze dat ze goed geraten had; hij sprak met een vreemd accent. Ze neeg, nam een sigaret en boog hem het hoofd een weinig toe, om vuur te nemen. Hij legde de krant voor zich neer en zei, lachend, dat deze even vervelend was als alle andere bladen. En toen praatte hij meteen door, slechts nu en dan zwiigend, om haar gelegenheid te laten een enkel woord te zeggen. Ziende dat zij ernstig bleef, vertelde hij eenige grappige ervaringen uit den valuta-tijd, toen de Duitschers iedereen vreemde zonder onderscheid voor millionnair aanzagen.

— Maar dat waren ze immers, zei Gertrud nu, op beslist toon, niet zonder bitterheid in haar stem. Vergeleken met hoe wij ons moesten bekrimpen, waren alle vreemdelingen rijk.

— Dus als U mij destijds ontmoet had, zou ik het óók zijn geweest, in Uw oog? vroeg hij, vroolijk.

— Zeker, U net zoo goed als de anderen, antwoordde ze, nu echter met een flauwen glimlach.

De jonge man was er niet zeker van dat ze wel heelemaal in ernst sprak. Hij kon niet gelooven dat de vreemde invloed, die in die jaren de Duitschers had beheerscht, nog steeds dit meisje bevangen hield. Maar dat wekte minder zijn belangstelling dan de overweging, tot welke catagorie hij haar zou rangschikken, als hem gevraagd werd dit te doen. Haar eenigszins gekromde vingers wezen er op, dat ze veel handarbeid had verricht, doch haar handen waren zoo blank, dat hij moest aannemen dat ze reeds lang niet meer die bezigheid deed. Zijn lachend-onderzoekenden blik, dien hij daarop op haar richtte, beantwoordde ze

niet met een wederlach, hetgeen weer een opkomende veronderstelling bij hem deed verdwijnen. Nu bemerkte hij ook dat haar oogen dof stonden, zoo dof als hij slechts had gezien bij menschen die zorg hadden. Aanstonds voelde hij toen dat hij tegenover haar zijn luchthartigen schertstoon moest inhouden.

— Toch *bèn* ik geen rijkard en ben het ook *nóóit* geweest, zei hij, in een plotselinge opwelling, door vertrouwen te geven tot vertrouwen te nopen. *Oók* niet, toen ik in den inflatie-tijd door Uw land reisde.

— Maar U *kòn* toch maar reizen, terwijl wij gebrek leden.

Nu moest hij toch weer glimlachen.

— Dat *wij* slaat dan toch zeker alleen op de armen en die kunnen zich nu eenmaal *nóóit* luxe veroorloven. U kunt er van opaan, dat Uw rijke en bemiddelde landgenooten niet tekort zijn gekomen, in dien tijd, evenmin als in andere tijden. En wat mijn reizen betreft, dat deed ik voor mijn functie, of mijn broodwinning, als U het zoo noemen wilt.

— Is U dan handelsreiziger? vroeg ze, een beetje verveeld.

— Nee. Als U mijn naam nooit hebt gehoord, zal het me wel moeilijk vallen uit te leggen, *wàt* ik ben.

— Hoe heet U dan?

— Max Branders, antwoordde hij, niet zonder een tikje ijdelheid. Kent U me nu? En hoe heet U?

— Nooit Uw naam gehoord, antwoordde ze onverschillig. Mijn naam is Gertrud Kunath. Ook zeker nog nooit gehoord, voegde ze er met een tikje humor bij.

Zij glimlachte een oogenblik met oogen en mond, wat hem even in verwarring bracht. Nu eerst zag hij wat een zeldzaam mooi kind ze was. Hij stak haastig een nieuwe sigaret aan.

— U leest misschien maar zelden de krant, anders had U er weleens mijn naam in aangetroffen, zei hij dan. Ik ben namelijk zooveel als attaché.

Gertrud haalde ongeloovig de schouders op. Ze had maandenlang vriendschap gehouden met Lothar, den Hongaarsche attaché en in gezelschap van Hans en Walter dikwijls jongelui van gezantschappen ontmoet. Maar deze jonge man leek minder op hen, dan iemand dien ze ooit ontmoet had. En ze liet hem duidelijk merken dat ze hem niet geloofde, door een onmiskenbare hoofdbeweging.

— Ik heb zooveel keeren attaché's en consuls gezien, dat ik er wel een beetje kijk op gekregen heb.

— En nu vindt U dat ik er niets van weg heb. Maar ik bedoel ook attaché van de Arbeidersbeweging. Ik ben reizend vertegenwoordiger van het Internationaal Verbond te Amsterdam. Daarom dacht ik ook dat U mijn naam wel eens gelezen had. Of bemoeit U je heelemaal niet met de Arbeidersbeweging?

— Wat heb je dáár nu aan? weervroeg ze, met minachting in haar stem. Ik heb meestal vrienden gehad onder officieren en twee ervan waren van adel. En arbeiders blijven arbeiders. Is U dus Hollander? vroeg ze dan, met meer belangstelling. Naar Holland had ik vroeger wel willen gaan, maar toen kòn het niet.

— Wat zegt U dat minachtend. Lacht U liever nog eens.

— Waarom zoo opeens? vroeg ze verbaasd.

— Om mij een plezier te doen. Straks lachte U eventjes en toen vond ik Uw gezicht veel liever. Ik zie graag dat een meisje lacht. Zonder natuurlijke opgeruimdheid vind ik een meisje incompleet.

— Mij ook?

— Natuurlijk niet. U kàn wel lachen, maar U wilt het niet.

— Men kan toch maar niet lachen zonder reden of aanleiding. En als een mensch altijd vol ernstige gedachten is, leert ie het lachen wel af.

— Ernstige gedachten? Kom nou. Wèlke bijvoorbeeld?

— Wèlke? herhaalde ze verwonderd en keek hem aan.

Nu zag ze dat de scherts van zijn gelaat was vervaagd en dat zijn oogen met innige belangstelling in de hare staarden. En toen, zonder te begrijpen hoe ze daar ineens toe kwam, vertelde ze met stille stem de geschiedenis van haar vriendschap met Hans Kerd, den vliegofficier, die zoo ongelukkig den dood vond. Maar, daar het reeds zoo lang geleden plaats vond en hun vriendschap gedurende dien tijd door haar herinneringen was veredeld en verreind, werd haar geschiedenis de verheerlijking van een jongen held en hun verhouding, een grootendeels onwaarschijnlijke roman.

Aanvankelijk luisterde Max met zijn gebaar van geroutineerd redeenaar, waarmee hij op vergaderingen zijn debaters in verwarring placht te brengen. Maar zoodra hij zich daarvan bewust werd, voelde hij het als een onwaardige houding tegenover dat meisje, dat hem, den vreemde, haar vertrouwen schonk, al waren haar woorden dan ook opgesmukt. En toen, zonder er bij te denken, gaf hij zich, al luisterend, aan haar over, met heel de rest van het idealisme, dat hem eens begeesterd en vervuld had, zonder dat zijn geoefend opmerkingsvermogen dóórhad, dat ze slechts toegaf aan een opwelling, den vreemdeling gewichtig toe te schijnen.

De overblijfselen van zijn vroeger verlangen, het leed àller menschen als zijn eigen aan te voelen en te dragen, die in het diepst van zijn wezen waren teruggedrongen, welden in hem op, naar de bovenste lagen van zijn gevoel. Daardoor maakte hij zich gedurende eenige oogenblikken geheel vrij van alle kansberekeningen en overwegingen, die, sinds hij carrière maakte in de Arbeidersbeweging, den vroegeren mensch en idealist in hem verjaagd hadden. Onder haar zacht, monotoon vertellen werd hij weer jong, zoo jong als dat meisje zelve, zoo

onzelfzuchtig als hij op háár leeftijd was en, werd weer dat oude verlangen in hem wakker, zich onbegrensd te geven. En, omdat *hij*, onder haar vertellen, steeg tot het hoogste punt dat de mensch bereiken kan, hij in zich een wonderbare metamorphose gewaar werd, scheen het hem toe, dat háár koel-blank gelaat van uitgaand Duitsch meisje al méér verreinde, dat *zij* die wonderbare verandering onderging, welke den door smart gelouterden mensch tot hooger wezen maakt. Hij geloofde het gemaakte en aanstellerige op haar gezicht te zien verdwijnen en de vroeg-geblaseerde uitdrukking van verveling verwisselen, voor teekenen van innig levenslijden en warm levensverlangen. En bijna eerbiedig zweeg hij een poosje, toen ze was uitgesproken.

— Is dat al lang geleden? vroeg hij eindelijk.

— Lang? Bijna zes jaar al.

— Bijna zes jaar al, zei hij haar na, zijns ondanks ontroerd. En heb je daar nu nòg verdriet van?

Maar zijn ontroering dreef spoedig voorbij. Dra zag hij haar weer zooals toen ze aan het tafeltje kwam zitten; een mooi, oppervlakkig meisje van werkmansfamilie, dat door de verwording tijdens de inflatieperiode den lust tot arbeiden verloren had. Maar nu wist hij toch iets meer van haar en voelde daardoor medelijden.

Gertrud zag hem peinzen en dacht dat heel zijn brein vervuld was van gedachten aan Hans' catastrophe en haar verdriet.

— Ik moet er steeds opnieuw aan denken, bevestigde zij zijn vraag. En als ik soms denk dat ik het vergeten ben, komt het ineens weer terug, als ik alleen ben. Mag ik nog een sigaret nemen?

Max knikte, dacht er aan dat hij over den middag en avond vrij beschikken kon. Het meisje leek hem een geschikt object tot de studie die hij, trots zijn snelle carrière in de Arbeidersbeweging, verwaarloosd had, of, eerder, overgesprongen was. Toen hij, na zijn kandidaatsexamen, opeens allen lust in de rechtsstudieën had verloren, was het aanbod van een zijner vrouwelijke vrienden, hem een betrekking in de economische en politieke beweging van het proletariaat te bezorgen, hem uiterst welkom geweest. Maar buiten eenige brochures, de eerste negen hoofdstukken van Marx' Kapitaal en een aantal oppervlakkige artikelen in het tijdschrift van de Partij, had hij nooit iets gelezen over de zaak in wier dienst hij kwam. Zijn vroegere geestdrift was uitgegaan naar massale bewegingen en zijn idealen waren geïnspireerd door zijn natuurlijk gevoel voor recht en vrijheid, zooals hij heel jong had gedweept met den tachtigjarigen oorlog. Als zijn vriendin, die door haar energie haar man van bestuurder eener plaatselijke vakvereniging tot Lid van de Tweede Kamer had weten op te werken, hem niet op de Arbeidersbeweging als instituut tot het maken van carrière had gewezen, zou hij zich hebben vergenoegd met een betrekking aan een bank of verzekeringsmaat-

schappij. Ze had hem echter weten te overtuigen, dat de toekomst van jongelui als hij het best gewaarborgd werd door de nieuwste politieke macht, die van de naar overheersching strevende arbeidersleiders en hij had bevonden dat ze dat goed had ingezien. Maar, wát er in het *volk* leefde, óf de Partij en het Internationaal Vakverbond het inderdaad vertegenwoordigden en óf de proletariërs eigenlijk wel wenschen hadden en wát die waren, dat wist hij het allerm minst door persoonlijke waarneming. Eenerzijds had hij het echter te druk en anderzijds vond hij zijn betrekking te prettig, om door in het ooglopende studie zijn vrijen tijd te verbruiken of te demonstreeren, dat hij aan de gegevens van de leiders niet genoeg had. Doch nu, beïnvloed door het mooie gezichtje van het jonge meisje en ook wel door medelijden met haar langdurig verdriet, meende hij opeens dat het zijn plicht was, door naderen omgang met het proletariaat, zijn nooden te leeren kennen, om er, in conferenties en vergaderingen, op grond van werkelijke ervaring over te kunnen spreken.

Hij knikte, alsof hij een zeer gewichtig besluit had genomen en vroeg Gertrud toen of ze lust had in een wandeling en om, daarna, met hem een stukje te gaan eten.

— Maar vertel me eerst waar je vanavond liever heen gaat, bioscope of operette? viel hij zichzelf in de rede.

Hij wenkte intusschen den kellner.

De glimlach, door den scherts, op het tooneel op haar wangen gewekt, vervaagde weer. En toen ze, na de voorstelling, in een café een kop koffie dronken, keek ze zoo neerslachtig, dat Max het niet kon nalaten, er over te praten.

— Valt het je nu zóó moeilijk te probeeren er niet meer aan te denken? vroeg hij. Ieder mensch heeft minstens eens in zijn leven iets meegemaakt, dat voor haar of hem éven erg was, als jouw ervaring voor jou is. Maar stel je voor wat een rare wereld we zouden hebben, als ieder ander er ook jaren lang over ging kniezen.

— Men kan zich toch niet *dwingen* iets te vergeten.

— Dat is zoo, en de gave van iets in herinnering te behouden is ook wel een kostbaar bezit, gaf hij toe. Maar, we mogen niet het verleden als een eeuwig heden met ons rond dragen, en er ons leven voortdurend mee vullen. Het leven gaat voort, na iedere gebeurtenis, evenals een weg, na elke mijlpaal. Doch als we dan in rustige oogenblikken ons het mooie weer voor den geest kunnen roepen, wat we vroeger genoten hebben, zonder zoo dwaas te zijn naar herhaling te verlangen van wat voorbij is, hebben wij toch weer de gewaarwording in ons, dat we niet voor niets door den tijd zijn gegaan. En, door onzelfzuchtig tegenover die mooie herinneringen het andere, dat we beleven, te stellen, bemerken we dik-

wijls, dat ons klagen onredelijk is. Een korte periode van geluk, zelfs al werd die plotseling afgesloten, blijft voor ons toch altijd een geschenk van het leven, dat ons nooit en door niemand ontnomen kan worden.

Hij sprak op zachten toon, eigenlijk meer tot zichzelf dan voor haar bestemd. En het was hem, of hij dien vreeselijken tijd weer doorging, toen hij, in zijn angst, van wanhoop geestelijk te bezwijken, zoo tegen zichzelf mijmerde, om zich nieuwe energie in te spreken. Zijn periode had kort geduurd en hij kon er nu met een glimlach aan denken, maar het had hem veel wilskracht gekost.

Gertrud zweeg geduldig, uit schaamte dat ze zich tegenover een niet-Duitscher, dien ze geheel niet kende, vertrouwelijk had uitgelaten en nog meer uit verstoordheid op hem. Het was niet de herinnering aan Hans die haar mistroostig en ellendig maakte, maar dat *andere*. En nu hield deze man, die eerst deed alsof hij haar wou helpen, een preek tegen haar over dingen die haar onverschillig waren, inplaats haar rechtstreeks te vragen hoeveel geld ze noodig had. Dat maakte haar wrevelig, maar toch kon ze het niet van zich verkrijgen een toespeling er op te maken, dat ze aan een klein sommetje geld méér had, dan aan de gevoeligste woorden. *Spreken* over geld, immers, stelde haar meteen op één lijn met de meisjes, die geld *aannamen*. Doch, door te zwijgen zou ook weer deze geringe kans haar ontgaan en kon ze naar huis wandelen, vervuld van wanhoop en met een nacht van pijn en radeloosheid in het vooruitzicht. Nu Max echter zweeg, overlegde ze, hoe ze het gesprek in die richting zou kunnen stuwen, welke haar het meest gelegen kwam, zonder dat ze iets van haar trots hoefde te offeren.

— Ik heb al dikwijls geprobeerd er niet meer aan te denken, zei ze zacht. En dat zou ook wel lukken, als er maar niet nog iets anders was, dat me hinderde.

— Weer een nieuwe liefde?

Ze schudde het hoofd.

— Nee? Wát kan er in het leven van een jong meisje dan nog méér voor verschrikkelijks voorvallen, waar ze het lachen door afleert?

Het scheen echter dat zijn scherts haar nog ernstiger maakte, dan ze al was.

Kom, zeg het nu maar, zei Max, aanmoedigend. Wie weet, kan ik je wel op de één of andere manier helpen.

— Ja, misschien wel, gaf ze, aarzelend, toe. Maar . . . dat zou misschien véél geld kosten.

Geld.

Dát woord maakte hem opeens weer geheel nuchter. Ze speelde dus komedie, om geld los te krijgen. En hij, ezel, had zich laten beetnemen door het zwaarmoedigheids-masker van een glad Gretchen-gezichtje.

Hij voelde zich wrevelig worden. Het hinderde hem dat hij zoo sullig

in de val liep, na jaren praktijk in de Arbeidersbeweging. Wat zouden lui als Van Berghem en Kaufmann, al die doorgewinterde ratten, een pret hebben, als hun verteld werd dat hij een heelen middag en avond had zitten trekkebekken, met zoo'n sluw Berlijnsch straatvogeltje. Hij moest werkelijk alles doen, om het terrein terug te winnen en zijn figuur te redden.

— Zoo, is dat de kwestie, zei hij nu, met geforceerde onverschilligheid. Ja, geldnood kan een mensch het leven vreeselijk zuur maken. Ik kan me best indenken, dat je dan geen vroolijk gezicht kan zetten. En, willen je ouders niet over de brug komen? Ik hoop tenminste dat je ze nog hebt. Of, vroeg hij, ietwat weifelend, zit het er thuis niet aan?

Gertrud trok de schouders op.

— Misschien wel, maar dan moet ik zeggen waar ik het voor nodig heb.

— Nu? vroeg hij, verwonderd.

— Dat doe ik niet en dat kan ik niet!

Plots klonk haar stem luid en driftig, als verweerde ze zich tegen een onuitstaanbaren drang. Ze was boos; op zichzelf, omdat zij zich, naar haar toescheen geheel zonder resultaat, jegens een vreemde had laten gaan; op hem, wijl hij haar wellicht in zijn binnenste uitlachte.

Haar driftige uitval verwekte in Max opnieuw twijfel, of hij haar wel goed begrepen had; het scheen hem toe dat ze boos was, omdat hij blijk gaf haar niet te gelooven. Dan moest hij zich toch in haar vergist hebben, dacht hij. Hij nam haar hand in de zijne, waarop ze hem haar gezicht toewendde. Opnieuw voelde hij zich van ontroering bevangen.

— Het valt me moeilijk me zoo uit te drukken, dat je, zonder misverstaan, begrijpt wat ik bedoel, begon hij, op gevoeligen toon. Natuurlijk ken je me niet, beschouw je me misschien louter als een nieuwsgierig mensch. Maar het werk, waar ik me aan geef, heeft tot doel het leven van alle menschen mooier en gelukkiger te maken. Dat werk wordt verricht door een groot verbond, dat afdeelingen heeft over de heele wereld en daar ben ik zooveel als reizend bediende van. Eigenlijk ben ik dus een gewone loopknecht in die zaak en ontvang salaris voor mijn diensten. Daarom verkeer ik zelf maar weinig in de mogelijkheid persoonlijk menschen te helpen. Ik ben er te arm voor, en door enkelingen bij te staan, verandert men aan den gemeenen toestand toch niets. Maar dat neemt niet weg dat ik jou wel graag uit je beroerdigheid wil helpen.

Kom er nu eens eerlijk voor uit, waar heb je geld voor nodig? Doe nu eens net of we elkaar al jaren kennen en zeg wat je op 't hart hebt. Niemand luistert ons af, dus kunnen we over alles wat ons

belieft praten. Ten slotte zijn de geheimen van alle menschen ongeveer hetzelfde en zoolang we niets doen, om anderen opzettelijk te benadeelen, zijn we ook niet te verdoemen. Ben je zwanger? Maakt dat je zoo ongerust? Is dat het, waar je niet met je ouders over durft praten?

— Een kind? antwoordde ze, zoo nuchter dat de ontroering weer geheel week van hem en hij haar verbaasd aanstaarde. Denkt U dat ik me zooiets zóó zwaar zou aantrekken? Dáár zou ik wel raad op weten.

— En tòch is het iets waar je niet over durft te spreken? Of nù wel, misschien?

— Née, zei ze beslist.

— Je wilt het *mij* dus ook niet zeggen?

— U? Ik ken U heelemaal niet.

Ze stak een sigaret aan en zweeg. Het beetje verwachting dat ze een oogenblik had gekoesterd, zakte geheel weg; nu voelde ze alleen nog maar teleurstelling. Wéér had ze een oogenblik geloofd dat de Hollander, nu hij er zoo op aandrong, de reden van haar verdriet te hooren, eindelijk zou vragen *hoeveel* ze noodig had. Maar nee, hij wilde niet of hij had het niet, maar dat bleef voor haar hetzelfde.

Ze zei dat ze naar huis moest en vroeg hem, haar mantel te geven. Juist stak de pijn weer op. Ze moest nog wel een eind loopen, naar de tramhalte.

— Zie ik je nog eens, Gertrud? vroeg Max.

— Och waarom? Ik kom bijna nooit op straat en het heeft geen zin.

— Wil je me dan tenminste zeggen waar je woont?

— Nee! kreet ze, pijn voelend bij het opstaan.

Maar ze had al direct weer spijt van die weigering. Hoe weinig ze er ook op rekende, was hij misschien een kans, hoe klein dan ook. En vooral nu de pijn haar weer overmeesterde, durfde ze de allerkleinste kans, geld te krijgen om zich te laten behandelen, niet vergooien. Ze scheurde het voorste blaadje uit een miniatuur zakboekje. Op de trap gaf ze het hem.

— Hier woon ik.

— Dank je. Dan schrijf ik je spoedig eens.

— Zooals je wilt.

Bij de halte namen ze kort afscheid van elkaar.

Het hotel Prinzenhof in de Friedrichstrasse, dat aan het Duitsche Vakverbond behoorde, hield altijd een aantal kamers vrij voor reizende genooten. Tenzij Max een andere opdracht had, in verband met conferenties van een bepaald karakter, logeerde hij, als hij voor Verbondszaken in Berlijn was, in Prinzenhof, omdat hier de beste maatregelen tegen spionnage van andere partijen getroffen werden en de gérant de kosten verrekende met het Hoofdbestuur. Voor iederen gast van het Verbond werd altijd dadelijk een vertrouwden kellner en een vertrouwd kamermeisje gereserveerd, die niet slechts verantwoordelijk waren voor de zorg van den persoon, maar ook voor zijn eigendom en, vooral, zijn correspondentie. Waar gewone gasten des morgens hun nummerkastje moesten inspecteeren, om te zien of er brieven voor hen waren, werden de stukken voor een ambtenaar van het Verbond bij ontvangst door den portier persoonlijk in een groote enveloppe gedaan en deze verzegeld aan den dienstdoenden kellner overhandigd. Dan bracht het kamermeisje haar tegelijk met het ontbijt op de kamers.

Max lag wel een kwartier lang te peinzen, voor hij er toe kwam uit bed te stappen en zich te verfrisschen. En onder het kleeden schudde hij weer een paar maal het hoofd, als vervolg op zijn peinerij, die hem niet tot een besluit wist te brengen. Het wilde er maar niet bij hem in, dat Gertrud hem maar wat had voorgejokt en evenmin wist hij een aannemelijke reden voor haar vreemd gedrag te vinden. Het binnenkomen van het meisje, met ontbijt en post, deed hem zijn heen- en weerloopen staken. Onder het drinken van een kop thee sneed hij zijn brieven open. Er waren er bij van het Politiek Bestuur der Partij, een van zijn onmiddellijken chef en eenige van vrienden, van persoonlijken aard. Een brief van een vriend las hij het eerst door en stak dan den vinger op, alsof hij een schitterenden inval kreeg.

— Drommels, dat is waar ook. Coen woont al een paar jaar hier; die moet meer kijk op dat goedje hebben dan ik. En anders Mary wel.

Bij het lezen der zakenbrieven haalde hij ontevreden de schouders op. Hij moest naar Saksen, voornamelijk Dresden, Leipzig en Chemnitz bezoeken, om zich persoonlijk op de hoogte te stellen van de geschillen

tusschen de radicale en conservatieve elementen, onder de bestuurders der plaatselijke, aangesloten organisaties. Zoo mogelijk moest hij trachten de conservatieven over te halen, tijdelijk de radicalen wat toe te geven, in het belang der eenheid. Echter verlangde men ook van hem dat hij München en Nürnberg zou aandoen, met hetzelfde doel, doch daar moest hij een tegenovergestelde politiek voorstaan, omdat de algeheele gesteldheid daar conservatiever was. In vage bewoordingen werd hem aangeraden de linksstaanden onder de vakvereenigingsbestuurders, aldaar, eerst te bewegen ontslag te nemen en, indien ze dat niet wilden doen, hun in algemeene bestuursvergaderingen communistische tendenzen aan te wijzen.

Max haalde nog eens de schouders op. Daar begon het geknoei weer en nog wel het ergst in Beieren, waar het meest behoefte was aan onafhankelijk denkende, moedige leiders. Maar hij moest toen weer om zichzelf lachen. Hij had immers te gehoorzamen en den lijn te volgen, dien de groote leiders voorschreven. Er waren tientallen in de Beweging en duizenden onder de gestudeerden in burgerlijke kringen, die graag zijn baantje overnamen, met veel minder babbels en totaal gemis van dien drang naar zelfstandigheid, die hem nog wel eens hinderde, bij het uitvoeren van zijn opdrachten. Hij was echter niet in het minst bevreesd dat die drang hem nog eens tot onvoorzichtigheid of ongehoorzaamheid zou leiden. In geen staats- of particuliere instelling zou het hem ooit gelukken een betrekking als deze terug te vinden, waarin hij een groote mate van vrijheid genoot, weinig hoefde te kennen of te weten en altijd zeker was van salaris, verhoogingen en pensioen. Daar waren de contributies der arbeiders borg voor en daarom voelde hij opeens weer, dat het ook tot zijn eigen belang behoorde, dat in de regelmatige inning dier gelden geen storing werd gebracht, door ongewenschte radicale elementen, als die stokers in Beieren. Goed beschouwd had het Centraal Bestuur dus groot gelijk, dat het de leiders, die het er waarschijnlijk op toelagden tot vakacties en andere ongeregelde heden op te ruien, er uit intrigeerde. Misschien moest hij deze opdracht dan wel zien als eene eere-zending, inplaats als een corvée en kon hij er promotie door maken. Wie weet, als men zijn naam op den groslijst der Tweede Kamer zette, zooals hem al een jaar geleden in het vooruitzicht was gesteld of de arbeiders hem niet vroeger naar het Parlement stuurden, dan Verbonds- en Partij-Besturen op rekenden.

Een brief van het Partij-Bestuur droeg hem op naar een conferentie te gaan, op het bureau van het Deutsche Dagblad, om een hoogere subsidie voor het Hollandsche Dagblad te bepleiten. Dàt was wel een corvée, dat wist hij al vooruit. Niet om die ton los te trommelen, dat was hem best toevertrouwd. Maar hij voorzag weer dat hij al de schimp-scheuten en zure aardigheden, op de stumperige redactie van het Hol-

landsch Dagblad gemunt, zou moeten aanvaarden, ja pareeren, alsof ze hem persoonlijk er tusschen namen. Die redacteuren en journalisten in Holland waren stumpers en ezels, dat wist hij allang, en iedereen in de Partij, die een beetje zelfstandig denken kon, wist dat ook. Maar Holland was nu eenmaal Holland. Ze zetten daar de sukkels niet aan den dijk of ze moesten heelemaal kindsch zijn en als ze eenmaal dat oude span gingen vervangen, zouden ze misschien lui nemen die nog stommer waren, om den boel eender te laten blijven en de lezers niet aan het schrikken te maken. Maar met dat al moest hij nu maar weer voor stootblok van die gehaaide moffen dienen.

Eeuwig gedonder ook, mopperde hij. Wanneer is die conferentie? Morgen? Prachtig. Dan ga ik zoo meteen naar Coen Haller, dan weten ze tenminste niet waar ik ben, als het soms in hen opkomt me vandaag al te zitten te beduvelen. Toch een mooie meid. Wat zou d'r eigenlijk schelen? Het zou een prachtbak zijn, als ik haar mee naar Holland nam. Zou je die ouwe smulpapen zien trekkebekken, als ik haar voorstelde.

Een kwartier later zat hij in den ondergrondtrein, op weg naar het Stettiner Bahnhof. Daar stapte hij in den voorstadtrein, naar het plaatsje waar zijn vriend woonde. Coen Haller was in den inflatie-tijd naar Duitschland gegaan, om vandaar bijdragen over Duitsche literatuur aan Hollandsche bladen te zenden. Hoewel van onder-middelmatig talent was het hem na korten tijd gelukt, door middel van een mate van indringerigheid welke men hem, den zoon van een rijken confectiekoopman, niet kwalijk nam, vaste medewerking te verwerven aan verschillende bladen en tijdschriften. Max kende hem uit zijn studietijd en had hem meermalen, als hij voor het Verbond in Duitschland was, bezocht, om met hem over hun gemeenschappelijke vrienden en den ouden tijd te praten. Hij zelf wist niets van literatuur en begreep nog minder welk belang het had, zulke groote, omslachtige stukken over de boeken van anderen te schrijven, als Coen voortdurend deed. Maar hij mocht hem wel, omdat hij in hem dikwijls zichzelf terug zag en soms meende dat, wat Coen deed met de boeken van anderen, hij volvoerde met den arbeid der leden van het Verbond. In zijn goede, eerlijke oogenblikken wist hij, dat ze feitelijk allebei parasiteerden op het werk van anderen en dat had hij Coen wel eens gezegd. Deze echter had die definitie, zoover ze hem betrof, afgewezen en ten slotte beweerd dat, als hij en Max dat werk nièt deden, anderen het in hun plaats graag zouden doen. Per slot van zake *werkten* ze toch ieder op eigen wijze, zei hij, en dat was meer dan velen, die het beter hadden dan zij, konden zeggen.

Van het station leidde de weg naar Hallers woning door het bosch van Tegel. Max stapte opgewekt voort. Nu hij er bijna was, vond hij het weer prettig, bij Coen en Mary te zijn, met kleine Molly te spelen en

over allerlei onzin te praten. Toch kon hij ook nu niet de gedachte aan Gertrud van zich afzetten; zeker oogenblik viel hem zelfs iets in wat hem deed stilstaan en om zich heen kijken, als dacht hij dat iemand hem die gedachte had toegefluisterd. Toen ging hij weer verder, probeerde te fluiten, om naargeestige opwellingen te verdrijven. Het was toch wel verfrisschend, zei hij tegen zichzelf, die eenzame wandeling door het stille, ruischende bosch, na dagenlang gepraat met aanstellerige vakvereenigingsbestuurders.

— Ben je dat hènusch? vroeg Mary, met blijde verrassing in haar stem. Kom je weer eens kijken of we nog leven? Blijf je den heelen dag?

— Ja, flapte hij er uit, voor dat hij het wist. Waar is Coen?

— Die komt dadelijk, denk ik. Stoor hem maar niet, hij schrijft zijn artikel voor de Nieuwe Kroniek over een Boheemsch dichter en dan heeft hij niet graag dat men hem afleidt. Wil je wat drinken? Je hebt het voor het kiezen; koffie, thee of chocolaad.

— Niets, voor het oogenblik; ik heb pas ontbeten. Geef me maar een beetje tabak. Ik moet nog even over iets nadenken.

Mary schudde plagend-verwonderd het hoofd en zette den tabakspot voor hem neer. Hij stopte bedachtzaam zijn pijp.

— Waar is Molly? Slaapt ze nog?

— Die is Coen plagen, omdat ze weet dat hij er niet tegen kan, zei Mary glimlachend. Maar als ik haar weghaal, deugt het ook niet. Ik geloof dat we in de eeuw van het vaderschap leven. Hij prakkizeert meer over het kind dan ik en ik word gek van zijn aanstellerij, als ze het kleinste krabbetje aan haar vinger heeft. Weet je wàt, Max, ik vind dat je er niet heelemaal gewoon uitziet. Is er iets met je gebeurd, in dien tijd? Wacht, ik geloof dat ik Coen en Molly hoor aankomen.

Molly wipte, zonder een woord te zeggen, op Max' knie, nog voor de mannen elkaar hadden begroet. Ze klom op zijn schouder, maar inplaats met haar door de kamer te wandelen, hetgeen het kind verwachtte, zette hij haar zacht neer en gaf Haller de hand.

— Goed dat je weer eens komt, kerel, zei deze, hartelijk. Als er nóóit eens iemand naar me komt omzien, blijf ik altijd doorwerken.

Hij greep zijn pijp en stopte die.

— Ik ben al een dag of drie hier, maar vandaag kwam ik er eerst toe.

— Je bent dus nog altijd reizend gedelegeerd lid van den arbeiders-trust? vroeg Coen luid en ging weer heen en weer lopen.

Zijn lang, mager lichaam slingerde met elken pas mee.

Ik bemoei me anders niet met jullie standje, maar laatst had ik een paar uitgeweken Russen hier. Verdomd intelligente lui. Ze beweerden dat jullie papieren voortdurend stijgen, omdat Rusland en de Derde Internationale zoo'n beetje uit de mode gaan. Ik wou maar dat ik er eens wijs uit werd, of je dat gedoe nou als een corvéé of als een pretje

opvat. Waarom zit je me zoo dood aan te kijken? Heb je er misschien al tabak van?

Max glimlachte en schudde het hoofd.

— Schei maar uit, hij komt vast over héél iets anders praten, viel Mary nu in. Ik wed dat ie met een extra trein is gekomen en ons groot nieuws heeft te vertellen, schertste ze.

— Och wat, groot nieuws, weerde Coen af. D'r moet natuurlijk weer eens een cent per man en per week méér geschokt worden, dat is zoowat het grootste nieuws dat ze altijd hebben en hun voornaamste politiek, niet Max? Of had je werkelijk wat? Nou ik je goed aankijk komt het me voor dat je probeert ernstig te kijken. Is dat het nieuwste voorschrift, of komt het door de Berliner lucht? Man, sla dan hier voor een paar dagen je bivak op.

— Ik zou wel willen, maar dat zou toch te lastig voor me zijn, zoo ver uit de buurt. Hoe jij het voor elkaar brengt, hier op de hoogte te blijven van dingen die in Berlijn gebeuren en waarover je schrijft, is me altijd een raadsel geweest.

— Dat is gemakkelijk opgelost. Af en toe ga ik naar de stad, maar verder krijg ik alle bladen en tijdschriften, die ik noodig heb, toegezonden. Wat ik er dan in vind dat me geschikt voor Holland toeschijnt, vertaal ik. Enfin, blijf zoolang je kan, dan kunnen we weer eens een lolligen boom opzetten.

— Gisteravond had ik anders bijna een aanval van sentimentaliteit te pakken, bekende Max, gedwongen glimlachend.

— *Jij sentimenteel?* riep Mary, spottend. Enfin het is nogal gauw over gewaaid, merk ik.

Max stond op en liep naar den wand, om een houtsnee te bekijken.

— Daar ben ik nu juist niet heelemaal zeker van, zei hij dan.

— Coen, ik geloof bepaald dat ie het meent. Hij is ernstig. Wie had dat ooit van hem gedacht?

— Zeker een dofslag in de kas van de trust gedaan, bromde Coen. Trek je er maar niets van aan, daar maken ze toch geen werk van. Allemaal proletariërs onder mekaar, moet je denken. Als dat het niet is, dan ben je verliefd.

— Verliefd, ik?

Max haalde met minachtend gebaar de schouders op.

— Ik geloof toch niet dat Coen het zoo verkeerd inzielt. Zooals jij nu kijkt, heb ik het alleen mannen zien doen, die ze op de hielen zitten, of die verliefd zijn.

— Maak geen gekheid. Hoè kijk ik dan?

Mary schaterde het uit, waarop Max zijn pijp stopte en ging zitten. Hij vertelde achtereen een paar nieuwtjes uit Holland, waarnaar Mary met spottend hoofdschudden luisterde. Toen hij dacht genoeg gezegd

te hebben als inleiding, sprak hij, als terloops, over zijn ontmoeting met Gertrud. En nu was Mary opeens zoo vol aandacht, dat ze haar hoofd stil hield.

— Dus dit is dan toch eigenlijk de kwestie waarom je ons komt opzoeken, concludeerde ze, toen hij zweeg. Maar jongen, dan had je immers al die andere praatjes voor je kunnen houden. Het meeste ervan wisten we al en het andere zul je wel bedacht hebben.

Hoewel ze op plagenden toon sprak, stond haar gezicht toch ernstig.

— Natuurlijk, dat is het, spotte Coen. Hij is tegen de lamp gelopen, bij zoo'n glad Duitsch gezichtje. Nou jongen, wees dan maar blij dat je er zoo goedkoop van af gekomen bent.

— Het spijt me juist dat ik haar zonder iets heb laten gaan.

— Nou, zoek haar dan weer op en ga nog een avondje met haar uit, misschien doe je dan méér wijsheid op.

— Zoo moet je toch niet over haar spreken, Coen, zei Max, ongevoelzaam zachtmoedig.

— Maar jongen, wat bedoel je dan? vroeg Mary bijna moederlijk. Denk je nu heusch dat er met dat meisje iets gaande is, waarom ze geholpen moet worden?

— Och wat, quatsch, zwendel, gemeen bedrog! voer Coen uit. Jij naar de keuken, Molly.

— Zwendel? vroeg het kleine meisje.

— D'r uit met jou, zeg het maar aan Gonda.

— Waarom geloof je dat het zwendel is? vroeg Max? In mijn functie verkeer ik genoeg onder het proletariaat, om zeker te weten, dat er soms vreeselijke ellende heerscht.

— Wát? riep Coen, die zijn ooren niet gelooven kon. Dat is voor het eerst dat je tegen mij over het proletariaat spreekt, in anderen zin, dan dat het voor je inkomen zorgt. Ga je nu misschien de heele proletarische film afdraaien? Vermoei je dan maar niet, want ik heb er lak aan en jij geeft er zelf ook niet om. En als die meid iets met het proletariaat te maken heeft, hoort ze overdag ergens in een fabriek of atelier te zijn, inplaats van jou in de Regina allerlei leugens in je ooren te fluisteren.

— Ze kan immers werkloos of ziek zijn, wierp Mary daar tegen in.

— Wel, dan kon ze dat immers eerlijk tegen hem zeggen, riep Coen, verontwaardigd. Wat heeft ze hem met die geheimzinnigheden op het lijf te vallen, juist als ie een sentimenteele bui heeft?

— Coen, je overdrijft, riep Mary lachend. Dat kon zij toch niet helpen of weten.

— Dat is zoo, gaf Haller toe, nu ook lachend, toe. Maar waarom komt hij er dan onzen dag mee verknoeien?

— Dat moet jullie me dan maar vergeven, zei Max, die ook weer

luchthartiger werd. Eigenlijk had ik mijn oorspronkelijk plan, jullie om raad te vragen, al weer opgegeven, toen me, op weg hierheen, iets inviel.

— Wat dan? vroeg Mary, nieuwsgierig.

— Word jij nu ook al nieuwsgierig naar dat gedoe? Immers allemaal geldklopperij. Heb je in den inflatie-tijd niet genoeg leergeld betaald?

— Laat Max nu toch uitspreken.

— Ja, laat mij nu eerst zeggen wat ik bedoel, of eigenlijk wou ik het jullie laten raden. Als jullie dan tot dezelfde conclusie komt als ik, dan geloof ik dat we het bij het rechte eind hebben. Toen ik veronderstelde dat ze een kind bedoelde, ontkende ze dat, en wel op een wijze, alsof ze dat lang niet zoo erg had gevonden. Nu, wat denkt jullie, wat voor zoo'n meisje nog veel erger kon zijn, dan dat?

— Ik geloof dat ik je begrijp, zei Mary, peinzend. Je denkt dat ze ziek is.

— Reden te meer om haar niet terug te zien, sprak Coen nu ernstig. Dat is niet bij je proletarisch baantje inbegrepen, Max.

— Misschien niet; maar als mensch voel ik me toch wel verplicht.

— Loop heen. Wil je een nieuw soort christendom op jezelf experimenteren? Als ze geen geld heeft, kan ze immers in de gestichten kosteloos behandeld worden.

— Ja, in een gesticht dat onder politie-toezicht staat. En dan worden haar oudelui gewaar wat haar scheelt.

— Geloof je dat ze zich dat zoo zwaar zou aantrekken? vroeg Mary, ongeloofig.

— Max schijnt in de overtuiging te verkeeren, dat de ouders van die soort meisjes haar voor engeltjes aanzien! viel Coen ruw uit. Wie weet, profiteren ze er ook niet van.

— Dien indruk kreeg ik toch niet van Gertrud.

Ze zwegen. De mannen rookten. Max sloeg een boek open, dat dicht bij hem lag en trachtte de inleiding te lezen. Terwijl hij over dat meisje sprak, voelde hij steeds grooter belangstelling voor haar, in zich groeien. Dat wilde hij Coen niet laten merken, om diens spot niet op te wekken.

— Max, ben je nu werkelijk alleen hier gekomen, om ons over dat meisje te spreken? vroeg Mary, opgewekt, na een poosje. Ik dacht dat je een heeleboel vroolijk nieuws had.

— Zeker van dat lollig soort lui, waar *bij* mee omgaat, hoonde Coen.

— Niet alleen daarvoor, maar nu ik er ben, is het me net of ik hier beslissen moet, wat ik te doen heb. Ik heb een gevoel, of ik haar ontmoeten moest, om haar te helpen.

— Ben je bedonderd! voer Coen uit. Wat heb *jij* er mee te maken? Laat de kerel die haar ziek heeft gemaakt, er voor opkomen.

— Daar kan je natuurlijk wat anders voor zeggen.

— Ja, die heeft 'm natuurlijk gedrost. Maar dat is toch nog geen

reden, dat jij je er druk om zou maken. Of verveelt je baantje je en wil je nachtzending worden?

— Draaf nu eens voor een keer niet zoo door. Mary, jij begrijpt me misschien beter. Je weet dat ik anders geen sentimenteele idioot ben, maar het is me net of ik een ingeving heb. Wat dunkt jou?

Hij sprak zoo ernstig, dat Mary Coen wenkte, te zwijgen.

— Ik weet niet wat ik er van moet zeggen, antwoordde ze, aarzelend, omdat ik niet weet hoever je méént wat je zegt. We zijn niet veel ernst van je gewoon, jongen, vervolgde ze, glimlachend, en daarom zal het je moeilijk vallen, iemand te vinden die er geheel aan gelooft. En wat dit geval aangaat, daar kun jij alleen over beslissen, omdat het natuurlijk niet bij geldelijken bijstand blijft. Het is jammer voor dat arme kind, maar er zijn hier zooveel van die meisjes, zegt men, die het slecht gaat.

— Arme kind, hoorde Coen. Jij laat je, geloof ik, ook al opwarmen. Toen hij uit de buurt was, sprong ze direct van de tram, om met haar vent te gaan overleggen, hoe ze Max verder kon verlakken.

— Dat is malligheid, ze weet niet eens waar ik logeer.

— Wees daar blij mee en denk er niet verder over.

— Maar ik weet wel waar *zij* woont, zei Max nu, plagend.

— Vergeet het dan en vergeet de heele zaak. Blijf een paar dagen bij ons, tot die heele kwestie uit je hoofd is. Ben *jij* Max Branders? Begin er eens aan, alle meisjes die je in Amsterdam en in het buitenland ontmoet van haar echte en ingebeelde kwalen te genezen. Je bent straatarm en kapot, vóór het een week verder is.

— Maar die ééne mag toch wel, niet Mary? vroeg Max, opgewekt. Het geld is niet het grootste bezwaar, dat zet ik op mijn onkostenrekening. Maar ik wil hebben dat jullie het met me ééns bent, dat ik het meisje moet helpen, als het blijkt dat ze werkelijk ziek is. Jij zou immers ook op die gedachte zijn gekomen, Coen, als je haar ontmoet had. Hou je nou niet anders dan je bent.

— Misschien wèl, bromde Coen, maar dan had jij of een ander *mij* voor sentimenteele idioot mogen schelden. Het gekste bij jou is, dat die ziekelijke hulpneigingen heelemaal niet in je aard liggen. Misschien ben je zelf wel niet goed in orde, of ben je reddeloos verliefd. Je bent er anders heelemaal niet de man naar, je te bekommeren om de waarschijnlijk verdrietelijkheden van een meisje waar je niets mee te maken hebt.

— Je fantazeert. Ik ken haar amper een paar uur, zei Max, droome-
rig. Waarom zou ik op Gertrud verliefd moeten zijn?

Het was hem, als doemde voor zijn brein de koffiezaal van de Regina weer op en blikte hij in Gertruds weemoedige oogen. Hier zaten ze in de tuinkamer, wier deuren wijd open stonden. In den grooten tuin, om het huis waarvan Haller eenige kamers parterre in huur had, speelde

de wind door het getwigg der dikke boomen en deed de bladeren ritse-
lend vertellen van leven en verlangen.

Verder weg speelden kinderen op een zandheuvel. Een meisje zat op
de knietjes voor de anderen, hield dezen een bal van zand voor en scheen
daarvan allemaal wonderbare dingen te vertellen, want haar makker-
tjes waren een en al aandacht.

Uit het bosch zweefde een zwoele, bedwelmende lucht de tuinkamer
binnen, haar als vullend met zon- en zomergedachten, met herinnerin-
gen aan jeugd en verleden, met vertellingen van schoonheid en liefde.

— Een paar uur? herhaalde Mary, na een poosje, zacht, zijn woorden.
Wat is het opeens stil.

— Al ken je haar pas een paar uur, zei Haller, iets luider dan zij.
Waarom zou in een paar uur niet hetzelfde met een mensch kunnen
gebeuren, als in een week of een jaar?

Max rukte zich los van zijn droomgedachten, keek hem verwon-
derd aan en lachte dan, voor het eerst gedurende zijn bezoek, zijn
ouden, vroolijken lach.

— Coen, je daast. Dus al dien tijd was je in de meening dat ik even
gauw op dat meisje verliefd ben geworden. Al kon ik er duizend gulden
mee verdienen, zou ik op het oogenblik niet eens kunnen zeggen, of
ze mooi is of een alledaagsch gezicht heeft. Waarom grijns je, Mary?

— Ik grijns niet, ik lach.

— Waarom lach je dan, als je dat grijnzen zoo noemt.

— Omdat je je zoo ernstig verontschuldigt, jongen. Zeg nu maar
eerlijk dat ze er aardig uitziet.

— Jullie schijnt wel een span samenzweerders. Nu goed, ze heeft een
bizonder mooi gezichtje. Maar is dat nu een reden om haar in den steek
te laten, als ze hulp noodig heeft?

Mary schudde het hoofd en lachte nog luider.

— Verdomme, lach je nu nog? Waarom nou weer?

— Zou je haar heusch laten gaan, Max, als we je dat sterk aanrieden?
vroeg ze, schijnbaar heel ernstig.

— Ik weet het niet, antwoordde Max, weifelend. Misschien . . .

— Nu, doe dan wat je niet laten kan. Je zou immers toch weer naar
haar toegaan, al bonden we je hier vast.

— Dat heb je aardig mis. Ik stuur haar een brief met wat geld er in,
zooveel als ik denk dat ze noodig heeft.

— Dan antwoordt zij jou natuurlijk en zet ze meteen de klem een
beetje open.

— Wat een flauwe kul! riep Max, luider dan hij bedoelde. Ik stuur
haar geld om zich te laten verplegen en ga dan naar Saksen. Wat heeft
dat nou met een klem te maken? Uit Beieren ga ik over Mannheim naar
Holland, dan kom ik dus niet meer hier en zie haar ook niet meer.

Tegen dat ze me dan weer eens naar Berlijn sturen, zijn Gertrud en ik elkaar allang vergeten.

— Wat? vroeg Mary, bedenkelijk.

— Ja, wat?

— 't Is zomer en dat is een gevaarlijke tijd voor romantische ontmoetingen. Je weet wel dat je niet heelemaal vrij van romantiek bent, anders had je je nooit met dat Vakverbond ingelaten. Want, een echte streber, zooals de meesten van hen zijn, ben je eigenlijk niet, al heb je ook hun miserabele allures overgenomen.

— Nog méér?

— Ja, en nog een heeleboel, want als je opstapt, zien we je weer in een langen tijd niet terug. Je reist hier door een land, dat vol zit met, en drijft op romantiek; slechte romantiek, goedkoope en onechte. Dat zweeft om je heen. Zelf vertegenwoordig je hier honderdduizenden menschen en je mag meebabbelen over millioenen, menschen en guldens. Dat is je inwendige romantiek. Als jullie tezamen bent, praten jullie heel gewichtig over groote dingen en elk van jullie gelooft in eigen gewichtigheid, zonder dat er één van allen merkt dat het leven zijn gang gaat, alsof er geen nationaal en geen internationaal Verbond bestaat. Dat gedoe exalteert jullie, zonder dat je het merkt en jij raakt daardoor steeds meer het contract met de nuchtere werkelijkheid kwijt. En toch ben je maar een gewoon werktuigje en dat, in dit land van valsche romantiek. Wat weet je er van? Elk blauw oog kijkt hier onschuldig, ieder zoo'n blank gezichtje ziet er onbevangen uit. De allergewoonste menschen, hier, gebruiken de woorden „liefde”, „trouw” en meer van dat soort, even dikwijls en gemakkelijk, als de Hollanders „melk” en „eieren”. Onder elkaar weten ze wel hoe weinig waarde die woorden voor hen hebben, maar jij, de romantisch-nuchtere Hollander, staat buiten die verstandhouding en gelooft dat, wat zwart genoemd wordt, zwart is.

Ik wil nu eens aannemen dat je werkelijk *gelooft*, dat alleen menschelijk meegevoel je drijft, dat meisje bij te staan. Maar dan moet je er immers op verdacht zijn dat je, als je haar vaker ontmoet, ook voor haar persoon belangstelling gaat voelen en dat daaruit een ernstige genegenheid kan ontstaan. En dan, geloof ik, zul je ervaren wat het zeggen wil, aan zulke romantische opwellingen gevolg te geven. Je zult natuurlijk verlangen, ja verwachten, bij haar de reflectie aan te treffen van het gevoel, dat je meent dat *zij* in jou heeft opgewekt. Daardoor gedreven zul je naar iets gaan zoeken wat niet bestaat, omdat het wezen van zoo'n meisje voor het bezit van dat gevoel niet bestemd is. En, het niet vinden van wedergevoel, bij haar, zal je niet tot inkeer brengen, maar je zult blijven zoeken, steeds denkend dat het aan jou ligt. Die eenmaal

den weg is ingeslagen, dien de romantiek hem gewezen heeft, is niet makkelijk geneigd te gelooven dat hij dwaalt.

Zoo lang achtereen had Max haar nog nooit hooren spreken. Zelfs Coen scheen er niet aan gewoon te zijn, doch deed niets dan in onbegrijpen het hoofd schudden.

— Als je het mij vraagt, geloof ik dat van ons tweeën jij de persoon bent, die op het oogenblik door romantiek bevangen bent. Je maakt er nu al een tragedie van.

— Vind je? Nu, dan hoop ik dat ik geen gelijk krijg. Maar, als je werkelijk hier bent gekomen om raad te vragen, probeer dan de zaak schriftelijk af te doen. Probeer op reis te gaan, zonder dat meisje vooraf te zien. Als je tenminste niet al tè ver heen bent, voegde ze er, half glimlachend aan toe. Wat jou, Coen?

— Och, hij is gek.

Molly holde onder een uitdagenden kreet de tuinkamer binnen.

— Een oogenblik, Genosse, zei het meisje. Genosse Gärtner is, geloof ik, in conferentie.

Max kende voldoende den weg in de gebouwen van de „Vorwärts” in de Lindenstrasse, om zonder aanwijzing van de secretaresse de kamer van den hoofdredacteur te vinden. Een paar jaar geleden, toen hij nog wat geloof had in de romantiek der jovialiteit in de Arbeidersbeweging, zou hij meteen zijn doorgelopen en schijnbaar zou niemand hem dat kwalijk hebben genomen. Door zijn ervaringen als reizend gedelegeerde van het Internationaal Vakverbond had hij echter geleerd, dat het kennen der etiquette een vereischte voorwaarde was, wilde hij carrière maken. Daarom hield hij zich liefst zoo strikt mogelijk aan de vormen.

Het meisje stak de gang over en trad, na een kort tikje op de deur, de kamer van Genosse Heinrich Gärtner binnen. Een roezemoezig praten, van meerdere stemmen dooreen, zoemde haar tegemoet. Aanstonds daalde er stilte.

— Is er iets, Lise? vroeg de hoofdredacteur.

— Ja, Genosse Branders, uit Amsterdam. Moet ik hem wat te lezen geven?

Gärtner keek vragend om zich heen. Twee heeren zaten te rooken, drie anderen, die onder het algemeen gesprek heen en weer hadden gelopen, kwamen om Lise heen staan. Eén, een lange, magere, met een stijf been en een ijzeren kruis op de borst, knipoogde tegen het meisje. Een ander, de jongste van de aanwezigen, met een roode snor en stijl rood haar, liep om haar heen en kriebelde in haar hals. Ze keerde zich snel om en tikte hem, met geërgerd gezicht, op de hand.

— Handen thuis, Neumann, zei ze vinnig.

Haar blik ging snel naar een der zittende heeren, die bijna onmerkbaar de wenkbrauwen fronste.

— Stil, Lize, niet spelen, vermaande Gärtner haar. Kan Genosse Branders binnen komen, of hadden we vooraf nog iets te bespreken?

— Waar komt ie ook weer voor? vroeg Jos Levy, de secretaris der rijksdagfractie. Ik herinner me dat er van iets sprake was, maar het is me ontgaan waar het over ging.

Hij wenkte nog eens waarschuwend tegen Lise, die zich van Neumann verwijderde en tegen Gärtners bureau ging leunen.

— O, hij komt voor die leening aan het Hollandsche Dagblad, zei de heer, die dicht bij hem zat, met diepe, zware stem. Ja, juffrouw, hij kan binnen komen.

Steinherr, de voorzitter der Partij en directeur van de „Vorwärts” knikte daarbij tegen Gärtner en Lise. Hij was zoo gewoon dat er gebeurde wat hij zei, dat hij niet eens bemerkte dat het meisje onbewegelijk bleef staan, de blik gericht op Levy. Groot, zelfs uitkomend nu hij zat, breed, grof van gezicht met breede, zware handen die hij op de enorme knieën liet rusten, had hij geheel het voorkomen van wat hij oorspronkelijk was, een spekslager. Bij zijn antwoord hervatten Neumann en de beide anderen, die stonden, hun gesprek, dat zij bij Lise's binnenkomen hadden gestaakt. Het ging over een wetsontwerp, dat door de coalitie-regeering was ingediend, doch waarover de fractie van de Partij het niet onverdeeld eens was. Richard Köttner, de lange, magere man met het stijve been, een gewezen behanger, die tot den rechtervleugel van de Partij behoorde, verdedigde het principe om liever verstrekkende concessies aan de burgerlijken te doen, dan het behoud der regeeringsmeerderheid in gevaar te brengen. Neumann, geen rijksdaglid en nog ietwat behept met de ideologische terminologie der jeugdorganisatie, ging met algemeenheden tegen zijn betoog in, zonder argumenten te noemen. De derde, Michel Apfelbaum, een fat met voorzichtige, verfijnde maniertjes, luisterde beurtelings naar een van hen en herhaalde soms een hunner eigen woorden, echter op vragenden toon, alsof hij er een speciale studie van moest maken. Hij behoorde tot het groote centrum in de Partij en stond op den groslijst der kandidaten die bij voorkeur in aanmerking kwamen voor een opengevallen zetel in den Rijksdag. Daarom liet hij niet dan bij hooge noodzakelijkheid iets vallen, dat als een uiting van zijn zelfstandig oordeel kon worden opgevat.

— Hoe groot zou die leening zijn? vroeg Levy aan Steinherr.

De directeur maakte zijn tasch open en liet hem een formulier zien.

— Twee honderdduizend Mark, zei hij dan luidop, het hoofd een weinig draaiend naar het dispuतेerend drietal. Gisternamiddag hadden Gärtner, Breitscheid en ik het al in orde gemaakt en het protocol per luchtpost naar Amsterdam gestuurd. Ik had je opgebeld, maar kreeg geen aansluiting. Branders komt zoo maar voor lauw loene, maar dat weet ie natuurlijk niet.

— Hoeft ie ook niet te weten, voegde Gärtner er aan toe. Ze weten genoeg aan het I. V. Maar als wat komt ie eigenlijk?

— Hij heeft óók een baantje aan het Hollandsch Verbond, geloof ik. Hoe het eigenlijk in Amsterdam in elkaar zit weet ik ook niet, maar

het is met hem wel in orde, meen ik. Nu ja, hij heeft niet het buskruit uitgevonden.

— Dat weet je soms niet. Ze houden zich ook wel zoo, tot ze zijn waar ze bedoelen. Geef dat papier maar hier, Steinherr. Pak het even aan, Lise.

— Zoover mij bekend is, is er in de vergadering van den partijraad geen woord over die heele leening gevallen, merkte Levy norsch aan. Hoe zit dat?

— Ben jij nog steeds hier? vroeg Steinherr verwonderd aan Lise, die de hand naar het formulier uitstrekke. Geen wonder dat die Branders zich laat wachten. Ik zei immers al dat ik je gisteren had opgebeld, wendde hij zich tot Levy. Daarom schreef ik je een briefje of je vanmorgen hier wou komen.

— Ik was toch wel hier gekomen, zonder dat. Maar er stond geen woord over die leening in. Hoe verantwoord je dat nu met den partijraad?

Hij maakte een weidsch gebaar, om zijn zwarten baard te streelen, waarbij hij Lise's blik opving. Hij knikte haar toe, dat ze de kamer zou verlaten. Steinherr haalde ontevreden de schouders op en keek het meisje na, tot de deur weer dicht sloeg.

— Jij altijd met je gemijmer over den partijraad, waar dat meisje bij is. Zij weet óók al genoeg. D'r wordt überhaupt te véél *geweten*. Misschien staat ze wel aan de deur te luisteren.

— Dat doet Lise niet, verdedigde Levy haar.

Köttner deed voorzichtig de deur op een kier en gluurde daardoor.

— Ze staat er niet, zei hij dan.

— Steek je kruis nu maar voor een poosje in je zak, Köttner, wendde Steinherr zich nu tot dezen. Ik weet niet hoe Branders over die decoraties denkt en wat ie niet ziet, dat weet hij niet.

— Wát ze weten, is nòg te veel, mompelde Neumann, halffluid.

Gärtner lachte met breed gezicht om dezen mop en zelfs Levy's ontevreden trekken plooiden zich tot een grijns. Steinherr nam het ernstig op.

— Zóó is het ook, zei hij. De Hollandsche Partij heeft weer eens een bevestiging van anti-militarisme en dat is misschien voor Holland héél goed. Daarom doen wij wijs, geen aanleiding tot critiek te geven, Köttner.

Deze knikte, ten teken dat hij het met den directeur en partijvoorzitter eens was, maar kleurde toch, van ergernis, toen hij zijn kruis afdeed. Juist daarna kwam Branders binnen.

Hoewel hij eigenlijk in betrekking was bij de Vakbeweging, aanvaardde hij altijd, zonder bedenkingen, ook de opdrachten van de Politieke Partij. Hij wist niet beter, of de raderwerken van beide organi-

saties werden bediend door dezelfde hefboomen, gehanteerd door dezelfde groep menschen. Hij gehoorzaamde dan ook de bevelen van de leiders der partij nauwgezet, hoewel het Verbond zijn salaris betaalde. Echter wist hij voor dezen keer heel stellig, dat dit de eenige houding was, die hij kon aannemen. Het was hem bekend dat het Vakverbond de Partij een leening van een millioen gulden had toegezegd, voor het Dagblad, op voorwaarde dat het de Partij zou gelukken, een even groote leening in het buitenland te plaatsen. Nu meende hij, door bij te dragen tot het plaatsen van die buitenlandsche leening, het Partijbestuur in Holland een bewijs te geven van zijn vorderingen in de financieele politiek. En juist deze studie kon hem zeer van nut zijn, voor zijn promotie, in de Partij. Deze overweging had hem ertoe geleid, dien ochtend nog een aantal argumenten en gereede antwoorden op papier te ontwerpen en uit het hoofd te leeren, inplaats van aanstonds naar Gertrud te gaan, wat hij liever had gedaan. Hij was nu klaar, de conferentie tot een gunstig resultaat te brengen. Bij zijn binnenkomen geloofde hij echter al aan de houding van zijn oude bekenden te kunnen zien, dat die moeite overbodig was. Blijkbaar hadden zij al, buiten zijn bemoeienis om, tot het plaatsen van het gevraagd bedrag besloten.

— U hebt immers een volmacht tot teekenen bij U, Genosse Branders? vroeg Steinherr, met welwillend basgeluid.

— Och wat, volmacht, interrompeerde Levy, nog steeds uit zijn humeur, omdat hij buiten de besprekingen was gehouden. Volmacht of géén volmacht, ze krijgen het geld natuurlijk. En, ze zullen het er wel éven gauw en nutteloos doorheen brengen als al onze vorige leeningen.

Max hield zich, als hoorde hij niet wat Levy zei en maakte zijn tasch open. Hij overhandigde Steinherr een brief.

— Deze ontving ik van het Partijbestuur. Volgens punt drie van deze overeenkomst krijgt de „Vorwärts”, na de reorganisatie van ons Dagblad, de vrije beschikking over tien kolom per week. Ook kan Uw Partij een gedelegeerd lid in den raad van toezicht aanwijzen.

— Staat dat in ons formulier óók, Gärtner? vroeg Levy, met ongeduldig gebaar zijn horloge te voorschijn halend. Kan Lise me niet even een kop koffie brengen?

— Eén oogenblik maar, de zaak is dadelijk in orde. Ja, inderdaad, die voorwaarden hadden wij gesteld en aanvankelijk had Holland er eenige bezwaren tegen. Heb nu nog één minuutje geduld, Genosse Branders hoeft alleen maar te teekenen. Je blijft toch zeker óók een kop koffie drinken?

Max schudde het hoofd. Nu hem bleek dat hij feitelijk overbodig was, ging hij liefst zoo spoedig mogelijk weg. Gärtner nam het formulier, dat Steinherr hem gegeven had, uit zijn lade en liet het Branders lezen. Deze maakte meteen een machinale beweging naar zijn vulpen,

maar schrok opeens van een heftigen aanval van Köttner op het Holland-sche Dagblad. De behanger, die zijn ergernis dat hij zijn kruis had moeten afnemen nog niet te boven was, schold de krant voor flauw en zonder propagandistische beteekenis en beweerde dat ze in Holland bijna geen invloed had.

Branders viel onmiddellijk het nieuwste argument ter verdediging in.

— We hebben nu al bijna veertig duizend abonnees en na de reorganisatie, als het ochtendblad er is. . . .

— Och, wat, jullie ochtendblad, viel Levy zijn partijgenoot bij, hoewel hij, als aanhanger van den linkschen vleugel, op menig terrein diens tegenstander was, reorganiseer eerst maar eens jullie redactie. Goeie, brave mensen voor hun familie, misschien, maar dat is geen voldoende aanleiding om vijf en twintig jaar te zitten suffen. Kun je me ook zeggen, Genosse Branders, in welk opzicht jullie krant geestelijk verschilt, van, ik vraag nog niet eens zich verheft bóven, de provinciale, burgerlijke pers, in je land?

Max maakte het geestdriftige gebaar waarmee hij zijn redevoeringen op vergaderingen placht in te leiden, als hij totaal niet wist wát hij moest zeggen, maar was danig in zijn schik toen Steinherr luid riep dat hij gelijk had en alles met de reorganisatie in orde kwam. Nu hoéfde hij niets meer te doen, dan overtuigend te knikken en dat kwam hem goed van pas, want hij had onmogelijk het onderscheid kunnen aantoonen tusschen het ééne en andere artikel in het Dagblad, zelfs niet tusschen dit en welke krant ook. Het meest verheugde hij zich in Steinherrs tusschenkomst, daar hem te binnen schoot dat op vergaderingen, in Holland, dikwijls dezelfde aanmerkingen waren geuit als Köttner en Levy maakten en hij daarom aannam dat ze gelijk hadden.

Steinherr stond met breed gebaar op en breidde de armen uit, om Köttner en Neumann, die op luiden toon de discussies voortzetten, tot zwijgen te bewegen. Gärtner, die Branders nog steeds het formulier ter onderteekening voorhield, liet plotseling zijn vlakke hand op het bureau vallen. Ze kwam met zoo zwaren klap neer, dat de anderen verschrikt pauzeerden. Max las het formulier nu nog eens door, hoewel het hem nu geheel duidelijk was, dat men het hem maar voor den vorm voorlegde. Hij begreep, dat die zaak allang beslist was, toen hij den brief van het partijbestuur ontving en dat men hem slechts uit hooger politieke overwegingen liet teekenen, als vertegenwoordiger van het Vakverbond. Hij erkende ook hierin de waarde van vormen en teekende met een ernstig gebaar.

Gärtner scheurde het dubbel formulier door en gaf Max de helft. Achter zijn rug was een nieuwe woordenwisseling ontstaan tusschen Levy, die te ongeduldig was om te blijven zitten, en Apfelbaum. Deze had Köttner verweten dat hij Levy was bijgevalen, hoewel hij tot de

conservatieven in de Partij behoorde en betwistte Levy het recht richting voor te schrijven aan een blad van een zusterpartij. Levy hield nu meteen een betoog voor een „nieuwe” richting in de internationale partijpers, waarop Köttner en Apfelbaum hem, ieder op eigen gelegenheid, aanvielen. Apfelbaum verdedigde het standpunt van afzien en afwachten. Zoolang de Partij mede-verantwoordelijk was voor de regeering, was het zelfs verstandig elke gedachte aan „nieuwe richtingen” te onderdrukken, wijl die toch altijd iets radicaals uitbroedden. Eerst als alle kans op een compromis voor langen duur met de burgerlijke partijen vervlogen was, zouden de linksche journalisten een voorloopige oppositie mogen inzetten. Köttner schudde afkeurend het hoofd en riep dat die schipperpolitiek nog heilloozer voor het land en de Partij was dan het radicalisme van Levy. Deze, die een jaar tevoren met zijn zetel, in de Rijksdag, van de communisten naar de Oude Partij over was gegaan, wendde zich nu in hoofdzaak tot Neumann, als de jongste van het gezelschap, van wien verwacht mocht worden, dat hij nog niet heel zijn idealisme aan de politiek had geofferd. Maar Neumann, die er gewoonlijk een eer in stelde, door Dr. Levy in het gesprek te worden betrokken, maakte zich nu met een grapje uit „Lachen Links”, er van af. Hij had een blik van Levy opgevangen die voor Lise was bestemd en daaruit begrepen dat ze voorloopig fetisch voor hem was. En dat gaf hem altijd een onaangename gewaarwording, welke vrouw het ook betrof.

— Zeg eens, wil jullie wel gelooven dat je me duchtig verveelt! riep Gärtner opeens, geërgerd. Wat geeft dat geschreeuw, als jullie het niet eens zijt en waartoe dient het als dat wel het geval is. Apfelbaum, forceer je toch niet, man, je hebt nog allen tijd, spotte hij, er op zinspelend dat deze altijd zijn woorden voorzichtig wikte.

Nu de komedie met het teekenen van de overeenkomst voorbij was, had de hoofdredacteur het maar liefst zoo rustig mogelijk, in zijn kamer. Vooral het eeuwig gepraat over „richting” en „nieuwe” richting, in de partijpers, maakte hem tureluursch. Zelfs zonder eenige richting was het dikwijls nog bezwaarlijk genoeg, elken middag de krant op tijd klaar te hebben.

Max nam Steinherr nog even apart, om hem eenige inlichtingen te vragen naar de vakvereenigingsleiders, in Dresden, Leipzig en Nürnberg, met wie hij in opdracht van het Internationaal Verbond confereren moest. De partijvoorzitter schudde welwillend het hoofd en vroeg hem daarna het oordeel van het Amsterdamsch bestuur, over die partijgenooten. Toen Max afscheid nam, was hij nog geen antwoord op zijn vraag rijker.

Levy was te midden van zijn gesprek met Neumann de deur uit gelopen; Max liep hem, in de gang, bijna tegen het lijf, toen hij met

Lise stond te praten. Hij wuifde slechts, overtuigd dat zulks het twetaal het aangenaamst was en om zich niet langer op te houden. Eenerzijds vond hij het prettig dat hij zoo gemakkelijk van die conferentie afkwam, maar anderzijds stak het toch zijn gevoel van eigenwaarde, dat hij opnieuw als strooman was gebruikt. En onder het oversteken der vijf binnenplaatsen, die de machtige gebouwen van de „Vorwärts” onderling verbonden, voelde hij de suggestie der enorme macht, waarvan zij de materiele uitdrukking waren en de onzekerheid, wie dan toch eigenlijk de mannen waren, die de touwtjes vasthielden, welke hem en die vele andere marionetten op hun wensch deden bewegen en handelen. O, hij voelde zich volstrekt niet verstoord, op hen, alleen nieuwsgierig naar hun beweegredenen en de oorzaak van hun macht en invloed. Drie jaar geleden zou hij wellicht, na een schijnconferentie als deze, zijn chefs aan het Vakverbond zijn aanstelling in het gezicht hebben geslingerd. Die overgroote voortvarendheid had hij met de jaren overwonnen. Hij had geleerd geduld betrachten, wachten en politiek-zijn. Alleen door het aankweken en beoefenen van deze drie eigenschappen, die hij van grootere waarde had leeren beschouwen dan groote, culturele gaven, zou hij in de gelegenheid komen hoog genoeg te stijgen, om zelf te gebieden en te intrigeeren en anderen als marionetten te bezigen.

Op straat las hij het briefje, dat Gertrud hem gegeven had. Volgens dat woonde ze in een kolonie, ergens in het Westen, maar hij had er geen idee van waar dat kon zijn. Een taxi-chauffeur wien hij om inlichting vroeg, gooide uitnoodigend het portier open. Toen stapte hij in en gaf lachend het adres.

Met een gemoedelijk vaartje ging het door de Tiergarten en Berlinerstrasse, naar het Noord-Westen. De weg voorbij het voorstad-station Jungfernheide, was nog slechts voor een klein deel, aan de rechterzijde, bebouwd. Voorbij dat stukje huizenrij lag het veld meters onder den weg. Op korte afstanden van elkaar stonden kleine houten en kalksteenen huisjes, te midden van kleine moes- en bloementuintjes. Bij het zien daarvan dacht Max aan de miniatuurtuintjes, aan den rand van Amsterdam, die arbeiders en kleine winkeliers in pacht hadden, om er in hun vrije uren te spitten en te kweken en er op zomermiddagen thee te drinken. Maar nu was het een weekdag en toch waren er menschen aan het werk. Hier en daar stond een vrouw in een tuintje de wasch te doen en anderen kropen op haar knieën rond.

— Trautes Heim, zei U immers? vroeg de chauffeur.

— Ja.

De auto stopte.

— Dan zijn we er.

— Zijn dat werkelijk woningen? Wonen daar menschen in?

— Nou en wat een rare, grinnikte de chauffeur. Daar, dat smalle weggetje af, maar blijf niet in de modder vastzitten.

Max, opgewekt, beloofde hem dat. Nu zag hij in dat hij, op zichzelf aangewezen, die huisjes zou voorbij zijn gelopen, in de veronderstelling dat het geen woningen konden zijn. In de verte doemde de toren van de Siemensfabriek, die hij eens bezocht had, op. Dit was de meest Noord-Westelijke hoek van de wereldstad.

Hij liep het weggetje af, naar een paaltje, waaraan een bord was bevestigd. Op onbeholpen wijze stond daarop geschilderd: Trautes Heim. Een vrouw, die er vlak bij onkruid uit den grond trok, wees hem het huisje der Kunaths aan. Er omheen loopend, stond hij opeens voor Gertrud. Ze was bezig, waschgoed aan een lijn te hangen.

Bij haar plotselinge verschijning was hij zoo verrast, dat hij vergat te groeten. Ze liep blootsvoets; om haar naakte beenen slingerde een gelapte rok en daar boven hing een morsige blouse. Meer had ze niet aan.

Was zij dat dametje, waarmee hij, een paar dagen geleden, in een mondain café, kennis had gemaakt? vroeg hij zich af. Nu, met slordig zwierende haren en, naar hem toescheen, nog ongewassen, maakte ze op hem den indruk van een volkskind uit een voorstad, dat niets afwist van het leven in de nabije groote stad. Hij dacht aan de bewoners in de kleine plaatsen, aan den rand van Amsterdam, Diemerbrug, Aalsmeer, Halfweg, die voor een groot deel nog „boeren” waren, met landelijke begrippen over het stadsleven. De bedenking kwam in hem op, of hij niet ondoordacht en onvoorzichtig handelde, door aan zijn impulsieve opwelling gevolg te geven.

Ze herkende hem en bloosde. Direct echter trok de kleur van haar wangen weg en keek ze stug, ja, onvriendelijk. Hij bemerkte dat ze er nog bleeker uit zag dan toen hij haar ontmoette en haar mond hing, als was ze oververmoeid. Haar oogen stonden flauw en misten glans.

Nu stak hij haar de hand toe.

— Ik wou wel graag even met je praten, Gertrud, zei hij.

— Daar is moeder, antwoordde ze zacht.

Een groote vrouw kwam het huisje uit en keek hem uitvorschend aan.

— Dit is de heer waarmee ik naar het theater ben geweest, moeder, zei Gertrud. Mijnheer Branders heet ie.

Moeder Kunath veegde haar hand aan haar rok af en gaf hem die.

— De meisjes willen tegenwoordig alleen nog maar uitgaan, zei ze dan luid. Ze denken dat het brood uit den hemel komt vallen.

— Ik kom alleen even met Gertrud praten, als U het goedvindt, antwoordde hij, op verontschuldigenden toon.

— Mijnheer weet misschien een betrekking voor me, moeder! viel het meisje haastig in. Ga maar even naar binnen.

Ze ging hem voor, een hokje door, naar een tweede kamertje dat

door een deur van het eerste gescheiden was. Hier, evenals in het andere, stond een bed. In den hoek was de lompe, steenen oven gemetseld, die in de Duitsche huizen tot verwarmingstoestel dient. Op de wrakke stoelen, aan de tafel, lagen kleeren en kranten. Ze ontruimde er een voor Max en deed dan behoedzaam de deur dicht.

Nu ging ze op den rand van het bed zitten en keek hem vragend aan.

— Ik had je eerst willen schrijven, begon hij, aarzelend, maar ik moet spoedig weer voor een week op reis. Daarom vond ik het beter hier te komen en de kwestie te bespreken. Van de week, was het me niet heelemaal duidelijk of je gekheid maakte, of dat je het meende dat je in groote verlegenheid zat, omdat je geen geld hebt. Maar ik moest er later telkens weer aan denken en toen was het mij ineens of ik begreep, wat er gaande was. Nou wou ik je vragen . . . vind je goed dat ik je iets vraag . . . ?

Onder zijn praten was ze weer opgestaan en naar de deur geloopt. Bij zijn laatste woorden legde ze den vinger op den mond; ze was nu nog bleeker dan even tevoren.

— Niet zoo luid spreken, voor moeder, waarschuwde ze fluisterend. Ja, vraag dan maar.

Hij keek haar oplettend aan en vond zijn positie veel gekker dan hij zich had voorgesteld. Waar bemoeide hij zich eigenlijk mee? Ja, dat hadden Coen en Mary hem ook gevraagd en toen had hij het hun kwalijk genomen. Als hij zich eens vergist had en ze toonde zich zwaar beleedigd, om zijn veronderstelling?

— Gertrud, begon hij onzeker, als ik het inzie zooals het inderdaad is, dan is elke omhaal overbodig en tijd verknoeien. Maar, mocht ik me vergissen, wees dan niet boos op me, want ik bedoel het goed. Toen je van de week zei dat je veel geld noodig had, voor iets, waar je niet met je ouders over kon spreken, bedoelde je toen, dat je *ziek* was? Was het *dáárvoor*?

Een koortsgloed flitste langs haar wangen en een oogenblik schitterden haar oogen. Haar trots van *Duitsch*, mooi meisje, kwam in verweer tegen dit koele ondervragen van hem, een *buitenlander*. Maar, haar opwelling zakte weer zoo snel af, als ze was opgekomen en nu keek ze hem nog slechts doordringend aan, met het glad-getrokken gezicht van een meisje, dat zich van haar uiterlijk bewust is.

— Ja, zei ze dan, als je het weten moet, dat is het. Nu bent U zeker ook niet verder benieuwd naar me.

Hoewel hij op dit antwoord voorbereid was, stak het hem toch als lichamelijke pijn; een korte siddering trok door hem. Dit meisje dus, oogenschijnlijk bijna nog kind, dat hier in dit krot, ver van het centrum der stad, woonde in een sfeer van landelijkheid, bekende met die paar woorden, als betrof het een onschuldig geval, dat ze leed aan een

van de verschrikkelijkste plagen die een mensch kon treffen. Het onbeschroomde van haar antwoord en houding ontroerde en ontzette hem tegelijk. Feller, schriller dan op één stakersvergadering, in het gezin van een werklooze of bij een fabrieksongeval, voelde hij in haar woorden een felle aanklacht tegen de leugen „beschaving”.

Hij weifelde nog. Wát zou, wát moèst hij haar nu zeggen?

— Ik zou je graag helpen, begon hij dan, op ontroerden toon, maar dan moet je niet tegenwerken. Ikzelf heb geen geld, maar voor een geval als dit durf ik wel te beschikken over een bedrag van het Vakverbond, waar ik in betrekking ben. Maar natuurlijk op voor...

Op dat oogenblik kwam moeder Kunath de kamer binnen.

— Ze is dus heusch met U uitgeweest? vroeg ze.

— Ja, juffrouw, antwoordde hij verbaasd, niet begrijpend wat ze wilde weten.

— Nou, ik wou dit maar zeggen, ik hoorde zoo iets zeggen van geld, maar stoor je maar niet aan haar. Als ze iets noodig heeft, kan ze er voor werken en als ze het geld maar voor het krijgen heeft, steekt ze nooit van haar leven meer een hand uit. Als een meisje lui is en niet werken wil en de heele dag rondwandelt of in bed blijft liggen...

— Maar U weet toch dat ik me niet prettig voel en dat ik zóó geen werk zoeken kan.

— Dan moet je naar den dokter gaan, dan kan ie je zeggen wat je mankeert. Maar dát wil ze óók niet en daarom zeg ik dat het luiheid is en die haar daar in sterkt doet er verkeerd aan. Werken is gezond en we moeten het allemaal doen, als we geen geld te veel hebben. Wat U, mijnheer?

— Voor de meeste menschen...

— Wát de meeste menschen? Voor háár dus niet? Hebt U je ook laten inpakken door d'r mooie gezichie...?

Buiten sloeg woedend een hond aan. Moeder Kunath liep op een draf de kamer uit en bespaarde Max daarmee het geven van een antwoord, dat zich niet gemakkelijk liet vinden. Bij haar verwijten aan het meisje had hij Gertrud aangestaard. En, ofschoon haar mond scheef trok van pijn en ze er uitzag als een landloopster, kwam ze hem nu veel liever en aantrekkelijker voor, dan hij haar in gedachten had gevonden.

— Toen je moeder binnen kwam wou ik je juist zeggen, dat ik je alleen wil helpen, als je onmiddellijk onder behandeling gaat. Wil je dat?

— Moeder mag niets weten, antwoordde ze aarzelend. Ik spreek je nog wel.

Dit antwoord hinderde hem, omdat hij het een gevolg achtte van moeder Kunaths schamperen uitval tegen hem. En ineens, zonder zijn stem te verheffen, begon hij tegen haar uit te varen. Hij vroeg of ze gek was, of ze zich verbeelde dat ze recht had op zoo'n bekrompen

schaamte-gevoel en of ze zich wel bewust was dat ze, in haar toestand, andere mensen, haar familie, ook ongelukkig kon maken. Daarop kreeg zijn stem een weeken klank en zei hij heel andere dingen tegen haar. Of ze er dan geen verlangen naar had, vroeg hij, weer vroolijk en gezond te worden, als vroeger, weer heelemaal nieuw het leven te beginnen en voor haar bestaan te werken, wat op zichzelf toch ook wel een genot was. En nu, in de meening verkeerend dat hij haar op de goede wijze had aangepakt, zei hij nogeens kortaf dat ze zich moest aankleden en meegaan, naar het gasthuis.

— Moeder mag er niets van weten, zei ze nog eens.

— Malligheid, je had het je moeder al lang moeten vertellen, nu ze het niet uit zichzelf merkte. Gezondheid gaat voor alles. Wat is je vader van beroep?

— Metaalbewerker, bij Siemens.

— Is ie lid van zijn vakvereniging?

— Ja, hij is een echte rooie. Met den Kapp-putsch heeft ie ook meegevochten.

— Nou, dan heeft ie wel eens mijn naam gehoord en dan breng ik het ook wel met hem in orde. Ik ga even met je moeder spreken, kleed jij je intusschen aan.

Hij kon zijn strengen toon niet langer volhouden en glimlachte, toen hij de kamer uitging. Gertrud merkte dat; een glans van voldoening gleed over haar gezicht en ze plooid haar mond eigenzinnig. In stilte nam ze zich voor, zich te houden of ze in alles zijn zin volgde; hij was genoeg „man”, zag ze, om met hem te kunnen doen wat *zij* wou, als het er opaan kwam.

Max sprak moeder Kunath nu ernstig en zoo zelfbewust toe, alsof hij de vertegenwoordiger van een officieele macht was, inplaats van reizend attaché van het Internationaal Verbond. Zonder af te wachten of ze begreep wat voor funktie hij inderdaad bekleedde, zei hij haar, dat hij van plan was Gertrud onmiddellijk mee te nemen, om haar geneeskundig te laten onderzoeken. Toen ze een woord van protest zei, verweet hij haar, op dien toon van meerderheid die hem bij menig debat de overwinning had verschaft, dat ze haar plicht als moeder had verwaarloosd en het nu aan hem stond, in te grijpen, in naam van het Verbond. Ze moest blij zijn dat er een instelling bestond, wier doel het was, meisjes als Gertrud beter te maken.

Moeder Kunath kreeg nu tranen in de oogen.

— Wat scheelt haar dan eigenlijk? vroeg ze. Ik dacht dat het niets anders dan luiheid was.

— Dat moet juist de dokter onderzoeken, anders krijgt ze nooit een betrekking. Laat mij nu maar mijn best voor haar doen, dan hebt U later tenminste geen zelfverwijt. Zeg haar nu heel kalm goedendag en

als ze in een verpleging wordt opgenomen, trek je er dan niets van aan.

Een kwartier later waren ze op weg naar het dichtst bijzijnd gasthuis. Toen Gertrud werd weggeroepen, bleef hij rustig wachten.

Na een half uur werd hij bij de directrice geroepen, die hem zei dat hij in den avond eerst het resultaat van het onderzoek kon gewaar worden. Het meisje zou waarschijnlijk meteen moeten blijven, doch dan moest voor veertien dagen verplegingskosten vooruit worden betaald. Max stelde zich daar goed voor en bedong in dat geval dat ze in de middelste klasse zou worden verpleegd. Nu hij toch eenmaal een post zou hebben te verantwoorden, die buiten zijn gewone onkosten lag, kwam het er op een paar tientjes méér niet aan, vond hij. En, zooals Coen Haller altijd zei, hij had immers millioenen achter zich, menschen en guldens.

Hij was nauwelijks gereed met het voorloopig rapport over de conferentie van dien ochtend, toen hij bezoek kreeg van de bestuurders eener organisatie, die groote contributie-schuld had bij het Internationaal Verbond. Van al de hem opgedragen werkzaamheden, achtte hij het aanmanen tot betalen de belangrijkste. Zelf correct in geldzaken, in zijn particulier leven, begreep hij niet hoe bonden en vereenigingen zich bij het Verbond konden aansluiten, zonder op tijd aan hun geldelijke verplichtingen te voldoen. De financieele maandstaten en het jaarverslag van het Internationaal Vakverbond bestudeerde hij dan ook in den regel met dien ernst en die accuratesse, welke hem voor het doorwerken van politieke en economische geschriften ontbraken. En hoewel hij zich nog nooit in het vraagstuk had verdiept, welke redenen en belangen de landelijke vakcentrales en andere organisaties konden hebben, zich internationaal te vereenigen, tegen een bepaalde geldelijke bijdrage per kwartaal, kon hij voor wanbetalen nooit een verontschuldiging vinden of aanvaarden. Wanneer het gold, niet- of slechte betalers tot het storten hunner contributie te nopen, wendde hij heel zijn energie en vindingrijkheid aan. Tegenover zichzelf vond hij genoeg redenen en verontschuldigingen voor dien ijver, in de overweging dat, als slechte betaling regel werd, hij er op den duur zelf onder te lijden zou hebben, door ongeregeld ontvangen van zijn salaris en vermindering of inkrimping van kosten, gedurende zijn prettige reisjes.

Zijn bezoekers hadden uittreksels van hun staten meegebracht, om aan te toonen dat ze niet slechts onmachtig waren om het vervallen kwartaal te voldoen, maar zelfs recht hadden op restitutie van een deel der gestorte gelden in vorige kwartalen. Deze argumenten prikkelden hem tot dubbelen ijver, op grond van zijn kennis der financieele verslagen en, wijl hij terugbetaling van eenmaal gestort geld nog meer afkeurde, dan wanbetaling. Hij was echter, door zijn eigen bestuur en

dat van het Duitsch Vakverbond, uitnemend voorzien van alle benooidigde volledige verslagen. Met behulp daarvan gelukte het hem dan ook, niet slechts hun argumenten tegen hen zelf te keeren, maar hen er attent op te maken, dat hun documenten niet in orde waren. En denkend aan het feit dat Gertruds verpleging nu ook ten laste van het Verbond zou komen en hij daarvoor wel tot wat extra moeite verplicht was, kondigde hij zijn bezoekers aan, dat hij hun organisatie zou voordragen voor een geldelijke boete, wijl zij getracht hadden hem te misleiden door het overleggen van onjuiste staten.

In den vooravond belde hij het gesticht op en informeerde naar Gertrud. Het bleek dat het resultaat van het onderzoek was, zooals hij gevreesd had. Het meisje zou, om te beginnen, een kuur van zes weken moeten ondergaan.

Den volgenden ochtend stond hij al om tien uur aan haar bed en dat bezoek herhaalde hij in den middag en volgende ochtenden en middagen. Gertrud stelde hem voor aan het meisje dat de kamer met haar deelde en iets ouder en veel meer ontwikkeld scheen te zijn dan zij. Op Irma Badura's verzoek bracht hij niet alleen snoeperijen mee, maar ook tijdschriften en boeken. Weldra verzuimde hij eenige noodzakelijke samenkomsten, om bij Gertrud te zitten en met Irma te babbelen. Gertrud zei meestentijds weinig en dan nog slechts, als Irma haar in het gesprek haalde. Maar, ofschoon hij iederen dag minder logische redenen zag, het meisje zijn tijd te offeren dien hij aan zijn werk onttrok, werd gaandeweg al sterker het gevoel in hem, dat hij haar moest bezoeken en, dat hij niet meer weg kon blijven.

Soms zocht Irma uitvluchten om hen tezamen te laten, doch dan zweeg Gertrud, of herhaalde ze brokstukken uit oude gesprekken. Nooit vroeg ze hem naar zijn werkkring of naar andere zaken die met zijn leven verband hielden en evenmin scheen ze ooit te twijfelen of hij wel gerechtigd was, de gelden voor haar verpleging en snuisterijen, die hij haar schonk, uit te geven. En eenmaal, toen Gertrud bij den dokter was en hij zich eenige oogenblikken met Irma onderhield, noemde zij Gertrud zijn „verloofde”.

Toen hem dat in zijn hotel weer in gedachten kwam, bepeinsde hij of Irma daartoe door Gertrud zou geïnspireerd zijn, of, dat *hij*, door zijn gedrag, aanleiding tot die benaming had gegeven. Zijn gepeins werd eindelijk gestoord door de telefoon. Opeens overtoog verrassing zijn gezicht. Coen Haller was aan het toestel. Hij en Mary waren juist aan het Stettiner Bahnhof afgestapt en wilden hem opzoeken, om te zamen den avond door te brengen.

— Ja, kom alsjeblieft! riep hij luid. Ik vind het een prachtig idee van jullie. Ik heb ook nieuws. Tot zoometeen dus.

Dat bracht hem dadelijk in een andere sfeer en stemming. Hij belde

den kellner en zei dezen dat hij, met twee vrienden, op zijn kamer bleef eten. Het kamermeisje beval hij versche bloemen en bonbons te halen.

— Vertel jij maar eerst je nieuws, zei Mary, toen ze nauwelijks zat. Het betreft natuurlijk Gertrud, nietwaar?

— Och, zwijg toch over die meid, bromde Coen, die zich juist behagelijk op den divan had uitgestrekt. Hoe kan je over zooiets spreken, als je er een uurtje voor afleiding tusschen uit bent. Schuif ze eens wat dicht bij, Max.

Hij nam een sigaar en verfrommelde met minachtend gebaar het bandje, waarop in goud D.A.V. stond. Max zette een schaalte snoeperij voor Mary neer.

— Jongen, voor hem is het heusch van gewicht, zie hem maar eens aan, plaagde zij. Geloof me, hij brandt van verlangen zijn nieuws zoo breedvoerig mogelijk te vertellen.

Max lachte verlegen, waarop Coen op zijn voorhoofd wees.

— Als je haar ergens voor goed hebt opgeborgen, wil ik het graag hooren en dat kan je met een paar woorden zeggen, filosofeerde hij. Ik heb geen vooroordeelen, maar het Duitsche meisje, als cultureel verschijnsel, is sinds de inflatiejaren geen sympathie van me. En jij spoedig óók niet meer, als je niet gauw met die malligheid uitscheidt.

Max werd een beetje bleek en haalde de schoudres op. Toen Coen zich echter, op een wenk van Mary, achterover liet vallen, alsof hij voortaan alle verantwoordelijkheid op Max schoof, begon deze zijn wedervaren der laatste dagen te vertellen. Hij weidde breed uit over zijn bezoeken in het gasthuis.

— Het is een roman, niet Coen? zei Mary, toen hij zweeg.

— Dan moet ie hem *schrijven* en zich er verder niet mee bemoeien, antwoordde Haller, onverschillig. En gezien dat je geen romanschrijver bent, heeft het ook geen nut, een roman te *spelen*. Waarom haal je je al die soesa aan? Dank heb je van zoo'n schepsel toch niet te verwachten. Ga voor een maand of zes naar Amsterdam terug, of, nog beter, laten ze je naar Paramaribo sturen, om te spreken over contributieverhooging. Dat is nogal ver. Of hebben jullie daar geen klanten?

— Je ziet het toch wel wat al te ironisch, wierp Max hem tegen. Ik vraag of verlang immers geen dank. Is het dan niet al een voldoening op zichzelf, als men in de gelegenheid is, een arm meisje van een beslist ondergang te redden? Als ze nu over een poos genezen is, staat ze weer nieuw en gezond tegenover het levensprobleem. . . .

— Om het lollige leventje opnieuw te beginnen, viel Coen uit. Of, geloof je soms dat ze het met kousen stoppen heeft opgedaan?

— Wat kan mij dat schelen! riep Max, een beetje heftig. Nou is ze een ziek kind, dat hulp noodig heeft.

Getroffen door de verandering van zijn toon, wendde Mary zich van haar bonbons af.

— Weee je wel zeker, dat je haar uitsluitend als *kind* en niet als *vrouw* ziet? vroeg ze zacht.

— Maar Mary, je weet immers . . .

— Dus je staat absoluut als weldoend en onbaatzuchtig mensch tegenover haar? Nu Coen, heb dan maar geen zorg meer.

Ze lachte, vond Max, een beetje medelijdend.

— Het is zoo moeilijk dat opeens met woorden duidelijk te maken, vind ik. In elk geval geloof ik zeker, dat *zij* mij uitsluitend ziet als den man die haar helpt. Wat dunkt jullie, maar laten dekken?

— Dus zoo iets als een levende geldbeurs, zei Coen smadelijk. Nou, dan vind ik je nog grooter slabak dat je je daarvoor laat gebruiken. Man, je brengt een smet aan op den naam van Hollander en op al de baantjesleden van je verbond. Als die meid uit het gasthuis komt, gaat ze met haar kornuiten vast een drijfjacht houden op al je collega's en op de Hollanders. Ofschoon ik dat nog niet half zoo erg zou vinden, als wanneer ze je voorgoed aan een touwtje bond. Dat die Irma haar je verloofde noemde, is er beslist een voorteekeken van. Ik voor mij geloof, dat de Duitsche rechter al niet méér noodig heeft, om je tot trouwen met haar te noodzaken.

Max kleurde hevig. Om dat niet te laten merken belde hij den kellner.

— Nou maak je er wat van. Je zou me er toe brengen te gelooven, dat het een schurkenstreek is, een mensch te helpen.

— Och, Coen voert immers, zei Mary. Maar toch doe je er goed aan, er rekening mee te houden, dat, hoe *jij* dat geval ook ziet, dat meisje er een eigen beschouwing op na houdt.

De kellner klopte aan. Max beval hem, te dekken.

— Dus je denkt ook dat ze me voor haar verloofde aanziet en me naar het Standesamt wil jagen? vroeg hij, op luchtigen toon. Dan zou ik zeggen, dat ik haar toch niet heelemaal onverschillig ben.

— Nou, wat zeg ik! riep Coen, het jonge mensch hapt al en zegt: bè! Als die meid hem bij het oor meeneemt, trouwt ie haar als een zoete jongen.

— Wel, dan heb ik immers de zekerheid dat ik niet sterf aan de tragedie der twee koningskinderen, zei Max lachend. Die konden elkaar niet krijgen . . .

Niettegenstaande zijn schertstoon zwegen allen een oogenblik.

— Weet je, zei Mary dan, de ware tragedie der liefde is niet deze, maar een andere. En ze konden elkaar niet behouden . . .

— Of, niet meer van elkaar scheiden, vulde Max ernstig aan.

— Dat is precies hetzelfde. Maar *jij* kan nog terug, Max.

In den avond wandelden ze door de Potsdammerstrasse, langs den Lutzowufer naar „Romanisches Café”.

— Hé, Landauer! riep Haller, bij hun binnengaan, verrast. In geen maanden gezien, man.

Carl Landauer, een tooneelschrijver, wiens werk Haller vertaald had, zat met een meisje aan een afzonderlijk tafeltje. Hij vroeg hun te komen aanzitten.

— Olga, zei hij, toen Coen hem en Branders aan elkaar voorstelde.

Hij noemde geen achternaam van het meisje en dat scheen ze niet vreemd te vinden. Ze lachte, een beetje bleek en onwezenlijk, doch staarde voor zich uit, als keek ze naar iets dat ver verwijderd was. Toen Coen, naar zijn gewoonte, plots op luiden toon sprak, schrok ze op, als deed zijn stem haar pijn. Dra lette ze echter niet meer op Landauer en de anderen, doch volgde met den blik het druk bewegen der jongelui, onder de gasten. Jonge jongens, met lange haren en schitterende oogen, wriemelden onrustig op hun plaatsen, sprongen af en toe op, wisselden om en spraken met elkaar luid en dooreen, alsof het twist en geen vriendschappelijke conversatie betrof. Meisjes liepen af en aan, van tafel naar tafel. Ze groetten bekenden, maakten kennis met vreemden, vingden bij het eene gezelschap een merkwaardig slagwoord op en brachten dat in een ander kringetje over, als een geheel eigen nieuwigheid, die haar zoo juist was ingevallen.

Mary trachtte met Olga in gesprek te komen, maar deze antwoordde met eenlettergrepige woorden, langzaam en lusteloos. Ze stond op en liep naar de achterzaal.

— Is ze niet goed in orde? vroeg Mary aan Landauer, zacht, doelend op de bleke wangen en starende oogen van het meisje.

Hij keek Olga een oogenblik zwijgend na, het gelaat van deernis beschaduwd. Dan zag hij zijn vrienden aan en nu viel dezen op, dat hij er ouwelijk en lijdend uitzag.

— Cocaïne, antwoordde hij toonloos. Ze gaat er door den grond in. Een jaar geleden had ze nog engagement aan het Lessing Theater, nu zou ze zich niet eens meer behoorlijk kunnen aanmelden. Ze heeft geen kans meer, zei de dokter me.

— Née toch! riep Mary, bijna luid, van schrik.

— Het is toch zoo, vervolgde hij, met tranen in zijn stem. Het is nu alleen nog maar rekken, drie maanden, misschien vier. En juist het vergift dat haar kapot heeft gemaakt, is nog het eenige wat haar zoo lang in leven houdt.

— Wat heb jij met haar te maken? vroeg Coen, ontevreden. Bij mijn weten had ik jullie nog nooit samen gezien.

Over Landauers gezicht trok een wolk van smart. Dan, bedwong hij zich.

— Kort voor ik jou leerde kennen was ze bij me vandaan geloopt, uit liefde voor den schooier die haar het cocaïneeren had geleerd. Ik kende haar toen een jaar en nooit tevoren was ik zoo tevreden over mijn werk, als *in* dat jaar. Toen ze gezond was, had ze een heerlijken energie-wekkenden invloed op me. Toen schreef ik mijn stuk „Opbouw”, dat drie maanden achtereen ging.

Hij zweeg even.

Een paar weken geleden kwam ze plotseling bij me terug. De vent had, na haar, andere meisjes aan het vergift gezet en haar in den steek gelaten. Je schijnt in onzen modernen tijd nog werkelijk duivels te hebben, die met zooiets hun leven vullen. En nu is nog net het éénige wat ik voor haar kan doen, *zijn* werk te voleindigen. Dat is mijn noodlot.

— Wat bedoel je? vroeg Mary, ontroerd.

— Cocaïne, zei hij, tusschen de tanden. Ze moèt het hebben, al zou ze er een moord voor doen. Toen ze weer bij me kwam, had ze al een paar weken gezworven en van alles gedaan, uitsluitend om het vergift te krijgen. Wát moest ik doen? Haar niet weer bij me nemen, haar terug sturen? Het is een kwestie van maanden; laat ze dan tenminste een rustige kamer en een zindelijk bed hebben.

Bij deze woorden zag Max, in zijn brein, de ziekenkamer van Gertrud, het koel-blanke gezicht van het meisje en haar aandoeningslooze oogen. De waarschuwingen van Coen en Mary kwamen hem voor den geest en bij zichzelf maakte hij vergelijkingen, tusschen Olga en haar.

— Carl! zei Coen plotselingforsch, als er één kapot moèt, hoeven het toch geen twee te zijn. Ben je dan plotseling gek geworden?

Hij zweeg. Mary had hem gevoelig op den voet getrapt.

— Zij maakt me niet kapot, antwoordde Landauer, weemoedig. En indien zelfs, wat komt het er op aan? Nu werk ik weer, al is het maar om haar cocaïne te geven. . . . vroeger deed ik het om haar zijden kousen of andere dingen te koopen. Voort moèt je nu eenmaal, daar ben je mensch voor.

— Breng haar dan liever naar een sanatorium, zei Mary geroerd. Dan kan je ook voor haar werken en ze wordt er misschien door gered.

— Dat heb ik gewild, maar voor een kuur is ze al te ver heen, zei de dokter. Laten we over iets anders praten. Ga jullie straks met ons mee, naar de Nürnberger Diele. Ze moet weer wat hebben, anders komt ze den nacht niet door.

Onder den indruk van zijn woorden, keek Max verholten naar hem. Een rimpel van lijden omlijnde zijn oogen en trok langs beide wangen neer. Zijn mond hing bedrukt, als had hij al langen tijd geen vreugd gekend. Het scheen dat hij kort geleden geschreid had.

Dan, toen Olga naderbij kwam, zag Max opeens de neerslachtigheid vervagen van zijn gezicht. Landauer lachte zelfs vroolijk, toen ze zich

naast hem neerzette, als was er pas te voren een aardige grap verteld.

Nog een oogenblik en toen gingen ze tezamen heen. Voor Max was de Nürnberger Diele, die ze nu bezochten, een heel onbekend café. Hij zag een diep-doorlopende, vrij smalle zaal, met een uitspringenden hoek aan de rechterzijde van den ingang. De zoldering hing laag als van een kelder. Op een tribune, links van den ingang, speelde een orkestje waarnaar niemand luisterde.

De zaal was bijna geheel met gasten gevuld, maar na geduldig zoeken vond Landauer een tafel waaraan slechts twee jongens zaten. Ze groetten Olga met een flauw gebaar, alsof ze haar kenden, toen het gezelschap aan hun tafel plaats nam. Max dacht dat Landauer daar aanstoot aan zou nemen, doch hij groette de jongens kort terug en sprak dan tegen den kellner.

— Is U hier nu voor het eerst? vroeg Landauer, zacht. Nu, let dan maar op, misschien ziet U iets wat je in Holland nog niet hebt. Hèm bijvoorbeeld.

Hij wenkte op een langen, schralen man, die tusschen de tafeltjes door scharrelde en staan bleef bij een clubje jongelui. Hij scheen iets te vragen en toen één toestemmend knikte, ging hij bij hen zitten.

— Waar kijken jullie zoo aandachtig naar? vroeg Mary.

— Stil, fluisterde Landauer, cocaïne.

Meteen keek hij snel naar Olga. Ze sprak zachtjes met een der jongens die naast haar zat.

De lange schrale man gluurde argwanend om zich heen en tastte dan in de zakken. Een na het andere, haalde hij er kleine fleschjes uit, waar etiketten op geplakt waren. De jongelui namen er ieder een in de hand, keken elkaar weifelend aan en vroegen den man iets. Na wat heen en weer gepraat, knikten ze toestemmend.

Mary's aandacht bepaalde zich op Olga. De jongen naast haar had een klein pillendoosje uit den vestzak gehaald en op tafel gezet. Na met sloomen blik naar links en rechts te hebben gekeken, nam hij er het dekseltje af. Mary zag dat het doosje ruim half vol was met glinsterend wit poeder. Met een pennemesje tipte hij een beetje op, hield het onder een neusgat en snoof het snel op. Dat herhaalde hij nog eens en keek daarna tevreden om zich heen, een goedmoedige blik op het sullig gelaat.

Mary tikte Landauer op den arm, maar het scheen dat hij, zonder te zien, wist wat er achter hem gebeurde.

— Laat gaan, zei hij zacht. Er is immers niets meer aan te doen.

Nu bemerkte ze dat Olga om een beetje poeder bedelde. De jongen legde een weinig op den rug van haar hand, dat ze haastig opsnoof. De kellner naderde en het doosje gleed geheimzinnig in de mouw van den jongen. Nauwelijks was de consumptie neergezet, of het kwam weer

op tafel terecht. Weer maakte de jongen het open en snoof in beide neusgaten het vergift op.

— Die lange, zei Landauer tegen zijn gezelschap, zacht, is een der voornaamste klein-verkoopters van cocaïne, in Berlijn.

— Vindt de gérant dan goed dat hij hier openlijk handel drijft? vroeg Max, verwonderd.

— Wie wéét of hij het goed vindt? *Men* zegt dat ze compagnons zijn en dat hij zelf sterk snuift. Enfin, dat doen de meesten hier, let maar op.

Max probeerde zijn wenk te volgen en bemerkte dat sommige gasten zich nu en dan bukten, alsof ze iets onder tafel zochten. Anderen, onverschilliger, hadden een doosje voor zich op tafel staan, en tipten daar kleine beetjes wit poeder uit op, met een mesje of nagelvijltje.

Landauer sprak achter Olga's rug met den jongen naast haar. Hij gaf hem een sigaret en hield een lucifer bij. Toen Max daar heen staarde, zag hij den jongen een kartonnen doosje in Landauers mouw steken.

— Mag ik eens zien? vroeg hij, nieuwsgierig.

De tooneelschrijver maakte het onder tafel open en toonde hem den inhoud. Het was poeder, schitterend en wit als zeer kleine kristalletjes.

De jongen, nog altijd goedmoedig lachend, bediende zich weer uit zijn doosje en presenteerde een die naast hem zat.

— Je zou zoo zeggen dat dat heele volkje elkaar moet kennen. zei Max tegen Coen.

— Natuurlijk kent dat tuig elkaar, mompelde deze, minachtend. Weet je, als ik Landauer was, draaide ik die meid liever vandaag dan morgen den nek om. Is dat je vernederen, voor zoo'n brok uitschot.

— Hij heeft vroeger zeker heel veel van haar gehouden, vergoelijkte Max.

— Zeg liever dat hij nòg mesjogge op haar is. Ik acht hem er toe in staat, stiekum óók te snuiven, om samen met haar den grond in te gaan.

— Dat meen je immers niet.

— O nee? Nou, je leest het bijna op zijn gezicht. Neem jij maar een voorbeeld aan hèm.

Een verward geluid, dat opeens opsteeg, stoorde hun gesprek. De voor-deur werd hard dichtgeslagen.

De muziek zweeg. De meeste gasten stonden plotseling op en schenen naar den achter-uitgang te willen dringen.

— Politie! gonsde het nu door de zaal. En dan luider, met woede en verbittering:

— Politie, gesnapt, politie. Weg!

Bij het eerste verdacht geluid was de cocaïne-handelaar opgestaan. Een oogenblik later was hij door de deur naar de toiletten verdwenen.

— Die is hier thuis, hij weet den weg, fluisterde Landauer. Hebt jullie je paspoort bij je? Ja? Nu, dan zal het wel losloopen.

— Waar komt de politie voor? vroeg Coen.

— Misschien om *hem* te snappen.

Landauer wees naar de deur waardoor de cocaïne-handelaar verdwenen was.

Nu hij ontkomen is, moet ieder ander er aan gelooven die geen paspoort of „Ausweis” bij zich heeft.

— Zitten blijven! gebod de politieluitenant. Die probeert weg te loopen wordt gearresteerd, die zich verzet wordt neergeschoten.

Als door een automaat veroorzaakt, zakten alle gasten tegelijk weer op hun plaatsen. Twee agenten, de revolver in de vuist geklemd, stelden zich voor den uitgang. De luitenant en twee agenten begonnen hun ronde, langs de tafels.

— Ik heb nog nooit een razzia meegemaakt, zei Max, vergenoegd. Een mooi onderwerp om in mijn jaarverslag te zetten.

De luitenant was bij een meisje blijven staan, dat met een Janner aan tafel zat. Hij vroeg haar iets en wachtte vergeefs op antwoord.

— Ausweis! riep hij nu, luid en ongeduldig.

Het meisje schudde het hoofd en zei zacht iets.

Hoe heet U dan? Wat doet U hier? Wat voor beroep oefent U uit? vroeg hij, snel achter elkaar.

Haar antwoord voldeed hem niet. Hij gaf een agent een wenk.

Ga U maar even mee, zei hij kortaf. Niet tegenspreken.

De agent nam haar bij de hand en leidde haar het café uit.

— In de vracht-auto, zei Landauer, op een vragenden blik van Max.

De luitenant vervolgde zijn weg langs de tafels en herhaalde regelmatig zijn vragen, kort en afgemeten. De meesten der gasten hadden hun paspoort of identiteitspapier voor zich liggen.

— Blijf maar rustig zitten, zei Coen tegen Mary, die ongeduldig op Olga wees.

— Denk je dat zij een „Ausweis” bij zich heeft?

— Waarom? Voor mijn part smijten ze haar in een politie-gasthuis, antwoordde hij, verbitterd. Ik kan dat gebroed, dat zich aan anderen vastzuigt, niet uitstaan.

— Waar gaan die nu heen? vroeg Max aan Landauer, toen er weer twee meisjes naar buiten werden gebracht.

— In de auto. Als de vangst groot genoeg is, gaat het heele span naar het Presidium, om op de ziekte onderzocht te worden. In elk geval houden ze haar daar twee dagen vast.

— Mag dat dan hier, volgens de wet? Dat meisje bij dien Janner deed immers niets. Ze dronk een glas wijn met hem, dat is toch nog geen misdrijf.

Landauer trok de schouders op.

— Misdrijf of géén misdrijf, in déze kwestie moeten ze wel streng zijn. De algemeene gezondheid staat op het spel.

Max zag in gedachten weer Gertrud in bed liggen, hem met haar koele onverschilligheid aanziend.

— En als nu blijkt dat die meisjes ziek zijn?

— Ziek en zonder Ausweis, zei Landauer lachend. Maar dat is immers al een dubbel misdrijf. Die worden zonder pardon in een politie-gasthuis gestopt.

— Kom, ik heb er genoeg van gezien, zei Coen. We moesten maar gaan. Loop jij maar voorop, Max, schertste hij. Jij bent hier zooveel als vertegenwoordiger van een groote mogendheid. Het I. V. heeft immers een passen-overeenkomst met Duitschland.

Max knikte. Krachtens een overeenkomst van het Verbond met de meeste Europeesche regeeringen hadden zijn vertegenwoordigers in vele landen bijna onbeperkte bewegingsvrijheid. De aard der tegenprestatie, door het Internationaal Vakverbond daarvoor in ruil geboden, was lagen funktionarissen als Branders niet bekend.

Mary fluisterde iets tegen Landauer en gaf Max een wenk. Hij begreep dien en gaf Olga een arm. Toen de luitenant het speciaal stempel op zijn paspoort zag, liet hij het gezelschap ongemoeid vertrekken.

Voor de deur van de Diele stond een vracht-auto, bewaakt door gewapende agenten.

— Wel bedankt, zei Landauer. We zijn er gemakkelijk afgekomen. Als ze dat doosje bij Olga hadden gevonden. . . .

— Dan hadden we misschien met zijn allen een ritje met de auto mogen maken, viel Max, opgewekt, in. Wie weet wat een pret we hadden gehad.

Hij bracht Coen en Mary naar het station.

— Je komt toch nog eens aanwippen, voor dat je de beenen neemt, noodigde de eerste uit. Misschien heb ik je een boodschap naar Amsterdam mee te geven.

Max haalde aarzelend de schouders op.

— Ik heb het druk en kan mijn reis naar Saksen en Beieren niet langer opschorten, zei hij langzaam.

— Goed zoo!

Coen sloeg hem geestdriftig op den schouder.

Blijf hier niet sukkelen en ga zoo vèr mogelijk de buurt uit. Heeft jullie arbeiderstrust geen filialen in Alaska en Oost-China?

Max had Mary's hand genomen en vroeg bijna smeekend:

— Mary, wil jij nu en dan Gertrud opzoeken, als ik op reis ben?

Coen lachte verachtelijk en tikte driftig tegen zijn voorhoofd. Maar Mary knikte toestemmend, met een moederlijken lach.

— Ja jongen, ik moet haar toch ook eens zien.

— Heel lief van je. Dan schrijf ik je nog wel.

— Neem een voorbeeld aan Landauer! riep Coen, tot afscheid.

Al babbelend bracht mevrouw Bogaerts haar man tot aan de voordeur. Daar hield ze hem even staande. Blond en slank, maar een weinig grooter dan hij, leek dat verschil, nu zij naast hem stond, méér dan het in werkelijkheid was. Ze boog zich tot hem, voor zijn kus en schudde, als zij zich weer oprichtte, schertsend den vinger tegen hem.

— Maak je nu niet overstuur, Bob en laat die zaak den loop hebben, dien ze moet. Als Bouwer die resolutie doordrijft, berust jij er dan maar in.

De jonge advocaat vertrok nerveus het knappe, intelligente gezicht, dat, bewolkt door ergernis, nu donkerder scheen dan gewoonlijk.

— Ik maak me volstrekt niet overstuur, Elly, zei hij dan, maar dat gemier van dien vent kan ik niet uitstaan. Aan zijn heele optreden herken je direct den echten werkman, den man van de brute kracht. Lui als hij moesten eigenlijk geweerd worden, bij de Partij en het Verbond.

— Maar jongen, nu overdrijf je werkelijk.

Zijn jonge vrouw lachte er om.

Daar is het immers een arbeiderspartij voor.

— Arbeiderspartij, zeker, tot je dienst, met arbeiders als *leden*. Maar menschen als Van Berghem en *ik* zijn er om hen te leiden en tot het doel te voeren. En ze moesten zoo verstandig zijn, het moeilijke werk aan ons over te laten. Gedurende de jaren dat Van Berghem voorzitter van het Verbond is, werd het aantal stakingen, per jaar, voortdurend minder, breidden de organisaties zich meer en meer uit, stegen de inkomsten en werd de invloed in de Raden en Kamers steeds grooter. En niet-tegenstaande dat, probeert die Bouwer, door zijn verdoemde resolutie, Van Berghem tot aftreden te noodzaken, om zelf baas in het Verbond te spelen.

Elly Bogaerts knipoogde tegen haar man, nam zijn hoed af en streelde zijn glanzend zwart haar.

— En zelfs indien hem dat mocht gelukken, Bob, wil je er dan tòch in berusten? vroeg ze dringend. Jij bent méér ambtenaar dan bestuurder en in geval Bouwer in plaats van Van Berghem leider wordt, zal hij

misschien geen bezwaren maken tegen je her-benoeming, als je nièt tegen hem geageerd hebt. Wáár vind je zoo gauw een betrekking met zoo'n goed salaris en zulke mooie vooruitzichten als je nù hebt?

Ze boog zich tot hem over en drukte zacht haar mond op zijn wang.

— En jongen, ik heb mevrouw Breebaart beloofd, dat je je plaats op het bureau zoolang en zoo stevig zult vasthouden, als je maar mogelijk is. Als dat al niet in je eigen belang was, zou je het moeten doen uit waardeering voor de moeite die partijgenoot Breebaart heeft gedaan, om je aan het Verbond te krijgen. We waren feitelijk nog veel te kort lid van de Partij, om al het recht op een betrekking te kunnen aanvoeren. Ik geloof zéker dat je Breebaart een groot plezier doet, door je aan te sluiten bij Bouwer, als hij op het buitengewoon congres Van Berghem verslaat en baas wordt. Door zijn invloed op Van Berghem kon Breebaart jou destijds van dienst zijn. Daar hij evenwel met Bouwer op minder goeden voet staat, heeft hij er reden voor te wenschen dat jij, trots alles, op het bureau blijft. Dat zou van jouw kant een tegenprestatie zijn, waarbij jezelf het meeste belang hebt.

— Dat heeft wel iets van spionage weg! viel Bogaerts heftig uit. Maar buiten dat nog, ik kàn en wil het niet aanzien, dat een fatsoenlijk man als Van Berghem op zoo'n manier wordt weggepest door een brok krachtpat. . . .

Mevrouw Elly legde fluks en niet zonder kracht, de hand op zijn mond.

— Je hebt me beloofd, die woorden niet meer te gebruiken, in onzen kring, zei ze gebelgd. Nu, dag dan. Doè wat je wil en zèg wat je wil, maar als je nù al begint je onmogelijk te maken tegenover Bouwer, verantwoordt je dan maar zelf tegenover mevrouw Breebaart. Als haar man de hand waarmee hij je vasthoudt open doet, val je er uit als een steen. En bedenk, vóór het te laat is; voor een man, die om persoonlijke voorkeur ons beider bestaan op het spel zet, kan ik nièt lief zijn.

Ze keek ernstig, haar gezicht stond strak, zonder den minsten zin voor scherts er op, en in haar oogen blonk een koude glans. Bob wist dat, als ze dit uiterlijk aannam, het verkeerd was haar te weerstreven. Als hij nu nog één woord zei, zou ze er zóó koel en uit de hoogte op reageeren, dat hij het gevoel kreeg, alsof een ijsberg tusschen hen oprees. Ze was nu eenmaal een vrouw van snelle humeur-afwisseling en scheen die soms als sport te beschouwen. Maar hij kon niet tegen een gespannen verhouding, tusschen hen; in den huiselijken kring had hij behoefte aan rust en warme genegenheid.

In een feitelijk erkennen van haar meerderheid knikte hij haar vriendelijk tot afscheid toe en stapte de straat op. Zijn horloge wees tien uur aan; hij had al op kantoor moeten zijn.

— Taxi, mijnheer?

— Ja, maar een beetje snel rijden, alsjeblieft. Gebouw van het Vakverbond, Rembrandtstraat.

In de wachtkamer zaten twee mannen op een bank, te lezen. Een derde, in werkpak, de groote pet schuin op het hoofd, een zijden das nonchalant om den hals gestrikt, liep met groote passen heen en weer. Nu en dan keek hij ongeduldig naar een loketje, in den wand, waar dramatische klanken doorheen drongen, als bestudeerde iemand in het aangrenzend vertrek zijn rol, in een treurspel. Af en toe stoorde schaterlachen van meisjes die voordracht.

Toen Bogaerts de deur van de wachtkamer openduwde, knikten de lezende mannen hem beleefd toe, een trek van verveling en vermoeienis op het gezicht. De man in werkkleeren bleef plotseling staan en rukte zich de pet af.

— Bint U mijnheer Bogaerts, als ik dat alstemet mag wete? vroeg hij. Meteen schoot een bruine straal uit zijn mond.

— Ja, maar hier mag niet gespuwd worden, viel de jonge man norsch uit.

— Dat zat me in de weg, anders kon ik niet prate. Ik loop hier al een uur vliege te vange, dat is mijn te link, hoor.

— Zoo. Nou, je kan dadelijk binnen komen.

— En dat meissie zei dat Van Berghem d'r nog niet was.

— O, als je mijnheer Van Berghem moet spreken, wacht dan maar tot hij er is.

— Zoo, viel de man ontevreden uit, als je maar niet denkt, dat ik de heele dag de tijd heb. Daar bin ik veuls te link voor.

— Dat is jouw zaak. En ik heb het te druk om brutale praatjes af te wachten, antwoordde Bogaerts, uit de hoogte.

Hij stapte het voor-kantoor binnen en drukte de deur achter zich dicht.

— Op wie was dat nou gemunt? mompelde de man tegen de anderen. Hij tikte driftig op het loketruitje. Zeg eens, wat dat soms op mijn gemunt? riep hij. Denk je bijgeval dat ik kom bedele om een broodkaartje. Dat 's mijn te link, hoor! Ik heb hande aan m'n lijf.

In het vertrek, waar Bogaerts binnen trad, zaten drie meisjes voor een schrijfmachine. Een jongen stond voor een kaartenkast en twee jongelui hadden ieder een groot boek voor zich liggen en een stapel enveloppen aan iedere hand. Allen keken naar een man die op een stoel stond, de arm fier uitgestrekt. Hij keek met schitterende oogen om zich heen en declameerde met zware, dramatisch-klinkende stem:

„Dan zal de vreemdeling komen, hij zal dwalen door het land, zoe-ken-de . . . !”

Dat laatste woord kwam er uit als een drievoudige kreet.

— Wat moet die malligheid, Colter? vroeg Bogaerts, ontevreden.

Waar zit je verstand, dat je ze in den vroegen morgen al van hun werk afhoudt. We weten ons toch al geen raad, door dat malle, Buitengewoon Congres.

Een driftig kloppen aan het loket leidde zijn gedachtengang af.

— O, ja, goeden morgen! Laat maar kloppen, dat is die brutale vlegel.

— Morgen mijnheer! klonk het dooreenroepen van het personeel.

— Zoe-ken-de! riep Colter, nog tragischer dan tevoren, als een antwoord op het kloppen.

Nu ratelde een stoere hand het ruitje bijna kapot. Een der meisjes snelde naar het loket en schoof het open. Het roode, verontwaardigd* kijkend gezicht van den man stiet er doorheen.

— Op wie was dat gemunt? riep zijn rauwe stem. Jij en jou en brutale praatjes, denk je dat ik mijn contri . . .

— Het loket dicht! gebod Bogaerts. Hij kan geduldig wachten, tot mijnheer Van Berghem er is.

— Op wie was dat gemunt? schreeuwde de man, nog luider. Wat motte die linkslage?

— Zoe-ken-de! joelde Colter terug. Zoe-ken-de naar het graf van den grooten kunstenaar . . .

— Laat jezelf maar begraven, potsemaker, dan geef ik d'r een kwartje bij! schreeuwde de man, verwoed. Nog zoo'n doodvreter; mijnheer Colter, van den Bakkersbond, mompelde hij tegen de andere mannen.

— Dicht! riep Bogaerts nu zoo gebiedend, dat de man haastig zijn hoofd terug trok. Dat komt er van, wendde hij zich tot Colter, als iedere proleet vrijen toegang heeft.

Driftig liep hij naar het hoofd-kantoor en smet de schuifdeur met zwaren slag dicht.

Dit vertrek lag aan de voorzijde van het Verbondsgebouw. Voor een raam stond een groot dubbel-bureau, waaraan Bogaerts zich liet neervallen. De blinde muur, er tegenover, langs de gang, werd voor een groot deel ingenomen door een breede boeken- en tijdschriftenkast. In den muur daar tegenover, achter Bogaerts, leidde een deur naar het privé-kantoor van den voorzitter van het Nederlandsch Vakverbond. Dicht daar bij waren, om een rooktafel, drie fauteuils gegroepeerd. Langs de wanden en naast de boekenkast stonden stoelen.

Nog steeds uit zijn humeur, begon Bogaerts haastig brieven open te snijden. De telefoon meldde.

— Ja? . . . Wie? . . . Wieler, van den Metaalbewerkersbond? Ja, zet maar over. Hallo, ja, Bogaerts . . . Nee, Van Berghem is er nog niet . . . De afspraak was elf uur . . . Nee, niets meer aan de orde dan die reso-

lutie. . . . Ja, als je die streken van Bouwer van groot belang vindt? . . .

Hij lachte schamper.

Nou, dan géén streken. Pardon, ik heb geen tijd meer. Elf uur.

Hij wierp den hoorn neer, sneed brieven open, las ze, maakte aantekeningen, glimlachte somwijlen en fronste weer de wenkbrauwen. Nu en dan luidde de telefoon, dan greep hij haastig den hoorn, zei eenige woorden, of snauwde snel en kort af. Weer aan het lezen der correspondentie, sneed plots een dramatische kreet van Colters voordracht door zijn hersenen.

— Vraag partijgenoot Colter, of hij even hier kan komen.

— Een beetje uit je humeur, Bob? Wat heb je dien vriend in den wachtkamer toch voor beleedigends gezegd, dat ie zich zoo kolossaal opwindt? Hij heeft al weer twee keer geïnformeerd, of het op hem gemunt was. En link dat ie is. Dat zeg je, tenminste.

Ondanks zijn naargeestige bui, moest Bogaerts lachen om de karakteristieke wijze waarop Colter den Jordaanschen keelklank imiteerde.

— Ik heb alleen gezegd dat ik niet gesteld ben op zijn brutale praatjes. Op de gemeente-kantoren wachten ze toch zeker ook niet alle smoesjes af. Jij hebt hem zeker weer gepareerd met „zoe-ken-de”, nietwaar? vroeg hij, geamuseerd. Wat bedoel je daar eigenlijk mee?

— Ik bedoel er totaal niets mee. Ik ben doende een dialoog voor het jaarfeest van mijn bond te schrijven en wanneer ik nou een zinnetje pasklaar heb, probeer ik hier en daar of het inslaat. Nou, je merkte het, bij dien woesteling sloeg het dadelijk in. Nou moest ik nog zien gedaan te krijgen, dat ie me het auteursrecht afstaat van zijn „op wie gemunt?” Dat is net zooiets voor mijn dialoog.

Hij nam een sigaar uit een kistje, op het bureau en liet zich in een fauteuil zakken. Bogaerts greep een handvol brieven, stak ook een sigaar aan en ging tegenover hem zitten.

— Jij bent er vroeg bij, liever dan ik. Als ik hier niet moest zijn, ging ik de stad uit, om mijn ergernis in het bosch te laten bedaren.

Colter kneep oolijk één oog dicht.

— O, die resolutie van Bouwer, bedoel je. Dat is voor ons niet nieuw meer. Het is nu al voor de derde maal, dat ie probeert Van Berghem te laten tuimelen.

Bogaerts' gelaat verhelderde nu geheel.

— O, dat wist ik niet. Nu, als het hem twee maal mislukt is, zal het dezen keer ook wel weer op niets uitdraaien.

— Vergis je niet, zei Colter, nu met een klank van ernst in de stem. Bouwer heeft meer aanhangers, dan jij weet, in het Verbond. En zijn resolutie is van dezen keer heel handig opgesteld. Van Berghem loopt inderdaad, voor zijn positie, te veel achter de grooten van de Partij aan,

terwijl het nèt andersom kon zijn. Laten de politiekers achter het Verbond aan lopen, dáár zijn de meeste arbeiders in.

— Jij staat anders ook niet op een gespannen voet met Breebaart, merkte Bogaerts met fijnen glimlach aan.

— Dank je den drommel, daar ben ik gemeenteraadslid voor. Ik neem het Van Berghem óók niet kwalijk dat ie goede vriendjes is met den Dikke, maar Willem Bouwer wèl. Als ie nu het congres kan overtuigen dat het Verbond inplaats van bijwagen van de Partij, motorwagen moet zijn, met hèm als bestuurder, dan heeft ie de zaak voor mekaar en maakt ie een winstpunt tegen de richting Van Berghem-Breebaart.

— Maar het groote doel, onze idealen, telt dat allemaal niet mee, tegenover den machtswaan van een enkeling? Schuift het Verbond dat dan allemaal opzij, terwille van een fictie?

De telefoon ringelde. Bogaerts luisterde.

Je moet alle bezoeken afwijzen tot na de bestuursvergadering, beval hij. Je weet zelf immers ook, hoe bar druk het is.

— Warm jij je maar niet zoo op, aan je idealen, Bob, waarschuwde Colter. En als je mijn raad volgt, tenminste als je er op gesteld bent, je weg te maken in de Arbeidersbeweging, hou die argumenten dan voor je, op het congres. Want dáár komen tientallen lui die honger leden voor hun idalen, toen Breebaart nog voor zijn vaders duiten boemelde en jouw luiers nog werden gespoeld. Ik màg Van Berghem wel, ook om zijn taktiek, want die Bouwer zal natuurlijk het liefst de heele beweging in rep en roer brengen en dat geeft allemaal drukte en werk waar je buiten kan.

— Geloof je dan dat er kans bestaat dat het congres hem het leiderschap toevertrouwt, zoo'n geraffineerden streber? viel Bogaerts verontwaardigd uit.

— Een streber is ie, ja Bob, maar dàt zijn we immers allemaal. Jij, ik, Van Berghem, de groote èn de kleine ploeg, de kopstukken als Breebaart niet het minst. Zonder de Arbeidersbeweging zou jij nu een burgerlijk advocaatje met pro deo-praktijk zijn, inplaats van goed bezoldigd secretaris-adviseur van het Verbond. En ik en velen met mij zouden ons vuil en moe moeten werken, voor het dagelijksch brood, inplaats van het heertje te spelen, alleen door wat goedkoope praatjes te verkoopen.

— Als je jezelf zoo ziet, vind ik het erg treurig. Maar, je kan toch niet beweren dat een zelfde redeneering van toepassing is op eminente idealisten als Breebaart, Averling en anderen. Zij met hun groote kennis, hun scherp inzicht, hun warm gevoel voor de arbeidersklasse. . . .

— En voornamelijk toch hun millioenen, nietwaar? spotte Colter. Geloof me, dáár was de beweging, in haar jongen tijd, méér verlegen om,

dan om al hun andere kwaliteiten of talenten. En zonder hun centen zouden nu nog maar weinigen iets van hun zoogenaamde gaven hebben geweten, of er aan hebben geloofd. Je kan het van verschillende kanten beschouwen, maar, als je de arbeidersbeweging ziet als wat ze inderdaad geworden is, een commercieele onderneming, dan moet je toegeven dat die eminente idealisten hun gestorte duizendjes moeilijk nog voordeliger hadden kunnen plaatsen, dan door zakelijk op het Socialisme te gokken.

— Ik heb je nog nooit zoo ernstig gezien, zei Bogaerts, verbaasd en het wil er niet bij me in, dat je zelf gelóóft, wat je nu beweert. Als het idealisme hen er niet toe had gedrongen, zouden mannen als Breebaart het toch éven ver, misschien verder, hebben gebracht bij de burgerlijke partijen. Niemand wordt zoozeer door hen geprezen, als juist hij.

— Dat is een gevaarlijke lof voor den Dikke, Bob! riep Colter lachend uit. Hij ruikt naar een goedkeuring wegens conservatisme, zou een communist zeggen. Maar, om nu door hun klassegenooten geprezen te worden, hebben ze toch éerst het proletariaat als studie-materiaal en voortstuwings-machine nodig gehad. Nee, onder de bourgeoisie zijn mannen als Breebaart en Averling heusch niet zulke buitenbeentjes, omdat ze het feitelijk volstrekt niet zijn. Nu ja, de politiek is ook een beroep. Door onder liberale of katholieke kleur in het vak te gaan, had de Dikke het waarschijnlijk óók wel tot Kamerlid of zoo kunnen brengen, maar verder ook niet. Tot een domineerende positie, brengt alleen het proletariaat menschen, voor wie in eigen kring de spoeling wat dun is geworden.

Bij Colters laatste woorden keek Bogaerts wantrouwend naar de deuren van het privé- en het voor-kantoor.

— Ik snap niet dat je dat zoo luid durft zeggen, zei hij dan zacht. Als iemand ons gesprek zou hooren en aan het Partij-bestuur overbracht, werden we misschien allebei van communisme beschuldigd en buiten de Partij gezet.

Colter haalde onverschillig de schouders op, maar temperde toch zijn geluid. Veel van wat hij tegen Bogaerts zei, had hij dan ook in revolutionnaire bladen gelezen en eigenlijk wist hij voor zichzelf niet, waarom hij zoo uitpakte. Gewoonlijk was hij veel voorzichtiger in zijn oordeel over de grooten in de Partij.

— Nu ja, we hadden het ook eigenlijk over Willem Bouwer, zei hij, vrij wat zachter. Ik wou zeggen, dat hij gewoon werkman geweest is en achtereen door alle instanties in de Vakbeweging is gegaan. Het is dus zeer begrijpelijk dat hij een gooi doet naar het leiderschap, in het Vakverbond. En om eerlijk te blijven, hij hééft werkelijk bijzondere kwaliteiten.

— Je vindt het dus niet verstandig, door dik en dun met Van Berghem méé te gaan?

— Tegen Van Berghem ben ik nièt, antwoordde Colter, wat voorzigtiger. Hij is een heel geschikte vent, maar het Verbond telt twee honderdduizend leden en als die Bouwer nu eens een kans willen geven, dan ben ik er niet de persoon naar, er tegen op te komen. Hé, daar heb je eindelijk Van Berghem.

Richard Van Berghem, voorzitter van het Nederlandsch Vakverbond, lid van de Tweede Kamer, den Gemeenteraad, de Provinciale Staten, het Partij-bestuur van de Politieke Arbeiderspartij en verschillende kunstlievende en filantropische instellingen, was een rijzig heer van bijna zestig jaar, doch zag er voor een onnauwkeurig beschouwer minstens tien jaar jonger uit. Zijn donker bruin haar dankte hij aan een verfpocé, óf was een pruik, dat wisten maar weinigen in de beweging. Zeker wat het dat een dunne kring korte nekharen zuiver wit was. Hij poederde zijn gelaat en hield het gewoonlijk strak van uitdrukking, om de impressie van vasten wil en energie te verwekken. Toch hingen zijn mondhoeken slap neer en lagen de dikke onderleden sloom onder de onzeker-turende oogen. Zijn houding was nog recht en zijn tred, vast. Zijn optreden en conversatie, als hij niet geagiteerd was, kenteekenden den heer en den man van middelmatige beschaving.

Hij schoof voorzichtig de deur dicht en trad op Bogaerts toe, met het vriendelijk gebaar van een welwillend chef.

— Morgen Bogaerts, Colter. Jij bent er al vroeg bij. Wat is dat voor een man, in de wachtkamer, Bogaerts? Hij beweert dat je hem beleedigd hebt en dat hem dat véél te link is.

— Heb je het over „op wie gemunt”? vroeg Colter, goedgeluimd.

— Ja, hij mopperde iets van gemunt, bevestigde Van Berghem, ernstig. Misschien heeft ie ongelijk, maar wen je toch wat meer aan, Bogaerts, die menschen als kinderen te zien, als je ze niet als gelijken kan beschouwen. Ze hebben nu eenmaal het idee, dat hun lidmaatschap en contributie hun een zeker recht op iets als kameraadschappelijke behandeling geven.

Al pratend trok hij zijn zomerjas uit en verdween in zijn privé-kantoor. Bogaerts bromde iets tot antwoord en ging weer aan zijn bureau zitten.

Nog iets van belang geweest? vroeg de voorzitter, terugkomend.

— Nee. Wieler van de Metaalbewerker belde nog even op. Hij maakte zich kwaad, omdat ik die resolutie een streek van Bouwer noemde.

— Voorzichtig was het niet, van je, zei Van Berghem, tegenover hem plaats nemend. Ze zijn oude vrienden, nog uit den tijd dat Bouwer hoefsmid of zoo iets was, ergens in Overijsel. Toen zaten ze beiden in

het bestuur van hun vakvereeniging. Later richtte Bouwer den Monteursbond op en daar is ie nog voorzitter van. En nu wil ie hooger op, naar het schijnt.

De telefoon belde. Van Berghem luisterde en gaf een toestemmend antwoord. Nauwelijks lag de hoorn of er werd opnieuw gebeld. Eén oogenblik scheen de belangstelling naar het kantoor van het Vakverbond te verflauwen, maar daarna had Van Berghem acht gesprekken achter elkaar. Onder het spreken vroeg hij Bogaerts inlichtingen, wisselde opmerkingen met Colter, wees Bogaerts dat hij een meisje moest ontbieden en gaf haar formuliertjes die hij, al telefoneerend, had ingevuld en geparafeerd. Leden van het bestuur kwamen achtereen binnen, soms een, dan weer twee tezamen. Ze groetten, drementelden rond, met de handen in de zakken of namen een sigaar uit het kistje, beten of sneden den punt er af, en gingen zitten rooken. Er waren er die luid „goedenmorgen” riepen, die Van Berghem op den schouder klopten en, die ternauwernood knikten. Enkelen gaf de voorzitter een stevigen knik en anderen veinsde hij niet te zien. Telkens als de telefoon hem een minuut verpoozing gaf, keek hij vlug staten door, liet zijn oog langs drukproeven gaan of krabbelde een kantteekening in een boek.

Wie is Van Seventer, Bogaerts? vroeg hij, toen hij weer werd opgebeld. . . . O, Betsy zegt het al, diè man in z'n werkpak. Laat maar even wachten, Betsy, we hebben het te druk. . . . O, nee? Dàn gaat ie maar weer heen, naar de concurrentie. En, ja, vraag of juffrouw Landers even komt, met de kopie van den laatsten brief aan, eh, ja, aan de Jeugd-Centrale, dien bedoel ik.

Snel blikte hij om zich heen; Colter glimlachte. Dáár trok hij zich niets van aan, dacht hij. Dié lachte of glimlachte of brulde áltijd.

— Mijnheer Van Berghem, zei een slank, blond meisje, op hem toetredend, een brief in de hand. Riep U me?

— Ja, juffrouw Landers, wilt U maar even doorloopen? Er is een vergissing gebeurd. Ik kom aanstonds bij U.

De telefoon ringelde.

Hallo, ja, met Van Berghem. Met Den Haag? Wát, ultimatum? Met de tramdirectie, conferentie? Ja, heb het nu te druk, bel straks nog eens op. . . . Dáár kan ik niets aan doen, we zitten nu midden in het vergaderen. . . . Bel straks nog eens op. Dag!

Een bestuurder kwam op zijn gemak binnenwandelen, handen in de zakken, een pijp in den mond.

— Ziezoo, je kan openen, Van Berghem, zei hij meteen. Ik ben er.

— Ja, laten we beginnen, we zijn zoowat voltallig.

— Eén oogenblik, ik ben dadelijk weerom. Bouwer is er ook nog niet. Het gaat immers voornamelijk om de resolutie.

Mea Landers stond in zijn privé-kantoor te wachten, het kleine

hoofdje, als in peinzendheid, ietwat gebogen, de ooren gespitst, de klare, vrijmoedig-kijkende oogen omfloerst van haar breede wimpers, als om het vrijpostig binnen staren te verhoeden. Haar mond, klein en als in minachting tezamen geknepen, stak iets vooruit, als uitdrukking van een vasten wil en een onverzettelijk besluit.

— Nu? vroeg ze, toen hij binnen kwam en zacht de deur achter zich dicht drukte. Waarom liet je me hier komen?

Van Berghem staarde haar een oogenblik aan, zwijgend. De trek van moeheid, in zijn oogen, zakte weg en een glans van jeugd-herinnering, een schittering van jeugd-verlangen, ontloek, schuchter, bedwongen. Op zijn gelaat vervaagden de lijnen van ernst en wilskracht, die het een uitdrukking van waardigheid gaven en het werd blozend, onzeker, als van een jongen man, die het meisje nog niet durft te zeggen wat hij voelt, uit vrees van niet begrepen te worden, of, erger nog, haar lachlust op te wekken. En héél zijn houding van voorzitter van het machtig Verbond veranderde, verloor haar zelfbewustheid, evenals zijn stem, die zoo even nog zoo vast had geklonken. Nu, in tegenstelling tot even tevoren, in het hoofd-kantoor, sprak deze het meisje zacht, ja vleierend toe. Een glimlach van bevrediging, ja, verholen zegepraal, gleed uit haar ooghoeken, langs haar gezichtje omlaag, toen hij haar bijna aarzelend de hand toestak.

— Mea, waarom heb je gisteravond niet gewacht, tot het eind van de vergadering?

— Dat was niet noodig, Rommers maakte het steno-verslag. En, ik was dood-op.

— Ontwijk mijn vraag nu niet. Ik had je verzocht op me te wachten. Waarom liep je zoo vroeg weg?

Het meisje haalde de schouders op.

— Had ik het dan beloofd? vroeg ze, plagend. En bovendien... mijn verloofde kwam me halen.

— Je wát?

Verbluft, geërgerd trad Van Berghem op haar toe en trachtte haar hand te grijpen. Ze trok die terug.

Je verloofde? Wat is dat voor een nieuwigheid?

Nu schalde plots zoo luid haar spotlach los, dat hij, geschrokken, den vinger tegen zijn mond sloeg. Dan schudde hij mistroostig het hoofd en liet zich in een clubfauteuil, achter zich, zakken.

Je verloofde, herhaalde hij zacht, ongeloovig, afkeurend.

— Ben je daar nu heusch verbaasd om, of hou je je maar zoo? Weet je dan niet eens meer dat je Hellinga aan mij voorstelde en ons op vaderlijke wijze verloofde?

— Dat was immers maar een grap.

— Was het dan ook een grap dat het Partij-bestuur hem er van

verdacht, communistische connecties te hebben en hem daarom, in mij, vertrouwd gezelschap wou geven?

Van Berghem keek haar verdrietig aan.

— Nee, een grap was dat niet, maar toch ook niet méér dan een wenk, hoe je je vrijen tijd zou kunnen besteden, in het belang van de Partij. In géén geval bedoelde ik dat het tot een conflict tusschen òns zou leiden. En, als ik je zoo vijandig zie kijken, moet ik wel denken, dat het dat geworden is. Nu, ging hij op onverschilliger toon voort, ben je al wat wijzer geworden?

Ze knikte.

Wàt weet je?

— Partijgenoot Hellinga houdt van me, zei ze lakoniek. Vind je dat niet héél belangrijk.

Achteloos ging ze in een laag stoeltje zitten, strekte de slanke beenen recht uit en legde ze over elkaar.

Uit het hoofdkantoor drong, gedempt, het geluid van gesprekken tot hen door. De deur van het voor-kantoor ging blijkbaar open; er kwamen nieuwe bezoekers. De telefoon belde. Van Berghem trachtte er belang in te stellen, wie hem riep, maar hij kon zijn oogen èn zijn gedachten niet afwenden van het fier, geliefd gezichtje, dat hem nu zoo koel aanstaarde.

— Kom je wat dichterbij me zitten, Mea? vroeg hij, bijna smeekend. Er is een misverstand tusschen ons, maar op zóó'n afstand kan ik niet met je praten.

— Nee!

Hij stond op en liep aarzelend op haar toe. Schijnbaar onwillig liet ze zich door hem meevoeren en op zijn knie zetten. Toen hij echter haar zachte wang tegen zijn gezicht wilde drukken, trok ze heftig het hoofd opzij.

— Nee, ik wil niet. Je wou me immers kwijt en nu heb je je zin. Ik ben met Hellinga verloofd.

— Dat weet je wel beter, Mea, dat wou ik nièt, zei hij, met bevende stem. En je hoeft Hellinga heelemaal niet als voorwendsel te noemen. Het was ons duidelijk dat hij van jou hield en daarom was jij het geschikte meisje, om hem na te gaan en uit te hooren. Maar daarom nog dacht geen haar op mijn hoofd er aan, je kwijt te willen zijn. Ik zou niet weten wat ik al eerder zou willen missen. Is het, omdat, zoo lang mijn vrouw in dat gesticht is, er niets van een scheiding kan komen? Trouwen, had ik gezegd, kan ik voorloopig niet.

— En heb ik dat soms van je verlangd? O, verantwoord je niet, voor mij.

— Dàt wil ik juist wèl, voor mezelf èn voor jou. In mijn positie van Kamerlid en zoo kan ik alleen in een wettige verhouding leven en

niet anders. Daar hoef je niet om te lachen. En ik wil óók hebben, dat iedereen achting voor je heeft en dat zou niet het geval zijn. . . .

— Als we openlijk met elkaar hadden gewoond, nietwaar? Waarom kom je er niet liever voor uit, dat ze een andere vrouw voor je gereed hebben, in geval die stumper komt te overlijden. Breebaart of Averling of wiè weet zal toch zeker wel een oud liefje over de hand hebben, dat er een paar centen voor overheeft, om een positie-huwelijk te sluiten. Kom me niet aan boord met je achting. Geloof je soms dat één eerlijk partijgenoot achting voor me zou hebben, als ik jou aanhield, hoewel ik verloofd ben.

— Dat hoeft immers niemand te weten, zei hij, overredend. En, je houdt toch niet van Hellinga.

— Achting of géén achting, uitte ze, minachtend, zijn antwoord geheel negeerend. Als je met diè stadhuiswoorden aankomt, verlies je je láátste kans bij me. Stel je toch niet zoo afstootelijk braaf aan. Hoéveel van onze groote hanzen, in de Partij, zijn nu wèl de kolossale achting waard en hoéveel trekken zich daar iets van aan? Als een het met de vrouw van zijn vriend houdt, lacht de vriend er om en zorgt dat hij het span niet te veel in den weg loopt. Twee, drie partijgenooten houden het tegelijk met dezelfde vrouw en pochen er zelfs op, alsof het een heel nieuwe uitvinding en een buitengewone prestatie is. Dàn hoor je van oude dames, in de Partij, die opzettelijk jonge arbeidersmeisjes bij zich ontvangen, om het haar man minder saai te maken, thuis. Om een baantje aan de krant, de administratie of ergens anders aan te krijgen, wordt als probaat middel aanbevolen, de vrouw of verloofde vooruit te sturen. Om nu maar te zwijgen over die walgelijke praatjes, van zielsverwantschap, in vriendjes- en vriendinnetjes-clubs, die nog héél andere middelen noemen. Als je dan ook de werkelijke idealisten onder ons hoort spreken, zitten onze bureaux tegenwoordig vol met zùlk vreemd gajes, dat ze wel buitengewone prestaties moeten hebben geleverd, om er te komen. En de meesten die den toon aangeven, hebben precies zulke officieele posities als jij. Mogen en durven diè zich dan àlles permitteeren en *jij* nièts? Wat moèt ik dan, met zoo'n lafaard?

Een oogenblik raakte ze, onder haar verwijten, in geestdrift. Maar nu lachte ze weer, bedaard en stak de tong tegen hem uit. Meteen gleed zijn arm om haar hals. Hijgend drukte hij haar tegen zich aan en zoende haar mond. Bijna tegelijk viel, klinkend, haar hand op zijn wang. Ze duwde hem van zich af en sprong terzijde. Dan, stak ze waarschuwend den vinger op.

Aan de andere zijde van de deur, in het hoofdkantoor, dreunde een zware stem.

— Hé, Bouwer is er. Nou, diè komt niet hier, of er moet iets van gewicht aan de orde zijn. Wat is er aan het handje?

— De laatste bestuursvergadering vóór het buitengewoon congres. Als je gisteravond niet zoo ontijdig was weggelopen, zou je weten dat er iets broeit.

— Wát broeit?

— Bouwer heeft een nieuwe clause, in de bestuursresolutie, voorgesteld, die de taktiek van de laatste jaren veroordeelt en meer onafhankelijkheid van de Partij voorstaat. Als hij die nu doordrijft en het congres neemt de heele resolutie aan, dan is er het logisch gevolg van, dat het heele Verbondsbestuur aftreedt, om het congres gelegenheid te geven, op den grondslag van de nieuwe richting een nieuwe leiding te kiezen.

— En dàn? vroeg Mea, met grage belangstelling.

— Dan wordt naar alle waarschijnlijkheid Bouwer voorzitter . . .

— En jij . . . ?

— Afgedankt, natuurlijk. Dan stel ik me niet meer voor een functie beschikbaar.

— Dat zou jammer voor je zijn, zei het meisje, deelnemend. Maar kun je die clause dan niet uit de resolutie houden?

— Heel moeilijk. Bouwer heeft enkele goede vrienden in het bestuur en buiten hèn zijn er nog méér die principieel voor een nieuwe taktiek voelen. Mijn oordeel was altijd, de Partij het hoofd, de Vakbeweging, de vuist. Tegenwoordig heb je nu vele leden en bestuurders in de aangesloten bonden, die weinig op hebben met het intellect in de Partij. Het standpunt van Bouwer en zijn aanhangers is, dat de Vakbeweging, en de Arbeidersbeweging in het algemeen, er niet zijn om àl of nièt gestuudeerde jongelui uit de burgerij, die in hun eigen kringen niet meetellen, aan gemakkelijke betrekkingen en machtsposities te helpen.

— Zooals Bogaerts? vroeg Mea, ondeugend lachend.

— Zooals zoo velen, antwoordde Van Berghem, ontwijkend. Zoo'n opvatting heeft een revolutionnaire tendenz en daar kun je de arbeiders altijd nog wel mee vangen. Als ik Bouwer goed begrijp, dan bedoelt ie eigenlijk, binnen verloop van tijd de heele politieke Partij uit te schakelen en alles, de pers, verkiezingen enzovoort, aan het Verbond te trekken.

— En, kan je dan niet tegen hem op?

— Kùnnen?

Een zware hand rommelde op de deur.

Toen Van Berghem Mea Landers naar zijn privé-kantoor volgde, bleef Bogaerts aan zijn bureau zitten. Zoo kon hij, onder voorwendsel van te werken, zich buiten de discussies houden, en toch volgen wat de anderen zeiden. Na Elly's waarschuwing hadden de opmerkingen van Colter hem nog sterker doen inzien, dat het resultaat van deze bijeenkomst evenzeer over *zijn* positie, in het Vakverbond, als over die van Van Berghem zou beslissen. En hoewel zijn natuurlijk gevoel van rid-

derlijkheid zich er tegen verzette, Van Berghem in den steek te laten, om niet in diens val te worden meegesleept, kon hij zijn brein toch ook niet meer vrij maken van Elly's bedekt dreigement. Als hij *haar* verloor, had het voor hem geen zin meer, een betrekking te zoeken of te behouden; wat gaf hij in dat geval dus om de goede meening of zelfs de dankbaarheid van Van Berghem? Als *zij* hem er niet toe genoopt had, zou hij *nooit* een betrekking aan het Verbond hebben aanvaard. Hij had zich vroeger nooit voor de Arbeidersbeweging druk gemaakt en in de oude idealen van het Socialisme had hij nooit geloofd. Door zijn omgang met wethouder Breebaart had hij geleerd dat een gematigd Socialisme en een verstandig-geleide Arbeidersbeweging een historische taak hadden te vervullen in de evolutie van de Menschheid, wier ongeschreven doel het is, de bestaande instellingen zoo lang te handhaven als mogelijk is. Hij was nu van zijn werk gaan houden, omdat het eenvoudig was, goed betaald werd en hem een zeker prestige verschaftte bij de arbeiders, die, dat zag hij spoedig in, een onberedeneerd respect hadden voor menschen die met inkt omgaan; een prestige dat hem, bij gelijken arbeid, in een „burgerlijke” betrekking nooit zou geworden zijn. Dezen arbeid en Elly zou hij nu misschien moeten derven, als hij door dik en dun met Van Berghem meeging. En dat, overwoog hij, waar deze, zelfs als hij zijn machtspositie in het Verbond moest opgeven, aan betrekkingen en posten genoeg overhield en bleef verdienen, om een vrij weelderig bestaan te voeren. Al peinzend drong zich nu zelfs de gedachte aan hem op, dat hij zijn post van secretaris-adviseur niet mocht verlaten, zoo lang hij er nog iets van nut kon doen. En dat alleen kon het toch zijn geweest, waar mevrouw Breebaart, die toch ook veel met arbeidersvrouwen omging, op zinspeelde, in haar gesprek met Elly.

Het werd nu een geroezemoes van bijna alle stemmen door elkaar. Vooral Wieler, voorzitter van den Metaalbewerkerbond, een man met norsch uiterlijk, stapte van den één naar den ander en scheen met zijn diepe bromstem Bouwers clause onvermoeid te verdedigen. Of eigenlijk verdedigde hij haar niet eens, vond Bogaerts, want het leek of geen der aanwezigen er iets tegen aanvoerde. Het kwam hem zelfs voor, dat enkelen hun herinneringen peilden, om motieven te vinden tegen Van Berghem's standpunt en taktiek in de Beweging. Eerst toen Bouwer binnen kwam, de schuifdeur met een ruk achter zich dichtjoeg en luid zijn groet uitschalde, kreeg de discussie leven en inhoud. Bogaerts kwam het voor, alsof de anderen op hem hadden gewacht, met het uiten van hun oordeel.

Willem Bouwer was nu zes en dertig jaar. Hij had den vierkanten, expressieven kop van een dictator en was de grootste van allen, op het kantoor aanwezig. Zijn breede schouders, zijn stevige stap, de daverende val van zijn vuist op tafel, duiden kracht, zijn forsche kin en dikke

nek, energie, de schittering in zijn oogen en de vlugge lach op zijn gezicht, levenslust aan. Zijn stem, die hoog kon galmen en diep bulderen, scheen oneindig meer bestemd te zijn, de duizenden te begeistereu of te bedwingen, dan om in een klein vertrek aan kalme beraadslagingen mee te doen. Toch wisten de anderen bij ondervinding, dat hij haar binnen de grenzen van kalmte en bezadigdheid dwingen kon, hoewel hij dan voortdurend waken moest dat zij, onwillekeurig, niet aanzwol tot een omvang, die een beperkte ruimte overvulde.

Allen die er nu waren, kenden Bouwer, de meesten zelfs reeds vele jaren. Maar nog nooit tevoren had zijn binnenkomen, op een vorig congres waar hij oppositie voerde, of zelfs nog den vorigen avond, zoozeer den indruk op hen gemaakt van die van een *leider*, als nu. Als zij dan toch een leider hebben moesten, las Bogaerts op hun gezichten, dan kòn en mòcht alleen *hij* het zijn. Zelfs Bogaerts, die in geen andere gaven bij den forschen, levendigen werkman geloofde dan die van een gemakkelijk spreker en handig debater en zich overtuigd hield dat Bouwer van het groote Weten en de vele Kennis, in de natuur en onder de menschen, maar zeer weinig tot zich had genomen, voelde nu, zag nu, dat, àls *menschen* verlangen náár of behoefte áán een Leider hadden, deze nù en nog vele eeuwen alleen iemand kòn zijn als Willem Bouwer: groot, sterk, met een imponeerend gelaat en een stem die de menigte tot zwijgen en volgzaamheid kon dwingen.

— Van Berghem er nog niet? was zijn eerste vraag.

Wieler wenkte naar het privé-kantoor en Colter knipoogde.

— Een korte haast-conferentie met mooie Mea, zei hij.

Bouwer liet daverend de vuist op het bureau vallen.

— Kon ie dat niet uitstellen tot vanavond? Ik heb geen tijd om op die persoonlijke aangelegenheden te wachten. De Rotterdamsche bootwerkers hebben me opgebeld; ze willen me vanmiddag hebben en ik ga er heen.

— Van Berghem komt zoo aanstonds terug, zei Bogaerts, verontschuldigend.

Bouwer keek hem ietwat spottend aan. Zijns ondanks kleurde de secretaris onder den scherpen blik van den werkman.

— De zaak van de arbeiders gaat vóór, zei hij dan, in het algemeen. Maar mocht er geen gelegenheid zijn, de resolutie bijtijds af te handelen, dan verwerk ik mijn clausule wel in mijn congresrede. Hoe lānger ik er over nadenk en hoe méér ik om me heen zie, des te sterker wordt mijn overtuiging dat het gelabber nou eindelijk maar eens uit moet zijn.

Alsof dat met zijn woorden in nauw verband stond, liep hij meteen op de deur van het privé-kantoor toe en klopte er zwaar tegen.

— Dat is *hij*, zei Van Berghem, zacht.

— Hallo, Van Berghem, we zijn voltallig en hebben haast. Eérsť zaken en dān vermaken, maat!

— Hij geneert zich niets, fluisterde Mea, haar lach inhoudend.

— Zeg liever dat hij zich verbeeldt dat hij nū al de baas is, antwoordde de voorzitter, verontwaardigd. Tot je dienst hoor! bromde hij.

— Wat een vuist, wat een stem, mompelde Mea, schijnbaar om Van Berghem te plagen. Ik geloof dat ik alleen om zijn brutaal optreden al van hem zou kunnen houden. Ik geloof tenminste niét dat *hij* in de rats zou zitten voor zijn positie, als hij van een vrouw hield.

— Hij, zei Van Berghem, met nadruk en verachting. Hij is een werkmān, een proleet en ik ben een heer, dat scheelt zóó veel. *Ik* heb nog altijd mijn verplichtingen tegenover de beschaving, maar wat weet iemand als *hij* daarvan? Nu Mea, wat doè je nu? vroeg hij dan, met zachte, vragende stem. Laat je me nu werkelijk alleen?

— Je hebt het zelf gewild, en nū ben ik verloofd. Goeden dag.

Ze stak hem, met koel-plagend gebaar, de hand toe.

Van Berghem, pijnlijk getroffen, trad een stap terug.

— Je hand? vroeg hij, nièts dan je hand? Bēn je dan niets en voèl je dan niets meer voor me? Is dāt je afscheid?

— Voorloopig. . . . nièts meer, zei het meisje, op beslistēn toon. Ik ben héél veel voor je geweest en had graag nog meer, ālles voor je willen zijn. . . . maar, je hebt me niet noodig. Als je me wèl noodig had, zou je aan geen positie gedacht, nog minder er over gesproken hebben. Misschien besef je ééns, dat je *mij* eerder en meer noodig hebt, dan *ik* jōū. Dān spreken we elkaar wel weer. Voorloopig ben ik nog verloofd met Hellinga en. . . . ben ik van plan hem trouw te zijn. Juist om dāt, wat je me zei, geloof ik dat hij dāāraan dubbel behoefte heeft. Dag!

Ze keerde zich om en verdween vlug door een deur in den achterwand.

— De vergadering is geopend, begon Van Berghem. Het gaat nu nog alleen maar om het punt in de bestuursresolutie, waarover we het gisteravond niet eens konden worden. Met name, de clause-Bouwer. Mijn bezwaren, er tegen, hebben nog niet de minste verandering ondergaan. Ik sta nog steeds op het standpunt dat de eenheid in de Arbeidersbeweging en dus haar belang eischen, dat het Vakverbond zich niet stelt tégen. . . .

— Nee, viel Bouwer hem in de rede, *vrij* stelt vān de Partij. Laten we het zoo kort mogelijk maken, ik moet naar Rotterdam.

De telefoon ringelde. Bogaerts nam den hoorn op.

— Alweer die vervelende kerel, zei hij korzellig. Van Berghem, hebt U dien Van Seventer in den ochtend ontboden? Betsy zegt dat ie lastig wordt, omdat ie even moet wachten.

— Als ik over hem val, ken ik hem niet.

— Op wie gemunt? schaterde Colter. Réken maar dat ik link bin. De meesten lachten om hem, daar hij den naam had, altijd grappig te zijn.

— Is dat die man met zijn zijden das om? vroeg Bouwer. Hij vroeg mij óók al, op wien het gemunt was. Het scheen dat ie zich beleedigd voelde. Als ik het wel heb, is het Linke Gerrit van de Lindengracht.

— Ja, ik weet wat ie bedoelt, zei Bogaerts, minachtend. Ik moest hem straks even op zijn plaats zetten, omdat hij zich in de wachtkamer niet gedroeg zooals het behoort.

Bouwer keek hem met donkeren blik aan.

— U is hier beambte, niet *mijnheer* Bogaerts? Hou er dan rekening mee, dat U óók beambte van dien man bent. Zonder hem en zijn duizenden medearbeiders hadden we geen Vakverbond. Laat hem maar hiër komen.

Bogaerts beet zich op de lip, uit ergernis dat hij zich voorbij had gepraat en zijn voornemen, Bouwer tegemoet te komen, verwaarloosd. Hij legde den hoorn neer en wendde zich af. Bouwer greep er naar.

— Betsy, stuur Van Seventer onmiddellijk hierheen.

— Bouwer, je legt beslag op den tijd van ons allen en je bemoeit je met mijn zaken! riep Van Berghem, geërgerd. Mag ik je er aan herinneren dat, voorloopig althans, *ik* hier nog baas ben.

— Hier is het proletariaat baas, verbeterde Bouwer hem. Wij, jij net zoo goed, hebben ons in dienst van de arbeiders gesteld en het is juist dat baasspelen, dat me zoo geducht begint te vervelen.

— Goed gezegd, Willem! viel een stem uit. Laten we ons weer herinneren dat we demokraten zijn. We loopen wel een beetje te veel in de gaten, met dat koninkje-spelen van sommigen.

Van Berghem kleurde en blikte snel naar Bogaerts. Deze, een beetje bekomen van zijn verstoordheid op Bouwer, knikte slechts flauw. Hij had bemerkt dat allen, de één nog duidelijker dan de ander, instemming hadden betoond, met Bouwers uitval. Dat deed hem opnieuw waarde geven aan Elly's waarschuwing.

— Ben jij Gerrit van Seventer, kameraad? vroeg Bouwer, toen de man binnen kwam. We hebben in de laatste bouwvakstaking elkaar wel eens gesproken, herinner ik me. Nou, als je Van Berghem moet spreken, daar staat ie.

Van Seventer wendde zich nu tot dezen, maar hij hief afwerend de hand op.

— Ik heb op het oogenblik geen tijd, kameraad, we zijn druk aan het vergaderen. Kom een anderen dag maar terug.

— Je had me ommers op vanmorge besteld, antwoordde Van Seventer, ontevreden. Nou heb ik al een paar uur gewacht, mijn te link, hoor.

— Kan ik niëts aan doen. Je ziet toch wel dat het heele bestuur bij elkaar is. Kom dan in den namiddag terug. Nu is er vergadering.

— En als ik vanmiddag kom, is d'r misschien dansles, zei de ander, schamper. Ik ben veuls te link, om me van 't kassie naar de muur te late sture.

— Op wie gemunt! kreet Colter plots.

— Dat mag jij noodig vragen, pias! viel Van Seventer woedend uit. Bouwer legde de hand op zijn schouder.

— Waar gaat het om, maat? vroeg hij vaderlijk, den vijftien jaar ouderen man. Zeg het mij maar, in een paar woorden.

— D'r is me hier te veel dak op het huis, Bouwer, antwoordde Van Seventer, kalmer. Een persoonlijk geval, Bouwer.

Deze klopte hem nog steeds op den schouder en troonde hem mee naar het venster, bij de boekenkast. Van Berghem verschoot van kleur, kreeg een kleinen voorzittershamer uit zijn la en tikte op zijn tafel.

— Deze vergadering is huishoudelijk. Ik verzoek een ieder, die geen lid van het Verbondsbestuur is, het kantoor te verlaten.

— Kom, zeg nou maar gauw wat je op het hart hebt, drong Bouwer aan. Hij maakt zich een beetje overstuur, dat is zijn leeftijd, moet je maar denken. Je moet niet gelooven dat iedereen even link is als jij.

— Het gaat om m'n dochter. Die is schooljuffrouw en ze staat al vijf jaar voor de klas. En ze is een bovenst beste, zegt d'r Hoofd. En wat is nou het geval? Hèt de gemeentedokter d'r eerst telkes maar voor één jaar tegelijk goedgekeurd en nou voor d'r vaste aanstelling kitst ze d'r definitief af. Dàt is mijn te link, hoor.

— Is ze dan niet gezond? vroeg Bouwer, die intusschen belangstellend naar de anderen keek. Ga jullie maar vast verder, ik haal je meteen wel in! riep hij hun toe.

— Niet gezond? Wat heb ik nou an mijn kar hange? Gezond is ze genoeg voor twee, maar ze hêt omers een kind. D'r jongen hêt zich te vroeg verzope, of misschien is het een ongeluk geweest. Daar hêt die vrouwelijke arts vast kift op; die had d'r misschien zelf liever een.

Hij zei dat zoo luid, dat een paar, die hem hoorden, in lachen uitbarstten, tot ergernis van Van Berghem.

— Ik zal de resolutie nog eenmaal in haar geheel voorlezen, dan kunnen we stemmen, als niemand meer het woord er over verlangt! riep hij. Het buitengewoon congres van het Nederlandsch Vakverbond. . . .

— Eén oogenblik! riep Bouwer. Van Seventer, daar kan Van Berghem ook niëts aan doen. Daar moet de wethouder over beslissen. En als het niet gepermetteerd is. . . .

— Niet geperremeteerd! schreeuwde Van Seventer, verontwaardigd, niet geperremeteerd! De dufel en ze ouwe moer hêt kindere en *mijn* Suze is het niet geperremeteerd? Zeg es, waarvôôr hebben we dan de

wethouder op zijn stoel gezet, als ie dat meissie voor altijd broodeloos maakt, nadat ik een jaar of zes voor d'r krom heb gelege? Dan deugt ie niet, voor ons.

...overwegend dat de politieke Partij gedurende de laatste jaren het toevluchtsoord is geworden voor avonturiers uit alle kringen...

Van Berghem werd gestoord door de telefoon. Geërgerd greep hij den hoorn.

— Smeer 'm nou maar, fluisterde Bouwer. Ik loop van de week wel even bij den wethouder aan, misschien kan ie die dokteres overplaatsen naar een andere afdeling. En als er wat anders op te vinden is, zal ik ook mijn best doen. Kan je dochter typen? Misschien weet ik dan wel wat. En nou, voort. Maak nou geen kapsies en laat ze allemaal zien dat je link bent. Ajuus!

— Met Delft? ... Ja, hier Van Berghem. ... Wàt ineens zoo? ... Ohoho, dàt is directe actie, dat kunnen we niet goedkeuren. ... Nou, jullie kent je reglement toch wel. ... Je had ons drie maal vier en twintig uur tevoren er van in kennis moeten stellen. ...

— Wat is er in Delft gaande? vroeg Bouwer, die de deur achter Van Seventer dicht schoof.

— Plotselinge staking aan de oliefabrieken. Ze vragen of ik kom spreken.

— Nou, stap dan op. Actie gaat vóór alles. We spreken elkaar nog wel even, voor het congres.

— Je hoort immers dat het een anti-reglementaire staking is, zei Van Berghem korzelig. Hij nam den hoorn weer voor den mond. Jullie moet onmiddellijk weer aan den gang en opnieuw de onderhandelingen aanknoopen! riep hij. Met een dag of drie, vier. ...

— Geen kwestie van! kreet Bouwer. Als ze ons roepen, moeten we er heen.

— Ik heb geen uur meer vrij, zei Van Berghem scherp.

— Dan ga *ik* er heen. Ik moet toch in Rotterdam zijn.

Met driftig gebaar nam hij den hoorn over.

.....Hé daar, met Bouwer. Ik kom in den middag, reken maar vast op me. Ik moet toch in de buurt zijn. Hou er den moed maar in.

De anderen murmelden instemmend. Van Berghem keek donker voor zich.

— Ik heropen de vergadering, met een woord van orde tegen kameeraad Bouwer, zei hij dan luid.

Deze schudde ongeduldig het hoofd.

— Maak er toch geen roman van, zei hij. We houden immers geen plechtige samenkomst. Laat mij maar één woord spreken, dan neem ik de beenen. Mijn clausule beoogt de aandacht van het congres er voor te vragen, dat we vadsig en conservatief geworden zijn. Het Vakver-

bond is verburgerlijkt, omdat onze mannen of zèlf burgers geworden zijn, of vervangen door èchte burgers. Onder de oude leiding en met de oude taktiek zijn we vastgeroest in oude formules en vormen, zonder levenden zin of logisch doel. Vooral de sleur van de meeste bestuurders, om in de leiders van de politieke Partij onfeilbare veelweters te zien en altijd hun meening te vragen en te dulden dat de Partij het Vakverbond beschouwt als een lichaam van den tweeden rang en op het tweede plan, heeft het meest tot die levende afsterving geleid. In mijn clause staan een paar duidelijke zinnen over de verwording in de Partij, welke, méér dan iets anders, ons noopt opnieuw scherp de grens tusschen haar en het Verbond vast te stellen.

Wordt de resolutie volgens mijn samenstelling aangenomen, dan vloeit daar logisch uit voort, dat het heele bestuur, zooals we hier te samen zijn, zijn ontslag aanbiedt. Het mijne ligt hier op tafel! riep hij luid, met een daverenden klap op het bureau, die het meubel deed kraken. Ik wil niet langer bestuurder zijn van een Verbond dat een politieke Partij tot toeziend voogd heeft; we moeten onafhankelijk komen te staan tegenover die instelling, die zich als een nieuwe staat aan ons opdringt. Als er een nieuwen staat te vormen valt, kan dat de organisatie van de arbeiders wel zèlf doen. Onze twee honderdduizend menschen hoeven niet langer te paradeeren als marionetten, voor een groep politiekers die aan hun touwtjes trekt.

Hij zweeg en meteen verhieven zich drie, vier stemmen tegelijk. Van Berghem klopte op zijn bureau, tot allen zwegen.

— Eén voor één. Wieler heeft het woord.

Wieler zei niet meer, dan dat hij het geheel met Bouwer eens was en met de door hem voorgestelde clause in de resolutie accoord ging. Colter zei eerst ongeveer precies hetzelfde, maar stelde dan voor, de clause een gemoedelijker toon te geven, om de leiders van de Partij niet al te hard voor het hoofd te stooten. Hij hield Bouwer voor, dat de arbeiders voor het grootste deel aangewezen waren op de pers van de Partij.

— Maar we moeten ook eigenlijk onze eigen pers hebben! brulde Bouwer. Twee honderdduizend menschen kunnen toch zeker wel een paar dagbladen en een stuk of wat goede weekbladen op stellen zetten. Van hun goeden wil zal ik niets zeggen, maar wat hun kunnen betreft deugt er niet één, van den heelen staf van het Dagblad. De provinciebladen lachen ons zelfs uit, met onze gebroken potjeslatijnredacteuren.

— Hou dan tenminste den humor in het oog, in je clause, zei Colter.

Hoekstra, de voorzitter van den mijnwerkersbond, nam aanstoot daaraan. Hij merkte Colter op, dat het onderwerp van genoeg belang was om althans te trachten, een kwartier lang zich te houden of hij een

gewoon mensch was. Daarna wendde hij zich tot allen en waarschuwde tegen een gelijktijdig aftreden van het heele bestuur. Hij noemde dat een paardemiddel, dat blijk zou geven, meer in het nadeel, dan in het belang van het Verbond te zijn.

Eenigen, die voortdurend gezwezen hadden, vielen hem bij en noemden nieuwe argumenten tegen Bouwers clause. Van Berghems gezicht klaarde op. In gedachten had hij zijn nederlaag tegen Bouwer en zijn verlies van Mea aan elkaar gekoppeld. Als het hem mocht gelukken voorzitter van het Verbond te blijven, zou ook Mea weer bij hem terug komen, had hij gefantazeerd. Hij trachtte op Bogaerts' gezicht te lezen, hoe deze over de situatie dacht. Juist was het den secretaris weer opgevallen, dat zijn chef meer aanhangers in het bestuur had, dan hij zich een kwartier vroeger had verbeeld. Hij beantwoordde Van Berghems vragenden blik met een hoopvollen hoofdknik.

De telefoon belde.

— Ja, hier Van Berghem . . . Den Bosch? . . . Wat, jullie óók al? . . . Is het dan een epidemie? . . . Het lijkt wel een complot om de kas uit te putten . . . O néé, onmogelijk. Ik zit midden in de voorbereiding van het congres en ben al werk ten achter. Eigenlijk moest ik ook nog naar Den Haag en Delft . . . Een massa-ontslag, aan de sigarenfabriek van Brilsma en Co., wendde hij zich tot de anderen. Honderdtwintig man op straat. Zei je niet honderd en twintig man, Van Riel? . . . Man, al sneed je me in vieren, ik kán vanavond niet.

— Vanavond, Den Bosch? riep Bouwer, vroolijk. Geef eens op, Van Berghem, ik kom toch in de buurt. Hallo, Van Riel, hoor je me? . . . Hier Bouwer. Trommel je mannetjes voor vanavond maar bij mekaar, jongen. Tegen achten ben ik bij je. Van Berghem heeft het een beetje druk, weet je?

— Je hoeft er geen lolletje van te maken. Wees eerst zèlf maar voorzitter, dan bemerk je hoe weinig tijd er over schiet om je populair te maken.

— Op wie gemunt? riep Colter, met den Jordaanklank van Van Seventer.

Allen lachten; alleen Hoekstra maakte zich boos.

— Hou je kanis toch dicht, grauwe hij. Ik heb je nog geen verstandig woord hooren zeggen. Bewaar die lol maar voor den Gemeenteraad.

— Wacht maar, over drie sterfgevallen schiet jouw plaats op de lijst ook aardig op, troostte Colter hem.

— Eén oogenblik het woord, voorzitter, zei een mannetje met gouden lorgnet op, zacht.

— Ja, Van der Ven. Betreft het de resolutie?

— Nee, een vraag van orde. In de Verbondscommissie tot propaganda voor het Dagblad is een woord gevallen over den beambte Bran-

ders. Is het waar dat die, in gemeenschappelijke opdracht van het Nederlandsch en het Internationaal Verbond, een reis maakt door Duitschland en Slowakije?

— Het is waar, gaf Van Berghem, glimlachend, toe. In verband met zijn bekendheid met de taal en verschillende dialecten, achtten we hem daar het meest geschikt voor. Maar, het is immers geen strafbare handeling, wel?

— Nee. Maar het is tòch niet verdedigbaar, dat hij meteen opdrachten uitvoert van de Partij. Onder meer moet hij daar doende zijn, leeningen te sluiten voor het Dagblad. Waar blijft dan onze uitsluitende contrôle over de beambten van het Verbond? Met al onze liefde voor de krant. . . .

— Zouden we dit punt niet tot een andere vergadering uitstellen? vroeg Van Berghem. We zijn zoowat allen gehaast en zijn nog niet klaar.

— Nee, niet uitstellen! viel Bouwer in. Ik wou er óók nog een woord over spreken.

Hij sloeg op zijn aktentasch.

— Hierin heb ik een klein berichtje, dat voor ons allen waarschijnlijk van belang is. Maar ga door, Van der Ven.

— Wat ik zeggen wou, is dit. Wij zegden de Partij een leening toe van een millioen gulden, op voorwaarde dat het haar gelukt buiten ons een even groot bedrag los te krijgen. Als nu onze eigen vertegenwoordiger, ongeacht of hij al of niét lid van de Partij is, buitenlandsche leeningen voor de Partij moet afsluiten, dan kàn dat aanleiding geven tot onregelmatigheden. En zoo iets moeten we voorkomen.

— Is dat zoo, Van Berghem? riep Wieler. Die Branders, is dat óók niet zoo'n burgerlijk sufferdje, een protegétje van Breebaart?

Hij keek Bogaerts doordringend aan, hetgeen deze kalm doorstond.

— De feiten zijn ongeveer zóó, gaf Van Berghem toe, maar er steekt niets achter. Hij teekent wel, maar dan is die leening al een voldongen feit. Feitelijk vertegenwoordigt hij daarbij onze belangen, daar we zoo-doende de zekerheid verkrijgen, dat de Partij met haar financieele actie in het buitenland opschiet. En ja, wat zijn sufheid betreft, voegde hij er lachend aan toe, je snapt toch wel dat de slimsten van die jongens ons niet noodig hebben, om een baan te vinden. Maar anderzijds is het soms wel goed, als de lui niet al te snugger zijn.

— Snugger of niét snugger! riep Bouwer nu luid, ik stel dan hierbij voor, dien Branders onmiddellijk ter verantwoording te roepen, op grond van dit bericht.

Hij toonde een brief in cijfers en teekens.

— Wat is dat voor iets?

— Een code-brief van den speciaal dienst van het Duitsche Vak-

verbond. Branders moet zich in Berlijn uitgaven hebben veroorloofd, die hij met zijn salaris onmogelijk dekken kan. Zoo heeft hij een meisje wekenlang in een gasthuis laten verplegen en dat loopt aardig op. Welke *redenen* hij daartoe had, gaat ons niet aan, maar hoè hij aan het *geld* er voor kwam, is iets wat wij dienen te weten. Hoè dan ook, komt het mij voor dat die kameraad sterk buiten zijn boekje is gegaan.

— Dit geval lijkt me ernstig genoeg om er onze aandacht aan te geven, gaf Van Berghem toe. Maar toch mogen we kameraad Branders niet alleen op grond van dit bericht ons vertrouwen ontnemen.

— Zeker niet, erkende Bouwer. Maar wel stel ik voor, hem onmiddellijk terug te roepen en tot nader beschikking op kantoor te houden. Tenzij het I. V. hem héélemaal voor zijn rekening neemt, want die dubbele funktie moest voorloopig maar worden opgeheven. Misschien neemt kameraad Bogaerts hem een poosje onder zijn leiding?

De secretaris had een scherp antwoord gereed, maar slikte het bijtijds in. Hij dacht aan Elly.

— Wat denkt de vergadering van het voorstel-Bouwer, om Branders onmiddellijk terug te roepen?

De telefoon belde. Bouwer, die vlak bij het toestel stond, nam den hoorn op.

— Den Haag, Betsy? Goed, plaats maar over . . . Den Haag? . . . Ja, die is aanwezig . . . Met Bouwer . . . Nee, Van Berghem kan niet, congresdrukte . . . Waar gaat het dan om?

— Zeker al weer over dat ultimatum van de tramdirectie, viel Van Berghem, verveeld, uit. Laten ze toch een paar dagen uitstel vragen. Je wordt wel eens wee, van dat eeuwig geharrewar.

— Kun jullie niet een paar dagen uitstel krijgen, Kamminga? . . . Moet je om vier uur beslissend antwoord geven? . . . Ja, hij kàn nu eenmaal niet, veel te druk . . . Wát, is er gisting onder de menschen? . . . Kom, kom, wie gelooft nu aan zulke praatjes. Sabotage! . . . Nu ja, dat ze verbitterd zijn, neem ik aan . . . Nee, nee, nee, je moèt ze in bedwang houden, ben je raar, man. Niet van je post wegloopen . . . Geef je woord . . . Goed, ik kom en ik reken op jou . . . Niets geen drukte; *ik* ben vóór vier uur bij jullie, ik moet toch in de buurt zijn. Dag!

Hij smet den hoorn neer en greep zijn hoed.

Ajuus, maak het maar onder mekaar uit. Nou heb *ik* het druk. Indien we elkaar niet vroeger zien, spreek ik jullie wel op het congres. Roep dien Branders terug. Ik heb haast, dag!

De schuifdeur schoot achter hem dicht.

— Wat een kerel, wat een kracht, mompelde Hoekstra.

— Zoo is ie zijn leven lang geweest, zei Wieler, trotsch. Eén brok energie, nooit ziek, nooit twijfel, nooit lusteloos. Van ijzer en staal.

Van Berghem klopte.

— Wie wenscht nog het woord te voeren over de resolutie, volgens de redactie van Bouwer? Niemand meer? Dan zullen we tot stemming overgaan.

Daarop werd de resolutie aangenomen, met acht tegen zes stemmen.

Toen Wieler uitgesproken was en hij, tot bekrachtiging van zijn korte, dringende aanbeveling, Bouwer de hand toestak, roffelden een oorverdovend handgeklap en voetgestamp door de groote zaal van den Spoorwegbond, in Utrecht. En bij het zien van die sterke mannen, hand in hand staand op het podium, verhieven allen zich van hun zetel en juichten, zongen. De Internationale schalde, als een massale hulde aan den leider Bouwer, door de zaal.

Van Berghem, bleek van ontroering en teleurstelling, stond niettemin op, als voorbeeld voor het geheele bestuur. Meteen blikte hij snel naar Mea, die terzijde haar plaats had, voor het steno-verslag.

Ze stond, zooals de honderden. En even als dezen, zong zij, zong zij Bouwer, den nieuwen, jongen, sterken leider toe. Maar, de begeestering in haar oogen, welke den jongen man aanstaarden, scheen niet te zijn opgewekt door het strijdlid der arbeiders, door hun internationale hymne. Nee, Van Berghem scheen het toe, als ontving zij dien gloed rechtstreeks van hem, uit hem, dóór hem. Bouwer zelf, de *man* in hem, niet de leider, was het, die haar, het dikwijls zoo schijn-koele meisje, deed schitteren, gloeien, verlangen. Hij, die hem zijn plaats had ontnomen, was het nu ook die haar, zijn Mea, begeesterde hem toe te zingen en haar handen verlangend naar hem uit strekken.

Mea. Ze keek naar Bouwer, zag blijkbaar niets en niemand dan *hem*. Voor hem de gloed op haar wangen, de schittering in haar oogen, de liefde van haar wezen? Alles voor Bouwer en voor hem, niets?

Was hij dan tegelijk door haar en de arbeiders vergeten? Was hij dan nú reeds dood voor *haar*, zooals blijkbaar voor *hen*?

Mea.

Ze zag hem niet eens.

Op gereserveerde plaatsen zaten de leiders van de Partij, de voorzitters van de Kamer- en der voornaamste Raads-fracties. Geen van hen had geklapt, geen van hen zong. Rustig, als menschen die in hun leven reeds veel geestdrift hadden zien bedaren, wachtten ze het eind van het lied af.

Toen een nieuw couplet werd ingezet, haalde Sauerman, de hoofd-redacteur van het Dagblad, verveeld de schouders op. Hij stak een sigaar op en presenteerde ook Breebaart, den dikken wethouder.

— De richting-Bouwer zet donderend in, zei hij, smalend. Of dat hun miljoen, dat ze aan de krant hebben geleend, rente zal doen opbrengen, betwijfel ik sterk.

De „Dikke” wuifde geruststellend met de hand.

— Láát ze maar eens flink klappen en schreeuwen, dat zet stoom af, antwoordde hij, rustig. Misschien had hij gelijk en moest de machine weer eens flink worden opgestookt. Er was ook wel wat weinig leven in den laatsten tijd.

— En als dat nieuwe leven nu eens de dood van de Partij en van ons allen wordt?

— Kom, kom, kom, niet zoo mistroostig. De soep wordt nooit zoo heet gegeten, als ze wordt opgediend. Kaufmann wenkt ons; we moesten óók even meezingen.

Max Branders had in Saksen niet dat succès, wat het Bestuur van het Internationaal Verbond zich van zijn reis had voorgesteld. De geschillen tusschen de radicale en conservatieve vakvereenigingsleiders, in Dresden, bleken veel grooter te zijn, dan men in Amsterdam wist. De linksch-sociaal-demokraten hadden nog steeds wrok tegen de groote leiders in Berlijn, omdat die, tijdens het communistisch ministerie in 1923, goed hadden gevonden, dat de Rijksweer uit Mecklenburg het Landdaggebouw bezette en den Landdag ontbond. En de rechtschen onder de leiders verweten den radicalen, dat door hun onbesuisd optreden, in die dagen, het prestige en de invloed van de Oude Partij, in Saksen, sinds dien sterk waren verminderd.

Max poogde tevergeefs de conservatieven te bewegen, zich voorloopig te schikken naar de inzichten der radicalen, daar dezen in de meerderheid waren. Maar die leiders, waarvan de meesten al vele jaren praktijk in de Arbeidersbeweging achter den rug hadden, bevonden dat zijn kennis daarvan slechts oppervlakkig was. Ook beweerden ze dat het Internationaal Verbond, door hem die opdracht te geven, buiten zijn bevoegdheid was gegaan en hem scholden ze daarom voor bemoeial uit. De radicalen noemden hem zelfs een domkop en eens, op een huishoudelijke vergadering, had het weinig gescheeld of hij had een pak slaag gekregen, toen een grappenmaker hem voor agent-provocateur schold en eenige oud-strijders dachten dat hij dat meende.

Zijn teleurstelling over het gemis aan succès werd eenigszins vergoed door een paar lieve briefjes van Gertrud en een uitvoerig schrijven van Mary Haller. Ze meldde hem dat ze het meisje had bezocht, haar snoeperijen had gebracht en namens hem verpleegkosten had betaald, voor den tweeden termijn. Gertrud viel haar niet tegen, schreef ze, maar haar definitief oordeel bewaarde ze, tot hij weer in Berlijn was. Er onder had Coen gekrabbeld, dat hij daar volstrekt geen haast mee moest maken.

In Leipzig ondervond hij dezelfde tegenwerking. Den tweeden avond van zijn verblijf kreeg hij echter bericht dat de mijnwerkers, in Chemnitz, opeens in staking waren gegaan. Hij vroeg, telefonisch, bevestiging van dat bericht en toen hij dat had, stond zijn voornemen vast. Al had

zijn chef hem dat niet opgedragen, zou hij toch meteen maar naar Chemnitz gaan en de stakers vragen of hij hun in eenig opzicht kon bijstaan. In Holland had hij nog nooit een staking meegemaakt, maar altijd had hij zoo'n strijd beschouwd, als de oorlog voor den beroepssoldaat. Indien het hem mocht gelukken, eenigszins tot het slagen van dezen mijnwerkersstrijd bij te dragen, dacht hij, zouden de leiders van beide richtingen, in Duitschland, hem spoedig met andere oogen aanzien en het voortaan wel laten, hem voor een domkop en bemoeial uit te maken. Wellicht ook waren de mijnwerkers op goed geluk, zonder een bepaald plan en zonder kundige leiders, in staking gegaan en dan kwam hij net van pas, om, in naam van het Internationaal Verbond, zich aan hun hoofd te plaatsen.

Dien nacht sliep hij bijna niet, van, hem overstelpende, energie. Het was hem, of deze staking bijtijds uitgebroken was, om hem voor het eerst het kruis van den klassenstrijd te doen ruiken, om hem in de gelegenheid te stellen, zijn gaven te openbaren en zich voor de oogen van het geheele Internationaal Verbond verdienstelijk te maken. Deze staking zou, door *zijn* initiatief, strenge discipline en onverzettelijk optreden, gewonnen worden en daarvoor zou hem eer worden bewezen, door de gansche, internationale partij- en arbeiderspers. Hij herinnerde zich den eenigen, humoristischen en realistisch-zuiveren, stakingsroman, dien hij ooit had gelezen en nam zich voor, hem bij zijn werk in Chemnitz als handleiding te beschouwen, om den strijd, aldaar, tot een zoo spoedig en gunstig mogelijk resultaat te leiden.

Toen hij er den volgenden dag aankwam, bleek hem dra dat de stakers niet slechts doof waren voor zijn aanbieding, hen te helpen, maar zich zelfs wantrouwend en, spoedig, vijandig tegenover hem stelden. De meesten van hen behoorden tot de linksche richting in de Arbeidersweging, welke het Amsterdamsch Internationaal Verbond beschouwde als een instituut van de Burgerij. Toen dan ook de weinige rechtsche bestuurders het parool gaven, weer aan het werk te gaan, beweerden de radicalen in het openbaar dat zij daartoe instructie hadden ontvangen van Branders. De arbeiders, die in tijden van staking nog minder denkcapaciteit hebben dan gewoonlijk, werden nu woedend op hem, scholden hem voor verrader en bourgeois en wilden hem in een vergadering te lijf. Alleen doordat vrij spoedig de politie het lokaal bezette, gelukte het hem te ontkomen, zonder meer letsel dan een paar builen en een bloedneus.

In zijn hotel vond hij een telegram van Van Berghem, zijn chef aan het Verbond, nagezonden uit Leipzig. Daarin werd hem streng verboden naar Chemnitz te gaan en opgedragen Praag aan te doen, om een reorganisatie-congres bij te wonen. Nauwelijks had hij het gelezen, of hij ontving bevel zich aan het Politie-Presidium te vervoege. Denkend dat men zijn oordeel zou vragen over een vervolging van zijn aanran-

ders, nam hij zich voor, daar volstrekt van af te zien, om bij de linkschen, in Chemnitz, een goeden indruk achter te laten. Er werd echter over het gebeurde, in de vergadering, geen woord gesproken, doch hem werd gelast binnen vier en twintig uur de stad te verlaten. Daar deze in staat van beleg was verklaard, kon hij zich niet beroepen op zijn voorrechten als attaché van het Internationaal Verbond. Hij spoorde drie uur later naar Dresden en van daar naar Praag.

Een week daarna kwam hij in Nürnberg aan. Reeds bij zijn eerste bezoek aan de Fränkische Tagepost, het partijblad, bleek hem dat de oneenigheid tusschen de rechtsche en linksche leiders, in Beieren, nog grooter was dan in Saksen. In Nürnberg en München waren zij in meerderheid conservatief. De weinige, bekende, radicale leiders stonden bovendien onder voortdurend politie-toezicht, hetgeen voor de rechtschen een reden te meer was, elken omgang met hen te mijden. De redacteur, dien hij sprak, vertelde hem dat de linkschen zelfs onder elkaar wantrouwend waren, uit vrees voor de politie en de rechtsch-radicalen organisaties. Hij raadde hem dan ook dringend aan, zijn verblijf in Beieren als vacantie te beschouwen en alle verzoeningspogingen na te laten, daar deze hem slechts moeilijkheden zouden kunnen bezorgen.

In München ging hij er het eerst op af, de linksche leiders te ontmoeten. De redactie van de Fränkische Tagepost had hem eenige adressen verschaft en die zocht hij zoo spoedig mogelijk op. Hij was zich er wel van bewust dat hij, tot nog toe, weinig succès had behaald, in zijn hoedanigheid van attaché van het Internationaal Verbond. Als hij niet maakte dat daar spoedig een gunstige ommekeer in kwam, zouden de chefs in Holland hem misschien terug roepen en een ondergeschikt baantje geven of zelfs ontslaan. De mogelijkheid dáárvan kon hij zich niet indenken, zonder groote ongerustheid te voelen, ten opzichte van Gertrud. Wát moest er van haar terecht komen, drong zich dan aan hem op, als hij voor goed naar Holland ging en haar weer aan haar lot overliet?

De radicalen, in München, bleken voor hem onbereikbaar te zijn. Wanneer hij er een aan huis bezocht, gaven zijn huisgenooten in den regel voor dat hij uit de stad was, of zelfs het land had verlaten. Dergelijke antwoorden kreeg hij ook, als hij een partijblad bezocht en naar een bekend, rechtsgezind, leider informeerde. Het scheen hem toe dat in München, vooral in de Arbeidersbeweging, iedereen èlk ander wantrouwde, en hem nog meer dan elkaar. Eindelijk gelukte het hem een cabaret te ontdekken, waar revolutionnaire dichters hun spotverzen voordroegen en radicalen wel tezamen kwamen. Hij kwam er nu eenige malen achtereen en slaagde er in kennis te maken met eenigen der jonge gasten. Toen hij echter met dezen over de Arbeidersbeweging wilde praten, sloten ze zich geheel op en zinspeelden op de politie. Daaruit be-

greep hij dat zij hem, net als in Chemnitz, voor een agent-provocateur hielden, die hen tot onvoorzichtigheden wou verleiden.

Een oude man, die aan een nabijstaand tafeltje zat, gedurende dat gesprek, keek hem met slimme oogjes aan, als berekende hij de waarde van Max en zijn bedoelingen. En toen hij na een half uur naar huis ging, noodigde hij hem uit, een eind met hem mee te gaan. Max bemerkte toen, dat de jongelui den ouden baas heel vriendelijk groetten.

— Waar kom je ook weer vandaan? vroeg deze, toen ze op straat liepen.

— Uit Amsterdam.

— U bent zeker voor zaken hier, of zoekt U een betrekking?

Max schudde het hoofd en vertelde hem toen, wat hij in München kwam doen.

De oude man schudde en knikte met het hoofd, tot hij uitgesproken was.

— Ik had gauw genoeg door, dat je zoo ongevaarlijk als een kip bent, zei hij dan, maar die jongens deden heel verstandig. Het is nu geen tijd, om tegen een vreemd onvoorzichtig te zijn.

De man vertelde nu dat hij timmerman was en haalde allerlei grappige voorvallen uit zijn beroep op. Hij noodigde Max uit, eens een avond bij hem te komen praten. Bij zoo'n gelegenheid zei hij toen, dat Max verkeerd deed, in café's over ernstige onderwerpen te beginnen. Zelf was hij jaren lang voorzitter geweest van den syndicalistischen bouwvakbond, die nu eenige jaren lang reeds door de regeering verboden was. Maar, hoewel de meesten der jongelui, die in Simplisissimus kwamen, hem zeer goed kenden, dachten zij noch hij er ooit over, in dat café een onderwerp als de Arbeidersbeweging te bespreken.

— Al ben je betrekkelijk niet zoo héél jong meer, ben je het toch nog wel voor dit soort werk, zei hij, later. Om in het leven te slagen heeft men, buiten andere kwaliteiten, routine nodig en die komt in de Beweging dubbel van pas.

— Maar ik moet toch werken en praten om routine te krijgen, merkte Max aan.

— Het zou beter voor je zijn dat je die nooit kreeg, zei Brünsweich, openhartig. Als je een gewone streber zonder meer was, zou ik er bijvoegen dat, in de Arbeidersbeweging, de room toch al van de melk is. Lui als jij, zonder groot intellect, veel geld of van invloed bij de regerende klassen, zijn er overal genoeg en bieden zich bij honderden aan. Om te slagen heb je tegenwoordig méér nodig dan een beetje goeden wil, een beetje geestdrift en het overblijfsel van jeugd-idealisme. Je ziet dat ik je al vrij goed ken. Je moet wel in het oog houden dat, vooral sinds de revolutie van achttien, de Arbeidersbeweging het terrein is geworden voor avonturiers van allerlei slag, van mislukte kantoorklerken

tot teleurgestelde, burgerlijke, ministers toe. Politiek en economisch krijgt de klasse der arbeiders steeds grooter koek te verdeelen en daar wil een ieder, vooral zij die hun deel al van de andere klasse genoten, een stuk van hebben. Maar, door den grooten stroom liefhebbers wordt de spoeling steeds dunner, het dringen, om aan tafel te komen, heviger, de middelen om het doel te bereiken, gemeener en daardoor de slachtoffers, talrijker.

— Maar er zijn toch nog velen die, veel meer dan ik, gedreven worden door hun verlangen, de wereld mooier en de menschen beter te maken.

— Bewaar me! riep de oude baas, met grappig geschrokken gezicht. Diè moeten heelemaal uit de kou blijven. Dat goedje, het sterft trouwens al aardig uit, wordt doodgetrapt of van boven tot onder besmeurd, vóór het de oogen goed open heeft. Maar waarom zouden idealisten zich met de Arbeidersbeweging bemoeien? Ze kan ze missen, ze heeft ze niet meer noodig. De Beweging heeft in elk land den omvang van een staat op zichzelf gekregen, een staat méér *naast* dan *in* den officieelen Staat, met alle eigengerechtigheid en dwangmiddelen van dezen. Ze is een macht geworden, met autokratische heerschers, onderworpen onderdanen, intrigeerende trawanten en al dat andere. Het ergste is, dat de Arbeidersstaat niet de lasten van den officieelen uitschakelt, maar die met de zijne verdubbelt. De arbeiders hebben niet alleen rekening te houden met en belasting op te brengen vóór hun landsregeering, ze moeten tegenwoordig ook gehoorzamen áán en opbrengen vóór de menschen die ze zelf boven zich hebben gesteld. Enfin, nu de burgers in de Partijen en de Vakbeweging steeds meer overwicht krijgen en voor zich de machtsposities en goede baantjes opeischen, zal het geen kwart-eeuw meer duren, of de officieele staat en de arbeidersbeweging zijn één. Dat zal dan door de één worden genoemd, de triomf van het Socialisme, door den ander de herstelling van het evenwicht en door een derde, de overwinning van het gezond verstand. Maar het resultaat zal zijn, dat de goochemerds een goed, vet leventje hebben, net als nu en de domoors voor hen werken, óók net als nu en andere domoors weer, mooie dingen voor hen maken, om hun leven te veraangenamen en zelf gebrek lijden en uitgelachen worden, óók net als nu.

— En dàn? vroeg Branders, zich onbehagelijk voelend.

— Dàn krijg je eerst wat verwarring, eenige kleine catastrophes en excessen van machtsmisbruik en daarna bloeit opnieuw één of andere cultureele beweging op. Nu ja, tot hetzelfde resultaat als déze, natuurlijk.

Max kon niet gelooven dat Brünsweich, die zooveel voor de Beweging had gedaan, meende wat hij zei.

— Maar dat alles mag mij of een ander toch niet weerhouden de Arbeidersbeweging te steunen, als we meenen dat we dat doen moeten,

zei hij aarzelend. Ten slotte is ieder verantwoordelijk voor eigen daden.

— Wel, het is een weg tot succès, zoo goed als vele andere wegen, gaf Brünsweich, ironisch, toe. Maar jongen, ga dan eerst weer een poosje naar je land terug en bij een gewiksten politieker in de leer. Blijf in geen geval lang in Beieren, want tegenwoordig staat hier een leven vrij laag genoteerd. Je hebt een kogel of een messteek, in je rug, vóór je ài kan roepen.

Deze gesprekken maakten het Max voortdurend duidelijker, dat er voor hem, in Beieren, niets nuttigs te doen was. Om zich nu aan het niets-doen te onttrekken, schreef hij een uitvoerig rapport van zijn ervaringen in Duitschland, voor het Internationaal Verbond en vroeg nieuwe instructies. Toen hij het rapport verzonden had, beschouwde hij zich ontheven van zijn opdrachten. Hij nam zich voor, zijn verblijf in München nog slechts als vacantie te beschouwen.

Tegen zijn gewoonte in, doch slechts om zijn tijd te dooden, liep hij nu musea af en bracht gansche dagen door op de tentoonstellingsterreinen, in het Westen. Er was veel te zien, op het gebied van woningbouw, in miniatuur. Hij zwierf uren lang door dorpen met poppenhuisjes en parken met villa's in zakformaat. En een dag ging hij naar het Museumsinsel in den Isar, maar het zien van al die kunstvoorwerpen verveelde hem spoedig. Hij maakte er kennis met een clubje Amerikaansche meisjes en bracht het verdere van den dag met haar door. Haar vroolijkheid fleurde ook hem op; in zijn schik dat hij weer Engelsch mocht praten, vertelde hij haar veel van Duitschland, alsof hij er al jaren aaneen door heen trok. Nauwelijks, echter, dien avond weer in het hotel, dacht hij niet meer aan het vroolijk gesnater der meisjes; slechts het beeld van Gertrud, bijna geheel weggescholen in haar rein bed, vervulde heel zijn brein.

Het was tamelijk lang geleden dat hij iets van haar vernomen had. En toch had hij haar uit Dresden, Leipzig, Praag en Nürnberg en ook uit dit hotel geschreven en steeds zijn adres vermeld. Echter had hij in Leipzig voor het laatst een van haar lieve, hartelijke briefjes ontvangen. Nu moest hij er opeens aan denken dat Mary, na dien eersten keer, ook niets meer aangaande Gertrud had bericht. En dat, terwijl hij haar wèl getrouw schreef en haar in iederen brief opnieuw vroeg, hoe het toch kwam, dat hij niets van Gertrud vernam.

Toen zijn gevoel van bezorgdheid te drukkend werd, om het voor zich te houden, ging hij ertoe over, er met Brünsweich over te praten. De oude man luisterde met zijn gewone meegaandheid naar de geschiedenis van het meisje.

— Een Berliner in dus, zei hij, toen Max zweeg. Nu dáár kun je veel of weinig van verwachten, maar in geen geval wat goeds.

Meer zei hij niet en toen drong Max er ook maar niet opaan, te zeggen wát hij daarmee bedoelde. Dit weinige, echter, werkte er niet toe mee, zijn ongerustheid over Gertrud te verminderen.

Den dag daarop ontving hij een brief van het Verbond, ondertekend door Bouwer. Hij las het papier haastig door, in stilte hopen dat hij een nieuwe opdracht kreeg voor Berlijn, die hem in staat stelde daar geruimen tijd te blijven. Dat stond er echter niet in en hoe verder hij las, hoe beklemmer hij zich voelde. Bouwer meldde dat hij ontheven was van zijn post als reizend attaché. Er werd hem de mogelijkheid gelaten, zijn betrekking bij het Nederlandsch Verbond te behouden, maar dan moest hij zich ook zoo spoedig als mogelijk was vervoegen aan het bureau in de Rembrandtstraat.

Het feit dat Bouwer en niet Van Berghem of Bogaerts den brief had ondertekend, beschouwde hij als even groote ramp als zijn ontslag als attaché. Hij kende Bouwer weliswaar slechts oppervlakkig, maar herinnerde zich dat Bogaerts hem eens had toegefluisterd, dat hij hem een „lawaaimakend proleet” vond. Wanneer zó iemand voortaan zijn chef was, dan mocht hij zich er wel op voorbereiden spoedig, om wèlk voorwendsel ook, ontslagen te worden. Van Bergen had zich jegens hem, altijd heer getoond, maar het leek hem ondenkbaar dat Bouwer daaraan een voorbeeld zou nemen. En dan? Met zijn prettige reisjes was het, nu hij als attaché ontslagen was, gedaan, maar het ontslag aan het Nederlandsch Verbond zou hem geheel zonder betrekking maken. Wát bleef hem dan nog over?

En Gertrud?

Deze gedachte joeg hem het bloed naar de oogen en deed hem in ontsteltenis, driftig heen en weer stappen. En plots onderging hij de gewaarwording dat er verband moest zijn, tusschen dit onverwacht, slecht bericht en háár niet-schrijven. Zelfs op zijn laatsten dringenden brief aan Mary, had hij geen antwoord ontvangen. Was er dan inderdaad iets met Gertrud gebeurd? Maar, wát dan?

Zelfverwijt steeg in hem op. Als er iets met het meisje was voorgevallen, dan viel dat hem te wijten. Waarom had hij dan ook die nuttelooze reis gemaakt, zonder succés en met zijn ontslag tot slot, terwijl zij ziek en zonder vrienden was? Als hij dan van haar hield . . .

Hij schrok van eigen gedachtengang; hield hij dus werkelijk van haar? Was het dan niet uitsluitend menschenliefde geweest . . . ?

Hij wist het wel en gaf zich gereedelijk toe; hij *hield* van Gertrud en sinds hij haar voor het eerst had gezien, had hij feitelijk geleefd en geteerd op zijn visites, bij haar, zijn gesprekken óver haar, Mary's brief en háár eigen, lieve briefjes aan hem. En vandaag, nu hij dien rampzaligen brief uit Holland ontving, die hem voortaan het verblijf in het buitenland onmogelijk maakte, die hem voor altijd zou verwijderen van Berlijn en dus van haar, nù begreep hij eerst in zijn volle bewustzijn, dat hij van haar hield, als *vrouw*.

Met een verwensching smet hij Bouwers brief weg. Hij zou dien vent, dien proleet schrijven dat hij maling aan hem had, dat hij tabak

had van de Rembrandtstraat en dat hij in Berlijn bleef. Dan kon hij hem, voor zijn part, ontslaan zooveel hij wou, hij zou wel een betrekking zoeken, bij het Duitsche Vakverbond of een andere instelling. Of hij zou zich aanmelden bij Hollandsche bladen en tijdschriften, als Berlijnsch correspondent en gaan schrijven voor den kost. Dan moest hij maar stijl gaan oefenen, hij zou allicht toch zoo goed kunnen leeren schrijven als Coen. Hoe dan ook, hij moest werk vinden, in Berlijn en bij Gertrud blijven en haar niet meer laten gaan.

Hij wond zich zoodanig op, dat het denken hem onmogelijk werd. Achtereen probeerde hij tien brieven, maar alle mislukten reeds in den eersten regel. Maar het allermeeft mislukten ze toch, doordat hij, in gedachten, steeds aan Mary schreef, om haar te vragen, waarom ze hem niet had geantwoord en of er iets met Gertrud gaande was. Eindelijk smeet hij de pen neer en ging uit. Toen zond hij Mary een telegram, met het verzoek, hem per ommegaande antwoord op zijn brief te sturen.

Hij was te ongeduldig om thuis rustig op haar telegram te blijven wachten en ging de stad in. Tegen den namiddag, in de klok dat Brünsweich gewoonlijk van zijn werk thuis kwam, ging hij daar heen. Hij liet hem den brief zien en las dien, in het Duitsch, gejaagd voor.

— Dus je gaat naar Amsterdam, zei de oude baas, op een toon van overtuiging.

— Nee, juist nièt, ik heb genoeg van dat gemier. Ik ga in Berlijn een betrekking zoeken.

— Wat moet je dáár doen? Berlijn is heelemaal geen stad voor jou. En zoo zonder méér wegblijven, is desertie. Dàt is altijd laag en gemeen, in wèlken dienst en onder wèlke omstandigheden ook. Ga dus in elk geval naar Amsterdam en breng behoorlijk rapport uit.

— Maar Gertrud dan?

— Dacht ik het niet, zei de oude timmerman, met merkbare zelfvoldoening. Het gaat dus om dat meisje. Nu, trek je van háár maar niets aan. Ze vindt voortaan nèt zoo goed haar weg, als toen ze je nog niet kende.

Max schudde onwillig het hoofd. Nèt als Coen scheen Brünsweich te denken, dat àlle meisjes eender waren. En net zoo min als zijn vriend scheen hij te begrijpen, dat Gertrud voor hèm iets aparts was. Hij trachtte nu den ouden man te doen inzien hoe gemakkelijk het hem vallen moest, een betrekking aan het Duitsche Vakverbond te Berlijn te krijgen en hoezeer dat het proletariaat ten goede moest komen. De oude baas hield zich alsof hij oplettend naar hem luisterde, knikte en schudde af en toe het hoofd. Toen Max eindelijk zweeg, na een lange poos aan het woord te zijn geweest, zei hij slechts:

Ik kan je niet beter raden, dan ik al heb gedaan; ga naar Amsterdam terug.

Max dacht nu dat het een grapje van hem was, daar Brünsweich hem oolijk toeknikte. Dus zei hij, dat hij die raad volgen zou. Nog eenige minuten babbelde hij met hem en nam toen hartelijk afscheid. Gehaast liep hij naar zijn hotel, zeer nieuwsgierig naar het telegram van Mary.

In de vestibule kwam de portier hem ermee tegemoet.

„Gertrud vertrokken, brief volgt.

Mary.”

las hij.

Vertrokken? herhaalde hij in gedachten. Maar, dat woord begreep hij niet. Om wèlke reden kon zij „vertrokken” zijn èn, waarheen dan? Opeens werd het donker voor zijn oogen, alsof een wolk langs de zon trok. Hij knipte met de oogen; het bleef duister. Ongerust veegde hij met zijn zakdoek er langs, knipte herhaaldelijk. Nu trok de schaduw weer langzaam weg, hij kon weer helderder zien.

— Hoe laat vertrekt een trein naar het Noorden, portier? vroeg hij met bevende stem.

— Richting Berlijn? Acht uur, twee en dertig. Moet U de rekening hebben, mijnheer?

Acht, twee en dertig? Dien kon hij gemakkelijk halen. Hij had nog drie kwartier tijd en het station was een kwartier ver.

— Ja, mijn rekening, alstublieft. Wilt U den knecht met tien minuten naar mijn kamer sturen, voor mijn koffer?

Er was niet veel in te pakken. Wat tijdschriften, een paar snuisterijen voor Gertrud, zijn scheerboel. Het liefst had hij alles zoo gelaten waar het was, om direct naar het station te gaan, naar Berlijn, naar Gertrud. Voortdurend herhaalden de woorden van Mary's telegram zich in zijn brein.

Gertrud vertrokken, brief volgt, Mary. Maar daar kon immers niemand uit wijs worden. En als ze dan werkelijk „vertrokken” was, dan moest *hij* toch allereerst weten, waarheen.

Begreep Mary dat dan niet eens?

De portier van Prinzenhof keek hem bevreemd aan en toonde zich minder tegemoetkomend dan gewoonlijk. Max dacht dadelijk, dat hij al bekend moest zijn met zijn „ongenade”, bij het Internationaal Verbond.

— Is er post voor me? vroeg hij den kellner, toen hij op zijn kamer was.

— Nee, alles wat er voor U kwam, heb ik dadelijk nagezonden.

— Nog iemand voor me geweest, iemand opgebeld?

— Nee, niemand. Ik dacht dat U weer naar Amsterdam terug was.

Max keek hem verwonderd aan, maar de man bewoog geen spier in zijn gezicht. Toch was het hem of hij méér moest weten, dan hij liet merken. Was het dan wellicht mogelijk dat de directie van het Verbondshotel aangaande de gasten inlichtingen ontving en . . . verstrekke? Dat had wel iets weg van hotel-spionnage.

— Blijft U vanmiddag hier eten? vroeg de kellner.

— Dat weet ik nog niet, antwoordde hij, weifelend. Ik zal het aanstonds wel zeggen.

Nauwelijks was hij alleen, of hij belde het gesticht op, waar hij Gertrud heen had gebracht. Hij noemde zijn naam en vroeg naar haar.

— O, is U het, mijnheer Branders? vroeg een prettige stem. Juffrouw Kunath is al een dag of tien geleden genezen ontslagen.

— Kunt U me ook zeggen, waar ze heen is gegaan?

— Nee, dat weten we niet, maar waarschijnlijk naar haar huis.

— Ben . . . ik nog iets schuldig?

— Een oogenblikje, mijnheer. Even informeerden.

Hij wachtte, vijf minuten, tien, veel te lang voor zijn ongeduld. Eindelijk hoorde hij de stem van de directrice.

— Is U daar, mijnheer Branders? Nee, U bent ons niets meer schuldig. Op verzoek van juffrouw Kunath hebben we den laatsten termijn geïnd bij den portier van Uw hotel. Die heeft het voldaan en nu is alles in orde.

— Dank U, mevrouw.

Nu begreep hij het bevreemd gezicht van den portier en de houding van den kellner. Die hadden natuurlijk als oude wijven over hem ge-

babbeld. En, naar alle waarschijnlijkheid, had hij daar ook zijn ontslag als attaché aan te wijten en, zijn ontbieding door Bouwer. Maar hij gunde zich geen tijd, aan die overwegingen eenige gedachte te wijden. Hij belde.

— Een auto, alsjeblieft. Ik blijf niet eten. Misschien ga ik weer spoedig op reis.

Vijf minuten later rende zijn taxi voort, naar het Noorden. Sinds den dag dat hij Gertrud mee had genomen, was hij nog een keer of drie op Trautes Heim geweest. De Kunaths hadden zich gastvrij voorgedaan, maar elke visite had hem geld gekost. Dat had hij echter niet zoo erg gevonden, want ze waren proletariërs en hetgeen hij hun gaf, kwam ook van arbeiders.

Naarmate hij de kolonie dichter naderde, voelde hij zich meer beklemd worden, door ongerustheid. Indien Gertrud van het gesticht naar huis was gegaan, waarom zou Mary dan hebben getelegrafeerd:

Gertrud vertrokken, brief volgt?

En, als ze niet op Trautes Heim was, wáár kon ze dan zijn?

Hij snelde het smalle weggetje af en liep zonder te groeten een paar kolonie-bewoners voorbij, naar het huisje der Kunaths. Moeder stond aan de deur, de kippen te voederen. Bij zijn plotselinge verschijning, slaakte ze een kreet van verrassing.

— Waar is Gertrud, mijnheer Branders?

Hoewel door Mary's telegram voorbereid, ontstelde hij toch van die vraag.

— Hoe weet ik dat? Is ze dan niet hier? Ik ben een uur geleden pas in de stad gekomen.

— En ze zou met U op reis gaan, had ze gezegd.

Net als in München, voelde hij opeens een wolk langs zijn gezicht trekken en zijn oogen verduisteren. Hij streek er langs.

— Ik begrijp U niet, zei hij dan. Hebt U Gertrud dan gesproken?

Moeder Kunath had het Max niet kunnen vergeven dat hij haar ver- weten had, Gertrud verwaarloosd te hebben. Bij de gedachte dat haar dochter hem er nu tusschen had gehad, voelde ze iets als een triomf, van de volksvrouw over den goedgekleeden, beschaafden man. Daardoor vergat ze ineens haar bezorgdheid om het meisje. Ze kneep, in plaats van hem te antwoorden, de lippen op elkaar en keek naar de kippen.

— Wanneer heeft ze dan gezegd, dat ze met mij mee zou gaan? vroeg hij, toen ze niet antwoordde.

Moeder Kunath keek onverschillig op.

— Wanneer? Gisteren.

— Was ze gisteren dan nog hier? vroeg hij, in een opwelling van vreugd.

— Zei ik gisteren? Het kan ook eergisteren zijn geweest, dat weet ik zoo precies niet meer. Het kan ook een paar dagen geleden zijn. Denkt U dat ik niets anders te doen heb dan op te letten, wanneer die meid er vandoor gaat? Ze is er méér uit geweest en het zal nòg wel eens voorkomen.

Ze sprak met nadruk en opzettelijk onverschillig, om hem te prikkelen. Maar Max raakte er door in een toestand van apathie. Een moeder die er niet op let wanneer haar dochter het huis uit gaat en er kalm over spreekt dat dat al meer was gebeurd, deed zijn Hollandsch begrip wonderlijk aan. Hij moest weer denken aan de schampere opmerkingen van Coen en Brünsweich over Gertrud en meende dat die niet zoo ver bezijden de werkelijkheid konden zijn geweest, als zelfs haar moeder zoo over haar sprak.

De vrouw keek hem strijdlustig aan. Ze had verwacht dat hij zou uitvaren en van haar eischen dat ze hem zei, wáár Gertrud vermoedelijk zijn kon. Dat hij beweren zou, *rechten* op het meisje te hebben, om dat hij zich om haar bekommerd had. Dan zou ze hem, met een paar woorden, aan het verstand hebben gebracht, dat hij een groote bemoeial was en, als vreemdeling nog wel, niets te zeggen had over Duitschers en hun dochters. Nu hij echter verslagen voor zich uit bleef turen, kreeg ze met hem te doen. Hij scheen het zich werkelijk aan te trekken, dat Gertrud weer op avontuur was gegaan en dàn moest hij toch wel van haar houden. Ze had al dien tijd gedacht dat het hem alleen om een pretje te doen was geweest.

— Kom even binnen, Branders, zei ze, wat vriendelijker. Drink een kop koffie mee.

Hij schudde afwijzend het hoofd, maar ging toch het huisje binnen. Mechanisch dronk hij een kom gerstekoffie en at de twee boterhammen met varkensvet, die zij hem voorzette. Zijn lichaam had zoozeer behoefte aan voedsel, dat hij het walgelijk smeersel slikte, zonder er miselijk van te worden.

Hij stak een sigaar op en bleef rooken. Vader Kunath kwam thuis. Max hoorde zijn vrouw zeggen, dat Gertrud haar voorgelogen had. De metaalbewerker, die Max had verwenscht toen hij hoorde dat Gertrud met hem op reis was gegaan, werd warm, nu hij bemerkte hoe zeer de vreemdeling het zich aantrok, dat ze op stap was.

— Kop op, Branders, zei hij, aanmoedigend. Ze komt wel weer terug en anders vinden we haar wel. Ik weet waar ze gewoonlijk komt. De meisjes zijn niet meer wat ze vroeger waren, man. Als je mijn raad volgt, zet haar dan uit je hoofd en ga naar je land terug. Het is mijn eigen dochter en tot mijn schande ben ik gek op haar en heb ik haar altijd verwend, maar soms heb ik gewenscht dat ze al onder de aarde lag.

Max keek hem aan, daar hij een eigenaardig-weeken klank in zijn

stem gewaar werd. In de goedge oogen van den werkman glinsterden tranen. Hij drukte hem haastig de hand en snelde heen. Als hij nog een minuut was gebleven, zou hij in grienen losgebarsten zijn.

Zonder een bepaald doel liep hij den Siemensdamm af, naar het ringbaan-station, Jungfernheide. Eerst toen hij zat, kwam hij er weer toe zijn gedachten te laten gaan. Mary had getelegrafeerd dat ze hem nader schrijven zou. Dan had ze hem dus ook iets te *zeggen*; misschien wist ze wel waar Gertrud was. Aan het station Gesundbrunnen stapte hij over in den voorstad-trein, naar het dorpje waar de Hallers woonden. Hij kwam Coen in zijn tuin tegen, op het punt van weggaan.

— Ga je heen? vroeg hij, teleurgesteld. Ik had jullie graag even gesproken.

— Ja, Landauer heeft getelegrafeerd of ik direct bij hem kwam. Die zit natuurlijk weer achter die meid aan. Mary is thuis. Dag, misschien tref ik je straks nog.

Mary kwam hem met uitgestoken hand tegemoet.

— Ik verwachtte je al, zei ze met meewarigen glimlach.

— Is er iets gaande met Landauer? Ik kwam Coen nog net in den tuin tegen.

— Olga is weggelopen. Een dag of drie geleden ging ze een boodschap doen en toen we Landauer gisteravond spraken, was ze nog niet terug. Hij is er heelemaal van in de put. Coen denkt dat ze er met een man van door is.

— Dat komt me niet waarschijnlijk voor, in haar toestand. En, waarom zou ze dat doen? Ze kreeg van Landauer alles wat ze begeerde, tot cocaïne toe. Wat kan ze nog meer verlangen?

Mary haalde de schouders op.

— Men weet immers nooit, waar een ander naar verlangen kan. En meisjes als zij zijn nog overblijfsels van de inflatie-periode. Ze hebben geen weerstand en zijn haar evenwicht volkomen kwijt.

— Mogelijk. Maar dan is het me een raadsel, welke reden Landauer kan hebben, zich nog zoo druk om haar te maken. Loopen laten.

Mary lachte bedekt en staarde hem onderzoekend aan.

— Dàt is ook een van de groote levensgeheimen. En wiè weet überhaupt, wáár de grens ligt tusschen zuivere menschenliefde en de passie tusschen man en vrouw. Eet je een boterham mee? Coen is in alle haast weggelopen, zonder iets.

— Ik heb bij de Kunaths al iets gegeten, antwoordde Max, bedrukt.

Hij stak een sigaar op en ging heen en weer loopen. Het meisje kwam de tafel dekken en toen ging hij zitten. Maar nauwelijks was ze de kamer uit, of hij liep weer af en aan.

— Mary, wáár is Gertrud? vroeg hij, plotseling. Ik ben op reis gegaan zonder je brief af te wachten.

— Dat dacht ik al, daarom heb ik je ook maar niet geschreven, jongen. Wáár ze is, weet ik niet en *mij* dunkt het het beste, dat *jij* dat ook niet gewaar wordt. Ik begin het met Coen eens te worden; neem een voorbeeld aan Carl. Max, zet haar uit je gedachten, ga naar Amsterdam terug en zoek afleiding. De lucht, hier, deugt niet voor jou.

— Ik ben mijn baantje kwijt, zei hij, somber.

— Wát? vroeg Mary, verwonderd, ben je aan den dijk gezet? Dát is nu de dank van het proletariaat, zou Coen zeggen.

— Och, daar heeft het proletariaat niets mee te maken. Dat weet en controleert niet, wat zijn kopstukken doen. Maar, het schijnt dat er een nieuwe chef aan het Verbond gekomen is: Bouwer. Ik ken hem, een heel ander type dan Van Berghem. Een gewezen werkmán, altijd vol drukte en beweging.

— Het is heel jammer voor je. Wat ben je nu van plan?

— Ik ben teruggeroepen en mag misschien kantoorwerk doen, in de Rembrandtstraat. Maar daar heb ik niet veel lust in. Ik denk dat ik niet ga en hiér blijf.

— In Berlijn? En dan?

— Een baan zoeken. Er zal toch wel wat voor me te vinden zijn.

— Alleen? vroeg ze.

— Nee, antwoordde hij, aarzelend, ik dacht met Gertrud.

— Gertrud is plotseling van het tooneel verdwenen. Een dag of tien geleden kwam dat andere meisje, die Irma, die al eerder ontslagen was, haar halen en toen zijn ze waarschijnlijk samen op stap gegaan. Zoover ik weet, is ze een halven dag thuis geweest, maar er vóór den avond weer vandoor gegaan. Zei haar moeder dat niet?

— Die loog er maar wat op los. Ze zei dat dat al meer was gebeurd. Toen ik je telegram ontving, dacht ik dat jij wist wáár ze was. Nu moet ik haar zelf maar gaan zoeken.

— Heb je het zoo zwaar te pakken, arme jongen?

— Te pakken . . . ? Ik hou van haar, bekende hij, trouwhartig. Ze kán niet opzettelijk zijn weggegaan, ik geloof het niet. Ik hou het er voor dat ze is weggelokt, of ergens vast wordt gehouden. Je hoort wel meer vreemde dingen in Berlijn. Als ik niet zeker wist dat ze van me hield, zou ik dat niet zeggen, maar haar brieven liegen niet; daar stond veel liefs in.

Een oogenblik weifelde Mary. Ze schonk koffie in en dacht na, of het goed was, dat ze dat zei.

— Die brieven heeft zij niet eens geschreven, zei ze dan. Dat was een spelletje van haar en Irma te samen. Ik vind het naar, je dat te moeten zeggen, maar het is beter dat je haar ziet zooals ze werkelijk is, dan dat je een fantasie van haar vormt.

Dit schokte Max. Spoedig echter richtte hij weer het hoofd op.

— Goed, al is dat zoo, ik ga haar tòch zoeken. Ik heb nu eenmaal niet die moeite voor haar gedaan, om haar nu te laten onder gaan, in de groote stad. Gewoonlijk hecht ik niet aan geschreven gemeenplaatsen, maar wèl geloof ik dat we zeventig maal zeven maal moeten kunnen vergeven. En eigenlijk hééft ze niet eens wat jegens *mij* misdreven.

— Max, drijf het niet te ver, speel geen Voorzienigheid. Als het iemands lot is onder te gaan, kan een ander hem daar toch niet voor behoeden. En, stel dàt je haar vond, wat wou je dan met haar beginnen?

— Bij me nemen en met haar trouwen, als ze wil. Ik zal mijn best doen voor haar te werken en, om haar geest te ontwikkelen.

— Wat een dwaasheid! kreet Mary. Als ze daarop gesteld was, had ze toch wel op je gewacht. Waarschijnlijk zoekt ze juist in het leven iets héél anders, dan jij haar geven kan, of wil.

— Wát kan ze als meisje dan nog méér verlangen, dan een man die van haar houdt en voor haar wil werken? vroeg hij heftig.

Mary schudde het hoofd en ging eten.

— Kom, eet een boterham, Max en laten we er niet langer over praten. Dit is Hollandsche kaas.

— Nee, dank je.

— Doe het tòch maar, misschien kom je tot verstandiger gedachten. Kun je je nu volstrekt niet voorstellen dat een meisje als Gertrud net zoo goed een avonturierster kan zijn, als er vele mannen leven, die van een avontuurlijk bestaan houden? Neem nu maar aan, dat ze heelemaal niet gesteld is op een kooitje, waarin jij haar zou willen zetten en liever haar eigen leven leidt.

— Ik zou éérst uit haar eigen mond moeten hooren, dat ze er zoo over denkt, zei hij, halsstarrig.

— Dan zou je haar toch eerst moeten vinden, plaagde ze, goedig.

— Ik vind haar wel, al moet ik een jaar lang in alle hoeken zoeken. En haar vader zei, dat hij wel zoo wat weet, waar ze zich het liefst ophoudt, als ze zoo'n kuur heeft.

— En, stel dàt je haar vindt en dat ze bij je wil komen, maar na een week, een maand loopt ze weer weg?

— Dan zoek ik haar opnieuw en neem haar mee naar Holland. Dáár zou ze die kuren dan wel afleeren en van een geregeld leven gaan houden.

Molly kwam de kamer binnen en stoof meteen op oom Max toe. Ze begon een uitvoerig verslag te geven van alle spelletjes die ze in de laatste weken had gedaan, wèlke ze al kende èn welke ze had bijgeleerd en deed hem er eenige voor. Toen kwam er niets meer van een ernstig gesprek en dat was Mary naar den zin. Ze vond dat Max, gedurende den laatsten tijd, sterk veranderd was, en niet in zijn voordeel. Ze had hem

nog nooit zoo ernstig gekend en zwaar op de hand, als sinds hij voor het eerst over Gertrud had gesproken.

Toen Coen in den voor-avond nog niet thuis was, ging Max naar Berlijn, om hem bij Landauer op te zoeken. Hij vond hen, tegenover elkaar gezeten, in de werkkamer van den auteur. Ze rookten. Toen hij binnen kwam knikten ze hem zwijgend toe en keken dan weer strak voor zich. Max trachtte Coens blik op te vangen, om hem naar Olga te vragen. Maar Haller haalde de schouders op en wenkte naar de slaapkamer.

Een poosje bleef het stil. Dan, drong een zwak kreunen tot hen door. Landauer stond op en ging de kamer uit, met gebogen hoofd.

— Hij heeft haar in een opiumkit gevonden, fluisterde Coen. Een vriend had hem gewaarschuwd dat ze daar was en diè is ook met hem meegegaan.

— Wou ze mee?

— Zij had heelemaal geen wil meer, maar de kerel, bij wien ze zat, heeft hij voor de wereld moeten slaan. Je zou aan zijn handen niet zeggen, dat hij bokser is, wel?

Max glimlachte droefgeestig.

Een voormalig keizerlijk ritmeester, was het. Zijn vriend zei Landauer, dat die kerel wel zes meisjes in de Taentzienstrasse heeft loopen. Hij kende Olga blijkbaar van vroeger nog en toen ze haar boodschap ging doen, moet hij haar meteen hebben meegenomen, om te gaan dansen. De Charleston is nu de nieuwste besmettelijke ziekte, weet je?

— Is ze dan ineens zoo gek op hem geworden?

— Weet *jij* het? Landauer wou nooit met haar dansen gaan en dat is haar zeker naar het hoofd geslagen. Hij denkt ook dat die kerel de meisjes lokt met een nieuw bedwelingsmiddel, dat nog moeilijk te krijgen is en waar ze nog gekker op zijn dan op cocaïne.

— Slaapt ze nu?

Coen haalde de schouders op.

— Het beste is maar dat ze in haar bedwelming verrekt, zei hij hard. Dat is voor *haar* en voor *hem* een uitkomst. Je snapt niet, hoe het mogelijk is dat zoo'n gedegenereerd schepsel op een kerel als Landauer zoo'n invloed uitoefent.

— Misschien houdt hij werkelijk veel van haar.

Coen lachte minachtend.

— Dáár, jij óók al. En ik zeg dat, als dat het geval is, men zich dan juist verplicht voelt zoo iets te bedwingen. Dat schepsel is geen genegenheid waard.

Max zweeg. Coen was een goed kameraad en een handig journalist, maar als mensch vond hij hem vrij oppervlakkig. Hij had Mary leeren kennen in die periode, dat voor een jongen elke vrouw een godin is en

hij had haar getrouwd, zoodra zij daar zin in had. Wat kon zoo'n jongen weten van de gevoelens die oudere mannen kunnen opvatten voor meisjes, die ze niet op de gewone, burgerlijke wijze ontmoeten. Hij scheen ternauwernood te weten, dat er nog meerdere liefde-gangen bestonden, dan die van kennismaking-verloving-huwelijk.

— Bedwingen, zei hij zacht. Geloof je dat men iets bedwingen kan, dat machtiger is dan wij zelf?

Een schrille gil scheurde door den wand. Dan, een kreet, naar hun toescheen van Landauer. Ze sprongen op en snelden naar de andere kamer.

Olga zat overeind in bed, het bovenlichaam ontbloot, de haren verward om het gezicht. Toen de mannen binnen kwamen, gilde ze een gerekten, valschen lach uit en stak hun de armen toe.

— Ik kom, ik kom! schreeuwde ze. Neem me mee! Dansen!

— Olga, zei Landauer, die voor haar bed stond, met weeke stem.

Hij trachtte haar neer te drukken.

Olga, rustig nu en blijf liggen. Liggen blijven versta je, zei hij dan, krachtiger.

Ze sidderde een oogenblik en keek hem met haar bijna uitdrukkinglooze oogen angstig aan. Dan rukte ze zich opnieuw op.

— Cocs, cocs! gilde ze. Laat me los, laat me gaan! Dansen! Dansen! Cocs moet ik hebben... hebben!

Ze ontworstelde zich aan zijn handen en sprong uit bed. Landauer kon haar niet meester worden. Wanhopig wenkte hij Coen en Max.

Ze snelden op haar toe en trachtten haar vast te houden. Maar fel en onverwacht sloeg ze eerst Landauer tegen zijn oog en daarna beide vuisten tegen de beide mannen. Ze rende naar het venster en rukte het open.

— Moord, moord! gilde ze. Ze zijn Franschen, ze willen me bezetten. Moord!

Met zachten drang trachtten Coen en Max haar terug te trekken. Ze sloeg en trapte van zich af en slechts ternauwernood konden ze haar vast houden.

— Een dokter halen? vroeg Max, hijgend.

Landauer keek hem, als niet-begrijpend, droefgeestig aan en haalde even de schouders op.

— Sekt, Champagne! krieschte Olga nu, Duitsche Sekt, Duitsche Sekt. Deutschland, Deutschland über alles! Nee, nee... blijf van m'n lijf af. Eén franc, twee francs, drie francs...! Heb je geen dollars slampamper? Ik laat me niet nemen voor marken!

Ze zweeg een moment en scheen staande in te slapen. Max en Coen zetten haar op een stoel en lieten haar los.

— Op mijn tafel ligt een morphinespuit, haal die even, als je wil, zei Landauer zacht.

Coen en Max liepen tegelijk de kamer uit. Op datzelfde oogenblik sprong Olga op en stoof naar het venster.

Carl sprong haar na, doch kon haar niet meer grijpen. Hij hield een slip van haar combination in zijn hand.

— Ik kom! gilte ze.

Toen stortte ze naar beneden.

— Ja! schreeuwde Coen, ontzet en holde terug. Riep je? Waar is ze?

Dan was het hem of machtige handen hem beetgrepen en tegen hielden. Hij zag Landauer op den raampost stappen en kon zich niet bewegen om hem te grijpen. Eerst, toen hij met een zwakken kreet omlaag stortte, kon hij zich voortrukken.

— Carl! Carl! krijschte hij, met ontmenschte stem. Vervloekt!

Staarroogend blikte hij in de blauwe schemering beneden....

Olga en Carl waren op de binnenplaats neergestort. Uit duistere portalen snelden schimmen toe. Electrisch licht gloeide op. Stemmen loeiden. Een vrouwenstem krijschte boven alle uit.

Max stond achter Coen, als bevreesd dat ook hem de waanzin bevangen zou en hij hem in zijn knuisten zou moeten klemmen. Maar hij bleef staan, schudde slechts nerveus het hoofd.

— Coen, Coen, we... moesten maar naar beneden gaan, hoewel...

— Hoewel het te laat is, zei zijn stem droog en hard. Het was al lang te laat, Max, al lang. Ik had gelijk, hij was net zoo hard aan de cocaïne als zij. Hij wou met haar kapot gaan. Dáár ligt ie, de rotvent....

— Coen, verdomme, hou je kop dicht, de man....

— De man was een lafaard, een gemeene lafaard, zeg ik je.

— Ga méé, Coen! drong Max aan.

— Een lafaard! schreeuwde Coen, woedend. Een schooier die zich vergooit voor een slet, die zuipt, cocaïneert en zich aan het janhagel verkoopt. Je hoorde haar immers ijlen.... ze dacht nog aan den voordeeligen inflatie-tijd. Francs, dollars, géén marken. En zulk uitschot maakt een kerel als Landauer kapot, onder het zingen van Deutschland über alles. Kapot, omdat hij van haar hield. Vervloekt moordenaarstuig!

— Coen, nou zàl je mee, naar beneden.

— Nee, zei Haller, op snijdenden toon, laat 'm liggen....

Max rukte hem bij den arm om, zoodat hij in zijn gezicht kon zien. Toen bemerkte hij, dat Coen de tranen langs de wangen biggelden.

Dezen keer meende vader Kunath bizondere redenen te hebben, niet af te wachten tot Gertrud verkoos thuis te komen, maar, haar te zoeken. Zoolang zij het zwervend en luiierend leven had geleid van duizenden meisjes als zij, die sinds den vrede niet meer hadden willen werken, had hij daarin berust, om erger te voorkomen. Hij wist dat al te streng optreden veroorzaken kon, dat ze eens voor goed wegbleef, om haar ondergang tegemoet te gaan. Daarom had hij tot nog toe, na elk uitstapje, maar wat voor den vorm gebromd en haar daarna weer verwend, zooals hij altijd had gedaan. Nu ze echter, door tijdige tusschenkomst van een vreemdeling, van een gevaarlijke ziekte was gered en die man merken liet dat hij gesteld op haar was, geloofde hij deze gelegenheid te moeten benutten, om het meisje voor goed aan dat zwerf-leven te onttrekken.

Den eersten avond vond hij haar niet, noch trof hij een der meisjes, met wie zij soms dagen lang op stap ging. Maar dat had hij ook niet verwacht. Hij gaf het dan ook niet spoedig op en ging er iederen avond op uit, soms met een buurman en dan weer met een meisje, dat de gelegenheden kende, waar Gertrud wel kwam. Hij zwalkte langs de straten der groote, mondaine café's. Den eenen portier kende hij; de andere liet hem, op zijn verzoek, niettegenstaande zijn sjofel voorkomen, gewillig door en een derde zwichtte voor zijn dreigement, kabaal te schoppen, als hij hem niet liet kijken of zijn dochter binnen zat. Zoo stapte hij vrijmoedig de paleizen aan Kurfürstendamm, Tauentzienstrasse, Potsdammerplatz en Unter den Linden binnen, alsof hij gewoon was, die in den avond te bezoeken. Hij keek elk meisje opmerkzaam aan, alsof hij geloofde dat Gertrud zich in haar vermomd had. En iederen man die er in zijn eentje zat, beschouwde hij met wantrouwen, als verdacht hij hem er van, Gertrud verduisterd te hebben.

Op een dag vertelde moeder Kunath dat Käthe, Gertrud's vroegere, nu getrouwde vriendin er was geweest en gezegd had, dat ze haar in een danszaal had gezien, in het Lunapark aan Halensee. Toen verpandde Kunath dadelijk zijn gouden horloge, om er een avond door te brengen en Gertrud op zijn gemak te zoeken. Echter dronk hij méér dan zijn voórnemen en werd hij vertrouwelijker tegen de jonge meisjes dan

zijn gewoonte was. Zoo ging de avond in vroolijkheid voorbij, doch hij vond Gertrud niet. Toen zijn geld verteerd was en hij gratis op de rutschbaan wilde, werd hij door twee agenten buiten het hek gesmeten.

Een heelen avond en nacht bracht hij door in het station Zoo, waar de uitgaande jeugd haar avonturen pleegt af te wachten of uit te lokken, waar tientallen jonge mannen, bij gemis aan een ander verblijf, gedurende den nacht vertoeven en vele jonge meisjes zich in den ochtend, in de toiletten, komen verfrisschen. Hij bleef er tot den vroegen ochtend, werd in twee vechtpartijen gewikkeld, doordat hij vreemde meisjes voor Gertrud aanzag en kreeg ruzie met een politie-agent, wijl hij te slaperig was geworden, om op diens bevel door te loopen. Niettemin ging hij dien dag naar zijn werk en trok er in den avond opnieuw op uit, nu naar de verdachte café's in Charlottenburg, waar politie-schuwe klanten elkaar plegen te vinden. Hij kende er vele van en hij sloeg niet één over.

Den zevenden avond van zijn speurtocht vond hij Gertrud in de Flimmer-Diele, een café op een verdieping in de Friedrichstrasse. Hij was er in het minst niet op verdacht dat zij hiër kon zijn, doch er met zijn buurman Kühne heen gegaan, voor afwisseling en ontspanning. In de Flimmer-Diele mishandelden namelijk iederen avond een Amerikaansche en een Fransche bokseres elkaar, onder aanmoedigingen en juichkreten van het Duitsch publiek. Dáár wilden de beide mannen, die jaren lang in den oorlog waren geweest, hun grap van hebben. Doch, nauwelijks was Kunath binnen, of hij zag zijn dochter aan tafel zitten bij een ouden heer.

Zoodra hij haar bemerkte, greep hij een wijnflesch, om er haar tafelenoot mee om de ooren te slaan. Deze dook onmiddellijk onder tafel en kreunde om hulp. Gertrud lachte haar vader wezenloos toe en bood hem haar eigen glas aan. Hij was méér verstoord omdat hij, door haar ontijdig te vinden, nu niet naar den bokswedstrijd kon kijken, dan om iets anders. Niettemin pakte hij het glas aan en dronk het leeg. Toen rukte hij haar bij den arm op.

— Mée, of ik sleur je mee, dreigde hij.

Hij gaf den ouden heer een schop en duwde haar toen voor zich uit. Kühne had intusschen een goede plaats bij het koord veroverd en riep hem toe dat hij nog wat bleef kijken.

Gertrud sliep dien nacht en den volgenden dag aan een stuk door. Toen ze eindelijk wakker bleef, klaagde ze over hoofdpijn.

— Wat heb je dan uitgehaald, dat je zoo'n hoofdpijn hebt? vroeg moeder.

— Opiumsigaretten, antwoordde ze, op suffen toon.

Daarop ging ze op de oude sofa zitten en zei in geen uren een woord meer.

Den dag daarna, in de koffieklok, belde Kunath Max, in zijn hotel, op. Hoewel deze hem eenige keeren had aangeboden mee te gaan, Gertrud te zoeken, had de metaalbewerker dat telkens afgeslagen. Hij kende zijn dochter genoeg om te begrijpen, in wat voor toestand ze kon zijn, als hij haar vond en dat hoefde Branders niet te zien.

— Ze is nu dus thuis? vroeg Max, zenuwachtig.

— Ja. En ze komt geen deur uit, voor dat U haar gesproken hebt.

— Goed, ik kom.

In die weinige dagen had Max méér doorstaan, dan in heel zijn vooraf gegaan leven. Landauer had nog twee dagen geleefd en daarvan hadden Coen en hij meerdere uren aan zijn bed gestaan. Elken keer dat Max naar den onherkenbaar verbonden man zag, meende hij in een spiegel zijn eigen toekomstig lot te zien. Coen was den zenuw-schok, die hem bij Landauers val had aangetast, spoedig weer te boven gekomen en wendde al zijn overredingsvermogen aan om Max te bewegen, naar Amsterdam terug te keeren, zonder vooraf Gertrud te zien. Zelfs Mary, de altijd zoo gelijkmoedige, moederlijke Mary, smeekte hem, met tranen in de oogen, aan Landauers ellendig lot een voorbeeld te nemen en zich te onttrekken aan den greep der verwor-ding, die hem in Gertruds handen dreigde. Na Carls begrafenis had Coen hem nog eens voor de laatste maal gezegd, hoe hij over Gertrud dacht. Als hij, Max, er op bleef staan haar te zoeken en eventueel met haar in Berlijn ging wonen, zou hij nooit weer de moeite hoeven te doen, hem en Mary op te zoeken. Dan wilden ze hem niet meer kennen.

Max had instemmend geknikt, bij wijze van belofte. Innerlijk was hij echter bij het voornemen gebleven, het meisje te zoeken en te trach-ten haar van den ondergang te redden. In het ontzettend einde van Olga zag hij echter een waarschuwing, zijn eerste plan niet door te zetten. Als Gertrud terug kwam en ze wilde het, al hield ze dan niet zoo veel van hem als hij van haar, dan zouden ze trouwen en naar Amsterdam gaan. Daar, in die nuchtere, kalme stad, die hem nu in alle opzichten, bij Berlijn vergeleken, een dorp toescheen, zouden de kiemen der verwor-ding, die het meisje hadden aangegrepen, gemakkelijk weg-sterven en zou ze weer een gezond en vroolijk jong ding worden. Hij had Bouwer dan ook geschreven dat hij zich spoedig in de Rembrandt-straat zou komen verantwoorden en dat hij hoopte dat het Verbond hem in zijn dienst zou behouden.

Toen hij de kolonie naderde, schemerde hem een beeld van Gertrud voor zijn brein, zooals zij hem daar nu wachtte. Bedroefd en verslagen zou ze zijn, dacht hij en hem van schaamte niet durven aanzien. Als ze eindelijk een woord zou uiten, zou dat een bede om vergiffenis en een betuiging van berouw zijn. En dan zou hij haar de hand toesteken en haar diep in de oogen blikken . . .

Gertrud stond in het achterkamertje, haar ouden rok en bloese aan, de haren verwilderd zwierend om het hoofd. Haar gezicht teekende vermoeienis en uitputting, maar in haar oogen schitterde de blik van het opgejaagd roofdier, dat, hoewel vluchtend voor de overmacht, reeds weer zint op nieuwe listen en felle wraak.

Hij bleef plotseling staan en liet de uitgestoken hand zakken. Moeder Kunath had de deur achter hem dicht gedaan.

— U hoeft niet bang voor me te zijn, zei het meisje schamper. Ik doe niemand kwaad en wat ik wèl doe, gaat niemand aan.

Toen echter zag ze, dat in zijn oogen geen verwijt glansde en dat zijn gezicht mager was geworden en vaal zag van verdriet. Ze begreep dat ze zich tegen hem niet behoefde te verweren en drong nu het opstandig en aanvallend gevoel, dat in haar tot vijandigheid prikkelde, terug. Het roofdier in haar trok de klauwen in en liet de bovenlip over de dreigende tanden vallen. Ze trad op hem toe, als een half-getemde tijgerkat, die een vreemdsoortige prooi wil besnuffelen.

Deze verandering in haar maakte op Max den indruk dat haar beter gevoel boven kwam. Hij ging zitten, zei zacht haar naam en stak haar opnieuw de hand toe. Toen, schoof ze ook een stoel naar de tafel, greep zijn hand, zoende die en liet toen haar hoofd in de armen zakken.

Ze hilde nu, fel en aanhoudend en haar tranen waren niet geheel huichel en komedie. Ze hilde om haar nieuwste teleurstelling. Nu immers, was alles weer precies even dood en gewoon, als altijd. Het „hoogere leven”, dat ze een week lang genoten had, was haar al wéér voorbij gegaan, zonder haar iets blijvends te schenken. Net als bij haar vroegere uitstapjes had ze ook dezen keer gedacht, het volle vergeten te vinden en het volle geluk te ontvangen en nu, er na, nèt als vroeger, was ze weer Gertrud Kunath, de dochter van den metaalbewerker. Ze hilde van spijt dat ze was gegaan, maar nog meer van berouw, dat ze met haar vader terug was gekomen. Twee dagen geleden werd ze nog gevierd en verwend door toevallige vrienden en nu was ze weer zoo arm als ooit, werd ze beschimpt door moeder en zou ze misschien nog als een kind beknord worden door dien „vreemdeling”, Branders.

— Zal ik maar weer weggaan, Gertrud? vroeg hij, ontroerd. Ik wou je niets onvriendelijks zeggen, maar je hebt misschien liever dat ik heelemaal niets zeg. Rust vandaag eens uit en dan kom ik morgen of overmorgen met je praten, als je het goed vindt.

Die kus op zijn hand had niet slechts zijn volle vergiffenis naar boven gedreven en zijn genegenheid voor haar tot op het hoogtepunt gevoerd, maar hem ook doen gelooven dat ze innig berouw voelde, uit liefde voor hem. Een meisje dat zich zóó kon geven, dacht hij, kòn niet slecht zijn, doch moest een groot vermogen tot liefhebben bezitten en een hevig verlangen naar liefde van anderen.

Iederen ochtend kwam hij nu en elken dag bleef hij langer. Gertrud knapte intusschen weer op en werd zienderoogen een ander meisje. Bij zijn tweede bezoek was ze behoorlijk gekleed en zat haar haar zoo netjes, alsof ze op het punt stond uit te gaan. Een volgend keer verraste hij haar, toen ze vlijtig aan een handwerkje zat en den ochtend daarna kwam ze hem met vriendelijken groet tegemoet. Toen dacht hij dat het nu het oogenblik was haar te zeggen wat hij met haar vader besproken had. Om zeker te zijn dat ze ongestoord konden praten, wandelde hij met haar de heele kolonie door, naar het bosch van Jungfernheide.

Hier, stamelend als een jongen die zijn eerste liefde doormaakt, vertelde hij haar, dat hij van haar hield en vroeg hij, of ze zijn vrouw wilde zijn. Dan zou hij haar meenemen naar Holland, naar zijn moeder in Amsterdam en daar met haar trouwen. In die stad zou ze dan nieuwe kennissen en vriendinnen vinden en door haar de meisjes vergeten, die haar verkeerd hadden geleid. Ook zou ze lust in het leven en in werken krijgen en spoedig weer haar jeugd leeren waardeeren. Hij zei nog veel meer, ingegeven door zijn verstand en voortvloeiend uit zijn fantasie en zij luisterde naar hem, onder het wegschoppen van bladeren en het vertrappen van paddestoelen.

Ze antwoordde niet direct. Haar moeder had haar op dit gesprek voorbereid en haar geraden deze kans niet te verschoppen. Ze was nu oud genoeg om op haar eigen beenen te staan, hield ze haar voor en ze moest wel begrijpen, waar dat zwalken en zwerven op den duur toe zouden leiden. Daarom, maar nog méér wjl haar kijk op een man als Max scherp ontwikkeld was, wist Gertrud tevoren wat hij haar te zeggen had.

Echter aarzelde ze met haar antwoord, omdat ze vond dat hij haar totaal verkeerd begreep. Lust in het leven, in pretmaken, had ze genoeg, daarvoor behoefde ze niet te trouwen en heelemaal naar Amsterdam te gaan. Maar, om lust te krijgen in werken, dáár bedankte ze voor. Ze had altijd te zeer haar moeder beklagd en zelfs veracht, om haar eeuwig druk in de weer zijn, dan dat ze er naar verlangen zou, nu *zelf* huissloof te worden.

Pas op den terugweg naar huis zei ze Max, dat ze zich een paar dagen bedenken moest. Dat verraste hem sterker, dan wanneer ze hem direct toestemmend geantwoord had. Hij meende eruit te moeten begrijpen, dat ze levensernstiger werd en dat waardeerde hij in haar.

Moeder Kunath vroeg niets, doch behandelde hem nu meteen als aanstaanden schoonzoon. Ze vertelde hem hoe het stond met Gertruds uitzet, en zei daarbij jij en jou tegen hem, hetgeen ze tot nog toe niet gedurfd had. Maar dat vond hij niets onaangenaam en zelfs luisterde hij aandachtig naar haar gebabbel, wjl het uitsluitend Gertrud betrof.

Gedurende de laatste dagen was de wilde trek uit haar oogen verdwenen en haar gezichtje in 't geheel kalmer en liever geworden. Hij was steeds meer van haar gaan houden en nu deed het praten van haar moeder over hun aanstaand huwelijk, hem al meer en meer naar het meisje verlangen.

Na het avondeten bracht Gertrud hem naar het ringbaan-station. Toen zijn trein wegreed, holde ze naar de andere zijde van het perron en kon toen nog net den trein naar Charlottenburg, die op het punt van vertrekken stond, pakken. Het was haar ingevallen dat ze, nu het blijkbaar ernst werd met dat trouwen, tot afscheid wel een avond mocht doorbrengen in een café, waar ze de meeste kans had vrienden aan te treffen.

In Nirwana, in de Mommsenstrasse, werd ze met gejuich ontvangen. Lise, Gerda en Hansi, drie van haar beste vriendinnen, zaten aan één tafel en Gerda had zelfs een graaf bij zich. Zoo stelde ze hem aan Gertrud voor, maar zonder zijn naam, want dien kende ze niet. Later vertelde ze haar dat ze ook niet zeker wist of hij wel graaf was, maar hij gedroeg zich er in elk geval royaal genoeg naar. De luidruchtigheid van het clubje trok nog een drietal bekende jonge mannen aan en toen verhuisde het heele gezelschap naar een grotere tafel. De graaf bestelde wijn en een der nieuw-bijgekomenen stak verrast den vinger op.

— Drommels, zei hij, dat is waar ook, kleine. Ik heb een poos geleden nog met je vader in Zoo gevochten. Ik had die roode Puli bij me en je ouwe was er niet van af te brengen, dat *jij* het was. Heeft ie je het niet verteld? Is ie al weer tot zijn positieve teruggekeerd, of gelooft hij nou, dat *jij* de roode Puli bent. Doet ie er niets aan?

— Ja, ik ga trouwen, dan is ie die zorg tenminste kwijt, antwoordde ze. Of, ik zou me nog van tevoren moeten bedenken.

Ze vertelde van haar huwelijksaanzoek en overdreef zoodanig Max's maatschappelijke positie, dat de anderen er van hijgden.

— Doen meid, aanpakken, zei Lise dan, als ie je verveelt of de centen zijn op, kom je maar terug. Getrouwd is getrouwd en bespaart je een boel narigheid.

— Moet ze den terugweg niet meer weten, gichelde Hansi.

— De weg is overal in de wereld éénder, zei Gerda, op een toon van gezag. Overal in de wereld zijn mannen en overal is er geld. Ik heb me wel eens laten wijs maken dat er geen rijker land is dan Holland. Inpikken vóór het over is, Trude.

Om half drie in den nacht kwam ze eerst thuis. Een der jongelui had haar nog even zijn kamer laten zien, maar ze had als voorwaarde gesteld, dat hij haar in een taxi naar de kolonie moest brengen. Moeder werd wakker van het getoeter en begon te mopperen, zoodra Gertrud

binnen kwam. Maar het meisje stak haar meteen een stuk chocolade in den mond.

— Brom nou maar niet, mutti, want het is voor het laatst geweest, suste ze haar. Ik trouw met den Hollander en als ik heb, stuur ik je guldens over. Maar, als je hem vertelt dat ik uit ben geweest, komt er natuurlijk niets meer van en dan ga ik meteen weer voor een maand op stap.

Den volgenden dag ging ze met Max naar het Standesamt, om over de papieren te praten, voor haar huwelijk in Holland.

Mevrouw Branders had in geen maand een brief van haar Max ontvangen. Nu kreeg ze er een en ofschoon ze hem driemaal achtereen las, was ze er nog niet zeker van, dat ze hem goed begrepen had. De jongen had er vele Duitsche woordjes tusschen geplaatst en ook vond ze den toon van zijn brief véél ernstiger dan anders, of véél maller. Ze wist het zelf niet goed, hoe ze dat bedoelde, maar de dwaze joligheid die in zijn doen en laten lag en die ze anders zóó uit zijn brieven pikte, zocht ze er nu tevergeefs in. Toen Helen thuis kwam, reikte ze haar, als antwoord op haar middaggroet, den brief toe.

— Lees jij die nu eens aandachtig, Helen, misschien kan je er beter uit wijs dan ik. Ik hoop tenminste maar, dat *ik* verkeerd gelezen heb.

Helen Branders, Doctoranda in de Nederlandsche taal en letteren, las gewoonlijk al wat leesbaar was, geschreven of gedrukt, zeer aandachtig. Ze ging er voor op haar gemak zitten, streek eerst haar kapsel glad en daarna den brief. Toen las ze langzaam regel voor regel, bijna woord voor woord ontledend.

— Hij komt gauw thuis en brengt een jong meisje mee, dat hij zijn verloofde noemt en waarmee hij trouwen gaat, zei ze eindelijk, kalm.

— Dus het is tòch zoo? vroeg moeder, ongerust. Maar kind, hoe komt dat nu zoo ineens in hem op? Heeft hij dat dan zoo maar beslist, zonder vooraf met ons te raadplegen?

— Ja moeder, hij is immers boven de dertig, antwoordde Helen, ironisch.

Ze was vier jaar jonger dan Max, maar voelde zich zijn oudere, door haar voortgezette studie, en in haar beslistheid van optreden en definities maken. Evenmin als een harer leerlingen aan de Middelbare School, zag ze hem ooit als volwassen. Feitelijk erkende ze, sinds haar aanstelling, niemand als volwassen, die geen betrekking had verworven op grond van een staatsexamen.

— En hij schrijft zoo onduidelijk over dat meisje, klaagde moeder. Hij zegt dat ze heel mooi is, maar erg ongelukkig en dat ze daarom veel behoefte heeft aan liefde. Maar, over haar persoon en haar familie schrijft hij eigenlijk geen woord.

— Dan valt daar waarschijnlijk niets over te schrijven. Och, ze zal wel een werkmanskind zijn, dat hij op een van die gewichtige vergaderingen heeft ontmoet, zei ze, kleinachtend.

— Maar Helen, hoe kan je zóó iets veronderstellen? vroeg moeder, verschrikt. Hij doet wel eens een beetje vreemd, maar hij weet toch wel hoe ver hij gaan kan.

— Ik hoop het voor hem, maar hij komt immers in geen behoorlijk gezelschap, sinds hij aan dat vakverbond is.

— Nu ja, dat is toch zijn brood. En hij ontmoet toch ook wel nette mensen, zooals wethouder Breebaart, die toch warempel geen werkmanskind is. En in dat verbond moeten wel werkmenschen zijn, anders zouden ze jongens als hij niet noodig hebben.

— Dat was wellicht véél beter, hield het meisje hardnekkig vol. Zonder dat verschrikkelijk verbond zou hij zich misschien verplicht voelen, te studeeren, om op een fatsoenlijke manier zijn brood te verdienen. U denkt toch niet dat het voor mij zoo prettig is, door mijn kennissen hem óók te hooren noemen onder de lui, die door hun beetje intellect misbruik maken van de domme aanmatiging der arbeiders? Enfin moeder, ik moest maar voor de thee bellen?

Mama Branders knikte berustend. Toen, nu een paar jaar geleden, haar man stierf, was Helen, die reeds haar aanstelling had, haar tot groter steun dan Max. Deze, wien het eenige malen op verschillende wijzen in het leven was tegengevallen, scheen wat romantisch van aard, in tegenstelling tot haar flinke dochter, die zich praktisch tegenover het leven wist te plaatsen. Max was daardoor, wat haar zorg en toewijding aanging, op de eerste plaats gekomen, welke voor het meisje scheen bedoeld te zijn. Helen berustte daar echter volkomen in. Zij zag haar broer niet slechts als de eigenlijk-jongere, van hen beiden, maar ook als de geestelijk-zwakste.

Na den dood van makelaar Branders had moeder willen verhuizen, wyl ze het dubbel bovenhuis nu te groot vond en ze de huur niet kon missen van de lijfrente, welke haar man op haar had vastgezet. Maar Helen verzette zich daartegen en stelde het grootste gedeelte van haar salaris ter beschikking van moeder, opdat zij haar huishouden in de Johannes Verhulststraat kon handhaven, zooals zij het nu al jaren lang gedaan had. Max droeg, wat ongeregeld, maandelijks een klein bedrag bij, doch daar werd niet op gerekend.

Toen hij reizend attaché van het Internationaal Vakverbond werd, verhuurde moeder zijn kamer aan een studente, een vriendin van Helen. Doch sinds ze weer was vertrokken, had Helen zich er tegen verzet, opnieuw te verhuren. En nu vroeg moeder of ze er iets tegen had, dat de aanstaande vrouw van Max de kamer betrok, tot ze getrouwd zou-

den zijn. Helen knikte toestemmend, waarop moeder bijvoegde, dat dat er toe bij zou dragen, het meisje beter te leeren kennen.

Annie bracht theeboel binnen en daarom schudde Helen slechts zachtjes het hoofd, in plaats van te antwoorden. Ze mocht het meisje wel, maar zorgde er altijd voor, haar, als dienstbode, geheel buiten het familie-verband en de familie-aangelegenheden te houden.

— Misschien is dat wel het beste argument om haar niet hier te laten wonen, zei ze, toen het meisje de huiskamer verlaten had. Ik acht het niet iets voor Max, verliefd te worden op het eerste het beste fabrieksmeisje, dat hem op een geschikte manier weet in te palmen. Weet U wat, moeder, we spreken er zoo min mogelijk over. Als het meevalt, waar ik erg aan twijfel, dan zouden we woorden voor niets hebben verspild. En, blijkt het dat ik gelijk heb, dan acht ik het heelemaal ver-spilling, onze conversatie aan zoo'n wezen te wijden.

Hiermee uitte ze tegelijk haar groote teleurstelling, over haar broer en over de richting, welke hij gekozen had. Zijn toetreden tot de Arbeidersbeweging had ze nooit vergeven, wijl ze het een degradatie ten opzichte van de familie, en een persoonlijke krenking voor zich zelf had gevonden. Ook had het haar gehinderd, omdat ze er een bewijs van geestelijke minderwaardigheid van en gebrek aan inzicht bij Max in had gezien. Sinds de berichten uit Italië, over het regeerings-systeem van Mussolini, minder vaag waren geworden, had ze getracht zich zoo goed mogelijk op de hoogte te brengen van het wezen en de oogmerken van het Fascisme. Ze had toen voor zichzelf opgelost, dat zijn doel voornamelijk was, den stroom belagers van de staatskas, die onder het democratisch-parlementair systeem voortdurend breeder werd, met kracht in te dammen. Dat het Fascisme een eind maakte aan het algemeen, actief en passief, kiesrecht voor de regeeringslichamen, vond ze een groote, in de eerste plaats moreele, overwinning van het gezond verstand op de frase. De uitwerking van het algemeen kiesrecht, in haar land, had haar doen inzien dat deze burgerplicht door geest- en dikwijls geweten-looze grootschreeuwers werd uitgebuit, om onwetende en onverschillige massa's als vee ter stemming te drijven, ten einde de strebers, van meerendeels onder-middelmatige beschaving en gaven, in de wetgevende en besturende colleges te doen kiezen. Daar vooral de arbeiders zich grif en zonder nadenken voor die praktijken lieten gebruiken, achtte ze het in het belang der gemeenschap, hun het recht tot stemmen te ontfeggen.

Op denzelfden grond zag ze de nationale en internationale organisaties van de arbeiders als gevaren voor de menschheid. Ze beschouwde ze als enorme magneten, die een onweerstaanbare aantrekking hadden voor mislukte individuen, uit alle kringen, die niet uit eigen kracht en met eigen gaven hadden kunnen slagen, in de maatschappij. De politieke

partij achtte ze door haar geld en parlementairen invloed en de economische beweging door het getal van haar leden en de vitale taak van dezen, als aangewezen, om bij minderwaardige naturen de meest-primitieve instincten tot overheersching en bezit op te wekken. Deze minderwaardigen en maatschappelijk-mislukten behoeften, vond ze, slechts een zekere sluwheid in het aanwenden van frasen en gemeenplaatsen, om, door op de zwakke verbeelding der geestes-proletariërs te speculeeren, hun doel te bereiken.

Toen Max lid van de Socialistische Partij werd en spoedig daarna tot ambtenaar aan het Vakverbond werd benoemd, ging ze hem ook beschouwen als een dier individuen, die hoopten, door gebrek aan eigen zwaarte, naar boven te zweven, op den adem der Arbeidersbeweging. Sinds dien verachtte ze hem, daarom, met héél de verachting van een gestudeerde vrouw voor een man zonder graad. Niettemin bleef ze héél veel van hem houden, omdat ze hem als jonger en zwakker dan zichzelf moest zien en daarom haatte ze de Arbeidersbeweging zoo veel te meer.

Midden Augustus was Max naar Berlijn gereisd en twee maanden later kwam hij terug. Op een wazigen ochtend, in de derde week van October, stapte hij met Gertrud uit, aan het Centraal Station.

Hij had zijn moeder geschreven hoe laat de trein zou arriveeren, in de hoop dat ze hen zou verwelkomen. Nu hen niemand aan het perron opwachtte, was hij achteraf blij, dat hij zijn hoop als een verrassing, voor Gertrud verzwegen had. Zij verbaasde zich er dan ook niet over, dat niemand hen kwam afhalen; was te moe om zich over iets te verbazen. Den heelen nacht door hadden twee kinderen, in de coupé, gehuild, waardoor ze geen minuut had kunnen slapen. De drukte aan het station, nòch het plein of de kade, deed haar iets. Ze was met Max meegegaan, om hem te trouwen, zooals ze naar de stad van een nieuwe betrekking zou zijn gereisd, waar ze niet veel verwachting van had. Slechts de hoop dat haar wellicht in Amsterdam het voortdurend „hoogere leven” zou geworden, dat ze in Berlijn tevergeefs had gezocht en de veronderstelling, dat ze voor haar familie en vrienden interessant was geworden, hadden haar, aan het Friedrichstrasse Bahnhof, weerhouden, op het laatste oogenblik nog weg te loopen. Toch was ze wel wat van Max gaan houden, zooals ze van haar vader hield, zoo lang ze thuis was en hij haar verwende. Ze had haar moeder trouwens beloofd dat ze van hem houden zou en niet van hem weg zou loopen, zooals ze zoo dikwijls thuis had gedaan.

— Ben je nu niet blij, dat we spoedig thuis zijn? vroeg hij in de taxi.

— O ja, waarom nicht? vroeg ze verbaasd.

Hijzelf was wel wat ongerust om wat moeder en, vooral, Helen zouden zeggen, van zijn keus, hoopte dat moeder en zuster haar even lief en mooi zouden vinden, als hij deed. Het goedkoop, grijs mantelcostuum, dat haar goed stond, gaf haar zóó'n ernstig en waardig voorkomen, dat zij, vond hij, nu zeer goed kon doorgaan voor een meisje van beschaafde familie. Niemand, dacht hij, zou nu nog op de gedachte kunnen komen, dat ze de dochter van een metaalbewerker was. Hij had daar dan ook niets over geschreven en nam zich nu nog eens extra voor, alle vragen aangaande haar herkomst zou goed mogelijk te omzeilen. Zijn plan, daarenboven, was, zoo spoedig mogelijk te trouwen, waardoor hij in de gelegenheid zou zijn, haar aan de nieuwsgierigheid van anderen te onttrekken.

— Je belooft dus op je woord lief te zijn tegen moeder en Helen en je best te doen, gauw Hollandsch te leeren? vroeg hij, na een poosje, wel voor de dertigste maal, sedert hun vertrek uit Berlijn.

— Ja doch, waarom nicht, antwoordde ze korzellig. Dan, toen een wolk zijn vriendelijk gezicht verduisterde, voegde ze er haastig in gebroken Hollandsch aan toe: Ik bin doch ja altijd lieb.

Nu moest hij weer glimlachen en zij lachte nu ook, van trots dat ze zulke goede taalvorderingen maakte. De lach deed haar gezichtje glanzen, als van een kind. Hij maakte haar zoo mooi, dat Max zich voornam, haar dikwijls reden tot lachen te geven en zoo veel mogelijk het verdriet van haar verwijderd te houden.

Annie deed open. Ze zei dat mevrouw in het salon wachtte. Max gleed Gertrud voorbij en snelde zijn moeder om den hals, nog voor ze een woord hadden gezegd, zooals hij het als kleine jongen had gedaan.

— Moeder, dit is nu Gertrud, zei hij dan, niet zonder wat verlegenheid.

Mevrouw Branders gaf het meisje de hand. Annie kwam binnen om de kleeven aan te nemen en toen liet moeder Gertrud plaats nemen. Ze glimlachte haar vriendelijk toe, terwille van Max en bedacht voor de zooveelste maal hoe jammer het was, dat ze niet meer vrij in het Duitsch dorst te praten. Ze vreesde heel veel vergeten te zijn. Nu had ze echter meer gelegenheid, het meisje op te nemen en over haar te denken. Ja, ze was mooi, dat moest ze Max toegeven. Als ze nu nèt zoo lief en goed was, dan . . . En, als ze spoedig leerde zich in het Hollandsch uit te drukken, want dan eerst kon ze er volkomen zelf over oordeelen. Annie kwam terug.

— Wáár moeten de koffers van mijnheer en de juffrouw staan, mevrouw? vroeg ze. De chauffeur heeft ze maar zoo lang in de gang gezet.

Max keek zijn moeder vragend aan.

— De koffer van de juffrouw kan naar mijnheers vroegere kamer, Annie. Max, misschien wil Gertrud wel mee, om zich meteen wat te verfrisschen.

Max vroeg het haar en ze knikte gretig ja. Ze voelde zich niet erg op haar gemak tegenover die vreemde dame, die zoo heel anders was dan haar moeder. En innerlijk hoopte ze het dienstmeisje een en ander te kunnen uithooren, aangaande haar aanstaande schoonmoeder en schoon-zuster.

Weer alleen met moeder in hun oude, lieve huiskamer, voelde Max grootendeels de beklemming, die hem sinds zijn eerste ontmoeting met Gertrud bevangen had en hem als in stalen tangen had geknepen, toen hij de tragedie van Carl en Olga meemaakte, van zich wijken. Thuis en in Holland, met Gertrud, kon hem immers niets meer gebeuren. Nu ging hij de belooning voor alle uitgestane ellende tegemoet, nu zou hem eindelijk het geluk toelachen, na al den tegenspoed van den laatsten tijd.

— Wel, moeder? vroeg hij, in een opleving van zijn oude vroolijkheid en schoof intusschen haar stoel en den zijnen tegenover elkaar. Man tegen man, hoe bevalt je mijn Gertrud?

Moeder streelde op de oude, lieve manier, zijn haar en hand.

— Ze is werkelijk zoo mooi, als je schreef, Max, maar meer kan ik niet zeggen. Ik ken het kind heelemaal niet. Maar je bent boven de dertig en zult zelf wel het beste weten, wat goed is, voor je geluk. Tenminste, dat hoop ik.

— Maar U vindt het toch wel goed?

— Goed, jongen? daar vragen de moderne kinderen immers niet meer naar. Ik heb wel altijd gedacht, dat er in Holland genoeg lieve, deugdzame meisjes zijn, om daar een uit te kiezen. Nu kan ik alleen nog maar hopen dat je er nooit spijt van mag hebben.

— En Helen, wat zei zij er van?

Moeder aarzelde.

— Kijk jongen, als ze een oordeel heeft, kan ze dat wel persoonlijk zeggen, nietwaar? Ze is heel verstandig, dat weet jij ook wel, maar nogal critisch van aard. Laten we maar hopen dat de meisjes het met elkaar kunnen vinden. Maar nu kan je niet in huis slapen, Max, dat gaat nu niet. Of moet je misschien weer spoedig op reis? O ja, dat vergat ik haast. Op het bureau ligt een telegram voor je.

Hij haalde het en las het:

„Kom dadelijk op bureau.

Bouwer.”

— Ik moet op het appèl verschijnen, zei hij, glimlachend. Wat bedoelt U, moeder? Mag Gertrud hier blijven, tot we getrouwd zijn?

— Ja, dat moet dan maar, als Helen het tenminste goed vindt. Zou je misschien weer je oude kamer in de stad kunnen krijgen? Wat was er, Annie? vroeg ze het meisje, dat na lichten klop binnen was gekomen.

— Mevrouw, de juffrouw laat vragen of het goed is dat ze een uurtje blijft rusten? Ze is zoo moe.

Mevrouw Branders fronste de wenkbrauwen en keek naar Max, die verlegen op het telegram tuurde.

— Moet je nu al meteen weer weg? vroeg ze dan zacht.

— Een half uurtje maar. U wacht toch met de koffie op Helen, niet? Dan ben ik tegen dien tijd wel weer terug.

— Nu, zeg de juffrouw dan maar dat het goed is, zei moeder, ongevoon kortaf, tegen Annie.

In het voor-kantoor van het Verbondsbureau hing een andere sfeer dan vroeger en het voormalig personeel was grootendeels verdwenen. Van dat wat hij er nu aantrof, kende Max alleen juffrouw Landers en den kleinen jongen. De twee opgeschoten jongens, die hij menigmaal had zien babbelen, aan de groote tafel, waren vervangen door een man met ernstig voorkomen, die ternauwernood opkeek van zijn werk, toen hij binnen kwam. Voor de twee typistes, die altijd met Mea Landers en bezoekers de grootste pret hadden, was er slechts één in de plaats gekomen. Ze was even groot als Mea, doch scheen wat ouder te zijn. Max vond haar niet zoo uitdagend mooi als deze, doch flinker gebouwd, rustiger, en, een lief, verstandig gezicht hebben.

— Er is hier héél wat veranderd, nietwaar? zei Mea, zijn rondwarenden blik volgend. Mijnheer Bouwer heeft het meteen radicaal aangepakt. Enfin, hij is ook zoo radicaal, voegde ze er met een glimlach aan toe. Hij zou ons liefst allen vol energie pompen; net zoo vol als hij zelf is.

Haar stem uitte zooveel voldoening, ja trots, dat hij niet na kon laten haar verwonderd aan te kijken. Menigmaal had hij bestuurders van het Vakverbond en ook wel bezoekers hooren schertsen, over haar vriendschap met Van Berghem. Als daar iets van aan was geweest, moest het wel snel bij haar zijn overgewaaid, dacht hij.

Mea scheen te begrijpen, wat hij dacht. Ze bloosde.

— Even voorstellen? vroeg ze. Mijnheer Branders, onze vertegenwoordiger, juffrouw Van Seventer.

Ze blikten elkaar ernstig aan en drukten elkaar de hand.

— Is U hier pas kort? vroeg hij.

— Een week. Ik ben bij het onderwijs geweest.

De schuifdeur stoof open. Twee mannen kwamen, luid pratend, uit het hoofd-kantoor. Max kende hen; Wieler en Hoekstra, vrienden van Bouwer. Ze knikten hem niet zoo joviaal toe als vroeger, vond hij.

De telefoon ging.

— Wilt U maar naar kantoor gaan? vroeg Mea.

Bogaerts zat op zijn oude plaats. Tegenover hem, waar vroeger soms Van Berghem zat, werkte een jonge man uit boeken een staat bij.

Hij keek Max een oogenblik met ernstige, bijna fanatieke, oogen onderzoekend aan. Dan, knikte hij.

— Hoe maakt U het, mijnheer Bogaerts?

Deze haalde de schouders op en stak hem de hand toe. De deur van privé-kantoor werd met kracht opengeslingerd.

— Die complimenten komen straks wel aan de beurt! bulderde een stem. Kom nou maar eerst even hiër, Branders!

Bogaerts knikte hem onmerkbaar toe. Toen liep hij door.

— Morgen, mijnheer Bouwer, zei hij.

De voorzitter van het Verbond wees hem, de deur dicht te doen.

— *Mijnheer Bouwer* ben ik overigens alléén voor tegenstanders en vreemden. Het hangt er nu maar van af, of jij je tot één van die groepen rangschikt, Branders. Ga zitten en neem een sigaar.

— Dank U, het is me nog wat te vroeg.

— Zoo? Het is hier veranderd, hè? Het zal gauw nòg anders worden, daarom hebben we geen tijd meer voor hoofdsche manieren. Ik heb je hier geroepen om te voorkomen dat de anderen me vóór zijn. Je bent eerst een uur geleden in de stad gekomen, nietwaar? met een jong meisje, dat je bij je moeder in bewaring hebt gegeven. Is *zij* het, die je hebt laten verplegen?

— Hebt U me laten bespionneeren? vroeg Max, boos wordend.

— Maar jongen, verwijt je me dat? We zijn toch geen schooljongens, die roovertje spelen! viel Bouwer, op goedhartigen toon, uit. De arbeiders hebben het recht te weten, wat hun bezoldigde beampten in het buitenland uitspoken èn, waaraan hun geld wordt besteed. Enfin, het is gebeurd en er wordt niet verder over gesproken, als je voortaan je plicht weet te doen. Ik zelf ben er de persoon niet naar, om te vitten op persoonlijke liefhebberijen, zoolang. . . .

— Ze wordt mijn *vrouw*, we gaan trouwen! viel Max hem in de rede.

Bouwer keek hem onderzoekend aan. Medelijden en minachting teekenden zich op zijn gezicht af.

— Zoo? Nu, dàt is jouw zaak. De ònze is, dat wij van onze beampten zéker moeten zijn. Nu is het groote vraag, of we, gezien je eenigszins romantisch begrip van het leven, je opnieuw het vertrouwen van het Verbond kùnnen schenken. Heb je al iemand gesproken van . . . den anderen kant?

— Hoe bedoelt U?

Opnieuw keek de groote man hem doordringend aan.

De deur ging open; Bogaerts kwam binnen.

— Ik ga koffie drinken, Bouwer, zei hij. Heb jij nog te doen, Bran-

ders, of loop je zoo ver mee? Als je geen afspraak hebt, drink dan bij ons.

— Mijn . . . aanstaande is thuis, moeder wacht op me met de koffie, antwoordde Max, onzeker. Maar ik vind het heel attent van je.

— Goed, kom dan een ander keer, met je meisje. Mijn vrouw zou het heel prettig vinden. Eet ze.

— Dàt was het antwoord, op je vraag hoè ik het bedoelde, zei Boumer, toen de deur dicht was. Bogaerts staat onder invloed van den dikken Breebaart, òf hij is hem geld schuldig. Misschien heeft ook wel mevrouw Elly de hand er in. Je zult wel heel gauw een of andere uitnoodiging ontvangen, om met ze mee te doen.

— Het is toch heusch allemaal latijn voor me, verzekerde Max. Vergeet niet, dat ik twee maanden lang in het buitenland ben geweest.

— Maar je ontving toch je correspondentie en je leest toch het Dagblad. O, jij óók niet? viel hij lachend uit. Het is opmerkelijk, hoe weinig partijgenooten belang in dat vod stellen. En er zit pas weer een millioen van de arbeiders in. Nou, luister nu eens even. Van Berghem is er uit, dat weet je natuurlijk. Onder zijn leiding kwam het Vakverbond al meer en méér onder voogdij van de Partij te staan. De Vakbeweging werd steeds méér een motor, die den wagen van de politieke heeren moest voortdrijven. Dat moest uit zijn en daarom hebben de arbeiders mij tot hun leider gekozen. Als de Partij zich ten doel stelt, mislukte burgerlijke leegloopers en leegloopsters, die er voor betalen kunnen, naar de Raden en de Kamers te sturen, dan is het de tijd voor de Vakbeweging, om haar strijd alléén te voeren. Het handjeplak spelen tusschen het Verbond en de Partij is dus achter den rug. Daarom maak ik je attent op het spelletje van Bogaerts, dien ik net zoo lang zijn gang laat gaan, tot ie vast loopt. Of je bent voor de Arbeidersbeweging, dat is het Vakverbond, òf voor de politiciers in de Partij. De tegenstelling is voor mij: Arbeiders en Burgerlijken, Arbeid en Theorie, werken en baantjeszoeken. Kies dus.

— Dus, als ik beambte aan het Verbond blijf, moet ik dan voor mijn lidmaatschap van de Partij bedanken?

— Nee, en óók niet voor het lidmaatschap van je kegelclub, of voetbalvereniging of rederijderskamer. Je persoonlijke liefhebberijen, in je vrijen tijd, gaan het Verbond nièts aan. Maar, betaald worden door de arbeiders en werken voor den grootheidswaan van een Breebaart, een Kaufmann, een freule Van Maasdam tot Hoogheveen, dat is voortaan uitgesloten. Ik ben zelf lid van de Partij, die *ik* zie als propagandiste voor socialistische ideeën; maar, de zákelijke Arbeidersbeweging, is ons Verbond en nièts anders.

Hij sloeg met zijn vervaarlijke vuist op tafel.

Wij hebben de honderdduizenden arbeiders vereenigd en we laten ze niet langer als stemapparaat gebruiken dóór en vóór de snobs, die van

arbeid alléén den *naam* kennen. Daarom is ons Verbond en géén instelling daar buiten, *de* Arbeiderspartij en elke Partij die zich óók zoo *noemt*, stelt zich tegen en niet náást ons. Bij de nieuwe verkiezingen zullen de arbeiders zelf hun kandidatenlijsten opmaken, uit hun eigen mannen en dezen tot hun vertegenwoordigers in de Raden en Kamers kiezen, inplaats van lukraak op namen te stemmen van menschen, die zich door intriges of geld of nog minderwaardiger middelen op de lijsten van de Partij weten te doen plaatsen. Dát is voortaan onze politiek, het program van ons Verbond. En blijkt het ons noodig, dan zullen we óók onze dag- en weekbladen stichten, om de arbeiders hun eigen lectuur te verschaffen, inplaats van dat aftreksel van burgerlijke bladen, waarmee Sauerman en zijn span kantoorjongetjes hun verstand verpestten. Je weet dus wat je aan ons hebt en wat wij van jou vergen; doe je nog mee, of niet?

— Ja, heel graag, want ik hou van het werk en ik ga trouwen en moet mijn kost blijven verdienen.

— Bizonder idealistische redenen heb je niet, zei Bouwer, maar enfin, je huichelt er tenminste ook niet om. Praten kan je, dat weet ik, als je maar een onderwerp hebt. Denk dus op je gemak na over alles wat ik je heb gezegd en zie dat je er een propagandarede uit distilleert. We gaan spoedig met een club den boer op, het heele land bewerken. Misschien kan jij dan de kleine plaatsen in Noord Holland voor je rekening nemen. Het kan óók zijn, dat er plotseling ander werk voor je komt. Hou je dus gereed. Hou je niet afzijdig van Bogaerts en zijn vrienden, maar denk er om, dat je je mond niet voorbij praat. In de oogen van de arbeiders ben jij óók een burger, dus men let altijd op je. Oogen en ooren altijd open, doch alleen *praten*, als dat in ons belang is. Ben je vanavond bezet?

— Mijn aanstaande vrouw is nog heelemaal vreemd en spreekt bijna geen woord Hollandsch. Ze moet nog even wennen.

— Drommels, je hebt je wat aangehaald. Neem van mij een raad aan, laat een vrouw nooit de baas over je zijn, zelfs niet in háár of jouw gedachten. Is ze mooi?

— Ik vind van wel, zei Max, lachend.

— Zooveel te erger voor jou, als ze zich daarvan bewust is. Hou haar dan maar uit de buurt van Kaufmann.

— Die is immers ook getrouwd, antwoordde Max, ongerust.

— Nou, juist daarom. Wat wou je, moeder Kooymans?

Onder hun gesprek was, door de achterdeur, een vrouw binnen gekomen.

— Blijf je koffie drinken, Bouwer? vroeg ze.

— Ja, moeder Kooy. Moeder Kooy is onze huishoudster, of, kende je haar al?

— Ik heb wel meer een kop van haar koffie gedronken, bevestigde Max. Nee, moeder Kooymans, voor mij niet, mijn moeder wacht op me.

— En z'n meisje. Dan maar alleen voor mij, maar een beetje gauw, vriendin. Ik moet over een uur naar Den Haag. Nou, stap jij dan maar op, Branders. Vergeet niet je Duitsche rekening met juffrouw Van Seventer te vereffenen. En, hoe is het met jou gesteld? Nou kan je zeker wel wat geld gebruiken, niet? Een vrouw is duur in het onderhoud, vriend. Nu, juffrouw Van Seventer kan je een voorschot geven van drie maanden salaris. En stap nou meteen op.

Hij knikte tot afscheid en wees dat Max de deur achter zich dicht zou doen. Toen stond hij op en ging met drie notitieboekjes in de hand voor een groote kaart aan den wand staan. Met zijn potlood volgde hij drie lijnen, een blauwe, een roode en een gele, die er kronkelend over heen waren getrokken, teekende er kruisjes en nulletjes bij en maakte na elk dezer een aanteekening in een der boekjes. Hij stelde gelijktijdig drie reisplannen op, welke tezamen een groot deel der steden en groote dorpen in het land omvatten. Zoo aandachtig was hij bij zijn werk, dat hij moeder Kooymans niet eens binnen hoorde komen. Ze zette een koffieblad op zijn bureau, voorzien van een schaal boterhammen.

— Jij bent tenminste niet zoo op liflaffies gesteld als Van Berghem, mompelde ze, en je eet een behoorlijk stuk brood, op je tijd. Hemel, wat kon diè vent soms zeuren, als meneer z'n eitjes een minuutje te lang of te kort gekookt hadden.

Bouwer knikte en strekte de hand uit voor een kop koffie. Hij dronk hem meteen, heet, leeg en nam toen een boterham, zonder van zijn werk op te zien. Onder het eten viel hem plotseling een gedachte in. Hij legde alles uit zijn handen en nam den hoorn van het toestel af.

— Mea, gauw de Bouwvak Ja, moeder Kooy, Van Berghem is een heer en ik Hallo, ja! Bouwer! Met Kloppers, niet? Valt me net in, dat die conferentie vanmorgen was O, juist, dáár is het dus op afgesprongen? Nee, natuurlijk, geen half uur méér Vijf duizend werkloozen, nota bene, en dàn nog langer dagen maken? Dát is juist geknipt, dan wordt er maar zònder contract gewerkt Nee, nee Dirk, geen heibel uitlokken, rekken maat Dáár ben ik juist druk mee bezig, ik reken er drie tegelijk uit. Nee, jij gaat pas over een groote week op tourné Reken maar zelf uit, met Mei zijn de groote verkiezingen Zie je zelf nu wel, we kùnnen voor dien datum geen groote conflicten hebben, in geen ènkel vak En géén nieuwe contracten, onder déze wet Ja, best, vandaag en morgen ben ik op reis Goed, afgesproken. Tot ziens dan!

Haastig at hij, dronk nog een kop koffie en ging weer aan het werk.

— Kèn je hem, moeder Kooy? Kloppers! Een vent, timmerman is ie. Hij staat in die conferentie tegenover een van de beste advocaten, van

den nationalen patroonsbond. Ik heb liever een van zijn type, dan tien Van Berghems. Dus die Branders kende je al? Wat dunkt je van hem?

— Een nette jongen, zei de oude vrouw, onverschillig, wat moet ik méér zeggen? Als je het mij vraagt, dan hoort dat soort van hem méér bij de politiekers thuis, dan bij ons.

— Måg je hem niet?

— Och, waarom, ik gun hem geen kwaad. Maar wat doèn die jongens in de Beweging? Ze verdienen een goed stuk brood bij ons en als je het mij vraagt, kan je ze tòch nooit zoo goed vertrouwen als onze eigen lui. *Jij* bent nou zoo pienter, Willem, maar geloof je nou heelemaal niet aan de kans, dat die lui onder mekaar mèt mekaar konkelen? Het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Jouw hart ligt altijd op je tong, niet om te zeggen dat je een flapuit bint, maar de Dikke en die smiezerik van een Kaufmann zouden er vast wat voor over hebben, als ze dien jongen eens konden laten praten. En, wàt houdt hem tegen? Bloed is dikker as water en hij is evengoed een bourgeois as zij. Van ons is ie maar vreemd.

Bouwer legde een der boekjes neer en ging weer gestadig voort. Hij knipte, onmerkbaar voor moeder Kooy, oolijk met zijn linkeroog.

— Het is me er immers juist om te doen, den Dikke een kans te geven, ons door een te laten afleggen. Niet dat ik juist op Branders verdenking heb, maar hij schijnt me een zwakkeling en ie heeft een vrouw aan de hand. Dat is altijd een gevaarlijk punt. Maar, maak je om mij maar niet bezorgd, moeder Kooy. Wat ik nièt zeggen wil, komt er toch niet bij me uit. . . .

Hij zweeg; er werd geklopt. Mea Landers kwam binnen, het mooie kopje guitig vooruit stekend.

— Mag ik mijn boterham bij jou op eten, Bouwer? vroeg ze. Suze is even een boodschap doen, en alleen is zoo vervelend.

— Ja, als je zoet bent en niet praat, zoolang ik bezig ben. Breng er nog een kop bij, moeder Kooy.

— Voor mij niet; ik heb er nog een op kantoor staan.

Ze trippelde haastig weg.

— Dàt is een bij de handje, Willem, als je het *mij* vraagt, zei de oude vrouw.

Ze ging heen. Bouwer floot even, vergenoegd en ging ijverig voort. Hij lette niet op Mea, die terug kwam en op een lagen stoel, naast het bureau, ging zitten, waar ze zoo dikwijls gezeten had. Ze at met kleine hapjes, volgde onverpoosd Bouwers gedoe en lachte geveid, als hij zich nu en dan omkeerde om een slok koffie te drinken en haar dan oolijk toeknikte. Eindelijk was hij gereed. Hij ging voor zijn bureau zitten, at haastig en keek intusschen de boekjes nog eens aandachtig door.

— Zie je Van Berghem nog wel? vroeg hij plotseling, onder het schrijven van een briefje.

— Ik heb niets met hem te maken, antwoordde ze, onverschillig.

Ze keek hem scherp aan en zei toen:

En ik ben immers verloofd.

Hij knikte, een beetje stug, vond ze.

— Met Frits Hellinga, niet? De Dikke beweerde laatst dat hij de communisten inlichtingen overbracht, uit huishoudelijke vergaderingen. Toen gaf Kaufmann den raad, hem onder jouw toezicht te plaatsen, om hem na te gaan. Dat heb je dus op je genomen?

Ze werd bloedrood en stond gekrenkt op. Verontwaardiging schitterde in haar oogen.

— Kaufmann kan voor mijn part stikken, bah, ik ben vies van dien vent. Laatst heb ik hem een tik op zijn huichelachtigen smoel moeten geven. En ik ben geen spion, als je dat maar weet. Frits houdt van me, daar kan ik niets aan doen, maar daarom juist. . . .

— Zet door, Mea, zei Bouwer, geamuseerd door haar verontwaardiging.

— Zoolang ik zijn verloofde ben, kan een ander hem tenminste niet bespionneeren en ik laat hem ook niet belasteren. Ik ken er zat in de Partij, die, wat eerlijkheid en rechtschapenheid aangaat, bij hem een lesje kunnen nemen. Als hij zoo'n schoft was als sommigen, in de Partij, zou het hem misschien vrij wat beter gaan. Nu kan hij het op géén bureau langer dan een maand uithouden. Hij is te eerlijk.

— Nou doe je me aan Suze's vader, Linke Gerrit, denken, zei hij lachend. Die zijn stopwoordje is tegenwoordig, „op wie gemunt?”

— Ja, die engerd van een Colter zegt het hem voortdurend na, tot vervelens toe.

— Dus eigenlijk ben je met Hellinga verloofd, om hem tegen den Dikke en Kaufmann te beschermen, zei hij, plagend. Dat is edel.

— Vind je?

Ze ging weer zitten en keek hem tersluiks, onder haar neergeslagen wimpers, aan.

Maar, toch het méést, om Van Berghem te pesten, zei ze dan.

— Ja, dat gebeurt wel meer, als men nog van een gewezen vriend houdt.

— Hou den, van zoo'n ouden kwezel, viel ze spottend uit. Ik weet niet van wien éérder, dan van hem.

Ze trok zoo'n minachtend gezicht, dat Bouwer haastig den kop van den mond moest nemen. Hij proestte het uit.

— Gelijk heb je, een kwezel is hij. Ze willen hem redacteur maken van het Dagblad, heb ik gehoord. Nou, bij dat stel slaapkoppen is ie

precies op zijn plaats. Het wordt nou langzamerhand tijd, dat we een echt arbeidersdagblad krijgen, zei hij, op ernstigen toon.

— Hè ja! riep ze, enthousiast. Met jou als hoofdredacteur.

Met onverschillig straatjongensgebaar lichtte hij den elleboog op.

— Niets voor mij, hoor; ik kan niet schrijven. Als het blad er komt, vinden we de rechte mannentjes óók wel. Ik hou me bij mijn eigen werk en heb trouwens genoeg te doen.

Ze knikte instemmend en liet het hoofd in de handpalmen rusten.

— Je werkt te veel, Willem, je overwerkt je, zei ze, op een toon van bezorgdheid. Van Berghem was hier nooit langer dan een paar uur daags en lang niet zoo dikwijls als jij. En Bogaerts deed het meeste werk voor hem. Je moet je wat meer ontzien, anders loopt het spaak.

— Ik? Hij bulderde een massieven lach uit. Nee, meisje, ik werk nóóit te veel, ik hou er van en heb liefst een dubbele portie. Hier, geef Bogaerts deze boekjes, als ie terug komt en zeg hem dat hij van elke reis een kopie moet maken, met ruimten voor aantekeningen. Zoodra ze in orde zijn, moeten de boekjes naar Wieler, Hoekstra en Colter. Bij de kopie van Colters reis moet een vraagteken staan. Die krijgt eentje mee, maar wiè, weet ik nog niet. Hun namen staan op de boekjes, zie je? Er kan dus geen vergissing plaats vinden. Ze moeten in verzegelde enveloppen worden verzonden, of nee, breng jij ze maar zelf. Of Suze Van Seventer, als je geen tijd hebt. Maar niemand anders, begrepen? En, persoonlijk overhandigen.

— De groote campagne wordt dus ingezet, zei ze, opgewekt.

— Ja, met Mei zijn de algemeene verkiezingen en dan . . .

— En dan . . . ? vroeg ze, fluisterend.

Ze legde vragend de hand op zijn arm. Snel greep hij haar pols, hief met zijn andere hand haar kin op en keek haar uitvorschend in de oogen.

— Waarom vraag je dat? Ben jij wel te vertrouwen, jonge juffrouw?

Hoewel haar pols pijn deed van zijn sterken greep, keek ze hem kalm-glimlachend aan.

— Ja, Willem, mij kan je vertrouwen, zei ze dan zacht. Ik hou immers van je.

Hij trok zijn hand terug. Haar antwoord verbaasde hem, méér echter om den teederen klank, van haar dikwijls zoo spottend klinkende stem, dan om de woorden. Het was hem een oogenblik, of een gansch vreemde geur het vertrek vulde, of de lucht zoeter en reiner werd. Dra echter, werd het weer gewoon, om hem heen en kwam zijn oude gelijkmoedigheid terug. Niettemin voelde hij zich bevangen worden van een ongewone aandoening van weekheid. Hij knikte haar op zijn oolijke wijze toe, doch stapte met groote passen het kantoor af en aan, om zich te bezinnen op een geschikt antwoord.

— Wat vertel je me nu voor dwaasheid, zei hij dan, op gemaakt

ruwen toon. Eérs hield je van Van Berghem en tegelijk verloofde je je met Hellinga en nou beweert je inééns dàt. Nee, Mea, voor *mij* is dat allesbehalve een reden, je te vertrouwen; éérder het tegendeel. Vertrouwen doe ik menschen die van hun werk houden, om het genot vàn het werk en om het doel. Maar . . .

Ze ging in zijn weg staan en greep zijn kolossale hand in haar beide fijne knuistjes.

— Maar een vrouw die beweert van je te houden, kun je nièt vertrouwen, wil je zeggen? Heeft er dan nog nóóit een vrouw zóóveel om je gegeven, dat je beseffen kan, van hoe groote waarde dat voor je kan zijn?

Toen liet ze zijn hand los en viel in haar laag stoeltje neer, hijgend, als had ze een werk verricht, dat voor haar te zwaar was.

Nu ontstelde Bouwer en voelde spijt, van zijn schijnlijk ruwen uitval. Hij vreesde dat hij haar zwaar gekrenkt had, door zijn voorgewend wantrouwen. Om het weer goed te maken schoof hij zijn stoel naast den hare en legde beschermend zijn arm om haar schouders. Toen hief ze het hoofd op en zag hem met van extaze-glanzende oogen zoo warm aan, haar mond een weinig geopend van hijgend verlangen naar hem, dat hij, hoe vreemd het hem ook was in de meisjes in de Beweging iets anders te zien dan helpsters aan de groote taak, haar heele wezen nog slechts zag als één vraag om *zijn*, één overgave van háár liefdekus. Dat deed hem nog ongewoner aan, dan haar bekentenis van zoo even. Hij schudde zachtjes het hoofd, als bevond hij zich tegenover een raadsel, dat hem niet gegeven was op te lossen. Maar wél begreep hij, dat ze zóó niet konden blijven zitten.

— Zóó bedoelde ik het niet, Mea, zei hij, met voor hem zachte en gevoelige stem. Ik vertrouw je wél. Je bent het liefste meisje dat ik ken en ik ken niet één, die meer te vertrouwen zou zijn, dan jij. Geef me nou een hand en laten we vrienden blijven.

Ze wierp zich achterover en hield de handen op den rug. Tranen welden in haar oogen op.

— Jij houdt dus nièt van mij en het kan je niets schelen of ik van jou hou? vroeg ze, ontroerd. Gééf je dan heel niet om liefde, Willem? En als de arbeiders je blij toeroepen, als je op vergadering komt en juichen, als je gesproken heb, doet dat je dan óók niets? Dàt is toch ook liefde.

Hij schudde het hoofd.

— Nee, Mea, als de arbeiders een beetje om me geven en mijn werk waardeeren, dan voel ik het of ze mijn kinderen zijn. Zóó *zie ik* ze, of ze oud of jong zijn, en mezelf, als hun vader. Maar de liefde vàn en vóór een vrouw, dàt is heel iets anders. Een leider, een vader van de menigte, mag zich niet overgeven aan een persoonlijk gevoel, màg zich

niet van zijn werk laten afleiden, door iets wat uitsluitend voor hem bestemd is. Het wezen van een leider moet, met inbegrip van zijn gedachten en gevoelens, één massief geheel zijn en zich voortdurend kunnen concentreeren op en wijden aan het werk, de taak, die hij op zich heeft genomen. Daarom kunnen velen, die zich geroepen achten, geen leider zijn, doordat ze zich, door eer- of hebzucht, of door genegenheid voor één bepaald persoon, laten afleiden van het ideaal. In mijn oogen is dat niet minder dan verraad.

Hij sprak zonder eenig pathos, zonder verheffing van stem, eenvoudig en bijna geheel zonder nadruk. Maar elk woord dat hij zei, deed haar aan als stak hij het in haar borst. Elk van zijn argumenten scheen hem verder van haar te verwijderen, tot een afstand, die niet meer te overschrijden was. Maar nu welde de opstand tegen deze, haar vreemde, en ongerijmd toeschijnende, theorie, al sterker in haar op. Ze schudde verontwaardigd het hoofd, zoodat de korte haren om haar ooren zwierden.

— En dat zeg je zoo kalm, zoo heel onverschillig, alsof je geen mensch bent als anderen, geen man met behoefte aan de liefde van een vrouw? En je bent nog wel getrouwd, je hebt een kind. Huichel je dus tegen *mij*, of tellen *zij* óók niet mee?

— Je hebt gelijk, Mea, ik ben getrouwd, maar ik geloof niet dat ik dáárom ontrouw aan mijn werk ben. Mijn huwelijk heeft immers niets te maken met wat *jij* liefde noemt. En, bestaat er zoo iets wel? Ik geloof dat die hevige passie, waar je wel van leest, in boeken, en waar lui als Kaufmann zoo vervelend over kunnen ijlen, een uitvinding van de groote stad is en alleen bestemd voor menschen die tijd en lust hebben, er een sport van te maken. In mijn dorpje, waar Lena en ik geboren zijn, wordt er nooit over gesproken en ik geloof stellig dat de menschen dáár, er niets van weten. En toch wordt er getrouwd, naar gelang misschien algemeener dan in de groote steden. De jongens vragen een meisje, ze kennen mekaar allemaal, en dan trouwt ie met haar. En soms wil ze niet en dan trouwt hij met een ander en ook wel gaat de verkeer- ring voor het trouwen af en dan trouwen ze allebei met een ander. Maar denk je dat je er óóit hebt die van hartzeer weten, omdat ze soms met een ander trouwen dan ze eerst gedacht hadden te doen? Ik geloof zelfs dat ze niet eens het verschil opmerken of, indien wel, er over nadenken. De menschen trouwen nu eenmaal, omdat de mensch alléén een eenzaam wezen is en omdat man en vrouw elkaar noodig hebben. Maar wat dat boekengedoe aangaat, wie stoort zich dáár nu aan, in het leven?

Zijn eenvoudige redeneering verbaasde haar zoodanig, dat haar gram- schap ongemerkt van haar vergeleed. Ze las veel, vooral „moderne” lite- ratuur en in de verschillende partijclubs en ook wel in de gezelschappen, waar ze kwam, werd veel over de *liefde* en over het „modernisme” in

de liefde gesproken. En juist Kaufmann, de man dien ze verachtte om zijn gluiperig-flirten met iedere vrouw, om zijn hijgend azen op elke getrouwde vrouw, was de persoon die het interessantst en het gevoeligst de boeken kon citeeren, waarin dat vraagstuk uitgebreid behandeld werd. En nu beweerde Bouwer, de man die in de Beweging en in de Partij momenteel den sterkste werd genoemd, de man die, zonder dat hij het klaarblijkelijk beseftte, op weg was naar het scheppen van de dictatuur, de man die meer dan eenig ander in de Partij gehaat, maar nog meer gevreesd werd, dat de liefde een sprookje was, een afleiding voor menschen met veel vrijen tijd. Was alles dan gelogen of had haar held, het afgodsbeeld van het Verbond, verstandelijk beenen van leem, en dus niet, zooals velen dachten, van staal?

— Meen je nu werkelijk dat jij óók zoo dacht, of ook heelemaal niet dacht, toen je trouwde? Leefde in dien tijd dan niet de overtuiging in je, dat je Lena en niemand anders moest hebben en dat je liever je leven lang alleen bleef, dan met een ander te trouwen? En trouwde zij ook zoo, zonder eenig ideaal? Maar, dat kan ik niet gelooven, dat verdraag ik niet. Dat is een beleediging voor het hooger-menschelijke, in je, dat is een aanranding van het mooiste dat in den mensch leeft. Dan zou je heele huwelijksleven één leugen zijn geweest, dan moeten jullie altijd naast en nooit met elkaar hebben geleefd.

Ze wond zich op en sloeg met haar vuistje op tafel. Hij keek haar aan, vond haar koddig-dapper, maar dorst niet te lachen, uit vrees haar te krenken. Maar wat ze zei, vond hij bovenal zoo onbelangrijk, dat hij in haar ernstig gezichtje moest blijven zien, om zich overtuigd te houden, dat ze het inderdaad meende.

— Mea, begon hij eindelijk, zachtzinnig als sprak hij tot een kind, jij denkt daar nu zoo over, omdat je in een stad geboren bent en je veel romans leest en druk naar die prullige liefdesblijspelen gaat. Maar heusch, Lena en ik zien ons leven nooit als een leugen en wij liegen ook nooit tegen elkaar, omdat er nooit iets gebeurt, wat we elkaar niet kunnen zeggen. Het eenige is, dat we een beetje verschillend zijn. Zij is niet graag onder de menigte, het liefst blijft ze in haar huishouden. Ik ben daarentegen zelden thuis; maar dan voelt ze zich tevreden met Wimpie. En voor het huwelijksleven, altijd thuis zijn, ben ik nu weer niet geschikt; het zegt me niets. Ik moet het gewoel van de menschen om me heen zien en voelen en ben pas op mijn plaats, als ik de honderden, de duizenden om me heen zie deinen, als de golven in de zee. Maar daarom komen we juist goed bij elkaar. Ik zou geen vrouw kunnen hebben, die altijd bij en om me heen was, een die precies op de hoogte wou blijven van alles wat ik deed en die zich met alles bemoeien wou.

— Dat denk je nu, omdat je niet werkelijk van je vrouw houdt, echt

en véél en omdat zij ook nooit zóó van je gehouden heeft, als moèst. Als ik nièt machtig veel van een man hou, dan trouw ik nièt, liever nóóit. Maar, àls ik eenmaal getrouwd zou zijn, dan zou ik geen uur de gedachte verdragen kùnnen, dat *hij* narigheden zou ondervinden en soms gevaren doorstaan, terwijl *ik* lui en gemakkelijk thuisbleef.

— Zou je dan àltijd bij je man willen zijn, als je getrouwd was? vroeg hij verbaasd. Zie je nu niet in, wat een romantische onzin dat is?

Ze sprong op, liep de kamer heen en weer.

— Ja! riep ze, hartstochtelijk, ik wèl. Als ik met jou getrouwd was, zéker. Ik zou anderen de woorden niet gunnen, die je hùn zei en die ik nièt hoorde. Ik zou niet dulden, dat anderen den klank van je stem genoten en den gloed van je lach, zonder dat ik óók aanwezig was. Ik zou geen Lena kùnnen zijn, nee nooit.

Ze bleef voor hem staan en legde de hand op zijn schouder.

Weet je Willem, in Utrecht voelde ik het al zoo en toen wist jij misschien niet eens dat ik in de zaal was. Toen Wieler was uitgesproken en je hand greep, toen zij allen opstonden en je toejuichten, jòu de Internationale toezongen, toèn was het me opeens, of jij een stuk van mij was, en ik van jou. Ik had de gewaarwording, of een geheimzinnige kracht me ophief en naast je droeg, of ik luid door de zaal schreeuwde dat ik je vrouw, je geliefde was, dat ik mijn verantwoordelijkheid, over jou, aanvaardde, en beloofde, over je te waken.

— In Utrecht? vroeg Bouwer, hield je toèn al van me?

Hij meende weer de geur van daarstraks te ruiken, voelde de warmte van haar handje, dat nog steeds op zijn schouder lag, door heel zijn lichaam trekken.

Toen hield je immers van Van Berghem en was je verloofd met Hellinga.

— Ik wil niet meer over dien kwal hooren! riep ze, stampvoetend. Ik heb nooit van hem gehouden, nou weet je het. Hij was aardig voor me en ie had beloofd me te trouwen, als zijn krankzinnige vrouw stierf. Maar dat verlangde ik niet eens. Ik was tevreden geweest, als ie me zóó bij zich had genomen.

— En tòch beweer je dat je nooit van hem hield.

— Ik hield ook niet van hem! schreeuwde ze bijna. Wàt wist ik toen, van iemand te houden, wat wist ik er van? Ik had willen pronken met mijn man, getrouwd of niet getrouwd, een man die Kamerlid was en nòg een massa voorname functies had.

— En zie je nu niet in, dat dat hetzelfde was, als je nù dringt te gelooven, dat je van mij houdt? Begrijp dan toch dat het onwaardig is, om zúlke redenen met een man te willen leven.

— Het wàs onwaardig van me, het was verkeerd van me, gaf ze toe. Maar wàt was ik toèn? Een onbenullig, ijdel meisje, dat van de groote

liefde niet méér wist, dan jij nù, misschien. Ik had ook geen hekel aan hem, ik mocht hem wel. Maar, toen hij me aanspoorde, me met Frits te gaan verloven en zijn reden ervoor zei, toen voelde ik pas hoe weinig hij voor me was. Weet je? vroeg ze opeens, lachend, wanneer ik voor het éérst van je hield? Herinner je je nog, dat hij en ik hier waren, op die laatste bestuursvergadering, dat hij voorzitter was en jij toen zoo zwaar op de deur klopte...?

— Heb ik toen je liefde wakker geklopt? schertste hij.

— Je mag niet spotten, al hou je nu niet van me. Ja, toen je vuist op de deur bonsde, toen je stem bulderde of hij kwam, toen was het me of je niet hèm, maar mij riep, *mij* opeischte. Hij voelde het nèt zoo, hij was bang voor je. En de tweede keer, in Utrecht, was het nèt zoo en altijd weer als ik je stem hoor, òf je voetstap, is het me of je me roept. Geloof je nu nòg niet dat ik van je hou?

Hij streelde haar heete wang.

— Ja, Mea, ja en je bent heel lief, zei hij goedig. Zijn we het nu eens?

Ze pakte zijn beide schouders vast, als wou ze hem door elkaar schudden.

— Nee, domoor, nee lobbes, we zijn het nièt eens, versta je? Omdat ik er niet tevreden mee ben. Ik wil hebben dat jij net zooveel van *mij* gaat houden, als ik van jou hou. Ik wil je vrouw, je geliefde, je helpster en vertrouwde, je àlles zijn. Alles, snap je?

— Dat zal zoo lang niet meer duren. Als Bogaerts weg is, en die eet hier geen zak zout meer, word jij mijn secretaresse, de meest vertrouwde ambtenaresse van het Verbond. Is dat nu niet het allerbeste bewijs van vertrouwen, dat ik je kan geven?

Mea drukte zich vleierend als een poesje tegen hem aan.

— Nee, Willem, je weet wel, dat ik méér wil. Ik wil je vrouw, je wézenlijke vrouw, vóór al het andere, je *vrouw* zijn. Willem, ben ik dan zoo leelijk, zoo afstootelijk, zoo afschuwelijk, dat het onmogelijk is, een beetje van me te houden? Veracht je me nu?

— Lieve kind, zei de reus, geroerd, ik bèn immers getrouwd.

— Willem, Willem, hijgde ze, wees toch niet zoo ontzettend hardvochtig. Jij bènt niet getrouwd, Lena *is* niet je vrouw. Bij haar ontbeer je honderd dingen, die ik je misschien kan geven; door haar mis je honderd aandoeningen, die onontbeerlijk voor je zijn, om te groeien tot dat waarvoor je bestemd bent.

Ze klemde haar armen vast om zijn hals.

Willem, Willem, fluisterde ze, zeg dat je van mij wilt zijn, dat ik je vrouw màg wezen, zeg het me in één kus...

Hij werd warm, zooals hij nog nooit onder het hevigst debatvuur was geweest. Dat die verstandige, spottende Mea hem zoo in den war kon brengen, maakte hem ongerust. Wáárom kon hij dan ook niet, als Van Berghem, Kaufmann en de anderen, die zelfs namen wat afschuw

van hen had, doch door liefde met hèn voordeel zocht, gretig aanvaarden, wat hem zoo gewillig en gaarne werd aangeboden? Hij zette haar als een kind op zijn knie, vlijde beschermend zijn machtige armen om haar heen en trachtte het haar voor een laatste maal te verklaren.

— Je kàn mijn vrouwtje niet zijn, Mea, óók al had ik die passie voor jou, die je wenscht. Ik kan niet deelen, mijn hoop, mijn verlangen, mijn verwachtingen, met een vrouw. Daarom kàn ik ook niet verlangen, door jou geïnspireerd te worden, want dan zou ik een deel van wat ik in het leven behaal, aan jou te danken hebben. Ik ben óók trotsch, ijdel, eerezuchtig, alles op mijn eigen manier. Wát ik bezit, mijn energie, mijn gedachten, mijn kijk op de dingen, wil ik voor mij houden, om, wat ook het resultaat er van moge zijn, het met recht en reden te mogen beschouwen als het hoogste en het beste wat er te bereiken viel.

Ik ben een leider, Mea, ik wil een leider blijven. En een leider moet één en ondeelbaar zijn, voor zijn werk en, mag geen zwakke oogenblikken kennen, noch invloed of hulp van anderen aanvaarden. Een Leider die van één houdt, is geneigd zich door dat gevoel te laten beheerschen en daardoor af te dwalen. Maar, hij moet juist over anderen heerschen, wil hij zijn taak kennen. En door nu geheel maar óók *uitsluitend* de Menschheid lief te hebben, door haar vóór te gaan, weet hij dat hij heerscht, doordat ze hem volgt.

Ga nu, Mea. Ik moet naar Den Haag; daar wacht weer werk op mij. Drijf niet te ver door, door alleen te werken op den *man*, in den mensch, als hij er naar streeft, ook voor jou, de *mensch* in den man te zijn. Ga, Mea.

Zijn stem klonk nu zacht, bijna verzoekend. En hij opende zijn armen; maar, nu drukte ze zich nog vaster tegen hem aan. En tranen beefden in haar stem.

— Laat me niet alleen, Willem, neem me mee, naar Den Haag. Neem me overal heen mee, om van je te houden en op je te passen. Wie weet of je niet iemand noodig hebt, die achter je kijkt, daar jij altijd vooruit staart. Je hebt immers vijanden, méér dan je weet of vermoedt. Je hebt ze allen tegen je gemaakt, het Partijbestuur, de Redactie, de Kamerfractie, Van Berghem met zijn kornuiten. En, wees toch niet zoo hoogmoedig, niet tè fier op je kracht. Juist omdat je maken en scheppen wil en kan, juist omdat je een dichter bent, kàn je niet zonder de inspiratie, die alleen de liefde schenkt. Je wilt geven, véél *geven*, elken dag opnieuw, altijd door, liefde, toewijding, opoffering, arbeid, maar dat moet jij toch ook op je beurt *ontvangen*. Jou moet immers ook altijd gegeven worden, om je bron stroomend te houden, om te voorkomen dat je je uitput, voor je werk ten halve gedaan is. En dát nu kan alleen een vrouw, de vrouw die lief heeft, die altijd bereid is liefde te geven, liefde op te dringen, zonder iets terug te vragen, alleen maar geeft

om te geven, zooals jij, zooals de dichter, je aan de menschen geeft.

En met een kreet trok ze zijn hoofd naar zich toe, perste haar mond op den zijne en kustte hem, innig, verlangend, begeerend, in overweldigenden drang van door te geven, te ontvangen. En Bouwer zoende haar terug, omdat ze lief was, en zijn bloed van gezonden jongen kerel er tegen in opstand kwam, dit levensbegeerende meisje nog langer terug te houden.

Plotseling ging de deur open. Van Berghem trad binnen, gevolgd door een heer, iets kleiner en dikker dan hij. Zijn gladgeschoren gezicht bolde kwabbig-vettig op van oververzadiging. Dikke, wellustige lippen vormden een mond, die weinig aan dien van een normaal mensch deed denken. De sterk gebogen neus teekende sluwheid; in de vettige kleine oogen scheen een substantie te zwemmen, wier uitdrukking kon afwisselen, al naar de gemoedstoestand van den persoon. Bij zijn onverwacht binnen treden, gluurde de heer kwaadaardig naar Bouwer en tegelijk valsch en begeerend naar Mea.

Zij had dadelijk haar hoofd terug getrokken. Nu, een tergende lach op haar mooi gezichtje, stond ze langzaam van Bouwers knie op. Daarna fronste ze streng de wenkbrauwen, tegen Van Berghem.

De heer met het vettig gezicht sprak het eerst.

— Wat een tref dat Hellinga niet bij ons is, zei hij schamper.

Bouwer hief minachtend den ruigen kop naar hem op.

— Dunkt je, partijgenoot Kaufmann? antwoordde hij, rustig. Nou, als je er op gesteld bent, voortaan Hellinga hier te zien, dan heb ik goed nieuws voor je. We komen hier spoedig een kracht te kort en daartoe zal ik hem aanbevelen. Dan weet je zeker wáár hij te vinden is, als je weer eens een spion op hem wilt zetten. Moest je me spreken, Van Berghem?

— Ja, wij allebei. Overigens, we hadden drie maal geklopt, voor we binnen kwamen.

— Neem de boekjes mee, Mea en vergeet niet ze te brengen. Ziezoo, vertel nu maar eens wat jullie voor nieuws hebt, als je het in een kwartier kunt doen. Ik moet de stad uit.

— We komen je namens het Partijbestuur en de Kamerfractie uitnoodigen tot een conferentie, ter bespreking van de groslijsten voor de Tweede Kamer-verkiezingen, zei Kaufmann, met rochelend geluid. Zes maanden zijn gauw genoeg voorbij en er is een massa werk te doen. Dunkt jou óók niet, dat er van dezen keer een aantal zetels te winnen valt?

— Ja, antwoordde de reus nu weer even gelijkmoedig als altijd, dat denk ik wél. En ik ben er zeker van dat menig een bij deze verkiezing zijn zetel voor goed verliest. Ik zal eens nazien, welke dag het mij het best schikt.

Dien eersten middag, bij de kennismaking en tijdens de koffie, was het Max opgevallen, dat Helen zich liefst op een afstand hield, van Gertrud. Ze had slechts nu en dan een woord tegen haar gezegd en scheen weinig te zijn voldaan, door de antwoorden van het meisje. Hij had, op reis reeds, Gertrud geraden zoo min mogelijk over haar vroegere omstandigheden te spreken, doch het nagelaten haar te zeggen, wát ze dan antwoorden moest, indien haar naar haar familie en verleden werd gevraagd. Hij had het niet van zich kunnen verkrijgen haar onwaarheden in te prenten, om tegen zijn moeder en zuster te zeggen.

Toen Helen naar haar kamer ging was hij haar gevolgd, om haar te vragen hoe ze over Gertrud dacht èn, of ze een weinig tegemoetkomend tegen haar wou zijn. Maar het bleek niet zoo gemakkelijk te zijn, daar zoo over te beginnen.

— Is er iets wat je hindert? had hij gevraagd. Ik hoop maar dat je er niet boos om bent, dat Gertrud hier een paar dagen blijft. Zoodra ik een woning gevonden heb, trouwen we. Het is dus maar een kwestie van ten hoogste een paar weken.

Ze had goed gevonden dat hij een sigaar aanstak. Maar na zijn vraag had ze hem eenige oogenblikken peinzend-onderzoekend in de oogen gestaard, als was hij een leerling van haar, dien ze van een leugen verdacht, voor ze, voorzichtig, antwoordde.

— Hinderen of boos zijn is het juiste woord niet, Max, had ze toen met nadruk gezegd. Maar, als je er werkelijk op gesteld bent te weten, hoe ik over dit geval denk, dan zul je er wel niets op tegen hebben, me eerst een vraag te beantwoorden. Is Gertrud, wat moeder en ik zouden noemen, wel een fatsoenlijk meisje?

Toen ze deze vraag had geuit, was het hem meteen duidelijk, dat zij geen ontwijkend antwoord zou aanvaarden. Of hij nu een romantische òf de meest aannemelijk-klinkende verklaring zou geven van de omstandigheden, die hem hadden gedrongen het meisje mee naar Holland te nemen, om er een nieuw leven te beginnen, Helen zou, als antwoord, slechts de schouders ophalen. Zoover hij haar kende, bestond voor haar niet de minste vaagheid aangaande de grens tusschen fatsoen en onfatsoen, als het haar eigen sexe betrof. En nu eerst begreep hij hoe onberekenbaar dom, ten aanzien van Gertruds reputatie bij zijn familie, èn,

hoe onwaardig jegens zijn moeder en zuster, zijn impulsieve daad was, het meisje thuis te brengen en er te doen inwonen, vóór ze getrouwd waren. Nu zag hij in, hoe redeloos-verliefd hij een ieder moest zijn toegeschenen, die hem dit tegen alle verstandig overleg in, had zien doordrijven. Want, hoè kon hij in de toekomst nu ooit verwachten dat Helen, als Gertrud zijn vrouw was, haar als een dame van eigen standing zou erkennen en waardig achten, als schoonzuster met haar om te gaan, nu ze op zoo avontuurlijke wijze met hem mee was gekomen. Ja, als Gertrud geld had bezeten, of iemand van talent was geweest, die meisjes werd veel vergeven. Maar, ze was slechts een dochter van een metaalbewerker, met een mooi gezichtje, als eenig bezit.

— Heb je een bepaalde reden, voor die vraag, Helen? had hij ten slotte, geuit.

Zooals hij wel had gezien, was deze wedervraag reeds overbodig.

— Nee, nù al niet meer, had Helen, een beetje bitter, geantwoord. Hoe is het mogelijk dat je àl dien tijd naar dat platte Berlijnsch hebt kunnen luisteren, zonder bij elken zin opnieuw, te rillen van afkeer. Dat meisje is niet alleen maar een doodgewoon volkskind, dat er, nu ja, aardig uitziet, maar ze heeft blijkbaar niet den minsten drang, boven haar niveau uit te stijgen, of, zich ook maar beter voor te doen, dan ze is. Elk woord dat ze zegt, verraadts haar opnieuw. Het eerste het beste Deutsche dienstmeisje, dat je hier bij een familie aantrof, zou haar taal, laat ik eerlijk zeggen, fatsoenlijker spreken dan zij.

— Je hebt niet meer dan een páár woorden met haar gewisseld, Helen, had hij heftig geroepen. Vind jijzelf het nu wel mooi en eerlijk, dáárnaar een heel mensch te beoordeelen?

Maar Helen had hem, zooals zij dat kon, doen zwijgen, door een koel-minachtend staren harer klare, eerlijke, blauwe oogen.

— Ieder woord dat ik nu nog van haar zou hooren, zou mijn oordeel over haar eerder verscherpen dan verzachten. Maar één ding moèt ik je zeggen, tot je bestwil, omdat je mijn broer bent. Tot nog toe heb ik je ongelukkige politieke afdwaling beschouwd als een poging om in het leven te slagen, zònder de moeilijke en langdurige voorbereiding, die op elk gebied gevergd wordt, als men geen bijzondere, natuurlijke gaven bezit. Ik heb je die afdwaling daarom niet vergeven, maar haar genegeerd. Nu je echter zelfs niet meer het huis van je moeder ontziet en er een meisje binnen brengt dat waarschijnlijk àlle recht op haar achting mist, nu moèt ik wel gelooven dat je, bewust, bezig bent, moreel totaal weg te zinken. Als Gertrud . . .

— Goed, goed! had hij haastig geroepen, ik beloof je dat je absoluut geen last van haar zult hebben. Ik ga er dadelijk werk van maken en als het mogelijk was, trouwde ik morgen al; dàn hoef je haar zelfs nooit meer te zien, als ze je zoo afstoot.

— Wel ja, haast je, rep je, zak maar finaal weg en ruk je heelemaal van het normale leven los. Doe maar gauw dien sprong in het duister. En het geld, om een huishouden op te zetten en een luxe-vrouw te onderhouden heb je zeker, òf je weet een plek waar het goud regent. Misschien heb je wel van een socialistisch Kamerlid geërfd.

— Geld? Ja, dat heb ik genoeg. Ik kan zooveel voorschot krijgen als ik wil, van die door jou zoo gehate lui. Maak je om mij maar niet bezorgd.

Toen was hij verstoord weggelopen, om met Gertrud, die met moeder geïllustreerde bladen zat te bekijken, wat te gaan babbelen. Maar het meisje verveelde zich al in huis en had verlangd dat hij met haar de stad in zou gaan, om modemagazijnen en café's te zien.

Daarna waren er dagen voorbij gegaan, zonder dat Helen had laten merken, dat ze haar haastig oordeel over Gertrud had herzien. En moeder scheen haar Duitsch, dat ze dien eersten middag zoo aardig had opgehaald, weer geheel te vergeten. Ze sprak Gertrud uitsluitend in het Hollandsch aan en vermeed uitvoerige gesprekken, met haar. Tot zijn wanhoop was Max aan den Burgerlijken Stand te verstaan gegeven, dat Gertruds papieren weer naar Duitschland terug moesten, omdat er op één een stempel ontbrak. Maar, het meisje scheen heel niet te merken, dat ze meer geduld werd dan welkom was en dat deed hem eenigszins in zijn tegenslag berusten. Ze was voortdurend opgeruimd en dankbaar voor elk woord en alles wat ze kreeg. Ook tegen hem werd ze zachtmoediger, ja, liever dan ze in Berlijn tegen hem was; dat wekte de hoop in hem, dat ze nu werkelijk op weg was véél van hem te gaan houden.

Hij sliep op zijn oude kamer, in de Helmersstraat, maar ontbeet er niet. Als hij thuiskwam, stond Gertrud hem soms al aan de deur op te wachten, een glans van blijdschap in haar mooie oogen. Het ontbijtuurtje vond hij het gezelligst van den heelen dag. Helen was dan al naar school en soms liet moeder hun een kwartiertje op zich wachten. Gertrud vertelde dan van haar vorderingen in de Hollandsche taal en van een Hollandschen roman, dien ze op haar manier aan het lezen was. Ze kon dikwijls geestig zijn en als ze dan soms, in een opopwelling van teederheid, haar hoofd tegen zijn schouder aanlegde en hem vleierend in de oogen keek, viel het hem moeilijk te gelooven, dat ze hetzelfde meisje was, dat door haar vader avonden achtereen was gezocht, in alle groote en verdachte café's van de wereldstad. Nu eens schaterde ze het uit, om een grap, die ze ineens bedacht, om een Hollandsch woord, dat ze alledwaast verhaspelde, ook wel, om een herinnering aan vroolijke dagen, met vrienden in Berlijn doorgebracht en dan betrok plotseling weer haar gezicht, begon ze te beven en drukte ze zich angstig tegen hem aan. Dan vroeg ze soms dringend, of hij

haar nooit zou alleen laten of terug sturen, naar Duitschland, daar ze niet meer zonder hem kon. Hij hield haar dan in de armen geklemd en nam zich plechtig voor, te trachten, door ijverige plichtsbetrachting voor altijd aan het Verbond te blijven en zodoende altijd in staat te zijn, voor haar te zorgen en haar het leven zoo prettig mogelijk te maken. En zij liet hem dan in den waan dat ze zich steeds méér en méér aan hem hechtte en dat alleen de vrees voor verwijdering van hem, haar ineens zoo angstig kon maken. Ze durfde zichzelf ternauwernood bekennen, dat niets dan de herinnering aan vroegere dagen en vroeger leed, haar zoo deed beklemmen en troost bij hem zoeken. Nog altijd leefde in haar de gedachte aan Hans, den grooten, blonden officier, den brutalen, pretmakenden vent, waar Max niets van weg had en wiens type toch het eenige was, dat haar kon voldoen en helpen, oud leed terug te dringen. Indien Max zelf niet kon maken dat ze hem vergat en hem niet voortdurend in haar brein voor zich kreeg, ter vergelijking met hem, welke dan ongunstig voor Max moest uitvallen, wát moest er dan wel van hun toekomst terecht komen? Ze zou hier wel op den duur vrienden vinden, viel haar dan in. Maar, zou Max goed vinden dat ze met hen omging? En, als ze eenmaal getrouwd waren en hij vond het niét goed, maar ze kon niet anders, ze moest naar zoo een toe, moèst, als de stem weer in haar riep, zooals vroeger zoo dikwijls, in Berlijn, wat dàn?

Deze aanvallen van ernst kreeg ze echter maar zelden en dan duurden ze ook maar kort. Gewoonlijk luisterde ze 's morgens, een trek van opofferingsgezindheid op het mooie gezichtje, naar zijn uitweidingen over het werk van het Verbond, waardoor hij haar dacht voor te bereiden op het leven, dat ze later te zamen zouden leiden. Maar het ging haar grootendeels voorbij en ze slaakte een zucht van ware verademing, als hij uitgesproken was. Dan vroeg ze of ze dien dag uitgingen, waarhéén en of het dáár gezellig was. Hij had haar al meegenomen naar Artis, waar ze had lopen coquetteeren tegen mannen en dieren en naar het Rijksmuseum, waar ze had lopen gapen, en spottende opmerkingen had gemaakt, over een dame, die een oud stuk naschilderde. Maar als hij antwoordde dat hij naar kantoor moest, of ergens een stakersvergadering toespreken, dan had ze plotseling een strak gezicht getrokken, alsof hij opzettelijk een groote verwachting in haar had verstoord. Dan begreep hij ineens, dat het niet haar verlangen naar zijn gezelschap was, dat haar deed vragen met hem uit te gaan, maar louter en alleen haar onrustige natuur, die maar geen bevrediging kon vinden in het gezelschap van moeder en het verrichten van kleine huiselijke bezigheden. Dat speet hem dan, om het feit dat ze daardoor blijken liet, niets om zijn moeder te geven. Maar ook moest hij wel denken, aan de naaste toekomst, aan hun huwelijksleven, waarin maan-

den konden voorbijgaan, dat er van uitgaan voor plezier niets kon komen en weken, dat hij niet of bijna niet thuis zou zijn. Hoe zou zij zich daar dan in leeren schikken? dacht hij dan wel, somber.

In opdracht van Bouwer had hij diens oordeel over het verschil van aard en bezigheden tusschen het Verbond en de Partij verwerkt in het schema van een propagandarede en deze zijn chef doen toekomen. Nu verwachtte hij dagelijks dat Bouwer hem zou melden, dat schema tot een volledige rede uit te werken en er een tournee door het land mee te gaan maken. De keeren dat hij op het bureau was, had hij genoeg opgevangen om te begrijpen, dat het Bouwers plan was, een buitengewone propaganda-campagne uit te voeren, die vrijwel het heele land moest omvatten. En daar zou hij wel ruimschoots zijn deel van krijgen, verwachtte hij.

Toen hij zekeren ochtend thuis aanbelde, kwam Gertrud juist aan met Annie. De meisjes liepen gearmd, alsof ze oude, dikke vriendinnen waren. Dat stemde hem al direct onaangenaam. Zijn betrekking aan het Verbond en zijn omgang met arbeiders hadden hem nog niet dat gevoel van gelijkheid bijgebracht, dat hem deze familiariteit met ondergeschikten als gewoon deed beschouwen. Niettemin zou het op hem geen dieperen indruk hebben nagelaten, als hij niet de overtuiging had bezeten, dat Gertrud, veel meer dan hem, hiermee Helen en moeder in háár gevoel van standsverschil had aangetast.

Het dienstmeisje moest boodschappen doen en Gertrud was met haar meegeloopen, zonder vooraf mevrouw Branders te raadplegen. De meisjes waren uitgelaten, lachten, ja gielden tezamen, alsof ze elkaar genoeg konden verstaan om van grappige invallen te wisselen. Toen Gertrud Max aan de deur gewaar werd, fluisterde ze Annie iets toe en lachte dan schel. Het meisje werd echter opeens weer ernstig en trachtte haar arm uit dien van Gertrud los te maken. Deze lachte nog toen ze aan tafel ging, hetgeen mevrouw Branders neerslachtig maakte, zooals Max bemerkte.

— Zijn de Duitsche jonge dames allemaal zoo vrij en excentriek Max? vroeg ze, toen ze een oogenblik met hem alleen was. En weten ze in Duitschland dan ook niets van standsverschil en doen die meisjes maar altijd precies wat ze willen? Gisteravond stond Gertrud in de keuken Annie iets te vertellen van een feestje, dat ze in Berlijn had bijgewoond. Te oordeelen naar wat ze zei, had dat feestje alleen bestaan uit drinken, dansen en onbetamelijkheden vertellen. En vanmorgen vroeg heeft Annie Helen verteld, dat Gertrud haar al een paar maal had gevraagd, of er geen café's waren, waar men na het sluitingsuur toegang had. Wat is dat voor conversatie en nog wel tegen een ondergeschikte? Nu zwijg ik nog van het feit dat het ongehoord is, dat een jong meisje als zij, dat op trouwen staat nog wel, in dergelijke gelegen-

heden belang stelt. In mijn meisjesjaren nam een jong meisje, dat zichzelf respecteerde, het woord café *nóóit* in den mond.

— Och, dat was immers maar een grapje van haar, antwoordde Max, wanhopig. Annie heeft haar natuurlijk verkeerd begrepen.

— Denk je? Nu, dat hoop ik dan maar voor Gertrud, maar nog méér voor jou, zei moeder, zuchtend. Het is voor mij zoo onprettig, allemaal, want ik had zoo graag veel van haar gehouden, omdat ze je vrouw wordt. Soms wou ik maar dat je al getrouwd was, dan had Helen er tenminste geen ergernis meer om. En dan heb ik er weer een zwaar hoofd in wat dat worden moet, met een meisje zoo geheel zonder ernst en met zoovéél gebrek aan goeden wil. Och, ik weet eigenlijk niet hoè ik het noemen moet, zei ze haastig, toen zijn gezicht betrok. Ze is soms lief genoeg, maar dat is toch niet voldoende voor een aanstaande getrouwde vrouw. En ik geloof ook wel dat zij graag wou dat het anders met Helen was, want ze heeft respect voor haar. Maar, dat is Helen ook wel waard, voegde ze er met trots aan toe.

Om Gertrud te doen merken dat hij ontevreden over haar was, ging Max na het ontbijt heen, zonder haar goeden dag te zeggen. Daardoor had ze ook geen gelegenheid te vragen of ze mee mocht. Volgens gewoonte belde hij eerst het Bureau op. Mea Landers zei, dat hij, op order van Bouwer, na de koffie op kantoor moest komen. Daarna ging hij naar het Deutsche Consulaat, om te informeeren naar het ontbrekend stempel op Gertruds papieren en vandaar naar Zuid, om eenige adressen van gemeubileerde kamers af te loopen. Bij twee daarvan was het dadelijk mis, toen hij zei dat hij nog trouwen moest. Aan het derde adres stond hem een echtpaar te woord. Man en vrouw leken precies op elkaar, waren even lang, even mager en hadden dezelfde ziekelijk-geëxalteerde oogen. Ze namen hem een soort examen in nieuwe godsdiensten en ethiek af en toen hij zei te drukke bezigheden te hebben om daarvan studie te maken, schudden ze tegelijk en even lang het hoofd. De man vertelde toen dat zij zéér hoogstaande lieden waren en daarom zéér veel deden aan religies en ethiek en aan hem liever niet verhuurden, omdat ze vreesden dat er op den duur onverdraagzaamheid zou ontstaan. De vrouw knikte overdreven instemmend, bij elk woord dat haar man zei en bij het woord „onverdraagzaamheid” knikte ze nog overdrevener en keek ze Max wantrouwend aan, als wou ze zeggen dat diè wel van *zijn* kant zou komen. Toen groette hij gehaast en liep wel een kwartier te peinzen, wat ze met hun ethiek hadden bedoeld.

Hij had nog tijd om nog één adres aan te gaan. Hier stond een groote slanke dame hem te woord, die hem in haar voorkomen en beschaving deed denken aan zijn zuster Helen. Toen hij haar overeenkomst met deze had bemerkte, luisterde hij nog maar terloops naar haar. De kamers waren wel vrij duur, maar al had de dame de helft

van dat bedrag gevraagd, zou hij toch niet hebben gehuurd. Hij was er van overtuigd, dat ze het geen drie dagen met Gertrud had kunnen vinden.

Tegen kwart voor een kwam hij thuis. Moeder en Helen zaten al aan tafel.

— Waar is Gertrud, moeder? vroeg hij, bevreemd haar niet te zien. Mevrouw Branders haalde spijtig de schouders op.

— Ze is uitgegaan, ik weet niet waarheen, zei ze dan.

— Annie weet het waarschijnlijk wel, merkte Helen schamper aan. Háár neemt ze geloof ik heelemaal in vertrouwen. Zielsverwantschap, misschien.

Dan zweeg ze; het meisje kwam binnen. Max wist dat Helen dienstpersoneel op een zóóveel lagere trap van ontwikkeling vond staan dan zijzelve, dat ze er slechts bij hooge uitzondering toe zou overgaan, er een ander gesprek mee te voeren, dan dat betrekking had op de werkzaamheden.

— Moeder, kan U dan óók niet zeggen hoè laat ze de deur is uitgegaan? vroeg hij, toen Annie de kamer verlaten had. Als haar maar niets overkomen is.

Helen lachte smalend.

—Nauwelijks een kwartier nadat jij weg was, denk ik. Het was nog vóór tien.

— Misschien is ze in het park gaan zitten lezen.

— Dát denk ik ook, spotte Helen. Ze is heelemaal een meisje om drie uur achtereen zoet met een boek op een bank te zitten.

— Wat wil je daarmee zeggen? vroeg hij driftig.

De bel ging met een ruk over.

— Dat zal ze wel zijn, zei mevrouw Branders, verzoenend.

— Nee, dát is haar belletje toch niet.

Hij zweeg, luisterde. Uit de stilte van de weinig belooopen straat scheen hij het geluid van haar stem op te vangen. Met wie kon ze spreken. Nu maakte Annie eerst open.

— Wiedersehen! verstond hij nu duidelijk.

Daarop klonk het geluid van een stevigen stap, op straat.

Max kleurde, voelde zich plotseling koud worden en toen heel warm. Dan tastte hij naar zijn oogen. Daar was het gevoel van doofheid weer, dat hij in München en Berlijn had gehad; net alsof hij tijdelijk blind was. Hij wreef de oogleden.

— Mahlzeit! zei Gertrud, opgeruimd. Ach nein, goeden middag, eet smakelijk, verbeterde ze snel.

Luidruchtig trad ze naderbij en kustte Max op de wang. Mevrouw Branders antwoordde haar flauwtjes en Helen keek haar een oogenblik zwijgend aan. Haar oogen schitterden, alsof ze een poos aaneen

druk gebabbeld had en haar gewoonlijk wat bleeke wangen gloeiden, als had ze in een draf geloopt, om op tijd thuis te zijn.

— Wat ben je laat, Gertrud, zei Max, toen ze zat.

— Das spijt mir, zei ze, met een oogknip. Ik hab' me verlaufen.

— Verlaufen, verlaufen? vroeg Max, verbaasd. Je hebt je niet te verlaufen, want je hoeft niet alleen de straat op te gaan.

— Sag' se, hoonde ze. Und mit die Annie darf ich óóch niet raus? Sag' mal, wil je mir vastbinden?

— Max, zei moeder, op verzoenenden toon.

Hij knikte en keek voor zich.

— Als jai me niet mitneemt, moet ik doch ja alleine aus, versteht se, ging ze voort. Daar bin ik jung voor.

— Nu is het genoeg geweest. Wees zoo goed te zwijgen.

— Kannst de selbst magge. Ik spreek, wannier iek wil. Und wenn 's dir niet gefällt. . . .

— Zül je nu je mond dicht houden, zei Max, gebelgd. Heb je dan heel geen respect voor moeder en Helen?

— Halt's Maul, jaiself! kreet het meisje, plots in woede uitbrekend. Ich lasse me nicht einschliessen, va-stehtste, du affe?

Dan zweeg ze, geschrokken. Helen stond op en liep de kamer uit, met een blik van verwijt op Max. Mevrouw Branders weifelde een oogenblik of ze haar volgen zou, maar bleef zitten, bij een smeekend gebaar van Max. Gertrud, heelemaal overdonderd door Helen's minachtend weggaan, bukte beschaamd het hoofd en begon te eten.

Ze was werkelijk uitgegaan om in het Vondelpark te zitten lezen. Dat had haar echter spoedig verveeld en ook was de najaarsochtend te guur, om lang achtereen stil te zitten. Toen was ze eerst den hoofdweg en later een laan doorgewandeld en daar door een heer aangesproken, die ook in de Verhulststraat, op kamers, woonde. Hij was grooter dan Max, blond en vroolijk en had haar, in het Duitsch, lieve complimentjes gemaakt. Zonder bedenken was ze naast hem blijven voortloopen en had, in het Paviljoen, onder een kop koffie met hem zitten babbelen. De kellner had hen blijkbaar voor een verloofd paar aangezien en zich verwijderd, toen hij aanstalten maakte om haar te kussen. Ze had er geen kwaad in gezien, gekust te worden en het eerder vreemd gevonden, als hij het niet had gedaan. Een kus telde niet. De blonde man was echter overmoedig geworden, had haar zijn adres gezegd en verlangd dat ze hem op zijn kamer zou komen bezoeken. Wandelend door de laantjes was het toen ongemerkt laat geworden, zoodat ze in een draf naar huis liepen.

Hij stond er op haar tot de deur te brengen en uit overmoedigheid stemde ze daarin toe. Eenmaal in huis, had ze echter bedacht dat, als Max iets bemerkte had, dat voor haar onberekenbare gevolgen zou kun-

nen hebben en daarom was ze maar direct tegen hèn uitgevaren. Dat had ze in Berlijn, tegen moeder, ook altijd gedaan, als deze wou opspelen, om haar laat thuiskomen en dat had haar dikwijls een standje bespaard. Maar nu het scheen, dat Max geen argwaan had, doch alleen verstoord was om haar laat komen, speet het haar alweer, dat ze zich had laten gaan. Nu immers, had ze Helen boos gemaakt, terwijl deze tòch al niet veel met haar ophad. Helen toch was de eenige in dit kleine gezin die nooit tegen haar sprak en zich gedroeg, alsof ze veel beter was dan zij. Maar dáárom juist had ze er van begin af, in stilte, naar verlangd vriendinnen met haar te worden, om dan door haar in aanraking te komen met de menschen met wie zij gewoonlijk omging. En nu had ze zelf die verwachting verstoord, door haar onbeuisd gedrag. Gertrud had de gewaarwording dat ze zich wel voor het hoofd kon slaan van spijt, om die domheid.

Ze bleef zwijgen en keek bijna niet van tafel op, behalve als mevrouw Branders haar iets vroeg. Dan antwoordde ze op stillen toon, bijna gedwee, om haar spijt over haar brutalen mond te doen merken. Dit maakte op moeder een verteederen indruk; ze vroeg zich af, of ze misschien toch het meisje verkeerd beoordeeld had. Uit alles bleek immers dat ze, wat ze dan al mocht hebben meegemaakt, nog maar weinig meer dan een kind was. En ging het verleden van het meisje, hoe dan ook, haar eigenlijk wel wat aan? vroeg ze, in zich zelve. Zij had haar eigenlijk als Max's aanstaande vrouw te zien en als niets anders. En haar oogenschijnlijk gemis aan beschaving, haar en Helens voornaamste bezwaar tegen Gertrud, ging in de allereerste plaats hèn aan. Hij had haar leeren kennen zooals ze was en zich met haar verloofd. Nu hij haar naar een vreemd land had meegenomen, viel de volle verantwoordelijkheid, voor haar, op *hem*. Als hij die nu dragen wou en genoeg van het meisje hield om af te wachten hoe zij zich ontwikkelde, dan stond het niet aan haar, als gastvrouw en aanstaande schoonmoeder, het kind moeilijkheden in den weg te leggen.

Na de koffie stond Gertrud, als bij plotseling besluit, resoluut op, met een vragenden blik naar mevrouw Branders. Ze ging naar Helens kamer en trad, toen zij op haar klopte antwoordde, regelrecht op haar toe.

— Juffrouw Helen, vergeef me, zei ze zacht. Ik heb er heusch spijt van, dat ik me zoo ongemanierd gedragen heb.

Helen keek haar verwonderd aan en wees haar een stoel. Het was voor het eerst dat Gertrud op haar kamer kwam en ook, dat ze haar rechtstreeks aansprak. Dat het meisje nu geen Berlijnsch sprak en niet één Hollandsch woord gebruikte, voelde ze als een hulde aan háár zuivere kennis der Duitsche taal. En nu Gertrud beschouwend met dien critischen blik, waar haar leerlingen zooveel respect voor hadden, moest

ze tot haar verwondering erkennen, dat ze nog mooier was dan haar tot nog toe was opgevallen. De tranen in haar oogen en in den klank van haar stem, zeiden haar dat het berouw van het meisje oprecht was. Die overweging deed in haar dezelfde gedachte opwellen, als die haar moeder genoopt had, toegevender te zijn, in haar oordeel over Gertrud.

— Stuur Max je? vroeg ze vriendelijk.

— Nee, hij weet niet dat ik naar U toe ben gegaan. Is U nu niet meer boos op me? Neen, toch?

Helen schudde het hoofd. Ze had dan ook geen reden, op dit meisje verstoord te zijn, wegens haar gedrag. Ze was niet verantwoordelijk voor haar, omdat ze haar leerling niet was. En wat Gertrud betrof, die was toch niet uit zichzelf in dit huis gekomen. Max had haar immers meegebracht.

— Nu, ik vind het heel lief van je, dat je uit jezelf bij me komt, Gertrud, zei ze.

Dat was de eerste keer dat ze het meisje bij haar naam toesprak; ze bemerkte dat het een blos van vreugde bij haar opwekte.

En te vergeven heb ik je eigenlijk niets, want je hebt tegenover mij niets misdaan. Maar, zeg nu eens, hou je zóó weinig van Max, dat je aanleiding kunt geven tot scènes als daarstraks?

— Och, ik hou wél van Max, antwoordde Gertrud, al weer blijzorgeloos, nu Helen vriendelijk was en haar bij haar naam aansprak. Van U en mevrouw Branders hou ik óók wel.

Helen lachte droevig. Wat wou Max toch eigenlijk van dit kind? Want, trots alles, méér dan een kind was ze toch niet.

— Ja, maar om met iemand te trouwen, moet men héél véél van hem houden. En dát doe je toch niet, geloof ik.

Gertrud haalde de schouders op en keek naar een doosje sigaretten.

— Rookt U ook? vroeg ze.

— Nee, maar als je het graag wilt, mag je er wel een opsteken. Hier is het niet zoo slim als in de huiskamer, bij moeder.

Tegelijk dat ze dat zei, voelde ze groote verwondering om haar toegevendheid. Ze vond zichzelf onstandvastig en meende dat ze zich liet bekoren, door een lief gezichtje en schitterende oogen.

Als je dan niet zoo véél van hem houdt, had je wellicht beter gedaan, niet met hem mee te gaan, naar Holland, zei ze, haar het doosje voorhoudend.

— Max wou het zoo graag en mij was het eender. Hiër of dáár, wat komt het er op aan? En hij was zoo goed voor me.

Haastig stak ze nu een sigaret op. Daar had ze zich bijna versproken. Max had nadrukkelijk gezegd dat ze over het gebeurde zwijgen moest.

— En als jullie nu eens getrouwd bent en je kunt het niet met elkaar vinden?

— Dan ga ik maar weer naar Berlijn terug.

— Dat gaat dan zoo eenvoudig niet. Maar het kon wel eens blijken dat je van een ander meer gaat houden dan van Max. Want, je kan toch wel veel van iemand houden, niet? Wat dan?

Het was er uit, voor ze zich er rekenschap van gaf en ze had er onmiddellijk spijt van. Zoo iets zou ze toch ook nooit hebben durven vragen aan een van haar vriendinnen en ten opzichte van haar zou zoo'n veronderstelling toch nooit in haar zijn opgekomen. Hoe kon ze dan nu zoo indiscreet, zoo laf zijn tegenover dit meisje, dat haar gastvrijheid genoot? Een ondeelbaar oogenblik hoopte ze dat Gertrud haar niet verstaan had of, die vraag negeerde.

Voor Gertrud was het een bijna directe zinspeling geweest op haar wandeling met den vreemden heer. Maar, dadelijk zag ze in dat, indien Helen ook al iets *vermoeden* mocht, ze toch niets kon *weten*. Gewend geraakt, zoolang ze kalm was, haar gelaatstrekken te beheerschen, lachte ze Helen onschuldig toe, als had ze een aardigheid gezegd.

— O, zei ze onbezorgd, die dan leeft, dan zorgt.

Ze was er van overtuigd dat het verschil tusschen haar beiden nu geheel uit de wereld was en Helen nu een vrij wat beteren indruk van haar had, dan tevoren. De leerares las deze gewaarwording op haar gelaat, maar ze had nu te zeer te doen met het meisje, om haar die illusie te ontnemen. Toen, begon ze maar, met veel tact, over onderwerpen te praten, waar Gertrud zich niet aan stooten kon.

Max keek verwonderd van de een naar de ander, toen Helen en Gertrud, nog druk babbelend, de huiskamer binnen kwamen. Bij haar weggaan gaf Helen Gertrud de hand en deze riep haar op verheugden toon „wiedersehen” na.

Toen Gertrud de kamer had verlaten, had moeder hem er op gewezen, dat het voor een deel zijn schuld was, indien het meisje op eigen gelegenheid wandelen ging. Aan haar, een oudere vrouw, had ze niet veel. En ja, nu hij haar toch mee naar Amsterdam had genomen, was het heel begrijpelijk dat ze wilde uitgaan en de stad zien.

Hij had er op geantwoord dat hijzelf evenmin uitging. De Vakbeweging was een onderneming, net als elke andere zaak en verlangde dat de beambten, die ze bezoldigt, in haar dienst werkten. Ja, hij zou Gertrud mee naar kantoor kunnen nemen, of naar een vergadering, waar hij moest spreken; maar, wat had ze dáaraan?

— Altijd beter dan haar alleen en aan haar gedachten over te laten, had mevrouw Branders gezegd. Denk daar maar eens over na.

— Heb je idee met me mee te gaan, Gert? vroeg hij nu, toen Helen weg was.

— Och ja, wenn du willst, zei ze, onverschillig. Waar gaan we dan heen?

— Ik moet eerst naar het bureau en heb misschien een paar uur te werken. Maar misschien schiet er naderhand nog tijd over, om kamers te gaan zien.

— Ach nein, dat ist ja doch zoo langweilig, pruttelde ze. Dan moet ik naar dat werken kijken. Neem me lieber Heutabend mit.

— Vanavond? vroeg hij. Waar zou je dan heen willen?

— Ik möchte wahnsinn gerne mal wat dansen gaan, antwoordde ze, begeerig en vleierend. Du.

Een schim schoot voor hem op: Olga. En meteen moest hij aan Landauer denken, heelemaal omzwaachteld, in het gasthuis. Hij rilde.

— Nee, dat doe ik niet, zei hij op beslist toon. Je weet dat je me stellig beloofd hebt, niet te dansen. Ik hou je aan je woord.

— Maar we kunnen toch wel zitten kijken naar het dansen van anderen, sputterde ze tegen. Sagen sie mal, Frau Branders, is dat eine zonde?

— Bewaar me, zei moeder lachend, dan zou de wereld vol zondaars zijn. Zoo erg is het gelukkig nog niet. Kom, Max, dáár kun je niets tegen hebben. Ga vanavond een uurtje met haar . . .

— Nach Mille Colonnes, juichte Gertrud, Ja, Max?

— Goed, zei hij lusteloos.

Hij zag in dat hij een weigering onmogelijk tegenover moeder rechtvaardigen kon, zonder haar dingen te zeggen, die zij nooit te weten mocht komen. Maar toch voelde hij zijn toestemming als een lafheid.

De wachtkamer van het Bureau was bijna geheel vol met mannen, die druk praatten en schertsten, met elkaar. Max kende velen van hen, vakvereenigingsbestuurders, die hij wel op vergaderingen had ontmoet. In een hoek stond een groepje ernstiger te redeneeren. Max ving woorden op, die hem aan de verkiezingsactie deden denken en ook hoorde hij eenige malen het woord „conflict”. Een oude man becritiseerde den leider van de socialistische kamerfractie, Dr. Averling, die volgens hem te duidelijk liet merken, dat hij op een ministersportefeuille gebrand was. Een jonge vent, met den levenslustigen snuit van een bouwvakarbeider, vertelde de nieuwste grap op Kaufmann, op zóó overtuigenden toon, dat er steeds meer luisteraars om hem heen kwamen staan. Hoewel Kaufmann, een redenaar vol dikke rethoriek en zware pathos, méér dan eenige andere spreker van de Partij gevraagd werd voor vergaderingen, met de domsten uit de laagste lagen en altijd veel succès had, was hij onder de meer ontwikkelde arbeiders evenmin gewild, als bij de eerlijken en idealisten, in de Beweging. Behalve zijn vettig, wellustig gezicht had hij zijn gehuichel tegen zich, zijn femelige praatjes over zijn ziel, waarmee hij gunsten verwierf bij sentimenteele en onevenwichtige

vrouwen. Zijn nieuwste avontuur was echter minder voordeelig voor hem geëindigd. Toen hij een jong-getrouwde vrouw de laatste brochure over hogere ethiek, die hij haar beloofd had, op een zeer ongelegen uur kwam brengen, had haar man, een suikerbakker, bij uitzondering geen nachtdienst. De verteller gaf er een plastische voorstelling van hoe de echtgenoot, een kerel als een boom, Kaufmann drie minuten aaneen buiten het venster had gehouden en hem met een schop onder zijn achterste de trap had afgejaagd. Zelfs als het verhaal niet heelemaal waar was, bezat het genoeg gegevens om er om te lachen en Kaufmann er bij gelegenheid tusschen te nemen.

Het loket werd opgeschoven; een man met rood snorretje boog het hoofd er door.

— We gaan beginnen, mannen. Allen van de Eerste Afdeeling aanwezig? Sectie één, Walters!

— Present, Hellinga! antwoordde een korte, ineengedrongen man.

Max knikte zijn kennissen toe en ging naar binnen. Buiten Hellinga was alleen juffrouw Van Seventer op het hoofd-kantoor.

— Hier ben ik al wèer, juffrouw Van Seventer! riep hij haar toe.

De gesprekken, in de wachtkamer en de grappen op Kaufmann hadden hem opgemonderd en zijn ergernis, om Gertrud, verdrongen. De drukte had hem goed gedaan en zijn belangstelling opgewekt. Conflict, actie, dat beduidde werk, inspanning en aanpakken. Het halfbakke geluier verveelde hem. Hij hoopte maar dat hij ruimschoots zijn deel in de bezigheden zou krijgen.

— Dag Branders. Ga zitten. Maar hou er voortaan rekening mee dat ik Suze heet.

— Best, gaf hij, vroolijk toe. En mij noemt mijn moeder altijd Max. Juffrouw Landers er niet?

Suze wenkte vlug naar den rug van Hellinga. Nu herinnerde hij zich flauw, ergens terloops gehoord te hebben dat Mea Landers met een Frits Hellinga verloofd was. Dat was deze dus, waarschijnlijk. Maar, waarom zou dan niet haar naam genoemd mogen worden, in zijn bijzijn? vroeg Max zich af. Was dien dan fetisch verklaard?

— Mea werkt met Bouwer samen, zei het meisje, kalm. En onze kameraad hier, Frits Hellinga, is haar verloofde.

Deze keerde zich bij het noemen van zijn naam even haastig om en knikte tegen Max. Hij knikte terug, staarde daarbij een moment in een paar gevoelige, droomerige oogen.

— Ik wou graag een voorschot opnemen, Bouwer heeft het me toegezegd. Drie maanden salaris. . . . ik ga trouwen, weet je. . . .

— Ja, ik heb het hier al genoteerd. Bouwer verwacht je, maar we kunnen wel eerst die geldkwestie in orde maken.

Ze sloeg een boek om, zocht naar een rubriek. Max keek intusschen

in zijn tasch, naar het verkort financieel verslag van zijn reis. Door het geopend loket drongen stemmen uit de wachtkamer het kantoor binnen. Dat weefde een sfeer van denken en handelen, die hem aangenaam beving. Hellinga praatte nog met Walters, liet hem een stukje platten grond zien, ter vergelijking met een staatje in een boekje. Toen reikte hij hem het boekje benevens een pakje drukwerk over.

— Sectie twee, Coremans! riep hij.

— Hier heb ik het, zei Suze. Je maand-salaris bedraagt driehonderd en tachtig gulden, dat is dus over drie maanden elf honderd en veertig gulden. Er zijn duizenden onderwijzers en arbeiders die het met minder dan de helft moeten doen, Branders.

Ze zei het zoo maar, zonder nadruk, maar Max trof toch de waarheid van haar opmerking. Die menschen, die zooveel minder verdienden dan hij, deden tenminste nog nuttig werk. Maar wat voor goeds of nuttigs had hij eigenlijk, tot nog toe, voor zijn inkomen uitgevoerd?

— Het is reglementair vastgesteld, antwoordde hij, als achtte hij zich tot een verklaring verplicht. Maar nu ik trouwen ga, zal ik er wel niet te veel aan hebben, denk ik. Hier heb je mijn Duitschen onkostenstaat, Suze.

Ze keek het blad papier vluchtig door en legde het dan in een la.

— Dat zie ik straks wel na. Ja, ik had het gehoord, je gaat trouwen, niet?

Max keek haar verbluft aan, toen ze zei dat het Bureau nauwkeurig op de hoogte was met de omstandigheden van zijn beambten. Alles, Gertrud aangaande, was geboekt, als gold het een zaak van het Verbond, tot zelfs de fabriek waar haar vader werkte. Nog meer dan deze mededeeling wekte zijn verbazing op, het feit, dat in de jaren dat hij aan het Bureau verbonden was, hem iets verborgen was gebleven, waar zij binnen eenige weken al achter was.

— Verdomd, hoe weten ze dat allemaal hiër?

— Door den specialen dienst van het Duitsch Verbond, natuurlijk. Trek je het toch niet zoo aan, Max, voegde ze er, op hartelijken toon, aan toe. De Arbeidersbeweging is immers één groote familie en als je Gertrud een goed kameraad wordt, zal ze hier véél broers en zusters vinden. Wij hebben méér met het heden, dan het verledene te maken.

Ze vulde een vakje in het boek in en schreef toen een giro-cheque.

Laat Bogaerts haar even teekenen en stempelen, zei ze dan.

Een oogenblik aarzelde ze; toen zei ze zacht:

Mag ik je een kameraadschappelijken raad geven, Max? Hou, als je getrouwd bent, Gertrud buiten je vroegeren maatschappelijken kring, óók in de Partij. Ze is immers een arbeidersmeisje, nietwaar? Welnu, haal haar dan niet uit haar sfeer, dat kan nooit goed zijn. En als je je voorneemt, in de Arbeidersbeweging te blijven, doe het dan niet half en

ga met haar in een werkmansbuurt wonen. Misschien zou dat voor jezelf ook niet eens zoo kwaad zijn.

Zijn gelaat klaarde op.

— Ik vind het heel aardig van je, dat je dat zegt, Suze, zei hij. Je hebt waarschijnlijk wel gelijk. Maar, weet je, wáár vind ik zoo gauw een woning? Ik heb er geen slag van, kamers voor twee te zoeken, geloof ik. Ik ben er vanochtend op uit geweest. . . .

— Was je op gemeubileerde kamers uit? vroeg ze verwonderd.

— Ja, hoezoo?

— Waar is dat goed voor? Die zijn immers veel te duur en wát moet je vrouw dan uitvoeren? Die weet dan met haar leegen tijd geen raad. Max, doe het niet, zoek een woning waarin ze werken kan, waar ze het huishouden kan doen. Je mag een jonge, gezonde vrouw geen aanleiding tot luieren geven. Als je niet spoedig iets vindt, naar je zin, zeg het mij dan. Jullie kunt voorloopig misschien wel bij moeder inhuren, we hebben nu toch twee kamers over de hand.

— Woon je in zoo'n groot huis? vroeg hij, vroolijk. Maar dan behoort jij óók tot de bourgeoisie.

— Mallert, het is heelemaal geen groot huis. We hebben de tweede verdieping en den heelen zolder in gebruik, omdat die anderen hem niet noodig hadden. Dat wil zeggen, een zolder wás het, want vader heeft er heusche kamers van gemaakt. Maar nu mijn broer een zaakje opzet, slaapt hij buitenshuis.

— Waar is dat dan? Ik zou wel willen.

— Weet je dat nog niet eens? Op de Lindengracht. Enfin, jij bent nog nooit thuis geweest, maar vader is anders bekend genoeg.

— Lindengracht, dat is in het hartje van den Jordaan, niet?

— Ja, stemde ze lachend toe. Bevalt je dat niet?

— Juist wèl, ik vind het reuze. Ik had er lang zin in, den Jordaan van wat dichterbij te zien. Ik moet dat leven ook eens meemaken.

Suze wipte spottend het hoofd op.

— Dat leven dáár, is precies als het leven overal in de wereld, mijn jongen, zei ze, een beetje eigenwijs. Stel je er maar géén romantiek van voor en ga er niet wonen om heldentypen te ontmoeten, want die vind je daar nèt zoo min, als ergens anders. Die vind je uitsluitend in die malle romans van overspannen schrijvers.

Max zette zoo'n teleurgesteld gezicht, dat ze er om schateren moest. En toen lachte hij vanzelf mee.

— Suze, zei Hellinga, zich even omkeerend, ik kan niets verstaan. Sectie vijf, Van Hilst!

— Wordt er ook nooit gevochten? vroeg Max, schijnbaar terneergeslagen. Beneem me deze laatste illusie nu niet, Suze.

— Gevochten wordt er zat, antwoordde ze geruststellend. Elke dag

vuistduels, huiselijke revoluties en buurtgevechten. Kom maar eens kijken, vader is meestal thuis, hij is zonder werk. Lindengracht zeven en twintig.

Bogaerts zat nu alleen, op het hoofdkantoor. Hij ging met Max aan het rooktafeltje zitten en stempelde en ondertekende op zijn gemak de cheque.

— Je gaat trouwen, nietwaar? vroeg hij, zacht. Mijn vrouw zou graag met je aanstaande kennis maken. Heb je idee Dinsdagavond bij ons te komen? Dan verwachten we nog meer partijgenooten. Je moet weten dat het een hobby van Elly is, in haar huis 'n intellectueel centrum te stichten. Ze wou dien avond vast instellen, voor vrienden en kennissen, om met elkaar in kennis te komen en te praten. Kunnen we op je rekenen?

— Heel graag, zei Max, verrast.

Hij dacht al niet meer aan Suze's raad, ten opzichte van Gertrud en meende dat dit een goede gelegenheid was om deze met den kring, die voortaan de hare zou zijn, in kennis te brengen. Mevrouw Bogaerts was van goede, burgerlijke familie, zoo een waar Gertrud, dat wist hij, graag mee om zou gaan.

Gertrud zal het heel prettig vinden, voegde hij er aan toe. Is Bouwer binnen?

— Ja, maar ik zou je toch raden, eerst te kloppen.

Max meende een tikje ironie in zijn stem te onderscheiden en toen moest hij opeens aan Suze's wenk denken, toen hij naar Mea vroeg. Nu snapte hij, wat zij daarmee bedoeld had, maar vond toen de situatie nog onbegrijpelijker. Als Bouwer er dan reden toe had, Mea bij zich op kantoor te houden, waarom had hij dan óók haar verloofde op het bureau genomen? Het leek wel dat die drommelsche kerel alles in stijl wou doen.

— Wel, dan klop ik maar, zei hij, met een blik van begrijpen.

— Denk er aan, Branders, niet spreken over mijn uitnoodiging. Er is op het oogenblik tweespalt tusschen hem en het Partijbestuur en ik had graag dat die buiten mijn huis bleef. Ik dien liever niet voor buffer.

Max klopte aan; twee stemmen antwoordden. Binnenkomend zag hij Mea aan Bouwers bureau zitten. Hijzelf stond voor een kolossalen platten grond, van Amsterdam, die een heelen wand besloeg.

— Branders, zei hij, met zijn vroolijk-bulderende stem, als je iets in vertrouwen te behandelen hebt, zeg het dan eerst, dan sturen we de kleine meid naar haar eigen kantoor.

Mea oogknippte gutig en stak de tong tegen hem uit. Max vond dat ze mooier en met den dag ondeugender werd. Ze nam een sigaret uit een aardig bewerkt kistje, dat voor haar stond en hield dat Max ook voor. Hij nam er een, maakte bij zichzelf de opmerking, dat ze zich

al als gastvrouw voordeed. Het meisje keerde den mannen nu den rug toe, boog zich over een kaart heen en vulde kolommen in, in boekjes, zooals hij ze Hellinga aan de mannen der Secties had zien uitreiken.

Nu viel zijn blik op de kaart, waarop Bouwer gekleurde teekens zette. Ze was, bijna rechtlijnig, in ongelijke vakken verdeeld. Max bemerkte dat die vakken in de arbeiderscentra, in Centrum, Oost en West, kleiner van oppervlakte waren, dan in Noord en Zuid. Aan een anderen wand hingen kaarten van die kleine vakken afzonderlijk, vier à zesmaal vergroot. Deze, zoowel als de groote platte grond, waren gemerkt met kruisjes, nulletjes en stippen, in verschillende kleuren.

Daar sta je paf van, hè jongen? zei Bouwer, opgeruimd. Dat is werk van Frits Hellinga, den verloofde van onze Mea. Nu ja, ik heb er ook een handje aan geholpen.

— Hoor zoo'n zeur eens aan, spotte het meisje. Ben je nu wèrkelijk te bescheiden om er voor uit te komen, dat het voor drie kwart jouw werk is. Frits heeft hèm geholpen en dat zou die goeie jongen direct erkennen, als je het hem vroeg.

— Stil nou maar, zei de groote man, ongeduldig. Bekijk die kaart maar eens op je gemak, Branders. Je zult er, in de eerstkomende maanden, heel wat mee te doen hebben. Heb je er nu een idee van, wat het moet beteekenen?

— Een strategisch plan voor de verkiezingsactie? vroeg Max.

Bouwer keek hem onderzoekend aan en liet zijn hand zwaar op Branders' schouder neerkomen.

— Goed geraden, zei hij, een beetje spottend. Er wordt in de wachtkamer zeker al druk over gesproken, dat je het zoo gauw door hebt.

Max doorstond kalm zijn blik. Hij ontwaarde in zich een steeds sterker gevoel van genegenheid voor dien man, om zijn kracht en geweldige energie en om den levenslust, die heel zijn wezen als in zonlicht deed stralen. Het scheen wel dat, elken keer hij bij hem kwam, Bouwer grooter en machtiger en nog meer van levensblijheid vervuld was, dan tevoren. En toch leek het Max soms, dat dit nog niet eens de *beele* mensch was, maar dat Bouwer een belangrijk deel van zijn wezen verschool, achter dien rijkdom van uiterlijkheid.

In werkelijkheid had de vriendschap tusschen Mea en den leider dezen in die weinige dagen rijper en zelfs levendiger gemaakt, dan hij reeds was. Sedert hun gesprek, dat zoo onverwacht door Kaufmann en Van Berghem gestoord werd, werkte Mea dagelijks eenige uren bij hem op kantoor. En zooals hij Kaufmann aangekondigd had, was Frits Hellinga reeds den volgenden dag als tijdelijk beambte aangesteld. Deze, een bouwkundig teekenaar, die om het droomerig-revolutionnaire van zijn wezen, achtereenvolgens uit particuliere, staats- en gemeentebetrekkings ontslagen was, beschouwde zijn aanstelling als een gemeenschappelijke daad

van Mea en Bouwer. Naast zijn bijna romantische liefde voor het meisje, dat voor hem een socialistische fee was, ontlook nu iets als een mystieke vereering voor den sterken leider, die, toen hij zijn oogenblik van optreden gekomen achtte, Van Berghem, die hem in den weg stond, als het ware van zijn plaats had weggevaagd, met één enkele rede, op het Congres. Zijn betrekking aan het Verbond, die hem van het spook der komende ontbering had verlost en hem in de gelegenheid stelde Mea dagelijks, zij het dan soms maar vluchtig, te zien en te spreken, had zijn ontvankelijk gemoed doen vervullen van dankbaarheid voor den man, die hem haar met één enkel machtswoord verschaft had. En hoewel Mea gedurende de laatste dagen bijna geen uur vrij voor hem had, geheel voor Bouwer scheen te leven en dezen zelfs twee keer op een reis had vergezeld, waren zijn geloof en vertrouwen in hen beiden ongeschokt gebleven. Wat hij, meer dweeper dan realist, van Mea verwachtte en verlangde, den lach harer levensgrage oogen, haar koelen kus, op zijn wang, haar kinderlijk-geduldig luisteren, als hij over zijn, nog primitieve, ideeën van toekomstigen wereldbouw sprak, verkreeg en behield hij toch van haar. Dat ze veel en graag in Bouwers privé-kantoor was, bijna uitsluitend over hem sprak en zijn oordeel vereerde als een evangelie, achtte hij geen ontrouw aan hùn liefde. Ook voor hem was de Leider een bijzonder mensch. En daar Mea hem nooit de *werkelijke* reden tot haar verlovings met hem had verteld, was hij ervan overtuigd, dat ze hem uit liefde had genomen.

Bouwer dacht over zijn verhouding met Mea niet na; daarvoor had ze zich te plotseling aan hem gegeven, ja, zich opgedrongen, in haar opbruisende begeerte, één met hem te zijn. En, hoewel hij haar aanvankelijk traag aanvaard had, kende hij er nu nog slechts vreugde en voldoening om. Dra was hem gebleken dat haar liefde hem niet van zijn werk afleidde, doch eerder zijn lust ertoe aanwakkerde. Als hij haar warmen kus op zijn mond voelde en haar blik vol overgave in zijn oogen straalde, dan was het hem, als dompelde ze hem onder in een golfstroom van nieuwe jeugd en levensbehagen, die hem sterker en energieker maakte.

Mea leefde, genoot en werkte nu met hem; ze begreep hem en waakte oplettend dat zijn wil en bedrijvigheid niet verflauwden. En naast hen beiden leefde, werkte en streed Hellinga, vurig en met heel zijn wezen, die de wereld slechts scheen te zien door zijn eerlijke droom-oogen en te verlangen, dat deze toestand nog lang mocht voortduren.

Hellinga, Mea en Wieler, de voorzitter van den Metaalbewerkersbond en Bouwers oudste vriend, hadden den leider vergezeld naar de conferentie met het Partijbestuur. Tot deze bijeenkomst had hij rechte toegang, als lid van het Partijbestuur, terwijl hij zijn medebestuurders van het Verbond er niet vooraf van in kennis had gesteld. En toch, hoewel

hij feitelijk zonder volmacht ging, had hij, met zijn breede schouders, daverende vuist en geweldige stem, die elke ruimte vulde en elk geluid overdonderde, de leiders en hooge funktionarissen van de Politieke Partij weten te suggereeren, dat hij alleen, tegenover hen allen, de honderdduizenden van het Nederlandsch Vakverbond vertegenwoordigde. Beurtelings hadden de anderen te kennen gegeven dat ze hem slechts zagen als *persoon*, als Partijbestuurder en geenszins als vertegenwoordiger van het machtig Verbond. En toch had hij door hen heen gezien dat zij allen wel *wisten*, dat de honderdduizenden zich zouden voegen naar zijn oordeel, zijn stem, zijn breede, machtige schouders.

Inderdaad hadden ze dat dan ook, in den loop der besprekingen, openlijk toegegeven. In steeds weer afwisselende en veranderende bewoordingen hadden zij gepoogd, hem te bewegen, zijn invloed bij het Verbondsbestuur aan te wenden, dat dat machtig lichaam de aanstaande verkiezingsactie zou voeren onder leiding van de Politieke Partij, zooals het dat de vorige malen had gedaan. En telkens had hij de, deels sluwe, deels waarlijk intelligente, tegenstanders handig gepareerd en hun voorstel resoluut en zonder eenig voorbehoud afgewezen. Toen ze hem, ten slotte, als belooning, een ministersplaats in het vooruitzicht stelden, in geval de Partij en het Verbond den verkiezingsstrijd wonnen, had hij luidop gelachen. Ja, bulderend van vroolijkheid had hij, tot ongerustheid van het gansche Partijbestuur, uitgeroepen dat, als hij het oogenblik daartoe gekomen achtte, hij zichzelf wel minister maken zou en dan tevens diè portefeuille uitzoeken, die hij, in verband met zijn funktie aan het Verbond, het meest gewenscht vond.

Mea en Hellings, die hem hadden vergezeld om aantekeningen van het besprokene te maken, waren ieder naar hun aard onder den indruk gekomen van Bouwers overdonderend optreden. Het meisje had het herhaaldelijk uitgeschaterd, om zijn komische uitvallen en behendig verweer; de jonge man had getrild van geestdrift, om zijn sterken wil en uitbottende kracht. Wieler had ook een paar keer gesproken, doch zijn woorden waren weinig meer dan een bevestiging van het betoog van zijn leider en vriend geweest.

Bouwer deed de conferentie opzettelijk mislukken, wetend dat ook in deze kwestie het geheele Verbondsbestuur achter hem zou staan. En terwijl hij den schijn aannam, de woorden der andere sprekers aandachtig te volgen, werkte zijn brein aan het machtig plan, tot welks voorbereiding hij Hellings's bijstand noodig oordeelde. Den dag van de conferentie nog, ontwierp hij met hem het schema van een campagne, welke elke actie, die ooit tevoren en voor welk doel ook gevoerd was, moest overtreffen.

Ze werkten tot in den nacht en, sinds dien, dag en avond aaneen. Er werden van Amsterdam en alle provincie-hoofdplaatsen speciale

kaarten gemaakt, die plaatsen werden in districten en deze weer in secties verdeeld, naar de dichtheid van de bevolking. Volgens deze kaarten ontwierp Bouwer een geperfectioneerd systeem van huisbezoek en openbare bijeenkomsten, in woningen, zalen van verschillende grootten en in de open lucht. In overleg met plaatselijke vakvereenigingsbestuurders wees hij over elke Sectie een Hoofd aan, dat op den bestemden dag de actie in zijn wijk moest inleiden en besturen. Hellinga, die met de Hoofden in voortdurende verbinding stond en hun persoonlijk de consignes gaf, moest elk hunner in overweging geven zich eenige assistenten te kiezen, uit de denkende leden van vakvereenigingen.

Eerst moest nu de sectie-verdeeling in de Hoofdstad worden doorgevoerd. Was die zoover in orde dat de Sectie-Hoofden nog slechts hun consignes afwachtten, dan zouden, beurt voor beurt, de provinciehoofdsteden evenzoo bewerkt worden, legde Bouwer Max uit. De platte gronden dier steden waren gereed, doch de onder-verdeeling moest worden toegepast in overleg met plaatselijke bestuurders. Elke kaart apart zou door een hoofdbestuurder van een bond naar de bestemde plaats worden gebracht, waar hij dan dezelfde taak op zich moest nemen, als Hellinga in Amsterdam verrichtte. In elke hoofdstad moest een centrum worden gesticht, vanwaar uit de propaganda in de heele provincie kon worden geleid. Van andere groote plaatsen moesten platte gronden worden vervaardigd, naar het voorbeeld der kaarten van de hoofdstad en in elk dier plaatsen moest een centrum worden gesticht, voor hetzelfde werk in de omliggende dorpen. Bouwer rekende voor dat, bij hard en energiek aanpakken, het voorbereidend werk in Januari gereed kon zijn. Dan moesten alle steden en dorpen, in het land, zijn onderverdeeld in Secties, deze allen hun Hoofd hebben en dit zich hebben voorzien van geschikte en vertrouwde helpers. Een enkel telegram uit de Hoofdstad moest dan deze wijdvertakte organisatie aan het werk kunnen zetten en een leger van tien duizend huisbezoekers zijn taak doen beginnen.

Max luisterde met stijgende verbazing naar het algemeen schema, dat Bouwer, al maar heen en weer loopend, in korte zinnen beeldde en in grove omtrekken voor zijn geestesooogen schiep. Hoe duidelijker het groote plan voor hem werd, des te minder aannemelijk kwam het hem voor, dat die reusachtige actie uitsluitend ten dienste van de Algemeene Verkiezingen zou zijn opgezet. Een campagne als deze, met een voorbereiding die eenige maanden vergde en het heele land omvatte, met haar leger van propagandisten, sprekers en huisbezoekers, haar ontzaglijk drukwerk en andere werkzaamheden en een onberekenbare uitgave aan zaalhuur, moest wel tonnen gouds kosten. De kas van het Verbond bevatte genoeg geld, maar het leek ondenkbaar dat zelfs Bouwer

zoo'n kapitaal zou mogen uitgeven, alleen om de Partij eenige zetels in de Tweede Kamer te betwisten.

Toen Bouwer zweeg, welde het in hem op rechtstreeks te vragen, welk grootsch doel hij zich stelde en welk resultaat hij verwachtte, van dit Titanen-werk. Maar toen hij daartoe den mond opende, zag hij zoo'n raadselachtige lach ontgloren, in de groote naieve kinderoogen van den leider, dat hij geen woord zei. Hij begreep dat Bouwer hem slechts dat-gene had gezegd en zou zeggen, wat hij kwijt wou zijn.

— Je wou zeker vragen wat ik van het schema van je propaganda-rede dacht, nietwaar? Nu, het is lang niet kwaad, integendeel, maar nog uitsluitend *negatief*, zou ik zeggen. Er staat duidelijk in, wat we niet willen, maar waar het ons om te doen is, heb je er uit gelaten. Enfin, viel hij zich, lachend, in de rede, dat wist je ook nog niet. Apropos, heeft Bogaerts jou óók op zijn Dinsdagavonden genoodigd?

Max zweeg en keek verbluft van Bouwer naar Mea. De leider sloeg hem vriendschppelijk op den schouder.

Nee, zeg het maar niet, jongen, zei hij. Ik zou er zelf ook wel heen gaan, maar ik heb er geen lust in, te staan luisteren naar het gesammel van Kaufmann en mevrouw Sauerman, over hun hoogstaande ziel. Of is ze eindelijk mevrouw Sauerman af? Maar om op je schema terug te komen, o ja, Mea, geef het voorloopig program eens hier.

Mea nam een getypt blad, uit een la. Max strekte zijn hand uit, maar Bouwer was hem voor.

Kaars en lak, meisje, gebood hij.

Hij deed het blad in een ondoorzichtbare enveloppe, lakte deze dicht en stempelde haar met zijn ring.

— Schrijven kàn je immers, nietwaar?

— In een krant? vroeg Max.

— Nee, geen snertartikeltjes, laat dat maar aan Sauerman en zijn trawanten over. Je moet uit een samenvoeging van jouw schema en dit voorloopig program drie standaard-redevoeringen distilleeren. Eén groote, van twee uur duur ongeveer, voor zalen van meer dan duizend man, met wat lichttrekjes, een paar scheutjes geestdrift en drie climaxen. Dan, een pittige, van hoogstens een kwartier lengte, om voor de vuist weg op een plein of een terrein uit te spreken; uitsluitend rake zetten, met één lachsalvo. De derde, van drie kwartier of een uur, moet de beste zijn. Deze moet zuiver logisch in elkaar zitten, geargumenteerd van zin tot zin, geen pathos, maar nuchter, zonder droog of vervelend te zijn. Ze dient voor de sectie-vergaderingen, in woningen van kameraden, café's en kleine zalen. Hou er rekening mee, dat deze redevoering de belangrijkste is. Die haar en het debat er tegen, gehoord hebben, moeten naar huis kunnen gaan, met de overtuiging van onze vastheid van wil en zekerheid van slagen. Ik verwacht dat ze in de laatste maand voor

de verkiezingen, wel drie honderd maal zal worden uitgesproken. Doe er dus je best op.

— Drie honderd maal, dat krijg ik nooit voor elkaar, stamelde Max. Mea schaterde het uit en Bouwer begeleidde haar met zijn bulderlach.

— Dat hoeft immers niet. Je redevoeringen worden gecorrigeerd, aangevuld en verhonderd-, verduizendvoudigd. We hebben buiten jou nog een heel regiment sprekers.

— Dan ben ik gerust, zei Max, droog. Moet er vandaag nog aan begonnen worden?

— Waarachtig niet. Je neemt deze enveloppe mee, dan heb je haar vast. Maar je maakt haar niet open, je blijft er van af. Als de dag dáár is, het kan morgen, het kan over drie maanden zijn, kom ik, of Mea, de zegels bij je verbreken. Alleen als mij of haar de gelegenheid daartoe ontbreekt, ontvang je een machtiging, het zelf te doen. En vergeet dit niet, alléén brieven met dit stempel er op, heb je als echt te beschouwen.

— In elk geval is er dus geen haast mee.

— Nee, maar met ander werk wél. Geef de contracten voor de Eerste Afdeeling, eens hier. Mea. Kijk eens Branders, dit is het plan van Afdeeling één, de Eilanden en de heele Indische Buurt, zooals je ziet.

Hij wees Max op een der kaarten, die aan den anderen wand hingen.

Deze roode kringetjes zijn zalen die drie honderd of méér mensen kunnen bevatten. Die gele verbeelden zaaltjes waar ongeveer honderd man in kan en de blauwe kringetjes zijn café's en lunchrooms, waar we met vijf en twintig tot vijftig menschen kunnen vergaderen. Bij elkaar een kleine honderd, nietwaar?

Max volgde zwijgend de lijn van zijn potlood. Het spreken over dit machtig werk vervulde hem met bewondering, gemengd met vrees. Wat kon kon deze man, die zich soms zoo graag als een onbezorgde, vroolijke jongen gedroeg, wel in den zin hebben? dacht hij.

Bouwer ging naar het bureau, kreeg een boekje en sloeg het open. Hij liet Max zien dat het losbladig was en legde het toen op de enveloppe.

Hierin zitten dus de contracten voor de zaalhouders en -houdertjes, schertste hij, op de enveloppe tikkend en in het boekje vind je hun naamen adreslijst. Kijk, je begint bij Van Os, Groote Kattenburgerstraat en zoo maar voort. Je taak is, op elk van die zalen en zaaltjes beslag te leggen voor vijf avonden, in de periode tusschen tien Januari en vijftien Mei. Zestien Mei zijn de Algemeene Verkiezingen. De data van die avonden kun je *niet* vooraf bepalen, maar we moeten er over kunnen beschikken, zelfs als ze een dag van te voren door een ander zijn afgehuurd. In de contracten staan clausules voor een billijke schadevergoeding, in geval een verhuurder er last om krijgt. Voor hun geld hoeven ze geen zorg te hebben. Van morgen af aan kunnen ze bij juffrouw Van Seven-

ter, op vertoon van hun geteekend contract, disponeeren. Achter elken naam, in je boekje, staat hoe hoog je in een uiterste geval mag bieden, voor zaalhuur, indien ze weifelachtig zijn.

Max keek het boekje in en maakte een beweging van schrik.

— Maar dat belooft kapitalen, als die lui allemaal voorwaarden maken! riep hij.

— Dáárom sturen we jóu nu juist, met je nuchter, burgerlijk, zakenmansverstand, om dat te voorkomen, snap je? schertste Bouwer. Jij moet er voor zorgen dat ze ons niét het vel over de ooren halen. En nu, ajuus!

Hij stak hem de hand toe.

— Dus meteen gaan?

— Ja, zooeven heeft Suze een taxi besteld. Nu staat ze waarschijnlijk al voor de deur. Begin bij Van Os en tracht vol te houden tot het sluitingsuur.

— Moet ik er den héélen avond mee doorgaan? vroeg hij, aarzelend. Hij dacht aan zijn belofte, aan Gertrud, in den avond met haar uit te gaan.

— Ja en bel me om het uur op. Hellinga en ik werken hier den heelen nacht door. Je kan immers daar wel ergens in de buurt eten. Kom dan morgen weer na de koffie en dien je dagrapport in, liefst met een flink pakje geteekende contracten. Ajuus!

Weer wilde Max vertrekken, maar Bouwers hand viel op zijn schouder.

— Ga liever de achterdeur uit, zei hij gemoedelijk. Dáár wacht de auto op je. Bogaerts is een beste jongen, maar hij kan iemand verschrikkelijk lang aan de praat houden en jij hebt je tijd nodig.

— Ik kan, op mijn woord, uit jou niet wijs, of je hem nu wèl of niét vertrouwt, zei Mea, toen hij heen was.

— Vandaag nog wèl.

— En morgen? vroeg zij glimlachend.

— Dat hangt er van af, of de politiekers hem hebben willen. Op onze kandidatenlijsten komt hij nooit, maar het is niet uitgesloten dat zij hem een plaatsje aanbieden op de groslijst van de Partij. Indien ze hem willen koopen, zullen ze hem een zekerder kans moeten aanbieden, dan hij bij ons heeft.

— Vind je het nu wel verstandig, af te wachten tot het zoover is? Intusschen heeft hij wie weet hoeveel kwaad gedaan.

— Wou je hem nu al de laan uitsturen? Nee meisje, we hebben hem nog nodig. En als ie bij Linke Gerrit in huis komt, hebben we hem heelemaal onder contrôle.

— Heb je dáár dan ook al over te beschikken?

— Dat niét, maar ik heb Suze alvast een vriendschappelijken wenk

gegeven, dat hij en zijn vrouwtje raad noodig hebben. Ik wacht nu maar een paar dagen af, wat hij doet.

— Het staat je niets mooi, Suze in spionnage te betrekken, zei het meisje, afkeurend.

— Och kom, dat doe ik immers niet. Ik zei het zoo terloops tegen haar. Roep Bogaerts eens.

Mea belde. Er werd geklopt.

— Riep je, Bouwer?

— Ja, ga zitten, Bogaerts. Heb jij Breebaart in de laatste dagen nog gesproken?

— Neem me niet kwalijk, dat zijn mijn zaken, zou ik zeggen, gaf de secretaris wrevelig ten antwoord.

— Volkomen waar. Ik dacht zoo, dat het je hier niet meer beviel, en dat de Dikke nu zijn best deed, een ander baantje voor je op te duiden. Heb ik het dus mis?

— Hoe kòm je er bij? Hij is er juist erg op gesteld dat ik hièr blijf.

— Dank je. Dàt had ik nu willen weten.

De gedistingeerde jonge man kleurde van ergernis, dat hij zich versproken had.

— Waarom zou ik veranderen? zei hij, korzelig. Ik hou van mijn werk en ik verbeeld me dat er niets op aan te merken valt.

— Steek een sigaar op.

— Dank je, ik rook liever niet. Als je er op uit bent, me een hak te zetten, draai er dan niet omheen; zeg het liever ronduit.

— Ronduit zou ik willen zeggen dat ik er zéér op gesteld ben je hièr te houden, zoolang ik zelf voorzitter ben, zei Bouwer, ernstig. Maar, bedenk dan wel, Bogaerts, we hebben, nu méér dan ooit, den héélen man noodig. Ben je dat, voor het *Verbond*?

— Ik heb er altijd een eer in gesteld, ten volle mijn plicht te doen.

— Dat weet ik en daar betaalt het Verbond een hoog salaris voor. Maar de constellatie is aan het veranderen. Bij de aanstaande Algemeene Verkiezingen komt het Verbond met èigen lijsten uit; nergens mèt, misschien op een enkele plaats náást, maar in de meeste Kieskringen tégen de Partij. Kunnen we op je rekenen, dat je ons met volle kracht helpt, óók tégen de Partij, als het moet? Zijn plicht te doen zonder méér, is namelijk niet genoeg, in de Arbeidersbeweging. Wat wij van ons zelf en anderen eischen is, goede wil, geestdrift en initiatief.

— Ik ben lid van de Partij, zei Bogaerts nu aarzelend. Dit is dus voor mij een gewetensvraag.

— Ik ben óók partijlid en de meeste bestuurders van de aangesloten bonden zijn het. Maar voor hen en voor mij, staan het belang en het doel van het Verbond hooger dan dat lidmaatschap.

— En wat noèm je dan, het belang en doel?

— Dàt is een gewetensvraag, antwoordde Bouwer. Denk er een week over na.

— En dàn? Word ik dan ontslagen, als ik mijn principes niet verloochenen wil? vroeg de jonge man, onrustig.

— Je zièt de *situatie* verkeerd en daarom stel je de *kwestie* óók verkeerd. Als jou blijkt dat de wegen van het Verbond tegen jouw principes ingaan, dan moest je niet eens op ons bureau *willen* zijn. Voel je er wat voor, redacteur aan het Dagblad te worden?

Bogaerts keek hem wantrouwend aan.

— Is dàt dan soms wèl in het belang van het Verbond?

— In zekeren zin ja. Het Verbond moet spoedig zijn éigen dagbladen hebben, om te beginnen althans één. Als het jou nu eens mocht gelukken, bij hèn een zekere vaardigheid op te doen, dan zou je dat goed te pas komen, als redacteur van onze krant.

— Maar merk je dan niet dat je het onmogelijke van me vergt! riep hij, in wanhoop. Ik kan het toch niet met mijn geweten overeen brengen, er als verrader binnen te dringen. Bovendien zou Sauerman me zéker niet aannemen.

— Je bent een moreel hoogstaand mensch, concludeerde Bouwer, ironisch. Ik mag dus in èlk geval hopen, dat je éven eerlijk tegenover het Verbond staat.

Hij keek Bogaerts een tikje spottend aan; de jonge man zweeg.

Best, ging de leider goedgehumord voort, als had hij bevestigend geantwoord. Geef me dan een bewijs van je goede trouw, door een baantje bij het Dagblad te vragen. Voorloopig hou je nog je halve salaris en als onze krant er is, kun je dadelijk overkomen.

— Verbeeld je maar niet, dat Sauerman verlegen om me zit, zei Bogaerts bitter. Al zou er een plaats vacant zijn, kunnen ze daar gemakkelijk véél geschikter lui voor krijgen dan ik ben.

— Allicht, gaf Bouwer toe. Maar je hebt één voordeel; je bent, wat men noemt, een knappe jongen en daar is Sauerman niet ongevoelig voor. Wie weet, val je wel in zijn smaak.

Bogaerts werd bleek. Hij stond op.

— Dat is een beleediging, Bouwer.

— O, volstrekt niet, antwoordde deze, kalm.

De telefoon belde. Mea greep de microfoon.

— Het is Wieler, zei ze dan.

— O! Nu, excuseer me dan, Bogaerts. Denk er dus nog eens over na en zeg me over een week je besluit. Doe de deur achter je dicht, als je wil. Hallo! Ja, mèt Bouwer In de Rotterdamsche IJzergieterijen, zeg je? Aflasten, Wieler, die staking komt ongelegen, jongen. . . . Maar man, dàt was immers toen een héél ànder geval. . . . Ik beloof je méér actie, dan je in de laatste tien jaar hebt beleefd, als je

maar je tijd weet af te wachten O, snap je het eindelijk? Voor de groote campagne moeten de kleine buigen. Kalmeer je lui en hou me op de hoogte Wèl een compromis, maar géén contract, je snapt Wordt aan gewerkt. Zoodra je kaart klaar is, kun je er op uit Tot ziens dan.

— Blijft hij in Rotterdam? vroeg Mea.

— Later, na zijn rondreis. Wil me met zijn snertstaking den heelen boel in den war jagen. En hij heeft nog wel Zuid-Holland en Zeeland op zijn program.

— Willem? vroeg ze, aarzelend.

— Mooie Mea!

— Meende je wèrkelijk àlles, wat je tegen Bogaerts zei?

— H'm. Zelfs mijn blonde lieveling hoeft niet *alles* te weten.

Dien middag was Gertrud zoo opgeruimd, als mevrouw Branders haar nog niet had gezien. Ze zong grappige Duitsche liedjes en las haar aanstaande schoonmoeder, in haar kreupel-Hollandsch, voor, uit een humoristisch weekblad. En eindelijk kon ze niet meer zitten blijven en danste ze de Charleston, op zóó dwaze wijze, dat haar gastvrouw tranen lachte.

In het kinderlijk brein van het meisje, bracht deze dag dan ook een keerpunt in haar, tot nog toe saai, bestaan, in Amsterdam. En ze had in die paar uren al meer meegemaakt, dan in de weken die vooraf waren gegaan. Eérst, in den ochtend, haar kennismaking met den grooten, blonden heer, die haar zooveel mooie en lieve dingen had gezegd. Daarna haar verzoening met Helen. Dit vond ze nog belangrijker dan het andere; want nu, daar was ze wel zeker van, zou Helen haar in kringen brengen, waar Trudel, Gerda en Hansi, in Berlijn, zelfs nog niet van gedroomd hadden. En ten laatste, dit had ze nog in het vooruitzicht, zou Max haar eindelijk mee naar een dancing nemen, waar ze nu al weer zoo lang naar verlangde.

Ze fantazeerde zich dat dezen avond het heerlijke uitgaansleven, dat ze zoo zeer ontbeerde, eindelijk weer beginnen zou. Als Max, met zijn véél te ernstig gezicht, maar eenmaal had gezien hoe vroolijk het in diè café's toeging en wat een aardige menschen je er aantrof, zou hij voortaan wel wat minder druk naar dat vervelend bureau gaan, dacht ze. Om het geld hoefde hij het immers niet te doen, want dat was er genoeg, in de familie. Zoo scheen het haar werkelijk toe. De familie Branders bewoonde een fraai gemeubileerd dubbel bovenhuis, er werd altijd lekker gegeten en mevrouw Branders klaagde nooit over zorgen of geldgebrek. En dat had háár moeder haar leven lang gedaan.

Moeder? Nu dacht ze ineens aan haar. Ze had pas twee maal een ansicht geschreven en niet één brief. Van vader had ze een briefkaart ontvangen, waarop hij vroeg of het haar goed ging. Daar bedoelde hij natuurlijk mee, of ze eindelijk de beloofde guldens begon te sturen. Maar, die had ze zelf nog niet eens en ànder nieuws wist ze ook niet.

Ze had Max nu wel beloofd, alleen maar naar het dansen te kijken,

maar dat behoefde ze nu niet vol te houden, vond ze. Een poosje, ja, natuurlijk, maar dan moest ze ook weer eens meedoen. En als hij niet wou dansen, als hij zich aan dat gek vooroordeel hield, dan liet ze zich maar door anderen inviteeren, dacht ze. Na haar eersten dans zou hij dan wel van gedachten veranderd zijn en zoo nièt, dan moest hij zich er maar in schikken, dat ze zich met anderen amuseerde. Ze was nu eenmaal niet naar Amsterdam gegaan om zich dood te kniezen.

Toen Helen van school kwam, liep ze haar tegemoet, als een kind dat zijn nieuw speelgoed wil laten zien. Nu was Helen haar vriendin en moest daarom dadelijk weten wat Max haar beloofd had, èn, hoe gelukkig ze daarmee was. Mevrouw Branders schudde het hoofd; haar dochter hield niet van die impulsieve vriendschapsbetuigingen.

— Dag juffrouw Helen, ik ga vanavond met Max naar Mille Colonnes, dansen. Heerlijk, niet?

Helens gelaat betrok. Op school, onder de schriftelijke les, had ze gelegenheid gehad, haar veranderde houding jegens Gertrud te overdenken en toen reden tot zelf-critiek gevonden. Nu zelf onder den invloed der sfeer van tucht en beradenheid, in haar klas, hield ze zich voor dat ze Gertrud te veel tegemoet was gekomen. Dit, dacht ze, kon toch niet behoorlijk begrepen worden, door een oppervlakkig, bijna primitief schepsel, als ze het meisje bleef zien, noch minder gewaardeerd. Daarom had ze zich voorgenomen wèl vriendelijk te blijven, maar er voor te waken dat het meisje dat niet als aanleiding tot gemeenzaamheid kon zien. Tegenover haar, het proletenkind, zou ze blijven, de *dame*. En, nu ze haar zoo kinderachtig bij de deur tegemoet kwam, uitbundig verblijd om een ongepast vermaak, als zij dansen in het openbaar beschouwde, zag ze meteen in, hoe juist dat besluit van haar was.

En U gaat met ons mee, niet juffrouw Helen? voegde Gertrud er haastig aan toe. O, wat zullen we een schik hebben.

— Zèi Max dat? vroeg Helen, met moeite haar verontwaardiging onderdrukkend.

— Ja, hij heeft het beloofd.

— Zei hij dat *ik* mee zou gaan?

Ook de zin van deze vraag, hoezeer in het Duitsch gedaan, drong niet tot het meisje door.

— Nee, hij zèi het nièt, antwoordde ze. Maar, zoodra hij komt, zeg ik het hem.

— Spaar die moeite maar. Dàt is niets voor mij, Max weet dat wel. En jij zou er ook niet naar verlangen, als je verstandiger waart.

Ze liep door, hing haar mantel en hoed op en trad de huiskamer binnen. Nu bemerkte ze eerst dat het koud was, op straat; ze liep warmteverlangend op den haard toe. Mevrouw Branders, die de verhoogde klank

van haar stem was opgevallen, beantwoordde haar groet, met bezorgdheid in den blik.

— Heb je narigheid gehad, kind? vroeg ze.

Ze schoof haar een fauteuil toe.

Ga eerst heerlijk op je gemak zitten en vertel het me dan. Het was den heelen middag zoo typisch gezellig, hier. Gertrud was uitgelaten als een kind; ik heb tranen gelachen.

— Ja, ze kwam mij ook juichend tegemoet. Maar ik hou niet van die opgeschroefdheid.

— Waar is ze nú? vroeg moeder, verwonderd.

— Ik weet het niet. Misschien heb ik haar wel een beetje te koel geantwoord en is de freule nu gekrenkt. Maar mij hinderde het, zóó iets te moeten hooren, bij het thuiskomen.

Zij herhaalde haar kort gesprek, met Gertud.

— Och, dat begrijpt dat kind immers niet, vergoelijkte mevrouw Branders. En wat voor kwaad steekt er ook eigenlijk in, als ze naar het dansen van die menschen gaat kijken? Wij gaan toch wel naar den schouwburg en de bioscope; dat is immers óók vertooning van menschen.

Helen glimlachte om moeders definitie. Ze deed het zoo raak, vond ze.

— Nee, dáárom ging het niet; ze wil zèlf dansen. Nu spreek ik er maar niet eens van, dat ze mij ook uitnoodigde, tot dat genoeg. Wat een buitengewoon gemis aan takt.

Maar nu, er weer aan denkend, moest ze er zelf om lachen. Haar goede luim kwam terug. Moeder keek nu ook weer vroolijker.

— Nee, zoo dwaas is Max niet, dat hij jou in een dancing wil brengen, zei ze. Maar waar is Gertrud eigenlijk?

Ze belde.

— Annie, ga eens zien of juffrouw Gertrud op haar kamer is en vraag dan of ze nog even hier kan komen. Nu zit ze natuurlijk daar te mokken, en het is er zoo koud, zei ze, toen het meisje de kamer uit was.

Gertrud had nog roode oogen, wat Helen direct weer vriendelijk tegen haar deed zijn. Nee, dacht ze, verstandelijk was ze zeker niet ouder dan een van haar leerlingen. Als vergoeding voor het incidentje liet ze haar het Duitsch opstel van een meisje zien, waarin ze zelf niet één fout had kunnen vinden. Gertrud ging het dadelijk heel ernstig lezen, woord voor woord proevend, als moest ze Helen inderdaad controleeren.

De bel ging over. Annie bracht een brief voor mevrouw.

— Heeft een jongen gebracht, zei ze.

Mevrouw Branders las hem.

— Max komt niet eten, zei ze, teleurgesteld. Voor jou is er ook een briefje bij, Gert.

Ze las het snel door, had als met één blik den inhoud overzien. Hij

kon niet thuiskomen, schreef hij, omdat hij tot laat in den avond drukke bezigheden had. Nu moest hij tot zijn spijt het uitgaan uitstellen, tot een anderen avond. Morgenochtend kwam hij weer thuis.

In een opwelling van drift, kneep ze het papier ineen en smeed het weg.

— Dat is gemeen! kreet ze. Hij liegt, hij doet het er om.

— Gertrud! riep Helen, met scherpen nadruk. Gedraag je.

— Gertrud, zei moeder, zachter, hij kan er immers niets aan doen. Het is nu eenmaal zijn broodwinning.

Het meisje keek op, met onverzoenlijken blik.

— Hij komt met goedwil niet, omdat we zouden uitgaan, mompelde ze. Of hij gaat met een ander uit; zoo zijn ze.

Toen ging ze, met een gebaar van gekrenktheid, op den divan zitten en sloeg driftig een geïllustreerd blad open. Ze las niet, tuurde onverschillig op de platen en mokte. Moeder keek naar Helen. Ze babbelden zachtjes met elkaar.

De stemming bleef gedrukt, ook aan tafel. Helen wrokte innerlijk weer op Max' betrekking, aan het Verbond. Nu nog méér dan anders, zag ze er de oorzaak in van vele familie-onaangenaamheden. En zijn verlovings met dat ongecultiveerd wezen, zooals ze Gertrud in gedachten noemde, zag ze als een direct gevolg er van. Hoewel ze zich er tegen verzette, moest ze er voortdurend aan blijven denken. Dat benam haar den lust in conversatie. Om althans iets aan haar avond te hebben, ging ze op haar kamer studeeren.

Mevrouw Branders zag haar na, met ontstemd gezicht. Dit was dezen dag al voor de tweede maal, dat Helen de kamer verliet, kennelijk om niet in Gertruds gezelschap te zijn. Wat zou er nu wel van haar rustig, tevreden klein gezin terecht komen, indien Max niet spoedig trouwde?

Gertrud bleef mokken en zinde op een middel om zich op Max te wreken. Ze trachtte nu zelfs niet het kinderverhaal in de krant te lezen, zooals ze andere avonden deed. Toen het negen uur sloeg, stond ze op.

— Vind U goed dat ik naar mijn kamer ga, mevrouw? vroeg ze.

Mevrouw knikte, een trek van teleurstelling op haar goedig gezicht. Nu Helen naar haar kamer was gegaan, liet zij haar ook alleen. En ze had nog wel gehoopt, dat het meisje haar spijt betuigen zou, om haar boos humeur.

Goeden nacht, mevrouw!

— Nacht, Gertrud. Tracht tevreden te zijn, mijn kind en het geluk in je zelf te zoeken.

Nu zat ze alleen. Ze zocht haar handwerkje op. Daar hoorde ze

de straatdeur dichtslaan. Voetengetrappel roffelde naar omlaag. Eenige oogenblikken later sloeg de deur opnieuw dicht.

Ze stond op, had een gevoel alsof er iets niet in orde was. Er was niet één maal gebeld en toch hoorde ze tot twee maal achtereen de deur dichtslaan. En Max had geen sleutel; die kon het dus niet zijn.

Er werd geklopt. Annie kwam binnen, een beetje opgewonden.

— Mevrouw, juffrouw Gertrud is weggegaan, zei ze, bedremmeld. Ik dacht het U te moeten zeggen, daar ze anders nooit bij avond alleen op straat gaat.

— Is de juffrouw weggegaan? Welnee, Annie, ze staat misschien even aan de deur, te zien of mijnheer thuis komt.

— Ik vond het zoo vreemd, zei het meisje, toen ben ik even naar beneden gegaan. Ze belde aan bij Van der Meer, verder op.

— Je moet je werkelijk vergissen, zei mevrouw op stelligen toon. De juffrouw kent die familie niet en mijnheer ook niet. Vraag mijn dochter of ze even hier wil komen.

Gertrud had haar plan gevormd, om zich te wreken. Als Max zijn woord brak, om met andere meisjes uit te gaan, dan kon zij óók uitgaan, besloot ze. Ze was veel te jong en te mooi, om zich te laten bedriegen, wrokte ze.

Ze wilde op haar kamer haar mooiste jurk aantrekken en dan met de tram naar een café in het Centrum gaan. Maar, in het portaal zag ze Annie in de keuken staan. Toen veranderde ze van plan, hing snel haar mantel om en liep op haar teenen de trap af. Ze ging naar het huis van dien knappen, blonden heer, die haar zulke lieve complimentjes had gemaakt.

— Is mijnheer Ten Brakel thuis? vroeg ze vrij duidelijk in het Hollandsch.

Een oogenblik later stond hij zelf boven aan de trap. Hij verzocht haar boven te komen.

Kees ten Brakel, derdejaars student in de medicijnen, had al geen lust meer in de studie. De journalistiek scheen hem minder moeilijk toe en lucratiever. Ook schafte ze sneller openbaar succes. Hij schreef nu medische artikelen in een dagblad en populaire verhandelingen over modeziekten in een volksweekblad. Ook stelde hij soms, met veel fantasie, attestenboekjes op, voor een fabrikant van patent-geneesmiddelen. Deze journalistieke arbeid stelde hem in staat zijn voornaamste uitgaven te bestrijden en rustig te wachten tot zijn liefde voor de studie terug kwam.

De onverwachte komst van Gertrud maakte hem onverhoopt gelukkig, voor een avond.

— Breng jij nu eens lief en gauw een potje thee voor ons, zei hij het dienstmeisje en volgde haar naar het portaal. Daar fluisterde hij haar iets in. Ze lachte.

Ik vind het heel lief van je dat je me zoo spoedig eens komt opzoeken, zei hij dankbaar tot Gertrud, toen hij met haar alleen was. Vertel eens hoe je 't hem gelapt hebt, er uit te komen zonder dat ze het merkten.

Gertrud vertelde waarom ze verstoord was, op Max.

— En nu ben ik maar alleen uitgegaan, eindigde ze. Ik ben immers geen klein kind meer. Neem jij me nu mee, naar Mille Colannes? vroeg ze vleierend.

— Groot gelijk, zoo'n jonge man moet maar eens een lesje hebben, dan wordt ie wel gedweeër, stemde Kees toe. Als ie uit zichzelf niet weet hoe hij zich te gedragen heeft, moeten we het hem maar leeren.

Hij trok haar naast zich op den divan en legde den arm om haar hals. Snel achtereen zoende hij haar zachtjes, op het oor en fluisterde haar iets in. Maar ze weerde hem ongeduldig af.

— Daar kom ik niet voor. Als jij me ook niet wil meenemen, ga ik maar alleen.

— Reken maar van wel, zei hij luid en gaf haar een zoen. We zullen samen een kopje thee drinken en een kwartiertje babbelen, om mijn Duitsch wat op te halen en dan gaan we ergens een likeurtje drinken, dat speciaal voor mij gemaakt wordt.

Een half uur later waren ze op straat. Kees riep een taxi aan en ging, op haar uitdrukkelijk verlangen, met haar naar Mille Colannes.

Bij het binnenkomen had hij al opzien met haar. Ze liep snel en uitdagend voor hem uit, alsof haar het heele café behoorde. In haar stemmige huisjurk zag ze er liever uit, dan de oud-jonge dames in baltoilet. Kees viel het op dat menig meisje afgunstig naar haar keek en hij werd bijna jaloersch, door de vriendelijke blikken, die de heeren haar toewierpen.

Na haar eersten dans met hem, vroegen haar vijf, zes heeren tegelijk, voor een volgenden. De danspassie beving haar, ze coquetteerde, gaf rake antwoorden, in haar half-Hollandsch. Niet één dans sloeg ze over en ze vroeg hem zelfs niet, of hij het goed vond dat ze met anderen danste. Toen Kees eindelijk kregelig werd, bleef ze bij hem zitten.

— Moet je nog niet naar huis? vroeg hij, ontevreden.

Ze schudde het hoofd.

— Ik heb allen tijd hoor. Maar, als ik je verveel, vraag ik wel een ander of hij zich met mij bemoeien wil.

— Ga maar mee.

— Waarheen?

— Ergens anders rondneuzen.

Ze gingen naar een bar op het Thorbeckeplein en dronken daar de door hem beloofde likeurtjes. En bij het sluitingsuur nam hij haar mee naar een caf  tje, op een bovenhuis. Hier werd gespeeld, gelachen en gedronken. Kees vertelde haar dat er uitsluitend tegenstanders van het sluitingsuur werden toegelaten en legde haar uit hoe de waardin er voor zorgde, dat er geen voorstanders boven kwamen.

Plots keek hij verrast op.

H  , daar zit voornaam gezelschap! riep hij, spottend.

Hij wuifde met de hand naar een man met vettig, kwabbig gezicht en glimmende, loerende oogen. Over hem zat een jonge vrouw, in zeer luchtig toilet. Ze dronken champagne.

De heer grijnsde terug en noodigde hen beiden uit, aan te komen zitten. Kees, een beetje overmoedig, stelde den heer bij zijn vollen naam voor: Aaron Bernard Kaufmann.

— En met wie heb *ik* het buitengewoon genoeg? vroeg deze, met rochelend stemgeluid.

— Gertrud, zei ze benepen.

Ze voelde zich niet op haar gemak, tegen hem. Hoewel hij een dame bij zich had, lonkte hij haar vertrouwelijk toe.

— Gertrud? Hoe nog m  er?

— Ni  ts meer dan Gertrud, zei Kees nu.

Gertrud had hem op den voet getrapt.

Kitty, w  ar zijn zijn goede manieren? vroeg hij, de jonge vrouw.

Kaufmann schonk in, verlangde dat ze met hem klonken, op de kennismaking. Hij dronk zoo gulzig, dat de wijn langs zijn kin liep.

— Waarom is hij voornaam? fluisterde Gertrud tegen Kees.

— Om een heeleboel, antwoordde deze half-luid, zonder zich in te houden. Hij is van alles. Kamerlid, Gemeenteraadslid en weet ik wat nog meer. Maar hij leeft er goed van, dat moet ik hem nageven.

Er kwamen twee vrienden van Ten Brakel binnen, schilders, die zonder uitnoodiging van Kaufmann af te wachten zich ook aan diens tafel neerzetten en zijn wijn proefden. Ze hadden al wat op en vielen Kees aan, om zijn laatste medisch artikel, veroordeelden het, op artistieke gronden. Kaufmann benutte hun gesprek om tegen Gertrud te fluisteren. Hij schoof zijn voet tegen den haren aan, waarop ze achteruit schoof. Toen hij haar met zijn glimmende oogen verliefd aankeek, trok ze Ten Brakel bij den arm.

— Ik wil weggaan, fluisterde ze. Ga mee, ik ben bang voor hem. Hij kijkt me zoo vies aan.

Het was vier uur, toen ze door de Johannes Verhulststraat gingen. Ze bleef voor het huis van Branders staan.

— Durf je nu nog aan te bellen, zóó laat? vroeg hij, met meer teleurstelling dan bewondering in zijn stem.

— Ik woon hier toch. Het past ook niet, den héelen nacht uit te blijven. En waar moet ik anders slapen? Ik ben moe.

Er werd niet open gedaan. Kees belde nog twee keer, met korte tusschenpoozen. Dan schudde hij ontevreden het hoofd.

— Den volgenden keer neem je den sleutel mee, zei hij, schertsend. Is dat iemand in den nacht aan de praat houden. Ik denk dat de oude dame al wakende is ingeslapen. Nu moet je maar met mij mee.

— En dan? vroeg ze onnoozel.

— Dan mag je op mijn divan slapen, zei hij, vroom.

Zij liep eerst de trap op en hij droeg haar half, om onnoodig gedruisch te voorkomen. In zijn kamer nam hij haar op zijn knie en zoende haar lang.

— Warum doe je dat? vroeg ze, grappig.

— Je moet niet boos op me zijn, fluisterde hij. Maar, Van der Meer heeft niet graag dat de divan beslapen wordt.

Moeder kwam Helen bij de deur tegemoet, het gelaat bewogen van bezorgdheid.

— Helen, Gertrud is weggelopen, zei ze zacht. Wáár zou ze heen zijn?

Helen schrok, doch haalde dan de schouders op. Ze streelde moeders wang.

— Ga zitten, moedertje, maak je maar niet ongerust. Ze is geen klein kind.

— Maar wat moet ze bij avond alleen op straat doen? Het was wel onprettig voor haar; ze had zich van den avond zooveel voorgesteld. En nu kwam Max niet eens even thuis.

— Misschien loopt ze wel de straat op en neer, tot haar booze bui is afgezakt, zei het meisje, een beetje grimmig. Voor een brutaaltje als zij, hoef je je heusch geen zorg aan te trekken.

Helen ging zitten en keek, schijnbaar heel gerust, de krant in. Innerlijk was ze verstoorder op Gertrud, dan ooit. En ze foeterde tegen zichzelf, dat ze al die narigheid wel had kunnen voorspellen en toch goed had gevonden, dat Max zoo'n proletenkind in huis bracht. Het werd met den dag fraaier. Nu bleef Max weg en had moeder zorg en verdriet om de gevolgen van *zijn* onverantwoordelijk gedrag.

Kom, moedertje, tob nou maar niet. Als ze haar woede heeft uitgevierd zal ze wel terug komen. Laten we maar een kopje thee drinken.

Ze schonk voor haar beiden in.

— Maar je weet immers nog niet eens alles, zei moeder zacht. Ze heeft verder op aangebeld.

— Verder op aangebeld? Daar begrijp ik niets van. Hoe bedoelt U dat? Hoe weet U dat?

— Ze heeft bij Van der Meer aangebeld. Annie zei het, die keek haar na.

— Dat was heel ongepast, van Annie, zei Helen, streng.

Ze dacht even na.

Maar kan het meisje zich dan niet vergist hebben? vroeg ze dan? Gertrud kent die menschen immers net zoo min als wij. Of . . .

— Wát of . . . , Helen?

— Een dwaze, invallende gedachte, moeder. Maar, mogelijk heb ik toch ongelijk; laat ik het dus liever niet zeggen.

Toch dacht ze er verder op door. Eens had een jonge man haar gegroet, toen ze met Max op straat liep. Deze had toen gezegd dat hij student was en bij Van der Meer op kamers woonde. Was het niet mogelijk dat Gertrud met hem kennis had gemaakt? Was dat dan niet meteen de oplossing, van haar laat aan de koffie komen, dien middag? Als ze nu toch inderdaad bij Van der Meer had aangebeld . . . ?

— Helen, zei moeder na een poosje zwijgen, zou ik wel ten volle mijn plicht hebben gedaan, tegenover dat meisje? Als er iets met haar gebeurde, zou ik me het tot eeuwig verwijt rekenen, dat ik niet goed voor haar ben geweest.

Helen schudde glimlachend het hoofd. Haar moeder en een verzuim aan menschlievendheid? Dat kwam niet bij elkaar. Zijzelf, ja, ze had wellicht wat vriendelijker tegen het meisje kunnen zijn.

— Beeld je maar niets in, moedertje. Zelfs als U dat kind te logeeren had gevraagd, had U niet méér voor haar kunnen doen. Als er voor iemand reden tot zelfverwijt bestaat, dan is dat alleen Max. Maar ik geloof dat er tot nog toe heelemaal geen reden toe is.

Ze liet haar moeder niet meer alleen. Het werd allengs later. Helen kon zich niet vrij maken van haar gedachten, die steeds meer Gertrud en den student met elkaar in verband brachten. De klok sloeg elf uur.

— En nu heb ik steeds maar het gevoel dat er haar iets overkomen is, zei mevrouw Branders, opeens. Zoo'n jong meisje en ze is hier toch heelemaal vreemd.

Dit stoorde Helen in haar onprettig gepeins.

— Lieve moeder, haal je toch niet van die onmogelijkheden in je hoofd, antwoordde ze. Het meisje is immers uit zichzelf de deur uit gegaan, dus wist ze zeker wel, wàr ze heen ging. En geloof me, er is niet zóveel reden tot zelfverwijt. U hebt haar voortdurend behandeld alsof ze een logee van distinctie was, in plaats van het onbeschaafdst schepsel, dat ik van mijn leven heb gezien. Ook hierin heeft ze zich niet ver-

loochend. Dat loopt maar de deur uit, als een dienstmeisje dat haar uitgaansavond gaat vieren. Het spijt me dat ik het zeggen moet, maar weet U wat *ik* er van denk? Ze had zich een gezelligen avond voorgesteld met Max en nu hij niet thuis kwam, zoekt ze dien zonder hem.

— Dat is werkelijk zonde, Helen. Zoo iets mag men niet zeggen.

— Als de waarheid zondig schijnt, dan is dat niet de schuld van dengeen die haar zegt. Ga maar naar bed, moedertje, het loopt al naar half twaalf.

— Hoe kan ik nu naar bed gaan, terwijl dat meisje in den kouden nacht ronddoelt. Wie weet staat ze wel voor de deur en wil ze van trots niet aanbellen.

— O, om haar trots maak ik me het minst bezorgd. Misschien is dit werkelijk zonde van mij, maar ik geloof dat dat iets is, waar ze nog nooit last van heeft gehad. Ik bedoel natuurlijk eerlijken, gerechtvaardigden trots en niet koppigheid.

Ze praatten nog een poos en toen bracht Helen haar tot aan haar slaapkamer.

— Wil je me beloven haar niets onvriendelijks te zeggen, als ze thuis komt? vroeg mevrouw Branders, dringend. Al hebben we nog zoo veel redenen om verstoord op haar te zijn, is ze toch in elk geval Max zijn aanstaande vrouw. En misschien blijkt later wel, dat je haar verkeerd beoordeeld hebt.

— Uitsluitend om Max, blijf ik nog tot twaalf uur op. Komt ze vóór het zoo laat is thuis, dan laat ik haar binnen en zeg geen woord tegen haar. Dat maak ik morgen wel met Max uit. Maar al is het ook maar vijf minuten na twaalf, wordt haar niet meer open gedaan. Het is hier geen hotel, moeder.

— Is dat niet een beetje hard, Helen? Oordeel niet te zwaar over een medemenschen en wees vergevensgezind zonder eind. Ieder van ons maakt een periode in zijn leven door, dat hij aanspraak maakt op een mild oordeel van anderen. Vader en ik zijn jou en Max nooit voorgegaan in het loopen naar bedehuizen en hebben nooit een bepaalde religie genoemd als de zedeleer, die bij uitstek moest worden nageleefd. Maar juist als ongodsdienstig menschen heeft vader er naar gestreefd, alle ware moraal, uit alle zedeleeren, aan te nemen en na te leven, als *zijn* levensleer. Vrij van alle dogmatiek, als vader altijd was, legde hij zichzelve groter verplichtingen ten opzichte van zijn medemenschen op, dan één godsdienst van hem zou hebben gevegd. Wees jij nu óók zoo, Helen, dat zal je altijd een bewustzijn van innerlijk geluk geven. Gertrud mag dan misschien nu zondigen tegen bepaalde menschelijke zeden en gewoonten, inderdaad doet ze niets anders dan den drang van haar eigen natuur volgen. En wie acht zichzelf zoo knap zijn eigen natuur te verstaan, laat staan die van een ander?

Helen had, niet zonder zich geroerd te voelen, zwijgend naar haar moeder geluisterd. Ja, zijzelf had ook menigmaal de heerlijke moraal voorgestaan en geprezen van hen, die, niet prat op het monopolie van een bepaalden eeredienst, de ware moraal zoeken in de geestelijke nalatenschappen van alle grooten, die de Menschheid hadden gediend, door haar voor te gaan. Haar filosofische studie had haar doen zien dat er geen eigenlijke zonde bestond. En in haar gesprekken met een jong auteur, die opzettelijk teruggedrongen werd, omdat hij vóór alle symboliek en romantiek in de literatuur, vóór alle zoet-aandoende en mooi-schijnende leugens en gehuichel, de logisch-psychologische kennis van den mensch wilde geven, had ze geleerd, dat het begrijpen van den mensch, zijn motieven doet weten en zijn *zijn* aanvaarden. Maar, dacht ze nu, zou de zedeleer van haar vriend Haron dan óók van haar vergen dat ze *samenwoonde* met menschen wier, van de hare zoozeer verschillende, natuur, haar absoluut afstootte?

— Al kan ik als mensch Gertrud alles vergeven, moeder, zei ze zacht, dan mag ik toch niet zoover gaan haar mijn kijk op te offeren. En dat zou ik doen, als ik goed vond dat ze hier bleef wonen en zich voortdurend handelingen veroorloofde, die tegen mijn levensbeschouwing ingaan. Al zouden we voor een begrip dat boven het onze uitgaat volkomen gelijk zijn, dan sluit dat nog niet in dat de één den ander, zij het onbedoeld, mag ergeren.

Om twee uur hoorde Helen haar moeder nog woelen en zuchten. Zelf lag ze nog langer wakker, haar brein doorwoeld van allerlei tegenstrijdige gedachten en opwellingen.

Plots schrok ze op; de bel. Ze was dus ingeslapen. Dadelijk herinnerde zij zich wat er voorgevallen was, begreep zij, dat waarschijnlijk Gertrud aan de deur stond.

Ze keek op haar horloge. Kwart voor vier.

Was ze gehouden, op dit uur nog, een meisje binnen te laten, dat er naar scheen te streven alles te verwerpen en te verontreinen, wat de vrouw in háár altijd het mooiste, het hoogste was geweest. Moeder had wel gezegd . . . Maar, gold elke moraal dan niet slechts en uitsluitend vóór en jégens *normale* menschen? En, kòn ze een primitief wezen als Gertrud wel normaal noemen? Nee. Maar als ze dan niet normaal was, mocht ze haar dan wel verantwoordelijk stellen, voor haar eigen daden.

Ben ik mijn zusters hoedster? vroeg ze zich glimlachend af.

Nog een maal klonk de bel. Ze stond op en stak licht aan. Daar hoorde ze twee stemmen; een er van was die van een man. En het geluid van twee paar voeten ging het huis voorbij.

Nu drong het bloed haar naar de wangen. Haar vermoeden was dus niet onjuist geweest. Gertrud was in gezelschap van een man, wellicht wel van dien student. Voor zoo'n bandelwijze gold niet één, nièt de

hoogste noch de vergevensgezindste moraal. Integendeel. Voor verraad en bedrog had de wereld altijd en door alle eeuwen heen verachting en verguizing gehad.

Zoover zou zij zich niet laten voeren, dacht ze. Maar, in haar huis zou ze dat meisje niet meer dulden. Haar de woning ontszeggen kon geen *zonde*, maar moest *plicht* zijn. Tegenover het dier gold ook niet dezelfde moraal als tegenover den mensch. Waarom dan den primitieven mensch, die weinig minder ver van den geestelijk-gegroeide afstand dan het redelooze dier, wel volgens die moraal beschouwd en behandeld. Zelfs de liefste en verstandigste huisdieren duldde een beschaafd mensch niet aan zijn tafel, beschouwde hij niet als zijn gelijke. Waarom dan wel een wezen, dat alleen uiterlijk gelijk was aan een denkend en zich voor zijn handelingen verantwoordelijk voelend mensch?

Voor al ten opzichte van haar moeder achtte zij zich niet verantwoord, zoo ze dat meisje toestond haar leven hier uit te leven. Dat zou dan niet moreel, maar onverantwoordelijk zijn. Haar lieve moeder moest bewaard blijven voor ervaringen, die haar mooi geloof in de menschen slechts belagen en besmeuren konden.

Bij het ontbijt vermeed moeder het, over Gertrud te spreken. Als gewoonlijk, ging Helen om half negen naar haar school.

— Moedertje, zei ze, ik heb er nog eens ernstig over nagedacht. Als dat meisje straks thuiskomt, wat ik best mogelijk acht, kunt U haar, wat mij betreft, behandelen alsof er niets gebeurd is. Maar ik acht het, terwille van de rust in ons gezin, noodzakelijk dat ze ergens anders gaat wonen. Mocht U er tegen op zien, Max in te lichten, laat hij me dan maar van school komen halen. Dan kan ik hem wel zelf zeggen dat ik dat meisje niet langer onder ons dak duld.

Nauwelijks een kwartier later belde Gertrud aan.

Ze was al van zeven uur af op straat en had, in den Novemberkillen ochtend, anderhalf uur in het park gewandeld. Ten Brakel had haar niet langer op zijn kamer durven houden, om bij zijn hospes geen argwaan te wekken. Maar haar waren die ochtendwandelingen niet ongewoon. Menig maal, in Berlijn, als ze te gast in een groot hotel was geweest, moest ze wel om zes uur de straat op, voor dat de dagportier zijn plaats had ingenomen. Dan kwam ze vele vriendinnen en kennisjes tegen en wandelden ze te zamen naar Bahnhof Zoo, waar de meisjes zich mochten verfrischen.

Tegen half negen wandelde ze op haar gemak naar de Verhulststraat. Nu eerst dacht ze over haar houding na, die ze moest aannemen. Mevrouw Branders zou wel boos op haar zijn en Helen niet minder dan razend. Maar daarom wachtte ze dan ook tot deze tenminste naar haar school was. Mevrouw Branders zou haar toch geen ontbijt weigeren en

wel goedvinden dat ze op Max wachtte. Als ze maar eenmaal weer binnen was, kwam al het andere vanzelf wel.

Gertrud had niet in het minst het gevoel, iets misdaan te hebben. Ze was wel weggegaan, alleen en in den avond en den heelen nacht uit gebleven, maar dat kwam immers zoo dikwijls voor. Mevrouw Branders was haar moeder niet en deze zelfs had het op den duur opgegeven, haar om haar omzwervingen standjes te maken. En, wat Max betrof, tegenover hem voelde ze heelemaal geen reden tot verklaring, nog minder tot verontschuldiging.

Ze dacht nog eens goed over den vorigen dag na en kwam tot de conclusie, dat hij haar belogen en bedrogen had. En *zijn* schuld was het, dat ze Ten Brakel had opgezocht en met hem was uitgegaan. Als Max zijn woord had gehouden, was thuisgekomen en haar mee uit had genomen, zou ze geen reden hebben gehad, met een ander uit te gaan. Ze achtte het niet onmogelijk, dat mevrouw Branders het ook zoo inzag en haar dat zou zeggen, zoodra ze thuis kwam. Dan was dat misschien meteen een goede gelegenheid voor hem, om in te zien dat hij zijn leven beteren moest. Als hij een mooie vrouw verlangde en bovendien wilde dat ze trouw bleef, dan moest hij haar niet in de noodzakelijkheid voeren, bij avond alleen uit te gaan. Als hij het dáárop aanlegde, moest hij ook maar de gevolgen afwachten.

Het feit dat ze den nacht had doorgebracht in de kamer van Ten Brakel, telde niet mee, vond ze. Dat wist hij niet en had hij haar dus ook niet te verwijten. En als hij de dwaasheid zoo ver mocht voeren, van haar te verlangen hem te zeggen, waar ze was geweest, welnu, dan zei ze hem dat. Als het hem niet aanstond, kon hij haar reisgeld geven en dan ging ze weer naar huis. Van den overvloed van guldens, waarvan iedereen in Berlijn altijd den mond vol had, was haar tot nog toe niets gebleken. Als er in Holland veel geld was, dan lag het er al evenmin op straat als in háár land.

— Is mevrouw al op, Annie? vroeg ze.

Het meisje, dat verwacht had een leverancier te zien, schrok, bij haar onverwachte verschijning. Dan doordrong haar opeens een gevoel van bewondering, voor haar, die Duitsche. Diè durfde hoor, die was niet bang, voor den rijkdom. Ze had allang gemerkt dat die Gertrud evenmin van goede familie was, als zijzelf.

Gertrud wachtte haar antwoord niet af en liep naar de huiskamer.

Mevrouw Branders zat aan het venster, met haar naaimandje. Ze keek het meisje verwonderd aan, een trek van pijn om den mond.

— Goeden morgen, Mevrouw.

Mevrouw Branders schudde, als in gedachten, het hoofd. Ze had dus om dat meisje zorg gehad en angst doorstaan, zonder grond. Helen had dus wel gelijk gehad. Dit onverschillig, vrijpostig kind was er het meisje

niet naar, een ongeluk te overkomen. Wel zag ze er niet bepaald frisch uit; ze scheen zich ternauwernood gewasschen te hebben. Toen ze eindelijk wat wilde zeggen, klopte Annie aan. Ze kwam dekken, voor Gertrud, maar was eigenlijk benieuwd, hoe de „Duitsche” ontvangen was.

Gertrud ontbeet smakelijk, at meer dan anders en scheen geheel op haar gemak te zijn. Al naar haar kijkend, terwijl ze onbezorgd haar boterhammensmeerdeenvlijtig at, werd mevrouw Branders' gelaat minder strak en haar oogen verloren hun droeven schemer. Voor strengheid of bedroefd-zijn scheen geen reden meer te zijn, want Gertrud was blijkbaar niets onaangenaams gepasseerd. Het kwam haar voor dat het meisje volstrekt niet den indruk gaf, behoefte te hebben aan meegevoel of voorspraak. Toen haar oog den blik van haar gastvrouw opving, lachte ze haar guitig en voldaan toe. En nu trof het mevrouw Branders, dat haar gansche uiterlijk en gedragen waren als van een mensch die met het leven volkomen tevreden is en zijn volle voldoening geniet. Dit meisje scheen volmaakt gelukkig te zijn; hoe kon zij dan verstoord blijven kijken?

— Niet boos zijn, Mütterchen, zei Gertrud opeens en schudde schertsend den vinger tegen haar. U ziet dat ik nog gezond en wel ben. Ein Berliner Mädcl verläuft sich nicht.

Ze lachte opgeruimd. Het ontbijt smaakte haar en niemand zei een onvriendelijk woord. Zoo een goed onthaal had ze in Berlijn nog nooit gehad, na een uitstapje.

Daar klonk de bel.

— Há, daar is Max! juichte ze. Ik heb meteen een appeltje met hem te schillen.

Mevrouw Branders, die bijna had meegelachen, voelde zich opeens weer gedrukt. Nu zou de verklaring komen, een scene, wellicht. Wát zou Gertrud haar jongen zeggen en hoe zou hij er op antwoorden? Ja, hoè en wát? Wàs het dan wel mogelijk, ernstig te zijn en te praten met een meisje, dat 's avonds het huis uitloopt, in den ochtend terug komt en dan lacht en schertst als een kind dat verstoppertje heeft gespeeld? Ja, een *kind* was ze ook nog slechts, maar ze zou toch zijn *vrouw* worden. En al scheen er dan geen eigenlijke slechtheid in haar te schuilen, was het toch onmogelijk toe te staan, dat ze zich zóó misdroeg. Wat voor toekomst ging haar lieve jongen tegemoet, met een vrouw als zij?

Max kwam onstuimig binnen, zoende zijn moeder en boog zich over Gertrud heen. Ze hield hem haar wang voor.

— Dag, dag!

Het klonk als een juichkreet, als een begroeting na jaren van afwezigheid.

Koud dat het is. Reken maar dat er een heel pak sneeuw in de lucht zit.

— Heb je al ontbeten, jongen?

— Nee, wat dacht U? Toen ik op was had ik veel te veel haast om hier te komen. Ik heb honger als een Noordpoolreiziger. Ik ben vannacht tot één uur op weg geweest, voor het Verbond en heb nog, op mijn kamer, mijn rapport geschreven. Het sloeg half drie, toen ik in de kooi stapte.

Moeder belde.

Gertrud at door. Nu sprak hij zachter, uitsluitend voor moeder.

Het was een teleurstelling, voor Gert, dat er niets kwam van uitgaan, hè moeder? Ik vond het beroerd, voor haar, maar ik had het vreeselijk druk. En, dat duurt nog een poosje.

Gertrud keek snel op; ze begreep dat hij over haar sprak, maar verstond hem niet. Annie kwam binnen en dekte voor Max. Intusschen keek ze verstolen naar Gertrud, als verwachtte ze dat deze haar een wenk zou geven. Maar, ze haalde slechts onverschillig de schouders op.

Ik vond het héél naar, voor jou, Gert, zei hij, toen Annie de kamer verlaten had. Maar heusch, kind, ik kon er niets aan doen.

Ze hief het hoofd op en keek hem scherp, bijna haatdragend, aan. Een schok doortrilde hem; hij sloot de oogen en dacht na. Waar en wanneer had ze hem óók zoo aangekeken? Dan, opeens, wist hij het. Den dag, dat haar vader hem getelefoneerd had en hij haar was komen opzoeken, in de kolonie, had ze hem in hun kamer staan afwachten. Toen hadden haar oogen geschitterd, net als nu, net een roofdier dat opgejaagd en in het nauw gebracht was.

Maar toèn, toen had haar vader haar door heel Berlijn nagejaagd. En nù? Waarom sprak ze niet? Wat had ze? Hij voelde zich onbehagelijk.

Kùn je niet antwoorden, Gertrud? vroeg hij, geprikkeld. Moeder, scheelt haar iets? Zooeven keek je toch heel anders. 't Is net of het je niet schelen kan, dat ik hier ben.

Hij stond op, liep ongeduldig heen en weer. Annie kwam binnen, bracht een ei en het ochtendblad. Dralend verliet ze de kamer.

Nù, kàn je of wil je niet spreken? Moeder, zeg U het dan, als er iets is.

— Wát moet ik zeggen, Max? vroeg moeder, zacht. Als er iets is, dan moet Gertrud je dat zelf zeggen.

— Maar U ziet immers dat ze geen antwoord geeft. Gert, hèb je me iets te zeggen, iet onaangenaams?

— Wenn du dàs denkst, antwoordde ze, schouderophalend. Ik bin me gar nicht van wat bewusst.

— Moeder zegt het en dan is het zoo. Kom, vertel op.

— Ik hab' nichts zu vertellen.

— Max, zei moeder kalm, ontbijt nu eerst rustig en praat dan teza-men. Gertrud zal wel zoo verstandig zijn, je te zeggen wat je weten moèt. In elk geval moet het voorbij zijn, vóór Helen thuis komt.

— Moeder, ik kàn niet eten, als ik niet weet wat er gaande is. Waarom mag Helen het niet weten? Gertrud, wees toch niet zoo koppig, als je van iets afweet. Doe dan je mond open.

Ze stond op om de kamer uit te gaan. Hij liep op haar toe en greep haar arm. Met een uitroep van drift rukte zij zich los.

— Hören Sie mal auf, was wollen Sie von mir, mijnheer? zei ze driftig en spottend tegelijk. Bloss nicht so stürmisch bei mir; immer ruhig. Bitte, Frau Branders, vertellen Sie mal. Oder, laat je mal durch die Helen belügen. Zij is ja doch zoo klug.

Toen liep ze de kamer uit.

Max had verbaasd gezwegen, toen ze zoo uitviel. Nu kwam hij bij mevrouw Branders staan.

— Moeder, laat me nu niet nog langer vragen, zei hij, verzoekend. Ze is ineens een heel ander meisje. Er moet beslist iets heel ernstigs zijn voorgevallen.

Mevrouw Branders zuchtte.

— Het valt me zoo moeilijk, dat te zeggen, jongen, zei ze, bijna fluisterend. Niets is zoo gemakkelijk en niets is zoo moeilijk als rechtvaardig te zijn, zei je vader wel. Dat merk ik nu ook weer. Maar Gertrud kàn niet langer in huis blijven. Als je naar Helen toe wilt gaan en het haar zelf vragen. . . .

Ze zweeg. Nu keek hij haar zoo jongensachtig-verlegen aan, dat ze aan hem moest denken, toen hij vijftien, zestien jaar was, geen kind meer en nog geen groote jongen. Toen was hij nog zoo heerlijk vertrouwelijk tegen haar, zei haar alles wat hij dacht dat ze weten moèt. En nù was er iets dat hij moèt weten en ze kòn het niet zeggen.

— Moeder? vroeg hij alleen.

— Ja, Max, ik zeg het al, maar wees flink en oordeel niet te haastig. Gertrud is den heelen nacht van huis geweest en eerst een kwartier vóór jou terug gekomen.

Toen bukte ze het hoofd, om het verdriet in zijn oogen niet te zien. Zoo wilde ze afwachten, wàt hij zeggen zou.

Maar hij zei niets en vroeg niet verder. Het stormde in zijn hoofd en die storm bulderde hem toe, dat wat gebeurd wàs, gebeuren moèt. Slechts omdat hij dat niet voorzien had, kwam die slag zoo onverwacht.

— Vertel me àlles, moeder, zei hij, met doffe stem.

En ze vertelde hem, van Gertruds uitgelaten bui, in den vorigen middag, tot wat Helen zei, toen ze naar haar school ging. Een enkelen keer vroeg hij wat, maar bleef stil zitten, keek niet op, was bang dat ze de

tranen in zijn oogen zou bemerken. En zijn oogen voelden weer zoodof aan, alsof het donker om hem heen werd, of hij niet zou kunnen zien, als hij opkeek.

Helen heeft gelijk, moeder, ze mag geen uur langer in dit huis blijven, zei hij, toen mevrouw Branders zweeg. En ik had haar hier nooit mogen brengen.

— Wat doe je dan, jongen? Wáár gaat ze nu heen?

— Ja, waar dān heen, moeder?

— Stuur je haar naar huis terug? Misschien verlangt ze er wel naar.

— Terug? Ik hou van haar, moeder. Hoe kàn ik haar dan terug sturen? Ik zou haar elken dag opnieuw missen.

Toen liep hij, met gebukt hoofd, weg, naar Gertruds kamer.

Ze zat bij het venster, trommelde op de ruit, toen hij binnen kwam. Ze keek hem onverschillig aan, maar toen ze het verdriet in zijn oogen las, welde medelijden in haar op. Al hield ze maar weinig van hem, moest ze toch erkennen dat hij voor haar heel goed was geweest, toen zij verdriet had, dacht ze. Moest ze daarom nu niet probeeren hem te troosten, nu *hij* zich ellendig voelde?

Ze ging naar hem toe en greep zijn hand.

— Heeft je moeder het gezegd, Max? vroeg ze.

— Ja, Gertrud.

— Ben je nu boos op me?

Hij sperde de oogen open van verbazing. Of hij *boos* was, vroeg ze. Anders niet. Leek dat niet, of de vreeselijke teleurstelling, die ze hem berokkend had, buiten haar omging? Was het niet, of het gebeurde haar niets kon schelen?

Wat kon hij nu verder van haar verwachten? Hoe kon hij nu nog hopen dat ze, als hij vroeg wáárom ze was weggelopen en weggebleven, de waarheid zou antwoorden? *Als* ze zelfs antwoordde.

Voelde ze niet, *wist* ze niet dat ze veel sterker was dan hij? Ze wist immers dat hij krankzinnig veel van haar hield en er zelf het mééste verdriet van zou hebben, als hij haar naar Berlijn stuurde.

— Nee, Gert, ik ben niet boos, zei hij eindelijk, niet wetend wat anders te antwoorden. Maar nu kan je hier niet blijven wonen. Helen wil het niet langer hebben. Ik moet dus zoo gauw mogelijk een kamer voor je zoeken. Had je dat nu niet kunnen voorkomen? Je vond het immers zoo prettig, goede vrienden met haar te zijn.

— Mijn schuld is het nièt, zei ze met nadruk. Je had beloofd me mee uit te nemen en je hebt het niet gedaan.

— Ja, dat is zoo. Laten we er maar niet verder over spreken.

— En daarom ben ik alleen uitgegaan, ging ze voort.

— Nu, ik zeg er immers niets meer van.

— Anders zou ik het natuurlijk niet gedaan hebben. Maar als je nu denkt dat er nog méér voorgevallen is, zeg het dan eerlijk.

Ze keek hem recht in het gezicht, met haar groote, blauwe oogen.

— Dat denk ik heusch niet.

— Op je woord?

— Op mijn woord. Nu had ik alleen graag, dat we zoo gauw mogelijk weggingen. Ik weet misschien al een adres, waar je voorloopig wonen kan.

Hij dacht aan Suze van Seventer.

— Maar ik wil óók niet hebben dat Helen gelooft, dat er iets gebeurd is, hield ze halsstarrig aan.

— Dat gelooft ze niet.

— Dat gelooft ze wèl. Waarom stuurt ze me anders het huis uit, alsof ik iets slechts heb gedaan?

— Niemand gelooft iets slechts van je, maar wat doet dat er nu toe? Je kan hier niet langer blijven; Helen duldt je niet meer hier. Het is háár en moeders woning.

— Duldt nicht? vroeg Gertrud langzaam. Was geht das mir an?

Ze richtte zich in haar volle lengte op, scheen grooter te worden. Weer schitterden haar oogen valsch; haar mond vertrok tot een grijns.

Dat verdroeg Max niet. Het scheen hem toe, dat ze met Helen spotte, met Helen, zijn verstandige, waardige zuster, die hij bijna vereerde.

— Praat er nu maar niet verder over, zei hij, ongeduldig. Had van tevoren bedacht, wat je ging doen.

Maar het was, alsof ze niet wist dat hij iets zei.

— Dus Helen gelooft dat ik iets verkeerd heb gedaan? vroeg ze dreigend. Nu ga ik niet weg. Nu wil ik niet weg. Ik blijf!

Ze sprak bevelend, dwingend, eischend, op den toon van een grootestadsmeisje, dat door haar tijdelijke vereerders verwend en gehoorzaamd pleegt te worden. Maar, op Max had die toon een andere uitwerking.

— Pak onmiddellijk je boeltje! riep hij driftig, Je koffer gaat meteen mee, in de taxi en als ik die kamers huur, blijf je meteen. En nu heb je direct te gehoorzamen.

— Ik blijf hièr. . . . *bier!* tergde ze. Zet me er maar uit.

— Je blijft nièt! schreeuwde hij.

— En wáárom niet?

— Omdat niemand je wènscht te houden.

— Wie is niemand? hoonde ze. Jij, je moeder, je zuster? Man, er zijn een massa menschen in de stad, die me gráág bij zich zouden houden. Ik heb jou niet noodig.

— Nou wil ik niets meer hooren! schreeuwde hij. Pak je goed in.

Ze haalde minachtend de schouders op.

— Met hoeveel mannen heb ik gisteravond wel kennis gemaakt?

vroeg ze zichzelf af, op de vingers tellend. Met een notaris, een baron, een luitenant, een kamerlid, ja die zal je wel kennen, zoo'n vette met zweetlippen. En dan heb ik geslapen . . . Neen, dat gaat je niets aan. Als ik naar hem toega . . .

Max werd bloedrood, dan vaalbleek. In hem woedde de drang, haar op beide wangen te slaan, haar te ranselen als een straatjongen. En tegelijk voelde hij zich te slap en te ziek om een hand te verroeren. Hij haalde diep adem. Nee, dat mocht hem niet overkomen, dat hij een vrouw sloeg. Met heel de rest van zijn geestkracht, dwong hij zich kalm te zijn.

— Je hebt een half uur de tijd, zei hij, bedaard. Daarna ga je of met mij mee en je tracht je leven te beteren, of je gaat alleen weg en dan moet je maar zien wat er van je terecht komt.

— Geef me maar reisgeld, dan ga ik direct naar Berlijn.

Dat was een dreigement, voelde hij, bestemd om hem klein te maken. Maar daarvoor had hij te lang door Duitschland gereisd. Met haar gebluf zou ze hem niet bang maken.

— Jij hebt geen reisgeld nodig, zei hij, zoo hardvochtig als hij kon. Als ik de politie vertel wat je vannacht hebt uitgevoerd, brengt ze je met plezier voor niets over de grens. En niet op zoo'n prettige wijze, als je bent hier gekomen.

Ze zweeg. Heel haar gelaat drukte vrees en ontzag uit, voor de dwingende macht, die zij boven zich wist; politie.

Nu liep hij meteen de kamer uit. Hij voelde zich verlicht, dat hij haar met woorden bedwongen had.

— Ze pakt haar boeltje, zei hij tegen moeder. Zeg haar maar niet goeden dag, want dat is ze niet waard.

Moeder keek hem met verwonderde oogen aan.

— Waar gaat ze heen?

— Een kennis van me heeft een paar kamers vrij. Daar moet ze dan maar blijven, tot we getrouwd zijn.

— Dus dat komt er toch van? Is ze dan wel waard, je vrouw te zijn? Max, doe je oogen open, word wakker; je moeder roept je. Bezin je eerst goed, voordat je daartoe overgaat.

Voorovergebogen zittend, het hoofd in de handen geleund, haalde hij de schouders op. Nee, Gertrud was niet waard, met hem of met wien ook te trouwen. Ze was niet eens voor het huwelijk bestemd, zij met haar vreemde, onbetrouwbare natuur. Mary Haller had dat wel ingezien en hem gewaarschuwd. Maar, wat gaven waarschuwingen en wat baatte het dat hij het zichzelf voorhield?

Hij *hield* van haar. Hij hield van haar, hoewel hij er onder leed. Deze liefde voelde hij als een zwaren steen die, met een touw aan zijn hals verbonden, achter hem aan sleepte. In elken kuil zakte de steen weg,

door de minste oneffenheid van den weg hield hij hèm tegen. Maar zelfs waar de weg glad was, viel het hem moeilijk den steen voort te sleepen; hij was zoo zwaar. Het ergst waren nog de modderplassen. Hoe zorgvuldig hij er ook naast ging, al was de weg nog zoo smal, de steen scheen niets liever te willen dan geheel in het vuil onder te dompelen. En telkens hij met veel geraas in een kuil neerplaste, liefst daar waar de meeste modder lag, spatte hij hèm vol viezigheid, tot in zijn hals, tot op zijn hoed.

Gertruds halve bekentenis had hem de gewaarwording gegeven, dat die noodlotssteen zijner liefde den verloopenen nacht in den modder was gevallen; hij voelde zich tot aan zijn nek beslijkt. Nu moest hij weer trachten hem uit de plas te trekken. Dat moest hij. Want de steen was Gertrud en de plas, de ondergang, waarvoor hij haar behoeden wou.

Waarom?

Omdat hij van haar hield.

Moest hij dat wel?

Kon hij haar niet beter naar den trein brengen? Als hij eens flink was en voor altijd afscheid van haar nam?

Kòn hij dat niet?

Nu zag hij, in gedachten, zijn kamer voor zich, in Prinzenhof. Coen en Mary waren bij hem.

— Weet je, hoorde hij haar zeggen, op dien moederlijken toon, die hem telkens opnieuw trof, de eigenlijke tragedie der liefde is nièt die van twee koningskinderen, die elkander niet *krijgen* konden, maar, „ze konden elkaar niet *behouden*.”

Toen had hij ook filosofisch willen zijn en bijgevoegd:

— Of misschien wel: ze konden niet meer van elkaar *scheiden*.

Dàt had hij gezegd en nù was het hem, alsof hij het toen al gevoeld had. Gertrud *behouden*, zou hij nooit, dat kòn niet. Daar was ze te ijl, te slangachtig, te weinig betrouwbaar voor.

Gertrud laten gaan, van haar te *scheiden*? Haar naar Berlijn terug sturen? Dat kon hij nog veel minder. Hij kon niet buiten haar, al zou hij dóór en mèt haar ondergaan.

— Nee! zei hij luid.

— Wàt nee, jongen? vroeg moeder.

— Ik dacht aan mijn werk, zei hij, bedremmeld. Nu ga ik maar even een taxi opbellen. Gertrud zal wel haast klaar zijn, met inpakken.

Suze was zeer tegemoetkomend tegen Gertrud; de meisjes babbelden dra druk met elkaar. Nu begreep hij eerst goed, wat Suze bedoeld had, toen ze zei, dat hij Gertrud niet uit haar sfeer moest halen. En, ineens

weer overslaand uit diepe neerslachtigheid naar ongebreideld optimisme, zag hij, onder haar invloed, Gertrud gelijk worden aan h   r en, tegelijk, liever en hartelijker tegen hem, dan ze nu was.

Voor nummer zeven en twintig, op de Lindengracht, stonden twee mannen. De langste, een magere in werkpak en met een zijden das nonchalant om den hals gestrikt, praatte luid en gedecideerd en bewoog daarbij af en toe de hand horizontaal, alsof hij er gras mee maaide. De ander, een dikkerd, stond wijdbeens te lurken aan een pijpje, en luisterde.

Max bleef staan, om te wachten met vragen tot de lange uitgesproken was.

— Link mot je sijn, Dirrek, anders neme se je.

— Link bin j   genogt, Gerrit, zei de dikkerd en blies hem den rook van zijn pijpje pardoes in het gezicht.

— Laat je d  t frisch sijn, maat. Hebbe toch ferlede week twee ape fan jonges geprobeerd me in de lure te legge.

— Motte se net j    hebbe.

— Motte se juist n  t mijn hebbe; dat h  -je goed in de smiese. Op de duifemarkt, 'n Saterdagafend. Klampe me d'r twee fan dat gajes an en liete me een duif sien, s   n kanjer. Gerrit s  t de een, j   bint nogal link, niet?

— As je se linker weet as ik, soek se dan, seg ik. Mot je hier wese, meneer?

— Woont hier Van Seventer? vroeg Max. Ik wou U niet storen.

— Mot je linker foor sijn, man. Fan Seventer bin ikself, die staat f   r je. Nou, Dirrek, 't andere fertel ik je fenafend, bij Dikke Griet. Frage se, Gerrit, wat is d  t foor ras fan duif? Ik koek 'm onder se flerreke en seg d'r meteen, haai bofenop: Kuresau. Met   n d'r bovenop. Had je een boodschap foor mijn, meneer?

— Ik wou U even spreken, maar ik kan wel even wachten, zei Max.

— Ben tot je dispesiesie; fenafend ferder, Dirrek. Segt    n fan die ape tege mijn, is ie jou fj  f soof waard? Hein Driepoot biedt fier en drie heitjes. Ik haai d'r bofenop, fj  f heitjes, geen spie meer.

— D  t was link geboje, prees Dirk. En kreeg je de doffer d'rf   r?

— Fertel ik je fenafend wel. Nou, meneer, daar heb je me. De jonges an 't lofe en ik an 't bieje en toen sloege me deur op een lammetje en fj  f spie.

— En was ie dat waard?

— D  t was nou effetief het linke; de duif was 't ni  t waard, want ie was geen duif maar een kuiken, met 't fieselemie fan een duif.

Dirrek grijsde en blies zijn maat in het gezicht.

— Dan bin je d'r nou toch effetief ingeluisd, Gerrit.

— Ikke? Man, je weet niet half hoe link ik bin. Ik heb 'm deselfde afend nog ferkocht, foor twee heitjes, an schele Coba. En laat ie nou een hallef uur later ferrekt sijn. Was die effe gaaf? Bin ik effe link geweest? Anders had ik alleen de strop gehad. Fenafend ferder. En nou tusschen ons, meneer.

Max vertelde dat hij beambte op het bureau van het Verbond was en toen nam Gerrit hem mee naar boven. Suze had hem al ingelicht, zei hij. Op zolder wierp hij met een gebaar van trots de deur van de voorkamer open.

Max was verrast door wat hij zag. Suze had niet overdreven, het leek binnen niets meer op een zolder. De oude vloer was geheel door een nieuwe, van dunne planken, overdekt. Gerrit vertelde hem dat hij ze geleidelijk had meegebracht van de bouwwerken, waar hij gewerkt had. Langs het schuine dak had hij, aan weerskanten, een verticaal beschot getimmerd en die op twee meter hoogte met een echt plafond aan elkaar verbonden. Het houtwerk zat nieuw in de lakverf en het plafond was sneeuw wit.

— Dat is één, zei Gerrit, met voldoening. En alles met diè twee jatte gedaan. Man, as je een beetje link bint, heb je d'r een hoop gemak fan. En àlles wat je hier siet, hêt me niks gekost as de moeite fan 't meeneme. Maar dat is m'n dagelijksch werk.

— De boel mee nemen? vroeg Max, vroolijk.

— Sjouwe, man, oppere. Nee, an gappe maak ik mijn jatte niet fuil. Altijd soo link sijn dat je uit de kleese fan de prinsemerij blijft.

— Zei Suze niet dat U twee kamers te huur had?

— Sei se dèt? Nou man, dan is 't ook wel soo. En een soortement keuketje, met een ècht closet, fijn man. Wou je de heele verdieping hebbe?

— Ja, wèl graag twee kamers.

— Die andere kamer, achter, is nèt soo, maar daar slaapt Suse. Neem maar soolang genoeg mit één, tot se naar benede verhuisd is. Je bijt mekaar omers niet en Dirrikkie slaapt de heele nacht deur, die hoor je geeneens.

— Wiè is Dirkie?

— Weet je dat geeneens? Die is omers fan me Suse, daarfôor hêt de wethouder d'r op straat gezet. Dàn die Bouwer, die hoort beter thuis in de ploeg. Maar je had 't ofer Dirrikkie. Een gabbert, hoor. De meid wou 'm 't huis uit doen, toen had je tante Jans motte hoore te kéér gaan. Dat is moeder, 't wijf. Die jonge is soo goed fan ons als fan jou, sêt se tege Suus en ie blijft hier en ie sèl niks tekort komme, als jij op je school bint. Se kan 'm wel ofrete, dat lel, soo gek is se op 'm. En as ie nou maar

half soo link wordt as ik, sal ie sich later nooit op se fessie late spuge, nèt as ik.

Gerrit liet Max nu nog eens zijn keukentje bewonderen, dat meteen een soort toilet-kamertje was; heelemaal betegeld.

— Allemaal echte Engelsche tegels, man, fan de Hollandsche Lloyd, zei hij eenvoudig. Daar waren se niet krenterig op een tegeltje of een closetpotje. Nou ja, je most 't niet uitschreeuwe dat je se mee nam. Maar 't ging daar allemaal uit de royale hand. Ik heb nog an een fiela gewerkt, voor de hoofdopzichter, in Bussum, heelemaal getimmerd en gemaakt mit materjaal en werkluu fan de Lloyd. Hê-je al een bed? Kom je d'r alleen of met je tweeën op?

Max werd bloedrood. Daar had hij nog heel niet aan gedacht. En hij had Van Seventer toch gezegd, dat hij nog trouwen moest, viel hem in.

— Mijn aanstaande komt hier voorloopig alleen te wonen, zei hij dan. Ik heb een slaapkamer in de Helmersstraat.

— Zooas je 't maakt, soo heb je 't, antwoordde Gerrit, filosofisch. Je slaapt mijn hier niks in de weg en waar plaats is foor één, is ook plaats foor twee. En een kachel staat d'r niet, of je mot die fan jesellef hebbe, maar anders kan jullie benede komme, als je het koud krijgt. Tante Jans freet je niet op en se is ook niks inkennig.

— Is ze óók link? vroeg Max, met ernstig gezicht.

— Laat je dât frisch sijn, link is se genogt. Nou ja, nièt soo link as ik.

— Nee, dat snap ik wel, gaf Max toe.

Hij kreeg aardigheid in Van Seventer. Als alle Jordaners waren als hij, dacht hij, zou het werkelijk de moeite loonen, er een paar jaar te blijven. Als Gertrud tenminste aan de buurt en de menschen kon wennen.

Gerrit nam hem mee naar de huiskamer. Tante Jans vroeg niets en schonk meteen ook voor hem een kop koffie in. Dirkie, een jochie van drie jaar met een brutalen snuit, kwam bij hem staan en grabbelde in zijn zijzak.

— Hij komt overal an, dat doerak, zei Tante Jans trotsch. Dan denkt ie datter lekkere freterij in sit.

Max nam den kleinen schelm op zijn knie en babbelde tegen hem. Dirkie keek hem een paar sekonden verbaasd aan, alsof hij een vreemde taal sprak en antwoordde toen met drie of vier stevige vloeken. Tante Jans viel bijna voorover van het lachen en Gerrit sloeg trotsch met de vuist op tafel.

— Nou, is tie effe link? Fan dat jong kan je misschien nog wat leere. Hij spreekt geen woord Fransch, wat?

Max zei nu dat hij voorloopig alleen de voorkamer huurde en gaf Van Seventer een paar rijksdaalders vooruit. Haar vader was zonder werk, had Suze gezegd.

— Sooas je 't maakt, soo hê-je 't, zei Gerrit nog eens, wijsgeerig. En

nou gaan we d'r eerst eentje op pakke, bij Dikke Griet. En noem mijn maar gewoon Gerrit, dan noem ik jou wel Bram.

— Net zooals je wilt, zei Max, verlegen lachend, maar eigenlijk heet ik Max.

— Max, óók goed. Je hêt anders sat lui die Bram hiete en se schame sich d'rlui niks om. Goed, Max, als je dat liefer hêt.

Max dronk een glas spuitwater, omdat hij nog wat suf in zijn hoofd was, verontschuldigde hij zich. Den vorigen avond had hij heel wat glazen moeten accepteren, bij het teekenen der contracten. Hij dacht dat het daarvan kwam, maar het kon ook zijn van zorg om Gertrud.

Per telefoon sprak hij met Suze af, dat ze met Gertrud een en ander voorloopig zou bestellen, voor haar kamer. Suze stelde voor een divan te koopen, om op te slapen. Die kwam later nog wel te pas, als hij een bed kocht.

Gertrud maakte het heel goed, antwoordde ze op zijn vraag. Ze was ijverig aan het Hollandsch studeeren, want het kantoor beviel haar wel. Of hij nog in den avond aankwam, op de Lindengracht. Ja, beslist, beloofde hij. Hij had geen zin, om dezen avond weer tot één uur toe aan den loop te blijven.

— Heeft hij je in ernst aangeraden, een betrekking bij het Dagblad te vragen?

— Ja, mijnheer Breebaart. Vóór het eind van deze week moet ik een beslissing nemen.

— En anders? vroeg de heer Marinus Breebaart, een beetje spottend.

— Van anders was er heelemaal geen sprake, antwoordde Bob Bogaerts, aarzelend. Ik krijg in elk geval mijn ontslag, dat zie ik zóó wel in.

— Vreemd, dat hij je juist het Dagblad aanbeveelt, mompelde de wethouder. Hij stáát toch eigenlijk niet zoo welwillend tegenover de krant. Nou ja, met Sauerman loopt het ook wel wat spaak, in den laatsten tijd.

Ze zaten al een poosje te praten, op Bogaerts' kamer. Hoewel zijn wethouderschap en andere funkties hem weinig tijd voor vriendschapsbezoeken overlieten, waren de heer en mevrouw Breebaart toch op Elly's eersten Dinsdagavond gekomen. Trouwens, was het denkbeeld dier „intellectueele” samenkomsten van de wethoudersvrouw uitgegaan. Zij en haar man waren tot de overtuiging gekomen, dat het, in het belang van de aanstaande Algemeene Verkiezingen, niet kwaad zou zijn, als gelijkgezinden in de Partij elkaar van tijd tot tijd ontmoetten, op officieus terrein. Samenkomsten in hùn trotsch heerenhuis, op het Koninginplein, zouden te spoedig *officieel* worden genoemd, in de pers. En in een stamcafé of in een club kwamen allicht ook partijgenooten die er niets mee te maken hadden, wat ze elkaar zeiden. Maar niemand kon, in de pers of in de Partij, het iemand als Bogaerts kwalijk nemen, dat hij den één wél en den ander niét bij zich thuis noodigde.

Wethouder Breebaart had het goedmoedig-welgedaan voorkomen van een voormaligen grootstads herbergier, die, om zijn oude jaren rustig en toch zonder verveling door te brengen, een plattelandsuitspanning hield. Klein, onder de middelmaat, met een bolle buik, een dikken rooden nek, een opgeruimd pater-goedleven-gezicht, waarin een paar slimme oogen schitterden en een bijna onverslijtbaren, goedgehartigen glimlach om den mond, had hij zijn bijnaam de „Dikke”, die op den

duur al zijn andere bijnamen verdrongen had, stilzwijgend als bij hem passend, aanvaard. Partijgenooten en tegenstanders, vrienden en persoonlijke vijanden, ondergeschikten en geestelijk-meerderden, allen noemden hem dan ook den Dikke, zij het dan niet allen even luid en gedurfd en met gelijk neven-accent.

Voor de onverschilligen en lichte spotters was hij *dik*, een dikke, zonder meer. Voor bankiers en leiders van ondernemingen, met wie hij zaken deed, had de *Dikke*, wijl zij hem voornamelijk zagen als drievoudig millionnair, den klank van een reëlen waarborg. Anderen, die hem van zijn eenvoudigst-menschelijke zijde hadden leeren kennen en aan zijn vrijgevigheid te danken hadden dat ze niet ten onder waren gegaan, noemden hem den Dikke, om zijn lobbjes-achtige jovialiteit, waarmee hij de waarde van zijn weldaden placht te verkleinen. Voor strebers van andere politieke partijen teekende het woord *Dikke* een compacte massa van, voor hen onbereikbare, goed-gesalarieerde baantjes. Voor vele anderen weer, een plompe massa concrete macht, die naar willekeur beval en terroriseerde, zich door handige zwendelaars gemakkelijk liet bedriegen, doch onhandige, pasbeginnende slokkers aan de maatschappelijke verdoemenis overleverde.

Tienduizenden geestelijk en maatschappelijk armen zagen *in* den Dikke, dien ze naar boven gesjouwd hadden en schraagden met den kiezerswil van hun plomp inzicht, het volume van *hun* socialen drang en *hun* maatschappelijk verlangen. Ze spraken dan ook dien naam uit met denzelfden mystieken, ontroeringsvollen klank, als de inniggelooften over den Algoede spreken. De vrienden en goedaangeschreven partijgenooten van Breebaart noemden hem den Dikke, met een teederheid in hun stem, die deed denken aan het streelen over den rug van den goudspuwenden wonderzel. Benijders en den strijd op den spits drijvende tegenstanders zagen in zijn dikte slechts het materieel resultaat der elkaar opvolgende belastingverhoogen. Voor hen was de uitdrukking „Dikke” synoniem aan slokop, vreetzak en gulzigaard.

Geheel in overeenkomst met de verschillende nuances waarop zijn bijnaam werd uitgesproken, kon Breebaart poseeren als strenge, door de vingers-ziende en vriendelijk-tegemoet-komende chef, als onverzettelijk autocraat, koppig magistraat, charmant gastheer van buitenlandse autoriteiten, royaal geldschietster van zijn Partij, mede-demonstrant der arbeiders in een optocht en, als goedwillend wegbereider van jongelui uit goeie families, die in hun eigen omgeving niet aarden konden. In deze hoedanigheid had hij zich ook, meer speciaal op verzoek van zijn vrouw, beijverd, een betrekking voor Mr. Bob Bogaerts te vinden.

Tot de garderobe van den Dikke behoorde, evenals de costuums die society verplichtend stelt in haar officieel en meer vertrouwelijk leven,

een verkleurd en verformfaaid meetingsjasje, dat hij op arbeidersbijeenkomsten en meer in het bijzonder op den Eersten Meidag droeg.

In zijn studeerkamer, piekerend op het aangevangen handschrift van een sociaal-economisch werk, dat nooit af zou komen, was Breebaart zich ten volle bewust dat hij, maatschappelijk en geestelijk, een kruidenier was. Wat hem in dat bewustzijn, telkens het hem duidelijk werd, voldoening gaf, was, dat hij de krenten niet bij het ons, maar bij den centenaar woog en er, materieel, gestadig bij vooruit ging. Indien hij genoeg gevoel van humor had bezeten om zichzelf bij benadering te kwalificeren, dan zou hij zich een succèsvol speculant op, uit den oertijd bijgebleven, primitieve instincten en onvoldragen toekomst-idealen van geestelijk-armen hebben genoemd. En dan nòg zou hij zich geflatteerd hebben, want van een ècht speculant wordt verondersteld dat hij risico waagt en dat was hem nooit overkomen.

Toen hij zijn *persoon* der Arbeidersbeweging aanbood, was de moeilijkste propagandatijd al voorbij; zijn voorgangers hadden, eenigen met ware zelfverloochening en -opoffering, al geploegd en gezaaid. Hij kon al dadelijk beginnen te oogsten. En voor het *geld*, dat hij in die zaak stak, ontving hij zekerder waarborgen, dan één kapitalistische onderneming hem kòn hebben verschaft en die zelfs den *schijn* van *speculatie* wegvaagden. Er stelde zich, deels onbewust, een getrouw-contribuerende en automatisch-stemmende kiezersmassa garant, hem èlk, met belastinggeld bezoldigd, ambt, dat hij maar bij mogelijkheid verlangen kon, te verschaffen.

In zijn eigen kamer, met zichzelf alleen, wist Breebaart wel dat hij uitsluitend *dik* was van veel en lekker eten en een glas goeden wijn en nièt van bijzondere gaven. Hij kende de diepte en zwaarte van deze wel, sinds hij, in zijn jeugd, toen de geestes-adel der burgerij haar letterkundige revolutie doorvoerde, als een dier voorspringers mislukte. Toen had zijn gezond verstand hem ook meteen doen inzien, dat ook èlk ander succes, in zijn eigen milieu, voor hem buitengesloten was.

Na dat echèc had hij, met het snel besluit van een effectenspeculant, die de dalende koper-aandeelen desnoods met verlies van de hand doet om zich de rijzende rubberaandeelen te verschaffen, aanstonds een goeden som geboden, voor een der zetels in de Arbeidersbeweging en dien verkregen. Hoewel deze nieuwe adel nog niet erfelijk was verklaard, wist hij toch, dat hij nooit de wisselvallige stemmingen of revoluties hoefde te vreezen, waaraan de oude vorstenfamilies onderhevig waren. De bepalingen die hem bij den koop werden aangeboden, waren zóó solide, dat alleen de dood hem uit zijn nieuwe positie zou kunnen ontzetten.

In algemeene lijnen was Breebaart echter volstrekt niet dommer of onbenulliger dan welke andere streber ook, die, tegelijk, vóór of nà hem,

naar den proletarischen kant van het klassenkamp overliep. Zelfs had hij geld genoeg, om voor aanmerkelijk wijzer en belangrijker dan de anderen te worden aangezien. Echter nam hij dadelijk de, in zijn positie noodzakelijke, houding aan, van elke geestelijke overrompeling te voorkomen. Alle waarlijk intelligente arbeiders die door eigen kracht naar voren kwamen, dat waren er maar enkelen, deed hij door zijn trawanten achteruit dringen, ten gerieve der pseudo-intellectueelen. De eersten verfoeide hij bovendien, omdat ze hem deden denken aan zijn jeugdvrienden, die zònder de stuwkracht van het Proletariaat, dwars door het leven, hun geestelijk doel bereikten. En de pseudo-intellectueelen en -kunstenaars stonden hem persoonlijk veel nader en waren daarvoor grif bereid, hem als hun leider en raadsman te beschouwen.

Als verstandige leiderspolitiek en ook wel uit sentimenteele herinnering aan zijn jeugd, haalde hij zooveel mogelijk beschaafde, zij het dan geestelijk niet ruim bedeelde, jongelui van beide geslachten, uit zijn eigen maatschappelijke kringen, de Partij binnen. De circuleerende gang der evolutie, door alle eeuwen heen, had hem gaandeweg het inzicht opgedrongen, dat de liberale burgerij zich alleen kon handhaven en zelfs vernieuwen, door zich te reformeeren onder het vaandel der Arbeidersbeweging. Slechts door zich hierin schijnbaar op te lossen, kon ze deze nieuwe cultuurbeweging dienstig maken aan de idealen van het Liberalisme. Gedreven door dit late inzicht, dat hij bij zichzelf een vooruitzienden geest noemde, was het streven van hem en zijn vrouw er op gericht, die jongelui door middel van hun persoonlijke tusschenkomst aan de Partij en door middel van deze, aan hun persoon te verplichten en te verbinden. Met Bogaerts en anderen was dat al zoo ver gekomen, dat ze, voor hun maatschappelijk bestaan, al of niet gewaarborgd door een gesalarieerde betrekking, van wethouder Breebaart afhankelijk waren. Vooral deze jonge advocaat zou toch voor de balie tē burgerlijk-fatsoenlijk zijn geweest en zéker niet uitgeslapen genoeg. Bob wist dat wel en daarom richtte hij zich, nu Bouwer hem opgezegd had, allereerst tot Breebaart, om een betrekking of sinecure.

Terwijl deze, om met den jongen man daarover te praten, mee naar diens studeerkamer ging, stapte zijn vrouw, vergezeld van haar jonge vriendin Carla, al keuvelend het salon van Elly Bogaerts binnen.

Mevrouw Gusta Breebaart, geboren freule De Leur van der Waerde, bezat, in haar zestigste jaar, geen uiterlijk dat kon doen veronderstellen dat ze, in haar jeugd, Breebaart door jonkvrouwelijke bekoorlijkheid tot een huwelijk met haar had geïnspireerd. In vroolijke oogenblikken had de wethouder zich dan ook meermalen uitgelaten, dat hij absoluut vergeten was, hoè hij daar destijds den moed toe had gevonden. Echter was in wijde kringen bekend, dat die verbintenis zijn, toen al niet onaanzienlijk vermogen, belangrijk vermeerderd had. En toen hij, ruim

veertig jaar oud, zich op de ontwikkeling van het partijleven ging toeleggen, bleek mevrouw Gusta hem ook daarin van velerlei nut te zijn.

Voor zijn nieuwe zakelijke bezigheid, die hij in ernstige gesprekken aanduidde als zijn roeping en welke tot doel had, het proletariaat tot een gedisciplineerde, op bepaalde leuzen reageerende stemmassa op te leiden, voelde mevrouw Breebaart zich evenzeer geschikt als haar man. Ze bezat een aangeboren gevoel van belangstelling voor alles wat boven en buiten haar begrip stond en haar volstrekt niets aanging. En ook, hierin leek ze zeer sterk op den Dikke, hing ze met bijna ziekelijke sentimentaliteit de kringen en het geheele milieu aan, waarin ze haar jeugd had doorgebracht. Die verschillende eigenschappen noopten haar zich met, zooals zij het noemde, het organiseren en ontwikkelen van arbeidersvrouwen te bemoeien en haar huis open te stellen voor de vele ambitieuze, zich vervelende jonge dames uit de gegoede klassen, die jaarlijks van de gymnasia kwamen of universiteit liepen. Echter verwarden die tegenstrijdige eigenschappen zich soms wel in haar brein en in die oogenblikken geloofde ze oprecht, de proletarische vrouwen een grooten dienst te bewijzen, door haar leeghoofdige, rijke jonge vriendinnen voor- aanstaande en goed-betaalde posities te verschaffen in de Arbeidersbeweging en later, toen de Dikke wethouder werd, in de gemeente-huishouding.

Haar gebabbel over idealisme, dat uit die geestesverwarring voortkwam, welke met het stijgen van haar leeftijd perpetueel werd, verwierf haar ook de bewondering van Elly Bogaerts, geboren Van Lennep, nog vóór de jonge vrouw een woord had gehoord of gelezen over Socialisme of Arbeidersbeweging. Op aanraden van mevrouw Breebaart werden Elly en Bob nu lid van de Politieke Partij. Wethouder Breebaart stelde hem voor aan den voorzitter van het Verbond, Van Berghem en deze plaatste hem op zijn bureau als intellectueel-secretaris. Sedert deze benoeming steeg Elly's bewondering voor mevrouw Breebaart, althans oogenschijnlijk, bijna tot vergoding en bracht zij haar meesten tijd door in het huis der wethoudersvrouw. Hier maakte ze kennis met vele andere jonge vrouwen en meisjes, die allen openlijk wedijverden naar de gunst van de oude dame. De erkende favorite was Carla Van Maasdam tot Hoogheveen, die ook nu in haar gezelschap was meegekomen.

Carla was ongeveer een jaar tevoren getrouwd met het kamerlid Aaron Bernard Kaufmann, den propagandist der Partij, onder de minst beschaafde lagen van het proletariaat. Ze was zijn derde echtgenoot en van zijn, nòch van haar kant had eenige eerlijke gevoelsoverweging tot dat huwelijk geleid. Evenals zijn eerste, gescheiden, vrouw, in haar tijd en zijn, gestorven, tweede echtgenoot, kwam zij maar zeer zelden tezamen met hem in het publiek. Onder voorgeven dat zij, reeds sedert ze een jong meisje was, veel liefhebberij had voor het beschilderen van

porceleinen koppen, had wethouder Breebaart haar, bij wijze van huwelijksgeven, benoemd tot chef van de, speciaal voor haar ingestelde, Afdeling Kunst, aan het Stadhuis. De kunstenaars der Hoofdstad en spotters in de Partij, echter, beweerden dat die benoeming eerder moest worden gezien als een belooning voor Carla's hartelijke vriendschap jegens mevrouw Breebaart, dan als erkenning van haar artistieke gaven. En de pessimisten in de liefde, onder haar kennissen, noemden haar aanstelling een troostprijs voor haar huwelijk met Kaufmann, het reeds oude enfant terrible der Partij, wiens uitpattingen in deze al dikwijls schandaal hadden verwekt.

Niettegenstaande deze hatelijkheden was Carla, op haar wijze, ernstig aan het werk gegaan, door van het haar toegestaan bedrag ruime subsidies te verleen aan jongelui, die haar om haar porceleinschilderwerk wisten te vleien. En door deze gulheid met belastinggeld, méér dan door haar verbeeld talent, werd ze dra een persoon van gewicht, in de wereld der semi- en pseudo-kunstenaars, die door de buitenstaanden zoo gerechtvaardigd voor werkelijke artisten worden aanzien.

Carla Van Maasdam tot Hoogheveen, die zich nooit mevrouw Kaufmann liet noemen, was van slanke, rijzige gestalte. Daarbij was ze zóó ongewoon breed van schouders en bezat ze een zóó karakteristiek gelijnd uiterlijk, dat er onder de werkelijke kunstenaars nog maar weinigen waren die geloofden, dat die hobby voor porceleinschilderen haar voornameste passie was. Ze beweerden, dat ze dáárvoor te weinig weg had van een onvoldaan-smachtend meisje.

Elly Bogaerts en zij, vriendinnen en mededingsters naar de gunst van de wethoudersche, leken op elkaar en waren even groot. Echter was Elly's gelaat, in tegenstelling tot dat van Carla, warm van tint en soepel van lijn. En ook deden Elly's coquet schitterende blauwe oogen en het vlelend gebaar van haar fijne handen, haar dadelijk, ja, uitsluitend zien als liefde-vrouw, terwijl Carla's grijze oogen, krachtige bouw en somsforsch-uitzettende stem, dikwijls den indruk wekten, dat ze een geraffineerd-verkleede man was.

Elly had een electrische stoof gereed gezet voor den fauteuil van mevrouw Breebaart. De oude dame verkoos echter op den divan te zitten en noodigde Carla, met een handwuiwen, uit, naast haar plaats te nemen. Toen ging Elly, jaloersch op elk gunstbewijs dat haar vriendin bewezen werd, ongevraagd aan de andere zijde der wethoudersvrouw zitten. En toen deze Carla's hand in de hare nam, streek zij teeder langs de mouw der grijze tafzijde japon der oude dame. In de schouw gonsde een breede, bolvormige gashaard zijn ruischend lied. Terzijde blonk, op een oud-Hollandsche tafel, de koperen samovar, onder het toeziend oog van het

dienstmeisje, dat op het bevel wachtte, thee te schenken, in de fijne Japansche kopjes.

De bel ringelde.

— Blijf jij nu maar bij de deur staan, Cora, zei mevrouw Bogaerts. Ik zal wel theeschenken. Het is koud, niet mevrouw?

— Ja, het vriest. Er is toch, hoop ik, vuur aan, op Bogaerts' kamer. Mijn man moet zich in acht nemen.

Elly knikte hartelijk.

— Zeker, het proletariaat kan hem nog niet missen, zei ze dan.

Deze uitdrukking had ze al zoo dikwijls gehoord, dat ze meende haar te kunnen bezigen, zonder den persoon, waarop ze doelde, te krenken of een domheid te zeggen. Klaarblijkelijk voldeed haar antwoord mevrouw Breebaart dan ook wel, doch Carla keek Elly spottend aan; een grijns kroop om haar mond. Dit bracht de gastvrouw weer een oogenblik in verlegenheid. Nu was ze er niet zeker van, of haar vriendin grijnsde om dat gezegde, of dat deze op dat moment dacht aan de attenties, die wethouder Breebaart haar wel bewees.

Er brandt een gashaard, voegde ze er nu haastig aan toe.

De grijns om Carla's mond verdween en nu dansten er kleine lichtjes in haar oogen. Nerveus kneep Elly de hand ineen. Dan leidde Cora's stem haar aandacht af.

— De heer en mevrouw Van der Voorde—Visschraper!

De wethoudersvrouw kuchte. Dit teeken, althans, begreep Elly. Ze bleef op haar plaats zitten, toen het jonge paar binnen kwam.

Kobus van der Voorde, onderredacteur aan het partijdagblad, was zooveel als het nieuw-ontdekt zwarte schaap in de Partij. Elly wist héél zeker dat zij hem niet geïnviteerd had. Bob wellicht? voer haar door het brein. Mogelijk had hij den geheelen redactiestaf uitgenoodigd en zoo, in zijn domheid, ook deze, ongewenschte, gasten in haar huis gehaald.

Van der Voorde, die voor alle drie dames een vreemde was, bleek een lange, uit zijn kracht gegroeide, kleurlooze jonge man te zijn, met de linksche houding en het hulpeloos gezicht van een dorpsrecruit. Verbluft door deze, zwijgende, ontvangst bleef hij een oogenblik als verstijfd staan en maakte dan een diepe buiging, voor de dames. Alleen Elly beantwoordde zijn groet met een kort, stijf knikje. Dolly Visschraper, zijn klein Joodsch vrouwtje, was vrijmoediger. Haar kenden zij wel, uit de verschillende cabarets, waar ze met haar dun hoog stemmetje vertaalde boulevardliedjes zong. Ze maakte voor mevrouw Breebaart een bekoorlijke reference en lachte de beide jonge vrouwen vertrouwelijk toe, met haar ietwat te breeden mond. Ze gaven haar de hand.

Dolly ging haar man voor, naar de andere zijde van den gashaard en daar bleven ze staan. Het vrouwtje gluurde wel verlangend naar een stoel, maar Van der Voorde staarde bescheiden voor zich uit, als vast

besloten niet zitten te gaan, voor hem dat uitdrukkelijk vergund werd. Het drong tot hem door, dat men hun minder belangstelling betoonde dan ze als gasten verwachten mochten en nu vreesde hij onbescheiden-vroeg te zijn gekomen.

Elly stootte mevrouw Breebaart zachtjes aan.

— Heeft diè slungel nu de oneenigheid veroorzaakt, tusschen Breebaart en Sauerman? vroeg ze verwonderd. Je zou zeggen dat Dolly hem nog met de zuigflesch voedt.

Mevrouw Breebaart krulde de lippen, om héél haar minachting te uiten van sensueel-sterke vrouw voor een verwijfd man. Liefkoozend streelde ze langs Carla's chique casaque van bontgekleurde Libertyzijde en nam twee harer vingers in haar hand. Dat scheen de jonge vrouw op te vatten als een uitnoodiging, te vertellen wat Kaufmann haar, in een hunner zeldzame oogenblikken van vertrouwelijkheid, had meege-deeld, aangaande den hoofdredacteur Sauerman.

Hoè de oneenigheid tusschen de oude vrienden Breebaart en Sauerman ontstaan was, wist vrijwel ieder, in de Partij. Niemand in de gansche Arbeidersbeweging had nog óóit gehoord van Kobus van der Voorde, toen zijn benoeming tot onderredacteur, in het Dagblad, werd vermeld. Niemand kende hem, als partijlid, mensch of journalist. Spoedig werden allerlei feiten uit zijn verleden rondverteld en die alle bleken sterke argumenten tégen werkzaamheden aan de redactie te zijn. Er werd bewezen dat hij, tijdens zijn aanwezigheid, als sportreporter van een weekblaadje, in Berlijn, daar druk had verkeerd in kringen van cocaïne-handelaars en andere misdadige elementen. Ook had hij nog maar kort geleden, in Holland, goedgeloovigen lieden geld afgetrosgeld, onder het voorwendsel, een geheime fascistische, anti-socialistische organisatie te stichten. Bekende tegenstanders der Partij schreven, in humoristische bladen, spottend over deze tegemoetkoming aan Mussolini en voorspelden haar spoedige vereeniging met den Fascistischen Bond. Toen nu bleek dat erkende socialistische journalisten waren achteraf gesteld, terwille van Van der Voorde, besliste het Partijbestuur dat die benoeming ongeldig was.

Nu eischte Breebaart, als geldschietster van het Dagblad en president-commissaris van den Raad van Beheer, dat de jonge man onmiddellijk ontslagen moest worden. Dit weigerde Sauerman echter positief. En zelfs toen het Partijbestuur in een resolutie de wenschelijkheid uitsprak, dat de hoofdredacteur den onbekwamen, onbetrouwbaren jongen man zou wegsturen, dreigde hij zèlf ontslag te nemen, indien Van der Voorde niet gehandhaafd bleef. Voor dit dreigement had het Partijbestuur voorloopig moeten bukken. Met de Algemeene Verkiezingen in zicht, achtte het zich onverantwoord, een crisis aan de redactie uit te lokken.

Toen dit conflict in wijderen kring bekend raakte, wisten vele voor-

aanstaanden allerlei herinneringen aan amourettes met de kleine, kittige Dolly op te diepen. Er werd zelfs gefluisterd, dat Sauerman tegelijk begunstiger en begunstigde was. Ook Elly had daar iets van vernomen, maar wat Carla nu vertelde, bracht die zaak in een heel ander licht.

Mevrouw Sauerman, die in haar jeugd Sara Barzelaai heette, had vóór haar huwelijk zalen vol publiek weten te begeisteren, met haar Oostersche oogen en exotische dansen. Sinds eenige jaren, echter, had ze met Kaufmann een speciale verhouding van zielsgemeenschap, welke reeds lang mode was, in de Partij. In een harer geëxalteerde oogenblikken van ziele-hoogstand nu, had ze Carla's echtgenoot toevertrouwd, dat Sauerman een psychische afwijking had, welke de mogelijkheid van een amourette met het erotische zangeresje absoluut buiten sloot.

— Dus in diè richting moet de oorzaak gezocht worden? vroeg Elly, verachtelijk. Nu, dàn is de arme kleine Dolly ook niet te benijden, voegde ze er, schijnbaar zonder nevenbedoeling, aan toe.

Ze stond op en schonk thee in, zonder echter geheel haar blik van de andere dames af te wenden. Ze wist dat Dolly gepoogd had, in mevrouw Breebaarts keurtroepje vriendinnen te worden opgenomen; de wethoudersvrouw had haar echter resoluut afgewezen. Als reden daartoe had ze gezegd dat, al was het zangeresje dan persoonlijk onschuldig aan Sauermans oppositie, tegen Breebaart, het toch een feit bleef, dat zij gehuwd was met een fascist. En dàt noemde mevrouw Breebaart een schandaal voor het Proletariaat.

Carla nam haar kopje aan en glimlachte verholten tegen Dolly. Zij mocht het kittige jonge vrouwtje graag. Ze had haar zelfs voorgedragen voor een subsidie van duizend gulden, nadat Dolly haar in aanraking had gebracht met een bleekzuchtig telefonistje, dat óók aan porceleinschilderwerk deed. Dat meisje was haar, bij de eerste kennismaking reeds, zoo goed bevallen, dat ze haar direct een beter-bezoldigde betrekking had gegeven, aan háár bureau. En dàt wel, zònder haar vooraf door die hinderlijke instanties te laten gaan, waarvan één haar zeker zou hebben afgekeurd. Mevrouw Breebaart had dit echter verraad aan háár vriendschap genoemd en geëischt dat ze het telefonistje onmiddellijk zou ontslaan. Carla moest zelfs beloven voortaan geen vrouwelijke kunstenaars te protegeeren, buiten haar voorkennis, wilde mevrouw Breebaart den wethouder niet adviseeren, het subsidie-bureau op te heffen.

Nu Elly er weer aan dacht, moest ze glimlachen van leedvermaak, om die nederlaag van haar rivale naar de gunst van de wethoudersche. Ze schonk thee in voor Dolly en haar man en wenkte dat ze hun kopjes konden halen. Toen het kind-vrouwtje onder het licht kwam, viel haar op hoe mooi en levenslustig ze was.

— Dr. Averling! riep Coba.

Elly voelde een schok van verrassing. Nà het bezoek van de Breebaarts, was dit de hoogste eer, in de Partij. Ze liep den leider der kamerfractie tot aan de deur tegemoet.

Dr. Henri Averling, die reeds in de pers genoemd werd als aanstaand minister-president, gold inderdaad, na den Dikke, als de machtigste man in de Partij. Zijn inkoopsom was weliswaar niet zoo groot geweest als van dezen, maar hij had als aanhang een groep mannen met gezonde, conservatieve overtuiging in de Partij gebracht, die als een stabiele tegenmacht werd beschouwd jegens de revolutionnaire elementen. Hij was nu bijna vijftig jaar, hoog van gestalte, had een streng, intelligent gezicht en een autocratisch voorkomen. Hoewel hij ruim tien jaar jonger was dan de Dikke, oefende hij, met zijn bijna hautainen blik en afstaande ooren, welhaast zooveel invloed uit, als deze, met zijn dikke, bolle buik.

In partijkringen werd druk gescherpt om zijn overdreven hang náár en eerbied vóór etikette; tòch erkende een ieder dat het geen pose van hem was.

Ook nu trad hij correct binnen, als bezocht hij niet een eenvoudig ambtenaar van het Verbond, maar ging hij ter nieuwjaars-audiëntie, bij de Koningin. Hij boog zich langzaam over Elly's hand heen en kustte die eerbiedig. Deze begroeting, tot wier gratie zich maar enkelen der hogere burgers en niet één proletariër, in de Partij, konden verheffen, was een der aanbevelingen, waarop hij, na den plotselingen dood van den parlementairen leider, tot diens hooge funktie werd bevorderd. Als andere entecedenten golden zijn voornaam, representabel voorkomen en vooral, de waardeering waarmee de tegenstanders altijd over hem schreven. Voorts wist niemand, in de hogere partij-instanties, bepaald iets kwaads of verkeers van hem en dat werd als zoo buitengewoon beschouwd, dat het in geen bestuurder of kamerlid ooit opkwam te vragen of te zoeken naar zijn, positieve, superieure kwaliteiten.

Dr. Averling liet Elly's hand met een beleefde zucht los en trad op mevrouw Breebaart toe, voor wie hij een diepe buiging maakte.

— En hoe maakt U het? De wethouder óók goed?

Hij noemde Breebaart nooit den Dikke, zelfs niet tegen anderen en, naar algemeen verondersteld werd, ook niet in gedachten. Nu hij zoo vriendelijk neeg voor Carla en haar een compliment maakte over haar mooie casaque, dacht de jonge vrouw dat het noemen van bijnamen ook volstrekt niet zou passen, bij zijn correcten persoon.

Ze wou wel graag een praatje met hem maken, maar kon zich niet herinneren of hij ooit getoond had in iets belang te stellen, buiten dan zijn eigen persoon en zijn kans op een portefeuille. Het had ongetwijfeld, hoe dan ook, zijn nut, vriendelijk tegen hem te zijn, al was het maar, om in de toekomst mevrouw Breebaart dien streek met het telefonistje betaald te zetten. Indien Averling immers minister-president

werd, kon hij in een handomdraaien een *rijks*kunstaafdeeling met subsidie-bureau instellen en haar als chef daarvan benoemen. Zo goed de Dikke over de gemeentekas te beschikken had, dacht ze, zou Averling dan de kas van het gansche land tot zijn gebruik hebben. Daar kon ze dan menig meisje een behoorlijk subsidie van uitkeeren en dan bleef er nog altijd genoeg over, om de andere salarissen uit te betalen. Ook zou *hij*, als correct man, er beslist géén drukte om maken, als zij veelbelovende jonge kunstenaressen, die talent toonden in het beschilderen van porceleinen koppen, van het leven genieten liet.

Dolly van der Voorde wuifde Averling vrijmoedig toe en tot Carla's verbazing bemerkte ze dat hij er correct-glimlachend op reageerde. Zou *hij* dan zelfs . . . ? Maar nee, zóó iets dacht *niemand*, in de heele Partij, van Averling. Dolly kwam op hem toe en nu feliciteerde de parlementaire leider haar, met haar jongste succès, in de Royal Bar. Mevrouw Breebaart zette een streng gezicht en begon met Carla een gesprek over het gebrek aan beschaving, bij het Proletariaat. Toch ontging haar niet, dat Averling Van der Voorde's eerbiedigen groet totaal negeerde en ze voelde dat als een persoonlijk succès. Buitengewoon, nèt iets grootsch voor Averling. Dát kon die aap in zijn zak steken. Dáár moest ze nu eens een fijn schetsje over schrijven, in het tijdschrift van de Partij. Ze herinnerde zich, laatst iets dergelijks gelezen te hebben, in een sportweekblad, aangaande twee bokkers. Dat kon ze wel overschrijven, een beetje veranderen en corrigeren, dan hoefde ze geen nieuw schetsje te bedenken. Het denken viel haar in den laatsten tijd toch al zoo moeilijk.

Geluid van voetstappen en stemmen bracht haar letterkundige gedachten in den war. Barend Boutelje, de partijvoorzitter, kwam binnen; ze herkende hem onmiddellijk aan zijn dikke, lijzige stem. Achter hem liepen Piet Morelle en Jacob Goudekiet, de voorzitter der raadsfractie.

Boutelje knikte Averling van verre toe, drukte mevrouw Elly de hand en keek diep in haar uitgesneden jurk. Morelle kneep haar hand stevig in zijn werkmansknuist en ging toen, de handen in de zakken, staan oreeren tegen Averling. Deze antwoordde slechts met korte correcte glimlachjes en woorden van één lettergreep. Mevrouw Breebaart, die nóóit begrepen had hoe de gewezen metselaar Morelle had kunnen opklimmen tot een hooge functie in de Politieke Arbeidersbeweging, hij was ondervoorzitter van de kamerfractie, genoot intellectueel van Averlings houding. Zóó stelde ze hem zich voor, als hij, als eerste minister, voor de volle Kamer zou spreken over de nooden van het Proletariaat.

Jacob Goudekiet liep de dames, op den divan, met een korten groet voorbij, regelrecht naar Dolly Visschraper.

— Ik heb gisteravond tot elf uur op je gewacht, zei hij, vrij luid.

Als je geen zin had om te komen, had dan getelegrafeerd, maar laat iemand niet voor kwajongen zitten.

Hij keek daarbij Van der Voorde aan, als wou hij hem vragen wat *hij* met het vrouwtje te maken had. De jonge man verwijderde zich be-deesd. Geen raad wetend met zijn figuur, liep hij, bedremmeld, naar de deur en vroeg Cora iets, op fluisterenden toon. Ze wees minachtend naar de gang.

— Kom, Elly, schenk me gauw een koppie thee in! riep Boutelje. Ik ben expres voor jou een paar uur langer in de stad gebleven. Maar ik ga straks toch naar Bloemendaal. D'r hangt een lucht in de stad, die me onpasselijk maakt. Ik snap niet, hoe een mensch met een beetje intelligentie en natuur- en kunstgevoel er in aarden kan. Drie stukjes suiker en géén melk.

Hij had handen geschud met mevrouw Breebaart, Dr. Averling en Carla, geknikt tegen Morelle en keek nu afgunstig naar Jacob Goudek. Hij vond hem wel wat tè familiair zijn, met Dolly. Hij hield er niet van, dat iemand eigen was met een vrouw, die hij kende of gekend had.

Barend Boutelje was een der merkwaardigste figuren van het bovenste twintigtal der Arbeidersbeweging. Dertig jaar geleden had hij, met medewerking van een viertal vrienden, een bond voor lompensorteerders gesticht en daar geleidelijk alle vakgenooten in vereenigd. Sinds de oprichting van den bond was hij voorzitter en onbetwist leider geweest van die organisatie, welke een groote zeggingskracht kreeg over het uitgebreid lompenbedrijf, in het gansche land. In die jaren had de bond zich, onder zijn leiding, gevormd tot een staat in den staat, met eigen wetten en belastingen, een uitgebreid bestuur en nog véél groter beambtenpersoneel, met een soort parlement, dat niets te zeggen had en een groot korps verklikkers en provocateurs in alle personeelen, met eigen gebouwen en drukkerijen, bladen, tijdschriften en bibliotheken, met commissies en clubs op ieder denkbaar gebied.

Hoewel in de grondwet van den bond was bepaald dat het bestuur om de drie jaar in zijn geheel moest aftreden, waren er gedurende die dertig jaren slechts twee zijner regeerders door anderen vervangen; die waren van ouderdom gestorven. Nooit had, in die dertig jaren, een lompensorteerder het gewaagd, zich voor een bestuursfunctie kandidaat te stellen, tegen den uitdrukkelijken wil van Barend Boutelje; en nòg steeds waagde dat géén lompensorteerder. Nooit durfde zelfs een, in een personeel, op een verwisseling in het bestuur zinspelen, of op anderen dan eerbiedigen toon te spreken over den persoon van Barend Boutelje en de personen van zijn mede-regeerders. In elk personeel zaten verklikkers die het bestuur woordelijk iedere opstandige uitlating overbrachten. En, meende Boutelje reden te hebben, een lompensorteerder te moeten vreezen, dan liet hij hem door een speciale ontslag-commissie

van den ledenlijst afvoeren, wegens anarchistische of andere ongeoorloofde neigingen. In de laatste jaren was het woord anarchisme uit het gebruik geraakt en werd den lompensorteerder, die zich tegen het absoluut gezag van Boutelje verzette, òf zelfs maar zinspeelde op een wettigen vorm van verzet, door middel van het stembiljet, er van beschuldigd *communist* te zijn. Die aantijging beteekende in haar gevolgen evenveel als een vogelvrijverklaring.

De Lompensorteerdersbond had namelijk een wettige overeenkomst met de Lompenpatroonsbond, dat deze niet zou dulden, dat een zijner leden lompen liet sorteeren, door lompensorteerders, die niet lid waren van den Lompensorteerdersbond. Ontslag als lid van dien bond beteekende dus voor een werkman, dat hij geen kans had werk te vinden en dus niet meer voor zijn onderhoud kon zorgen. Afdanking uit den bond stond gelijk met eeuwigdurende werkeloosheid. Deze overeenkomst was schijnbaar gemaakt, om ongeorganiseerden te noodzaken hun deel bij te dragen in het huishouden van den bond. Maar feitelijk leidde zij tot een algeheele onderwerping van tien duizend lompensorteerders, aan de nukken en grillen van hun onafzetbaar bestuur.

De lompensorteerders hadden ook *rechten*, in hun bond, en die waren uitvoerig omschreven in hun wet, die bestond uit statuten en verschillende reglementen. Die wetten bevatten, evenals en strenger dan het Burgerlijk Wetboek, berispingen, boeten en straffen op alle kleine vergrijpen, vergissingen en ongehoorzaamheden, jegens den bond en zijn bestuur, welke door de lompensorteerders tezamen werden aangeduid *in* en dóór den naam: Barend Boutelje. Deze was de bond en de bond was hij.

Door dit geraffineerd systeem van intimidatie, was het Boutelje gelukt, zich feitelijk als onschendbaar te doen erkennen, door de tien-duizend leden van den bond, die, ofschoon en doordat zij hem een weelderig bestaan waarborgden, inderdaad zijn onderdanen waren. En evenals in de Partij Breebaart en zijn bovenste twintig het deden voorkomen, of elke oppositie tegen hùn gezag, een aanranding der rechten van het Proletariaat was, had Boutelje nu al twee generaties van duizenden lompensorteerders gesuggereerd, dat miskenning van zijn onschendbaarheid, verraad was aan de idealen van den Lompensorteerdersbond. In werkelijkheid was hij véél machtiger dan de Dikke en zijn twintig. Dezen toch werden in den Gemeenteraad en de Kamers en daar buiten, in de pers, gecontroleerd en becristiseerd, door mee- en tegenstanders; daar was jegens den voorzitter van de lompensorteerders geen sprake van. Boutelje was zelfs machtiger dan de meest-tyrannieke autocraat, wijl deze nog altijd de publieke opinie te duchten had. De publieke opinie van en *in* den Lompensorteerdersbond echter, uitte zich uitsluitend in de eigen week- en maandbladen en die stonden, evenals alle machtsorganen van den bond, onder het monopol gezag van Boutelje. En hij

benutte die organen niet alleen grootendeels om zich door zijn trawanten te laten verheerlijken en zichzelf tegen aanvallen te verweren, maar schreef er ook kolommen vol in, tegen eventuele opposanten, die hij echter slechts bij hooge uitzondering zelf aan het woord liet.

Barend Boutelje had het gedecideerd en tegelijk gemoedelijk voorkomen van een fabrieksdirecteur die, door zijn arbeiders onbeteekenende concessies toe te staan, hen des te sterker aan zich verknocht, om hen des te volkomener te beheerschen. Handig als een beursspeculant, niet van natuurlijk verstand ontbloot en altijd het oog gericht op de schommelingender politieke en economische constellaties, was hij dozijnen malen van schakeering verwisseld, zonder dat zijn onderdanen begrepen dat hij dat uit zuivere baatzucht deed. Van fel-rood was hij al overgegaan naar de uiterst-rechtsche zijde der politieke partij en daarna weer van tint op tint veranderd, voorwaarts, of achteruit, al naar de omstandigheden hem voorschreven of noodzaakten. Bij elke verandering, echter, had hij gewonnen; soms in aanzien, bij de gegoede burgerij, dan weer in zijn aantal funkties en salarissen, *in* en *dóór* de Arbeidersbeweging en ook wel in waardevolle erkenning, door de groep die tijdelijk het land regeerde.

Door deze bewegelijkheid en plooibaarheid was het hem gelukt zich vrienden te maken in alle kringen. Ook had hij het bestaan, gunsten te verleenen aan voormalige vijanden en toekomstige machthebbers, had nu eens de arbeiders verworpen, terwille van een bedankje in een burgerlijk blad, dan weer met revolutie gedreigd, als het hem geschikt voorkwam, de burgerij een beetje bang te maken.

Hoewel Boutelje voorzitter was van den meest proletarischen bond en van de politieke partij der arbeiders, was hij tevens president van het Nationaal Instituut voor Beschaafd Volksvermaak, hetwelk gefinancierd werd door de groote winkeliers, die er een waarborg mee bedoelden, tegen het breken van hun spiegelruiten, bij volksfeesten. Ook was hij mede-oprichter der Liga tegen Handelsreclame op Mooie Plekjes in de Schoone Natuur en tegen het Rooien van Mooie Boomen aan den Openbaren Weg; deze organisaties bestonden voornamelijk uit zichvervelende, gepensioneerde staats- en gemeente-ambtenaren. En, hoewel hij op de jaarlijksche congressen van de Partij uitgebreide, in rethorisch Nederlandsch opgestelde, verklaringen voorlas, en in stemming bracht, tegen het Italiaansche Fascisme, schreef hij kinderlijke en vaak dwaze artikelen over het rooien van mooie boomen, in elk fascistisch dag- en weekblad, dat daartoe zijn kolommen openstelde, en hem honoreerde.

Zich in stilte ergerend aan Goudekets familiariteit met Dolly Vischraper, neeg Boutelje nóg eens eerbiedig voor mevrouw Breebaart, dezen keer als verontschuldiging voor zijn vrijmoedigheid van aan Carla's andere zijde op een puntje van den divan te gaan zitten.

— Ik kom haast tijd te kort om overal op het rooien van mooie boomen te letten, begon hij. De menschen schijnen nog steeds geen oog te hebben voor het schoone in de natuur. Als ik in Haarlem de ronde doe, om elken boom die ze willen omhakken gespaard te krijgen, maken ze er in Den Haag misbruik van, door dáár een stuk van het bosch om te halen, voor bouwgrond. Zoo kom ik altijd tijd te kort en heb ik geen gelegenheid meer voor mijn studie voor kunstenaar.

— Jammer, antwoordde Carla, stijfjes.

Er kwamen nieuwe bezoekers binnen. Ze volgde Elly's begroetingsgebaren en haar theeschenken, om zich vrij te maken van een gesprek met Boutelje.

Een jaar geleden, toen haar afkeer van Kaufmann, wiens huwelijk door het Partijbestuur noodig werd geoordeeld, om aan zijn publieke uitspattingen een eind te maken, nog zóó groot was, dat ze er haar vriendschap met de Breebaarts om riskeerde, had ze eens het bondsgebouw der lompensorteerders bezocht. Bij die gelegenheid was toevallig ook Boutelje aanwezig, om een nieuwe ambtenares te installeren. Hij leidde haar toen het gansche imposante gebouw rond en toen trachtte ze hem te bewegen, een bondsafdeeling te stichten, tot het aanmoedigen van de kunst van porceleinschilderen. Er waren namelijk vele jonge lompensorteersters, had ze vernomen, die, frisch gewasschen, behoorlijk gekamd en in haar beste plunje, een heerlijke verschijning vormden voor spoedig ontroerde oogen. Boutelje had haar toen zijn privé-zitkamer met voor geluid ondoordringbare wanden laten zien en haar, in rethorische termen, de leiding van die afdeeling toegezegd. Echter, was zijn éérste kus al een desillusie geweest en uit wraak dat ze dat zoo duidelijk merken liet, had hij zich meteen weer van die porceleinschilderij afgemaakt.

Spoedig bleek haar, dat die wanden niét zoo ondoordringbaar waren, als hij had voorgegeven. Den navolgenden dag reeds, maakte mevrouw Breebaart haar een geweldige scène, om haar bezoek. De wethoudersvrouw noemde het een felle belediging voor het Proletariaat, dat ze wél onderonsjes hield met Boutelje en géén Partij-zakelijk huwelijk wou aangaan, met Kaufmann. Dat incident had toen tot resultaat dat de Dikke opeens spoed maakte met het, voor de Burgerij en het Proletariaat hoognoodig, Kunst- en Subsidiebureau.

— U hebt, zie ik, ook nog niet veel liefde voor de schoone natuur, hervatte Boutelje, met zijn dikke, lijzige stem, het plots afgebroken gesprek.

Hij had haar bezoek niet kunnen vergeten en moest bovendien nog een klein geval met Kaufmann verrekenen. Wel was hij zich er van bewust, dat zijn avances jegens Carla hem eerder moeilijkheden met mevrouw Breebaart, dan met Kaufmann zouden bezorgen, wetend dat deze

zijn echtgenoot soms in geen maanden bezocht, maar hij vreesde de wethoudersvrouw niet. Hij trok zich zelfs niets van den Dikke zelf aan, indien deze er soms liefhebberij in mocht hebben, voor de belangen van zijn echtgenoot op te komen. Met zijn vastaneengesloten leger van tien duizend contribueerende en stemgerechtigde lompensorteerders, voelde hij zich machtiger dan de rijke wethouder.

— Och, ik specialiseer me nu eenmaal op porceleinschilderen en kunst-subsidies, antwoordde Carla, tot zijn verbazing vriendelijker dan ze in den laatsten tijd tegen hem was geweest.

Haar aanmoedigende toon bekoorde hem. Snel keek hij tot haar op en kreeg toen een wenk uit haar linkeroog, terwijl haar rechter op mevrouw Breebaart wees. Dit beschouwde Boutelje als een voorzichtige belofte en een wijze waarschuwing. Hij knikte terug en stond op.

Carla was niet plotseling van oordeel over hem veranderd, maar er was haar iets te binnen geschoten, wat Kaufmann zich laatst had laten ontsnappen. En wel, de verzuchting, dat Boutelje ploert genoeg was, om het nog zéér ver te brengen. Als dat zoo was, had ze overwogen, deed ze beter goede vrienden met hem te zijn, om bij gelegenheid óók van zijn voorspoed te kunnen profiteeren. Ze had zich trouwens al meermalen tevoren voorgehouden dat ze verkeerd deed, al haar maatschappelijke kansen te concentreren op het echtpaar Breebaart.

Boutelje wilde toonen dat hij haar wenk begreep. Hij ging bij Elly staan en zei schertsend dat hij haar wou helpen met de theeschenkerij. Hierin uitte hij opnieuw zijn overmoed, jegens den Dikke, want hij wist dat deze er niet gesteld op was, dat Elly flirtte. De gastvrouw had het echter te druk om zijn gewaagde gezegden te beantwoorden of zelfs maar te ontleden.

Kort na elkaar kwamen eenige kamer- en gemeenteraadsleden binnen en toen, tezamen, Van Berghem en Sauerman. Nu kwam het er op aan, diplomatisch te zijn, dacht ze. Nog steeds zag ze in Van Berghem den vroegeren chef van Bob en ze wist dat de Dikke nog altijd hoopte dat hij opnieuw leider van het Verbond zou worden. Hij bleef dus een persoon van gewicht, in de oogen van den wethouder en daar moest zij dan ook rekening mee houden. Van Sauerman, echter, hing het af of Bob een betrekking aan het Dagblad kreeg; dus kon ze tegen hem niet minder vriendelijk zijn, dan ze Van Berghem bejegende. Het be-roerde was nu maar, dat de hoofdredacteur en de Dikke ongenoegen met elkaar hadden, om dien akeligen Van der Voorde. Deze kwam juist weer, op zijn sluipende manier, het salon binnen. In haar verbijstering leek het haar, of hij haar met zijn fletse oogen beloerde, ter overtuiging of ze Sauerman minder vriendelijk begroette dan Van Berghem. En ook voelde ze dat mevrouw Breebaart, die weer met twee vingers van Carla speelde en intusschen op gezegden van Morelle antwoorden gaf,

van twee of drie letters, haar tusschen de bijna dichtgeknepen oogleden oplettend aanstaarde. Ze vond haar positie als gastvrouw ontzettend moeilijk, want het was thans onmogelijk, tegelijk aan alle eischen van gastvrijheid, vriendschap, wellevendheid en zakelijk belang te voldoen.

Het sluipend en loerend binnenkomen van Van der Voorde bracht de oplossing. Nauwelijks had Sauerman hem opgemerkt, of zijn flauw-starende oogen klaarden op en iets als een bloe kleurde zijn vae wangen. Hij maakte zich haastig van zijn begroeting aan de gastvrouw af, liep op den jongen man toe en legde teeder de hand op diens schouder. Zacht keuvelend voerde hij hem met zich mee, naar een hoek.

Van Berghem naderde Averling, die nu vrijwel geheel omringd was van met mond en handen betoogende kamer- en gemeenteraadsleden. Niettemin begroette de partijleider Van Berghem correct, hoewel vrij koel. Hij veroordeelde het streng in hem, dat hij zich door Bouwer had laten verdringen, als leider van het Verbond en nog wel zoo kort vóór de Algemeene Verkiezingen. Averling, die de Arbeidersbeweging alleen kende uit verslagen in de groote bladen, over vroegere stakingen, beschouwde den politieken strijd als een schaakspel en de arbeiders nauwelijks als pionnen. Zichzelf meende hij alléén als succèsvol speler te kunnen zien, als alle stukken de plaats behielden die *hij* hun gaf en die, noch uit zichzelf, noch op aandrang van anderen, verlieten. Hij verwachtte niet veel goeds, van de gevolgen van Van Berghems zwakheid, zooals hij diens ontslag had genoemd.

Morelle, die op zijn laatste gezegde een luide gaap ten antwoord kreeg, van mevrouw Breebaart, trok zich met een verontschuldiging terug. In hem leefde nog steeds de ingegroeide eerbied van den werkmán voor de dame, die zich, naar believen, bij zijn patroon, over hem kon beklagen, of hem prijzen kon en een fooi geven, als hij met zijn werk klaar was. Nu trachtte hij Van Berghem te polsen over zijn oordeel ten opzichte der verkiezingen. Maar deze voelde in zijn eerste vraag al een steek onder water, op zijn nederlaag tegen Bouwer. En ook voelde hij meer lust tot een gesprek met Dolly van der Voorde, dan met den voormaligen metselaar.

Een vroolijke lach van haar, deed hem zich geheel van Morelle afwenden. Hij moest haar in het gezicht zien. Ze had zich weer met Goudekete verzoend en stond arm in arm met hem gekheid te maken.

Nú moest Van Berghem ineens weer aan Mea denken, hoewel Dolly donker en veel kleiner was dan zijn, vroegere, mooie, blonde vriendin. Doch, iedere vrouw die jong en aantrekkelijk was bracht hem zijn verloren liefde in de gedachten. Daarom zuchtte hij nu diep, bij het zien van dat jolig gedoe, van Dolly met Goudekete.

Het kittige, jonge vrouwtje hoorde die zucht en dacht dat die op haar was bedoeld; ze knikte hem aanmoedigend toe. Dolly had niet veel

kijk op de verhoudingen in de Arbeidersbeweging en dacht daarom dat hij, als lid van de Tweede Kamer, een gewichtiger en invloedrijker persoon was dan Goudeket, het raadslid. Maar dat liet ze dezen maar niet merken, want hij was pas over zijn kwade bui heen.

Allen hadden nu thee en Elly was doodop. Dus ging ze naar haar oud plaatsje op den divan, gevolgd door Boutelje, die voortdurend geestigheden tegen haar had gezegd. Naarmate ze minder op hem lette, begon hij meer aardigheid in haar te krijgen. Nu kreeg hij opeens de Don Juannieke bevestiging, haar den Dikke, vlak voor den neus van diens vrouw, te ontfutselen. Om zich vooraf gewichtig te maken, in haar oogen, zinde hij op een heldendaad.

— Mevrouw Breebaart, had ik U al van mijn nieuwste succès verteld? vroeg hij weldra.

Mevrouw Breebaart schudde het hoofd. Ze was volstrekt geen anti-semiete, maar de flirt van een lompensorteerder met een geboren Van Lennep gaf geen pas, vond ze. En Marinus hield er niet van, dat men het hof maakte aan de vrouwen van zijn vrienden. Anderzijds, was ze zich zeer wel bewust, wat ze waagde, indien ze den absoluten heerscher over tienduizenden kiezers iets onaangenaams zei. Ze vond daarom, dat ze, in dezen onzekeren tijd, wat vrijgeviger in haar complimentjes, jegens vakvereenigingsleiders mocht zijn, dan gewoonlijk.

— Uw Lompensorteerdersbond is één doorlopend succès, zei ze daarom vriendelijk.

— Nee, dien bedoel ik niet. Zaterdagochtend liep ik langs de Leidsegracht en daar zag ik zoo'n mooien boom, een prachtboom, ongelogen met zoo'n reuzeknobbel, een pracht, in één woord. En wát was het? Waren twee mannen al bezig zijn takken af te hakken en ie moest heelemaal voor den grond, zeiden ze. Zonde en schande was het voor de natuur en de beschaving, geregeld een slag in het aangezicht van het Proletariaat. Ja, zóóiets noem ik, een slag in het aangezicht van het Proletariaat.

Hij sprak zoo luid, dat de andere gesprekken verstomden. Maar het was dan ook zijn bedoeling, dat *allen* naar hem zouden luisteren. Zijn hobby was, dat begreep hij niet, sinds lang een bron van grappen voor spotters in het publiek en er werden zelfs al versjes op gemaakt. Voorloopig nog in stilte, want zijn andere hobby was wraakzucht.

— Had *jij* dan dien knobbel willen hebben, Barend? vroeg Goudeket.

Alleen Dolly lachte er om en haar keek Boutelje zeer kwalijknemend aan.

— Ik direct Breebaart opgebeld, maar die was er niet. Toen den directeur van den grachtendienst, maar die was met studieverlof en de chef van dienst voor natuurschoonheid ligt in de kraaminrichting. Dat is zeker een vrouw.

— In dien tijd lag je knobbelboom zeker al voor den grond, spotte Morelle.

Boutelje haalde, vol minachting voor dat gebrek aan eerbied voor mooie boomen, de schouders op.

— Ik had er twee lompensorteerders bij op wacht gezet, om het rooien tegen te gaan, maar ze konden tegen die kerels niet op. Enfin ik heb direct een ingezonden stuk geschreven in het Handelsblad en een telegram gestuurd aan den minister.

— Kerel, wat ben je weer lang van adem, klaagde Goudeket. Vertel nu maar waar dit allemaal op uitdraait, want er steekt natuurlijk weer wat anders achter. Hebben ze je boom omgehakt of niet?

— Natuurlijk hadden die vanden hem omgehakt, zei Boutelje, met zijn dikke, lijzige stem. Een slag in het aangezicht van het Proletariaat, zoo waar ik hier sta. Maar nu heeft de minster toegezegd dat er een commissie zal worden benoemd, die moet onderzoeken of de grondwet toelaat, dat hij de gemeentebesturen verzoekt, plaatselijke commissies in het leven te roepen, tégen het rooien van mooie boomen aan den openbaren weg. Een pracht van een boom, was het; zóó'n knobbel had ie.

— Och, wat komt het er eigenlijk op aan, antwoordde mevrouw Breebaart. Er zijn immers zooveel boomen op aarde.

— Zóó'n pracht van een boom had U nog nóóit gezien. Als ik mijn camera bij me had gehad, had ik U er een snelkiekje van laten zien. Dan had U zelf kunnen oordeelen, of dat niet geregeld natuurschenis is.

— En een slag in het aangezicht van het Proletariaat, mompelde Morelle.

Boutelje keek hem wantrouwend aan. Daar hij gewoon was den gewezen metselaar, in vertrouwd gezelschap, een proleet te noemen, kon hij van hem het allerm minst spot verdragen.

— Maar man, er worden jaarlijks toch tienduizenden boomen omgehakt, zei Van Berghem, die nooit iets had begrepen van Bouteljes luidruchtigen hartstocht voor de natuur. In zijn verbeelding zag hij hem nog dagelijks op vunzige zolders zitten, bonte van witte, en wollen van katoenen voden scheidend. Hoe kòn de man dáár vandaan zien, òf er boomen gerooid werden èn hoeveel? En bovendien, wàt ging het hem eigenlijk aan?

Er moet immers timmerhout zijn, om het bouwvak in stand te houden en dáár groeien die boomen toch voor, zei hij, gemelijk. Als jij het er nu opaan legt, dat er heelemaal niet meer gerooid mág worden, hebben we binnen drie maanden wéér vijftig duizend werkloozen meer.

— Dat wou ik óók zeggen, voegde mevrouw Breebaart er aan toe. Er blijven immers nog altijd genoeg boomen overeind staan. En U vond

dien knobbel nu zoo mooi, maar misschien stond hij wel juist in den weg. Dat kan een verkeersagent beter zien dan U.

— En als dat nu eens werkelijk het geval was, vind U de instelling van plaatselijke commissies dan tòch geen groot succès? vroeg Boutelje, met nadruk. Denk U toch eens in, een geheel nieuwe gemeente-afdeeling, speciaal gewijd aan mooie boomen, kinderen der natuur.

Mevrouw Breebaart dacht na. Boutelje was niet dom en ook niet gek, al hield hij zich wel eens zoo. Alle dwaasheden die hij tot nog toe had verkondigd en uitgehaald, hadden hem op den duur niets dan voordeel aangebracht. Nu er dus een nieuwe afdeeling aan het Stadhuis zou komen, tot bescherming van wat dan ook, vond ze zijn ingezonden stuk en het telegram aan den minister, nog lang niet zoo dom. Over die commissie en die afdeeling moest natuurlijk eerst in het Collège van Burgemeester en Wethouders gesproken worden en als Breebaart er het eerst over begon, zouden zijn collega's hem ook wel die afdeeling gunnen. En, een nieuwe afdeelnig gaf plaats aan nieuw personeel en hoofd-personeel en chefs en die moesten dan allemaal door haar man worden aangesteld. Dat meevallertje kon hij nog nèt inpikken, vlak voor de Algemeene Verkiezingen. Er waren altijd wel partijgenooten die je, door middel van een vaste betrekking, opnieuw aan het ideaal kon doen gelooven. En menig twijfelaar, onder de volgers van Bouwer, zou wellicht bereid zijn, zijn bond tegen dien geweldenaar op te zetten, als hij wist dat er aan het Stadhuis een uitkomst op hem wachtte. Ja, nu ze er even ernstig over nadacht, vond ze die mooie boomen afdeeling een zeer noodzakelijke instelling, voor het Proletariaat.

Barend Boutelje las op haar peinzend gezicht dat ze de waarde van zijn succès erkende en dat deed hem zwijgen van trots. Maar nù bedierf Van Berghem weer zijn plezier. Deze had gebruik gemaakt van Goudekets snoepzucht, hij stond aan de theetafel chocolaadjes te eten, door bij Dolly te gaan zitten. Ze had hem de hand gegeven en die scheen hij voor eeuwig te willen vasthouden.

Boutelje dacht dat hij stikken zou van ergernis; dat deed dat nest natuurlijk, om hem te hinderen. Twee maanden geleden had hij het met haar moeten afmaken, omdat zijn nieuwste vriendin, een heerschzuchtige en bemoeizieke blonde actrice, hem dagelijks scènes maakte. Dolly had zich daar spoedig in getroost en dat was iets wat hem niets aanging. Maar, dat ze nu vlak voor zijn oogen zat te flirten, vond hij alles behalve kiesch. En nog wel met Van Berghem. Met ieder ander had hij het niet half zoo erg gevonden, maar Van Berghem was zelf een groote egoïst. Toen hij de erkende vriend van mooie Mea, aan het Verbond, was, gunde hij haar óók niet aan een ander, zelfs niet voor een dag. En hij had nog méér grieven, tegen hem. Als partijvoorzitter had hij een conferentie gehad met de voorzitters der burgerlijke par-

tijen, ter bespreking van een eventueele gemeenschappelijke verkiezingsactie, voor geval Bouwer bij zijn voornemen bleef. En toen was hem te verstaan gegeven, dat, in een mogelijke coalitie-regeering, zij het liefst Van Berghem zagen opgenomen, wyl hij een neutrale figuur en een der minst beteekenende leiders onder de arbeiders was. Men verkoos Van Berghem dus boven *hem*. En dat, waar hij toch al dikwijls had doen merken dat hij, als hij verkoos, neutraler en onbeteekenender kon zijn, dan wié ook.

Maar hoè dan ook, dat gevrij met Dolly verveelde hem.

Van Berghem, een oogenblikje! riep hij, gemelijk. Nietwaar, mevrouw Breebaart, U acht een commissie tegen het rooien van mooie boomen toch ook gewichtig genoeg, om het oordeel van anderen te hooren. En partijgenoot Van Berghem had vroeger het recht, te spreken namens het georganiseerd Proletariaat.

Elly, die was opgestaan om een pianomeester en zijn vrouw, die binnen kwamen, te begroeten, keerde haastig naar haar plaats terug, toen ze het woord commissie hoorde. Bouteljes gebabbel over mooie boomen had ze zóó dikwijls gehoord, dat ze er al niet meer naar luisterde. Maar, als dat gemier van hem op een commissie uitdraaide, dan had Bob net zooveel recht op een benoeming als Van Berghem, dacht ze. Want hij wist net zoovéél of net zoo weinig van boomen en planten af als haar man, terwijl deze, naar alle waarschijnlijkheid, van de week zijn ontslag kreeg. En zelfs, als Bob een betrekking aan het Dagblad kreeg, kon ze toch nog zeer goed een extra salaris als commissielid gebruiken. Haar bontmantel van het vorig jaar was al in heel de partij-society bekend en ze wou graag een nieuwen hebben, vóór de groote liefdadigheidsfeesten begonnen. Ja, als Carla haar maar niet zoo voor de voeten liep, in haar vriendschap voor mevrouw Breebaart. Den Dikke zelf dorst ze niet goed te vragen, want die was zoo gauw in zijn eer gekrenkt, als het op geven aankwam.

— Zeker, gaf de wethoudersvrouw toe. Als er een speciale gracht-boomenafdeeling komt, zou partijgenoot Van Berghem er uitstekend op zijn plaats zijn. Dan is in zijn persoon, meteen het heele Proletariaat er in vertegenwoordigd. Mijn man zei trouwens van de week nog, dat hij U graag een gemeente-betrekking met pensioen gunt.

Dolly was tegelijk met Van Berghem opgestaan en stond naast hem, voor mevrouw Breebaart. Sauerman en Van der Voorde waren al tevooren naar de gang gegaan en daarom had de oude dame er nu geen bezwaar tegen, het kind-vrouwtje vriendelijk toe te spreken. Ze had er over nagedacht dat het toch wel van nut was, een bondgenoot te hebben die precies wist, wat er gebeurde en gesproken werd, op het redactie-bureau van het partijdagblad, nu haar man en de hoofdredacteur oneenigheid hadden.

— Kom, ga jij nu eens gezellig naast partijgenoot Van Maasdam tot Hoogheveen op den divan zitten, zei ze, aanmoedigend.

Carla lachte haar dankbaar toe. Zou ze het geval van het bleekzuchtige telefonistje heelemaal vergeven hebben? In elk geval vond ze de oude dame nu weer heel lief, want ze mocht het kittige jonge vrouwtje graag.

— Vandaag had ik bezoek van een brok schrijver, zei ze, tot Dolly. Je kent hem misschien wel. Hij publiceert onder het pseudo Haron, maar hij heet Giel Berends. Ken je hem?

Dolly bloosde.

— Hoe zoo? vroeg ze.

— Och, omdat jij óók arbeidster was, lompensorteerster of corsettenmaakster, nietwaar? Hij vertelde dat hij timmerman is. Het is dus best mogelijk dat jullie elkaar kent.

— Ik heb hem ook vroeger gekend, bekende Dolly. Had ie het over me? vroeg ze, nieuwsgierig.

— Nee, hij had het alleen over zichzelf; dat vond ik juist zoo afstootelijk en arrogant van hem. En dan die aanstellerij, dat zijn boeken te goed zijn, voor het hedendaagsche publiek en daarom niet gaan. Als ie in zijn boeken éven arrogant is, dan begrijp ik best dat niemand ze lezen wil. Als men dan tòch een cadeautje moet koopen, neemt men liever een boek van iemand die een beetje aardig is, dan van zoo'n aansteller. Maar, wáár het natuurlijk op neerkwam, mijnheer wou gemeente-subsidie hebben, en liefst wel duizend gulden per jaar.

— Niet mee gemorst! riep Boutelje, die haar nu ineens weer liever vond dan Elly en aandachtig naar haar stond te luisteren. Duizend gulden per jaar? Een slag in het aangezicht van het Proletariaat.

— Ja, dat dacht ik ook, gaf ze vriendelijk toe.

— Krijgt hij ze? vroeg Dolly.

— Kan je begrijpen, zei Carla, minachtend. Welja, we smijten maar, met het belastinggeld. En ik denk dat de Di-eh, dat mijnheer Breebaart er ook niet van hooren wil. Ik heb hem er nog niet over gesproken, trouwens. Ten eerste ken ik den jongen man heelemaal niet en bovendien vind ik dat hij maar moet werken voor deñ kost. Ik zei hem dat het zijn plicht als werkman was, zich aan te melden bij de Arbeidsbeurs. We moeten allemaal werken, ik nèt zoo goed, en ik heb het eigenlijk niet eens zoo hard nodig als hij. Stel je voor, subsidie.

— Over wien hebt U het, mevrouw Carla? vroeg Averling.

— Een werkman die zich schrijver noemt. Hij publiceert onder het pseudo Haron, maar eigenlijk heet hij Giel Berends. En hij komt er zelf voor uit, dat hij maar gewoon timmerman is. Moèt zoo'n man dan schrijven? Laat hij timmeren.

— Laten we niet te haastig oordeelen, mevrouw Carla, zei Averling,

rustig. Timmeren is heel nuttig, maar als hij wat beters kan, mogen we dat niet verwerpen.

— Nee, nee, ze heeft groot gelijk! viel Boutelje uit. Als ie timmerman is, láát ie dan timmeren. Of, moet *ik* het soms doen? Een slag in het aangezicht van het proletariaat. U hebt héél goed gesproken, Carla, héél goed.

— Ik meende dat ik dát moèst zeggen, zei ze, wat onzeker, tot Averling. U begrijpt, nu er geld voor subsidies beschikbaar is, noemt ieder zich kunstenaar. En toen wou hij, geloof ik, mijn medelijden opwekken, waarom ik hem heelemaal niet meer vertrouwde.

Averling keek van haar naar Boutelje en schudde het hoofd. Het scheen dat hij een berekening maakte, die niet uitkwam.

— Hoe bedoelt U dat? vroeg hij.

— Hij beweerde dat hij kanker had, of een hartaandoening, enfin zooiets waar men in den regel medelijden mee heeft.

— Allemaal bedrog, laat je niets wijsmaken! riep Boutelje, op een toon vol verachting. Allemaal subsidie-visscherij. Ik schrijf ook al jaren, over het rooien van mooie boomen. Vraag *ik* ooit subsidie? Ik stel me tevreden met mijn honorarium. Heb je mij ooit hooren zeggen dat ik kanker heb, of hartaandoening? Nooit. Nou, ik heb ze ook geen van beide.

Averling kon niet nalaten, den partijvoorzitter aandachtig aan te zien. Hij had dezen, zoolang hij in de Partij was, altijd hooren roemen, als een eerste kracht op organisatie-gebied. Hijzelf had er geen verstand van, anders was hij wel *buiten* de Arbeidersbeweging gebleven, om die kennis zoo lucratief mogelijk te exploiteeren, in eigen kringen, dacht hij. Maar, al was die Boutelje dan een kolos zelfs, op *zijn* eigen terrein, zou hem wat meer menschelijk begrip toch niet hebben misstaan. Waarom nam hij zoo maar, uit een ingaving, zonder meer aan, dat die jonge auteur een leugenaar en bedrieger was?

— Ik zou U toch raden, er eens met Breebaart over te spreken, zei hij luid. Indien het nu eens werkelijk zoo slecht met hem gesteld is, dat hij niet werken kàn?

Boutelje lachte hatelijk.

— Laat je niets wijs maken, Averling. Wil je *mij* de werklui leeren kennen? Mijnheer *wil* niet meer timmeren, snap je den wortel? Biedt hem maar eens een makkelijk baantje aan, met een goed salaris, dan zul je eens zien of meneer de schrijver te veel kanker heeft, om het met allebei zijn handen aan te pakken. O! Vraagt subsidie, wát een brutaliteit. Geregeld een slag in het aangezicht van het Proletariaat. Dát zijn je ergste vijanden van de Arbeidersbeweging, die gewetenlooze baantjeszoekers.

Mevrouw Breebaart knikte goedkeurend en Van Berghem streek met zijn duim onder de kin.

— Ik heb hem naar het Armbestuur verwezen, zei Carla, als verontschuldiging aan Averling.

Nu hij het niet eens was met Boutelje, begon ze te twifelen of ze wel goed had gedaan. De lompensorteerdersvoorzitter was en bleef toch maar een nagmaakt heer, al mocht hij dan over de millioenen van zijn Bond beschikken.

Voor subsidie komen nu éénmaal alléén *erkende* kunstenaars in aanmerking, vervolgde ze. En de gemeente erkent geen binnenlandsche schrijvers als kunstenaars. Als hij nu nog schilder was, al schilderde hij dan niet op porcelein, dáár zijn we niet kleingeestig in. Maar nu wou hij gewichtig doen; hij had al zeven werken gepubliceerd, zei hij en weet ik wat al méér. Hoeveel porceleinen koppen had *ik* niet geschilderd, vóór ik aan het Stadhuis kwam? En nu heb ik nog wel vijftien duizend gulden in de partijkas gestort, buiten mijn contributie.

— Hoe zei je ook weer, dat die werkman heet? vroeg Elly.

Ze vreesde dat Carla dingen zou zeggen, die Averling blijkbaar onbekend waren, daar hij als regel buiten de huishoudelijke aangelegenheden van de Partij werd gehouden. De Dikke had haar eens toevertrouwd, dat de leider in de Kamer, niets mocht *weten*, om niets te hoeven te *verantwoorden*.

— Giel Berends, zei Carla.

— Is het Armbestuur nu wel de aangewezen plaats voor een hulpbehoevend auteur? vroeg Goudekot, opeens.

Het hinderde hem dat Carla zich weer meester wilde maken van Dolly, terwijl hij zoo aardig met haar begon op te schieten. En, nu er een verschil van meening scheen te zijn, tusschen Boutelje en Averling, schaarde hij zich het liefst aan de zijde van den laatste. Sinds Barend partijvoorzitter was, vond hij, geloofde hij heelemaal godzelf te zijn.

— Er is nu eenmaal geen andere weg, antwoordde Carla hem. Als U den wethouder spreekt zult U zelf hooren dat we *nóóit* een cent subsidie mogen geven aan proleten, al zijn ze Zola en Dostojewski en Barbusse in één persoon. Laten ze timmeren of putjesscheppen. Het zou waachtig een slag in het aangezicht van het Proletariaat zijn.

Plotseling zweeg ze, geschrokken van haar durf. Ze had deze uitdrukking van Boutelje al meermalen met bewondering gehoord en er naar verlangd, haar bij gelegenheid te zeggen, bij wijze van nadruk. Nu was ze haar onverhoeds ontsnapt, nog wel in het bijzijn van hemzelf. Ze keek hem verlegen aan, bevreesd dat hij haar van spot zou beschuldigen. Maar hij lachte haar verlangend toe; hij moest al weer aan haar bezoek aan het bondsgebouw denken. Ze was zoo heel anders dan andere vrouwen, vond hij. Er ging een heel bijzondere invloed van haar uit.

Carla meende dat ze toch weer het eerst iets moest zeggen.

Elly, zou Bob hem kennen? vroeg ze. Hij krijgt nogal veel bezoek van werklieden, op zijn bureau, niet?

Bob? Waar bleef hij zoo lang, dacht Elly opeens. Ze werd ongerust. Hij had toch geen oneenigheid gekregen, met den Dikke?

— Zou ik eens gaan zien, waar mijnheer en mijn man zoo lang blijven? fluisterde ze mevrouw Breebaart in het oor.

De oude dame knikte instemmend. Ze vond het niets vreemd, dat, behalve Averling, niemand had geïnformeerd naar haar man. Dat deed nooit iemand, als ze in gezelschap van Carla was en die kieschheid stelde ze zeer op prijs.

Niemand had ook naar Bogaerts gevraagd, doch dat was nog eenvoudiger. Hij was maar een ondergeschikt ambtenaar van het Verbond en de bezoekers kwamen hier eerder bij *elkaar*, dan bij *hem*, op visite.

— Bob heeft nog nooit, in mijn bijzijn, dien naam genoemd, antwoordde Elly, Carla nu eerst. Maar dat verwondert me niets, want hij spreekt nooit over zaken. Als hij thuis komt, neemt hij zijn bad en daarna spreekt hij liefst over iets anders, dan werklieden. Hij heeft ze op kantoor toch al den heelen dag om zich heen. Op het laatst zou hij zichzelf ook werkman gaan voelen.

Boutelje lachte hartelijk en anderen vielen hem bij. Ze was toch een charmant vrouwtje, zei hij zacht. Hij keek haar na, toen ze het salon uit liep. Wát een figuurtje. En, beslist méér temperament dan Carla. Ja, de Dikke wist ook wel, waar Abraham de mosterd haalde.

— Waar zit Sauerman toch? vroeg hij, luid. Ik meen toch stellig dat hij straks hier was. En nu zie ik hem niet meer.

— In de gang, met Van der Voorde, antwoordde Goudekot, onverschillig. Zeker redactiegeheimen, of weet ik wát. Ja, meisje, schenk jij me nog maar eens in, wendde hij zich tot Cora.

Elly wachtte een moment voor Bobs deur en luisterde. Hij sprak nog steeds over zijn ontslag. Er zat toch niet veel bij, vond ze.

Ze klopte aan en trad meteen binnen. Het betrekkelijk klein vertrek was als dicht gevuld met blauwen rook. Nu begreep ze meteen hoe het kwam, dat ze zoo lang in gesprek bleven. De whiskyflesch en glazen stonden op tafel.

— Heb je mijnheer Breebaart nu wel gezegd dat Bouwer je als spion aan het Dagblad wil zien? vroeg ze. Of heb je weer de helft vergeten te zeggen?

— Als spion? vroeg de Dikke, verbaasd. Hoe bedoel je dat, Elly? Is dat zoo, Bogaerts, wil Bouwer je op spionnage uitsturen?

— In zekeren zin, wél. De bedoeling is, dat het Verbond spoedig zelf een dagblad sticht en nu wou hij, dat ik vooraf wat ervaring ging opdoen bij het partijorgaan.

— Zoo'n vlegel, mompelde de Dikke. Hij wordt te brutaal, véél te brutaal. Het Proletariaat is niet gediend van die baasspelerij. Dát moet ik toch eens met Sauerman bespreken.

— Daar hebt U nu nèt mooi gelegenheid toe, zei Elly, vroolijk Hij is óók beneden, mijn heele salon is vol gasten en niemand begrijpt waar de groote man blijft.

— Weet je zeker, dat je niet de „Dikke” bedoelt, Elly? schertste de wethouder.

Hij liep de kamer uit, gevolgd door de jonge vrouw. Toen Bob zich omkeerde, om de deur dicht te doen, legde Breebaart de hand op haar schouder. Ze boog vlug het hoofd en zoende hem op den mond.

Onverwacht draaide Bob zich om. Bij het zien wat voor hem gebeurde, deinsde hij terug, de handen afwerend vooruit gestoken, als zag hij een spook.

— Mijnheer, mijnheer Breebaart, wat doet U daar? bracht hij er eindelijk uit, meer geschrokken dan boos. Elly! kreet hij dan luid.

De wethouder keek hem verwonderd aan. Hij begreep niet waarom de jonge man zoo vreemd deed. Dacht hij dan dat hij, wethouder Breebaart, zijn tijd met iemand als hem verbeuzelde, om zijn knap gezicht?

Hij haalde de schouders op en stapte de trap af, met zwaren tred, zonder verder naar Bogaerts om te zien.

— Kom mee, Elly, riep hij. En laat je man de whiskeyflesch meenemen. Is dát Sauerman niet, met dien langen smiecht, die je salon binnen gaat?

Ze kwamen vlak achter het tweetal binnen. Bob, nog steeds voor zich heen mompelend over zoenen, volgde met de whiskeyflesch.

Op een gemoedelijk gebaar van Breebaart, die direct de houding van gastheer aannam, maakte Cora snel een tafeltje vrij en zette er fleschjes sodawater, glazen en twee flesschen likeur op. De Dikke scheen het voorgevallene, bij Bobs kamer, weer geheel vergeten te zijn. Hij beduidde hem dat hij alles aan hem moest overlaten en maakte toen geduldig een aantal glazen whiskey gereed.

— Ik óók! riep Carla. Ik heb geen trek in likeur.

— Hier, breng haar een whiskey, zei Breebaart op onverschilligen toon tot Bob.

Deze gehoorzaamde. Carla proefde even en toen nipte mevrouw Breebaart aan haar glas. Cora schonk likeur in en diende rond. Elly bleef bij Breebaart staan en nam, schertsend, een slok uit zijn glas, Bob, die tegenover haar stond, keek haar verwijtend aan. De jonge vrouw fronste ontevreden de wenkbrauwen en wenkte hem, dat hij bij haar moest komen.

— Kijk toch niet zoo dwaas, berispte ze hem, zachtjes. De gasten

zouden denken dat je ze liever nièt hier zag. Wees nu eens een beetje vroolijk, als een heusche gastheer.

— Ja, vertel eens een lollige mop, moedigde de Dikke hem joviaal aan. Als je er maar rekening mee houdt, dat m'n vrouw er bij is.

— Maar die zoen dan? fluisterde hij, verdrietig, in Elly's oor.

— Wèlke zoen bedoel je? weervroeg ze, verbaasd. Wie spreekt er nu over zoenen? Drink maar geen whiskey meer, ik merk al dat je er niet tègen kan.

— Waaròm niet? riep Bob, opstandig. Ik zal nèt zooveel whiskey drinken als ik zèlf wil.

Elly was zoo verbaasd, om dien toon, dat ze niet dadelijk een geschikt antwoord kon vinden. Maar de Dikke schudde al zijn vinger.

— Ik geloof niet dat je nog aan de beurt komt, Bogaerts, zei hij vriendelijk, maar gemeend. Je hebt straks, op je kamer, al een glas gehad. Als je nog méér wilt drinken, laat je dan een likeurtje inschenken. Averling, drink je glas eens leeg.

— Ja, zei deze, bedachtzaam. Zoo, zóó, niet sterker. Merci!

— Niet sterker, mompelde Goudekiet, verontwaardigd, je krijgt ze twee maal zoo sterk als ik. Nee, néé, Bogaerd, *jij* bent gastheer, je komt niet meer aan beurt.

— Nee, Boomgaard, zei Boutelje hem het grapje na, je komt niet meer aan de beurt, want er is niet eens genoeg voor ons. Of, heb je nog een flesch àchter gehouden? Een slag in het aangezicht van het Proletariaat dat dat goedje zoo duur is. Máár lekker.

De heeren dronken hun tweede glas leeg. Cora bood Bogaerts, op een wenk van den Dikke, een glaasje likeur aan, dat hij verontwaardigd afwees. Goudekiet nam het van het blad, goot het leeg in zijn glas en dronk.

— Op de aanstaande verkiezingen! riep hij.

— Op de overwinning van het Proletariaat! zei de Dikke, met bastem, en dronk zijn glas leeg.

Er werd geschertst, het gesprek werd algemeen en opgewekter. Dan, ging de bel over.

— Wie kan er nu nog komen? vroeg Elly.

— Branders misschien, antwoordde Bogaerts en dreutelde naar de deur. Kaufmann kwam binnen, gevolgd door een dame.

— Goeden avond!

— Goeden avond, allemaal, zei de dame, vrij luid, daar niemand Kaufmann antwoordde. Is mijn man er al? O, ik zie hem al. Je hebt wat gemist, boy!

Sera Barzelaai, de vrouw van Sauerman, zag er chic uit. Ze had een donkerblauwe robe-manteau aan, met crême shawl-kraag, waar boven haar overdadig gepoederd gezicht vaal uit kwam, als van een meisje in

de puberteitsjaren. Onder het schelle licht van de salonlamp teekende het echter duidelijk de aftakeling af, van een vrouw boven de veertig, die het leven wat roekeloos genoten had. Bij háár vergeleken kwamen Carla en Elly nog beter uit als, wat ze waren, gezonde, bloeiende jonge vrouwen.

Eenige gasten beantwoordden mompelend haar groet. Sauerman wuifde haar uit den hoek, waar hij met Van der Voorde en Dolly stond te babbelen, met de hand toe.

— We hebben buitengewoon genoten van de lezing van Menno Meiler, begon Kaufmann, met ethische stem, nu niemand hem aandacht scheen te willen wijden. Hij goot een wolk zuivere religie van goedheid, schoonheid en goddelijkheid over ons uit. Onze zielen zweefden, op de cadans van zijn zilveren woord, door het heelal en we voelden ons zoo rein, dat ál het grove en lagere, waar het banale leven ons mee bezoedelt, van ons vergleed en het licht en zuiver werd om ons en in ons. Niet, Sera? Spreek ik bijgeval één woord te véél?

— Het was bovenmenselijk heerlijk, bevestigde ze. We voelden ons in-rein en verheven.

— Réken maar, mompelde Goudeket. Moet je dat span kennen zooals ik.

— Bederf je reine stemming dan maar niet meer met onreine whiskey, raadde de Dikke hem aan, toen Kaufmann met zijn vettige hand naar de flesch wees. Die eenmal rein is, moet maar rein blijven, want daar zijn er niet te veel van. Sauerman, jij hebt nog niets gehad; moet je óók niet een druppeltje?

De hoofdredacteur keek hem verrast aan. Toen kwam hij naderbij.

— Nee, hoor eens, dát is een zaak op zichzelf, protesteerde Kaufmann, met zijn gewone, rochelende stem. Wat heeft een borrel nu met reinheid te maken? Ik hoor er nèt zoo goed bij.

De Dikke luisterde niet eens naar hem en hield de flesch stevig vast. Hij wenkte nu ook Averling, Van Berghem, Goudeket en Morelle. Boutelje dronk zijn glas, dat hij geheel met sodawater had bijgevuld, haastig leeg en hield het den wethouder voor. Van Berghem, die in zijn eentje glaasjes likeur stond te drinken, deed of hij Breebaarts wenk niet bemerkte; toen Sauerman naar dezen toeliep, nam hij zijn plaats bij Dolly in. Van der Voorde, die met hem, aan het Dagblad, op dezelfde kamer werkte, verwijderde zich kiesch, eenige stappen.

Sauerman drukte den Dikke opgewekt de hand.

— Had je nieuws, Marinus? vroeg hij hartelijk.

In zijn toon drukte hij heel zijn spijt, over zijn ongenoegen met zijn ouden vriend, uit. Breebaart drukte hem stevig de hand en knikte hem vertrouwelijk toe, als wou hij zeggen dat de twist vergeten was.

— Elly, zei hij dan, nu moest jij eens de dames met je likeur en

vroolijke conversatie gezellig bezig houden. Partijgenooten, vervolgde hij dan zachter, ik geef in overweging, zoo spoedig mogelijk een buitengewone vergadering van het Partij-bestuur bijeen te roepen. Naar wat er bij stukjes en brokjes van Bouwers drijven uitlekt, is hij geducht in de weer, het heele land tegen ons op te zetten. Als de voorteekenen niet bedriegen, wordt het een felle strijd tegen de Partij, over de heele linie.

— Ja, mij is er ook iets van ter oore gekomen, voegde Boutelje daar rustig aan toe.

— Wát iets? vroeg Goudekete, druk. En je hebt er den heelen avond nog geen woord van gerept.

— Ja, dat zouden wij dan ook graag weten, zei Averling, correct. We moeten nauw aaneengesloten staan en elkaar in alles volkomen op de hoogte houden.

— 't Is nèt wat ik zeg, iets en niet meer dan iets, hernam Boutelje het woord. Zoover mij bekend is, stuurt Bouwer de voorzitters der aangesloten bonden het land door, om de plaatselijke besturen in alle steden, op een geweldige actie voor te bereiden. Hij moet een plan hebben uitgewerkt, volgens welk letterlijk elk stemdistrict een aparte behandeling krijgt. De steden en dorpen zijn in hoofddistricten en secties verdeeld, elk met een leider, om de propaganda voor den verkiezingsstrijd te voeren. En als alles waar is wat men mij heeft ingefluisterd, moet hij al iets als een regeeringsverklaring gereed hebben, om den dag na de Verkiezingen, in de Kamer voor te lezen.

— Denkt ie dan al, de regeering over te nemen? vroeg Kaufmann, onsmakelijk lachend.

— Maar dat is immers de dwaasheid van een ontoerekenbare, zei Averling, rustig. Kom, partijgenoot Boutelje, dat heeft wel iets weg van een sociaal sprookje.

— Ja, het komt mij ook wel wat overdreven voor, gaf de Dikke toe. Ik ben het volkomen met Boutelje eens, dat we voorbereid moeten zijn, maar dat wil niet zeggen dat we den duivel moeten áánroepen. Mogelijk zet hij niets dan een groote loonbeweging op touw en heeft die heele propaganda niets met de Verkiezingen uit te staan. Misschien dat hij wel spoedig het spreekwoord bewaarheidt, dat blaffende honden niet bijten.

Boutelje schudde, eenigszins spottend, het hoofd.

— Laten we nu maar, voor alle zekerheid, aannemen, dat die actie wèl op de Verkiezingen is gericht. Althans, in de éérste plaats. Wat later komt. . . .

— Wat kàn er dan nog later komen? vroegen eenigen, ongeduldig.

— Vráágt iemand dat nog? De conclusie van een stembusoverwinning, natuurlijk. De macht, de staatsmacht, dáár gaat het natuurlijk om.

— Och, hij is gek, die vent is stapel gek, viel Kaufmann uit. Wát

moet een brok krachtproleet als Bouwer met de staatsmacht doen? Ja, het is hier daar Italië. Ja, hij is daar Mussolini. Weet je wat, Barend, je ziet een storm in een glas water en nu denk je dat het een cycloon is.

— En hoè weet jij, dat hij nièt een soort Mussolini is? wendde Boutelje zich tot hem. Den dag vóór den opmarsch naar Rome geloofde de Partij, in Italië, óók niet, dat zoo iets mogelijk was.

De Dikke knikte ernstig.

— We moeten in èlk geval toegeven dat hij een energiek, doortastend man is en de daad aandurft. Dàt heeft Van Berghem ondervonden. Als zoo iemand niet op de één of andere wijze te beteugelen is, kan hij gevaarlijk worden voor de Partij, ik bedoel, het Proletariaat.

— Hij is in staat, het een slag in het aangezicht te geven, niet Boutelje? schertste Morelle.

De partijvoorzitter keek hem wantrouwend aan. Hij had een onbestemd vermoeden, dat anderen grapjes maakten, met zijn geliefkoosd krachtwoord.

— Er moet een middel gevonden worden, om hem weer voor goed aan de Partij te verbinden, zei Sauerman, aarzelend. Als men maar wist wèlk. Nu het nog tijd is, mag wellicht géén offer te groot zijn.

— Je doet me weer aan iets denken, begon de Dikke, voorzichtig. Hij heeft een van zijn beampten opdracht gegeven, een betrekking aan het partijblad te zoeken, om er zooveel als voor spion te spelen.

— Een slag in het aangezicht van het Proletariaat! liet Boutelje zich meteen ontvallen. Dáár heeft hij me niets van gezegd.

— Hèb ik jullie niet een slag voorspeld? vroeg Morelle, droog.

— Wat heeft hij je dan wèl gezegd? vroeg Kaufmann, ad rem.

Averling zette een intelligent gezicht.

— Dat is eigenlijk huishoudelijk geheim van het Verbond, antwoordde Boutelje gemelijk, op zichzelf verstoord dat hij zich versproken had. Maar, nu het toch strijd wordt, kan ik het wel zeggen. Bouwer heeft mij een portefeuille in zijn ministerie aangeboden, nà de Verkiezingen.

— Biedt Bouwer portefeuilles aan? vroeg Averling, ongeloofig.

— *Hij* een ministerie? vroeg Sauerman, zuchtend. Dàt is in strijd met èlk begrip van partij-discipline. En die man zit nog wel in het Partij-bestuur en, namens de Partij, in de Kamer. Die man is levensgevaarlijk, voor het Proletariaat.

— Nu herinner ik me ook, zei Kaufmann, dat hij eens tegen mij er op zinspeelde, dat bij de Verkiezingen menigeen zijn zetel voor goed verliezen zal. Zoo'n stuk misgunst. Ik klaag hem aan wegens partijverraad, zoo waar ik hier sta.

— Bij wie? spotte Goudekot. Bij de ziele-rechtbank van Menno Meilel?

— Laat ons de zaak ernstig onder de oogen zien, maande Averling

aan. De ergste beschuldiging tegen Bouwer is, dunkt mij, dat hij een ministerie wil samenstellen. Als dat gebeuren moèt, staan er héél andere mannen voor gereed.

— Maar ik ben er tòch voor, dat we hem al vast als verrader aan de kaak stellen! riep Van Berghem nu uit.

Hij was naderbij gekomen, om Dolly niet te doen denken, dat hij minder in tel was dan de anderen.

— Laten we afwachten, tot we een buitengewone vergadering hebben gehad, stelde Sauerman voor. Als er belangrijke besluiten moeten worden genomen, moet dat ook in kalm overleg gebeuren.

— Maar we kunnen toch al beginnen het Proletariaat de oogen te openen, drong Van Berghem aan.

— Je hebt er anders tijd genoeg voor gehad, zei Morelle, ironisch. Waarvoor was je anders zoo veel jaren voorzitter van het Verbond?

— Woorden, woorden, nièts dan woorden, wierp de Dikke tegen Van Berghems haast in. Boutelje, acht jij het mógelijk, het Proletariaat duidelijk te maken, dat Bouwer zijn valsche vriend is en dat wij zijn waren vrienden zijn?

— Daar is het hièr de plaats niet toe, antwoordde de partijvoorzitter. Maar, dit moet ik wel even opmerken; hoè wij zijn gedrag ook beoordeelen, Bouwer is voorzitter van het Verbond. Als zoodanig is hij, volgens de wet van het organisatie-leven, leider van het georganiseerd Proletariaat. Nu is de Lompensorteerdersbond aangesloten bij het Verbond en daar ben ik geen *baas*, maar, *vertrouwensman* van. Is nu het georganiseerd Proletariaat bereid, onder de leiding van Bouwer van dézen keer den verkiezingsstrijd te voeren, dan heb *ik* te volgen, òf af te treden.

— Vergeet niet dat je óók partijvoorzitter bent! viel Kaufmann scherp uit.

— Ja, de Partij dan? vroeg Sauerman.

— Ja, juist, de Partij, gaat *zij* je niets aan? vroeg Breebaart.

— De Partij zal zich evengoed moeten schikken als ik, en Bouwer volgen, òf zich geheel laten uitschakelen, tenzij. . . .

— Tenzij? vroeg Averling, met fijnen glimlach.

— Tenzij ze Bouwer vóór is. Hierin moet misschien de slimheid beslissen, voor het tot een krachtproef komt. Als we wachten tot het zóó ver is, zal de zwakste voor den sterkste moèten buigen.

— Ja, sterk is hij, gaf de Dikke toe. Die verdraaide kerel *is* sterk, hij heeft een wil en een werkkraft van ijzer en graniet. Denk maar eens aan onze laatste bijeenkomst, met hem.

— Dan moeten we zijn zwakke zijde zoeken, zei Kaufmann, ernstig.

— Die vind je bij hem niet zoo gemakkelijk, wierp Boutelje hem tegen. Op gebied van de massa volgbaar te maken, is mij niet veel

vreemd. Maar, bij mijn weten is het Verbondsbestuur nog nooit zo één van zin en volgzzaam geweest, als sinds *hij* voorzitter is.

Kaufmann schudde spottend het hoofd.

— Ja, hij is daar Simson, weet je wat. En zelfs diè had zijn zwakke zijde.

Er werd gebeld.

— Hebt U hier een oplossing mee op het oog, partijgenoot Kaufmann? vroeg Averling, correct.

— De heer Branders en mejuffrouw Kunath! diende Cora aan.

— Ja, ik kom! riep Bogaerts, in zijn schik dat hij weer eens reden had iets te zeggen. Ik dacht dat ze niet meer kwamen.

Hij liep naar de deur.

— De oude truc blijft altijd nieuw, hernam Kaufmann het woord, grijnzend. Als Bouwer dan zooveel voelt voor de rol van Simson, dan moeten wij hem maar een knappe Delila bezorgen. Ik geloof niet dat hij te sterk voor zó'n argument zou zijn. Herinner je maar eens Van Berghem, hoe verrast hij was, toen we hem laatst, bij zijn onderhoud met mooie Mea, in de rede vielen. Het is de vraag, of de oude Delila zoo mooi was als *zij*. En als ze niet zoo hittepetittig is als die Filistijnsche, kunnen we nog altijd een andere voor hem engageeren. Maar dat weet jij misschien beter, Van Berghem.

— Nee, nee! riep Goudeket, dat is geen eerlijk middel, tegen een voormalig kameraad. Dan ben ik er nog eerder voor, hem nog eens een portefeuille in 't zicht te stellen, of anders, een portefeuille met inhoud. Daar heeft hij méér aan en het is een eerlijk wapen. Ik ben er beslist tegen, een vrouw uit te spelen, tegen een voorman in de Beweging.

Kaufmann kneep sluw zijn vettige oogjes dicht.

— Zoo, is dat jouw meening? vroeg hij. Nu, leer dan van mij, dat waar tien mannen soms geen uitweg weten, één vrouw het succès kan brengen. Ben je dat niet met me eens, Van Berghem?

— Laat mij er buiten, antwoordde deze, bedrukt. Ik hoor er het liefst heelemaal niets over. En, ik hoef jou toch niet te zeggen, dat ze met Hellinga verloofd is.

— Nu, dat is een bijna éénder geval. Die verloving is nèt zoo goed jouw werk geweest. En dáár had *jij* je ook niet tegen verzet, Goudeket.

— Dàt was voor mij een heel ander geval, wierp deze er tegen in. In het Partij-bestuur werd verondersteld dat Hellinga met de communisten onder een deken lag en tegen hen acht ik alles geoorloofd. Dàt was toen een voorzorgsmaatregel, uit zelfbehoud. Maar tegenover Bouwer, die trots alles een flinke kerel en een reuze organisator is, wordt het een gemeene streek.

Er klonken stemmen, buiten de deur.

— Ik stel voor, voorloopig over de kwestie te zwijgen, zei Boutelje.

Partijgenoot Kaufmann zou, intusschen, de Partij en het Proletariaat een dienst bewijzen, als hij zijn denkbeeld op een bestuursvergadering nader toe wou lichten.

Bogaerts leidde de nieuwe bezoekers binnen.

Max had getracht Gertrud te overtuigen, dat voor een eerste visite de stemmigste kleeding het meest geschikt was. Ze had echter niet willen luisteren en volgehouden dat ze zich zoo mooi mogelijk moest maken. En zelfs Suze, voor wie ze direct genegenheid had opgevat en die, sinds Gertrud bij haar inwoonde, een zekeren invloed op het onevenwichtige meisje had verkregen, had vergeefs Max bijgestaan. Gertrud had gedreigd dat, als ze niet haar avondjapon mocht aandoen, ze alleen uit zou gaan. Toen had Max er in berust, zooals hij den laatsten tijd gewoonlijk deed, als ze verschil van meening hadden.

Nu kwam ze naast Bogaerts het salon binnen, in een diep ingesneden hemelsblauwe jurk, zonder mouwen, die haar moeder, kort voor haar vertrek, bij een uitdrager had gekocht. Max liep achter hen en voelde zich diep ongelukkig. Toen hij, zooals hij al had vermoed, merkte dat geen der andere dames zoo opzichtig gekleed was, werd hij onrustig. Mevrouw Breebaart en jonkvrouw Carla van Maasdam tot Hoogheveen waren zonder twijfel chic, maar haar japonnen schenen bestemd te zijn voor den familiekring. Elly's jurk was wel iets aan den hals ingesneden, maar haar armen waren tenminste bedekt.

Dit, wat hem zoo verontrustte, maakte op Gertrud een heel anderen indruk. Met voldoening en welbehagen keek ze naar haar ronde, blanke armen en ronde schouders en dacht, dat de andere dames de haren niet dorsten te laten zien, wijl ze niet zoo mooi waren. Door haar blank gezicht gloeide een bos van verwachting en haar oogen schitterden van zegepraal, nu het haar toch eindelijk was gelukt, in werkelijk rijk en deftig gezelschap te komen.

De anderen hadden zich, in minachting voor een gewoon beambte als Branders, die nog nooit iemand aan een betrekking had kunnen helpen, met den rug naar de deur gewend. Hier en daar stond een tweetal of een clubje te praten. Boutelje ving de laatste druppels uit de whiskey-flesch op en goot daar ruimschoots sodawater bij. Van Berghem liet zich door Dolly een glaasje likeur inschenken. Op den divan waren mevrouw Breebaart, Carla en Elly in druk gesprek, over de aanstaande weldadigheidsfeesten, harer deftige vrouwensociëteit. Breebaart hield Averling bij een knoop van zijn jacket vast en peukte met den wijsvinger van zijn andere hand, voortdurend op zijn borst. Averling keek al luisterend naar Boutelje, die de flesch absoluut leeg neerzette, met een zucht van verachting. Hoewel de fractieleider den ernst van den toestand volstrekt niet onderschatte, schudde hij toch het hoofd, bij het zien van de wanhopig leege flesch. Hij was geen gewoontedrinker, want

als hij zichzelf niet op een borrel trakteerde en een ander deed het ook niet, dan gebruikte hij geen drank. Maar bij een intellectueelen avond, vond hij, moest men zich niet op rantsoen hoeven te stellen. Sauerman drentelde langs Van Berghem, die, onder voorwendsel dat ze nog een glaasje voor hem mocht inschenken, Dolly aan de praat hield, naar Van der Voorde. Niemand keek den onderredacteur aan. Onder het drinken van zijn derde glaasje versmoorde Van Berghem een zware verwen-sching; Goudekot leidde Dolly aan de hand bij hem vandaan, alsof hij haar voor een dans kwam halen.

Kaufmann stond te peinzen op zijn plan tegen Bouwer. Het stond hem nog niet volmaakt helder voor den geest en nu de whiskeyflesch leeg was, was de kans gering, dat die dezen avond nog verhelderen zou. Een meisjesstem, die hij al meer meende gehoord te hebben, deed hem het hoofd omwenden. Hij schrok en kleurde zelfs, een oogenblik.

— Gertrud, mompelde hij, verbaasd. Waar zou die Branders haar zoo plotseling hebben opgepikt. Je moet maar pech hebben.

Hij herkende haar dadelijk als het mooie meisje, dat met Kees ten Brakel bij hem aan tafel had gezeten, in het nachtcafé. Wat was ze blank, wat zag ze er lief uit. Onwillekeurig dacht hij aan Carla en schudde ontkennend het hoofd. Wat was hij dan toch voor een stom-meling, om zich door Sera mee te laten nemen, naar dien ethischen hystericus Menno Meiler en het aan dien smiecht van een Branders over te laten, het mooiste meisje te vinden. Nu kon hij zich wel voor z'n kop slaan, dat hij dienzelfden nacht niet meteen had doorgezet.

Hij vond haar mooi op een bijzondere wijze, begerlijk en verove-renswaard. Hij moest naar haar kijken, kon zijn vettig-glinsterende oogen niet van haar af wenden.

Bogaerts wenkte Elly. Ze wipte van haar plaats en ging Branders en zijn meisje met een vriendelijk gezicht tegemoet. Zij kende geen jaloezie tegen een vrouw, om uiterlijk mooi; ze zag zelfs heel grág een mooie vrouw, evenals mevrouw Breebaart en Carla.

Bob stelde de nieuwe bezoekers aan haar voor en ze nam Gertrud meteen mee, naar mevrouw Breebaart.

— Ze is Gertrud, mompelde Kaufmann, toen de vrouwen hem voorbij liepen, half-luid, als voelde hij behoefte zichzelf te overtuigen. Hoe komt ze in gezelschap van dien verschwartzter nar?

— Zei U iets? vroeg Elly, die hem niet kon uitstaan, onverschillig.

Haar vraag deed Gertrud opkijken. Direct herkende ze hem, den man voor wien ze in het nachtcafé bang was geweest. Een seconde joeg een schok door haar lichaam; dan bedwong ze zich. Ze had begrepen dat hij haar ook herkend had en voelde daarom dubbel reden, zich goed te houden. Ze twijfelde er niet aan dat, als hij haar in dit deftige gezelschap verraadde, Max haar onmiddellijk in den steek zou laten. Die dames van

hoogen stand zouden haar natuurlijk op slag negeeren en wellicht het huis uit jagen. Dàt moest ze dus voorkomen. Met heel de routine van groote stadsmisje, dwong ze haar lippen tot een vriendelijk lachje en haar oogen tot een glans van belofte.

Kaufmann begreep haar datzelfde moment en knikte, nauw merkbaar, geruststellend. En toen ze voorbij liep, keek hij haar met een blik van voldoening na. Zóó was het goed, nù wist ze meteen dat er tusschen hen beiden een band bestond, dacht hij. Hij hoefde geen haast te maken. Branders paste wel voor hem op dat mooie kind. Diè zou wel zorgen dat ze niet wegliep, dat las hij zoo duidelijk als wat in zijn dom-verliefde oogen.

Mevrouw Breebaart ontving Gertrud hartelijk en begroette haar, in het Duitsch, in naam van den Proletarischen Vrouwenbond. Ze kon zeer innemend zijn en wilde dat ook nu, waar ze begreep dat het meisje nog leiding noodig had. Vele proletarische meisjes hadden, door haar bemiddeling, een goede dienstbetrekking gevonden en menig maal kwamen eenigen dezer, op haar uitgaansavond, een kopje thee in haar keuken drinken.

Gertrud bedankte haar met een paar woorden, kort en eenvoudig, zooals Max haar geraden had. Nu, voor het eerst, voelde ze pas goed de waarde van zijn, soms vervelende, raadgevingen. Dit gezelschap was immers werkelijk hoog en voornaam en die menschen leidden, zonder twijfel, alle dagen het „hoogere leven”, dat zij slechts bij korte periodes had mogen genieten, tijdens haar uitstapjes met Hans en haar andere vrienden. Ze nam zich nog eens dwingend voor, héél voorzichtig in haar uitlatingen te zijn en niet te verraden dat ze uit een geringeren stand kwam en haar vader een metaalbewerker was.

Echter toonde ze zich volstrekt niet verlegen en gaf ze zelfs nu en dan een vrijmoedig en grappig antwoord. Ze zei dan geestigheden waar Hans, onder zijn vrienden, altijd veel succès mee had en de dames lachten er hartelijk om, daar die zoo oolijk klonken, uit den mond van een mooi, jong meisje.

Vooral Carla was aanstonds geheel door haar bekoord. Juist omdat het haar dadelijk duidelijk was, dat Gertrud uit een arbeiderskring kwam, trof haar zoo veel te meer haar charme, die haar nog bij géén Hollandsch arbeidersmeisje zóó was opgevallen. Zelfs de verwording, die uit Gertruds trekken, oogopslag en mond duidelijk voor haar sprak, deed in haar oog niets af, aan de liefelijke bekoring, die van haar uitging.

Dra stelden ook de heeren volop belang in haar. Achtereenvolgens lieten ze zich aan haar voorstellen, alsof ze een voorname Partijvorstin uit het buitenland was, die vele duizenden genooten vertegenwoordigde. Zelfs Van Berghem scheen, in haar wondere blauwe oogen starend, zijn neerslachtige gedachten aan Mea te verliezen. Hij sprak haar in haar

eigen taal aan en deed zijn best, zijn Duitsche reisherinneringen zoo geestig mogelijk te vertellen. Goudekiet verweet Dolly opeens wéér, dat ze hem den vorigen avond tevergeefs had laten wachten en liet haar toen staan. Méér echter, om Van Berghem, dien hij een grooten suffer vond, concurrentie aan te doen, dan uit verlangen, met Brander's meisje te flirten. Hij wilde liefst zoo lang mogelijk vrienden blijven, met de beambten van het Verbond, nu het zeker was dat dit den verkiezingsstrijd zelfstandig zou voeren. Zelfs de correcte Averling kon zich niet onttrekken aan de bekoring, die van het mooie, Duitsche meisje uitging.

Nu allen om haar heen drongen, dacht Kaufmann dat hij wel met haar praten kon, zonder de aandacht te wekken. Hij liet zich aan haar voorstellen.

— Wij samen hebben dus een geheimpje, zei hij met lachend gezicht, alsof hij haar een complimentje toefluisterde. Ik hoop dat we er eens spoedig over babbelen kunnen.

Een beetje verschrikt, knikte ze hem toestemmend toe. Innerlijk voelde ze wéér dien vrees in zich opkomen. Ze behoefde hem maar even aan te zien, om te weten, wáár hij op zinspeelde en wát hij met haar te babbelen had. Nu speet het haar, dat ze in de laatste dagen zoo stug was geweest tegen Max. Uit angst voor dien viezen, vettigen vent had ze hem graag haar uitstapje gebiecht, om zijn bescherming tegen Kaufmann te vragen. Waarom kon ze zich er ook niet aan gewennen, hem als haar aanstaanden man te zien? Waarom had ze zich ook zoo halsstarrig tegen zijn uitingen van genegenheid verzet, als hij behoefte voelde, die te openbaren?

Carla was het niet ontgaan, dat Kaufmann haar iets had ingefluisterd, wat haar in de war bracht. Ze wenkte hem.

— Je kent dat meisje, merk ik, zei ze koel.

— Ben je jaloersch? vroeg hij, met glurenden blik. Je vergist je.

— Jaloersch? Bah! Waarom ontken je het? Ik vergis me niet, daar ben ik zeker van.

— Op mijn woord van waarachtig, ik ken haar niet.

— Ik heb je nog nóóit op je woord geloofd en nu doe ik het nog véél minder. Enfin, als ik het wil weten, kom ik het tòch wel gewaar. Mijnheer Breebaart, ik wou U iets vragen.

Kaufmann begreep dat de audiëntie bij zijn vrouw alweer afgeloopen was. Zonder te begrijpen waarom, bekleemde het hem, dat ze zijn verstandhouding met Gertrud bemerkte had. Ze wist toch al véél meer dan haar aanging, dacht hij.

Hij drentelde onverschillig naar Dolly toe, die, daar nu alle mannen Gertrud het hof maakten, met haar man babbelde. Sera Sauerman liep hem dwars voor de voeten en maakte een opmerking over haar ziel. Hij ging haar echter voorbij, met een nietszeggend antwoord. Ze kon toch

zoo aartsvervelend zijn, wrokte hij en buitendien vond hij haar zoo leelijk. Nu hij zoo onverhoopt de mooie Gertrud terug zag, vond hij dat heele mode-gekwebbel over de ziel opeens minderwaardig, ja misselijk.

Door zijn snel uitwijken, liep hij regelrecht tegen Branders aan. Deze stond, een verlegen uitdrukking op zijn gelaat, te luisteren naar den pianist en zijn vrouw, de zangleerares, die ook al over hun ziel keuvelde. Kaufmann ving nog juist op, hoe de jonge vrouw den hoogen stand van haar ziel prees, als ze Beethovenmuziek hoorde. Hij bemerkte dat een grijns van verveling om Branders' mond kroop en voelde voor één moment saamhoorigheid, met hem. Impulsief trok hij hem tusschen het dazend tweetal vandaan.

— Alweer terug, Branders? vroeg hij, vriendelijker dan hij hem ooit had aangesproken. En hoè bevalt het nu weer, in de Rembrandtstraat?

Op het oogenblik dat hij dat, zoo terloops, vroeg, viel hem in dat het inderdaad van waarde was, te *weten* hoè het ging op het Verbondskantoor. Toen vervaagde meteen de korte opwelling van werkelijke jovialiteit, in hem en maakte zich weer de mentaliteit van den politieken streber geheel meester van zijn innerlijk wezen.

Max herinnerde zich dadelijk de waarschuwing van Bouwer en antwoordde diplomatisch-voorzichtig. Maar daardoor wekte hij des te meer Kaufmanns weetgierigheid en sluwheid op. Deze begon nu, schijnbaar openhartig, te spreken over het conflict tusschen het Partijbestuur en het Verbond en slaagde er spoedig in, Max bijna alles wat hij wist, bij woorden en zinnen, te ontlokken. De pianist zette zich aan het instrument en zijn vrouw stelde zich naast hem, met opengesperden mond. Maar zij trokken zich in een hoek terug en bespraken, onder het genot van Kaufmanns dure sigaren, de kansen van de Partijen, bij de aanstaande Verkiezingen.

— Wat wou je graag weten, Carla? vroeg de Dikke, die bemerkte had hoe ze Kaufmann als een jongen wegstuurde. glimlachend. Kom je je beklagen over de nieuwe concurrente?

— Geen kwestie van, het betreft iets zakelijks. Kent U een zekeren Giel Berends? Hij moet een brok schrijver zijn en publiceeren onder het pseudo Haron. Hij was bij mij op kantoor, om subsidie aan te vragen.

De wethouder trok de wenkbrauwen op.

— Ja, een timmerman, nietwaar? Leeft die dan nòg? Twee jaar geleden had Sauerman hem eens naar mij toe gestuurd, om een betrekking te vragen bij Bouw- en Woningtoezicht. Hij zou een hartkwaal hebben, en daarom niet meer in zijn vak kunnen werken. Sauerman is soms zoo goedhartig en daarom liet ik den jongen maar even bij me, om zijn geschiedenis te vertellen. Maar daarmee moest het ook uit zijn. *Ik* kan hem niet helpen, ik heb toch geen timmermanswerkplaats. En ik ben ook geen eigenbouwer. Buiten zijn vak en zijn schrijverij kan hij niets, hij is

zelfs nooit in dienst geweest. Al was hij nu maar sergeant geweest, dan was dat al een mooie aanbeveling. Maar schrijver . . .

— Dus U oordeelt óók, afwijzend?

— Absoluut. Het heele Stadhuis zit vol schrijvers. Als we die eens allemaal subsidie gingen geven? Malligheid, laat ie maar probeeren te timmeren. Als hij wéér het hart heeft op het Stadhuis te komen, laat ik hem er door den portier uitsmijten. Dan kan dat hart van hem meteen de proef afleggen, of het nu zoo zwak is, of niet.

— Ik ben werkelijk blij, eindelijk eens iemand gevonden te hebben waar ik ernstig mee kan praten over de belangen van het Proletariaat, zonder dat het persoonlijk belang direct op den voorgrond wordt gesteld, zei Kaufmann, toen ze al een uur aan het babbelen waren. Als U het permitteert, breng ik U met Uw aanstaande straks in mijn wagen naar huis. Uw verloofde maakt op mij den indruk, buitengewoon intelligent te zijn. Mevrouw Sauerman zal er ongetwijfeld hoogen prijs op stellen, met haar nader kennis te maken.

Toen Aaron Bernard Kaufmann wakker werd, kroop een grijns van triomf om zijn dikke, genotzuchtige lippen. Hij strekte de hand naast zich uit.

— Gertrud! riep hij.

Hij was alleen.

Ze is weg, mompelde hij, teleurgesteld. Zoo'n kat.

Hij drukte op het belknopje, aan het hoofdeind van het mahoniehouten ledikant. Eerst na een herhaling daarvan ging de deur open en kwam een jonge vrouw binnen. Een glimlach van begroeting gleed over haar aantrekkelijk gezicht, toen ze hem aankeek.

— Wel, wat verlangt U Hoogedelmogende? vroeg ze, op plagen den toon.

— Schei nu maar weer uit met die kwatsch, mopperde hij. Hoe laat is dat meisje weggegaan?

— Even zeven uur was ze al op. Ze wou er van door, vóór jij wakker was.

Kaufmann zuchtte.

— Jammer. Nu is het al bijna negen, niet? Heeft ze niets gegeten?

— Nee, ze wou alleen maar een kop thee hebben. Ik geloof dat ze bang voor je was, dat arme ding. Ik moest een taxi voor haar opbellen en zoodra die er was, ging zij heen. Reken er maar níét op, dat ze ooit wéér op visite komt.

— Een taxi? herhaalde hij, met een grijns. Ze wordt deftig, hoor. Let op mijn woorden, Jo, dié brengt het ver.

Hoewel hij, als hij lachte, bijna afstootelijk was, glansde toch genegenheid in de oogen van zijn huishoudster, nu ze afkeurend het hoofd schudde, als een moeder die haar jongen om zijn guitenstreken beknorren moet.

— Wat bedoel je met vèr? vroeg ze. Nòg verder dan hiér, bij een Kamer-Staten-Raadslid?

— Als ze er voor zorgt den weg te leeren, wordt ze zelfs ministersvrouw. Schuif de gordijnen eens open, Jo.

De jonge vrouw gehoorzaamde. Grauw licht, als bij winteravond-

schemering, vulde de kamer. Een dichte sneeuwvolk joeg voor de vensters omlaag. De vlokken dwarrelden langs en tegen de ruiten aan, plakten er vast en bedekten ze gaandeweg geheel.

— Er drijven donker-grijze wolken, zei ze. We hebben vast nog héél wat sneeuw te goed. December zet alweer mooi in, dat moet ik zeggen.

— 't Is koud, niet?

Hij huiverde, trok zijn arm onder de dekens terug en school daar bijna geheel onder weg.

Jo, draai den haard aan en maak mijn bad gereed. Is 't al warm in de huiskamer? Ja? Goed, dan kom ik met je ontbijten.

— Wil je de post en de kranten hiér hebben?

— Nee, dat houdt maar op. Ik moet dadelijk weg. Is het contact boven mijn waschtafel al gemaakt? Probeer eens of het water warm wordt. Ja? Goed, dan scheer ik me meteen.

Ze draaide aan den schakelaar van den wandhaard.

— Moet ie heelemaal branden, Aaron?

— Natuurlijk, draai aan. Denk je dat ik een longontsteking wil opdoen?

De jonge vrouw liep naar de deur, doch keerde zich daar nog eens om.

— Slaap nu niet wéér in. Je moet immers naar vergadering.

Den vorigen middag was hij Gertrud gaan bezoeken, bij Van Seventer thuis, kwansuis als tegenbeleefdheid. Drie dagen tevoren waren zij en Max Branders bij hém op visitie geweest. Daartoe had hij ze genoodigd, dien avond dat hij hen in zijn auto thuis bracht. Branders had zich toen laten ontvallen dat hij, voor het Verbond, een tournee ging maken, om op bestuurs- en huishoudelijke vergaderingen te spreken. Hij zou minstens een dag of vijf, zes achtereen weg blijven.

Kaufmann had Gertrud alleen thuis getroffen en haar toen gevraagd met hem in de stad te gaan eten. Eerst had ze gewaagd, ze scheen bang voor hem te zijn, maar toen hij aandrang was ze toch meegegaan. In de auto fleurde ze al op en in het eerste café kwam ze heelemaal los. Hij maakte in een half uur een algeheele verandering in haar wezen mee, een metamorphose van vreesachtig meisje tot volmaakte demi-mondaine. Hij amuseerde zich kostelijk met de vrijmoedigheden, die ze uitte tegen de kennissen die hij ontmoette. En later in den avond had hij steeds weer moeten lachen, om de puntige gezegden die ze haar dansers toevoegde, als ze haar in het Hollandsch plaagden. Hij had haar vrij gelaten te dansen met wien ze verkoos en ze lokte bijna al de mannen bij hun dames vandaan. Slechts had hij zich het recht voorbehouden, haar naar huis te brengen. Toen dan ook zijn wagen voor zijn woning stilhield, was ze zonder weifeling met hem naar binnen gegaan, om te soupeeren. Ze waren uren lang opgebleven en hadden elkaar avontuurtjes uit hun

jeugd verteld, herinnerde hij zich. En nu was ze vroeg heengegaan, zonder hem zelfs goeden dag te zeggen.

Hij peinsde er op, vond het onprettig dat hun eerste avontuur zoo geëindigd was. Maar, dan lachte hij weer zijn onsmakelijken grijns. Dit was immers de allerbeste oplossing: plezier maken, van elkaar houden en scheiden zonder scènes. Zóó bleef men ook het langst goede vrienden. Als hij wéér eens zoo hevig naar haar verlangde, dan wist hij immers waar hij haar vinden kon.

Zijn huishoudster zat aan de ontbijttafel, toen hij kwam. Hij boog zich over haar heen en kuste haar. Dan ging hij zitten en slokte schrok-kig een ei, dat ze voor hem gepeld had, op. Ze volgde zijn haastig eten met de oogen en schudde het hoofd, toen hij haar aankeek.

— Waarom lach je toch zoo valsch? vroeg hij, om grappig te doen.

— Ik lach niet valsch, maar ik denk na, zei ze ernstig.

— Over je zonden?

— Nee, over de jouwe. Ik wou wel eens weten of je jezelf nu niet een schavuit vindt, Aaron? Dat meisje staat immers op trouwen en een paar dagen geleden was ze nog hier, met haar aanstaanden man, je vriend . . .

— Vriend, vriend, herhaalde hij op een toon vol minachting. Wie telt er nou zoo'n mannetje en nog wel als vriend? Laat ie zich maar vooral niets inbeelden, van mijn vriendschap.

— Als hij wist wat *ik* weet, deed hij dat stellig niet, zei ze gevat. Maar in elk geval was hij toch je gast en nu . . .

— Nee, maar Jo, je laat je van een héél nieuwen kant kennen. Ben je bijgeval jaloersch? vroeg hij verwonderd.

— Ik? O nee, hoor.

— Nu, wat wil je dan? Je spreekt nu net of ik haar tégen haar zin in genoodzaakt heb, met me te blijven soupeeren.

— Het kan ook niet buitengewoon mèt haar zin zijn geweest, want dan was ze er niet zoo vroeg uitgeknepen. Maar, hoè en wàt dan ook, Branders is partijgenoot en dus had zijn aanstaande vrouw je heilig moeten zijn.

— Heilig, zei je immers, niet? spotte hij. Jo, zeg het me dadelijk, ben je niet goed in orde? Ik heb je nog nooit zoo'n edele taal hooren spreken. Wàt heeft het er bijvoorbeeld mee te maken, of Branders àl of nièt partijgenoot is?

— Véél, zéér veel, àlles, zou ik zeggen.

— Nou, zeg het dan, maar ik zie het niet in.

Hij smeerde een broodje dik met boter, legde er ham en kaas tus-schen en hapte er begeerig in. De boter kroop langs zijn mondhoeken omlaag en zijn kin droop van het vet.

— Je wilt het niet inzien, zei ze, ontevreden.

Hij at gulzig den mond leeg.

— Och, Jo, er valt heusch niets in te zien. Wat doet het er nu toe, of iemand lid van de Partij of van iets anders is? Je spreekt af en toe zoo vreemd, alsof de Partij een kerk is en we met elkaar handjeplak moeten spelen. Ze is niëts anders dan een onderneming die zich ten doel stelt het maatschappelijk leven wat te hervormen. Dat is nu alles. Je ziet dus, er is niets idealistisch aan: Ik ben er zooveel als hoofdambtenaar in, doe mijn werk en ontvang mijn loon, zooals jij je loon ontvangt, omdat je mijn huishouden waarneemt. Branders op zijn beurt ontvangt zijn loon van het Verbond, dat nèt zooiets is als de Partij, maar een beetje anders. En wij beiden doen, elk op zijn eigen manier, ons best dat onze zaak vooruit gaat, dat het aantal contribuanten toeneemt, dat we aan invloed winnen en vooral, dat de inkomsten de uitgaven overtreffen. Wat heeft dit alles nu te maken met de heiligverklaring van zijn aanstaande vrouw, omdat ze met mij gesoupeerd heeft?

— Ik veronderstel dat er nog genoeg partijgenooten zijn die me wèl zouden begrijpen en die méér oog voor het idealistische hebben, in onze Partij. Dáár ben ik zeker van.

— Dan zal hun oog wel aardig moe worden, zònder dat ze veel van hun ideaal te zien krijgen, spotte hij. En *ik* kan je wel verzekeren, dat géén van die lui een functie uitoefent en niet één van hen ooit tot de allergeringste zal worden benoemd. Menschen die jij bedoelt, zijn droomers en die kunnen ze bij ons niet gebruiken en nergens anders ook.

— Vergis je maar niet, Aaron. Zij zijn juist de eigenlijke kracht van de Partij. Het is immers niëts dan een droom, wat ons allen bij elkaar heeft gebracht.

— Bedoel je het Socialisme? Nu, laat ik je dan vertellen, dat we maar een handjevol leden hebben, dat er óóit van gedroomd heeft en nog minder, die er aan gelooven. De mensen worden lid van de Partij omdat een propagandist hen omkletst, of omdat ze te bangelijk zijn om alleen te staan. En als ze er eenmaal in zijn, probeeren ze zichzelf en anderen wijs te maken dat ze voortaan een levensdoel hebben. Als er nóóit Socialisme was uitgevonden, zou er iets anders zijn opgekomen, om de mensen in massa bij elkaar te brengen en contributie te laten betalen. En onder de duizenden, die zich vereenigen, om over hun *levensdoel* te kunnen praten, zijn er altijd tientallen, die in dat levensdoel een geschikte zaak zien, om er hun onderhoud mee te verdienen. Maar, dat is voor jou nog geen reden om mij zoo stuurs aan te kijken.

Jo schonk voor hen beiden thee in en scheen over zijn woorden na te denken. En, als in gedachten schudde ze weer het hoofd.

— Als ik je zóó hoor spreken, moet ik me telkens afvragen, of je nu tegen *mij* huichelt of tegen de arbeiders. Als ze eens onverwachts hiër kwamen en je zóó hoorden spreken. . . .

— Ze hebben hiër niëts te maken. Hiër ben ik *hier* en dáár ben ik *daar*. Mijn huis is geen vergaderzaal, alsjeblieft.

— Aaron, je draait er altijd omheen. Huichel je nu wèrkelijk of ben je een dubbel-persoon?

Hij opende wijd den mond, om van een boterham met gehakt en een spiegelei te kunnen happen. Hij deed dat zoo gulzig, dat hij met zijn vinger moest voorkomen, dat het eten weer uit zijn mond viel.

— Misschien bèn ik wel een dubbel-persoon, bromde hij eindelijk. Daar steekt toch geen kwaad in. De meeste menschen zijn het. Daarom hoeft men toch nog geen huichelaar te zijn.

— Iemand die met twee monden praat, noem ik een huichelaar.

— Dat zeg je nu maar, omdat je niet beter weet.

— Zoo? Dank je wel. Zoo meteen beweer je ook nog dat je woord voor woord méént, wat je op vergaderingen zegt en dat je ze er niet tusschen neemt, als je opeens zoo allemachtig geestdriftig doet.

— Och Joopje, ga jij nu niet aan politiek doen; ik vond je net lief genoeg, toen je die er buiten liet. Ik moèt de menschen er af en toe toch wel tusschen nemen, anders doen ze het mij. Zou je dàt dan liever hebben? Maar, troost je, als ik de proletariërs toespreek, meen ik wèrkelijk woord voor woord àl wat ik zeg, zoolang ik het tenminste over idealen enzoovoort heb. Wàárom zou ik het niet meenen? Weet ik veel wàt ik soms zeg. Soms weet ik vijf minuten van te voren niet, of ik iets heb te zeggen en dikwijls ben ik het vijf minuten later heelemaal vergeten. Geloof me, dikwijls vind ik zelf zóó mooi wàt ik zeg, dat ik er tranen van in de oogen krijg. Dan vraag ik mezelf weleens af, wàár haal je het vandaan.

— Dus feitelijk geef je toe, dat je in werkelijkheid niet zoo bent als je je voor doet.

— Zoolang ik op vergadering ben, ben ik wèrkelijk zoo, Joopje, verzekerde hij nogeens. En praat er nu maar niet verder over. Wat voor doel heeft dat gepreek? Vind je dat ik een huichelaar ben en mijn leven beteren moet òf me uit mijn functies terug trekken? Als ik dat nu eens deed, was het dan meteen uit met de hééle huichelarij, denk je? Geloof je dat de anderen, die mijn plaatsen zouden innemen, een haar beter zijn? Begrijp dan toch, dat een zaak op den duur zèlf haar menschen vormt en aanfokt en dat het jùist de Partij is, die mij en andere leiders gemaakt heeft, zooàls we zijn. Niet dat ik me verkeerd vind, zooàls ik ben. Ik ben best tevreden met mijn leven en blijf liever wié en wàt ik ben, dan dat ik er uittrek. Weet je wàt, ik zal ànderen mooi weer laten spelen. Ik spreek er geen woord meer over. Geef de kranten eens hier, Jo.

Meteen nam hij met een vork een stuk worst beet en stak het in zijn geheel in den mond. Hij kauwde zoo gulzig, dat hij haastig zijn servet

moest grijpen, om zijn vette kin af te vegen. Dan een krant open voutend, klapte hij van verbazing met de tong.

— Wat is er? Alweer een cycloon?

— Voor mijn part, dan wordt er weer wat verdiend. Nee, die idioot van een Bouwer is plotseling wild geworden. Eén, twee, viér, zéven vergaderingen op één avond en allemaal van bestuurdersbonden met sprekers van zijn standje. 't Lijkt wel dat lui als ik afgestorven zijn. En wie weet of er niet nog meer vergaderingen in het Dagblad staan.

— Het is hier. Moet je het hebben?

— Nee, dank je, dien kost kan ik niet verdragen. Weet je Jo, ik zou bijna gaan gelooven dat de vent tòch een handige bliksem is. Als zijn actie verband houdt met de Verkiezingen, dan is hij de Partij nù al in het heele land een eind voor. En dan . . .

— Ja, wàt dan?

— Nièts . . . geef de post eens hier, Jo.

— Waarom antwoord je me nu niet?

— Als ik het druk heb, moet je me nooit zoo'n boel vragen. Bel Hendrik op en laat ie den wagen voorrijden. Hij moet vandaag maar weer chauffeeren, want het is mij te koud om het wiel vast te houden. Laat je het water goed koken, voor je de handbusjes vult?

— Ik zal het aan Truus zeggen.

Ze stond op.

— Nee, niet aan Truus zeggen, doe het liever zelf, zei hij haastig. En schroef ze stevig dicht, anders lekken ze.

Ze ging. Kaufmann sneed een paar brieven open, keek af en toe in een krant en at nog steeds door. De bel ging over. Jo kwam binnen met zijn pels, zijn met bont gevoerde handschoenen en twee smalle koperen busjes. Die droeg hij, bij koud weer, in zijn jaszakken. Zijn bloed was zoo bedorven, dat zelfs bonthandschoenen zijn handen niet meer verwarmen konden.

Jo deed hem zijn pels aan, legde haar beide handen op zijn schouders en kustte hem op den mond.

— Nou, dag hoor, zei ze teeder.

Dan knoopte ze de jas zorgvuldig toe.

— Ik hou nog altijd veel van je, al doe je wel eens raar, vervolgde ze. Maar denk nu toch eens na, over hetgeen ik je gezegd heb. Ik zou het zoo heerlijk vinden, als ik met alle redenen trotsch op je kon zijn. Kom je me vanmiddag halen, als het weer een beetje opklaart?

— Ik geloof niet dat ik er toe kom, schat, antwoordde hij, onverschillig. We hebben bestuursvergadering en naderhand heb ik misschien wel weer wat anders te doen. Mogelijk ga ik ook nog een uurtje naar de kamerzitting. Ze zijn in de burgerlijke pers weer zoo vervelend aan het

mieren over het absentisme. Die dat woord heeft uitgevonden, moesten ze geregeld hangen en vierendeelen. Dag!

Hij knikte den chauffeur, die eerbiedig het portier voor hem open deed, kort toe. Van Averling en Breebaart had hij geleerd, tegen proletariërs in eigen dienstbetrekking niet te vriendelijk te zijn, om hun geen aanleiding tot vrijmoedigheid te geven. Er moest altijd een grens zijn.

— Waarheen mijnheer? vroeg de man.

— Gebouw van de Partij. Vooruit maar!

Voor de ramen hingen groote biljetten. Met dikke blokletters kondigden ze vergaderingen aan, in verschillende wijken der stad. Kaufmann zocht eerst naar *zijn* naam, als spreker en vergeleek toen of de namen van anderen met grooteren letter waren gedrukt. Alleen Averling en de Dikke kwamen beter uit. Hij stond voor drie vergaderingen als spreker vermeld en toch herinnerde hij zich niet, een uitnoodiging te hebben ontvangen. Dat bewees de groote haast, waarmee deze bijeenkomsten waren vastgesteld. Enfin, als het zijn beurt was, zou hem wel iets invallen, wat hij zeggen kon. Dat deed hij dikwijls en gewoonlijk viel het nogal mee, wat hij zei. Trouwens, zou hij alleen al over den persoon Bouwer wel vier en twintig uur aan één stuk kunnen doorpraten. Nu viel hem ineens in, dat hij niets van diens intiem leven wist en dat vond hij jammer. Dat gevalletje met Mooie Mea was niet gewichtig genoeg, om een vergadering een heelen avond bezig te houden.

Op het privé-kantoor van het Partij-secretariaat was alleen de partij-secretaris, Wendelaer, aanwezig. Hij plakte krantenknipsels in een boek en voorzag ze van aantekeningen, knikte Kaufmann droefgeestig toe, met zijn mooien, ernstigen apostelkop.

— Is de vergadering al afgelopen?

— Nee, een uur uitgesteld. Ik had een telefoontje van Breebaart, dat ie nog even op het Stadhuis moest blijven.

— Vervelend, bromde Kaufmann. Daar haast ik me nu voor. En de anderen schijnen er ook een lolletje van te maken. Nou, dan neem ik ook maar de beenen.

— Nee, doe dat nu niet. Averling en Boutelje en nog een stuk of drie waren straks al hier. Ze zijn, geloof ik, een kijkje nemen in de drukkerij of ze staan bij Sauerman te praten. Er kan niemand van ons gemist worden. Je weet immers wat er gaande is.

— Ik heb tenminste die biljetten zien hangen. Wat een drukte, ineens, om dat relletje van Bouwer.

— Zeg dat niet, het is veel ernstiger dan een relletje. Misschien heeft

het zelfs grooter gevolgen, dan zich op het oogenblik één van ons voorstelt.

— Overdrijf niet zoo, dat is nergens goed voor.

— In elk geval blijkt nu dat Bouwer een organisatorische en propagandistische kracht is, als we géén van allen hadden vermoed. Als hij mèt, in plaats van tègen ons was, zou ik de Verkiezingen vrij wat geruster tegemoet zien. In tijd van een paar weken heeft hij de Vakbeweging over het geheele land op rolletjes gezet. Zoo iets zou Van Berghem in geen jaar hebben klaar gespeeld.

— Nou noem je ook net den grootsten sufferd van Nederland en Koloniën op! viel Kaufmann uit, zonder dat hij zich bepaald over Van Berghem te beklagen had. Maar wat voor verdienste zie je er toch in, een paar vergaderingen bijeen te roepen?

— Onderschat den tegenstander niet, zei Wendelaer, ernstig. Het gaat *mij* aan het hart, ik kom er eerlijk voor uit, dat ik Bouwer een tegenstander moèt noemen; ik heb hem altijd als een rechtschapen kerel beschouwd. En als ik dan nu ook naga, hoe spontaan de Vakbeweging met hem meegaat, moèt ik wel tot de erkenning komen, dat er iets van belang hapert, aan de Partij.

— Nou jij óók al weer. Wat willen jullie dan toch? Wát kan er nu aan de Partij haperen? vroeg Kaufmann, wat ongerust. Iedereen roept in den laatsten tijd dien duivel aan. Alles gaat immers goed, we hebben alle reden tot tevredenheid. Klagers zijn er altijd geweest, maar probeer het nu eens allen tegelijk naar den zin te maken.

Niettegenstaande hij vrij zeker sprak, keek hij Wendelaer toch vragend aan, als verwachtte hij iets te hooren, wat hij nog niet wist. De partijsecretaris stond bekend als een der weinige eerlijke en achtenswaardige personen, in de hooge partij-instanties. Voor hem voelde Kaufmann een zeker respect, dat hij geen ander in de Partij toedroeg. En óók kende hij zijn oordeel een zekere waarde toe.

Denk je heusch, dat die streber zijn miezerige plannen ten uitvoer zou kunnen brengen, als wij er met onzen gezamenlijken wil tegen op komen? vroeg hij.

— Welke waarde heeft onze wil, als de massa ons niet meer vertrouwt en niet meer volgt? Het opmerkelijkste in Bouwer is juist, dat hij van begin afaan een nieuwe politiek volgt. Op geen van die vergaderingen is, zooals *wij* altijd plachten te doen, uitsluitend beroep gedaan op het proletariaat. Zónder zijn verkiezingsprogram te kennen, acht ik Bouwer nu al in staat, er met één voor den dag te komen, waarin hij zich niet tot een bepaalde klasse, maar tot de heele bevolking richt.

— Als hij dàt doet, bewijst hij meteen dat hij een verrader van het Proletariaat is! kreet Kaufmann.

Wendelaer haalde de schouders op.

— Woorden, woorden, zei hij, zacht. Wáár wil je tegenwoordig de grenzen trekken? In de Partij zijn óók tien duizend gegoede burgers en eenige honderden kapitalisten. *Zijn* we nu nog wel een proletarische partij? Hebben we óók nog het recht de millioenen proletariërs te vertegenwoordigen, die buiten onze Partij staan? En de intellectueelen, de kunstenaars en de beoefenaars der vrije beroepen, die niets met ons te doen willen hebben, zijn die, uit een oogpunt van welstand, niet méér proletariërs, dan de arbeiders, die altijd op hun ondersteuning kunnen rekenen? Het woord Proletariaat drukt tegenwoordig immers niet meer iets concreets uit en minder zinspeelt het nog op het hulpbehoevend of noodlijdend deel van de bevolking. Wie weet, is dat zoogenaamd ver- raad van Bouwer niet juist een weldaad aan het éigenlijk proletariaat.

Hij haalde een blad papier uit een map.

Kijk, hier heb je een rapport van één week propaganda. Hoekstra van den Mijnwerkersbond schijnt het Zuiden door te trekken. Op vijf elkaar opvolgende avonden heeft hij in vijf verschillende plaatsen gesproken; en wel, in Breda, Tilburg, Den Bosch, Helmond en Eindhoven. In dienzelfden tijd heeft Van Riel, van den Schoenmakersbond, de heele Langstraat afgewerkt. Je ziet dus dat ze het radicaal aanpakken.

— 't Mocht wat, zei Kaufmann, minachtend. Dat lap ik 'm óók, in een week tijds.

— Acht den tegenstander niet te gering, herhaalde Wendelaer. Volgens mijn nieuwste bericht hebben ze voor de volgende dagen vergaderingen aangekondigd in Bergen op Zoom, Roermond, Sittard, Heerlen, Kerkrade en Venlo. Je ziet hieraan, dat het hun aan systeem niet mangelt. Ze weten wat ze willen.

— Kolossaal, spotte Kaufmann.

— Spot maar, ik zie het belangrijker in. Dirk Kloppers, van den Bouwvakarbeidersbond, gaat volgens dezelfde methode te werk in de midden-Provinciën. Hij heeft al twee maal in Utrecht gesproken en één maal in Amersfoort. In dezelfde week sprak Piet Holweg in Arnhem en Nijmegen. En wéér dat merkwaardige van hun optreden; al die redevoeringen hadden dezelfde neutrale kleur en beoogden blijkbaar niets dan belangstelling gaande te maken voor toekomstige gebeurtenissen. Volgens het rooster dat mij in handen werd gespeeld, spreekt Kloppers van deze maand nog in Utrecht, Zeist, Wijk bij Duurstede, Apeldoorn, Deventer, Zutphen, Enschede, Almelo, Hengelo, Oldenzaal, Harderwijk, Meppel, Hogeveen en Coevorden. Ik kan me niet herinneren dat wij ooit zoo'n geperfectioneerde campagne gehouden hebben. En onze partij-agent schrijft, dat dit nog maar het begin van de actie in die Provinciën is. In elke stad worden maatregelen genomen voor het beleggen van vergaderingen in de omliggende dorpen.

— Zoo? vroeg Kaufmann, nu nadenkend, maar wat beteekent dat dan allemaal? Voor een verkiezingsactie is het toch nog te vroeg.

— Naar mijn inzien beteekent het dat Bouwer, om de Partij in één slag voor te zijn, zijn sterke hand meteen op het heele land legt, antwoordde Wendelaer, met een zekeren droevigen trots in zijn stem. En jammer boven jammer, maar hij heeft het knap overlegd, vlak na zijn overwinning op Van Berghem. Dat is nu de vloek die ons treft, omdat we de arbeiders overal van die onbeteekenende burgermannen als leiders hebben opgedrongen, inplaats van voeling te zoeken met het werkelijk intellect, onder hen en de burgerij. Die fout keert zich nu tégen onszelf. Bouwer zal die domheid niet begaan.

— Hoe bedoel je dat?

— Is je dat nu nog niet duidelijk? De gematigde toon van hun redevoeringen is voor mij een aanwijzing dat hij op een fusie zint met een vooruitstrevende burgerlijke partij. Hij zal de arbeiders wel doen inzien dat, aangezien de wereld niet alleen bestaat uit het proletariaat, zij er eerder naar streven moeten, de knapste koppen uit de burgerij als leiders te aanvaarden, dan de lui die overloopen uit geestelijke armoede. Wil je nog méér hooren? vroeg hij, een ander blad voor zich nemend. Wieler heeft, naar het schijnt, Zuid-Holland en Zeeland voor zijn rekening genomen.

— Ja, dié proleet is natuurlijk ook in het complot! schreeuwde Kaufmann. Hem heb ik nooit vertrouwd. Die is al van zijn geboorte af gezworen spitsbroeder van Bouwer. Een prachtig span.

Wendelaer haalde de schouders op.

— Wat geeft dat schelden? Zolang er een arbeidersbeweging bestaat, zal je met arbeiders rekening moeten houden; je kunt ze niet heelemaal uitschakelen. Ik heb hier een geheim rapport over Wieler. In zes dagen tijd heeft hij heel Den Haag net zoo in districten en secties verdeeld, als Hellinga hier heeft gedaan.

— Hellinga, die stommerik, die hoorndrager! riep Kaufmann, verwoed. Die moet maar eens worden ingelicht, kijken wat ie dan zegt.

— Wil je het rapport niet verder hooren? Wieler heeft Kamminga, van den Spoor- en Trambond, als propagandist en leider voor Den Haag en omstreken aangesteld en is zelf naar Rotterdam gegaan. Maar intuschen heeft hij ook nog gesproken in Leiden, Delft en Gouda.

— Laat hem toch kletsen, die idioot. Volle zalen zal ie trekken, twee man en een paardekop.

— Die fout maken alle partij-bestuurders, vanmorgen, zei Wendelaer, wrevelig. Jij en die anderen spreken er over alsof het geen vergaderingen van Bestuurdersbonden, maar van voetbalclubs betreft. Wieler heeft voor de komende dagen nog vergaderingen aangekondigd in Dordrecht, Woerden, Goes, Middelburg en Terneuzen.

— Als het de Bestuurdersbonden zijn, die vergaderen, dan heb ik juist nog veel minder zorg. Die zijn zonder uitzondering in handen van partijgenooten.

— Dáárom zeg ik immers voortdurend, acht den tegenstander niet te gering. Bouwer en die anderen zijn óók nog in de Partij en toch doen ze wat ze willen. Als hij vandaag of morgen met zijn program voor den dag komt, zul je nog beleven dat de bestuurdersbonden uitvoeren wat *hij*, namens het Verbond, van ze eischt en dat *zij* zullen vergen, dat de heele Partij Bouwer volgt. En als het Partij-bestuur dat van de hand wijst, breken ze met ons en dan spat de Partij uit elkaar. We moeten het weer met Bouwer eens worden, vóór het zoo ver komt.

— Goudekete wil hebben dat we hem een premievrije verzekeringspolis van tien duizend gulden aanbieden, die dadelijk betaalbaar is, zei Kaufmann somber. Ik zou het waarachtig zonde vinden, voor zoo'n proleet, maar als het moèt, teeken ik ook voor twee mille. Ik betaal liever, dan dat ik de kans loop, door die mesjoggene actie mijn zetel kwijt te raken.

— Nee, géén geld aanbieden! riep Wendelaer, verschrikt. Ik vond het verleden jaar van Breebaart direct een fout, Paul Boelen met geld te stoppen, toen ie tegen de corruptie in de Partij optrad. Bouwer weigert het vast en dan zitten we er dubbel in.

Kaufmann lachte rochelend.

— Ik moet werkelijk aan je twijfelen, als je gelooft dat iemand onomkoopbaar is. Je kan mij gelooven dat ik mijn geld ook liever met de mooie meisjes opmaak, dan ze in zijn snuit te stoppen. Maar we moeten er misschien nu eenmaal een veer voor laten, om hem en zijn paljassen tot de orde te roepen. Als de Partij uit elkaar valt en ieder van ons moet voor eigen rekening werken, kost het ons méér. Of, bedoel je dat je hem liever wilt laten afmaken? vroeg hij grimmig.

— In géén geval met geld werken. Dát heeft van zijn leven meer kwaad dan goed gedaan, als er onvoorzichtigheden gebeuren. In alle kringen wordt tegenwoordig gefluisterd over de corruptie, machtsmisbruik, bevoorrechtiging van onwaardigen, zooals Van der Voorde. Laten we liever trachten dáár een eind aan te maken en er niet tegen opzien weg te jagen wat niet bij ons hoort. . . .

— Schei uit, wil je een wereld-schandaal verwekken! riep Kaufmann, geschrokken. Dát zou waarachtig nog verschrikkelijker zijn dan die heele poespas van Bouwer. Als je begint te onderzoeken en weg te jagen, heb je kans dat driekwart van onze officieele vertegenwoordigers op straat komt te staan. Behalve dat er dan nog rechters te kort komen om alle echtscheidingsprocessen en aanklachten wegens verduistering te behandelen, die er uit voort zullen vloeien. Ja, als het dáár bij blijft. . . .

— Zóó erg is het dus wel? vroeg Wendelaer, droevig. En ik ben nu al vijftien jaar partij-secretaris en verbeeldde me alles te weten wat er omging. O ja, ken jij Colter goed?

— Van den Bakkersbond, lid van den Gemeenteraad. Ja. Oók zoo'n brok gek, maar meer van de ongevaarlijke soort. Nee, die doet niets, want de Dikke heeft hem aan 't touwtje. Verleden jaar is ie gesnapt wegens knoeierijen met gemeente-leveranties en toen is Breebaart voor hem ingesprongen.

— Dat bewijst dan al weer, wat een merkwaardigen kijk Bouwer op de menschen heeft. Die vent schijnt álles te weten en iédereen te kennen. Colter schrijft me dat Bouwer hem de Noordelijke Provinciën heeft ingestuurd, maar hem niet schijnt te vertrouwen. Hij heeft Bart Koch als adjudant meegekregen, maar die schijnt zoo'n beetje detective te spelen. Zijn vergaderingen-rooster loopt over Harlingen, Franeker, Leeuwarden, Bolsward, Sneek, Heereveen, Assen, Winschoten, Groningen, Hoogezand-Sappemeer, Dokkum, Veendam en de Pekela's. Ze worden gepresideerd door Zijke Jellingsma of Bouke van der Koog, die allebei het Noorden kennen, als ik mijn portemonnaie. En Colter kan geen minuut in gesprek zijn, met iemand, of Bart Koch steekt zijn neus er tusschen. Hij denkt dat deze speciale instructies ontvangt van Hellinga.

— Die rooie gek, hoonde Kaufmann. Hij moest eens weten hoe Bouwer en Mooie Mea hem er tusschen nemen.

— Wat doen die dan? vroeg Wendelaer, kinderlijk.

— Och niets, ze spelen zoo'n beetje verlovingskomedie, anders niet. En wie neemt Noord Holland voor zijn deel? O, ja, ik weet het al, Branders natuurlijk. Nou dié laat ik uit mijn hand eten.

— Branders? O, die gewezen attaché van het I. V., niet? Nee, Bogaerts veronderstelt dat Bouwer dat zelf doet.

— De man van Elly, niet? Wat doet die vent, tegenwoordig?

— Bouwer heeft hem weggestuurd, toen hij hem snapte met het fotografeeren van kaarten. Hij is nu assistent van Sauerman.

— Van Sauerman?

Kaufmann floot opeens schel en keek Wendelaer spottend aan. Maar het trouwe apostelgezicht van dezen drukte niets dan verwondering uit.

— Vind je dat zoo vreemd? vroeg hij.

Kaufmann schudde het hoofd; hij dacht aan hetgeen Sera hem had verteld, aangaande haar man. Walging steeg op, in zijn maag en een koude rilling kroop langs zijn rug. Bogaerts dus ook al? vroeg hij zich af. En die was nog wel getrouwd met een mooie, jonge vrouw, net als Van der Voorde. Verwording en corruptie, beide uit elkaar voortvloeiend, corruptie en verwording, de resultaten van een dertigjarig partijleven. Hij voelde een oogenblik afschuw van alles.

Met kracht onderdrukte hij zijn gedachten. Hij bood Wendelaer een sigaar aan en stak er zelf een op.

— Nu hebben we ons, een poos geleden, met z'n allen zenuwachtig gemaakt om het feit, dat Hellinga een paar communistische vrienden had, zei hij dan. Als één van ons op de gedachte was gekomen, dien Bouwer bijtijds een dosis rattekruid toe te dienen, zouden we vrij wat verstandiger zijn geweest. Want hij is gevaarlijker, voor de Partij, dan tien Hellinga's met het heele Communisme.

Wendelaer schrok.

— Je meent dat natuurlijk niet, maar zoo iets moest men zelfs niet zeggen, antwoordde hij. Bouwer heb ik altijd als een flinken, eerlijken kerel gekend.

— Een streber, ja.

— Dàt zijn we allemaal, tot onze schande, zei de secretaris, zacht. De mooiste en beste tijd, voor de Beweging, was het in het begin, toen we ons onbaatzuchtig aan het Socialisme gaven en er in onze vrije uren voor werkten. Toen wisten we niets van corruptie en voor strebers was bij ons geen plaats. Maar, mèt de éérste bezoldigde betrekking is de streberij in de Partij gekomen. Misschien moèst het wel zoo loopen, waarschijnlijk is dat het noodlot van elke cultuurbeweging. Ik, wat mij betreft, als ik zekerheid had dat Bouwers voornaamste doel was de strebers er uit te dringen en de corruptie uit te roeien, dan stak ik hem al dadelijk de hand toe. Ik ben nog niet zoo verworden en ik voel me nog niet te oud om weer opnieuw te beginnen. Ik wil wel, overdag, voor mijn brood werken, in een betrekking en 's avonds voor mijn ideaal. Het is het nog altijd waard. Mij wèl.

Kaufmann voelde zich wonderlijk warm worden. Lang geleden had hij ook wel aandoeningen gevoeld, die hem deden spreken als Wendelaer nu zoo trouwhartig deed. Alleen, met dit verschil, *hij* had nooit voor zijn onderhoud gezorgd en er nooit voor hoeven te werken. Tot aan zijn eerste huwelijk had zijn vader hem onderhouden en bij zijn scheiding had hij een bedrag weten te bedingen, waar hij onbekrompen van leven kon. Buiten de renten van zijn vermogen verdiende hij, door zijn verschillende funkties in en door de Partij, meer dan twintig duizend gulden per jaar.

— Het is heel mooi, wat je daar zegt, zei hij, zijns ondanks een weinig ontroerd, maar die tijden zijn nu eenmaal voorbij. Als wij onze baantjes opgeven, komen er voor èlk van ons, tien strebers op af. En nu geloof jij nog wel dat het in Bouwers bedoeling ligt ons allen aan den dijk te zetten en broodeloos te maken. Dan moet het toch een infaam-slechte kerel zijn. Wacht maar . . .

— Wàt, wacht maar?

— Laat mij maar gaan; ik heb genoeg pijlen op mijn boog. Eerst Hellinga. . . .

— Ik begrijp je maar steeds niet. Wat wil je toch van Hellinga?

— Je hoeft me ook niet te begrijpen. Nu, ik loop ook even rond. In een kwartier ben ik terug.

Hij liep naar een andere afdeeling en zakte met de lift een verdieping lager. Voor de deur van de hoofdredactie bleef hij een oogenblik weifelend staan. Even greep hij den kruk vast, doch liet dien plotseling weer los. Hij ging liever niet naar binnen. Toen daalde hij, naar de drukkerij.

Averling en Goudekot waren er. Ze keken naar het wonderlijk bedrijf van de rotatiepers, het snel afrollen der papierrollen, het wegvliegen der gevouwen bladen. Boutelje stond in de zetterij tegen den chef te praten over een mooien boom, in Oslo, die, volgens een krantenbericht, door den laatsten storm was omver gewaaid.

— Eéns zal het proletariaat zoo ontwikkeld zijn, dat het zal eischen dat omgewaaide boomen opnieuw zullen worden geplant, voorspelde hij.

De chef haalde onverschillig de schouders op, doch keek met belangstelling naar Boutelje's gouden sigarenétui, waar hij een sigaar uit haalde. De partijvoorzitter presenteerde hem er echter geen. Toen Boutelje over een mooien boom in Paramaribo begon te praten, liet hij hem staan en ging aan zijn werk. Kaufmann kwam nu aan, doch ook deze had geen belangstelling voor mooie boomen. Hij vroeg Boutelje's oordeel over Bouwers actie.

— Omhakken, als een vergiftige paddestoel, antwoordde de partijvoorzitter kwaadaardig.

Kaufmann wilde zich jegens zijn medebestuurders nog niet nader uitlaten aangaande zijn plan, waarmee hij zich voorstelde Bouwer onschadelijk te maken. Tijdens zijn gesprek met Wendelaer en onder zijn omzwerven in het gebouw had hij een inval gekregen, die hem te fantastisch leek, om hem voor een nuchter debat in te leiden. Ook gaf hij er de voorkeur aan, geheel op eigen gelegenheid te werken, om niet uitgelachen te worden, indien hem iets mislukte.

Nu werd er eenige uren beraadslaagd over een plan de campagne, dat geheel tegen Bouwer was gericht.

Gertrud stapte reeds op de Prinsengracht uit de huur-auto en liep snel de Lindengracht af. Sinds ze in die buurt woonde had ze genoeg kijk op de menschen, aldaar, gekregen, om in te zien dat dezen haar eerder om bespotten dan bewonderen zouden, als ze in den ochtend in een auto tot voor haar deur reed. Dat was anders dan ze in Berlijn gewoon was. Toen ze in het trapportaal van Van Seventer stond, was ze reeds zoodanig onder de sneeuw, dat ze zich duchtig moest afslaan.

Nu liep ze haastig de trappen op, naar haar zolderkamer, wierp hoed en mantel af en bekeek zich in den spiegel. Ze wilde weten of aan haar te zien was, hoe ze den nacht had doorgebracht. Een frisch, blozend meisjesgezicht lachte haar toe. Ze was dus, trots alles, nog mooi, dacht ze, met welbehagen. Ze kon nog veel van het leven verwachten, met een voorkomen als het hare.

In de taxi had ze zich niet geheel op haar gemak gevoeld. Ze had gevreesd dat Kaufmann haar in zijn wagen achterhalen en noodzaken zou, nòg een dag met hem door te brengen. Nu ze zich echter weer veilig en wel wist, in haar eigen kamer, lachte ze om die angst. Ze stak een sigaret op en trachtte de gedachten aan wat was voorgevallen van zich af te zetten.

Naar, akelig was het geweest, met dien viezen, vetten vent, maar nu had ze misschien voor goed rust van hem. De volgende week zouden ze trouwen, had Max gezegd. Eenmaal zoover, dacht ze, mocht Kaufmann haar zoo dikwijls aan hem verraden, als hij zelf wou; ze zou hem eenvoudig uitlezen. Ze wist nu wel zooveel, dat Max haar niet het land kòn doen uitzetten, als ze eenmaal zijn vrouw was, al dacht hij dan ook redenen te hebben, zich over haar te beklagen.

Opgelucht keek ze om zich heen. Haar kamer scheen haar nu nog aardiger en gezelliger toe, dan anders. O, ze wou hier best blijven wonen, als ze getrouwd was; Max was toch den meesten tijd op reis en van de Van Seventers had ze geen last. Die lieten haar volkomen haar gang gaan.

Een divan stond er, daar sliep ze op, tot het ledikant er was. Dan, een tafel, een waschtafeltje, een aardig wit houten kastje en een paar stoelen. Max had een paar houtsneden, van grachten, aan den wand gehangen, maar daar gaf ze niet om. Ze hield van kleurige dingen zooals prenten van paarden en honden, die ze uit de Duitsche weekbladen knipte. Die hing ze aan de wanden, zooals ze er thuis ook hingen; nu kon ze soms denken dat ze in haar kamertje thuis, in de kolonie, zat. Maar dat was nog niet half zoo groot als deze kamer, die heel alleen voor haar was, zoolang ze hier nog alleen woonde. Dat huwelijk moest er eigenlijk niet bij zijn, dacht ze nu opeens. Max zou wellicht dan tòch gaan denken, dat hij iets over haar te zeggen had. Mannen konden soms van die rare ideeën hebben. Ze zag echter geen kans er voor goed van af te komen, en toch door Max onderhouden te worden.

Ze voelde behoefte Suze te zien en te spreken. Die wist natuurlijk dat ze den nacht buitenshuis had doorgebracht.

Ze liep op haar teenen naar de andere kamer. Dirkje babbelde met zijn grappig stemmetje.

— Jans boos wees, moe?

— Nee schat, antwoordde Suze's stem. Opoe is niet boos.

- Geddit ook boos wees, zei hij nu gedecideerd. Geddit hêt schreeft.
- Dirkje moet zoet zijn.
- Schon wach, Suze? vroeg Gertrud.
- Ja, kom binnen.
- Jans hêt ook schreeft, ging Dirkje onverstoord voort.

Suze was al geheel gekleed en haalde nog even een kam door haar haar. Dirkje hing met zijn bovenlijfje uit bed te babbelen en wuifde Gertrud met zijn handje toe. Ze ging bij hem zitten en sloeg den arm om hem heen. Suze knikte haar toe, maar zweeg.

- Nanu, bist de mir böse? vroeg ze dan.

— Dat had ik nu niet van je verwacht, Gert, zei het oudere meisje, op ernstigen toon. Het gaat me niets aan en ik wil je ook niets vragen, maar ik vind het heelemaal niet lief van je. Hou je zóó weinig van Max? En over een week trouwen jullie nog wel.

Gertrud zoende Dirkje nog eens; ze hief het gezicht nu berouwvol tot Suze op.

- Ik zal het werkelijk nóóit weer doen, zei ze zacht.

— Je had het dezen keer ook niet mogen doen en zeker niet met Kaufmann. Weet je niet dat de heele Partij vies van hem is?

— Hij zei, ik moèst mee en ik was bang voor hem. Es war aber doch nett, ins Cafe, zei ze, nu weer opgewekter. Ich hab' mich furchtbar amusiert.

Suze glimlachte alweer. In de weinige weken dat het meisje bij hen inwoonde, had ze haar al vrij goed leeren kennen. Ze was heel lief van natuur, als ze wilde, en kon zelfs hartelijk zijn en veel voor iemand over hebben. Maar haar begrip van persoonlijke waardigheid en van verantwoordelijkheid stond niet hooger dan van haar Dirkje. Als ze óóit anders was geweest, dan was ze nu wel geheel haar evenwicht kwijt.

Het was haar, door haar gesprekken met Gertrud, volkomen duidelijk en begrijpelijk geworden waarom Max' zuster haar niet langer in huis had willen houden. Of het Max ooit gelukken zou, van haar de redelijke vrouw en aanhankelijke kameraad te maken, die hij zich wenschte, betwijfelde ze met den dag meer. Ze liet hem dat echter nooit merken. Hij had blijkbaar hoop, dat alles zich ten goede schikken zou en scheen met zijn lot tevreden te zijn. Zij nu had in haar leven reeds geleerd, dat hoop al een groot innerlijk geluk gaf.

Een luide stem drong van beneden tot haar door. Een vrouwenstem antwoordde, verwijtend.

- Jans schreeft, boos is! kraaide Dirkje.

— Dirkje moet slapies gaan, knorde ze. Suze een beker warme melk brengt en dan Dirkje weer slapies gaat. Anders Suze ook boos. Ga je mee, Gert?

Tante Jans was inderdaad al eenige dagen ernstig boos op haar man.

Sinds hij zonder werk was, bracht hij vele uren daags door in de kroeg van Dikke Griet. Dat vond ze niet zoo erg, maar hij liet zich er door zijn kennissen in de maling nemen. Ze speculeerden op zijn ijdelheid, om hem allerlei werkzaamheden voor hen te laten doen. Ze stelden hem steeds maar dwaasheden voor, om hem de kans te geven te toonen hoè „link” hij wel was. Jans kan het maar niet verkroppen dat hij hen niet doorhad èn, dat zijn valsche vrienden misbruik van zijn goedheid maakten. Hij liet maar met zich sullen, alsof hij achterlijk was. Toen de meisjes binnen kwamen, stond ze hem dit allemaal en nog méér te verwijten.

— Jij met je link! spotte ze. Wàs je maar link, dan liet jij je eige door die dallefers niet soo linke.

— Ik bin link genogt, laat je dat frisch sijn. Die mijn neme wil, mot froeger opstaan, maar dat wete se wel.

— En gistere heb je foor lauw loene foor ferhuisbaas gespeeld en Manke Dries s’n sooitje foor noppes ofer gesjouwd. Was dàt ook soo me-rakel link?

— Morgen moeder! riep Suze luid. Kom zoen ’m maar af, schertste ze. Als ie maar eerst weer werk heeft, komt alles wel in orde.

— Morrege, tante Jans, zei Gertrud, zooals haar geleerd was.

— Morrege, meissies. Om het niet-werken gaat ’t niet, Suus, maar omdat je fader s’n eige op stang laat neme door se friende. Mooie friende, dat mot gesegd. Laat ie s’n eige foere dat ie link is en dan sjouwt ie sich een bochel foor se, foor noppes.

Ze schonk koffie in en sneed brood.

— En òf ie effe link was, pochte Gerrit tegen Suze. Hêt Manke Dries drie weke huurschuld en wil dat brok huissiesmelker beslag legge, op s’n meubeltjes. Ik d’r bij; daar bin ik sosejaal foor. Hebbe me gisterafend effe gauw de heele mikmak op straat gesleept en weer na bofe gesjord, een straat ferder, bofe de kachelsmid.

— Hebbe mê! hoonde tante Jans. *Jij* man, *jij* hêt gesjord en gesleept dat je d’r blauw fan zag en ’t sweet langs je bakkes liep, in dat friesweer. En sijlui hebbe loope grinneke, om jou linkheid. Jij sleepte de sware stukke af en op en Manke Dries en s’n mooie soon kwamen achterop, mit een lepeltje en een trekpotje. Noem dàt nou eens link. Laat s’n eige wijs make, dat het is om de huisbaas een loer te draaie en achteraf komme se mijn fertelle datte ze sich blauw om ’m hebbe gelache. Gegokt hadde se, datte se linke Gerrit foor noppes soue late ferhuise, gegokt om vijf jajempies.

— Se hebbe me eerlijk late meedrinke, bekende Gerrit.

— Gerrit! joelde een stem, in het trapportaal.

— Se motte je wéér hebbe, ga maar gauw, smaalde tante Jans. Laat je maar wéér gauw bedufele.

— Op wie is dat gemunt? kreet Gerrit, boos wordend.

- Op jóú, oliekoek, lekkere fijg, snap je dat geeneens?
- Moeder, zei Suze, smeekend.
- Gerrit! joelde de stem opnieuw. Kom je?
- Gerrit rukte met driftig gebaar de kamerdeur open.
- Ja! Hà, die Dries! schreeuwde hij. Is d'r wat loos, maat?
- Ja, een aardappelskuit omgekieperd. Een haai, link werkie om te losse, niks foor jou.
- Salle me eens zien. Late se wachte tot ik d'r bij bin.
- Hij rukte zijn pet van een spijker en wipte haar op zijn hoofd. Toen stommelde hij de trappen af.
- Moeder, maak je er toch niet meer boos om, suste Suze. U weet nu eenmaal hoe hij is. Als hij maar eerst weer een baas heeft, dan kan ie weer zooveel sleepen en sjouwen als ie wil. Misschien was die verhuizing maar een grap, anders niet.
- Een grap was se nèt, antwoordde moeder, bitter. Foor háárlui was 't een grap, maar *mijn* lache se d'r om uit. En sijlui komme gemakkelijck en goedkoop op d'r nieuwe woning. Als se 'm nòg een beetje méér lijme en smere, gaat ie ook nog schildere en timmere en behange, foor lauw loene; alléén maar om link te sijn.
- Laat hem gaan. Hij weet zich immers toch geen raad met zijn leegen tijd, trachtte Suze maar moeder te troosten.
- Geen raad mit se leege tijd, seg je? Weet je watte se gistere-ochend mit 'm hebbe gedaan? Hebbe se 'm meegelokt, naar de school die d'r gebouwd wordt, op de gracht en daar hebbe se 'm sware stukke hardsteen na bofe late sjouwe. Hadde se 'm alléén maar te hoeft segge dat die stukke háárlui te link ware en datte se hèm fàst ook te link ware. En wat doch je? Hij lièt s'n eige linke en ie hêt se na bofe gesjouwd. Foor noppes. En dat gajes, dat 'r foor staat en d'r foor betaald wordt, liep achter 'm an te schreeuwe, soo se seie om 'm an te moedige dat ie fol sou houe. En maar lache, dat span. Piet Leune timmert d'r en se frou hêt me ferteld, se hebbe d'r eige naar gelache, om je fader, hêt se gesegd. Doch je dat dat foor mijn, as frou sijnde, een lolletje was, dat te hoore?
- Suze zweeg, knikte maar. Ze meende dat ze haar vader beter begreep dan moeder deed. Vader had zijn eierzucht, zooals bijna ieder mensch, en zijn eierzucht was „link” te zijn. Dat anderen daar nu misbruik van maakten, terwille van een grap of om van hem te profiteeren, zag hij niet in, òf, het liet hem koud. Hij voor zich geloofde stellig dat zijn buurtgenooten hem voor een sterken, uitgeslagen kerel hielden en daar voelde hij zich gelukkig in.
- Heb je idee, mee naar kantoor te gaan, Gert? vroeg ze.
- Gertrud schudde weifelend het hoofd. Ze voelde zich moe en had eigenlijck na-spijt, om haar uitstapje. Ze had nu behoefte alleen te zijn.
- Nee, vanmiddag, misschien, antwoordde ze. Ik help tante Jans,

opruimen en straks ga ik Dirkje aankleeden. En ik moet mijn kleeren ook verstellen.

— Zal je nu heusch niet weer wegloopen? vroeg Suze, zacht.

— Op mijn woord. Ik griezels van den vent. Als je eens wist . . .

Suze trippelde de gladde, uitgesleten treden der oude trap af. Begeerig snoof ze de sneeuw-frissche buitenlucht op; nu voelde ze eerst hoe bedompt het in de rookerige huiskamer was.

Op den hoek van de dwarsstraat stond haar vader, zijn magere gestalte rillend in het korte jasje. Hem zoo van achteren ziend, zijn mageren, rooden hals, het smalle achterhoofd, zijn afstaande ooren, schudde ze teleurgesteld het hoofd. Nee, een intelligent type wàs haar vader niet, jammer. Maar ze hield toch veel van hem, voelde ze meteen weer, al was het maar alleen om zijn goedge domheid en altijd bereidwillige, belanglooze hulpvaardigheid. Manke Dries en Schele Ko, een lange, jonge vent, stonden heftig tegen hem te praten, als kostte het hun moeite, hem te overtuigen. Ko zei Suze „tabé”, met de hand en oogde haar een eind na.

Beide mannen behoorden tot de Havenreserve en hoefden alleen bij hooge uitzondering te werken. Daar hun onderhoud, door een vaste uitkeering, verzekerd was, hunkerden ze alleen maar naar afleiding, om de lange dagen en avonden door te komen.

— Gerrit, begon Schele Ko weer, toen Suze om den hoek verdwenen was, jij ferbeeldt je eige ommers dat je link bint, niet maat?

— Bin ik ook, bevestigde Gerrit, op vasten toon.

Ko trapte Manken Dries, die volstrekt niet mank was, op den voet, om hem er aan te herinneren dat het nu zijn beurt was.

— Soo? begon deze. Laat ik je dan fertelle, man, dat tante Jans ook gis is.

— Gis is se, fast secuur, daar is se me wijf foor.

— Wàt gis! viel Schele Ko uit, *link* is se. Niet om je op je fessie te spuge, Gerrit, maar tante Jans is linker as jij.

Gerrits domme, uitdrukkinglooze oogen staarden van zijn eenen vriend naar den anderen.

— Find jij tante Jans link? vroeg hij, verbaasd. Nou, link is se seker, daar is se me wijf foor, maar niet soo link as ik. Ik bin feul linker as sij.

— Sóó, bromde Schele Ko, afkeurend. Ofer wat hêt se dan tege Mie Leune gesegd, dat jij net soo link bint, as de staart fan een dooie kat? Dat is me wel een beetje tè link. As ik 'n wijf had en se séi dàt fan me, al was se een kerel as een boom, nou, dan wist ik 't wel.

— Op wiè is dat gemunt, Schele?

— Op wie anders dan op jou? Snap je dat geeneens?

— Hêt tante Jant niet gesegd, zei Gerrit, weifelend.

— Dries, hêt se 't gesegd, of staan ik te liege. Nou, dan mag ik hier

de dood in rooke, as d'r een woord jòkkes bij is. Manke, wàt hêt se gesegd?

Verontwaardigd greep hij zijn zakje tabak en werkte een handvol achter zijn wang, waardoor deze onnatuurlijk opbolde.

— Gerrit, niet om je frou te fermassere, begon de Manke. Se hêt gesegd dat, as jij link bint, dan was sij alsoolief so stom as een farreke. Binne d'r eigeste woorde. Hêt se woord foor woord gesegd, of se mag geen gezond uur meer belefe. Man, as je ons niet gelooft, ga dan as een kerel na huis en laat se je 't in je eige bakkes segge.

Gerrit moèst het nu wel gelooven en dat stemde hem droevig. Zoo lang hij zich herinneren kon, had een ieder hem altijd link genoemd. Voor allen, zijn bazen, zijn maats, zijn familie en buurtgenooten, was hij altijd Linke Gerrit geweest en zelfs stond hij zoo bekend in zijn vak-vereeniging en in de Partij. En nu had zijn vrouw openbaar bekend gemaakt, dat ze niet in zijn linkheid geloofde.

Hij schudde weemoedig het hoofd.

— Gaan mee, zei hij resoluut, sal ik d'r een daai foor d'r test gefe. Nee, eerst de skuit losse.

— Die skuit loopt niet weg, die legt fast genogt, betoogde Schele Ko. Toon de Waterlaars en Swarte Sjorsie stane an de wal, dat d'r niemand s'n klese an uitsteekt. F'ruit, éérst na tante Jans.

Gerrit liep op een drafje naar huis en klom schreeuwend de trap op. Goedig en sentimenteel, liet hij zich gewoonlijk veel welgevallen en bijna alles zeggen. Maar, dat tante Jans, zijn eigen vrouw, aan zijn linkheid twijfelde, wond hem sterker op dan een kan jenever had gedaan. Van drank had hij niet zoo dronken kunnen zijn, als door deze belediging, zijn buurteer aangedaan.

Hij schopte de deur open en stortte onder een kreet de kamer binnen.

— Wiè is d'r hier soo link as de staart fan een dooie kat? schreeuwde hij tante Jans, die met Gertrud zat te babbelen, toe.

— Man, swijg stil, je hêt 'm om, antwoordde ze, verachtelijk. Gaan jij maar na bofe, Gert, zei ze en wees naar de deur.

Ook Gertrud wist voor dit vreemd gedrag van Gerrit maar één uitlegging; hij was dronken. En voor beschonken mannen was ze bang, evenals haar moeder. Als haar vader dronken thuis kwam, liep haar moeder liever in den nacht de kolonie op en neer, van Laube tot Laube, dan met hem te redetwisten. En toch stond haar vader bekend als de zachtaardigste werkman van Charlottenburg.

Iets was haar in het gedrag van Gerrit onverklaarbaar. Hoe was het hem gelukt zich in dat korte poosje dat hij op straat was, zich zóó vol te drinken. Maar ze dacht er niet verder over na, gleed schichtig de kamer uit en ging naar die van Suze.

— Jans schreeft weer, boos wees, riep Dirkje haar tegemoet.

— Kerel, gaat na je nest, grauwde Jans Gerrit toe. Je dranklucht slaat me op het hart.

— Gerrit, maak 't kort, se gane losse! joelde Schele Ko, in het trap-portaal.

— Je mooie friende roepe je, laat je maar weer fernaggele . . .

— Op wie is dat gemunt? vroeg hij, verontwaardigd. Ik laat me eige niet fernaggele, bin ik feuls te link foor.

— Jij link, smaalde tante Jans. Wàs je maar link . . .

Nu hoorde hij het zelf; zijn eigen vrouw twijfelde aan zijn linkheid. Een rood schemer van woede trok langs zijn oogen. Zijn vuist schoot uit en raakte haar, zijwaarts den kin. Tante Jans gaf een schreeuw en wierp hem een volle kop koffie na. Toen greep ze den ketel.

— Kerel, dufel op, hijgde ze, of je krijgt 'm pardoes in je smoel.

Rugwaarts loopend deinsde hij terug, de oogen angstig op den dreigenden ketel gericht. Zijn woede-vlaag was al weer voorbij. Nu beet reeds het berouw in hem, dat hij tante Jans geslagen had. Na zijn laatste dronkenschap had hij zich nog wel zoo stellig voorgenomen, dat voortaan te laten. Hij trok de deur open en keek haar nog eens, schaapachtig, aan. Ze duwde hem het portaal op en sloot de deur achter hem.

— Gerrit, maak af, anders fergok je de premie, mit àl je linkheid! schreeuwde Schele Ko.

De premie, dat was waar. Als hij de schade voor de verzekering-maatschappij wist te beperken, stond er een goede belooning voor. Ja, die zou hij nu eens binnenhalen, dan zou tante Jans eens zien, of hij link was.

Hij stormde de trap af en holde, tusschen zijn vrienden in, naar de Prinsengracht. Daar lag inderdaad een aardappelschuit gekanteld. De eigenaar, een groentenwinkelier uit de Anjeliersstraat, stond er, prui-mend en spuwend, naar te kijken.

— Hà Hein! sprak Gerrit hem aan. Sal *ik* 'm maar eens losse?

— Mot *jij* wete. Ik bin gedekt, ferder gaat 't de assurantie an. As jij wilt riskeere dat se je foor de goksie late werreke, ga je gooi.

— Daar bin ik feuls te link foor, stelde Gerrit hem gerust.

— Ja, ja, laat Linke Gerrit de skuit maar losse! schreeuwden Schele Ko, Manke Dries, Toon de Waterlaars en nog een stuk of vijf balie-kluiwers.

Gerrit stroopte zijn mouwen op en spuwde in zijn handen.

— Wie helpt 'r een handje? vroeg hij, op den toon van een ploeg-baas. Tante Jans hêt nog een beetje mollem. Ik betaal een achterwiel per dag.

Onder aanmoedigend gejuich der anderen sprong hij aan boord en gleed uit. Schele Koo en Lou van der Neut sprongen hem na en kwamen boven op hem terecht. Het duurde wel vijf minuten, voor Gerrit onder

hen vandaan was gekrabbeld en toen begonnen de jonge kerels pas goed te stoeien. Gerrit had de grootste moeite hen te scheiden en aan het werk te zetten. Toen ze eindelijk kwansuis ernstig een mand vol gooiden, keek hij trotsch om zich heen. Nu had hij twee man aan het werk en wel zestig buurtgenooten zagen hem op de schuit als losbaas staan.

Als tante Jans nu nog niet geloofde dat hij link was . . .

Willem Bouwer doorleefde een periode die hij volmaakt gelukkig zou hebben genoemd, indien hij een persoon was geweest die zich zelf analyseerde. Maar, daar deed hij niet aan. Hij leefde slechts, werkte en genoot. En alles ontwikkelde zich zoo regelmatig, als vanzelf, dat hij soms niet wist, of *hij* wel leiding gaf, of dat de omstandigheden zichzelf maakten en hij slechts had te volgen.

Toch was hij er zeker van, dat er niets gebeurde tégen zijn zin of bedoeling in en dat, zooals de actie haar verloop had, dat volkomen plaatsvond in overeenstemming met zijn kijk op het leven en volgens zijn verlangen, een leidende hand te hebben in de omstandigheden van de groote Arbeidersbeweging.

Gedurende den laatsten tijd had hij zich geheel vrijgemaakt van frasen en hypothesen en zich de praktijk en de feiten als basis gesteld, volgens welke hij oordeelde en waar hij op wilde voortbouwen. Hij had de leugen leeren inzien van de leer, dat de arbeiders, individueel of collectief, een nieuwe beschaving, een nieuwen vorm van samenleving zouden *kunnen* of zelfs maar *willen* brengen. Hij had ervaren dat het volume menschelijke begeerten, verlangens, hoop en verwachtingen bij de individuen, onderling, slechts weinig, en meestal eerder gradueel dan essentieel verschilden. En daar had hij de gevolgtrekking uit gemaakt, dat de *Mensch* één, ééndertig en gelijksoortig is, en als persoon gelijk aan en onafscheidelijk van de gansche *Menschheid* in al haar vormen en uitingen.

Zijn geloof in de profetie dat eens het Socialisme komen zou, was verdwenen; de bewuste hoop der enkelingen en de onbewuste der niet-denkenenden, dat het eens de Wereld zou beheerschen, was geheel uit hem weggevaagd. De individuen, die hij uit arbeiderskringen naar voren had zien komen, om, maatschappelijk, te stijgen, hadden allen spoedig de maatschappij, zooals ze nu was, aanvaard, in al haar vormen en uitingen, met al haar kansen en voordeelen. En de individuen die hij uit de bevoorrechte kringen tot de arbeiders had zien afdalen, hadden zich dra doen kennen als half-onmachtigen, die eerder de hulp der arbeiders behoeften, om in het leven te slagen, dan dat ze dezen konden helpen. De weinigen onder hen, die uit geestelijken scheppings-

drang het milieu van hun jeugd verloochenden, gaven na korten tijd blijk, Zieners te zijn, die echter door de arbeiders nog minder dan door hun gelijken begrepen en gewaardeerd werden. Als zij zich niet door de verwording-uit-primitiviteit der massa lieten opslokken, verwijderden zij zich weldra van haar, om in eenzaamheid hun werk te scheppen; dit bleek dan in eerste, hoogste en dikwijls eenige instantie slechts voor hen zelven bedoeld te zijn en doorhenzelven alleen begrepen te worden.

Willem Bouwer hoopte, geloofde, verwachtte daarom niets meer van *frasen*; hij wilde *handelen*. Hij zag in, dat de Menschheid geen idealen, maar daden, geen theorie, maar praktijk, geen utopistischen heilstaat, maar een normale samenleving behoefde, welke gebaseerd was op de verschillen in aanleg en kunnen der individuen; een samenleving, waarin ieder moest werken, naar aanleg en vermogens en allen voor hun, redelijke, behoeften voldoening konden vinden.

Deze nieuwe zekerheid had hem er toe gebracht in de politieke en andere drijvers van alle richtingen, parasiteerende waarzeggers en vuurmannen te zien, die hun volgelingen niet hooger achtten dan hun Afrikaansche collega's de Hottentotten. Hun leerstellingen en argumenten had hij leeren beschouwen als gegoochel met wierook en dierlijke en andere offers.

De concessies die het bestuur van de Partij hem éérst aanbood, om hem als medestander te behouden en, daarna, de tégen-actie, die het ontwikkelde om zijn campagne te ontkrachten, versterkten hem in zijn overtuiging dat zijn zienswijze juist was; uit dit alles drongen bewijzen tot hem door, dat de leiders beseften, dat het tegen hun persoonlijke belangen ging. Toen hem echter opviel dat geen der sprekers, op de vergaderingen der Partij, vooralsnog, rechtstreeks tegen hem ageerde, kon hij niet nalaten er zijn vroolijke verwondering om te uiten.

— Ze schijnen nog maar steeds niet te gelooven dat het me ernst is, zei hij, zekeren namiddag, tegen Mea.

— Dat wàt je ernst is? Je doet nu net, alsof je tegen mij altijd een wonder van openhartigheid bent.

— Omdat ik maar niet gelooven kan, dat jij, mijn mooie, slimme meid, niet alles weet, al zegt men het je niet. We willen immers het volk gezond maken en tot verstandig besef brengen. Het verschil tusschen de menschen onderling is nièt, dat de één goed, de ànder slecht, de één conservatief, de ànder vooruitstrevend, de één liefelijk, de ànder hatelijk is, zooals de politieke en ethische gemeenschapjes hun al zooveel eeuwen hebben wijsgemaakt. Ze verschillen slechts gradueel in geestelijke vermogens van elkaar, doch de draad tusschen die graden door, is niet door één geloof of richting aan te wijzen of te bepalen. Die draden

loopen niet *tusschen* bepaalde groepen, klassen of kringen, maar *dwars* door alle.

Wat de menschen nu noodig hebben is het begrip, dat de één niet *beter* is dan de ander en dat ook niet wordt, door aansluiting bij een bepaalde groep. Dát begrip gaan wij ze nu bijbrengen. De menschen hebben een te veel aan eigenwaan, misplaatste zelfverheffing en geloof aan eigen voortreffelijkheid en dat gaan wij probeeren uit te roeien.

— En hoè denk je dat te doen? vroeg het meisje, hem als met liefkozenden blik omstralend.

— Heel eenvoudig. Het politiek geharrewar heeft, gedurende de laatste vijftig jaren, overal wiggen tusschen de deelen van het menschedom geslagen; elke staking, elke uitsluiting, elke verkiezing sloeg ze er dieper tusschen. Onze campagne en de komende verkiezingen nu moeten als mokerslagen tegen de wiggen vallen, zoodat ze er aan den anderen kant uitvliegen. Voorloopig blijven dan wel de gapingen, die er in geslagen zijn, open, maar de beletselen om weer één te worden zijn dan tenminste verdwenen. Begrepen?

Mea begreep er nog minder van dan hij zich voorstelde, maar dat ontging hem. Sinds hij door haar liefde en aanhankelijkheid zijn kracht sterker had voelen ontbloeien en zijn blik zien verruimen, was zijn geloof in haar geestelijke vermogens voortdurend toegenomen. En als het hem wel eens bleek, dat ze zijn woorden niet bewust in zich op kon nemen, dan nam hij toch weer aan, dat ze haar genoegzaam vervulden, om ze op den duur toch te gaan begrijpen.

Doordat zijn drukke bezigheden hem meer en meer van huis afhiel-den, waren zij bijna onafscheidelijk geworden. Soms zelfs, als hij zich voornam den nacht in zijn gezin door te brengen, ging hij in den avond toch weer naar het bureau. Dan hoefde hij slechts den wagen aan haar deur te doen stoppen, om haar met verheugd gezicht haar woning te zien uitkomen. Dan werkte hij weer door, tot diep in den nacht en sliep slechts eenige uren in de logeerkamer van het Gebouw, die altijd op orde was. Als dan in den ochtend de anderen kwamen, was hij reeds weer aan het werk.

Kort na de sectie-verdeeling der Hoofdstad, benoemde hij nieuw personeel, speciaal voor het gewone organisatie- en administratiewerk. Dat kreeg een lokaal heel boven in het Gebouw. Het voorkantoor liet hij daarop tot telefoon-centrale inrichten. Hij liet speciale verbindingen aanleggen met de sub-centralen van den telefoondienst, om voor de gesprekken zoo snel mogelijk aansluitingen te krijgen. Ook was de Rijkstelefoondienst bereid speciale intercommunale lijnen aan te leggen, ter verbinding van Bouwers bureau met de provincie-hoofdsteden, na het storten van een bepaald bedrag door het Verbond.

Hij liet zijn telefoon-centrale bedienen door Mea en Suze, doch deze

was meestentijds alleen aanwezig. Mea werkte bijna alle dagen op zijn privé-kantoor en ze vergezelde hem op zijn meeste reizen. Na het ontslag van Bogaerts had Bouwer Hellinga tot secretaris en chef van het hoofdkwartier, zooals hij het bureau schertsend noemde, aangesteld. Hellinga had tevens het toezicht over de Technische Afdeeling, op een hogere verdieping, die de teekeningen en plannen voor kieskringen, steden en dorpen uitwerkte en verveelvuldigde.

Nu kwamen elken dag rapporten binnen, van reizende bondsbestuurders, die in statistieken werden vastgelegd en in staten ingedeeld. De kaartenkamer van die Afdeeling schafte Bouwer een nauwkeurig, voortdurend aangroeiend overzicht van zijn aanhang, in alle plaatsen waar zijn vrienden gesproken hadden. Zodoende kon hij tamelijk juist de minimum-kansen berekenen, die deze campagne hem opleverde. Ook was hij door die dagelijksche rapporten in staat na te gaan, hoe in het algemeen de arbeiders zich stelden ten opzichte van zijn actie. Reeds aangekondigde stakingen werden, bleek hem, uitgesteld, in vele plaatsen werden overtollige, bezoldigde bestuurders ontslagen en hier en daar ontbonden zich afdeelingen van de Partij. In vele rapporten werd er melding van gemaakt dat arbeiders bij tientallen tegelijk hun abonnement op het partijdagblad opzegden. Het scheen dat ze door walging werden bevangen, voor den openlijk bedriegelijken keuken-romantischen inhoud van de krant. En op verscheidene vergaderingen met de bondsbestuurders hadden arbeiders den wensch geuit, dat het Verbond zelf een dagblad stichten zou, met een beteren inhoud en redacteurs van hooger gehalte dan het partijdagblad had.

Toen Bouwer inzag dat dat idee ingang begon te krijgen in verschillende provinciën, belegde hij een congres met bestuurders van bonden, die weinig of in het geheel niet waren aangetast door de fraseologie der Partij. Dit congres machtigde hem een leening uit te schrijven van twee miljoen gulden, welk bedrag als grondkapitaal voor een nieuw dagblad zou worden aangewend. Hij bedong tevens het recht, kunstenaars, intellectueelen, technici, bedrijfsleiders en beoefenaren van wetenschappen uit verschillende kringen tot medewerking aan het nieuwe blad uit te noodigen. Als eenige beperking werd bepaald, dat medewerkers aan het partijdagblad, die door hun uitspattingen en corruptieve handelingen de Beweging schande en schade hadden berokkend, nooit veroorloofd zou worden in het nieuwe dagblad te schrijven. Deze bepaling werd tevens van toepassing geacht ten opzichte van de beklagenswaardigen, die behept waren met de psychische afwijking, waaraan Sauerma en Van der Voorde leden. Bouwer verlangde dat een uitzondering zou worden gemaakt voor dergelijken, die blijk gaven van een hooggestemd karakter. De meerderheid van het congres wilde daar echter niet van weten. Verondersteld werd dat van die ongelukkigen altijd een

invloed van verwording uitging, waar de arbeiders-lezers, die zoo weinig tot oordeelen in staat waren, voor moesten worden behoed.

Den dag na het congres liet Bouwer, die nu in een voortvarend tempo leefde, een vijftigtal gunstig bekend staande mannen en vrouwen, elk afzonderlijk, tot een conferentie uitnoodigen. Dra had hij dagelijks samenkomsten met eenigen van hen, om een verklaring te geven van de reden, waarom het nieuwe dagblad werd opgericht. Hij legde er den nadruk op dat het Verbond er op gesteld was, een aantal menschen met werkelijke gaven en van voornaam karakter aan de krant te verbinden en het hem, om daarin naar behooren te slagen, volmaakt onverschillig was, welke politieke richting ze voorstonden en tot welke ethische of religieuze groep ze behoorden. Als voornaamste aanbeveling noemde hij, bewijzen van vroegeren arbeid, waarin talent of kennis werd aangetoond en een verleden dat getuigde van rechtschapenheid, liefde voor de Menschheid en drang naar Waarheid.

De leening was binnen een week volteekend. Nu stuurde hij den voorzitter van den Typografenbond en een typo-technicus naar Engeland, om machines en apparaten te koopen, voor een volledige dagblad-drukkerij. Laat in den namiddag ontving hij hun telegram van aankomst, tegelijk met een van Bart Koch, in code opgesteld.

— Roep Frits even hier, verzocht hij Mea.

Hij verwachtte nog slechts een bezoeker en zou na diens komst naar huis zijn gegaan. Branders had dien genoemd, als geschikt medewerker, voor het dagblad. Giel Berends heette hij en hij zou vroeger timmerman zijn geweest. Bouwer had er bezwaar tegen gevoeld een medewerker aan te stellen, uitsluitend omdat hij vroeger werkman was, doch Branders had dat bezwaar ondervangen. Berends was een goed vriend van zijn zuster, die, bekende hij glimlachend, volstrekt geen aanhangster van de Arbeidersbeweging was, doch den man bewonderde om zijn gaven. Hij had al vele werken onder pseudoniem gepubliceerd, doch zich altijd vergehouden van het partijdagblad, uit afschuw voor de verwording, die daar heerschte. Nu, met Kochs code-telegram voor zich, had Bouwer geen geduld meer, om op dien auteur te wachten.

— Nieuws uit Londen? vroeg Hellinga, binnen komend.

— Dat ook, maar dit telegram schijnt van méér belang. Schrijf het even uit, Frits.

Hellinga maakte eenige scheidingsteekens tusschen de woorden en schreef het bericht toen in leesbare taal over.

Leeuwarden, Colter zond vannacht geheim rapport naar Dikke.
Je overkomst noodzakelijk. Koch.

Meteen stond Bouwer op.

— Ga je nu nog? vroeg Mea bezorgd. Zoo laat en in die kou?

- Je haalt het niet meer, met den trein, zei Hellinga.
- Dat weet ik wel; ik ga met den wagen.
- Hij belde.
- Maar je kunt toch wel tot morgen wachten, zei Hellinga. Ik telegrafeer Koch even.
- Moeder Kooymans kwam binnen.
- Riep je, Willem?
- Ja, moeder Kooy. Maak maar gauw een pakje brood voor me klaar en een thermosflesch koffie. Maar nu direct; over een kwartier moet ik weg zijn.
- Twee pakjes brood en twee flesschen koffie, moeder Kooy, viel Mea haastig in.
- Twee? vroeg Bouwer, lachend. Denk je dat ik onder weg den geeuwhonger krijg?
- Nee, *ik* ga met je mee. Ik laat je niet alleen rijden, in die kou en nog wel bij nacht.
- Hoewel ze al dikwijls tezamen op reis waren geweest, had Hellinga er nooit eenig bezwaar tegen geopperd. Nu echter wekte de klank van bezorgdheid, in haar stem, zijn aandacht op. Hij keek haar en Bouwer bevreemd-vragend aan. Het meisje bloosde.
- Nee, jij blijft hier, antwoordde de leider. Het wordt geen plezier-rit, want ik heb toch geen rust voor ik er ben. Ik vertrouwde Colter geen oogenblik, maar ik heb hem de kans willen geven te kiezen, aan welken kant hij wil staan. Nu hij blijkbaar gekozen heeft, moet *ik* ook mijn besluit nemen.
- Je ranselt hem toch niet af? vroeg Hellinga, onzeker.
- Zoo'n loopjongetje van den Dikke? Welnee, wees maar gerust, hoor. Mea liep heen. Dra kwam ze terug met Bouwers pels en haar mantel.
- Frits, hou haar hier, hoorde ze hem zeggen. Voor een man is het al geen pretje, laat staan voor een meisje. Wie weet hoe koud het op den weg is.
- Wil je maar niet liever hier blijven, Mea? vroeg Hellinga, zachtzinnig.
- Nee, antwoordde ze, halsstarrig. Wat *bij* kan, kan *ik* óók. En er moet iemand bij hem zijn, die hij vertrouwen kan.
- Dan ga *ik* mee, besliste hij. Blijf jij dus maar.
- Geen kwestie van, zei Bouwer positief. Jij kan hier onmogelijk gemist worden. Als jij het bureau verlaat, kan ik net zoo goed de actie stop zetten. Beloof me dat je op je post blijft.
- Hij stak hem de hand toe. Hellinga nam die aan en drukte haar stevig.
- Moeder Kooymans kwam terug met de pakjes brood en de flesschen.
- Mea nam alles van haar aan.
- Mea? vroeg Hellinga, nog eens verzoekend.

— Ik kàn er niets aan doen, Frits, ik moèt met hem mee. En als ik niet bij hem in de auto mag, ga ik hem in een taxi achterna. Denk je dat ik hem moederziel alleen zoo ver laat gaan? Weet jij wat ze met hem voor hebben?

Bouwer lachte om haar drift en haalde dan de schouders op. Mea kustte haar verloofde op de wang.

— Neem haar mee, Willem, zei deze dan. Als je niet wilt hebben dat ik met je mee ga, laat zij dan tenminste bij je zijn. Ze is het liefste dat ik heb, vervolgde hij zachter, en nu voel ik me even gerust, als wanneer ik zelf bij je zou zijn. Toe, neem haar maar mee.

Hij legde den arm om haar schouders en kustte haar teeder op de wang.

— Dag Frits! riep het meisje opgewekt en liep reeds voor Bouwer uit.

Hellinga bracht hen tot aan de deur en bleef toen staan, tot hij den hoorn van de Verbonds-auto hoorde.

In den wagen drukte Mea zich teeder tegen haar geliefde aan.

— Ik had je nóóit alleen laten weggaan, fluisterde zij. Ik kan geen dag meer zonder je, vergeet dat niet.

Tien minuten later belde Suze Hellinga uit zijn gepeins op.

— Frits, hier is een heer Berends, om Bouwer te spreken. Komt hij spoedig terug, of kun jij het waarnemen?

— Maar even hier komen, antwoordde hij, een beetje versuft.

Een vrij jonge man kwam binnen. Hij was ongewoon mager en zijn gezicht scheen geheel bloedloos te zijn.

— Ik ben Giel Berends, stelde hij zich voor. De heer Bouwer had me een uitnoodiging voor een conferentie gezonden, omstreeks dezen tijd. Weet U ook niet of hij gauw terug komt.

— 't Is jammer, Bouwer moest plotseling de stad uit. U kwam over medewerking aan ons dagblad praten, nietwaar? Ja, dat behandelt hij uitsluitend zelf. Zullen we dan maar afspreken dat hij U een bericht zendt, zoodra hij terug is? Misschien kunt U dan nòg eens aankomen?

— Kunnen jà, maar willen, néé, antwoordde Berends. Misschien wil Bouwer eens bij mij aankomen, als hij weer een uur vrij heeft. Mogelijk treft hij dan wel menschen aan, die de moeite waard zijn, er kennis mee te maken. Zeg hem dat maar. Dag!

— Dag mijnheer Berends, zei Hellinga, die een droefgeestigen lach niet onderdrukken kon. Ik zal hem de boodschap overbrengen.

Toen Berends weg was dreven zijn gedachten weer heen, naar het meisje dat, dra in donkeren nacht, voortsnelde in den wagen, met den man dien zij en hij vereerden als den bringer van een nieuwe waarheid. En, voor het eerst bekreep hem ongerustheid, dat haar iets overkomen mocht, hoewel hij zich niet kon voorstellen, wát. Maar dat gevoel liet hem niet vrij en toen was het hem, of haar kus van daarstraks, een afscheid had beteekend voor altijd.

Den volgenden dag was Suze met minder lust dan gewoonlijk bij haar werk. Voortdurend moest ze denken aan moeders beklag, over vader en peinzen over haar woorden.

Vader was nu al eenige dagen in den weer met het lossen van een gekantelde aardappelschuit, een werk dat hem door niemand was opgedragen en dat hem, naar alle waarschijnlijkheid, geen loon zou opbrengen. Eerder veel last, veronderstelde moeder. In vaders gezelschap begreep Suze meer van zijn primitieve en toch vreemd samengestelde natuur, dan in dit bureau, waar zaken werden afgehandeld, als op elk bedrijfskantoor. In Gerrits wezen leefde een drang om gewichtig te schijnen en, om overal te helpen waar, naar hij meende, zijn bijstand noodig was. In een samenleving die gebaseerd was op liefde en wederzijdsch hulpbetoon, zou haar vader een subliem en geëerd lid der gemeenschap zijn geweest en als zoodanig zijn beschouwd. Maar zooals de maatschappij nu eenmaal was, kon zij hem slechts zien, volgens de geldende wijze en wel, als een domoor en een bemoeial. Inderdaad ging het hem niets aan, al lag de Prinsengracht vol gekantelde aardappelschuiten en had hij zich er niet mee te bemoeien, zoolang de eigenaars of hun vertegenwoordigers hem het lossen niet opdroegen, volgens een bepaald loon. Maar dat had ze liever niet gezegd tegen moeder, daar deze al genoeg verdriet had van Gerrits onoordeelkundig optreden.

Dagen lang werkte hij nu pootaan, in de tegenwoordigheid en onder de aanmoedignede woorden van zijn buurtgenooten. Hij alleen schepte de groote manden vol, bracht ze aan wal en reed ze in een handkar naar een kelder van Manken Dries. De moeder van Lau van der Neut had tante Jans gewaarschuwd dat het wel een buurtlolletje was, maar dat Gerrit de eenige was die er last door kon krijgen, als de verzekeringmaatschappij geen genoegen nam, met zijn eigenmachtig lossen. En het ergste was, dat, als de aardappelen eenmaal in Manken Dries' kelder lagen, niemand hem noodzaken kon, ze weer af te stan. Het geval was nu wel begonnen als grap, om Linken Gerrit een paar dagen voor niets te laten zwoegen, maar als de justitie zich er mee bemoeide, kon het nog allerlei rare gevolgen hebben.

Den vorigen dag had moeder hem nog eens duchtig de waarheid gezegd, doch Gerrit had zich niet alleen niet aan haar gestoord, maar haar zelfs weer geslagen. Vroeger had hij dat nooit zoo kort na elkaar gedaan, waarom moeder dan ook tegen haar had gezegd bang te zijn, dat vader de linkheid naar zijn kop was geslagen. Ook Gertrud had Suze weer reden tot ongerustheid gegeven. Ze bleef gedurende de laatste dagen wel thuis, als geheel in afwachting van haar trouwen, maar sinds haar uitstapje met Kaufmann scheen ze toch veranderd te zijn. Wel had ze opnieuw beweerd groote minachting voor hem te voelen, maar daarentegen had ze herhaald, dat het uitgaan toch ook wel een prettigen kant had. Dat

had ze op zoo'n eigenaardigen toon gezegd, dat Suze er niet zeker van was, haar nog lang rustig thuis te kunnen houden. En persoonlijk voelde ze iets als verantwoordelijkheid, jegens Max.

De telefoon wekte haar uit haar gepeins. Nu volgden de gesprekken elkaar snel op en onophoudelijk moest ze Hellinga of de technische afdeling verbinden. Nu en dan kreeg ze ook van deze, door de luchtdrukbus, een staatje toegezonden, welks inhoud bestemd was voor Hellinga of een der districts- of sectie-hoofden. Om het kwartier kwam Hellinga even bij haar staan, zijn sigaret rooken; het scheen haar toe dat hij iets te zeggen had, maar de aanleiding tot een gesprek niet vinden kon. Soms leek het of hij, als hij dacht dat zij iets vragen zou, al te overhaast weer naar zijn eigen kantoor ging.

— Komt Bouwer den héélen dag niet? vroeg ze, toen hij weer kwam, direct.

Hij stopte nu een pijp en schudde daarbij het hoofd.

— Nee, zei hij eindelijk, als ze dampte. Die is gisteren naar Leeuwarden gegaan.

— Inééns zoo, met den wagen? vroeg ze, verwonderd. Dàt wist ik niet eens. Had dat zoo'n haast?

— Ja, Bart Koch moest hem plotseling spreken. Hij is zeker bang dat de telefoongesprekken afgeluisterd worden.

Dan, zweeg hij ineens, haalde sterk op, blies een zware wolk uit en keek haar doordringend aan. Bouwer had hem wel gezegd dat Suze te vertrouwen was, maar hij hield er van, zichzelf te kunnen overtuigen. De ernstige, wijze oogen van het meisje schenen hem gerust te stellen. Hij knikte langzaam, als gaf hij toestemming, vragen te doen.

— Is er in Leeuwarden iets niet in orde?

Weer knikte hij.

— Koch heeft bemerkt dat Colter een geheim rapport stuurde aan den Dikke. Bouwer schijnt zooiets verwacht te hebben, daarom had hij hem Koch als geleider gegeven. Nu heeft hij zekerheid.

— En wat gebeurt er nu?

— Nièts, natuurlijk. Hij kan hem er niet voor afranselen, of zelfs maar terug sturen. Colter is Hoofdbestuurder van den Bakkersbond en door dezen gedelegeerd bij het Verbond. Ik snap niet wat hem bezielt, zich met de politiekers tegen *ons* te richten, want er zit toch nog wel iets goeds in hem. Maar nu heb je meteen kans, dat Bouwer alle benoemingen en besluiten aan zijn laars lapt, terwille van het doel. Dàt mag niet in gevaar komen.

Suze knikte instemmend, hoewel ze hem niet begreep. Wat Bouwer met zijn grootsch opgezette campagne voorhad, was *haar* even onbekend als den anderen. Het stond nu wel vast, dacht ze, dat het hem er om te doen was, de Partij de leiding bij de Verkiezingen, te ontnemen;

maar, dáárvóór was toch niet zoo'n ingewikkelde voorbereiding noodig. Ze geloofde dan ook niet, dat Bouwer inderdaad zoo'n overwegend belang stelde, in den uitslag der Verkiezingen. Deze, veronderstelde ze, waren hem eerder middel dan doel. Maar, wát was dat doel dan?

Evenals bijna allen die met hem in aanraking kwamen, voelde ze voor den leider een ongewone vereering, om zijn kracht, zijn energie en zijn durf. Maar, dat wist ze wel zeker van zichzelf, haar wezen van vrouw stond daar buiten. Als vrouw tegenover een man babbelde ze liever met Max, dan dat ze luisterde naar Bouwer's soms spitsvondige en dan weer kinderlijke opmerkingen. Maar toch juist om dat kinderlijke in den grooten, sterken man, bewonderde ze zijn wil en zijn streven, zonder den eerste geheel te kunnen doorgronden, of het andere te kunnen volgen.

Bouwer was voor haar, evenals voor de velen, BOUWER. Ze volgde, gehoorzaamde, eerde hem, zooals de anderen deden. En wellicht, dacht ze, was Hellinga wel de eenige onder allen die *alles* wist, wat Bouwer bezielde, die volkomen op de hoogte was, van wat hij voorhad.

En dát was haar nu juist een raadsel; waarom èn uitsluitend juist Hellinga, de verloofde van Mea? Want, nog steeds waren ze verloofd, hoewel ze blijkbaar minder onderling vertrouwen uitwisselden dan twee andere, elkaar overigens onverschillige, collega's op hetzelfde kantoor.

— Waarom zeg je nu niets meer? vroeg hij. Wáár denk je aan?

— Aan alles en niets, antwoordde ze, glimlachend. Wat is het hier stil, vandaag. Komt Mea niet?

Hellinga deed een diepen haal aan zijn pijp en keek haar als hulpeloos aan. Zij dacht dus ook aan Mea, voer er door zijn brein.

— Ze is gisteravond met Willem meegegaan, antwoordde hij dan, stil. Hij wou het niet hebben, maar zij drong er zoo op aan. Toen vond ik het ook maar beter dat ze meeging.

— Waarom? vroeg Suze, onbevangen.

Verwondering doordrong haar wezen. Ze had veel romans gelezen en vooral die verdorven, overspannen werken, welke geïnspireerd waren op, zooals die schrijvers dat noemden, het „mysterie der vrouw”. In haar eigen wezen had ze nog nooit eenig mysterie ontdekt en evenmin bij eenig andere werkende en denkende vrouw. Daarom had ze er altijd de schouders om opgehaald. Maar, vroeg ze zich af, stond ze integendeel nu niet voor een raadsel der mannenziel?

Bouwer, hun robuste, loyale makker en leider, bedroog zijn vriend nu al geruimen tijd met diens verloofde en toch scheen hij het onwaardige van zijn gedrag maar niet in te zien. En Hellinga, die in de Beweging bekend stond om zijn onverdachte eerlijkheid en idealistische levensbeschouwing, die dit moest inzien, bemerkte er blijkbaar niets van. Hij

scheen deze verhouding zelfs in de hand te werken, tegemoet te komen. Wàs het dan mogelijk, dat een mensch zóó ziendeblind was?

— Blijf vandaag hiër koffie drinken, zei hij, opeens. Doe het maar, anders ben ik héél alleen. Ik kan niet weg, want nu de machine loopt, moet ik aan het stuurrad blijven, zoolang Willem er niet is.

De bijna teere klank van zijn stem, het vertrouwen en de vereering die er in tot uiting kwamen, deden Suze ontroeren; een vaag woord, dat in haar naar boven dreef, om te trachten den droomer in hem wakker te schudden, drong ze met kracht terug. En tegelijk was ze verheugd, het nièt gezegd te hebben. Zij mòcht dat ook niet zeggen; het zou geen nut hebben en alleen ellende veroorzaken. Door te zinspelen op iets wat iedereen, buiten hem, duidelijk was, kon ze ten hoogste hem verdriet doen, terwijl de zaak zou blijven zooals ze was.

— Zouden ze vandaag niet meer terug komen? vroeg ze slechts, aarzelend.

— Wié weet dat ooit zeker, van Willem? Hij is iemand van impulsieve invallen. Als hij met Colter afgerekend heeft, trekt hij misschien meteen het heele land door. Hij is altijd onvermoeid. Dus je houdt me gezelschap?

— Graag, zei ze hartelijk.

Moeder Kooymans dekte voor hen, in het privé-kantoor. Onder het koffiedrinken vertelde Hellinga dat hij, na zijn trouwen, in de provincie wou gaan wonen. Na de reorganisatie van het Verbond zou hem misschien een werkkring in een kleine stad worden aangewezen. Bouwer zou daar wel voor zorgen, als hij hem er om verzocht. Hij zei dat op zoo vertrouwenden toon, als een kind dat over zijn vader sprak. En toch was hij slechts vijf, zes jaar jonger dan de leider.

Nu scheen hij méér vertrouwen in Suze te krijgen en begon hij te praten over Bouwers groote plannen. Eerstens zou het wezen der Arbeidersbeweging een groote vereenvoudiging ondergaan. De bezoldigde bestuurders zouden bijna allemaal worden uitgeschakeld en daardoor zou het motief voor hooge contributiën vervallen. In de uitvoerende regeering van het land moesten vertegenwoordigers komen van de hand- en geest-arbeiders, van de vrije beroepen, de bedrijfsleiders, kooplieden, industrieelen en financiers. Er zou worden getracht, uitsluitingen en werkstakingen te voorkomen, als onmaatschappelijke middelen tot overtuiging. Om zulks met succes te doen, zou er allereerst naar worden gestreefd, in de voornaamste behoeften van een ieder te voorzien. Luidheid zou worden beschouwd als een afwijking van den geest, zoowel bij bezittenden als bij menschen uit het volk. Echter zou met verstandigen drang worden tegen gegaan, dat dergelijke abnormalen, indien zij in bezit waren van onmatig veel geld, dit verkwisten met uitspattingen

of aan uitgaven voor gezonde jonge vrouwen, die geschikt waren voor arbeid.

Hun gesprek werd gestoord door de komst van een telefoonwerkmans. Er was een storing ontstaan, aan een der nieuwe lijnen en die kwam hij onderzoeken. Suze ging met hem naar haar kantoor en bleef er meteen werken. Intusschen gaf ze den man de inlichtingen die hij noodig had. Na een uur was hij klaar en ging hij heen. Toen zat ze een poos ongestoord, zonder dat zich een gesprek meldde; ze gaf zich weer aan peinzendheid over.

Die, deels onbewuste, bespiegelingen openbaarden aan haar dat ze eigenlijk nog maar zeer weinig van het werkelijk leven, van de menschen afwist. En in haar groeide de overtuiging, dat ze feitelijk de jaren, die ze had gewijd aan haar studie voor het lager onderwijs, zonder merkbaar nut had verknood. Nu immers was ze toch, als onderwijzeres, definitief ontslagen en als mensch voelde ze zich nog niet wijzer dan een kind. Want, was dat niet zoo, dan zou ze geen raadsels zien in het bedrijf van of het ondergaan dóór menschen van bepaalde handelwijzen, terwijl zij wie deze aangingen, ze heel gewoon schenen te vinden.

Zooals Max. Die was nu van goede, burgerlijke familie, had gestudeerd en was in talen en nog meer ontwikkeld. Hij nu was verbonden aan het Verbond, wat eigenlijk al een raadsel en een tegenstelling was, vond ze. Zij mocht hem graag, hij kon soms zoo geestig en verstandig praten en Bouwer scheen ook veel met hem op te hebben, om zijn gaven van vergaderingen toe te spreken. Toch ging hij trouwen met een onontwikkeld arbeidersmeisje, dat hem nog wel bedroog. En, hoewel hij altijd tegenover iedereen, zijn standpunt scheen te kunnen verdedigen, zweeg hij timide, als Gertrud hem ook maar twee woorden tegenwierp. Alleen maar om twist te vermijden. Maar het gekste was wel, dat hij met den dag verliefder werd, ofschoon het meisje dubbel en dwars liet merken dat ze niets om hem gaf en tegen hem onhartelijker was dan tegen wien ook.

En dan, Mea. In andere opzichten was ze toch wel een eerlijk en waarheidlievend meisje en niet te laf om haar fouten en tekortkomingen te erkennen. Maar, hoewel zij haar er nu al meerdere malen attent op had gemaakt, dat die dubbele verhouding oneerlijk en haar onwaardig was, wilde ze er niet toe overgaan, Hellinga te zeggen dat ze niet van hem hield. En toch was dat zoo en was ze waanzinnig verliefd op Bouwer. Waarom liet ze Hellinga dan in den waan dat ze met hem trouwen wou, inplaats te trachten een catastrofe, in de toekomst, te voorkomen?

En Hellinga zelf, die heldere, verstandige kop, die met zijn droomoogen soms in iemands hersenen scheen te lezen, zag hij, begreep dan werkelijk niet, dat hij voor Mea niet meer dan een goed kameraad was?

Hij woonde immers bijna dagelijks de hartelijke gemeenzaamheid van zijn vriend met zijn verloofde bij; drong het dan werkelijk niet tot hem door, dat er iets niet in orde was? Kòn het dan zijn, dat iemands hersenen in het algemeen perfect werkten, doch ongevoelig waren voor bepaalde aanwijzingen?

Maar Bouwer dan, hèm begreep ze wel het minst. Hij was toch een kolos, die een heel land in beroering ging brengen, een heel volk in beweging bracht, om door middel van een verkiezingsuitslag de macht in handen te krijgen. Hij had de beschikking over de tonnen gouds der Arbeidersbeweging, om een samenleving voor te bereiden waarin geen plaats zou zijn voor parasieten en demagogen. In zijn brein woelden plannen, die over millioenen menschen moesten beschikken en in den geest schiep hij stelsels en organisaties, aan wier volmaking jaren van arbeid zouden worden gewijd. En toch achtte hij zich niet te hoog, een makker, een trouwen vriend en medestander het meisje te ontnemen dat hij lief had.

Hoe kwam het dan toch, vroeg ze zich af, dat intelligente menschen zekere dingen en gebeurtenissen soms niet omvatten konden, die véél dommer menschen gemakkelijk begrepen en dat edele naturen zich aan fouten schuldig maakten, waarvoor minder fijn-besnaarde menschen zich wisten te behoeden?

Een ongeduldige hand trommelde op het loketje. Meteen ging de deur open en kwam Kaufmann binnen.

Suze had nooit sympathie voor hem gevoeld, maar sinds hij Gertrude mee had gelokt, haatte ze hem bepaald. Vooral waar hij altijd in gezelschap huichelachtige gesprekken voerde over zijn mooie en zuivere ziel, had zij dit verraad aan Max als iets zeer minderwaardigs aangevoeld. En die goede jongen dacht nog wel dat deze veinzaard zijn vriend was.

— Goeden middag, juffrouw Van Seventer, zei hij, rochelend. Beter alleen dan in kwaad gezelschap, denkt U zeker.

— Had U dat maar gedacht, vóór dat U hier kwam, antwoordde ze, strijdvaardig.

Dan bukte ze zich weer over haar werk heen, alsof ze alleen was.

— Een mensch kan toch niet àltijd aan àlles denken. Is Bouwer op kantoor? Ik wou hem even spreken.

Hij liep door, naar de schuifdeur.

— Bouwer is de stad uit, antwoordde ze kortaf.

— Nu ja, dan vervangt Mooie Mea hem toch zeker.

— Juffrouw Landers is ook de stad uit, zei ze, om van hem af te zijn.

— O, pardon, dat had ik dadelijk moeten begrijpen. Die zijn natuurlijk weer samen op reis.

Suze beet zich op de lip, van ergernis dat ze zich versproken had. Ze keek hem donker aan.

— Nu U weet dat ze er geen van beiden zijn, hoeft U zeker ook niet op kantoor te zijn! viel ze boos uit.

— Iemand moet ik in elk geval spreken, zei hij luid. Ik kom in opdracht van het Partij-bestuur.

De schuifdeur schoot open. Hellinga keek hem koel aan.

— Ben jij die levenmaker? zei hij. Kom even binnen.

Een wereld van onrustige gedachten woelde door Suze's brein. Na die laffe zinspelende van Kaufmann, kwamen haar gevoel en verstand er tegen in opstand, hem met Hellinga alleen te laten.

— Partijgenoot Kaufmann moest Bouwer spreken, zei ze. Ik heb hem al gezegd dat hij niet in de stad is.

— O ja, daar moet ik je nog vriendelijk voor bedanken! viel Kaufmann sarcastisch uit. Maar nu Bouwer er niet is, kan ik het misschien wel met Hellinga af.

Hij volgde deze en schoof de deur achter zich dicht.

— Ga zitten, zei Hellinga, maar maak het zoo kort als kan. Ik zit als begraven onder het werk.

— Over dat werk kwam ik juist spreken. Maar jij zult me ook wel kunnen inlichten. In de Partij noemen ze je den geheim-secretaris van Bouwer, weet je?

— Als we elkaar gaan vertellen hoe iedereen in de Partij wordt genoemd en aangeduid, zijn we er vanavond nog mee bezig, antwoordde Hellinga, droog. Zeg ronduit waarvoor je komt. Wat is je doel?

— Mijn *onderwerp*, bedoel je misschien. Nu ja, je snapt het natuurlijk wel, het betreft die landelijke actie. Er is geen twijfel meer, ze is positief tegen de Partij gericht en dus anti-socialistisch.

— Vind je? Waarschijnlijk bedoel je, dat ze een politiek karakter heeft. Nu, wie en wat kan het Verbond verbieden zich *politiek* partij te stellen, als het dat noodig acht? Ik zou zeggen, dat je ons geen politieke mondigheid ontzeggen kan.

— Laten we er nu niet omheen draaien, viel Kaufmann uit. De kwestie waar ik voor kom, betreft Bouwer, jou en nog velen anderen te waarschuwen, dat het doorvoeren van die actie op royement uitloopt. Jullie dwingt de Partij tot een daad van zelfbehoud.

— Nu, goed, wat mij aangaat neem ik je boodschap dan als kennisgeving aan. En als Bouwer terug komt, zal ik hem direct inlichten; dat bespaart jou dan de moeite van nog eens te komen. Afsproken?

Kaufmann schudde waarschuwend het hoofd.

— Zou jij nu niet beter doen Bouwer er attent op te maken hoe verkeerd het is, die campagne op den spits te drijven? Waarom riskeert jullie toch een breuk met de Partij? Het is toch lang niet zeker

dat jullie de voordeelen zult behalen, die je je er van voorstelt. Breng jij hem dat nu eens op een kalme en verstandige manier onder het oog; je hebt nogal invloed op hem.

— Dan ken je Bouwer heel slecht. Als hij eenmaal zijn plan heeft opgemaakt en zijn weg bepaald, is géén invloed in staat hem daarvan af te leiden.

— Ook Mooie Mea niet?

— Spreek geen wartaal, alsjeblieft, antwoordde Hellinga, gekrenkt. Over wie heb je het?

— Over Mea Landers, natuurlijk. Wie zou ik anders bedoelen?

— Als je over mijn verloofde spreekt, bedenk dan dat je het over een dame hebt en kies er je woorden naar. Of acht je proletarische meisjes niet het respect waard, waar een vrouw uit jouw kringen aanspraak op maakt?

— Ik ben me niet bewust, Mea Landers of een ànder proletarisch meisje. . . .

— Goed, goed, maar hou dan die ongewenschte bijnamen voor je.

— Het spijt me dat je het zoo zwaar opneemt, maar ze heette al Mooie Mea, vóór dat ze jouw verloofde was.

Hellinga's gelaat werd donkerrood van opwindning.

— Dan verkies *ik* niet, dat je in *mijn* tegenwoordigheid zóó over haar spreekt, begrijp je! riep hij luid.

Daverend liet hij zijn vuist op zijn bureau vallen. Kaufmann haalde de schouders op.

— Je maakt je ongemotiveerd kwaad, zei hij, kalm. Er zijn een massa dingen, in de wereld, die men liever nièt dan wèl hoort; wát valt daar nu eenmaal aan te doen? Doe als met een bitter geneesmiddel; knijp je oogen dicht, klem de tanden op elkaar, als je het doorslikt en zwijg. Er zijn immers een heele hoop levenservaringen die men moet verduwen, met de tanden op elkaar en de nagels in de vuisten. Maar wat dondert dát? Je krijgt een opduvel en denkt het te besterven en als het een paar maanden later is, begrijp je niet ééns meer dat je 'm gevoeld hebt.

— Ik snap je heele redeneering niet, antwoordde Hellinga, ongerust. Je weet wel dat ik in de politiek geen bollebof ben. Als je dus denkt dat je me wat te zeggen hebt, spreekt dan in gewone taal en prevel geen onzin van vuisten en opduvels.

— Goed, dan zal ik in duidelijke taal spreken. Ik had het er over, invloed ten goede uit te oefenen, op Bouwer. Toen beweerde jij, dat hij voor ieders invloed immuun is en daarom zei ik, dat dát niet gold voor Mea Landers. Naar háár luistert hij zéker.

— Ja, ja, zei Hellinga, driftig. En wát bedoelde je daarmee?

— Daar bedoel ik niets anders mee dan dat, wanneer twee men-

schen dag en nacht tezamen zijn, het vanzelfsprekend is, dat ze grooten invloed op elkaar uitoefenen.

Dit zei hij langzaam en bijna fluisterend. Al sprekend ging hij naar de schuifdeur en duwde die open.

— Nee, nee! riep Hellinga heftig. Nu moet je niet weggaan. Eerst wil ik weten waarom je dat zegt.

Suze stond op en liep bedaard naar de mannen toe.

— Partijgenoot Kaufmann zei straks direct al dat hij haast had, zei ze op starren toon.

Ze rukte het kamerlid aan de mouw.

Schiet nu maar meteen op! beet ze hem vinnig toe. Je hebt nu je best gedaan en je tegenwoordigheid is hier niet noodig.

Hij lachte hoonend.

— Ik kan niet beweren dat je me overmatig liefhebt, partijgenoot Van Seventer, zei hij, rochelend. En gastvrij ben je ook niet.

— Suze... ik heb nog iets met Kaufmann te bespreken, zei Hellinga, onzeker. Kom nog even binnen, drong hij bij dezen aan.

— Partijgenoot Kaufmann heeft háást, herhaalde Suze, de wenkbrauwen fronsend. Laat hij dan liever terug komen als Bouwer er is. Die wil hem vast wel al de inlichtingen geven, die hij wenscht.

— Waarom wil je me toch zoo gauw kwijt zijn, meisjeslief? vroeg Kaufmann ironisch.

— Waarom? Omdat Max Branders elk oogenblik komen kan en hem ontmoet je misschien liever niet.

Het woord was er uit, hoezeer ze zich voorgenomen had den mond dicht te klemmen, als het haar zou willen ontsnappen. Maar, nu ze het eenmaal gezegd had, bleef ze staan, onvermurwbaar, bijna dreigend. Nu zou hij toch wel inzien, dacht ze, dat zij *alles* wist en hem moeilijkheden kon veroorzaken, als hij tegen haar zin in bleef.

— Zoo, heeft de kleine Gertrud gebabbeld? smaalde hij. Maar waarom zou ik een ontmoeting met Branders mijden? Ik kan je interessante mededeelingen juist aanvullen, hoewel ik het betwijfel, of je vriendin je er erkentelijk voor zal zijn.

Hellinga, die verbaasd van den een naar den ander keek en intuschen beefde van opwindning en ongeduld, greep hem bij den arm en trok hem het kantoor binnen. Toen smet hij de schuifdeur dicht.

— Dat gezanik over Branders kan me niets schelen, zei hij, heesch. Nu verlang ik... ik eisch van je, versta je... dat je me alles... eerlijk zegt... alles moet ik weten... ik moèt... versta je...?

Zijn denken werd beneveld door een eender gevoel van onrust, als hem den vorigen avond had bevangen, toen Mea wegreed. Vrees, had hij gevoeld, vrees dat haar iets overkomen zou, in den nacht. En plots

moest hij ook weer er aan denken dat haar kus, toen ze ging, hem aandeed als een afscheid, een afscheid voor altijd....

Ruggelings liep hij naar zijn bureau, de oogen star gericht op Kaufmann. Deze schudde afwijzend het hoofd.

— Ik spreek je nog wel eens, zei hij, tergend kalm. Je bent nu véél te opgewonden. Je stemming deugt er absoluut niet voor, iets te vernemen, wat beroerd voor je is.

Hellinga balde de vuisten, als om door zelfdwang zijn opwindning terug te dringen.

— Als je nog een greintje menscheijkheid in je hebt...., stamelde hij, doe dan je mond open.... beken tenminste.... dat je gelogen hebt...., dat je zelf verliefd op haar bent.... maar dat ze je niet hebben moet....

— Je raadt het goed. Ik wàs verliefd op haar.... dat is zoo, en ze wou me niet hebben. Ze had liever Van Berghem, nou weet je het.

— Je liegt het! Dat liegt je!

En hij sprong op, als een getergd dier, de gebalde vuisten uitgestrekt. Dan, trok hij ze terug, sloeg ze neer, op het bureau.

Kaufmann haalde bedaard de schouders op. Nu hij zich eenmaal voorgenomen had, Hellinga tegen Bouwer op te hitsen, achtte hij het de geschiktste methode, zijn verraad zoo langzaam mogelijk uit te brengen.

— Ik zei straks immers al, dat je ziende blind bent. Ze verkoos nu eenmaal Van Berghem boven mij en daar had ik me in te schikken. En ze was *zijn* vriendin, toen ze zich met jou verloofde.... Nu wéét je het.

Nu haalde Hellinga, hoewel de tanden nog stijf op elkaar geklemd, eenigszins verlicht adem, als had hij gevreesd veel erger te hooren. De starre trekken van zijn gelaat ontspanden zich.

— Wat mijn.... wat Mea vóór onze verloving heeft gedaan, gaat me niets aan, zei hij.

— Dan gaat het je zeker óók niet aan, wáárom ze zich met je verloofde? vroeg Kaufmann, sarcastisch.

Nu sperde de droomer verbaasd de oogen open.

— Waarom? Omdat.... omdat.... We houden immers van elkaar. Kaufmann grijsde.

— Zeg liever, om dat Van Berghem het wou. Omdat Van Berghem nog aan burgerlijk fatsoen hecht en hij Mea behoorlijk geborgen wou zien.

— Dat liegt je, ploert! brulde Hellinga en stortte zich op hem.

Maar hij bedwong zich opnieuw en kneep de vuisten vast ineen, zoodat de nagels in zijn muizen sneden. Zijn tanden kon hij echter niet stil houden, ze klapperden, en hij rilde over heel zijn lichaam. Lang keek

hij Kaufmann aan, lang, tot zijn oogen hun vastheid verloren en den blik kregen van een geslagen hond, van een, in gevangenis gebroken, dier uit de wildernis.

Een vreemd gevoel welde in Kaufmann op. De ongeken- de gewaar- wording vervulde hem, dat *bijzelf* daar zat, op Hellinga's plaats, nu jaren geleden; en, dat iets, een man, een vrouw, een Noodlot, hem tege- moet kwam, met woorden, met feiten, met ellende. Hijzelf zat daar, leed daar, en hij voelde iets in zich wroeten, bijten, verscheuren. Hijzelf zat daar te wachten, tot het zwaarste blok op zijn hoofd zou storten, om hem geheel te verpletteren. Een vochtig waas bedauwde zijn oogen. Een prop zette zich in zijn keel vast.

— Domme kerel, zei hij aangedaan, waarom durf je de werkelijkheid niet in het gezicht te zien? Waarom knijp je de oogen dicht, als een struisvogel en geloof je dat het Noodlot je dan voorbij zal gaan? Weet je dan nog zóó weinig van de vrouwen af, is het jonge meisje je dan nog zóó vreemd en veraf, dat je niet kàn inzien, dat *jij* niet dè man bent voor Mooie Mea? Zie in je binnenste; wèlke overeenkomst heb je met haar? Wáárin lijken jullie op elkaar? Wát is er dan in de wereld, dat jullie beiden tot elkaar kàn brengen en verbinden?

En, denk maar eens na, wáárom zou zij er, van haar kant, zoo gesteld op zijn, altijd met Bouwer samen te zijn, waarom zou zij er zoo naar hunkeren, met hem op reis te gaan, als ze niet véél van hèm hield, als ze niet tien maal meer om hèm gaf dan om jóú? Domme, goeie kerel, heeft het leven je dan nòg niet geleerd, dat de *vrouw*, de móóie vrouw, maling heeft aan den werkzamen, in stilte ijverenden man, zelfs al is hij een genie? Een vrouw, zéker een vrouw als Mea, eischt in den man, eischt voor zichzelf op, wat in háár oogen het hoogst is: het úiterlijk, het publiek succes.

Daarom hangt zij met heel haar wezen aan hèm, ging hij voort, als doceerde hij de psychologie van de vrouw. Aan Bouwer, aan den man met de bulderende stem, den man die de duizenden beheerscht en in bedwang houdt, door den machtigen indruk die van zijn sterk lichaam uitgaat. Maar dat is immers geen slechtheid, geen valscheid, geen verraad van Mea; hierin volgt ze slechts haar roeping van *vrouw*. Háár kun je niet verwijten, dat ze zich laat leiden door het oudste instinct in de vrouw, zich bij voorkeur te geven aan den *sterksten* man. Maar *bij*, je vriend, je leider, dien je vertrouwde, dien je hielp met heel je wil, je energie en kunnen, dien je diende met je idealisme, met je geloof áán en je liefde vóór het Socialisme, diè vriend is je vijand, je èrgste vijand; want, *bij* heeft je ontnomen wat je het liefst in de wereld was.

Deze laatste woorden sprak hij op dramatischen toon; zijn stem sloeg over, kreeg een tragischen klank. Nauwelijks zweeg hij, of Suze, die ze gehoord had, rukte de schuifdeur open en stapte woedend op hem toe.

— D'r uit! riep ze op schrillen toon. Nou heb je immers je doel bereikt. Als je 'm niet op staanden voet smeert, roep ik de kameraden, dan smijten ze je er uit. Versta je, gore huichelaar?

Meteen legde ze den vinger op een belknopje, in de muur.

Kaufmann grijnsde.

— O, is hier tegenwoordig een knokploeg aanwezig? Enfin, dat hoort er zeker zoo bij. Nu, wel bedankt dan, voor je tijdige waarschuwing.

Dreigend bleef ze staan, tot ze hem de deur van het kantoor hoorde dichtgooien.

— Frits, zei ze dan zacht, als sprak ze haar eigen kleinen jongen toe, wees nu niet zoo kleinmoedig. Laat je door dien viezerik niet terneer slaan. Een man mag zich niet door leugens van zoo'n huichelaar van streek laten maken. Kop òp! Wees een vent! Steek een sigaar op en lach dien gluiper uit. Ons werk en ons doel gaan immers over tuig als hij heen. Je moest je te hoog voelen, om over zijn woorden na te denken. Als ik mijn zin had gekregen, zou ik hem niet eens hebben toegelaten.

Hellingsa schudde het hoofd, liep het kantoor op en neer, slenterend, sleepend, de handen in de zakken. Dan bleef hij voor haar stil staan, een doffe glans van innige droefenis in de oogen.

— Gelogen heeft hij nièt, Suze, zei hij ontroerd. Hij mag zijn wàt hij is, maar dat hij nù waarheid sprak, dàt hoorde ik wel aan zijn stem. Alleen . . .

Hij ging aan zijn bureau zitten, de kin in de handen, en staarde voor zich uit, diep in de verte, over de menschen, over de wereld heen.

Ze keek hem aan, met deernis op het gezicht, schudde zachtjes het hoofd; stil kwam ze bij hem staan. Geruischloos schoof ze een stoel aan, ging zitten en streelde hem liefkoozend over de haren.

— In ieder geval moet je toch eerst met Mea zelf spreken, vóór je alles als waarheid aanneemt, wat hij beweert.

— Hij heeft niet gelogen. Gisteravond had ik een voorgevoel, dat er iets niet in orde was en toen kwamen beelden en herinneringen bij me op, die me te denken gaven. Als Mea werkelijk van me hield en zich dáárom met me verloofd had, zou ze me niet zoo dikwijls alleen hebben gelaten, om bij Willem te zijn.

— En je hebt gisteren zelf gewild, dàt ze met hem meeding.

— Gisteren, ja, maar het meest nog, omdat zij er zoo op aandrong. Maar al die andere keeren nam hij haar mee, alsof het vanzelf sprak. Net alsof ze bij hem hoorde en niet bij *mij*. En toch is ze mijn verloofde en is Bouwer getrouwd.

— Maar, dàt ze zich met je verloofde . . . , trachtte Suze hem als argument op te dringen.

— Ja, dàt ze zich met mij verloofde, dàt is juist wat ik zoo vreemd vind; als ik maar wist, wáárom ze het deed.

Hij hief het hoofd op, keek haar strak aan.

Jij weet het, Suze, je *wist* het allang, zei hij opeens, op stilligen toon. Jij als vrouw, die met haar, met ons alledrie omging, die ons alledrie dag aan dag meemaakte, jij moèt alles hebben gemerkt en geweten, evenals de anderen, evenals Kaufmann. En toch heb je me *nóóit*, ook maar met een ènkel woord, gewaarschuwd, hoewel ik dacht, dat je een kameraad was. En anders ben je in alles zoo eerlijk.

Suze schudde het hoofd.

— Waartoe had dat gediend, als je het zelf nièt zag, of niet wou zien?

— Ze was al Van Berghem's vriendin, van dien verlepten, ouwen kerel, toen ze mijn verloofde werd. *Wáárom* deed ze *dàt* dan?

Suze dacht na. Ze meende dat het toeval *haar* beschikt had, te spreken en voor Voorzienigheid te dienen, vóórdat Bouwer en Mea terugkwamen, of eigenlijk, omdat ze er nu nièt waren. Spreken kòn hem pijn doen, maar, in geen geval méér dan hij nu al leed.

Ze zuchtte en hief het hoofd tot hem op, keek hem trouwhartig aan.

— Je hebt gelijk, ik wist het, velen wisten het; ze houdt niet van je, tenminste niet als een verloofde. Daar is ze het meisje ook niet naar. Maar toch wèl, op een heel andere manier. En als je maar eerst over je verdriet, over die teleurstelling, heen bent, zul je haar méér waardeeren, dan je nú als mogelijk voorkomt. Ook al vind je nù, dat ze zich jegens je misdragen heeft. Lang vóórdat het Bouwer gelukte Van Berghem te vervangen, had het Partijbestuur wantrouwen tegen jou, omdat je nogal druk omging met je communistische vrienden. Kaufmann en nog een paar geloofden, dat je verklapte uit huishoudelijke vergaderingen. Dat hoorde ik al, toen ik hier den eersten dag op kantoor was. En Mea vertelde me, dat Bouwer je hier een plaats gaf, omdat *zij* het er op toelieden, je het leven onmogelijk te maken. Het Partijbestuur stond er op, een spion op je te zetten, om je voortdurend in het oog te houden en wel het méést op aanstoken van Kaufmann. En juist omdat je voor iedereen liet merken dat je zoo op Mea gesteld was, vond Van Berghem *háár* de geschiktste persoon daartoe.

Helling schudde droevig het hoofd; een trek van verachting kroop over zijn droomerig gezicht.

— Dus tòch verraad. Driedubbel verraad van *háár* en nog véél erger, dan wat Kaufmann me had doen denken.

Suze legde haar hand op zijn arm en noopte hem, haar recht in de oogen te zien.

— Kijk me aan, Frits, zei ze, dringend. *Ik* lieg je niet voor en ik éisch dat je me gelooft en in mij je kameraad blijft zien. Mea hield niet van je, maar juist omdat Van Berghem er bij haar op aandrong, die valsche rol te spelen, verloofde ze zich met je. Ze wou daarom *voorkomen* dat het Partijbestuur een ànderen spion op je zette. En inplaats

je te bespionneeren, heeft ze je bewaakt, als een onvoorzichtig, naief kind, om te zorgen dat je niet in nòg grooter moeilijkheden bracht, door je onbeperkte oprechtheid.

Hij knikte zwijgend, herhaalde malen, maar zijn oogen verhelderden niet, door haar mededeeling. Voorzichtig maakte hij zijn arm vrij van haar hand en ging opnieuw heen en weer stappen. Suze keek hem na, tot haar blik zijn oogen trof. Zwijgend scheen ze hem te willen nopen, haar antwoord te geven. Hij haalde de schouders op, zuchtte.

— Wat doet het er eigenlijk toe, waarom ze het deed? Die heele geschiedenis van het Partijbestuur komt me zoo onwaarschijnlijk voor; maar dat wil niet zeggen dat ik jou niet geloof. Die troep is gek genoeg om elke dwaasheid uit te halen. De een is al krankzinniger van hoogmoed en zelfoverschatting, dan de ander. Wat voor *mij* het zwaarst weegt is, dat ze zich met mij verloofde, zonder dat ze van me hield, en die komedie volhield tot nu toe. Haar houding tegenover mij, was een openlijke vernedering.

Hij maakte het gebaar, als wilde hij aan zijn bureau gaan zitten werken; dan schoof hij nerveus zijn papieren opzij.

Ik kàn het niet, ik kàn niet meer . . . het is te erg. Ik moèt het er bij neer smijten.

Suze, die reeds hoop had, dat hij door werk tot rust zou komen, staarde hem verschrikt aan.

— Probeer het toch, Frits, zei ze. Ik laat je nu maar zoo lang alleen. Als je me weer noodig hebt, bel dan.

Ze liep naar de schuifdeur, doch was er ternauwernood, toen ze opschrok door een harden slag op het bureau.

— Verdoemd, ik kàn niet . . . en ik *wil* niet meer! donderde Helvinga. Ik verdom het, ik . . . ik . . .

Zijn stem sloeg over in een huilsnik en hij griende zijn woorden uit, als een gesarde jongen.

Om háár niet èn om hèm niet . . . ik kàn hier niet blijven. Suze, ik hield zooveel van haar . . . Ik analyseer m'n gevoelens nooit, maar ik geloof niet dat er één deugd was, of één bijzondere eigenschap, die ik nièt in háár zag. En hèm, hem . . . Sinds Nieuwenhuis er niet meer was, heb ik nièt meer in een man kunnen gelooven, tot ik Bouwer ontmoette en met hem werkte. 't Is gek, ik schaam me er voor, maar jou moet ik het zeggen, ik kàn het niet verzwijgen, ik hield van hèm net zooveel als van Mea, maar anders; als een broer, mijn vader, een halfgod, als een van die onfeilbare priesters, waar primitieve volken zoo geloovend tot kunnen opzien. Suze, van dien man hou ik, zooals ik van de zon hou, omdat hij me toescheen, een lichtbaken in dien oceaan van corruptie, een rots in dien modderpoel van eigenbaat te zijn, die dat zootje partijschoften van het Socialisme heeft ge-

maakt. In mijn oog kòn Willem Bouwer niet falen, kòn hij niet afwijken van den weg, dien hij als den rechten voor zich zag. Willem Bouwer kon alléén het goede, het groote; al het andere moest hem vreemd zijn, dacht ik, en langs hem heen gaan. *Hij* ging recht op het doel af, waar wij allen, ieder voor zich, nog weifelden en aarzelden. Allen tezamen waren wij niet zoo sterk, als hij *alleen*.

Nooit had in mij de geringste gedachte, die zinspeelde op laaghartigheid of gemeenheid, ten opzichte van hem kunnen opkomen; voor andere gevoelens dan achting en toewijding, aan hem, was er geen plaats in mij.

Hij liep weer heen en weer, af en aan, schoof met kracht een fauteuil opzij, schokschouderde, stampte zwaar op den vloer. Donker glansden zijn oogen, toen hij haar aankeek.

Suze, ik weet niet of jij daar éven ontvankelijk voor bent als ik, maar als je ooit die machtige ontroering hebt ondergaan, bij het zien der aanbidding, die uit de kameraden tot hem opstijgt, als hij op het podium in een vergadering verschijnt, als jij óóit die felle warmte in je hebt voelen gloeien, als de massa, die domme en sluwe, die goede en valsche, die eerlijke en berekenende kameraden, hem in één ademtocht, met dat ééne woord toejuichen: Bouwer! Bouwer! als je dat gevoel kent, dan moet je ook weten, wat het voor mij zeggen wil, me geslagen, verraden te voelen, door hem, juist door hem.

— Ik kan het begrijpen, Frits, zei het meisje zacht. Die ploert van een Kaufmann.

— Die ploert, zeg je? Als hij me niet had ingelicht, zou ik nu nòg niet hebben geweten of begrepen, ik stommeling, die ik was, waartoe die reisjes dienden. En, dan had ik haar even vriendelijk ontvangen als altijd.

— En toch zeg ik, die ploert van een Kaufmann, herhaalde Suze, op een toon van stelligheid. Denk je soms, dat hij louter uit medegevoel met jou, zijn vuile taal hier is komen uitslaan? Hij haat Bouwer natuurlijk, omdat hij in hem den bestrijder ziet van zijn éigen streven, op kosten der arbeiders een weelderig leven te leiden. Hij zei immers al dadelijk dat hij niet op eigen gelegenheid kwam, voegde ze er, onlogisch, aan toe. Het Partijbestuur stuurde hem. Die troep, dáár, haat Willem verschrikkelijk, omdat ze begrijpen, dat hij een eind gaat maken aan hun gehuichel, waar ze de massa door beheerschen. En omdat ze niet rechtstreeks tegen hem opgewassen zijn, probeeren ze het op zoo'n gluiperige manier. Voel je dan niet, Frits zie je het dan niet in? vroeg ze opeens met luider stem, alsof ze zelf plotseling tot klaarder licht kwam. Hun doel is, je van Bouwer los te rukken, vijandschap te verwekken tusschen jou en hem, om onze actie nadeel toe te brengen. Jij bent immers de rechterhand van Bouwer, jij bent immers zijn beste hulp.

Deze laatste woorden zei ze zachter, maar het was hem, als drongen ze met magische kracht diep in zijn wezen door.

Hij sidderde, als voer elektrische stroom door hem. Maar dan, werd hij weer stil, roerloos, scheen hij in peinzerij op te gaan en te verzinken. Nu was het Suze, als bewogen zich zijn lippen, zonder verstaanbare woorden te uiten.

— Ik kàn niet, ik kàn niet maar ik moet moet blijven, zei hij, droomerig. Hij heeft het gezegd: Als jij het bureau verlaat, kan ik net zoo goed de actie stopzetten. Beloof me dat je op je post blijft. Ik måg niet wegloopen, want ik dien niet hèm, maar de Beweging, ons doel.

Suze, Suze, het is zoo moeilijk, Mea

Zachtjes schoof ze de schuifdeur open en deed die achter zich weer toe.

Mea had ontbijt besteld voor drie personen, en het laten gereed zetten in de gezellige zitkamer, die aan het slaapvertrek grensde. Eerst toen wekte ze Bouwer.

Diep in den nacht waren ze in Leeuwarden aangekomen. Bouwer was meteen doorgereden naar het hotel waar Bart Koch logeerde, in de verwachting dat deze kamers voor hem besproken had. Spoedig waren hij en Mea in slaap gevallen, door en door vermoeid, van dien langen tocht, in de auto.

— Heb je Koch al gesproken? vroeg hij, dadelijk na zijn ochtend-groet.

— Nee, maar de kellner heeft hem gevraagd, of hij met ons komt ontbijten. Dat spaart meteen tijd uit.

— Verstandige meid, prees hij en beet in een broodje.

Er werd geklopt.

— Ja!

Bart Koch kwam binnen. Hij was wel zoo groot als Bouwer, doch zeer mager. Hij had veel ernstiger voorkomen, dan de leider en dweep-zieke oogen, die aan Hellinga deden denken.

— Morgen!

Hij gaf eerst Bouwer de hand en daarna Mea, waarbij hij licht de schouders ophaalde, als vond hij het dwaas, haar hier te ontmoeten. Mea ontging dat niet en lachte even, waarop hij de wenkbrauwen fronste.

— Eerst een stukje eten, ik heb trek, zei Bouwer, hem zijn plaats aanwijzend.

Mea schonk thee in.

— Ik dacht dat je alleen zou komen, òf met Hellinga, begon Koch.

Hij wees de versche broodjes, die Mea hem aanbood, af en smeerde zich een snee bruinbrood.

— Hellinga kan op het bureau niet gemist worden. Gaat het, buiten die kwestie dan, hier naar wensch?

— Ja-a, antwoordde hij aarzelend en blikte terloops naar Mea.

— Mea mag alles weten, zei Bouwer, haastig etend. Schenk mij maar in, vóór je dat water opgiet, meid. Logeert Colter ook hier?

— Hij heeft hier wel geslapen, maar nu is hij gistermiddag plotseling naar Groningen gegaan, om er te spreken.

— Toch niet alleen, wel?

— Nee. Van der Koog houdt hem gezelschap.

— Zoo.

Koch vertelde nu, in korte zinnen, wat Bouwer nog niet wist, van hun propagandatocht. Colter vooral was onvermoeid, confereerde elken dag druk, om de vergaderingen zoo goed mogelijk te doen slagen. De meeste keeren, dat hij sprak, was hij bijzonder goed gedisponeerd geweest en sommige spitsvondige debaters had hij zeer behendig gepareerd. Als hij, Koch, het feit wegdacht, dat Colter rapporten stuurde aan het Partijbestuur, dan was er niets dan lof van hem te zeggen.

— Misschien stel je er ook belang in, te weten, dat hij van elke vergadering een verslagje maakt, voor het Dagblad, eindigde hij.

— Ik heb ze gelezen, antwoordde Bouwer, glimlachend, en begreep dadelijk dat ze alleen van hem konden zijn. Bijzonder objectief, laat staan, sympathiek, ten opzichte van onze actie, waren ze niet. Enfin, nu weten we zeker wat we aan hem hebben. We gaan nu maar naar Groningen, Mea.

— Nu al weer? vroeg Koch, teleurgesteld. We hebben vanavond nog wel een propagandabijeenkomst, voor onze krant. Ik had vast op jou gerekend.

— Morgen, besliste Bouwer. Eerst moet die kwestie-Colter uit de wereld zijn. Bespreek maar voor morgenavond een zaal.

— Twee avonden achtereen? vroeg Koch, twijfelend.

— Waarom niet?

Bouwer lachte overmoedig.

In een tijd als dezen moeten we dat kunnen klaarspelen. Eet je maar niet te dik, Mea, je moet aanstonds een telegram en een brief schrijven.

Dadelijk stond ze op, kreeg papier, uit haar tasch en legde het voor zich.

— Klaar. Dicteer nu maar meteen.

Een telegram aan Frits: Blijf eenige dagen weg; brief volgt.

Bouwer belde en gaf den kellner het telegram mee ter verzending.

Nu de brief. Schrijf dat we op inspectie gaan. Laat Frits onmiddellijk een vergadering van het Dagelijksch Bestuur uitschrijven, uit mijn naam dan, en voorstellen Colter te schorsen als gedelegeerd bestuurder, ook uit mijn naam, natuurlijk. Van het schorsingsbesluit mededeeling doen aan den Bond van Colter, den Bakkersbond en een berichtje sturen aan het Partijblad en twee groote dagbladen.

— Anders niet? vroeg het meisje.

— Ja. Hij moet mijn lidmaatschap van de Partij opzeggen. Afgelopen. Oók melden aan de burgerlijke bladen. Dan moet hij zoo snel mogelijk àl onze reizende propagandisten aanschrijven, dat de reserve

ten opzichte van de Partij wordt opgeheven. Het Verbond maakt zich geheel los van elke politieke partij en stelt zich vrij van alle dogma's. Onze actie gaat tégen het verdeelen van het volk in honderd groepen en groepjes, die allemaal staatje willen spelen, en tegen de heerschmanie van honderd potentatjes. Laat Branders hier onmiddellijk een kleine brochure over schrijven; zoodra ze gedrukt is, moet ze kosteloos worden gezonden aan alle partijleden. Frits weet waar de ledenlijsten liggen. Anders niet. O ja, architect Grammink moet weten dat we de koopclausule in het contract accepteren. De bouwcommissie moet haast maken met de bestekken. Zoodra de machines gekocht zijn, moet met de verbouwing begonnen worden.

— Anders niet?

— Ja, anders niet. Alleen nog dit; laat die Branders maar éérst trouwen, als ie terug is. Die kerel rust toch niet, voor hij heelemaal onder de plak zit. Die brochure schrijft ie dan maar zoo tusschen het trouwen door. En hij kan een paar dagen vrij nemen, maar niet uit de stad gaan en elken dag Frits opbellen. Zoodra we terug zijn, heb ik hem weer noodig. Misschien bedenk ik wel een aardig propaganda-huwelijksreisje voor hem, besloot hij, lachend.

Een kwartier later zaten ze in de auto en reden naar het bureau van den Bestuurdersbond. Mea bleef hier achter, om eenige brieven te typen en Bouwer reed naar de woning van Dr. Halbertsma, den voorzitter der plaatselijke, Vrijzinnige Vereeniging. In hun gesprek noodigde hij dezen uit, zijn vergadering van den volgenden avond te bezoeken.

— Een uitnoodiging tot debat? vroeg Dr. Halbertsma, wiens fijn-gestyleerde opstellen over staathuishoudkunde nog nooit, steekhoudend, waren weerlegd, door de theoretici, in de Partij.

— Als U je niet bedwingen kan, ga dan Uw gang, antwoordde Bouwer, vroolijk als altijd. Misschien inspireert onze gedachtewisseling U dan wel er toe, Uw medewerking aan ons nieuw Dagblad te geven.

— Als het het goede wil en de redactie niet in handen van bekrompen dogmatici komt, kunt U nù al op mijn medewerking rekenen, zei de Fries, spontaan. Als je me noodig hebt, om de domheid en reactie van den geest, in jullie Partij, te bestrijden, hiër ben ik.

Bouwer vatte de uitgestoken hand in zijn geweldigen knuist.

— Ik hou U aan je woord, zei hij, ernstig. De tijd van de demagogie is voorbij. De arbeiders hebben mannen als U net zoo goed noodig, als Uw gelijken.

— Alle menschen hebben elkaar noodig, Bouwer; dat is nu al veel te lang over het hoofd gezien. Tot morgenavond, dan.

Bouwer ging nog andere bekenden, van vroeger, en mannen die hij uit het sociale leven had leeren kennen, bezoeken. Er waren oud-Multatulianen onder, die hun oorspronkelijk wantrouwen tegen de demago-

gische leiders van den strevenden Socialistenbond nooit hadden kunnen overwinnen en oud-leden van de Partij, die na hun uittreden uit afkeer voor het dogmatisch en autoritair optreden van het Bestuur, zich voortdurend vrij hadden gehouden van elken vereenigingsband. Zooals hij reeds vermoedde, volgden zij met belangstelling het verloop van zijn nieuwe actie.

— Dag, Mussolini! begroette een hem schertsend.

— Beter één Mussolini, dan honderd Kaufmanns, antwoordde hij, eveneens, lachend.

— Je doel leidt er dus werkelijk toe, den Staat tegenover en bóven de partijpolitiek te plaatsen? vroeg de ander dan, ernstig.

— Als dát de weg blijkt te zijn... ja. Zoo'n verhouding is nog áltijd redelijker, dan dat honderd partij-politiekjes zich stellen bóven en tégen den Staat. Voor honderd en meer kleine, zwakke, corrupte autocraatjes, verkies ik één inderdaad sterken autocraat.

— Zou *jij* dat durven ondernemen?

— Als het moét... ja, antwoordde Bouwer, op vasten toon.

De ander schudde waarschuwend het hoofd.

— Ik sympathiseer met je durf, misschien het meest omdat er romantiek en heroiek achter schuilt. Zoo zijn wij menschen eenmaal. Maar, als het spannen gaat, waag je er veel mee; misschien wel je hoofd. Ben je je daar wel van bewust?

— Misschien ook wel, de hoofden van ànderen, viel Bouwer, overmoedig, uit. Je weet wat Nieuwenhuis altijd zei.

— „Men kan geen omelette maken, zonder eieren stuk te slaan,” nietwaar? Pas dan maar op, dat de anderen jouw omelette niet eten en jou aansprakelijk stellen voor het stukslaan der eieren.

— Geen nood, hoor. *Ik* zal de eerste niet zijn, die ze aanraakt. Voorloopig is het doel er op gericht, een span kreupele, onproductieve, haantjes, die de wereld willen regeeren door voortdurend als bezetenen te kraaien, tot zwijgen te brengen. Tot ziens.

In den middag arriveerde hij, met Mea, in Groningen. Van Bouke van der Koog, die met Colter samenwerkte, vernam hij waar hij dezen kon vinden. De auto reed juist voor het hotel, toen Colter naar buiten kwam, een valies aan de hand.

— Hé, Willem, alweer op een snoepreisje? vroeg hij, vroolijk, of zocht je mij soms?

Bouwer knikte ironisch. Hij en Mea gingen met Colter terug, naar diens kamer. Willem trad het laatst binnen, draaide den sleutel om en stak hem in zijn zak. Colter, die Mea met een zwierig gebaar den eenigen gemakkelijken stoel aanwees, keerde zich verrast om.

— Niets aan het handje, zei Bouwer, op geruststellenden toon.

Hij ging breed-uit zitten en stak den andere zijn sigarenkoker toe.

Ga ook zitten en steek een sigaar van het Verbond op.

— Zou je niet beginnen te toonen dat je een normaal mensch bent en den sleutel weer in het slot steken? vroeg Colter. Waarom kom je me eigenlijk zoo plotseling op het lijf vallen?

— Enkel en alleen om over onze actie te spreken. Vóór het een maand verder is, zitten we midden in het tweede stadium, den wedloop om de stembus. En dan gaat het er om, wie het loodje zal leggen, de Partij of het Verbond.

— De kans op een vergelijk blijft toch nog altijd mogelijk, meende Colter, zich tot kalmte dwingend.

Hij probeerde zijn sigaar op te steken, maar dat lukte eerst met den derden lucifer.

— Colter, je hand beeft. En je sigaar brandt maar half.

— Ik beef nooit.

— Daar heb je het. Lui die zeggen dat ze nooit beven, doen het in den regel juist. Nu beef je, omdat je geweten je plaagt.

— Laat dat geweten van mij, maar aan mezelf over.

— Hoeveel betaalt het Partijblad je voor je verslagen? spotte Bouwer.

— Dat is toch zeker mijn zaak.

— En hoeveel betaalt de Dikke je, voor de rapporten, die je, bij nacht, zoo accuraat over ons werk schrijft.

Colter stond op, ging heen en weer lopen.

— Als je je maar niet verbeeldt, dat ik door jou geschoolmeesterd wensch te worden! riep hij, driftig.

— Als ik je schoolmeester was, zou ik je een pak rammel geven, waar je lang genoeg aan had, antwoordde Bouwer, op vriendelijken toon. Ten eerste, voor je klikken uit de school en dan, om je de betekenis van het woord „trouw” te leeren, trouw aan je beginselen en je gegeven woord. Maar, ik probeer het liever op redelijke wijze met je. Laten we dus eens verstandig praten. Hoè diep zit je in de schuld, bij Breebaart?

Colter hief zijn stoel op.

— Bemoei je met eigen zaken, zeg ik je! schreeuwde hij en zette den stoel zwaar neer.

Bouwers geweldige vuist viel donderend op tafel en meteen stootte de ander achteruit. Mea, die Willem reeds voldoende kende om te weten dat die driftbuien onmiddellijk bedaarden, schudde slechts glimlachend het hoofd. Bouwer wenkte haar, dat ze op den divan moest gaan zitten. Ze strekte zich er lui op uit, en deed alsof ze ging slapen. Bouwer, weer gekalmeerd, trad op Colter toe en sleurde hem op vriendschappelijke wijze naar zijn plaats terug.

— Jan, wees verdorie redelijk en maak me niet noodeloos driftig, zei hij, zachter, met iets gevoeligs in zijn stem. Ik ken je immers langer

dan vandaag en ik weet dat je geen gemeene schooier bent. Wáárom speel je dan den spion, voor die partijklik? Is het omdat je denkt dat de Partij royaler zal zijn dan het Verbond, als ze wint? Snap je dan niet, dat we je die streken betaald zullen zetten, als de slag gewonnen is?

— Ik begrijp je heele redeneering niet, zei de ander, kalm. Je weet dat ik sociaal-demokraat ben en ieder dient zijn partij op eigen manier. Vóór vandaag had ik nog nooit gehoord dat er kwaad in stak, als een Verbondsbestuurder artikelen in het Partijblad schrijft.

— En die nachtelijke rapporten aan de Dikke dan? Schrijf je die voor een fooi, of . . .

— Nou is het mooi genoeg geweest! riep Colter, zich weer opwindend. Ik spreek niet langer met je. Doe de deur van slot, of ik bel den kellner. Een pracht-reclame voor het Verbond, niet?

— Of is het nog altijd om die kwestie van de gemeente-leveranties, van het vorig jaar? hield Bouwer, onverstoorde, aan.

Colter verbleekte. Hij duwde de tafel weg, keek achter zich, naar Mea, die schijnbaar sliep.

— Dat is een gemeenheid, Willem, zei hij met schorre stem. Die zaak was allang afgedaan en vergeten . . .

— Misschien wel afgedaan, maar nog lang niet vergeten, Jan, zei de leider, vriendelijk. En juist omdat je dat weet, schrijf je bij nacht die rapporten, voor Breebaart. Dat is een bewijs, dat die zaak nog nièt vergeten is. Waarom ben je niet als een kameraad bij me gekomen, om te zeggen dat je bang voor den Dikke bent? Denk je dat ik een kameraad in den steek had gelaten? En bang bèn je voor hem, je zit te knippen dat ie je een loer draait of je als Raadslid onmogelijk maakt.

— Dàt zou me nog m'n zorg zijn, mompelde Colter. Ik draai gewoon weg het schuurtje in; zoo ken ik hem wel. En allemaal, om die onke drie duizend gulden, die ik er van heb gehad. Berkhout, van Publieke Werken, heeft op z'n minst een ton in de wacht gesleept.

Hij kalmeerde weer, nam zijn sigaar, die gevallen was, op en stak haar opnieuw aan. Dan maakte hij een ongeduldige beweging.

Ik spreek er niet verder over. Ik ben stom geweest en heb me gebrand; nou moet ik op de blaren zitten. Ik berust er in, dus dan kan jij je zéker er buiten houden. Ik bemoei me met jouw particulier leven ook niet.

— Mijn leven? vroeg Bouwer, verrast. Fouten hebben we allemaal, maar ik ben me niet bewust, dat ik me ten opzichte van de Beweging iets te verwijten heb. Ik heb nog nooit ook maar de geringste gedachte gehad, me ten koste van de gemeenschap te verrijken of van mijn positie misbruik te maken, tot eigen voordeel. En ik hoop sterk genoeg te blijven om, als de drang naar bezit in me mcht opkomen, me bijtijds terug te trekken. Ik voor mij heb het recht, iedereen in de oogen te zien.

Colter sloeg de oogen neer, voor den vasten blik van zijn leider. Dan, met een wenk op Mea, vroeg hij, op gedempten toon:

— Iédereen? Hellinga óók?

Bouwer keek ietwat log-verwonderd op, maar Mea joeg een rilling door het lijf. Ze sprong op en op Colter toe en schudde hem bij den schouder.

— Wat bedoel je daarmee? schreeuwde ze den verraste toe, op schellen toon. Wat heb je op Frits te zeggen? Nou moet je niet ineens weer terugkrabbelen.

— Ja, wat heeft Hellinga ermee te maken? vroeg Bouwer. Je hebt al genoeg voor je eigen portie te verantwoorden, zou ik zeggen.

— Je beweert iedereen in de oogen te kunnen zien en daar gaf ik je antwoord op. En jij was immers zoo'n voorstander van trouw, niet? Daarom noem ik alleen maar den naam Hellinga, om aan te toonen dat we àllemaal wel eens over de schreef gaan, de één zus, de ànder zoo.

— Zeg dan maar rechtuit, wàt je eigenlijk bedoelt.

— Wat nou? Het is toch zeker ook geen zuivere koffie, dat je met Mea dag en nacht door het land trekt, terwijl ze met Hellinga verloofd is. Voor mijn part zal het Jacob heeten, ik steek mijn neus nooit in een ander zijn zaken, maar als je me vraagt, is het in den haak? dan zeg ik, néé broer, dat is het nièt. Nou jij en dan ik.

Nog nooit had Willem Bouwer zich zóó verbluft gevoeld. Hij schudde het hoofd en stak een paar maal de hand op, als om Colter te beletten voort te gaan. En intusschen keek hij naar Mea, die fel bloosde en nog steeds Colters schouder vasthield, als verwachtte hij, dat zij een verklaring zou geven van de woorden, die hem onbegrijpelijk toeklonken.

— Frits Hellinga weet immers, dat Mea met mij op reis is, zei hij eindelijk, aarzelend.

— En weet ie àl het andere óók, die droomer? vroeg Colter, op zijn ouden spottoon. Laat jij dien schouder maar los, meisje. Ik dacht dat je sliep, anders had ik wel mijn mond gehouden. Tegen jóu heb ik niets. Maar wat moet die hokus pokus ook, met die gesloten deur?

Mea's kleur zakte heelemaal weg. Ze liet hem los, keek hem aan, met wijd-open oogen.

— Je weet niet waar je over spreekt, anders zou je zéker wel gezwegen hebben, zei ze minachtend.

— Zooveel weet ik wèl, dat jij met Hellinga verloofd bent.

— Maar wat heeft dat met je smoes over trouw uit te staan, vroeg Bouwer, korzelig. Ga jij maar weer op den divan liggen en doe net of je niet hoort, wat die gek zegt.

Zelf bleef hij met de handen in de zakken voor Colter staan.

Deze grijsde genoeglijk.

— Misschien druk ik me, naar jullie zin, wel wat àl te burgerlijk

uit, zei hij. Maar hoè noem je het dan, als een getrouwde vrouw of een verloofd meisje voortdurend met een ander . . . ?

— Dat lieg je! kreet Mea. Frits was nooit ècht mijn verloofde. Die verloving was maar schijn, om hem tegen dat zootje van het Partijbestuur te beschermen.

Nu haalde Colter minachtend de schouders op, maar Bouwer liet zwaar de hand op één vallen. Colter bukte zich noodgedwongen en richtte zich niet zonder moeite weer op.

— Mea heeft gelijk, zei de leider dan, ietwat ongerust. Ze kàn Frits niet ontrouw zijn geweest, want hun verloving was niets dan een parade, een komedie.

Colter maakte zich vrij van Bouwers zware hand en stapte toen, met aanmatigend gebaar, de kamer door, alsof hij zich heelemaal meester van het terrein voelde.

— De vraag is, of die verloving voor Frits óók maar een parade en een komedie is, zei hij dan, half ironisch, half in ernst. Daar is hij heelemaal niet de persoon naar, zoover ik hem ken. Zou je nu maar niet weer den sleutel in het slot steken? viel hij dan opeens luider uit. Déze komedie heeft mij al lang genoeg geduurd. Ik ga naar Amsterdam, een klacht tegen je indienen bij het Verbondsbestuur.

Bij dit dreigement vond Brouwer zijn glimlach terug. Hij bukte zich, raapte de sigaar, die Colter al weer had laten vallen, op en gaf hem die in de hand. Dan ontsloot hij de deur.

Colter smet hem de sigaar na.

Hou dien stinkstok voor je! riep hij, geërgerd.

— Beleedig de sigaren van het Proletariaat niet, zei Bouwer. Wát voor klacht wou je tegen me indienen?

— Tegen den machtswaan, die uit je heele houding spreekt. Je optreden is er een staaltje van, hoe je houding tegenover het Proletariaat zal zijn, als we den verkiezingsstrijd winnen.

Hij smet de deur open.

En als je ooit weer een aanvechting krijgt, om een preek te houden over trouw en andere deugden, kijk dan éérst in den spiegel. Dat heeft altijd zijn nut. Aju!

— Stop! riep Bouwer. Bedenk je wel, vóór je in Amsterdam allerlei praatjes tegen me gaat uitkramen. Het Proletariaat is daar niets op gesteld. En in het Verbond is er niemand anders baas, dan ik.

— Goed dat ik het uit je èigen mond hoor, antwoordde Colter, hoonend. Het Proletariaat heeft anders geen bazen nodig.

— Als vanavond de kranten uitkomen, ben je al voor de heele beweging gediskwalificeerd; hou daar rekening mee. En, als het gaat tussen jou en mij, ben ik er niet bang voor, aan wien zelfs je èigen bond de voorkeur geeft.

Colter verbleekte, beet zich van ergernis op de lip. Dan trok een roode gloed over zijn gezicht.

— Vijandschap, dus? Best, dan moet het maar hard tegen hard. Maar tegen jou, staat de heele Partij achter me.

— Je vergist je, je bedoelt den kapitalist Breebaart. En, zelfs hij niet. Van deze week nog worden drie directeuren van gemeentebedrijven gearresteerd, wegens knoeierijen met leveranties. Beeld je maar niet in, dat de Dikke jou de hand boven het hoofd zal houden, als het er om gaat, zijn eigen burgerlijk fatsoen te redden. En nou opgehoepeld naar Amsterdam.

Colter had zwijgend naar hem geluisterd. Nu strekte hij dreigend de hand uit.

— Als het onweert, kan de bliksem op verschillende plaatsen tegelijk inslaan, vergeet dat niet. Morgen spreek ik Hellinga.

Woedend sloeg hij de deur achter zich toe.

Mea, op den divan gezeten, keek hem met half-versuften blik na.

— Hij gaat Frits tegen ons opstoken, mompelde ze. Wat moeten we doen, Willem?

De leider liep met groote stappen de kamer door, bleef voor haar staan. Hij tilde haar kin op.

— Aan zijn geknoei heb ik maling, meisje. Maar wát me hindert, is de vraag of hij de waarheid gesproken heeft. Mea, vind jij óók, dat we gemeen hebben gehandeld, tegenover Frits?

Zijn groote blauwe oogen staarden vragend, als bij een kind, op haar gezicht. Hij had destijds haar liefde aanvaard, zooals zij die gegeven had, zonder overweging, zonder om zich te zien. Hij had van haar gehouden, omdat ze lief was en ze hem een anderen kant van het leven had doen zien, dan hij ooit bij zijn vrouw gekend had. En onder den invloed van haar kameraadschap, haar gezelschap, had hij zijn werklust voelen toenemen, zijn kijk op de dingen voelen verscherpen. Daarom vooral had hij hun verhouding als iets vanzelfsprekends beschouwd. Nu, onder den indruk van wat Colter had gezegd, drong voor het eerst tot hem door, dat hun verhouding er niét slechts een was tusschen *hem* en *haar*. Als zijn vrouw hem dan ook al geheel vrij liet, was er toch ook nog een *andere* man, Mea's verloofde. En die man was nog wel een vriend van hem.

— Van Frits hou ik niet en van jou wèl, antwoordde Mea.

Ze streelde haar armen om zijn hals en drukte zijn hoofd tegen zich aan. Hij maakte zich zachtjes uit haar omarming los.

— 't Is een beroerde geschiedenis, mompelde hij. Misschien hadden we er nooit mee mogen beginnen. Ik geloof dat het maar het beste is, dat je zoo gauw mogelijk naar Amsterdam gaat.

— Alleen? vroeg ze, verschrikt. En jij dan?

— Ik ga voorloopig nog niet terug. Dat gesprek met Halbertsma heeft me een heel nieuw denkbeeld ingegeven. Als ik het verstandig inpik, is er heel wat te winnen. En nu het toch hard tegen hard zal gaan, kan ik beter het éérst zèlf toeslaan, dan het de anderen over te laten.

— Ik ga toch niet alleen, zei ze koppig. Ik wil Frits niet zien, voor jij hem gezegd hebt, dat die verloving voor goed uit moet zijn. En ik laat jou toch niet alleen hier. Dat wil ik niet en dat doe ik niet. Nu weet je het.

Willem schudde het hoofd, dacht alweer aan zijn plannen. Hij drong niet verder op haar vertrek aan.

Dien avond sprak hij in Groningen en de volgende avond in Leeuwarden. Op beide vergaderingen stelde hij zich positief tegenover de Partij. Hij viel haar zeer scherp aan, op grond van de corrupties, die zij veroorzaakte en den machtswaan van haar leiders.

In de groote bladen werden zijn redevoeringen bijna volledig weergegeven. Vooraanstaande, vrijzinnige publicisten noemden ze frisch van klank en onbekrompen vrij van geest. Een Haagsch blad met fascistische tendenzen duidde Bouwer aan als de "coming man", waarop het partijblad in een hoofdartikel verklaarde, dat hij een „verrader" was.

Bouwer reisde, vergezeld van Mea en soms ook van Koch, de Noordelijke Provinciën door en sprak in bijna alle plaatsen, waar ook Colter propaganda had gemaakt. En waar hij kwam, zocht hij contact met intellectueelen en andere vooraanstaanden in burgerlijke kringen, waardoor allengs meer niet-proletariërs zijn zalen vulden. In Gelderland en Overijsel ging hij er eindelijk toe over, de bureaux der voornaamste vrijzinnige en katholieke dagbladen te bezoeken. Hij gaf een kort overzicht van zijn voorloopig program en schreef zelfs eenige korte artikelen, tegen het bekrompen streven van de Partij.

Zijn actie werd een gewichtig onderwerp van behandeling en polemieken, voor de groote pers. Een Amsterdamsch liberaal blad stuurde hem een speciaal verslaggever en deze bleef in zijn nabijheid en bezocht al zijn vergaderingen. Nu het partijblad volkomen tegen hem stelling had genomen, nam Bouwer den jongen journalist in vertrouwen, en publiceerde hij door diens bemiddeling, wat hij het groote publiek wilde doen weten. Het groote, liberale blad, dat een kentering in de Arbeidersbeweging voorzag en Bouwers optreden als een wedergeboorte van het gezond verstand beschouwde, gaf hem gaarne voldoende ruimte, om zijn meening ten opzichte van de Partij uiteen te zetten.

Hellinga zond hem elken dag een beknopt rapport van de werkzaamheden van het Bureau en telegrafeerde soms, als het een spoedeischend geval betrof. Bouwer wist dat de machines voor de drukkerij waren gekocht en de verbouwing van het nieuwe gebouw in vollen gang was.

Nu het voor het publiek duidelijk werd, dat er een nieuw dagblad zou komen, boden steeds meer journalisten en intellectueelen hun medewerking aan. Om de paar dagen zond Suze hem een lijstje namen toe. Te midden der drukte van vergaderen, artikelen dicteeren en confereeren, vond hij nog tijd, over enkelen der journalisten die zich aanboden te spreken met intellectueelen, met welke hij in aanraking kwam. Uit die gesprekken bleek hem, dat het Partijbestuur, door zijn benepen, dogmatisch drijven, zeer veel goede publicisten van de arbeiders had vervreemd. Bovendien leerde hij inzien, dat de redactie van het partijblad, uit domheid en stijfhoofdigheid, belangrijke onderwerpen en vraagstukken stelselmatig uit de krant had geweerd en over andere weer had laten schrijven door lieden, die er niet in het minst toe aangewezen waren. Zijn ervaringen liet hij door den jongen journalist in leesbaren stijl opschrijven en door dezen in het dagblad plaatsen. De redactie van het partijblad antwoordde op die artikelen met beleedigingen en insinuaties, waar zelfs de eenvoudige arbeiders, op Bouwers vergaderingen, niets over te spreken waren.

Weken waren nu al verlopen, sinds hij zoo plotseling Amsterdam verlaten had. En het gesprek met Colter was, door het vele wat hij er na had meegemaakt, vrijwel vervaagd, in zijn brein. Echter, hoewel hij er niet met Mea over sprak, dacht hij er nu en dan aan, dat hij Hellinga weer spoedig ontmoeten zou, en, vond hij dat een corvee, die hij liefst zoo lang mogelijk uitstelde. Als Colter toch zijn dreigement had verwezenlijkt en Frits zijn kijk op die verloving kenbaar gemaakt, dan was het niet uitgesloten, dat deze thans zeer onvriendschappelijke gedachten ten opzichte van zijn leider koesterde.

Nu hij zich als het ware onder had gedompeld in bezigheden, was hij nog maar weinig in Mea's gezelschap. Soms vertoefden ze zelfs in verschillende plaatsen, als hij vooruitreisde, om te spreken en zij achterbleef, om post af te wachten en te beantwoorden. En de meeste keeren, als ze tezamen waren, besprak hij veel minder dan gewoonlijk met haar, en dan nog slechts zakelijke aangelegenheden. Hij scheen haar nog slechts en uitsluitend als zijn secretaresse te zien.

Mea meende dat hij haar alleen meed, om wat Colter had gezegd en voelde een fellen haat tegen dezen in zich ontluiken. Voor Hellinga begon ze iets als afkeer te voelen, uit wraak, omdat de gedachte aan hem, Bouwer deed verwijderen van haar. Vele mannen hadden reeds beweerd haar lief te hebben en méér nog hadden getoond dat ze haar mooi en begeerlijk vonden. Dat iemand die eenmaal van haar gehouden had, dat ééns niet meer zou doen, zonder een voor haar in het oog loopende omstandigheid, achtte ze volstrekt uitgesloten. Het eindigen van een verhouding tusschen een man en een vrouw, was in haar gedachten alleen mogelijk, als een van beiden een groote liefde voor een

ander opvatte. En daar Willem, zoo ver zij kon nagaan, niet alleen geen amourette aan de hand had, maar zelfs iederen omgang, die niet in direct verband met zijn plannen stond, met vrouwen vermeed, was ze er zeker van, dat hij nog van haar hield, en van haar alléén. Ze hield zich voor, dat hij zich Colters hatelijkheden sterker had aangetrokken, dan hij tegenover haar bekennen wou en dat versterkte haar haat tegen den gewezen bakker, dien ze vroeger zoo aardig vond. En ook veronderstellend, dat hij zijn liefde voor haar onderdrukte, uit vriendschapsgevoelens jegens Hellinga, verzinde zij steeds meer redenen, om aan dezen een even grooten hekel te krijgen, als aan den ander. Ze kreeg steeds grooter spijt, over haar verloving en verweet zichzelf ziekelijke zwakheid, omdat zij die slechts uit goedaardig medelijden met den droomer was aangegaan.

Echter schreef ze hem nu en dan een kort briefje, voornamelijk om te vernemen of Colter al gebabbeld had, of, dat hij uit zichzelf tot inzicht was gekomen. En hij schreef geregeld terug, hoewel niet uitvoeriger of minder zakelijk, dan zij aan hem. Doch dat verwonderde haar niet. Ze had hem nooit als romantischen geliefde gezien en daar ze heel haar gevoel op Bouwer had geconcentreerd, zou een toon van teederheid of aanhankelijkheid haar eerder hebben gehinderd.

Toen, tegen oudejaarsavond, onder den indruk van haar jeugdherinneringen, schreef ze hem, evenals aan haar moeder, een hartelijken brief, met vele lieve wenschen er in. Tegen haar verwachting, zond hij haar niet eveneens een en zelfs geen bericht van ontvangst. Vooral na de Nieuwjaarsrede van Bouwer, had ze gehoopt een vriendelijken brief van Frits te ontvangen, waarop ze had kunnen antwoorden met een schrijven, dat den toestand verduidelijkte, zonder hem te grieven. Bouwer had gesproken op een terrein in de mijnstreek, over Gemeenschapszin contra Partijpolitiek en een groot gemengd publiek had hem geestdriftig toegejuicht, alsof hij een heusche profeet was. Maar, nu hij haar niets schreef, kon ze niet in dien zin antwoorden.

Willem reisde weer met haar naar Arnhem, waar zij moest blijven terwille van de post, die verwacht werd en om als tusschenpersoon te dienen, voor de propagandisten, in plaats van hem. Hijzelf ging met den eerstvolgenden trein naar Berlijn.

Ze telegrafeerde haar nieuw adres naar Amsterdam en dra kwam, als gewoonlijk, een stroom van poststukken binnen. Er waren bladen bij, met vleierende verslagen van Bouwers Nieuwjaarsrede en exemplaren van het partijblad, waarin hij heftig aangevallen werd. Ook kwamen brieven van Verbonds- en andere bestuurders, waarin gezinspeeld werd op een scheuring in het Verbond. Een, door de geheele Arbeidersbeweging geacht, partijbestuurder, schreef Bouwer als vriend en socialist, dat hij tot inzicht moest komen en een verzoening tot stand brengen, tusschen

Verbond en Partij. In dien zin schreven er nog meer en daar buiten kwam met elke bestelling nieuwe post aan. Echter, géén brief, géén *letter* zelfs, van Frits. De dagelijksche rapporten van het Bureau waren alle door Suze onderteekend.

Met een paar dagen verkeerde haar verbazing in onrust. Dat plotseling zwijgen van Hellinga prikkelde haar en nog wel te meer, waar dat juist *nu* plaats vond. Voor het eerst sinds maanden, namelijk, maakte Bouwer een reis zonder haar en zag ze hem eenige dagen achtereen niet. Ze schreef Suze een briefje, naar haar woning, zinspeelde daarin, in voorzichtige termen, op de ruzie met Colter en vroeg haar of er iets met Frits gaande was. Toen ze anderhalven dag later daar nog geen antwoord op had en Bouwer haar telegrafisch zijn terugkomst meldde, kon ze zich niet bedwingen, Suze om antwoord te telegraferen. Ze had een plotselinge ingeving, alsof ze moest weten, wát de reden van Frits' zwijgen was, vóór Bouwer terug kwam.

Het, vooruit betaald, antwoord, ontving ze eenige uren na verzending van haar telegram.

Hellinga ziek; brief volgt.

Suze.

Ze haalde Bouwer met de auto van het station af. Ze zoende hem zenuwachtig en liet hem dan Suze's telegram lezen.

— Arme kerel, zei hij, eenvoudig. Bepaald een beetje kou gevat. Het zal wel een kleinigheid zijn, want we kunnen hem nog niet missen, voegde hij er, schertsend, aan toe.

Dan, verbaasd dat ze niet sprak, wendde hij zich tot haar.

Als je me nou? Huil je omdat de jongen verkouden is?

— Ik huil niet, ik ben bang, zei ze, zich dicht tegen hem aandringend.

Een vrachtwagen, uit een dwarsstraat komend, noodzaakte hem te stoppen. Hij liet het wiel los en greep haar hand. Haar ernstige toon trof hem. Zoo had hij haar nog maar zelden hooren spreken.

— Bang? vroeg hij, niettemin een beetje minachtend, jij bang?

— Eigenlijk ben ik nog méér ongerust. Ik weet het zelf niet.

— Ik weet het al, heimwee, schertste hij. Hij reed weer verder. Dan maar opgemarcheerd, naar huis, meisje, zei hij, met vriendelijken drang.

— Gaan we samen?

— Onmogelijk. Als ik eenmaal in Amsterdam ben, kom ik er de eerste week niet weer uit en ik moet vooraf nog Hoekstra en Wieler spreken. Men kàn niet alles schriftelijk doen. Ga maar vooruit.

— Nee, met joù, of heelemaal niet. Ik ben bang, heusch, ik ben bang.

— Bang, groote meid, mopperde hij, onder het uithalen voor een kinderwagen. Voor wiën en voor wàt?

— Wist ik het zelf maar. Ik heb een angstig voorgevoel. Dat kàn toch.

Hij haalde ongeduldig de schouders op, zweeg het verdere van den tocht. In het hotel bestelde hij direct wat te eten.

— Nu al? vroeg ze. Het is pas een uur of vier.

— Ik heb honger en over een uur ga ik naar Tilburg. Hoekstra wacht me, in het Volksgebouw. We hebben een conferentie met een katholieken bond.

— Dan zal ik maar vast mijn boeltje in den wagen leggen. Moet je de post nog inzien.

— Ja graag. Leg alles een beetje op volgorde, de rapporten boven op. Dan mag jij op den weg chauffeeën, terwijl ik lees; misschien knap je er een beetje van op. Maar telegrafeer eerst naar Amsterdam, dat ze spoedzaken naar Tilburg seinen. Je kan nooit weten.

Mea knikte lusteloos en ging. Er werd voor Bouwer een kouden maaltijd opgediend en hij at met smaak. Na een half uur zocht hij Mea in haar kamer op.

— Ik ben met alles klaar, zei ze, zenuwachtig. Laten we nu maar meteen vertrekken.

— Opeens zoo haastig, Mooie Mea? schertste hij.

— Ja, laten we gaan. Je weet dat ik me ongerust voel. Hoe gauwer we daar zijn, des te eerder kunnen we naar Amsterdam.

Getroffen door haar zachte stem, sprak hij niet meer tegen. Ze zag bleek, had lijdenskringen onder de oogen, bemerkte hij nu. Om haar zoo veel mogelijk tegemoet te komen, maakte hij zich per telefoon van een samenkomst af, die hij vooraf had willen waarnemen en zette zich aan het stuurwiel.

Laat in den avond kwamen ze in Tilburg aan. In de straat van het Volksgebouw was drukker toeloop van menschen dan gewoonlijk, bemerkte hij. Voor het bureau van een plaatselijk blad hingen bulletins en een krantenjongen schreeuwde zijn nieuws uit, dat blijkbaar indruk maakte, op het publiek.

— Versta jij hem, Mea? Wacht, ik koop er een.

Hij minderde vaart, hield in en luisterde opmerkzaam.

Extra Tijding! Zelfmoord van een arbeidersleider! Leest . . .

Hij rilde, maakte een beweging. De wagen schoot voort, tusschen de haastig opzij-vluchtende menschen door.

De waard van het Volksgebouw kwam hem aan de deur tegemoet, een telegram in de hand.

— Een spoed-telegram, Bouwer, een uur geleden gekomen, zei hij. Willem scheurde het open. Mea keek er naar, gaf een gil.

— Frits is het!

Bouwer las .

Hellinga plotseling overleden. Je terugkomst noodzakelijk.

Branders.

— Mijnheer Hellinga had me weggestuurd, met een brief die dadelijk gepost moest worden, zei de oude weduwe bevend, tegen den politie-agent, die in haar woning op haar wachtte.

Frits Hellinga had een kamer van haar in huur, met ontbijt. Zijn andere maaltijden gebruikte hij gewoonlijk buitenshuis. Hij sprak weinig, maar last had ze ook maar weinig van hem gehad, vertelde ze. En nu ineens dit. Dat had ze nooit van hem gedacht.

Een buurvrouw had het schot gehoord en daarna een val. Ze was de straat opgestoven en had den eersten agent dien ze zag meegenomen. Deze was de woning binnen gegaan en had Hellinga op den vloer van zijn kamer zien liggen. Hij bloedde uit een klein gaatje, aan zijn slaap; naast hem lag een revolver. Dit vertelde hij de oude vrouw, die al maar het hoofd schudde. De buurvrouw zei haar, dat haar zoontje meteen was weggehold, om een dokter te halen.

— Kom even binnen mensch, zei ze medelijdend, helpen kan je toch niet en het zal toch wel te laat zijn.

Ze duwde de oude vrouw haar kamer binnen.

Drink een glas water, of zal ik even een bakkie koffie zetten? Maak je maar niet overstuur, want het was z'n eigen wil. En ziek was hij óók al, niet?

— Ziek en nièt ziek, antwoordde de weduwe. Hij bleef al een dag of zes thuis, maar ik mocht geen dokter halen. En véél had dat toch niet gegeven, want hij bleef geen een dag te bed. Niets dan opstaan en schrijven of heen en weer loopen. Daarom dacht ik ook, misschien ben je niet eens ziek, maar wel rilde ie over ze heele lijf, bij zijn petroleumkacheltje. Als ie in zijn bed was gebleven, was d'r misschien niets met 'm gebeurd. Wat moet ik nu beginnen? Als de politie mij maar niet de schuld geeft; ik ben maar weduwe.

— Mensch, je was immers geeneens thuis, toen ie zich verdeed. Hoe kàn je er dan de schuld van krijgen? Heeft ie heelemaal geen familie?

De dokter kwam, constateerde den dood. De buurvrouw raadde de hospita aan, naar het kantoor te telefoneeren, waar haar huurder in betrekking was, om te vernemen waar zijn familie woonde. Ze stuurde

haar zoontje mee, daar de weduwe niet wist om te gaan met de telefoon.

Suze kon uit het kind niet wijs. Ze riep Max, die Hellinga verving, sedert hij ziek was.

— Er is bepaald iets gaande, met Frits, zei ze, op ongerusten toon. Een kind vraagt, waar zijn familie woont. Kun jij niet even naar zijn kamer gaan?

Hij keek haar aan, fronste de wenkbrauwen. Suze had hem niets gezegd, van Kaufmanns onverwacht bezoek en zijn gesprek met Hellinga, maar toch had een enkel woord, dat deze zich had laten ontvallen, hem eenigszins op de hoogte gebracht. Echter had hij jegens Frits niet laten merken, dat hij iets begreep; zijn huwelijk had hem in het algemeen stroever gemaakt en meer in zichzelf gekeerd. Hij ontweek zelfs vertrouwelijke mededeelingen van anderen, om niet in de verleiding te raken, over eigen omstandigheden te praten.

Gertrud was, sinds ze getrouwd waren, nog onhartelijker en brutaler jegens hem, dan er voor. Ook was haar aanvankelijke tevredenheid met haar kamer geheel verdwenen, nu ze er tezamen woonden. Bijna dagelijks verweet ze hem dat hij geen vrouw wist te waardeeren, wijl hij haar geen behoorlijke woning had verschaft. Zij was niet bestemd, zei ze dan, op een armoedige kamer een leven van ontbering te leiden, daar was ze veel te jong en te mooi voor. En hoewel hij haar gaf wat ze maar verlangen kon en zijn eigen kleine uitgaven beperkte, om te sparen voor een huisboedel, klaagde ze elken dag dat hij het geld weg maakte en haar geen mooie kleeren gunde. Dikwijls zette ze, bij avond, de deur van hun kamer open en schreeuwde dan dat hij zich maar met een oude, leelijke vrouw behelpen moest, als hij zelfs niet de geringste afleiding bekostigen kon. Reeds meer dan eens had ze gedreigd haar eigen weg te gaan, als hij niet maakte dat zij nèt zoo voor den dag kon komen en nèt zooveel genieten mocht als de vrouw van Bogaerts en haar vriendinnen.

Menigmaal was Suze, tegen haar zin, bij zoo'n scène tegenwoordig, doch ze paste wel op, zich er ook maar met een enkel woord mee te bemoeien. Niet alleen wilde ze Gertrud geen aanleiding geven tot het zeggen, dat ze Max gelijk gaf, maar ook hielden de onaangenaamheden in haar eigen woning, haar te zeer bezig. Sinds vader namelijk alleen een aardappelschuit gelost had, was hij bijna onverdragelijk van verwaandheid en de vrede, in het gezin der Van Seventers, verdwenen. Alleen op het Bureau, waar ze sinds Hellinga's ziekte veel met Max tezamen was, sprak ze wel 'n enkel keer met hem, over hun beider huiselijke zorgen en onaangenaamheden. Doch in hun gesprekken hadden ze het, tot nog toe, altijd vermeden, te zinspelen op Mea's dubbele verhouding, welke, zooals zij beiden wisten, het onderwerp uitmaakte van veel gebabbel, in de Partij en het Verbond.

Max ging dadelijk heen en werd bij Hellinga toegelaten, daar hij zei een vriend en collega te zijn. Stom van ontroering staarde hij op het bleek gelaat van den jongen man, die, om zijn oprechtheid en de onwankelbaarheid van zijn principes, zooveel tegenwerking had getroffen, niet het minst bij hen, die hem het meest hadden moeten waardeeren. Hoe weinig hij Frits gekend had, wist hij toch wel, dat deze altijd gepoogd had, goed en nuttig te zijn, zonder te streven naar zelfverheffing, zonder zijn persoonlijk belang voorop te stellen.

Mannen van den gemeentelijken dienst hadden hem op bed gelegd en zijn gelaat afgewasschen. Max zag nog bloed vloeien uit het kleine gaatje, waardoor het leven van Frits ontsnapt was. Een dunne kogel, door dit kleine gaatje zijn hersenen binnen gedrongen, was voldoende geweest, om van een intelligent, voor de Menschheid warm voelend, wezen, een koud, bewegenloos stoffelijk iets te maken.

Door dat kleine gaatje, was zijn leven verdwenen. En waarom? Suze wist het, hij wist het ook, iedereen in de Partij en het Verbond, die hem kende, wist iets af, van zijn tragedie. Mea, die zich met hem verloofd had, zonder, naar het bleek, iets om hem te geven, bedroog hem met Bouwer. Met Bouwer, nog wel, den leider wien niemand, die hem leerde kennen, zijn genegenheid onthouden kon.

Max dacht opeens aan Landauer. Ook die had zich gedood, zich ten pletter laten vallen, uit liefde voor Olga, of uit smart om haar vreeselijk eind. Hij was toen bijna in zijn onmiddellijke nabijheid geweest en nu stond hij wéér aan het bed van een droomer. Want droomers waren het allen, àllen die om zoo'n reden . . .

Hij schrok van eigen gedachtengang. En hij dan, hij zelf? Hoe ernstig, hoe dringend had Coen hem niet gewaarschuwd, en toch had hij Gertrud meegenomen, naar Holland, toch had hij haar getrouwd. En dat nog wel, niettegenstaande hij aan heel haar gedrag had kunnen merken, hoe weinig Gertrud om hem gaf. Wat zou Coen er wel van zeggen, als hij hem plotseling opzocht? En Mary? Misschien wisten ze het trouwens al. Maar, was het eigenlijk wel zijn eigen schuld? Hadden de omstandigheden hem niet dat huwelijk, die vrouw opgedrongen? Het Lot, dat den mensch was toegewezen, moest wel onveranderlijk en onontkoombaar zijn. Dat zag hij nu ook weer aan Hellinga, arme kerel.

Hij ging naar het Bureau terug, om het adres van zijn familie op te zoeken. In de archieven van het Verbond stond alles over allen opgeteekend.

Hoewel hij haar met korten groet voorbij liep, ging Suze hem dadelijk achterna, in het hoofdkantoor.

— Was het . . . ? vroeg ze, met gesmoorde stem.

Hij knikte, stug, zwijgend.

Ze liep ruggelings terug, knippend met de oogen. Dan beefde ze, brak ineens in huilen los. Ze ging zitten, bukte het hoofd.

Max voelde de tranen in zijn oogen dringen, nu zij zich niet vermennen kon. Maar hij kneep zijn vuisten dicht, wou sterk zijn. Zoolang Bouwer afwezig was, had hij diens taak waar te nemen. Hij mocht zich niet overgeven aan zijn verdriet om den dood van één, nu een groote massa levenden recht op hem had.

Apart van andere poststukken lag een telegram van Bouwer en een dichtgelakte brief, die voor hem bestemd was. Max kende het handschrift; van Hellinga. Hij borg den brief in een la en stak den sleutel in zijn zak. Toen zocht hij naar het adres van Hellinga's familie.

Hij blikte naar Suze. Ze zat daar nog, het lichaam doorschokt van snikken. Zacht op haar toe loopend, streelde hij haar haren.

— Zal ik moeder Kooymans . . . ? vroeg hij aarzelend.

Op haar heftig hoofdschudden onderbrak hij.

— Bouwer . . . moet het weten, zei ze. Tilburg . . . Volksgebouw . . .

Hij liep naar haar kantoor, gaf telefonisch twee telegrammen op. Een voor Hellinga's oudsten broer in Den Haag en een voor Bouwer.

De tijding van Hellinga's zelfmoord verbreidde zich snel door de stad. Arbeiders en Partijgenooten, die er iets van opvingen, op straat of in de trams, belden het Verbondsbureau of het Partijdagblad op, om te informeren of het praatje waarheid inhield.

Kaufmann was met Wendelaer in gesprek, op diens kantoor, toen Bogaerts plots binnen kwam, met de tijding. De propagandist voelde een schok door zich gaan. Als een bliksemfilm doorleefde hij opnieuw zijn gesprek met Hellinga; wéér greep de smart, die den jongen man, toen hij hem aangaande Mea inlichtte, overweldigde, diep in zijn gemoed. Wroeging beet fel in hem; hij wist, hij was medeschuldig aan dit vreeselijk einde, zoo hij al niet Hellinga's moordenaar was. Hij toch had, koelbloedig, het waas van romantiek, dat de oogen van dien droomer benevelde, verscheurd en hem de wreede werkelijkheid doen zien.

Wendelaer en Bogaerts, spoedig bevangen van hun betere gevoelens, bukten verslagen het hoofd, zeiden zacht woorden, die hun medelijden uitdrukten. Wendelaer zag in Hellinga zichzelf, twintig jaar geleden, en in Bob hilde de vrees, dat hij ook eens in de verzoeking kon komen, te doen als deze, indien Elly haar koelen toon bleef handhaven, jegens hem.

Zoo aan zichzelf overgelaten, gelukte het Kaufmann zonder moeite zijn ontroering te onderdrukken. Maar de gedachte dat hij in zeker opzicht schuldig was aan den dood van den jongen idealist, liet zich niet verdringen, uit zijn brein.

Bob Bogaerts ging met tranen in de oogen de kamer uit. Dat hinderde hem. Welke reden had *hij*, om te grienen? Hellinga had zijn plaats ingenomen, aan het Verbond; niemand verwachtte dus dat hij zich diens krankzinnigen streek zou aantrekken. Integendeel, zou Hellinga daar alle redenen toe hebben gehad, als Bogaerts zich van kant had gemaakt. Maar dat deed hij niet, de smuigerd, dacht Kaufmann, niet zonder wrevel. Zeker bang dat een ander aardigheid zou krijgen in zijn mooie, jonge vrouw.

— Dat is een gevoelige slag, voor Bouwer, merkte hij aan.

Wendelaer keek op, een trek van pijnlijke verwondering om den mond.

— Wat kan mij Bouwer schelen, antwoordde hij. Voor dien armen Frits zelf, vind ik het ontzettend. Bouwer zal wel een anderen secretaris vinden. Aan Frits moet ik denken, zoo eenvoudig, zoo nobel, zoo heel anders dan de meesten. Ik kende hem al zoo lang, al gingen we weinig met hem om. Ik was de eenige die tegen die waanzinnige verdenking jegens hem opkwam, ik heb hem altijd vertrouwd. Hij was een van onze weinige, echte idealisten, al liep hij er niet zoo mee te koop. De besten gaan heen en wie krijgen we er voor terug? Geestelijk uitvaagsel, van het soort als Van der Voorde....

— Je hebt gelijk, 't is vreeselijk jammer, maar nu het eenmaal gebeurd is, zal Bouwer er genoeg narigheid om krijgen. De heele wereld weet immers....

De deur werd opengestooten. Colter stormde naar binnen, het gelaat beschaduwd van schrik en vrees.

— Je hebt het gehoord Wendelaer en het is *mijn* schuld.. Ik heb hem vermoord! kreet hij, als uitzinnig. Iedereen wist het en alleen *ik* kon mijn mond niet houden.

Hij greep een stoel beet, viel er in. Maar hij was te opgewonden om te blijven zitten. Als door een automaat bewogen, sprong hij weer op. Nu eerst ontwaarde hij Kaufmann.

Jij óók hier? schreeuwde hij. Jij hebt zeker óók wroeging, jij hebt er ook schuld aan, jij méér dan ik. Als ik een boef ben, dan ben jij een ploert. Ja, ja, dat zijn we, dat zijn we! jammerde hij. Ik heb hem den doodsteek gegeven, had ik maar niets gezegd, niets....

— Stil toch! riep Wendelaer, geschrokken. Drink eens, kalmeer je toch.

Hij schonk hem een glas water in. Colter dronk een slok, liet toen het glas uit zijn bevende hand vallen.

— Ik was verleden week bij hem.... om hem tegen Bouwer op te stoken. Om dat geval met Mea. En toen.... zei hij.... hij bedankte me.... maar Kaufmann.... jij.... had hem volkomen ingelicht. Dat zei hij en toen keek hij.... me zoo raar aan.... Straks begreep ik....

dat pas. Jij . . . en ik . . . wij samen . . . hebben hem . . . vermoord.

— En dat is al een week geleden? vroeg Wendelaer, verbaasd. Kom, je beeldt je wat in. Wat heeft dat gesprek nu met zijn dood te maken?

— Een heele boel . . . alles. Ik ben er weer geweest, kom er net vandaan. Zijn hospita zei, dat hij al een dag of zes te ziek was om te werken. Dat is dus . . . sinds ik hem gesproken had.

Een aantal mannen kwam tegelijk binnen. Sauerman en andere redacteuren, Jacob Goudeket en nog eenige gemeenteraadsleden. Toen Colter opnieuw zichzelf beschuldigde, drong Sauerman er op aan, dat hij verder over die kwestie zwijgen zou. Wat ook de strekking van zijn gesprek met Hellinga was geweest, het kon onmogelijk eenig verband hebben met diens daad van dezen dag, zei hij. Bovendien was Hellinga ambtenaar aan het Verbond. Als iets of iemand zich daarom zijn zelfmoord moest aantrekken, dan was dat het Verbond of Bouwer. De Partij stond er absoluut buiten.

Kaufmann knikte instemmend en stak geestdriftig den vinger op, als viel hem een uitstekende gedachte in.

— Dat zie je heel goed in, zei hij. Dàt is het standpunt dat wij in dit geval hebben in te nemen en dat moeten we meteen naar voren brengen. Vanavond spreek ik toch voor Afdeeling Acht; dan kan ik nog net een zinnetje over die kwestie in mijn rede voegen. Dan laat ik het publiek opstaan, dat slaat altijd in. Als we de zaak met overleg aanpakken, zit er prachtig propagandamateriaal in.

Sauerman, hoewel eerst met verwondering naar hem luisterend, knikte dra instemmend. Colter en Goudeket protesteerden verontwaardigd. Wendelaer schudde ongerust het hoofd.

— Hij ook al, nà Colter, mompelde hij. Hij is te veel onder den indruk, het slaat hem naar het hoofd. Ga naar huis, probeer er niet aan te denken. Het eenige wat we voor Hellinga kunnen doen, is immers er eerbiedig over te zwijgen. Hoe krijg je het in je hoofd, zoo'n ontzettend geval als propaganda tegen het Kapitalisme aan te wenden?

Hij legde de hand op Kaufmanns schouder, maar deze weerde hem rustig af.

— Maak je om mij maar niet overstuur, zei hij, ironisch. Heb ik één woord gesproken over Kapitalisme? Ik bedoel propaganda tegen Bouwer en zijn idiote actie. Hij geeft ons immers in een half jaar méér te doen, dan het Kapitalisme in een eeuw.

Sauerman knikte nog eens, bij wijze van instemming en ging toen naar zijn bureau. Hij droeg Van der Voorde op, zoo spoedig mogelijk portretten in handen te krijgen van Hellinga, Bouwer en Mea. Toen schreef hij haastig een hoofdartikel, over het geval. Dit kwam wel te laat voor de post-editie, maar in de stads-uitgave kon het nog de plaats van een andere bijdrage innemen.

In dit artikel legde hij al den haat, die in hem leefde, tegen Bouwer en zijn actie. Hij noemde hem een gevoel- en gewetenloos autocraat, onder wiens heerschappij dergelijke, vreeselijke, excessen niet te vermijden waren en wekte de arbeiders op, zich los te maken van zulke leiders.

De treurrede van Kaufmann was van den zelfden geest, doch nog scherper en hatelijker van inhoud. Hij noemde Bouwer een Nero, een Caligula en een mannelijke Messalina en zinspeelde op een abnormalen, noodlottigen invloed, dien hij op zijn volgelingen zou uitoefenen. Hij riep zijn hoorders hartstochtelijk toe, aan dat streven paal en perk te stellen en vooral bij de Verkiezingen te kennen te geven, dat het Proletariaat niet gesteld was op mannen als Bouwer. De vergadering nam, op zijn voorstel, een motie van minachting aan, tegen Bouwer.

Sauermans artikel werd echter door de groote bladen op zeer voorzichtige wijze geciteerd, zonder dat den naam Bouwer werd genoemd. En wèl werd de rede van Kaufmann vrij volledig opgenomen, maar met uitsluiting van de hekelende woorden en zinspelingen op den leider van het Verbond. Daarentegen werd in de artikelen, die sommige bladen naar aanleiding van Hellings zelfmoord schreven, met scherpe woorden gewezen op de gevolgen, die de socialistische propaganda nasleepen. Een hoogstaand vrijzinnig blad toonde vrijmoedig aan dat, als de redactie van het partijblad en Kaufmann al dorsten gewagen van uitwassen, vooral op gebied van huwelijk en gezinsleven, zij voor den oorsprong daarvan toch zeker niet ver hoefden te zoeken.

De meer beraden leden van het Partijbestuur keurden in de vergadering van den volgenden dag, Sauermans artikel en de rede van Kaufmann ten zeerste af. Averling zei diep getroffen te zijn door het gemis aan kieschheid, waarvan beide blijk gaven. En Breebaart betreurde nog meer het gebrek aan tact, dat de hoofdredacteur en Kaufmann hadden getoond, door de burgerlijke pers gelegenheid te geven, de Partij ernstige verwijten van moreelen aard te doen.

Om die fouten zoo spoedig mogelijk te herstellen, besloot het Partijbestuur, de begrafenis van Hellings geheel op zich te nemen. Onmiddellijk werd daarvan kennis gegeven aan den broer van den overledene. Deze berichtte echter per ommegaande dat hij de Partij verbood zich, in welk opzicht ook, met den uitvaart van zijn broer te bemoeien.

— Enfin, wat dan ook, het is en blijft een reuze-tegenvaller voor Bouwer! viel Kaufmann uit. En, al vitten jullie nog zoo op me, ik heb hem toch maar met mijn rede menige bittere pil laten slikken.

— Laten we er maar niet verder over spreken, zei Breebaart, die zich tegenover de andere wethouders gegeneerd had, om Kaufmanns onkiesche onthullingen.

— Mij het vuile werk laten doen en dan een gezicht zetten of jullie er heelemaal geen belang bij hebt! riep deze, verontwaardigd. En ik zeg,

het begint pas, ik zal dien proleet wel steenblokken voor zijn voeten werpen. Dat zal het Proletariaat de oogen openen, wiè zijn vrienden zijn en op wie het stemmen moet.

— Ik stel voor, de vergadering bij wijze van rouw op te heffen, sprak de voorzitter, Barend Boutelje, nu.

Hoewel hij zelf tot dat huwelijk met haar had meegewerkt, kon hij Kaufmann niet vergeven, dat Carla zich weer op een afstand van hem hield. Hij verdacht hem er van, zijn vrouw allerlei leugens over hem verteld te hebben.

Wat zijn fouten ook mogen zijn geweest, ging hij voort, toen Kaufmann hem woedend aankeek, Hellinga wàs een waar idealist, die om zijn goeden wil en zijn oprechtheid de achting van ons allen waard was.

— Ik stem met het voorstel van den voorzitter in, hernam Breebaart het woord en ook met het woord van hulde, dat hij onzen overleden kameraad gewijd heeft. Maar daarom ook is het mij een behoefte er den nadruk op te leggen dat, als het artikel van den hoofdredacteur al, laat ik zeggen, onvoorzichtig was, het bijplaatsen van die foto's niet minder dan schande is te noemen.

— Maar verlies met al die braafheid, toch ook niet de propagandistische waarde van het geval uit het oog, drong Kaufmann aan. Als we ons moeten beperken tot zendelingenpraatjes, kunnen we wel de heele zaak stop zetten.

— Propaganda voeren met de ziel van een kameraad! riep Wende-laer verontwaardigd. Schande, schande!

— Ja, dat is ons onwaardig, bevestigde Averling. Ik stel eveneens voor, de vergadering te sluiten.

Hoewel Mea, in de war en overspannen van verdriet en berouw, er snikkend op aandrong, was Bouwer dien avond toch niet naar de Hoofdstad teruggekeerd. Juist wíjl het hem mogelijk leek, dat de zelfmoord van Hellinga opschudding zou maken in de Partij en het Verbond, had hij eerst in Tilburg de zaken willen afdoen, waarvoor hij er gekomen was. Hij twijfelde er aan, in den eerstkomenden tijd gelegenheid te hebben, het Bureau te verlaten.

Den volgenden avond, tegen negen uur, kwamen ze in Amsterdam aan, te midden van hevigen sneeuwstorm. Hij bracht Mea, die als willoos en lichamelijk uitgezwakt was van huilen, naar haar woning en reed den met sneeuw beklonten wagen naar de garage. Toen ging hij te voet naar huis, om er, voor het eerst sinds maanden, den nacht door te brengen. Hij had zijn vrouw, uit Tilburg een telegram gestuurd, zoodat zijn komst haar niet verraste. Haar kalme, maar hartelijke, begroeting

deed hem weldadig aan, na de laatste, emotioneele dagen en den langen tocht, met de zenuw-overspannen Mea.

Wimpie was opgebleven. Hij rende zijn vader, met een hoera, tegemoet en sprong als een hondje tegen hem op.

— Laat vader nu eerst rustig eten, vermaande moeder hem.

— Moet ie maar niet zo lang wegblijven, protesteerde het kind.

— Vader blijft niet meer zoo lang achtereen weg, zei Bouwer, half lachend, half in ernst.

Het droevig eind van Hellinga en Mea's overspannen toestand, hadden hem, gedurende de reis, meer bezig gehouden, dan hij het meisje had laten merken. Zijn vroegere vrees, dat een vrouw meer beslag op een man kan leggen, dan hij, met het oog op zijn werk, velen kon, was werkelijkheid geworden. Hij had zich overgegeven aan de bekoring die van Mea uitging en er geen rekening mee gehouden, dat een ander veel van haar hield. Daardoor had hij wellicht ook schuld aan Hellinga's wanhoopsdaad, al was het hem een raadsel, hoe iemand er toe kwam, zich om zoo'n reden het leven te benemen. Om eenigszins die schuld te boeten en ook, om weer zijn volle vrijheid terug te bekomen, had hij zich daarom voorgenomen, voortaan meer dan tot nog toe in zijn eigen woning te verblijven. En nu hij de rust van zijn huis in zich opnam en Wimpie's stemmetje hem op zijn tekortkomingen scheen te wijzen, werd dat voornemen sterker in hem.

Hij tilde het kind op zijn knie en hield het in zijn linkerarm omvat, terwijl hij at. En daarna bracht hij het naar zijn bedje en vertelde van drie groote honden en een lilliputter-dwerg, tot het in slaap viel.

— En, is er nog nieuws? vroeg hij, naar oude gewoonte.

Behagelijk strekte hij zich languit, in zijn ouden leunstoel, de voeten op den rand van de vulkachel.

Lena zette theeboel op tafel.

Oost, West, thuis toch maar opperbest, moedertje, zei hij dan, tevreden om zich heen ziend.

Nu knikte ze hem vriendelijk toe, met haar bedaarden blik van niet-sensueele vrouw.

— Nieuws? Ja. Vader en moeder kwamen over, met de Kerstdagen. Maar, dat schreef ik je immers. Je moest de complimenten hebben.

— Dank je, zei hij, al weer half in gedachten. Een volgend jaar hoop ik met ouwejaar thuis te zijn. Anders niets voorgevallen? Ja, schenk maar een bakkie in. Krijg m'n tabakspot eens, Leen.

Hij dronk zijn kop achtereen leeg en stopte dan zorgvuldig zijn pijp. Zij ging met een mandje verstelgoed tegenover hem zitten.

— Juffrouw Cornalijslijper is vanmiddag wel een paar uur hier geweest.

— Ken ik niet, nooit van gehoord.

— Haar man is lompensorteerder, of eigenlijk wàs hij het. Nu kan hij geen werk meer krijgen. Hij is den Bond uitgezet, om zijn communistische propaganda, zei ze.

— Zoo? Ja, zoo gek zijn ze wel, aan dien Bond.

— Gek zijn ze zeker. Nu moet de man maar weer zien, hoe hij aan een andere broodwinning komt. Maar juffrouw Cornalijslijper zegt, dat ze hem er eigenlijk uit hebben gewerkt, omdat hij zich kandidaat had gesteld voor het bestuur.

— Best mogelijk, dat is nèt iets voor Boutelje. Die is zoo'n koning-kraaier. Heeft ze een paar uur zoek gebracht, met je dàt te vertellen? vroeg hij even later, glimlachend.

— Niet met dat alléén. Ze had het ook over dien man, die zich verdaan heeft. Hellinga heet ie, is 't niet? Ze vroeg of 't waar is, dat ie bij jou op Bureau was. Ik ken al die mensen niet.

— Zoo, had ze het dáár over? Ja, hij was mijn secretaris. Had je het dan niet in de krant gelezen?

— Ik lees nooit een krant, dat weet je immers. Ik vind het tijd verdoen. Alleen het feuilleton, als 't mooi is. Maar van dit keer staat er weer zoo'n raar in. Niets dan moorden en vingerafdrukken en om den haverklap moet er eentje naar Scotland Yard. Wat ze dáár doen moeten, word je ook niet wijs uit. Je griezelt er van.

Bouwer knikte. Het was zoo, zoolang ze getrouwd waren, had hij haar er niet toe kunnen bewegen, de krant te lezen. Verder dan het feuilleton kwam ze niet. Ze had er geen denkbeeld van, dat hij, al sinds weken, een der mannen in het land was, over wien, in de kranten, het meest geschreven werd. Maar op het oogenblik speet het hem niets, dat ze zoo was. Als ze het artikel van Sauerman en de rede van Kaufmann had gelezen, zou ze er wie weet wat een narigheid van hebben gehad. En hij ook. Iedere andere vrouw zou er nu al dadelijk mee voor den dag zijn gekomen en hem met huilbuien en ruzie hebben ontvangen. Dàt kon hij in deze omstandigheden al het minst hebben. In huis had hij rust noodig, rust en vrede. Daarom was het heel goed dat ze geen krant las en niet om boeken en uitgaan gaf. Sterker dan hij het ooit tegen Mea beweerd had, voelde hij nu, dat Lena en hij uitstekend bij elkaar pasten. Na een reis als hij nu achter den rug had, vóór de groote drukte, in de naaste toekomst, moest hij op adem kunnen komen.

Hij begon naar Wimpie te vragen en naar allerlei huiselijke aangelegenheden, waar hij zich anders nooit om bekommerde. Hij vroeg zich af, waar zakenlieden, als ze na een reis weer thuis waren, zoo al naar zouden informeerden. Nu hij Mea thuis had gebracht, na bijna onafgebroken samenzijn van eenige weken, was het hem net, of hij opnieuw zijn huiselijk leven beginnen moest.

Toen hij later de krant neerlegde, om naar bed te gaan, keek Lena hem vragend aan, als verwachtte ze, dat hij haar iets vertellen zou.

— Had je iets op je geweten? vroeg hij, schertsend.

— Nee, niets; of eigenlijk, wèl. Ik dacht aan dien armen jongen, dien Hellinga. Zou het waar zijn, dat hij zich te kort heeft gedaan om een meisje? Ze zeggen het.

— Wie zegt dat dan?

— Juffrouw Cornalijslijper. Ze had gehoord, dat het was om een meisje, dat ook aan het Bureau was en joù achterna liep en van hèm niets weten wou. En dāt zou hij zich zoo vreeselijk hebben aangetrokken.

— Och, laat die menschen babbelen. Het is veel te miserabel, om er nog allerlei praatjes over te verkoopen.

— Dat zei ik ook al. En dān, die meisjes van tegenwoordig. Ze zijn nogal waard, dat een man zich er druk om maakt. Lijken nèt jongens, in haar doen en laten. Niet dat ik zóó veel om dat geklets geef. Als je juffrouw Cornalijslijper hoort vertellen, loopen ze allemáál de getrouwde mannen achterna. Dat moet aan dien Bond van haar man nog veel erger zijn. De hoofdzaak is, dat de mannen ze links laten liggen. Ik kan me ook niet voorstellen, dat mannen die een huishouden hebben, van zulke meisjes kunnen houden.

— Ze houden er ook niet van, antwoordde hij, eenvoudig.

Het ontsnapte zijn mond, zonder dat hij bedoelde het te zeggen; hij dacht het alleen. Maar toch bleef hij er op peinzen, toen zij allang sliep. En hoe langer hij over dat antwoord nadacht, des te natuurlijker kwam het hem voor. Hij voor zich was er nu zeker van, vond hij, dat hij niet van Mea hield, althans niet, op die wijze als zij wenschte dat hij zou doen. Hij hield van zijn werk, hij hield er van, de arbeiders, alle menschen, voort te drijven naar een doel, dat hun meer geluk zou geven en daar had hij, buiten zijn gezin, genoeg aan. Dat andere was meer een natuurlijke drang, die bij sommige menschen sterker kon uitbreken dan bij andere. Maar als hij werkelijk veel van Mea had gehouden, zou hij haar nu toch niet naar huis hebben gebracht, na àl wat er voorgevallen was. En toch vond hij het zóó het beste. Hij voelde zich nu kip-lekker, weer in zijn eigen woning. Hij miste haar in het geheel niet, en verlangde volstrekt niet naar haar. Ze was heel lief en kon soms bijzonder aardig zijn, maar het mocht niet zoo diep inwortelen dat ze zijn werk, in zijn gedachten, verdrong; dāt moest altijd nummer één blijven. Daarom ook was het maar goed, dat die reis eindelijk ten eind was.

Den volgenden ochtend was hij al vroeg op het Bureau. Hij inspecteerde het werk op de teeken- en statistiek-kamer en werkte een stapel correspondentie en rapport-staten door. Toen Suze kwam, was hij ijverig aan den gang, alsof hij nooit weg was geweest.

Het meisje had rood-behuilde oogen en zag opvallend bleek. Haar verdrietig voorkomen herinnerde hem weer aan Hellinga's dood.

— Je moest maar eens een dag of wat uitrusten, zei hij, toen ze hem van verschillende zaken op de hoogte had gebracht. Dat zal je wel een beetje opknappen. Zoodra Mea er is, geef je haar alles over en dan trek je er maar een dag of drie tusschen uit. Je kan wel een voorschot opnemen, als je soms naar buiten wilt.

— Ik zal wel zien, zei ze zacht.

— Om twee uur is de begrafenis, nietwaar? Wil jij nu zoo lief zijn, voor het Verbond wat bloemen te bestellen?

Ze knikte. Toen Branders kwam, ging hij met hem naar het hoofdkantoor. Hij schoof de schuifdeur zorgvuldig dicht en keek den jongen man uitvorschend aan. Hij wilde als op zijn gelaat lezen, of diens gedachten, gedurende hij afwezig was, ten opzichte van hem of van het Verbond, veranderingen had ondergaan.

— Hoe maakt U het? vroeg Branders.

Bouwer knikte tevreden.

— Ik maak het best. Jij zie ter anders niet bijzonder gelukkig uit, vervolgde hij, op critischen toon. En nu ben je in dien tijd nog wel getrouwd, nietwaar?

— Ja, zei Max, gedwongen lachend.

— Ik had graag dat je, namens het Verbond, de begrafenis van kameeraad Hellinga bijwoont. Daar zal zijn broer wel niets tegen hebben, hoop ik.

Max knikte toestemmend. Hij had den vorigen dag het gevoel gehad, of hij Bouwer voortaan voor eeuwig haten zou, om zijn schuld aan Hellinga's ongeluk. Maar nu, tegenover hem staand, was het hem of die opwelling vanzelf vervloog, omdat ze bespottelijk was. Het leek hem nu onmogelijk, dien robusten, sterken man zijn achting, ja genegenheid, te onthouden, zoo lang hij in zijn tegenwoordigheid was.

Hij opende een la.

— Hier is de laatste brief van Hellinga, zei hij, schor. Hij is aan U persoonlijk gericht.

Bouwer nam hem aan, keerde hem om en stak hem in den zak.

— Dank je, hij was een eerlijk kameraad. Daar vind je wellicht geen tien meer van, in de heele Partij. Het Idealisme is door het partijleven kapot gemaakt. Enfin. Wij hebben een taak op ons genomen en die zullen we ten uitvoer brengen. Je hebt toch zeker de verlakte enveloppe goed bewaard? Nu, je kan haar open maken; de dans om de macht gaat beginnen. Schrijf de redevoeringen, waar we toen over gesproken hebben, maak ze zoo fel en pakkend, als in je vermogen ligt. De Partij wil den dood van onzen ongelukkigen makker uitbuiten, door hem tegen

ons uit te spelen; of eigenlijk, tegen *mij*. Nu, *ik* zal toonen dat ik gereed sta. Ga nu maar.

Hij ging naar zijn privé-kantoor, deed de deur op slot en nam de microfoon van het toestel af. Toen opende hij behoedzaam Hellinga's brief.

Hij was groot, acht bladzijden en scheen hem toe een soort geestelijk testament te zijn. Geen bitter woord, geen schaduw zelfs van verwijt of klacht, stond er in. De brief was méér dan een uiting, van Frits. Hij was als Frits Hellinga zelf; sober, eenvoudig en vol overgave.

..... en omdat zij blijkbaar het meest van jou houdt, laat ik Mea aan jou over. Indien ze voor jou kan zijn, wat ik gehoopt had dat ze voor mij zou wezen, dan zal jullie liefde je sterken en verheffen, voor onzen strijd. En, mocht het naderhand blijken, dat ze haar liefde voor jou niet beantwoord ziet, als zoo'n groot en innig gevoel waard is, dan hoef ik de teleurstelling dáárvan tenminste niet meer te ondergaan. Er is een grens aan wat één mensch verdragen kan, en die heb ik bereikt. Daarom ga ik heen, en zonder spijt.....

..... ik hield veel van je, Willem en ik hou nog van je. Daarom ook klaag ik niet, verwijt ik je iets niet, wat voor mij heel begrijpelijk is. Mijn leven was één doorlopende, bijna ononderbroken teleurstelling en deze ervaring hoorde er bij. Mogelijk kwam mij geen geluk toe en was het mijn lot, te werken, te geven en onder te gaan. Maar ik klaag niet. Ik heb eenige maanden geleefd in een machtige extase, van drievoudigen aard. Ik mocht mijn heele werkkraft geven aan ons doel, zonder de wurgende hand van het gebrek, die mij altijd bij de keel heeft gehad, te voelen; dat had ik jou te danken. Ik geloofde in de liefde van een meisje, voor welk mijn heele wezen van teerheid was vervuld. En, ik bezat de vriendschap en het vertrouwen van een man, die in vele opzichten ver boven anderen uitreikt. Dat was véél, zeer veel en zoo'n geluk kon niet lang duren.....

Kloppen op de deur wekte hem op, uit zijn gepeins. Verschrikt het hoofd oprichtend, staarde hij op de groote kaart van de hoofdstad, aan den wand, waaraan hij, met Hellinga, gewerkt had.

— Het leven roept, de levenden roepen, mompelde hij.

Hij opende de deur. Mea kwam binnen, trok hem naar zich toe, zoende hem.

— Je telefoon werkt niet. O, je hebt....

Zachtjes maakte hij zich vrij.

— Ik heb te doen, Mea.

Tranen kropen uit haar oogen.

— Waarom sluit je je hier alleen op? Hou je niet meer van me? Vin je het naar, dat ik bij je kom?

Hij blikte haar meewarig aan. Ze scheen het zich erg aan te trekken en als hij nu ook onvriendelijk deed, was dat dubbel erg voor haar. De kleur was van haar wangen verdwenen en haar gezicht leek opeens veel magerder geworden.

— Ik hou nog wèl van je, maar we hebben ook plichten. Er moet gewerkt worden, hard gewerkt, om van dit jaar het doel te bereiken, dat ik me gesteld heb. Ga nu aan je werk. Heeft Suze je alles gezegd, wat je weten moet?

— Wil je me nu héél niet meer bij je hebben? klaagde ze. Ben *jij* nu ook al boos op me?

Hij streelde haar wangen. Nee, hij kon haar niet bij zich houden; voorloopig althans niet. Nu ze er weer was, voelde hij zich weer door de bekoring, die van haar uitging, bevangen. Daar mocht hij vooral niet meer aan toegeven, dacht hij.

— Ik ben niet boos op je, maar ik moet aan Frits denken. We zijn beiden slecht tegenover hem geweest, al was dat onze bedoeling niet en had hij beter moeten inzien, hoe *jij* tegenover hem stond. Maar nu is hij er niet meer en geeft alle redeneeren niets. Daarom mogen we niet voortgaan met dat, waar *hij* zoo veel verdriet van heeft gehad.

— Is het dan waar, wat die kwal van een Sauerman schrijft? Is 't zeker, dat hij wist, dat wij van elkaar hielden en heeft hij daarom...

— Ja, hij heeft mij een brief nagelaten.

— Een brief? Mag ik hem lezen? Is hij boos op mij?

— Hij is op niemand boos geweest en op jou allerminst. Hij hield nog veel van je, toen hij ging en hij is heel gelukkig geweest, tijdens hij dacht dat *jij* ook van hem hield. Maar ga nu, Mea. Over een paar dagen, als je wat gekalmeerd bent, zal ik je zijn brief laten lezen.

Hij viel niet weer in peizerij terug; er was te veel te doen, voor hem. Dien middag en volgende dagen bracht hij voor een groot deel door, in het nieuw Gebouw. De werkzaamheden waren begonnen. Er werd een betonnen kelder gemaakt, voor machine-zaal. Trappen werden weggebroken en door andere, brandvrije, vervangen. Schotten tusschen kamers moesten worden gesloopt, groote en kleine werkkamers worden ingericht. Het geheele gebouw moest van electrische licht-, kook-, warmte- en luchtleidingen worden voorzien. Er moesten kleed-, eet-, bad- en logeerkamers komen, alles volgens de laatste uitvindingen op gezondheids- en veiligheidsgebied. Spoedig zouden de machines, uit Engeland, aankomen, en die moesten worden opgesteld, zoodra de betonnen kelder droog was. De Bouwcommissie, uit het Verbond, leidde alle werkzaamheden, maar er was geen onderdeel der verbouwing, of Bouwer onderzocht persoonlijk, of ze wel geschiedde volgens de

beste opvattingen. Hij hield urenlange conferenties met den architect, technici en werkbazen, keurde steensoorten, dakleien, tegels, sanitaire installaties. Soms kwam hij met revolutioneerende invallen voor den dag, die de vaklieden het hoofd deden schudden, doch waarvan ze naderhand erkenden, dat ze slechts weinig wijziging noodig hadden, om van groote waarde te zijn. En menigen avond hield hij samenkomst met een aantal intellectueelen, die hij in een voorloopigen raad van redactie had benoemd, ter bespreking van een specialen inhoud der krant. Wijl deze zich toch tot kringen zou wenden, die op verschillend geestelijk niveau stonden, wilde hij er, van begin af aan, naar streven, haar voor *allen* genietbaar te maken, zonder de minderwaardige effecten na te jagen, waar de meeste dagbladen op drijven.

De houding die de Partij tegen hem aannam, sterkte hem steeds meer in zijn neiging, de krant tot een machtig, geestelijk wapen tegen de uitwassen der moderne samenleving, waartoe hij de demagogische politieke partijen rekende, te maken. Het partijblad streefde er blijkbaar naar, hem en bij het publiek in het algemeen en bij de leden van het Verbond, in zoo slecht mogelijk licht te plaatsen en een scheuring in het Verbond te doen ontstaan. Daartoe wekte het de arbeiders op, oppositie-clubs tegen Bouwers voorzitterschap te vormen.

Om dit tweeledig, tegenstrijdig, doel te bereiken, wendde de redactie al de rethoriek aan, die door de geestelijk-armen nog altijd als hoogere wijsheid wordt beschouwd; en ze bezigde alle namen en uitdrukkingen, die de burgerij had geleerd te verafschuwen. De éénen dag schold het partijblad Bouwer voor Lenin, Robespierre en Nero en noemde het hem een moord-anarchist, die het er op aan legde het land in een chaos te dompelen en de dictatuur van het lompen-proletariaat te vestigen. En den anderen dag weer beschuldigde het hem, te heulen met burgerlijke leiders en de burgerlijke pers, met het doel, de socialistische beweging uit te roeien. Nu eens riep Sauerman, in een hoofdartikel, de burgerij op, met de Partij een eenheidsfront te stichten, tegen de heillooze plannen van den anti-christ Bouwer en dan weer, in een volgend, wendde hij zich tot alle richtingen onder de arbeiders, de communisten niet uitgezonderd. Achtereenvolgens noemde hij Bouwer een kapitalistenknecht, een cultuurverwoester, een Mussolini van de droevige figuur, een jezuïet, een gewetenlooze nihilist zonder verantwoordelijkheidsgevoel, een aarts-conservatief, een toekomst-idioot en een ondermijner van het prestige der veertig jaar oude Arbeidersbeweging.

Zoolang de nieuwe krant er niet was, kon Bouwer tegen deze campagne alleen in manifesten en vergaderingen strijden. De groote burgerlijke bladen namen slechts nu en dan een namens hem geschreven artikelje van Branders op en ook was deze niet altijd scherp genoeg, om het partijblad naar behooren te pareeren. De redacties dier bladen sche-

nen zich voorloopig tot een afwachtende houding te willen bepalen. Enkele groote politici schreven dat de langzame ontbinding der socialistische beweging, zooals zij zich reeds lang in het buitenland openbaarde, in eigen land een versneld tempo had aangenomen, dat zonder twijfel tot de catastrofe moest leiden. Een gezaghebbend journalist van wereldnaam noemde Bouwer den in-eer-hersteller van het gezond verstand en den vernietiger van veertig jaar oude, ongezonde volks-romantiek.

De eigenlijke leiders der groote, burgerlijke partijen lieten, als ze er omtrent door journalisten ondervraagd werden, zich weinig over de kwestie uit. Een enkele zinspeelde er op, dat de strijd, uitgevochten, moest leiden tot een fusie van alle burgerlijke partijen met de socialistische partij òf met het Verbond. Doch, de politieke toestand was nog niet rijp genoeg, om reeds met zekerheid vast te stellen, welke dier beide organisaties voor die fusie in aanmerking kwam. Naar aanleiding van dit oordeel schreef een critisch weekblad dat, als de burgerlijke partijen maar lang genoeg afwachtten, ze niets meer dan de staarten van beide vechtersbazen zou vinden; dan was de heele fusie overbodig.

Toen de redevoeringen van Branders gereed waren voor de drukkerij, riep Bouwer een vertrouwelijke vergadering bijeen van alle provincie-propagandisten.

— Zooals we hier nu bij elkaar zijn, vormen we nu den oppersten oorlogsraad, zei hij, goedmoedig. Als we straks uiteengaan, weten we dat het ons doel is het land te veroveren, door de kracht van het gesproken en geschreven woord.

— Verwacht je werkelijk een kamer-meerderheid, met deze verkiezingen? vroeg Wieler. En welke politiek heb je daarna dan op het oog?

— Algeheele uitschakeling van den invloed der politieke partijen op het gezag, dat voortaan gebaseerd zal zijn op het gezond verstand. Wèg met de honderden partijleiders, hun hofhoudingen en hun narren. Die doen geen van allen iets nuttigs en leven op grooten voet. *Eten* voor een ieder, maar ook *werk* en *bezigheid*. Geen nuttelooze ophooping meer van kapitalen en goederen en evenmin geforceerde werkloosheid. Geen onproductieve werkloozenzorg meer en afschaffing van alle sinecuren, met hun weelderige salarissen. Onmogelijk maken van verkwistingen en van fantastische, dure experimenten, en normalisatie van het belastingwezen. Vereenvoudiging der huishoudingen van Staat en de Gemeenten. Uitroeijing van alle nepotisme; niemand meer op een plaats waar hij ongeschikt voor is. Het volk opvoeden tot saamhoorigheid en plichtsbesef, jegens de gemeenschap, en voorbereiden tot het vormen van de sociale republiek.

— Denk je dat alles te bereiken, met een groote minderheid of zelfs een meerderheid, in de Kamer? riep een stem.

Bouwer was zich er wel van bewust, dat de agitatie van het partij-

dagblad, tegen hem, zelfs onder zijn trouwste medestanders weifelaars kon hebben gemaakt. Daarom verwonderde het hem niet, geen onverdeelde instemming te bekomen.

— Hoogstwaarschijnlijk wèl, antwoordde hij. Tenminste, als we eendrachtig blijven.

— En als die punten nu eens bij de arbeiders zelf geen instemming vinden, of, als wij ze niet tegenover hen kunnen verantwoorden?

Bouwer haalde minachtend de breede schouders op.

— *Ik* blijf er voor vechten, al laat jullie me allemaal in den steek, antwoordde hij, op kalmen toon. Zijn de Verkiezingen ons gunstig, dan probeer ik het langs democratischen weg. En . . . zijn ze het niet . . . dan op andere wijze.

Er verhief zich luid rumoer, hetwelk leidde tot een druk debat. Eenige propagandisten wilden in elk geval de gelegenheid open houden tot een vergelijk met de Partij, maar Hoekstra en Wieler kwamen daar heftig tegen op. Hoekstra vertelde, er nu zekerheid van te hebben, dat Breebaart hoofdaandeelhouder was van een asfalteeringsmaatschappij, aan welke, gedurende de laatste jaren, bij voorkeur de straatwerken der gemeente werden opgedragen. Hoe zou de corruptie ooit met resultaat bestreden kunnen worden, voegde hij er aan toe, als men de belanghebbers toestond, opnieuw aan het laadje plaats te nemen. Van der Ven, een der leiders van de Gemeente-beambtenbond, betoogde nu dat de Dikke in elk geval een zeer hoogstaand man was, waarop zulk een luid gelach volgde, dat hij verschrikt zweeg. Een voorgelezen verklaring van Wieler, waarin het volste vertrouwen in Bouwer werd uitgedrukt, werd echter aangenomen, met twee blanco's en twee stemmen tegen. Daaruit begreep de leider, dat de actie van het partijblad eenige eertijds overtuigde medestanders tot weifelaars had gemaakt. Hij schudde onverschillig het hoofd, toen hij het resultaat der stemming opnoemde.

Nu begonnen de discussies over de samenstelling der kandidatenlijsten, voor de Tweede Kamer. Bouwer leidde ze, maar bemoeide zich er niet mee. Het was hem onverschillig, welke namen op die lijsten zouden komen. Hoe langer hij er over dacht, des te sterker voelde hij de aanstaande verkiezingen aan, als een *voorwendsel* voor zijn geweldige actie, in het land en als niets anders.

Eindelijk werd besloten dat het opmaken der definitieve lijsten zou worden overgelaten aan de plaatselijke en gewestelijke bestuurdersbonden, die het Verbond vertegenwoordigden en steeds meer in de plaats kwamen van de afdeelingen en federaties der Partij. Allen, behalve Koch, vertrokken nu, om de districtspropaganda in te zetten.

— Jij moet probeeren, je geheel in Hellinga's taak in te werken, zei Bouwer, tegen hem. Zoodra de redevoeringen van de drukkerij komen, moeten ze naar alle steden worden doorgestuurd, met kantteekeningen

voor bepaalde districten en secties. En dan komt het er op aan, de kiezers wakker te houden met manifesten en vergaderingen, op pleinen en terreinen, in parken en bosschen, in schouwburgen, zalen en café's.

— Zoolang we nog geen krant hebben, kunnen we op zijn best met halve kracht werken, zei Max nu.

— En in het allergunstigste geval, kunnen we pas over twee maanden draaien, antwoordde Bouwer, spijtig. Dat is een leelijke tegenvaller.

— Zouden we dan niet tijdelijk een pers kunnen leenen? vroeg Max.

— Kerel, daar zeg je wat. Voor geld en goede woorden krijgen we natuurlijk alles gedaan. Bel morgenochtend de directie van het Groote Dagblad op en spreek af, voor een conferentie. We zullen een pers en een zetmachine huren of pachten en desnoods koopen, maar een krant moeten we hebben. Als we willen, hebben we morgen een dubbel redactiestaf met medewerkers voor alle branches. Ja, drommels, iemand sprak me van de week over dien vriend van jou, die Giel Berends.

— Mijn vriend? vroeg Max, verbaasd. Hij is een kennis van mijn zuster, en die verbeeldt zich nog wel fasciste te zijn.

— Hindert niet, héél goed, juist goed. Allicht is ie een graad fatsoenlijker, dan die viezerik Van der Voorde. Die broer had de boodschap achter gelaten dat, als ik hem wéér spreken wou, ik hem kan opzoeken. Nou, hij kan me krijgen. Ik moet toch eens gaan zien wat dat voor een sjap is. Als ie zoo knap is, als ze me in Leeuwarden vertelden, kan ie met plezier de letterkundige afdeeling voor zijn rekening krijgen. Een slag in het aangezicht van Sauerman, zou Boutelje zeggen. Die heeft zich met zijn weggetrapte burgerjongetjes leelijk in de kaart laten zien. Snap jij nou, dat ze dien kerel nog steeds niet op pensioen hebben gesteld, wegens ongeneeselijke slaapziekte?

Tante Jans was zóó erg uit haar humeur, dat ze er niet aan dacht, voor de jongens koffie in te schenken. En dat nog wel, waar de ketel te pruttelen stond en ze haar eigen, half-volle, kop in de hand had.

— Nou heb 'k je àlles gesegd en seg jij nou, of dat foor mijn een lefe is. Nou jij en dàn ik.

— Hij doet 't immers allemaal voor de Beweging, zei haar broer Frans, op oolijken toon, doch schijnbaar om haar te kalmeeren. Ik zou me er maar niet zoo giftig om maken. Geef 's een sas, Wim. Ik heb er geen één meer.

Wim Bossenaar legde zijn doos sigaretten op tafel en stak zelf ook op. Hij had ernstiger voorkomen dan Frans. En waar deze, onder het beklag van zijn zuster, af en toe had gegrinnikt, om de dwaasheden van Linken Gerrit, had hij telkens afkeurend het hoofd geschud.

Timmerlieden in den nieuwen bouw, waren ze den vorigen dag zonder werk gekomen. Aan hun laatste karwei hadden ze, door stukwerk, veel geld verdiend en daarom wilden ze er maar eerst een weekje van nemen, voor ze op zoek naar ander werk gingen. Gewoonlijk was Tante Jans in haar schik, als haar jongste broer met zijn maat kwam opwippen; dezen dag echter, vond Frans haar alles behalve jolig.

— Foor de Beweging? zei ze hem, hoonend, na. Een móóie beweging, dàt seg ik je. 't Lijkt wel dat *hij* alléén de hééle Beweging is, soo'n beweging maakt ie er fan. Mot 'r geplakt worre, hèm komme se hale en dan draagt die sloome de lijmpot èn de biljette èn de ladder en, asse se de hoek òm sijn, se mooie maats misschien óók. Allemaal fanwege ie so godfergete link is. Motte d'r mannifeste rondgeseuld worre, Linke Gerrit is d'r goed foor. En hèm sture se juist dáár op af, waar de lui het meeste lak an de Beweging hebbe. Dat ie nog één héél been in se boddie het, fan al de keere datte se hem de trap hebbe afgetrapt, is mijn een lefend raadsel. En nou ineens weer, dat geloop om die nieuwe krant, trap op, trap af, afend an afend en as *ik* alléén maar sèg, Gerrit haal 's een bakkie kole fan solder, sou ie me wel wille ferscheure fan nijd. Dan seg tie, dat ik 'm ekspliteer as een proletariaat. En foor alle hissebissies

hiet 't Gerrit fôôr en Gerrit nà en staat ie klaar en laat ie se eige foere alles alléén op te knappe, ook as 't háárlui werk is. Alleen maar, as om dat ie soo link is, snappie? Dat laat ie se eige teminste insmoese en intusschen werkt en sjouwt en sleept ie, meteen foor háárlui en sijlui hebbe d'r dijn in en lache, lol meheertje, fan heb ik jou daar. Maar ééns loopt me de gal ofer, Frans en dan mot 'r een end ankomme.

Nu wong de jongen zijn oolijken snuit in ernstigen plooi, doch knip-oogde intusschen verholen tegen zijn vriend. Maar Bossenaar had zóó te doen met Tante Jans, dat hij dat niet eens bemerkte.

— Komt ie schaften? vroeg Frans, op, voor zijn twintig jaar, manhaften toon. Dan zal 'k hem maar eens onder handen nemen en 'm de waarheid zeggen waar¹ie van omvalt. Ik heb er net goeien zin in.

— Een kérel ben je, às je 'm láát omfalle, alleen fan de waarheid segge, spotte zijn zuster. Daar is tie ommers feuls te link foor, sou ie meteen segge. Wáár blijf je dan? Nee, en schofte komt ie niet en dat is maar goed ook; ik sou me maar kwaad make. En met smoeze kom je bij hèm toch niet ferder. Weet je wat hij noodig hêt? Een douw, een schrik waar die fan beeft en d'r bofe op, een pak foor s'n falie. Dan voelt ie meteen dat ie nog niet half link genogt is. Dat, en dàt alléén hêt ie noodig; nou jij en dan ik.

Gertrud kwam de kamer binnen, gekleed om uit te gaan.

— Dag, Tante Jans, ik ga een boodschap doen, zei ze, vrij goed Hollandsch sprekend.

De beide jongens staarden haar verbluft aan. Ze leek in hun oog een echte dame, zóó veel poeder had ze op het gezicht. Frans wreef voorzichtig in zijn oog en knikte tegen Wim.

— Dat is jouw zaak, ajuus dan, zei Tante Jans, onverschillig. Wat maak jij toch foor minus? vroeg ze haar broer.

— Ik heb een stoffie in mijn oog.

Gertrud lachte tegen hem en ging haastig heen.

Wie is dat, Jans? vroeg de jongen. Je had me wel ordentelijk kunnen voorstellen.

— Wat nou? antwoordde ze, spottend. Je mot toch niet met haar danse. Se is getrouwd, met Branders en se wone op de kamer, bofe.

— Ken ik niet, nooit van gehoord.

— Wel waar, viel Wim in. Zeker Branders van het Verbond.

— Ja, die is 't nèt, zei Tante Jans. Waar se nou opeens soo froeg heen mot, mag de dufel wete; maar 't sijn mijn sake niet.

— Nee, 't gaat je niets aan, gaf Frans, listig, toe.

— Dàt sou ik nou niet soo hardop segge. 't Is mijn woning en d'r falt niet soo groot op mijn Suze te segge. Fan Dirrekie spreek ik niet, dat is al soo lang geleje. Maar as die meid in de kiere hêt dat haar man laat thuis komt, neemt se de kuierlatte en dan sie je d'r soms niet fôôr

middernacht terug. En as je de bure gelooft, wordt se af en toe gehaald en gebracht in een auto. Maar, nèt wat ik seg, 't sijn mijn sake niet.

— Zoo is 't nèt, gaf Frans, guitig, toe. Waarschouw mijn ook eens, Jans, als die Branders d'r weer eens aan haar lot overlaat. Misschien kan ik dan ook een vorrekkie meepikken.

— Jij? Ik weet niet wat ik liever sag. 't Mensch is fatoenlijk getrouwd. Dat se fan begin afaan al niet jofel was, dat gaat mijn niks an. Alleen seg ik, as sij weet, d'r man komt om twaalf uur thuis, dan is sij d'r om kwart fóór, maar ook geen minuut éérder. En mot ie ofer nacht op reis, dan kan je d'r donder op segge, dat sij eerst de àndere ochend bofe water komt. Maar dat raakt mijn me kouwe kleere niet. Soolang hij de huur betaalt, kan sij doen en late wat se wil. Je kan 'n getrouwde frouw niet onder kurreteele sette. Maar, fan Gerrit gesproke, wat doch je nou? Motte me 'm nou een lessie gefe waar ie fan opfrischt, of wat wou je?

— Vertel jij maar, wat je in je zin hebt. Met een lolletje doe ik mee, maar als 't me te haai is, zeg ik nee, dank je wel; ik brand mijn jatten niet.

Tante Jans schonk voor de jongens koffie in en vulde meteen haar eigen kop weer. Toen ging ze tegenover hem zitten, om op haar gemak te babbelen. Ze trok een bijdehand gezicht en bewoog, onder het spreken, haar rechter wijsvinger op en neer.

— Ik en heb sóó gedacht. As jij en, hier, Wim, docht ik soo, nou 'ns, foor de jen, 'n afend laat hier komme inbreke. De straatdeur staat altijd ope en ik doen de deur hier dan niet op 't slot. Jijlui komt met kapnones binne en as Gerrit minus maakt, wat ie sekens doet, geef je 'm meteen een paar meppe; die komme 'm nog toe, want hij kan teugeswoordig ook niet met se poote fan me af blijfe. Legt ie dan eenmaal munt, dan trek je de laaie fan m'n kassie ope, die doen ik ook niet op slot en je sleept 'r uit wat los en fast is; me goud en silfer netsoogoed. Foor de jen kan je foor mijn part ook een paar koppies stuk smijte, dan laat ik een paar ouwe op tafel staan.

Frans knikte instemmend.

— Voor mekaar, zei hij op tevreden toon. En wat dàn?

— Wat dèn? Ik schreeuwe, gille geen gebrek. En as jullie de beene hêt genome, timmer ik nog 's dunnetjes op die sloome los, omdat ie met al s'n linkheid hêt late inbreke. Let op mijn woorde, daar kalmeert ie fast fan. Dan sal ie foortaan wel een toontje lager singe. Wat seg jij, Wim? Is dat niet gis bedacht, foor een frouw alleen?

Wim Bossenaar zette een bedenkelijk gezicht.

— Als de bure de herrie hooren, komen ze d'r op af en dan slaan ze Frans en mijn attelemiese, vóór ze inzien dat het maar voor de jen is. Dat vind ik juist nièt gis.

— Ik waarschouw de bure f'ruit; laat dat an mijn ofer.

— En Suze óók? vroeg Frans. En die Branders, als die laat thuis komt en ie hoort jou te keer gaan, gelooft ie misschien dat het meenens is.

— Ik waarschouw iedereen, behalve Gerrit. Of, bi-je alstemet begiete? vroeg ze, minachtend. 't Is me anders nogal wat kêrel, lijkt wel 'n wijf.

— Ik ben voor den duvel niet begiete, pochte Frans. En, als d'r dijn te maken is, ben ik je man. Maar als ik dien Branders nou eens van de alterasie óók een mep verkoop, loopt ie misschien naar de prinsemerij. Ik brand liever mijn kleesen niet.

— Nou, as je dan niet durft, doe 't dan maar niet, zei zijn zuster, politiek. As me jelui anders hoort opsnije, sou me anders wonder wat denke wat je in je jatte hebt, as je . . .

Frans trok zoo'n beleedigd gezicht, dat ze zweeg. Ook Wim toonde zich zichtbaar gekrenkt, door dien twijfel aan zijn moed. Jans zette nu een vroolijker stem op, beweerde dat ze alleen maar voerde en legde nog eens opnieuw haar plan van inbraak uit. Ze wees de jongens aan wat ze moesten meenemen en deed voor, hoè ze Gerrit moesten meppen. Frans kreeg er nu schik in en breidde haar plan nog wat uit. En Wim, die de boeken las, die zijn zuster van haar pianomeester leende, kreeg opeens een heel anderen kijk op het plan.

— Nou snap ik het beter, zei hij, op beslisten toon. Het heeft een ethische strekking.

Frans begreep dat boekenwoord net zoo min als zijn makker, maar knikte toch geestdriftig en zei het een keer of wat na. Tante Jans dacht eerst dat Wim haar er tusschen nam, maar toen ze bemerkte dat Frans in ernst met dat woord instemde, viel haar in dat het al lang twaalf uur was. Ze ging vlug wat bij de boterham halen. Onder het eten werd nog druk gepraat, over de grap en reeds vooruit gelachen, om het verbluft gezicht, dat Gerrit zetten zou, als hij uit zijn bed moest komen om een pak slaag te krijgen.

De jongens kregen nu zooveel aardigheid in het plannetje, dat ze het niet meer voor zich konden houden. Ze gingen naar de kroeg van Dikke Griet, in de verwachting, daar eenige buurtvrienden te vinden, die ze het vertellen konden. Manke Dries en Schele Ko, die Linke Gerrit er al menigmaal tusschen hadden gehad, stonden juist op hun gemak een glaasje te drinken, de elleboog op toonbank geleund. Ze luisterden aandachtig en knikten goedkeurend, toen Frans van het voorgenomen pak slaag repte.

— Die kan goed worden, maar hou je gedijnt voor Kleine Dirk, zei Manke Dries. Die kleine smuigerd is niks te goed, om den Linke te waarschouwen. Griet, schenk nog eens in; Fransie betaalt.

Frans knikte en Griet schonk in. Schele Ko begon nu te filosofeeren over de inbraak en had het er zoo druk over, dat het leek of *bij* alles alleen bedacht had en hij er méér van wist dan de anderen tezamen. Voortdurend kwamen nieuwe klanten binnen en toen die een woord opvingen, wilden ze direct *alles* weten. Als de Schele dan even zijn mond dicht hield, zei Frans dat hij er *niets* van wist en vertelde hijzelf de geschiedenis breeduit. Voor het een uur verder was, wisten al minstens twaalf buurtgenooten, dat Frans en Wim van plan waren, voor de jen bij Linken Gerrit in te breken en 'm tegen den grond te doffen. Toen Hein Peut, een beroepsinbreker uit de buurt, het hoorde, bood hij dadelijk zijn bijstand aan en toen wilden de anderen, die in de kroeg waren, óók met de grap meedoen. Frans keek Wim lachend aan, maar deze schudde afkeurend het hoofd.

— Daar komt niets van, zei hij. Dat wordt een heel opstootje en is het net of we het voor de lol doen en waar blijft het ethische dan?

Manke Dries schreeuwde verachtelijk dat Bossenaar stond te ijlen; maar Hein Peut overschreeuwde hem weer.

— Wat was dat ook weer, wat je zoo even zei? vroeg deze aan Wim.

— We moeten het ethische van het geval niet uit het oog verliezen.

— Nou, nou hoor je het, Manke! schreeuwde Hein Peut. Hou het ethische in het oog.

Toen wendde hij zich met minachting van Dries af en zei zoo in het algemeen, dat de Manke zich leelijk in de kaart had laten zien. Hij wist klaarblijkelijk niet zóóveel van de heele zaak af en, als er één was die over kraakjes kon oordeelen, dan was hij, Hein, het wel. Dit zeggend sloeg hij zich op de borst en voegde er op een toon van overtuiging aan toe dat, van al de kraakjes die er gezet werden, de ethische altijd de beste waren.

Manke Dries zweeg en Hein Peut nam Frans en Wim even apart. Hij gaf hun de raad, niet overijld te werk te gaan en vóór ze aan den slag gingen, eerst met hem te overleggen. Het beste was, zei hij met nadruk, een avond uit te pikken dat de Linke half kachel was.

De jongens gingen nu heen, om de grap verder bekend te maken. Ze brachten er eenige dagen mee zoek, maar toen schoten er ook nog maar weinige kroegen over, in de Jordaan, waar niet gesproken en gelachen werd, over de aanstaande inbraak bij Linken Gerrit, van de Lindengracht. De cafébezoekers vertelden de grap weer thuis, in werkplaatsen en op karweien verder. Buurtvrienden van Tante Jans kwamen op bezoek, om haar te vertellen dat ze langzamerhand beroemd werd en dat de heele buurt er schik in had, dat ze den Linke zoo'n lollige poets ging bakken. Eerst was ze boos, om die groote belangstelling, wyl ze vreesde dat, als er zoo algemeen over gebabbeld werd, Gerrit het te vroeg gewaar zou worden. Maar toen hij er met geen

woord op zinspeelde, begreep ze dat hij zelfs dáár te dom voor was en maakte ze er net zoo goed pret over als de vrouwen. Nu deelde ze het ook de benedenburen en die welke naast haar woonden mee en beloofde hun, tijdig den juisten avond te zullen noemen. En de burens brachten het nieuwtje weer verder.

Dra was het nu, in wijden omtrek, bijna huis aan huis bekend. Er werd om gelachen in kruidenierswinkels en slagerijen, op markten en aardappelschuiten, in ateliers en op lingeriefabrieken, in verre huizen, waar Jordaanmeisjes dienden en in die, waar vrouwen uit schoonmaken gingen. Op de Lindengracht en in de dwarsstraten waren het alleen de stok-doove oudjes en de kleine kinderen, die nog niet wisten dat de broer van Tante Jans en zijn maat van plan waren, een kraak voor de jens te zetten bij Linken Gerrit en hem een pak slaag te geven. Frans en Wim konden nu in géén kroeg meer rustig hun potje bier drinken. Als één bezoeker hen maar herkende, moesten ze het plan wijdloopig vertellen en dan kwam er geen eind aan de raadgevingen, die anderen hun opdrongen. Dagen vooraf werd er al gekheid om gemaakt, als om den grootsten bak, die nog ooit in de Jordaan geleverd was en eindelijk ontzagen de grappenmakers zich niet, er over te lachen en te schertsen, waar Gerrit zelf bij was. Maar, daar niemand de grap bederven wou, werden er geen namen genoemd. Gerrit lachte dus even hard als de anderen en hield ie zich, of hij op een haar wist, op wien de geschiedenis sloeg.

— Salle me d'r eentje een linke bak lefere, waar se ooge scheef fan komme te staan, pochte hij tegen Tante Jans, toen hij thuis kwam.

Ze schrok, dacht dat haar plan verraden was en dat Gerrit haar eerst wat wou plagen, voor hij haar afranselde.

— Waar hei je 't ofer. 'k Mag sterfe as 'k weet wat je bedoelt.

Gerrit zette een uitgezocht leep gezicht.

— Gaat je ook net niks an. Feuls te link foor wijfe, die fermassere de keet maar.

Nog niet heelemaal gerust, ging ze den volgenden ochtend naar haar moeder, in de Anjeliërsstraat. Ze vroeg Frans, of hij al wist dat Gerrit de zaak door had.

— Hozoo? vroeg de jongen.

— Hij lult ofer niks anders.

Frans brulde het uit.

— De heele bijs lult over niks anders, stelde hij haar gerust. Laat hem maar zoo jengelen, hij weet toch niet wie het aangaat.

— Best mogelijk, maar dan moest je toch foort make, foor dat ie 't dóór hêt. Wanneer salle me 't nou hebbe? De gijn mot niet soo lang meer dure.

— Vanavond, of morgen misschien, zei hij, onzeker. Als we het

doen, moeten we het goed doen en moet de heele bijs er dijn van hebben.
'k Ga meteen even naar Wim toe.

Tot de weinigen, in de buurt, die van het plan niets afwisten, behoorden ook Max en Gertrud. Tante Jans vond dat zij wat hoogmoedig werd, in den laatsten tijd en achtte haar daarom geen vertrouwelijkheden waard. En Branders scheen het te druk te hebben, om vijf minuten met haar te babbelen.

Nu Bouwer van het Groote Dagblad, een zetmachine en een rotatiepers tot zijn beschikking had gekregen, waren Max' bezigheden vrijwel verdriedubbeld. Er kwam dagelijks een krantje uit, dat nog wel niets weg had van een dagblad, maar toch al vast dienst deed, om de aanvallen van het partijblad te pareeren. Ook verschenen er artikelen in, waarin, op bedekte wijze, reclame werd gemaakt voor Bouwers regeerings-program.

Het blaadje werd kosteloos rondgebracht bij leden van het Verbond en vele niet-aangesloten arbeiders. Daar het echter tegelijk dienst deed als voorlooper van het nieuwe dagblad, moesten de lezers bezocht worden, om hen aan te moedigen, zich op dat te abonneeren. De organisatie van dit huisbezoek droeg Bouwer aan Branders op, wyl hij haar als één beschouwde met zijn groote actie. Tegelijk met het verschijnen van dit voorloopig blad, namelijk, had hij de groote districts- en sectie-propaganda voor de verkiezingen ingezet, in het gansche land. Alleen in de Hoofdstad moesten per dag vijf tot tien groote en kleine vergaderingen voorbereid en gehouden worden. Daartoe moesten voortdurend manifesten en groote biljetten worden opgesteld, rondgebracht en aangeplakt. De opper-leiding van de groote actie was nu, voor Amsterdam, in handen van Bart Koch en deze eischte van alle beampten en helpers het uiterste van hun krachten en vermogens. Hij was Branders niet zoo gunstig gezind als Hellinga, vóór hem, en er voortdurend op uit, hem op nalatigheid of onbetrouwbaarheid te betrappen. Hij vergde van hem zoo veel als van twee anderen tezamen, gaf hem verschillende, verantwoordelijke bezigheden voor nagenoeg denzelfden tijd op en toonde zich nooit tevreden met de resultaten. Deze houding prikkelde Max al meer en meer, doch, daar hij ten koste van alles zijn betrekking aan het Verbond behouden wou, liet hij nooit merken dat hij den ander doorhad en werkte inderdaad voor twee.

Soms liep hij den ganschen dag lange lijsten adressen af, om abonnees voor de nieuwe krant aan te werven. Hoewel dan meerendeels de man des huizes afwezig was en de vrouwen zonder dezen niet beslissen konden, hadden die gesprekken toch wel nut. Vrouwen, toch, lezen in een

dagblad voornamelijk, ja uitsluitend, het feuilleton en kleine verhalen en nu kreeg hij een overzicht van haar voorkeur, in het algemeen, voor bepaalde lectuur. Hoewel hij weinig van literatuur afwist en vooral in de laatste jaren sporadisch las, verbaasde het hem toch te ervaren, hoe gering de eischen waren, die zij aan belletrie stelden en hoe laag de lectuur moest staan, om haar te voldoen. Nu hij wist dat Bouwer van plan was, de redactie van die afdeeling aan Giel Berends toe te vertrouwen, achtte hij het van groote waarde een overzicht te krijgen van de taak, welke deze zou worden aangeboden. In het belang van het spoedig slagen van het nieuwe dagblad, achtte hij het van groote waarde, dat er geen experimenten werden toegepast, maar dadelijk dat systeem zou worden aangewend, dat falen buitensloot. Deze gedachte werd voortdurend sterker in hem, naarmate het hem duidelijk werd, dat vele mannen bij de keuze van hun dagblad zich lieten leiden door de voorkeur van hun vrouw, voor een zeker soort feuilletons.

De meeste avonden sprak hij voor twee of drie bijeenkomsten, in de secties. Als hij voor een gesproken had, liet hij de behandeling van andere punten aan het sectie-hoofd of zijn helpers over en reed dan per auto naar de andere. Bouwer had een vijftigtal sprekers gemobiliseerd, doch dat getal was nog veel te klein, voor de uitgebreide sectie door het heele land. Wel werden in alle groote steden spoedcursussen gegeven, ter opleiding van verschillende soorten redenaars, maar voorloopig viel nog op geen examens te rekenen. Als Max thuis kwam, meestal in den nacht, was hij zoo vermoeid, dat hem de energie ontbrak, om in te gaan op Gertruds ontevreden gebabbel. Niet één maal spaarde ze hem de verwijten, dat hij voortdurend alleen uitging, haar altijd thuis liet en dat hij haar nog steeds op een zolderkamer liet wonen, terwijl het Verbond geld genoeg had, om voor haar een mooie, geriefelijke woning te installeren.

Niet slecht uit vermoeidheid zweeg hij dan, maar ook omdat hij wist, dat het haar slechts te doen was, om te kibbelen. Hij liet zich er ook niet meer toe verleiden haar te vragen, hem naar die vergaderingen te vergezellen. Den laatsten keer dat hij haar daartoe uitnoodigde, had ze geschreeuwd dat ze vies van werklieden was en van hem ook, omdat hij zooveel met hen in aanraking kwam. Ook wou hij, door op haar verwijten niet te reageeren, voorkomen dat ze zich sterker opwond en door bepaalde uitlatingen den afstand tusschen hen nog grooter maakte. Hoewel ze, sinds den dag van hun huwelijk, voortdurend onhartelijker, ja hatelijker tegen hem geworden was en ze zijn tegemoetkomingen altijd op beleedigende wijze terugwees, was hij zich bewust steeds meer van haar te gaan houden en al heviger naar haar volle liefde-overgave te verlangen. En menigmaal vernam hij met plezier de opdracht van Bart Koch of Bouwer, om eenige dagen naar het Noorden of Zuiden te gaan.

Telkens hoopte hij dan, dat ze hem vergezellen zou en dat het reisje hen dichter tot elkaar zou brengen. En, als ze dan steeds weer botaf weigerde mee te gaan, vleide hij zich op de reis er mee, dat ze naar hem verlangen zou en hem hartelijker dan tot nog toe verwelkomen. Maar elke thuiskomst was hem weer een nieuwe teleurstelling en dan gaf hij zich met des te meer ijver aan zijn taak, om in werken zijn verdriet te overwinnen.

Een week nadat ze Kaufmann, vroeg in den ochtend, ontloopen was, had ze hem, uit verveling en herinnering aan zijn mooie woning en vrijgevigheid, weer opgezocht. In zijn huis was en vond ze alles, wat haar op de zolderkamer van Van Seventer ontbrak. Jo, de huishoudster, had zich niet in het minst verwonderd getoond, om haar komst; bij Kaufmann maakte ze wel zonderlinger gebeurtenissen mee. Ze zei haar, dat het Kamerlid naar Den Haag was, maar dat ze op hem kon wachten. Daar Max dien avond zeer laat thuis zou komen, deed ze dat. Van blijdschap om het weerzien liet Kaufmann een groot diner uit een restaurant komen. Hij bracht haar eerst laat in den avond, in zijn auto, thuis en deed haar beloven, spoedig terug te komen.

Sinds dien kwam ze meerdere malen per week en als ze wist dat Max op reis was, bleef ze er slapen. Ze voelde nu niet méér genegenheid voor hem dan vroeger. Integendeel, ze vond hem er oud en onsmakelijk uitzien, was vies van zijn lugubere praatjes over zijn ziel en van zijn rochelende stem en rilde van afschuw, als hij zijn handen, tot liefkoozing, naar haar uitstak. Maar, ze vond andere redenen, die haar met graagte deden komen en zijn omhelzingen verdragen, redenen die zijn huis aantrekkelijk maakten en haar weglokten uit de zolderkamer, waar altijd de sfeer van Max' ernstig leven hing.

Kaufmann was royaal, zoo lang hij om een vrouw gaf; hij maakte dure verteringen, met haar, en schonk haar zeldzame odeurs en uitgezochte lekkernijen, benevens andere presentjes, waar Max nooit geld aan uit wou geven. Zijn huis was ruim en weelderig, zij het protsig, gemeubileerd. Ook had hij drie pathéfoons, een radio-toestel en een automatische piano. Met dit alles mocht ze omgaan, als haar eigendom, ook als hij niet thuis was. Altijd was er likeur in huis en, daar Kaufmann zelf een lekkerbek en snoeper was, zocht ze nooit vergeefs in zijn laden naar bonbons en banket. Het was haar een genot, door al zijn kamers te dwalen, met een gevoel van in bezitname en in elk er van, in een fauteuil, dien ze ook al bij Max ontbeerde, te gaan zitten snoepen, drinken of rooken, al naar ze verkoos. Tot zelfs zijn slaapkamer had aantrekkelijkheid voor haar, om het mooie, breede bed, de charmante toilettafel, die altijd ruim voorzien was van poeders, crèmes en odeuren en de luxeuse badkamer, die er op uitkwam.

Wel had ze oogenblikken, dat ze van Kaufmann onoverkoombaar

walgde, dat hij haar aan een verhit boschdier deed denken en ze zich, trots haar groote ervaring, besmeurd voelde, door haar aanwezigheid in zijn huis. Maar alles wat ze daar te genieten kreeg, en zijn attenties en geschenken waren haar reeds zoozeer tot behoeften geworden, dat ze zich er aan wende, hem als een afstootelijk, maar onafscheidelijk aanhangsel van al dat heerlijke te beschouwen.

De inrichting van zijn woning en de gastvrijheid die daar den toon aangaf, deden haar denken aan haar vroeger leven, met haar Berlijnsche vrienden. Uiterlijk was Kaufmann weliswaar de tegenstelling van de kranige officieren, met wie ze haar jongste jaren genoten had, maar zijn zucht naar genieten en uitgaan, zijn vrijgevigheid, en het gezelschap dat hij bij voorkeur zocht, waren toch eender aan dat alles bij hen. Wat haar echter in zijn huis het gelukkigst maakte en haar, niet-tegenstaande haar afkeer van zijn persoon, er altijd weer terugtrok, was de overtuiging dat dáár weer het leven der hoogere standen heerschte, waar ze, in Berlijn, mee kennis had gemaakt en dat blijkbaar aan Max geheel onbekend was.

Dien eersten avond, dat ze weer bij hem was, had ze hem verteld dat haar vader een edelman van oud geslacht was, doch zijn geheel vermogen door de inflatie verloren had en nu, door middel van een laaggesalarieerde betrekking, in het onderhoud van zijn gezin moest voorzien. Kaufmann had daar niets van geloofd en er in stilte om gelachen. Evenals Helen Branders had hij haar achterbuurt-Berlijnsch herkend en hij verkeerde reeds te lang met werklieden, om in haar iets anders dan een werkmansdochter te zien. Maar, hij ontnam haar de illusie van haar leugens niet en gaf haar zelfs een sommetje geld, om het den „verarmden baron” te sturen. Vader Kunath bedankte haar en haar „freund” in een brief aan Kaufmanns adres en schreef sinds dien geregeld een maal per week, om de connectie met den royalen gever aan te houden.

Voor Kaufmann was ze een verrassend geschenk van heerlijke waarde. Sinds het Partijbestuur hem genoodzaakt had, met Carla van Maasdam tot Hoogheveen te trouwen, dorst hij zich niet meer zoo onverschillig aan uitspattingen over te geven, als vroeger. Daardoor miste hij de emotioneele ontmoetingen, die zijn leven nog eenige fleur gaven. Wel had hij de vriendschap aangehouden met eenige charmante pensions voor gezellig verkeer, maar de gasten, die hij daar trof, kende hij al zoo lang, of hadden al haar aantrekkelijkheid voor kennismaking verloren. Jo, de nog jonge huishoudster, die zijn eigen woning beheerde, was lief en aanhankelijk, maar een jong meisje met spirit, zooals hij Gertrud zag, had hij in geen jaren ontmoet.

Ze was mooi en had dikwijls iets reins in haar blond-blank gezicht, in haar blauwe Gretchenoogen. Ook kon ze vroolijk, ja, guitig zijn, grappige liedjes zingen en ze had een opwekkend temperament, dat zijn

bedorven bloed nieuwe kracht en nieuwen levenslust toestraalde. Hij was zich er zeer goed van bewust, dat ze hem niet lief had en zelfs niet uit gewone genegenheid zijn woning bezocht. Hij voelde onmiskenbaar haar afkeer, als hij haar onstuimig in de armen nam; maar dat deed zijn vreugde om haar tegenwoordigheid niet minder groot zijn. Het kwetste hem niet, dat ze alleen bij hem kwam, terwille van wat hij haar schonk en om de pleziertjes die zij, in zijn huis, of ergens anders met hem, te genieten kreeg. Zoolang ze *bij* hem was, voelde hij haar van hem. In zijn armen, tegenover hem aan tafel, naast hem in zijn auto, in cabaret, café of schouwburg, overal was zij hem een kostelijk geneesmiddel, dat hem bij tusschenpoozen werd toegediend. In haar gezelschap voelde hij zich weer jong, levenslustig en levensverlangend en braveerde hij moedig de aanvechting, zich door één koene daad voor altijd van alles los te maken, in de oogenblikken dat hij van zichzelf en heel zijn huichelachtig bestaan walgde.

Soms speelde zij voor gastvrouw, bij een avondpartijtje, waar hij eenige intiemen uit de Partij en nachtcafé's op noodigde. Dan hield zij, bij de half-levensmoeden, de stemming er in, door schuine liedjes te zingen en haar avonturen uit het Berlijnsche nachtleven te vertellen en wekte zij hen tot drinken op, door een slok uit hun glas te nemen. De nachten dat Max op reis was, bracht ze dan in Kaufmanns huis door. Maar, was ze er zeker van dat hij thuis sliep, dan zorgde ze er nauwgezet voor, er eerder te zijn dan hij.

Ondanks haar vrijmoedigheid, die onder het drinken oversloeg tot brutaliteit, was ze laf, onbegrensd laf. Hem bedriegen deed ze zonder de minste spijt, zoo lang ze de mogelijkheid van betraapt te worden uitgesloten achtte. Ook zou ze hem, zonder een schijn van wroeging, reeds voor goed verlaten hebben, als iemand zich bereid had getoond, voor haar te zorgen. Maar, niets vreesde ze zoozeer, als door hem betraapt en weggejaagd te worden. Omdat ze er zeker van was dat Tante Jans haar doorhad, was ze altijd overdreven vriendelijk tegen haar en waakte ze er zoo goed mogelijk voor, zelfs de geringste oneenigheid met haar te vermijden.

Toen Max op het punt van weggaan stond, vroeg ze, terloops, of hij dien avond thuis at. Dat vroeg ze bijna iederen ochtend, doch, sterker dan anders hunkerend naar een blijk van teederheid van haar, verbeeldde hij zich dezen keer, dat er meer dan gewone belangstelling in haar stem lag. Hij vergiste zich daar weliswaar niet in; die vraag had echter een andere oorzaak dan hij, in zijn verliefdheid, hoopte.

— Het spijt me, lieveling, zei hij, ontroerd en nam haar teeder in de armen, maar ik vrees dat ik tegen den middag naar de Langstraat moet. Van Riel is plotseling ziek geworden en Hoekstra heeft hulp

aangevraagd. Ik zal probeeren me er vanaf te maken en dan zullen we eens een prettigen avond hebben. Maar, reken er maar niet op.

Hij kuste haar nog eens en in gedachten verdiept, kuste ze hem terug. Toen holde hij fluitend de trap af, gelukkiger dan hij zich in maanden gevoeld had.

Gertrud had goede redenen er voor, zeker te weten of hij dien nacht thuis kwam. Kaufmann had haar gezegd een avondpartijtje te maken, dat wel tot in den nacht kon duren. Het was twaalf en een half jaar geleden dat de scheiding met zijn eerste vrouw uitgesproken en hij in het bezit van een groot deel van haar vermogen gesteld werd; dat wilde hij op blijmoedige wijze vieren. Het kon zeer laat worden, had hij haar gewaarschuwd, want waarschijnlijk zou er ook gespeeld worden.

Ze dronk, als de meeste dagen, tegen twaalf uur koffie bij Tante Jans; dezen keer achtte ze het verstandiger dan ooit, dat niet te verzuimen. Als Max op reis ging, dat wist ze bij ondervinding, kreeg hij in den regel zoo veel te doen, dat hij langer dan één dag, ja soms een heele week van huis bleef. En als hij twijfelde, of hij op reis moest, dan was het negen van de tien keer zeker. Er was dus, vond ze, niet de minste risico aan verbonden, in Kaufmanns huis te overnachten. Maar, dan wilde ze zich er toch nog eens opnieuw van overtuigen, dat Tante Jans haar nog goed gezind was en Max ook dezen keer van haar uitblijven onwetend zou laten.

Tante Jans had het dezen middag, naar haar toescheen, bijzonder druk. Er waren wel vijf buurvrouwen op koffievizite. Dat scheen haar toe een vroolijke oorzaak te hebben, want er werd hartelijk gelachen. Gertrud, wantrouwig, vreesde dat ze het over haar hadden, doch de groet, waarmee allen haar verwelkomden, stelde haar weer gerust. Tante Jans had dien ochtend vroeg reeds bezoek gehad van Frans en van hem vernomen, dat dien nacht eindelijk de inbraak plaats zou vinden. Ze had die tijding niet lang onder zich kunnen houden en haar vriendinnen tezamen geroepen om, onder een kop koffie, er gezellig over te babbelen.

Ze schonk Gertrud dadelijk in en gaf haar zelfs een delicatessen, hoofdkaas, op haar brood. Dat overtuigde de jonge vrouw dat haar hospita het niet beter met haar voor kon hebben; ze nam zich nu stellig voor, den nacht door bij Kaufmann te blijven pretmaken. Om te toonen dat ze zich ook als een van de familie beschouwde, vroeg ze belangstellend, naar de reden der algemeene vroolijkheid. Tot haar verwondering gaf niemand haar daar een verstandig antwoord op. Tante Jans wilde wachten met haar er in te doen deel nemen, tot Gerrit na avondeten wegging, om zijn glaasje te drinken. Ze vreesde dat, als Gertrud het eerder wist, ze zich onder den maaltijd zou verspreken. En toen de andere vrouwen bemerkten dat zij het Duitsche vrouwtje niet in

vertrouwen nam, sloten ze stijf de lippen op elkaar, zooals volkswrouwen doen, als ze een ongewichtig iets als groot geheim beschouwen.

Gertrud trok een beleedigd gezicht en toen zei Tante Jans dat de kat bevallen was van drie biggetjes. Een buurvrouw voegde daar aan toe, dat de diertjes allen een bankbiljet in den bek hadden en dat Tante Jans dáárom zoo in haar sas was. Een andere vertelde weer, op geheimzinnigen toon, dat de Koningin bevolen had, dat van dit jaar Paschen op Kerstmis zou worden gevierd, zoodat de menschen paascheieren op het ijs konden koken. Gertrud bemerkte spoedig dat zij haar voor den gek hielden. Ze stond boos op, liet haar koffie en boterhammen staan en ging heen. Op straat overlegde ze dat het verstandiger was, dien avond toch maar thuis te komen. Nu Tante Jans zoo onaardig tegen haar deed, kon ze ook wel van plan zijn, haar aan Max te verraden. Zoodra hij thuis was, zou ze hem voor de keus stellen, onmiddellijk te verhuizen, òf te scheiden. En dàn zou ze er wel voor zorgen een woning te krijgen, waar niemand haar kon nagaan, wanneer ze wegging en thuiskwam.

Dra viel haar een sluw plannetje in, waar ze om lachen moest. Ze zou Max wijsmaken, dat Tante Jans altijd kwaad van hem, tegen haar, sprak en dat ze dáárom verhuizen wou. Als Jans hem dan mocht verraden dat ze soms een nacht van huis bleef, zou ze dat meteen als een bewijs aanvoeren en dan moest hij haar wel gelooven. Dat waren dan twee vliegen in één klap gevangen. Ze kon wel loopen dansen, van pret, om dien kostelijken inval. Nu bleef ze zeker over nacht uit, nu stoorde ze zich beslist niet aan de praatjes van Tante Jans. Alleen, overwoog ze, bleef de kans bestaan, dat Max in den avond tòch thuiskwam.

De gedachte daaraan deed haar weifelen. Toen ze voor Kaufmanns huis stond en aanbelde, was ze er nog niet zeker van, wàt ze zou doen.

Dien ochtend werd Kaufmann onverwacht door Jo wakker geschud.

— De Dikke is aan de telefoon, hij moet je hebben. Hier is de hoorn.

— Laat 'm over een uur nog maar 's opbellen, zei hij, wrevelig. Is dat iemand opporren, midden in den nacht.

— Er is haast bij, zegt ie. En je moest immers toch naar de kamerzitting.

Meteen liep ze de kamer uit.

— Hallo! zei hij, korzelig. Ik ben het. Wàt is er voor een haastkwestie?

— Kom zoo gauw mogelijk bij mij, antwoordde de wethouder, op gejaagden toon. Liefst direct, er is haast bij.

— Waarom dan?

— Dat kan ik zoo niet zeggen. We wachten op je.

Haastig schoor hij zich, schoot in zijn kleeren en dronk staande een glas melk met een ei.

— Ik eet wel iets bij den Dikke, zei hij, toen Jo er op aandrong dat hij eerst zou eten. Zeg aan Gertrud dat ze in elk geval op me blijft wachten. Ga maar een uurtje met haar naar Trianon. Heb je Hendrik al gewaarschuwd?

— Ja, de wagen staat voor. De busjes zitten in je zakken.

Ze trok hem zijn pels aan.

Een kwartier later werd hij aangediend in het trotsch heerenhuis aan het Koninginneplein. Breebaart zat in zijn studeerkamer te praten met Boutelje en Averling. Sombere ernst hing als een schaduw op hun gelaat.

— Morgen. Kan het meisje me hier wat te eten brengen? Ik ben zonder ontbijt de deur uitgegaan

— Wij hebben geen van allen nog ontbeten, antwoordde de gastheer. Terwijl we even praten, wordt de tafel gedekt. Heb jij, in of buiten het partijleven, wel eens een zekeren Benkuur ontmoet, Albert Benkuur? Daar gaat hier de kwestie om.

Kaufmann keek peinzend om zich heen. Averling demonstreerde zijn gewoon, intelligent voorkomen wel ernstiger dan anders, maar, zooals hem voorkwam, alleen om niet bij den Dikke en Boutelje achter te staan. Deze echter liep opgewonden heen en weer, onder het prevelen van verwenschingen. Het goedmoedig, rood-bollig gezicht van den wethouder was als overdekt met een vochtig waas van ontroering. Zijn kleine oogjes dwaalden onrustig van den een naar den ander.

— De naam komt me niet onbekend voor, antwoordde Kaufmann, eindelijk. Vertel me eens iets van hem, dan valt me misschien wel wat in. Wat is ie, wat doet ie?

— De laatste twee jaar was hij voor de krant in Weenen, ontsnapte Boutelje, kort en scherp als een snauw.

— Stop, ik ken 'm al. Een lange, miezerige smiecht, iets als Van der Voorde, maar méér salonjonker. Heeft over modes geschreven, in het Haagsche Weekblad. Draagt een monocle, het type van een morfijnist of cocaïnist. Nèet wat ik zeg, een beter gekleede editie van het slag Van der Voorde.

— Is ie socialist? vroeg Breebaart.

— Wat noem jij socialist? Een werkman, die er op uit is korter te werken en meer geld te ontvangen? Of één, die een baantje aan de gemeente zoekt? Nee, zoover ik weet, is ie van héél fatsoenlijke familie.

— We hebben het nou toch niet over werklui, viel Boutelje korzellig uit. Daar is de heele wereld vol van. Breebaart bedoelt zijn principes, of hoe noem je dat? Gewoon, socialist, in één woord.

— Dan kan ik jullie niet inlichten; van zijn socialisme heb ik nog nooit gehoord. Moest ik daarom nou zoo overhaast hier komen? Laten we maar gaan ontbijten en over iets anders praten.

— Als die jonge man niet bekend staat als socialist, hoe kwam hij dan aan een korrespondentschap van de krant? vroeg Averling, op correcten toon. Zijn afstaande ooren bewogen argwanend.

— Nu ja, hij zal wel een blauwen maandag lid van de Partij zijn! viel Kaufmann geïrriteerd uit. Moeten we dáár nu een ochtend mee verknoeien? Komt er wat opaan, of iemand wèl of nièt socialist is.

— Daar valt me wat in, zei Boutelje nu, lijsig. Ik heb hem eens, met Sauerma, in Weenen ontmoet. Het moet een brok protegé van hem zijn.

— Drommels! riep Kaufmann. Zóó een?

Opeens voelde hij de noodlotssfeer, die in de kamer zweefde, zwaar op zich drukken. Breebaart, Boutelje en Averling keken hem tegelijk aan, als verwachtten ze nu een onthulling van hem. Maar hij bleef zwijgen, evenals de anderen en dat drukte de stemming nog meer.

Breebaart schraapte de keel.

— Ik heb een vertrouwelijke mededeeling ontvangen, die ons tot onmiddellijk optreden verplicht, begon hij, somber. Benkuur is drie dagen geleden, plotseling uit Weenen verdwenen en de Oostenrijksche recherche heeft zijn spoor tot in het land hier gevolgd. Er is een klacht tegen hem ingediend, door ouders van jongens, in Weenen, uit de jeugdgroep waar hij leider van was. . . .

Een bulderende verwensching van Boutelje stoorde hem.

— Een slag in het aangezicht. . . ! schreeuwde hij.

Hij bedwong zich, bij een snel gebaar van Kaufmann, die dezen uitroep thans niet in het minst toepasselijk achtte.

— Wat hebben *wij* daar mee te maken? vroeg deze, geërgerd. Moest ik dáárvoor nuchter de deur uit?

Breebaart haalde de schouders op.

— Is dàt nu het èrgste wat je gebeuren kan? Volgens het bericht, dat ik kreeg, wordt verondersteld dat hij in de stad is en dat draait op arrestatie en misschien wel uitlevering uit. In elk geval, volgt er een aanstootelijk schandaal voor de Partij op. Daarom vond ik het noodig, jellie onmiddellijk te raadplegen. Heb jij, in de laatste dagen, Sera Sauerma gesproken? vroeg hij Kaufmann, toen deze weer wou opstuiven.

Bij die rechtstreeksche vraag voer hem een rilling door het lijf. Nu werd het hem duidelijk, waarom de Dikke deze kwestie zoo tragisch inzag.

— Nee, antwoordde hij, timide. Je denkt dus. . . ?

— Ik? viel Breebaart driftig uit. *Zij* denken, zij schijnen àlles te weten. Verdorie!

Boutelje en Kaufmann keken elkaar spontaan aan, bij dezen onge-

hoorden uitroep van den Dikke. Dat was zeker voor de éérste maal, dat hij zich zoo gaan liet. In andere omstandigheden zouden ze in lachen uitgebarsten zijn, om de kluchtige woede van den kleinen dikkerd; nu deed ze hen aan, als de uiting van gemeenschappelijke ellende. Dat hij zich zóózeer vergat, teekende hoe zwaar hij de verantwoordelijkheid voelde, die thans op het Partijbestuur rustte. Hoewel zij geen van tweeën bang waren voor een scherp artikel in de burgerpers, rilden ze van ontzetting, bij de gedachte, hoe hun leiding geoordeeld zou worden, als het geval-Benkuur openbaar werd.

Averling was de eenige der vier, die nog steeds niet den samenhang van die aanklacht met deze vroege conferentie inzag. Hij behield zijn koel-intelligente bedaardheid, doch keek Breebaart vragend, de wenkbrauwen gefronst, aan.

Kaufmann verbrak het eerst het zwijgen.

— Láát hem oppakken! riep hij, woedend. Als ie schuldig is, moet hij maar zijn straf ondergaan. Uitvaagsel als hij hoeven we niet de hand boven het hoofd te houden.

— Zegt dat niet zoo haastig, zei de Dikke, zacht. En Sauerman dan? Wie weet of hij. . . .

Boutelje sloeg met de vuist op tafel.

— Sauerman, vraag je? riep hij, op een toon van verontwaardiging. Laat hij maar zijn ontslag nemen, dan zijn we meteen al zijn degeneré's ook kwijt. Dat gedonder met zijn protectie, voortdurend. Let op mijn woorden, morgen hoor je van nèt zoo'n gebbetje, van dien kwal Van der Voorde.

Hij zweeg even, om tot kalmte te komen.

Je hebt gelijk, zei hij dan. Met hèm moeten we rekening houden. Enfin, dan moet die viezerd maar weer de grens over, zoo vèr mogelijk, al was 't naar China.

— Als ze hem al niet gearresteerd hèbben, meende Averling, die het noodig achtte ook iets te zeggen.

Kaufmann grijnsde.

— Er was vroeger een lid van den hoogen raad, die Benkuur heette, zei hij. Wees daar dus niet bang voor.

— Ze hebben hem nog niet, viel de Dikke hem bij. Ja, als hij vluchten wil, is dát de oplossing.

— Waarom zou zoo'n schooier nièt zijn hachie willen redden? vroeg Boutelje, verwonderd.

— Hij kan alleen naar Zuid-Amerika, antwoordde Breebaart. En daar komt wat voor kijken, buiten de reiskosten.

De telefoon luidde. Breebaart nam den hoorn op en luisterde. Hij verbleekte zichtbaar. Dan gaf hij een toestemmend antwoord en legde het microfoon weer neer.

— Sauerman vroeg of ik even bij hem kom, voor een gewichtige kwestie, zei hij, somber. Dat kan alleen om Benkuur zijn. Willen we dan maar gaan.

— Ik moet eerst wat eten, antwoordde Kaufmann, gedecideerd. Ik ben niet van plan te verhongeren, en nog wel voor zóó eentje.

Er was gedekt, maar alleen Kaufmann deed zich te goed. De anderen vergenoegden zich met een kop thee en een beschuit.

— Stuur je chauffeur naar huis en rij jij, fluisterde de Dikke. Ik heb er mijn reden voor.

Het woei fel. Allen zetten ze den kraag op.

— 't Is wat moois, bromde Kaufmann. Ik haal me nog een pleuris op het lijf, voor die vieze vriendjes van Sauerman. Ga jij maar naar huis, Hendrik.

— Ja, mijnheer.

— Dat mag je wel voor hem over hebben, schertste Boutelje, aan zijn oor. Hij is méér van jóu dan van óns.

— Hoe zoo?

— Ik bedoel van den kant van Sera.

De anderen stapten in, veinzend zijn verwensching niet te hooren.

Voor het Gebouw liepen twee mannen heen en weer, aan voorkomen en houding kenbaar als agenten in burger. Ze groetten Breebaart eerbiedig; hij knikte kort terug.

Sauerman was alleen. Toen de vier mannen binnen kwamen, stond hij op, doch liet zich dadelijk weer in zijn stoel vallen. Diepe groeven, in zijn dor gezicht, teekenden doorstaan verdriet; uit zijn roode oogen kropen langzaam tranen.

— Karel, hier ben ik, zei de Dikke, aangedaan.

Zij drukten elkaar de hand.

— Ik had je eigenlijk . . . even alleen willen spreken, Marinus.

— Dáár is nu geen gelegenheid meer voor. Er valt geen tijd te verliezen en we moeten geen woorden verspillen. Binnen een uur, moet hij de stad uit zijn.

— Weet je dan . . . ? vroeg de hoofdredacteur, geschrokken.

— Hoe kreeg je het in je hersens, dien vlerk naar Weenen te sturen? viel Kaufmann geërgerd uit. De eerste de beste proleet was me liever geweest.

Sauerman bukte het hoofd, als een vernederd kind.

— Het is verkeerd, erkende hij, maar ik kon het niet helpen; ik hou zoo veel van hem. Hij wou het graag in de journalistiek probeeren en niet één burgerlijk blad wou met hem te doen hebben. Ik kòn het hem niet weigeren, ik hou . . .

Hij legde het hoofd op de armen en hilde, snikte luid, als een moeder om een verongelukt kind.

De mannen keken elkaar aan, gingen zitten en zwegen. Zelf, psychisch, tamelijk normaal, hoewel elk zijn neigingen had, was deze passie hun onverklaarbaar. Kaufmann presenteerde de anderen een sigaar. Breebaart bedankte en nam er een uit eigen koker. Behoedzaam sneed hij den punt af, blies de sigaar van beide kanten door en stak haar toen aan.

— Kom Karel, daar komen we niet verder mee, zei hij dan, vermanend. We kunnen op niet meer dan vier en twintig uur voorsprong rekenen.

Sauerman hief het betraand gelaat op.

— Wat bedoel je, Marinus? Wat . . . ? Ze mogen hem niet meeneemen, ze . . . Nee! schreeuwde hij. Ik besterf het, ik schiet me voor den kop.

Boutelje knikte instemmend tegen Kaufmann, maar deze schudde woedend het hoofd.

— Nee, nee dat hoeft nu niet, zei Averling. Dat verlangt niemand van je. Maar die jongeman moet het land uit.

— Ja, hoe eerder, hoe liever! riep Boutelje. Opgehoepeld, laat ie zich ergens in Afrika van kant maken.

Sauerman sidderde van ontzetting.

— Waar is hij nu? vroeg Breebaart.

De hoofdredacteur keek hem verschrikt aan, weifelde te antwoorden.

Kaufmann sprong ongeduldig op.

— Kerel, doe toch niet zoo achterlijk, hou die sentimenteele grimassen toch voor je. Snap je dan niet, dat hij ons hier in de grootste onlegenheid brengt? Als ie hem niet op staanden voet smeert, zit ie vanavond in de bajes en wat er dan volgt, laat ik aan je fantasie over. Herrie met Oostenrijk, een schandaal in de burgerpers, in de heele wereldpers . . . Avond aan avond moord- en brandartikelen in dat pamflet van Bouwer en wie weet wat nog méér. Begrijp dan toch, dat niemand voor zóó iets een verontschuldiging heeft. Geen van ons, de radicaalste regeering noch de grootste schoft kan zóó iets op zijn verantwoording nemen. Groote hemel, wáár zit je verstand, dat je zoo'n ploert ook maar in gedachten voorspreekt.

— Ja, het recht moet zijn loop hebben, gaf Averling toe, op intelligenten toon. Als Uw rechteroog U hindert, ruk het uit.

Sauerman schudde afwerend het hoofd.

— Genoeg gekletst! riep Boutelje. Voor den dag, met dien schoft. Of is ie misschien op bezoek bij dien anderen kwal, Van der Voorde? Je weet, ik ben niet kleingeestig, maar alles heeft zijn grenzen.

— Rechercheurs bewaken het Gebouw, zei de Dikke, langs zijn neus weg.

— Hoe krijg je hem er dan veilig uit? fluisterde Sauerman.

— Dus, hij *is* hier! riep Kaufmann.

— Laat dat maar aan mij over, stelde Breebaart zijn vriend gerust. We zijn je vrienden en we willen je helpen.

Sauerman knikte hulpeloos en wees, aarzelend, naar een deur, in den hoek.

— Een goede plaats! riep Boutelje, schamper.

Hij liep naar die deur en gaf er een vervaarlijken schop tegen.

Kom er uit, of ik sleur je d'r uit! brulde hij.

De deur ging open. Een lange, jonge man, met verwijfd gezicht en lange, witte handen, stapte de kamer binnen. Hij droeg een monocle en staarde er de vrienden brutaal door aan.

— Als jullie maar niet denkt, dat je me bang kunt maken, zei hij, met hooge, schelle stem. Ik eh . . .

— Hou je bek! bulderde Boutelje verwoed.

— Een oogenblik, gaat allen zitten, zei de Dikke, kalm. Sauerman, laat Vierelier hier komen.

De hoofdredacteur telefoneerde. Eenige oogenblikken later kwam een expeditieknecht, de meest bekende vechterbaas uit de Partij, binnen. Hij stak wel een hoofd boven elk der andere aanwezigen uit en had de breede schouders en den vierkanten kop van een stier.

— Vierelier, er is een werkje voor je, zei Breebaart.

— Alsjeblieft, mijnheer.

— Dezen jongen man breng je met de nachtboot naar Londen. Maar eerst gaat jullie met mijnheer Kaufmann naar Den Haag. Je laat hem geen oogenblik alleen en mocht hij soms willen wegloopen . . .

— Dat doet ie niet, mijnheer Breebaart, onderbrak Vierelier hem en legde zijn geweldige hand op Benkuurs schouder.

De jonge man uitte een meisjesachtig gillette en kromp ineen.

— Je wilt je wagen toch wel beschikbaar stellen, Aaron? vroeg de Dikke vriendelijker, dan hij hem ooit aansprak.

Kaufmann knikte.

Graag. Ik bel aanstonds Buitenlandsche Zaken en het Argentijnsch Consulaat op. Ik verwacht dat zijn paspoort dan in den middag gereed ligt.

— Moet ik tot zoo lang, dit sujet tot mijn last hebben? vroeg Kaufmann ontevreden.

— Nee, die wordt intusschen opgeborgen. Vierelier, je weet waar je hem in Den Haag op visite kan brengen, niet?

— Ja mijnheer.

— Nu, daar wacht je dan, tot mijnheer Kaufmann jullie weer afhaalt. Heeft ie zijn paspoort, dan ga je met hem naar Den Hoek en vanavond naar Londen. Ik telegrafeer Simpleton van de Transport-federatie. Die zorgt dan voorloopig verder voor hem en jij komt weer zoo spoedig mogelijk hierheen.

— Je vraagt maar niet eens, of ik aan dat spelletje mee wil doen, zei Benkuur spottend, met kraaiende stem.

Vierelier liet de hand wat zwaarder op zijn schouder rusten.

— Kop dicht, als mijnheer Breebaart spreekt, gebod hij.

De Dikke vulde een formuliertje in.

— Hier heb je een bonnetje voor de reiskosten, zei hij. Laat Wende-
laer dit even uitbetalen en kom dan direct terug.

Vierelier ging.

— Wat beteekent die onzin? vroeg Benkuur, brutaal. Denk je dat ik
me met zoo'n ossekop vertoon?

— Jij gaat met de eerste gelegenheid naar Argentinië, verklaarde
Breebaart. Op de boot wordt je een cheque van twee honderd pond ter
hand gesteld, betaalbaar in Buenos-Aires. Daar moet je het mee doen,
tot je werk gevonden hebt.

— En als ik te kort kom?

— Dan maak je je maar van kant, snauwde Boutelje hem toe. Enfin,
als je niet je leven betert, zullen anderen je spoedig genoeg die moeite
besparen. Dáár ben ik niets bezorgd voor.

Hij wendde zich van hem af en fluisterde tgen Averling. Breebaart
onderhield zich op zachten toon met Sauerman, waarop deze uit een
la eenige bankbiljetten nam en ze aan Benkuur gaf.

Vierelier kwam binnen.

— Wacht een minuut of vijf en kom ons dan met dezen jongen man
achterna, gebod de Dikke. Willen we nu maar gaan, Kaufmann?

De beide partijbestuurders verlieten het Gebouw. Voor de deur ston-
den de twee agenten in burger. Breebaart wenkte een hunner, fluis-
terde hem iets toe en gaf hem dan een kaartje, nadat hij er een paar
woorden op gekrabbeld had. Toen maakte hij een beweging met zijn
duim. De mannen verwijderden zich.

Rillend in zijn pels, de kraag omhoog, nam Kaufmann aan het wiel
plaats. Breebaart naderde hem en gaf hem de hand.

— 't Is nu eenmaal niet anders, maar voor mijn part had je me van
morgen nièt opgebeld, zei hij, wrevelig, Zoo'n baantje is het niet, een
boef als een gentleman naar Den Haag te rijden en zelf in de kou te
chauffeeren.

— Ieder doet wat hij kan, antwoordde de Dikke, eenvoudig. Wat
ik zeggen wil; als je kans ziet, tracht dan nog eens met Bouwer een
vergelijk voor te bereiden. Al zou hij zich maar neutraal houden, in
geval er van deze geschiedenis iets uitlekt. Doe je best.

Kaufmann knikte zwijgend. Vierelier en Benkuur kwamen de deur
uit. De vechtersbaas duwde den ander als een arrestant voor zich uit en
den wagen binnen. De motor sloeg aan.

In Den Haag reed Kaufmann het tweetal naar een vertrouwensman

en ging vandaar naar het Binnenhof. In de koffiekamer bestelde hij een tweede ontbijt. Niet ver van hem af zat Bouwer te praten met een paar kamerleden, die evenals hij uit de Partij geroyeerd waren. Het gezelschap scheen op hem heel niet te letten.

De woorden, die Breebaart hem tot afscheid had gezegd, kwamen hem weer in de gedachten; opnieuw te trachten, met Bouwer tot een vergelijk te komen. Ook dat nog. Alle beroerde en vieze baantjes werden als regel hem opgedragen, in ruil voor de openbare bescherming der partijgrooten, die hij genoot, als hij eens buiten den band sprong, dacht hij, wrevelig. Hij wenschte zich opeens in Bouwers plaats, brutaal en onverschillig jegens de heele partijkliek, heelemaal zijn eigen zin volgend. Maar, wat zou er van hem terecht komen, als hij tegen alles in opstand kwam?

Toch verveelde hem die actie tegen Bouwer ook. Ze vergde overmatig veel werk van de propagandisten en putte hen uit, vóór de eigenlijke verkiezingsagitatie was begonnen. De laatste dagen voelde hij zich soms net een charlatan, als hij voor de arbeiders sprak. En zelfs als hij, geroutineerd en doorkneed in de rethoriek, als hij was, in het debat een, minder snedig, medestander van Bouwer versloeg, kon hij toch aan de stemming der vergadering bemerken, dat het publiek niet meer zoo zeker naast en achter hem stond, als vroeger. Daar maakte hij de gevolgtrekkingen uit, dat Bouwer voortdurend aan invloed won. En, wat die kwestie-Hellingsa aanging, diè was al tot vervelens toe uitgebuit, terwijl er nog steeds geen nieuw propagandaparool voor in de plaats was gekomen. Eigenlijk dacht niemand meer aan Hellingsa; steeds minder hoorders schenen hem, Kaufmann, ernstig te nemen; als hij in gloeiende verontwaardiging sprak, over Bouwers bloed-schuld, aan den dood van zijn secretaris.

Hij liep op de telefooncel toe en knikte, onder het voorbij gaan, tegen den Leider van het Verbond. Bouwer beantwoordde zijn groet, hoewel een weinig ironisch. Hij belde het Argentijnsch Consulaat op en vroeg, of het, door Breebaart aangevraagd, visum, zou worden verleend.

Het resultaat verraste hem. In beleefde termen werd hem medegedeeld dat het paspoort, afgestempeld, tot zijn beschikking lag. Met ijverzucht dacht hij aan den kleinen, soms zoo belachelijk-doenden, Dikke, die door zijn millioenen zóó'n grooten invloed uitoefende. Dáárom ook, en door geen andere oorzaak, dacht hij, was Breebaart de baas, zelfs over hem, kon hij macht uitoefenen over arbeiders en leidende instanties. Daardoor kon hij hem de beroerde akkevietjes laten opknappen en zelf den onkreukbaren magistraat demonstreeren.

Hij haalde Vierelier en Benkuur uit de woning van den vertrouwensman af en reed hen naar het Argentijnsch Consulaat. Daar ging hij

naar binnen en kwam er een kwartier later met het paspoort van Benkuur uit.

De jonge man was nu kalmer en meegaander, dan op het partijbureau. De vertrouwensman, die hem van vroeger kende, had een poos lang met hem gepraat, over de straffen, die hem waarschijnlijk nog in zijn leven te wachten stonden. In de auto, die Vierelier nu chauffeerde, naar het station, luisterde hij zwijgend naar Kaufmanns opmerkingen. Tot antwoord beloofde hij, zich in Londen strikt te houden aan de leiding van Simpleton.

Kaufmann kocht kaartjes voor de mannen en keek Benkuur, nu hij spoedig voor altijd vertrekken zou, voor den eersten keer aandachtig aan. Bernerkend dat hij, die door zijn gedrag het prestige en de eer van de Partij in gevaar had gebracht, pas hoogstens drie en twintig jaar kon zijn, voelde hij zich van ongewone warmte doordringen. Feitelijk was deze jongen nog maar een kind en *hij* werkte er toe mee, hem naar een vreemd werelddeel te verbannen. Nu ja, hij bleek gevaarlijk voor de gemeenschap te zijn, maar veranderde dat door zijn vertrek? En, wie weet, als hij in die moeilijkste jaren andere vrienden dan juist een Sauerman had ontmoet, of de verkeerde neigingen, in hem, zich niet tot nuttige gaven hadden laten vervormen. Kaufmann dwong zich tot een onverschillige houding, om zijn opkomende gevoeligheid voor den jongen man te verbergen. Hij keerde zich brusk af, greep snel eenige biljetten uit zijn portefeuille en duwde die, bijwijze van afscheidsgroet, Benkuur in de hand.

— Nu, het ga je goed; ik neem alvast te beenen. Probeer een ander mensch te worden, maar heilig zijn we geen van allen. Enfin, ik hoop dat er nog iets van je terecht komt. En nu, opgehoepeld. Koop wat lectuur en ga maar zoo vroeg mogelijk op de boot. Vierelier, hou er oog op, dat niemand zich met hem bemoeit. Goede reis!

Hij vond dat hij nu wel een hartigen maaltijd had verdiend en reed naar een restaurant, op het Plein. Onder het eten dacht hij aan de gebeurtenissen, van dien dag en dat verstoorde wel eenigszins het genot, van aan een goed-voorzienne tafel te zitten; niettemin at hij gestadig door.

Voor boodschapper had hij gespeeld, boodschapper van Breebaart. En waartoe? Alleen om een vriendje van Sauerman uit de handen der recherche te redden. Wáárom had hij zich eigenlijk daartoe geleend, wát kon hem, per slot van rekening, Breebaart en Sauerman allebei schelen? Voor die twee had hij nu zijn leven gewaagd, door uren achtereen aan het stuurrad te zitten, inplaats van binnen in zijn auto, warm in zijn pels en zijn handen in zijn zakken met zijn lekkere, warme busjes. Dwaas was hij geweest, door Hendrik thuis te laten, bij de kachel, en zelf den heelen dag te chauffeerden.

Die gedachten wonden hem al meer en meer op. Hij kon haast zelfmoord plegen, alleen omdat hij zoo sullig was geweest. Wàt zouden ze voor *hem* doen, als in Mei het Verbond hem zijn zetel afwon? Bouwer had daar al méér dan eens op gezinspeeld. Was hij eigenlijk niet stapel gek, ontoerekenbaar van menschlievendheid, zoo iets als een humaniteitsmaniac, dat hij zich altijd voor dat soort corveetjes liet gebruiken?

Dan, gleed een sluwe glimlach over zijn gezicht. Ja, diè was goed, dàt moest hij doen. Hij zou inderdaad nog eens met Bouwer aanpappen, zooals de Dikke hem had verzocht. Maar, niet om de partijkliek uit de drek te helpen, doch alleen voor zichzelf. Won de Partij, bij de aanstaande verkiezingen, dan kon hij dien bullebak weer gemakkelijk laten schieten. En, won het Verbond, dan zou *hij* er althans óók van profiteeren en zelfs de eer genieten, een man met vooruitzienden blik te zijn geweest. Zoo ging het immers altijd, als men zoo verstandig was, bijtijds van kleur te veranderen.

Er was maar een kleine groep uit de partij-fractie ter kamerzitting en de meesten daarvan stonden bekend als aanhangers van Bouwer. Een liberaal lid sprak over de toenemende gevallen van corruptie, bij de gemeente-beheeren en weet die aan den onmatigen invloed welke politieke partijen op benoemingen hadden. Bouwer luisterde kennelijk met aandacht en gaf nu en dan blijk van instemming. Toen de spreker zweeg, applaudisseeden ook Bouwer en eenigen van zijn medestanders. En een opwelling van het oogenblik volgend, klapte Kaufmann ook even in de handen.

Bij het verlaten der zaal zorgde hij er voor, in de nabijheid van den leider van het Verbond te blijven. Op straat gekomen, legde hij even de hand op zijn schouder.

— Bonjour, zei Bouwer achteloos. Je hebt het vandaag nogal druk gehad, nietwaar?

Hoezeer hij gewoon was, zijn gezicht in bedwang te houden, kon hij nu niet verhoeden dat er een trek van verwondering over gleed. Dadelijk, echter, had het weer zijn gewone, listige uitdrukking.

— Altijd even moppig, merkte hij, droog, aan. Ik had anders liever, dat je eens voor een ernstig woord van overleg te vinden was. Of, denk je nu werkelijk, àlles wat je voorhebt, in je eentje te bereiken?

Bouwers blikken dwaalden opmerkzaam over Kaufmanns gelaat. Hij mocht hem niet, verachtte hem eerder, maar erkende toch de waarde van zijn propagandistische kracht. Ook werd hij zich er steeds sterker van bewust dat, als hij dan toch door een of anderen streek de regeering in handen wou krijgen, hij niet te kieskeurig mocht zijn ten opzichte van zijn hulpmiddelen en trawanten. Dat Kaufmann wellicht het sterkst van allen tegen hem persoonlijk ageerde en hem het meest aan-gevallen had, inzake de kwestie-Hellinga, achtte hij geen beletsel, om,

eventueel, zijn hulp te aanvaarden. Hoewel, hij was uitgeslepen en doortrapt berekend. Met zulke eigenschappen, bij een medewerker als Kaufmann, moest men terdege rekening houden, wilde men niet bedrogen uitkomen.

Zijn weifelende houding maakte Kaufmann vrijmoediger. Hij liep op zijn auto toe.

— Blijf je hier, of moet je naar Amsterdam? vroeg hij.

— Ik ga meteen terug. Je weet immers zelf óók wel, hoe druk ik het heb, voegde hij er lachend aan toe.

— Nu, stap dan in. En als jij misschien chauffeeeren wilt? Graag. Dan kan ik mijn handen in de zakken houden. Ze vallen me bijna af, van de kou.

Bouwer knikte, nam plaats aan het wiel en liet de remmen los, toen de ander nauwelijks nog naast hem zat. Kaufmann dook geheel weg in zijn pels en sloot de oogen. In het behagelijk gevoel, een ervaren chauffeur naast zich te weten, gaf hij zich voldaan aan peinzerij over. Hij zinde op een plan, aan welks fantazie hij zich met graagte bevredigde.

— Slaap je? vroeg Bouwer, toen ze op den grooten weg reden.

— Nee, ik prakkizeer er over, wat je straks toch bedoeld kan hebben.

— Wát? Dat je het vandaag zoo druk had?

— Ja. Wat beteekende dat?

— Inderdaad, wát. Denk je misschien dat jullie alléén een correspondent in Weenen hebt? Of hād?

Deze directe vraag was niet mis te verstaan. Maar, Kaufmann was er nu op voorbereid. Hij grijnsde.

— Oók, inderdaad? Maar, zakelijk gesproken, kun je en wil je van mijn medewerking gebruik maken, of niet? vroeg hij, temerig.

Bouwer schokte met de schouders.

— Misschien wèl, misschien nièt. Er is in elk geval over te praten.

— Er valt over nog veel méér te praten, gaf Kaufmann toe. We...

Bouwer haalde haastig de remmen over; twee wielrijders staken, bijna vlak voor den wagen, dwars den weg over. Onmiddellijk zette hij weer aan.

— Het doet me plezier dat je het inziet. Nu, praat dan maar, ik luister wel.

Kaufmann lachte rochelend.

— Alléén... praten?

— Van praten komt misschien onderhandelen. Als twee allebei iets aan te bieden hebben, zijn er allicht zaken te doen. Maar, vertel éérst, spreek je mede uit naam van den Dikke en Averling, of handel je voor eigen rekening?

— Wij socialisten..., begon de ander, met zijn vergaderingsstem.

Bouwer ontlokte de sirene een overkrijschend geluid.

Schei uit, verdorie! viel Kaufmann zichzelf in de rede, je maakt me doof, je maakt me gek met dat lawaai. D'r is geen kip te zien, op den heelen weg.

— Ja, gaf Bouwer toe, wat kan zoo'n ding te keer gaan, hè? Als kleine jongens lagen we soms wel een kwartier op den loer . . .

— Zeg 's, beduvel je me nou?

— Nee, jij *mij* soms?

— Wat kunnen mij je jongensstreken schelen? En hoe kunnen we nu verstandig praten, als jij zoo'n onnoodige herrie maakt?

— O, als je verstandig praat, heb ik alle aandacht voor je. Maar, zoodra je weer begint te dazen, moet je het goed vinden dat ik op mijn manier lawaai maak.

— Dus als ik zeg: wij socialisten . . . ?

— Dan weet je héél goed wel, dat je daast. Jij bent net zoomin socialist als ik of wié van je vrienden ook.

— Een mooie bekentenis, spotte Kaufmann. Verbeeld je, dat ik dat morgenavond bekend maak, in mijn rede voor District Negen?

— Dat doe je ten eerste al niet, omdat je hoorders je kwalijk zouden nemen, dat je met mij in één wagen had gezeten. En tweedens zouden menschen van het Verbond, die toch ook op je vergadering komen, je voor leugenaar schelden. Als ik er bij was, zou ik het hardst meeschreeuwen en wié zou dan uitmaken, wie er van ons beiden loog?

— Als je zóó'n moraal huldigt, heeft ons gesprek heelemaal geen nut, antwoordde Kaufmann, een beetje onthutst.

Bouwer lachte, sloeg zich op de knie van pret.

— Moraal, zei je immers, niet? Nu, laten we dan maar beginnen elkaar te overtuigen, dat we mekaar noodig hebben. Tot nog toe heb je niet geantwoord, of je namens het Partijbestuur onderhandelen wilt, of uitsluitend voor jezelf. Maak je er nu niet wéér met een dooddouner vanaf, want dan toeter ik je heelemaal doof. Je hebt mijn gezelschap voorbedacht gezocht en nu wil ik weten, waarom?

— Goed. Neem dan eens aan, dat ik èn namens het Partijbestuur èn voor eigen rekening, zooals jij het noemt, spreek.

— Ik neem het aan, omdat het waar is. Nu is het nog alleen maar de vraag, of het belang van den Dikke, Averling, Boutelje consorten bij jou méér geldt, dan je eigen.

— Dat hangt dáár weer van af, wèlk persoonlijk belang je me in uitzicht kan stellen.

Bouwer schakelde de groote lampen in, keek onderzoekend den weg af en gaf meer gas.

— Zie eens hier, Aaron Bernard Kaufmann, begon hij dan op be-daarden toon, als zat hij in een bureaufauteuil, als mensch vertrouw ik je geen steek en dat doet niemand; maar, als politieker ben je bruik-

baar en daarom je loon waard. Neem als uitgangspunt van onze besprekingen aan, dat je met de Verkiezingen je kamerzetel kwijt raakt, tenzij het Verbond je goed gezind is.

— Wat is een kamerzetel? schertste de ander. Je hebt voor Boutelje St. Nicolaas gespeeld en hem een portefeuille aangeboden. Heb je er voor mij geen meer in petto?

— Heeft Boutelje uit de school geklapt? vroeg de leider, onaangenaam verrast. Maar hij heeft zeker niet gezegd, welke tegenprestaties ik daarvoor geëischt had. En óók niet, dat hij beloofde, mijn aanbod in beraad te houden.

— Reken maar niet op hem. Hij is niet zoo gek, zijn lui leven en vijftien duizend 's jaars aan een fictie op te offeren.

— Jij wèl? vroeg Bouwer, nuchter.

— Openlijke afval van de Partij? Je lijkt wel gek. Mijn positie op-offeren, waar ik vijftien jaar aan gewerkt heb? Dat zou verraad zijn aan mijn heiligste beginselen.

Bouwer bulderde een lach uit.

— Neem me niet kwalijk, zei hij, toen de ander een zuur-zoet gezicht zette. Maar, man tegen man, we zijn hier met ons tweeën en niemand kan ons beluisteren; hoeveel brengen die heilige beginselen jou wel per jaar op?

Kaufmanns goede luim keerde terug.

— Als je het graag weten wilt: met het baantje van Carla mee, iets meer dan twintig mille 's jaars. Dàt kan jij me niet vergoeden, wèl? als het misloopt.

Bouwers gelaat trok strak van ernst, bij het hooren van dat ongevoon hoog bedrag. Hij dacht aan de nooden der veenarbeiders, aan de belachelijke loonen der mijnwerkers, aan het gevaarvol leven der spoorarbeiders, wier parlementair vertegenwoordiger deze man heette te zijn. Dit enorm inkomen vertegenwoordigde een vorm van corruptie en was er een uitwas van, als weinigen in het land wisten. En hoe velen waren er niet als deze man, welke met het uitbrallen van wat gemeenplaatsen het inkomen van tien nuttige burgers in de wacht sleepte? Hoevele belastingbetalers moesten al niet werken en ontberen, om dezen éenen „voorlichter des volks" zijn lui en nutteloos leven te doen leiden? Hij schudde het hoofd. Als de corruptie, die hij bestrijden wou, Kaufmann zóóveel opbracht, hoeveel méér zou hij dan wel vragen, om zich tegen haar te keeren? Wàt viel zoo iemand eigenlijk te bieden?

— We zwammen in de ruimte, zei hij, eindelijk. Kom vanavond op mijn Bureau, dan kunnen we op ons gemak overleggen. Ik zal er voor zorgen, dat niemand je ziet.

— Vanavond kan ik niet.

— Je krabbelt dus terug?

— Ik krabbel nog niet half terug, maar ik kàn vanavond nu eenmaal niet. Er komen een paar kennissen een glas wijn bij me drinken. Weet je wàt, kom óók.

Bouwer keek hem schuin aan.

— Wat is dat voor gajis? vroeg hij. Lui als Van Berghem en Bob Bogaerts? Diè wil ik niet ontmoeten.

— Dié! riep Kaufmann, op een toon van verachting. Dàt is ook net een knap span voor een lijkkoets. Nee, àndere lui, je kent er wel een paar van. Breng Mooie Mea mee.

— Dàt is uit, antwoordde Bouwer, ernstig. Je manier van bestrijden was laag, maar ik heb er toch van geleerd.

— Is 't werkelijk zoo? vroeg de ander, met van blijdschap trillende stem.

Nog altijd hunkerde hij naar haar, geprikkeld door haar laatste smadelijke afwijzing. Zelfs gedurende zijn verhouding met Gertrud, had hij het trotsche meisje niet kunnen vergeten.

— Ja, we staan heelemaal vrij van elkaar, bevestigde Bouwer. Spreek dus niet verder over haar.

— Dan niet getreurd. Bij mij kun je vanavond een verrassing vinden, die je haar heelemaal doet vergeten.

— Ik hou niet van verrassingen. Is 't een prettige of een beroerde?

— Een blonde; méér zeg ik niet.

— Van dié verrassingen heb ik juist mijn bekomst. Enfin, ik kom. . . .

In de stad stapte hij in een taxi over en reed naar het nieuwe Gebouw. Den vorigen dag waren er de machines aangekomen en dezen middag zouden de monteurs al met het opstellen begonnen zijn.

De werklieden waren al weg, maar de wacht kende hem goed. De man strekte zijn hand uit, voor de sigaren die Bouwer hem bij elk bezoek gaf en schakelde het tijdelijk licht in. Bouwer ging even een kijkje nemen in het gebetonnerd sousterrain, dat voor machinezaal was ingericht. De romp van de gigante, twee en dertigzijdige rotatiepers stond al overeind. Nog een week, dwarrelde nu door zijn gedachten en ze zou voor haar werk gereed zijn en bereid, de kranten bij tienduizenden te drukken. Dan, dān zou het land eerst ten volle gewaar worden, dat Willem Bouwer op het oorlogspad was tegen de corruptie en de verdoemende elementen aanviel, om een gezonde volksgemeenschap te stichten. In den uitbouw zag hij de twee gietapparaten, de boormachine en nog eenige toestellen wier bestemming hem nog niet bekend was. Maar, àlles zou hij zich spoedig eigen maken, nam hij zich voor. Hij wou alles weten en, als het kon, alles kunnen.

Op de derde verdieping kon hij niet hoger. De trap naar de hoogste etage was pas eenige dagen geleden gegoten en nog gehuld in haar

houten ommanteling. Op de vierde verdieping zou de zetterij komen en met het sousterrain verbonden worden, door een kleine warenlift, voor aflevering van het zetsel. De kamers der derde etage, waar het archief en de administratie zouden komen, waren nu vol kisten en gedeeltelijk uitgepakte machine-onderdeelen.

Het gezicht er op deed Bouwer goed; hij streelde het blanke metaal. Vier linotypes zouden worden aangezet, elk met dubbel magazijn. Het Verbond zou met een dagblad voor den dag komen, waar de Dikke en Sauerman alle tien hun vingers van zouden aflikken, dacht hij, glimlachend. En buiten hen, Averling, Boutelje, Kaufmann. . . .

Drommels .

Nu moest hij om zichzelf schateren . Was hij waarlijk vergeten dat Kaufmann zoo half en half zijn vriend was en waarschijnlijk zijn medestander zou worden. Eerlijk was die vent anders in géén geval, bromde hij. Hij achtte hem niet te goed voor het gemeenste verraad. Maar, wat kwam het er eigenlijk op aan? Waarom zou hij, van dezen keer, niet eens netzoogoed zijn Partij en oude vrienden verraden en verkoopen, als het bod van het Verbond hem hoog genoeg toescheen?

In de kamer van de bouwdirectie belde hij zijn bureau op. Hij onderscheidde Suze's stem.

— Geef me dadelijk Koch. Is Mea al naar huis?

— Ja, ze had hoofdpijn.

— Alweer? Geef me Koch .

Dat pruil van Mea vond hij aanstellerig. Ze maakte hem de laatste dagen zelfs scènes, als hij haar niet mee op reis nam of 's avonds naar huis ging.

— Hallo! hoorde hij Koch's stem.

— Ik, Bouwer. Alles goed? Moet ik nog even komen? Anders ga ik thuis een stukkie eten.

— Het werk is voor mekaar. We houden vanavond zes en twintig sectievergaderingen; dat is een record.

— Zachtjes aan, Bart, niet te wild, meende Bouwer te moeten waarschuwen.

Koch lachte.

— Nu ja, er zijn zeven „moetjes” bij, in zalen die de partij al besproken had.

Thans lachte ook Bouwer. Hij grinnikte om Koch's handigheid.

— Braaf zoo, jongen, je pikt het kranig in. Is Branders op tijd vertrokken?

— Nee, ik kan hem voor vanavond niet missen, met die onverwachte contractzalen. Die sloome heeft vier spreekbeurten. Enfin, dat komt wel goed. In elk geval zeven tegenvallers voor den Dikke. Reken maar dat hun zaaltjes toch wel vol loopen, nu wij ze hebben.

— Maar, hoe doen we dan met de Langstraat? vroeg Bouwer, ongeduldig. Hoekstra heeft dringend hulp nodig. We kunnen de provincie niet voor de stad verwaarloozen.

— Branders gaat er met den ochtendtrein heen, dan kan hij er voor mijn part zijn hart ophalen. Kom je vanavond nog hier, na den eten? Ik blijf doorwerken.

— Ja, jongen. Née, verdorie, dat is waar ook; ik heb een uitnoodiging. Tot morgen dan. Maak zoo spoedig mogelijk die kwestie van de schadevergoedingen in orde. Daar mogen wij geen last mee krijgen.

Na den maaltijd nam Kaufmann Gertrud mee naar zijn studeerkamer; Jo ruimde intusschen met het meisje de tafel af. In tegenstelling tot gewoonlijk, deed hij niet overdreven verliefd tegen haar, maar ging lui zitten. Hij stak haar sigaret aan en nam zelf een sigaar. Dan, vergevoegd een wolk rook uitblazend, blikte hij behagelijk in haar opgewekt gezichtje.

— Je bent mooi, mijn liefje, zei hij, tevreden. Eigenlijk ben je ook véél te mooi, om trouw te zijn.

— Wil ik ook niet.

— Je zou het niet kunnen, nooit.

Ze schudde onverschillig het hoofd.

— Dàt weet ik nu niet. Maar, Max zéker niet.

— Niemand.

— Wie weet, zei ze peinzend. Als ik een man had, die zoo bizonder was, dat iedere andere vrouw jaloersch op me werd, zou ik hem wèl trouw blijven.

— Wàt voor een man? Een koning, bijvoorbeeld? schertste hij.

— Ja, een koning of zoo iemand. Ik denk dat er wel leelijker koninginnen zijn.

— En òf.

Zijn stem klonk nu ernstiger.

Weet je wie er vanavond komt? Kees ten Brakel.

Ze trok de schouders op.

— Kèn ik niet, zei ze, op beslisten toon.

Dan, zich opeens bezinnend :

O, die mooie blonde, die in de straat van mevrouw Branders woonde? Bedoel je hem?

— Ja, die mooie blonde, gaf hij, spijtig, toe. Je bent toch niet van plan, me met hèn ontrouw te worden? vroeg hij, half schertsend, half in ernst.

— Met hèm niet en met niemand, vanavond. Ik maak dat ik op tijd thuis ben. Om elf uur wil ik binnen zijn.

— Dàn al? uitte hij, teleurgesteld. Zoo vroeg kun je niet weg.

— Huil maar niet. Als Max werkelijk op reis is gegaan, kom ik morgen terug. Als ie me snapte. . . . poeh! Of zou jij me soms willen onderhouden, als ie me wegjoeg?

— Voor lang?

— Voor altijd.

— Dat duurt verbázend lang. Ben je niet benieuwd wie er nog meer komen?

— Geef me eerst een sigaret. Merci. Vertel nu maar.

— Bouwer, Willem Bouwer.

— Heelemáál nog nooit van gehoord.

— Wat maak je me nú wijs? Nog nooit van Bouwer gehoord? Hij is immers Max zijn chef, de baas van het groote Verbond.

Weer schudde ze onverschillig het hoofd.

Maar kind, doe toch niet, of jou nièts in de wereld aangaat. De man is nòg grooter en nèt zoo blond als Kees ten Brakel en

— En? vroeg ze, met van pret tintelende oogen, als verwachtte ze een verrassing.

— Hij is bijna een koning.

Teleurgesteld stampte ze op den vloer.

— Loop heen, met die malligheid. Als ie Max zijn chef is, dan lijkt ie nèt zoo veel op een koning als hij.

— Vergis je niet, meisje, hij is wel honderd maal méér dan Max. Hij heeft honderd ondergeschikten, als je man, en elke week brengen twee honderdduizend menschen belasting op, voor zijn schatkist, zei Kaufmann, op een toon van afgunst. Noem jij zóó iemand minder dan een koning? Als hij één hand opsteekt, roepen twee honderdduizend werklieden: „Hoera!” en als ie de andere hand er naast doet, schreeuwen ze: „Leve Bouwer!” Doen ze dat voor Max óók?

Nu schitterden Gertruds oogen.

— Dat is heel mooi, maar het is niet waar, wel? Als ie echt zoo mooi en zoo groot was, en zoo veel macht had, zou hij immers niets met werklieden te doen willen hebben. Dan zou hij wel maken dat ie héusch koning werd.

Een schaduw van ernstig nadenken gleed over Kaufmanns gelaat.

— Lieve meid, zei hij, bedaard, je moet niet denken dat dat allemáál onzin èn volstrekt onmogelijk is. Het zou werkelijk nog wel kunnen gebeuren, dat die man zich koning *maakte*.

Ze sprong op en kneep hem van verwachting in den arm.

— Kan dat heusch? vroeg ze. O, dan maakt hij mij misschien koningin! jubelde ze, luid.

Direct, echter, verdween haar vreugd; haar wenkbrauwen frons-ten zich.

En als ie nu eens aan Max vertelt, dat ie me hier ontmoet heeft? vroeg ze, beangst. Ik maak dat ik weg kom, vóór hij er is.

— Wat is dat voor malligheid. Kent hij je dan?

— Ik ken hem niet.

— Dat komt op hetzelfde neer, dan kent hij jou ook niet. Of heeft Max een portret van je?

— Wat zou hij daar mee?

— Nu, zie je wel? Bouwer heeft er geen gedachte van, dat jij de vrouw van Max bent, als ie je ziet.

— Maar hij hoort toch wel dat ik een Duitsche ben.

Kaufmann schaterde het uit.

— Er zijn wel twee duizend Duitsche meisjes in de stad. Alleen je naam zou je misschien kunnen verraden. Noemt Max je ook altijd Gertrud?

— Dat is ook een vraag. Hoè zou hij me dan noemen?

Hij kneep de oogen half dicht.

— Dat weet men soms niet, van zoo'n verliefden knul. Voor alle zekerheid moet je vanavond maar anders heeten. Wat dunkt je van Elsie?

— 't Is mij allemaal goed, als ik er maar niet inloop. Als ik maar een vermoeden heb, dat die Bouwer me aan Max verklikt, ga ik nooit weer naar huis terug.

— Wees toch wijzer, die man heeft wel wat anders te doen. We vertellen hem dat je uit Mannheim komt; is het nu goed?

Kinderlijk klapte ze in de handen. Dan, stak ze waarschuwend den vinger op.

— Halt, ho! riep ze. Die Brakel kent me precies en als die. . . .

— Komt in orde, stelde hij haar gerust. Ik vertel hem vooraf dat je vanavond Elsie heet en dan versprekt hij zich niet.

Op tafel trilde een belletje. Hij stond op.

Jo waarschuwt me.

— Zijn ze er al?

— Misschien. Ga jij je nu eens in de slaapkamer zoo mooi mogelijk maken. Dag!

Hij kuste haar in den hals.

In het salon zaten Kees ten Brakel en twee andere kennissen van Kaufmann uit nachtcafé's, op hun gemak te rooken. Ze groetten den gastheer met onverschillig handwuiven .

— Bonsoir!

Jo kwam binnen, mengde zich even in het, nu algemeen wordend, gesprek. Ze liet de glazen voordeur van het buffet bij wijze van tafel

neer en zette er flesschen en glazen op. Bij Kaufmann bedienden de gasten altijd zichzelf en zoo royaal als ze wilden.

— Aanstonds komt er thee, zei ze.

Kaufmann wenkte haar.

Was er iets? O, Ger . . .

— Ssst! Vanavond heet ze Elsie, vooral niet vergeten. Straks zeg ik je wel , waarom.

Ze knikte, alsof een naamsverandering de gewoonste zaak was. Bij en van Kaufmann verwonderde haar sinds lang niets meer.

— De jurk staat haar prachtig, fluisterde ze.

— Wat sta je toch te mompelen! riep Ten Brakel, ontevreden en kwam dichterbij. Als er bakken worden verteld, hoor ik er óók bij.

— Ik laat thee opdienen, zei Jo, de kamer verlatend.

— Goed, antwoordde Kaufmann den student, dan zal jij 'm óók hooren. Ik heb een logeetje, dat aanstonds hiër komt, maar je mag haar niet anders aanspreken dan als Elsie.

— Als het kind zoo heet, waarom zou ik haar dan Jan noemen? vroeg Ten Brakel, verwonderd.

— Dàt is het 'm nou juist; eigenlijk heet ze Gertrud en jij kent haar.

— Je bedoelt toch niet dat schatje van Branders, waar ik je eens aan heb voorgesteld?

— Haar juist en niemand anders. Maar buiten ons tweeën hoeft dat vanavond niemand anders te weten. Denk je er aan?

— Ik mag toch wel naar haar kijken, nietwaar? schertste de ander. Naar wèlken naam luistert ze ook weer?

— Elsie.

— Ausgezeichnet. En, is het geoorloofd te vragen, wat voor staatsgeheim er achter steekt?

— Bouwer, de chef van Branders, komt vanavond en dien gaat het niet aan, wie ze is.

— Aaron Bernard Kaufmann, daar steekt weer één of àndere duistere streek achter, zei de jonge man, op dramatischen toon. Enfin, voor zijn vrienden moet men iets over hebben.

De deur ging open; Kaufmann wendde zich er heen. Twee heeren kwamen binnen. De voorste droeg een, reeds witte, snor; niettemin liep hij fier rechtop en blikte jeugdig-opgewekt om zich heen, als om zijn leeftijd te verloochenen. De andere was kennelijk bijna dertig jaar jonger.

— Bonsoir, bonsoir!

— Avond, Rozenbloed, groette Kaufmann en trad op beide mannen toe. Bonsoir Moritz.

— Baron Rozenbloed? vroeg Ten Brakel, verrast. Kaufmann, stel me gauw voor.

— Ten Brakel, zei Kaufmann, onverschillig.

— Aangenaam, zei de baron. Mijn zoon.

Kees legde aanstonds beslag op den jongen Rozenbloed en leidde hem, druk pratend, naar het buffet, waar de andere jongelui zich reeds met het keuren der dranken bezig hielden. Moritz Rozenbloed vond hij nu net iemand om door een gelukkig toeval, op een verloren avond bij Kaufmann, te ontmoeten. Hij geloofde zelfs aan een beschikking der Voorzienigheid. Na lang peinzen en vergelijken had hij eindelijk een onvergelykelijken naam gevonden voor een oud en bekend pijnstillend middel, dat hij onder diën als een nieuwe uitvinding lanceeren wou. Hij geloofde dat er, met behulp van een uitgebreide advertentie-campagne, een vermogen mee te verdienen was, doch dan moest een ander die reclame en den bouw van een pseudo laboratorium bekostigen, want zelf had hij geen geld. Reeds maanden had hij naar zoo'n gediensstig kapitalist uitgekeken en nu kreeg hij een ingeving, vanwaar wist hij zelf niet, dat de jonge Rozenbloed die kapitalist moest zijn.

Moritz Rozenbloed, toch, had zich gedurende de oorlogsjaren een zekere bekendheid verworven, als handig valuta-speculant en was er, met zijn vader, den baron, in geslaagd, den naam Rozenbloed in de ooren van het publiek te doen klinken, als het gerammel van goud.

Kort na het uitbreken van den oorlog waren ze in het land gekomen en hadden zich toen dadelijk met ijver toegelegd op den uitvoer van boter, kaas, chocoladepoeder en andere levensmiddelen. Die artikelen hadden ze doen vervaardigen in, door hen naar Amerikaansche methode ingerichte, fabrieken, uit de meest uiteenlopende en schijnbaar het minst voor dat doel geëigende grondstoffen. Toen er eindelijk in het buitenland, bedenkingen ten opzichte van de onschadelijkheid van hun waren oprezen, hadden zij reeds genoeg verdiend, om zich op groote schaal op andere zaken toe te leggen. Gedurende den oorlog en de jaren er na kochten ze bouwvallige en verweerde huizen op, die ze volgens eenigszins optimistische beschouwingen bewoonbaar lieten maken en verhuurden of verkochten ze tegen prijzen, die eerder aan hun fantasie ontsproten, dan op de werkelijke waarde gebaseerd waren.

Baron Roznebloed inzonderheid bezat een flair in het maken van aanknooping en met leiders van vooruitgaande politieke partijen en werd zelfs deelgenoot in verschillende, die, volgens hun beschreven beginselen, recht tegenover elkaar stonden. Ook stelde hij zijn huis gastvrij open voor intelligente gemeenteambtenaren en gaf hun gelegenheid, met elkaar en met hem van gedachten te wisselen, over de onteigeningsplannen voor de naaste toekomst. In dien tijd kreeg hij een hobby voor het aankopen van gansche oude straten, die in die plannen betrokken waren en van groote terreinen, die in afzienbaren tijd voor uitbreiding van verschillende steden in aanmerking kwamen. Hij kwam er ook openlijk voor uit, dat ambitieuze ambtenaren, voor hun te veel aan energie,

in de gemeente-diensten te weinig perspectief werd geboden, om de door hen daarin opgedane theoretische kennis in den stedenbouw en op andere gebieden, praktisch tot uiting te brengen. Toen dan ook meerdere dezer ambtenaren ontslagen werden of, vóór het daartoe kwam, ontslag namen, stichtte hij, in verschillende steden, bouwmaatschappijen, om hen in staat te stellen, als directeur dezer, hun gaven productief te maken en in hun onderhoud te voorzien.

Zelfs de landbouw wekte zijn innige belangstelling. Hij besteedde groote bedragen, om groote, onvruchtbare terreinen, die voor nieuwe stadswijken bestemd waren, volgens de allernieuwste en kostbare procedeeën te bemesten; als dan de onteigeningscommissies er, ten bate van de steden-uitbreiding, over kwamen praten, kon hij er slechts noode en tegen schadeloosstellingen die de budgetten ver overtroffen, van af zien, zijn proefnemingen voort te zetten. Echter placht hij een gedeelte der rijkelijk ontvangen gelden te besteden aan liefdadige instellingen en noodlijdende, politieke bladen, hetgeen zijn namen van genereus gever en man van breeden kijk ten goede kwam.

Ten Brakel had den naam Rozenbloed reeds meerder malen gelezen en hooren noemen, in verband met, door de dragers daarvan verrichte, goede daden. In uren van verlegenheid had hij daarom wel den wensch geuit, eens met vader en zoon in aanraking te mogen komen. Dit verlangen nu, was het, dat hem zijn kennismaking met hen, bij Kaufmann, als een gelukkig toeval deed zien. Aanstonds spande hij zich dan ook met kracht in, den jongen Rozenbloed tot belangstelling voor zijn wetenschappelijke experimenten op te wekken. Voor dat doel voelde hij zich veel meer tot Moritz dan tot den baron aangetrokken. Wat hij namelijk aangaande dezen had vernomen, betreffende zijn sluwheid in zaken, deed hem twifelen, of zijn beroep op hem ook maar een schijn van succes kon dragen.

Ten Brakels vrijmoedig optreden, dat Kaufmann in andere omstandigheden menigmaal geprikkeld en geërgerd had, kwam hem dezen keer uitstekend gelegen. Nu kon hij, vóór Bouwer er was, nog even ongehinderd met den baron praten.

In de Partij toch werd gefluisterd dat Rozenbloed, hoewel hij een groot aantal aandeelen in het Partijblad had, voor een niet onaanzienlijk bedrag had ingeteekend op de leening voor Bouwers nieuwe krant. Daaromtrent had hij nu gaarne de waarheid geweten, vóór hij met den leider van het Verbond een vaste overeenkomst maakte. Zijn vertrouwen in het speculatief talent van den baron was zóó groot, dat hij zeker meende, Bouwers onderneming gezond en rendabel te mogen achten, indien de sluwe financier er zijn geld in gestoken had. Als de baron oordeelde dat dit verstandig geplaatst was, dan kòn dat slechts

zijn, omdat hij de politiek van dien doordrijver een gunstige kans toedacht.

Zijn gast strekte de hand uit naar een kristallen pul vol sigaren, die op het buffet stond. Hij wenkte hem echter en hield hem zijn étui voor. Hij had een gewoonte, bij een avond als dezen, niet zijn beste rookwaren binnen het bereik van alleman te stellen. Zijn vaste overtuiging was, dat jongelui als Ten Brakel en zijn vrienden, de schilders, tòch niet wisten wát ze rookten en het hun er slechts om te doen was, walm uit te blazen, zonder meer.

— Ik heb nog een kleine verrassing in petto, zei hij, den baron vuur gevend.

— Thee, heeren! riep Jo, op opgewekten toon.

Ze wenkte het meisje, dat achter haar aankwam. Dan liep ze op Rozenbloed toe, die opstond en haar hoofsch de hand kustte.

— Voor den dag, met je verrassing, zei hij, toen ze hen weer verlaten had. Betreft het een man of een vrouw?

Kaufmanns vettige oogjes glinsterden van voldoening.

— Beide. Je kan zelf kiezen, wat voor jou de wàre verrassing is. De man is je natuurlijk niet onbekend. . . .

Een luide stem drong van buiten af tot hen door. Jo opende de deur en liet Bouwer binnen.

— Goeden avond! bulderde hij met zijn geweldige stem.

Nauwelijks ontwaarde hij Rozenbloed in gezelschap van Kaufmann, of hij liep op het tweetal toe. Hij reikte den baron de hand.

— Jij ook hier, ouwe heer? vroeg hij, vroolijk. *Mij* verwachtte je zeker het allerminst hier aan te treffen. Wat?

— Jij bent in staat om overal te komen, antwoordde Rozenbloed op vriendelijken toon.

Hij drukte hartelijk de toegestoken hand en wendde zich dan tot Kaufmann.

Is *hij* je verrassing, Aaron? Wordt er vanavond groote verzoening gevierd, met dien oproerkraaiër?

— Is *hij* je verassing, Kaufmann? herhaalde Bouwer, met vroolijken spotklank. Nou, blond is eigenlijk ànders.

De deur ging open. Een opgeruimd gedruisch onder de andere gasten deed hen opkijken.

Gertrud kwam binnen, in avondtoilet, een snoer paarden om de verleidelijken hals, een grappig waaiertje in de hand. De jurk was van voren en van achter in diepen V-vorm uitgesneden en reikte nauwelijks tot aan haar knieën. Aan haar bloote voeten droeg ze muiltjes van gevlochten, goudkleurig chevreau-leer; licht-rose schemerde het bloed door de fijne huid van haar beenen.

Langzaam, zeker, als een prima-donna, betrad ze het salon, een stra-

ling van joligheid in de oogen, een zoete, blijde lach, die tegelijk vreugde en belofte scheen uit te drukken, om den mond.

De gesprekken waren verstild, de glazen bleven een oogenblik onaangeroerd.

Kaufmanns vettig gezicht glom van triomf.

Drommels! riep Bouwer, ik trek mijn woorden in. Ze is een verrassing en blond is ze óók.

De gastheer ging het meisje tegemoet, nam twee van haar vingers in zijn plumpe hand en leidde haar naar zijn gasten. Bouwer en Rozenbloed stonden op.

— Baron Rozenbloed, meneer Bouwer . . . juffrouw Elsie Muszenbach, zei hij.

Daarna noemde hij ook de namen van de jonge gasten, die aanstonds een kring formeerden om het mooie meisje. De baron schoof haar de clubsessel toe, waar hij in gezeten had en ging, voor haar, in een lagen stoel zitten.

— Ik plaats me aan Uw voeten, zei hij galant en beschouwde oordeelkundig haar beenen.

Ze antwoordde met een gemeenplaats, waar de baron beleefd om schaterde. Dra ontwikkelde zich een levendig heen en weer praten, tusschen hen. Gertrud had nauwelijks den titel „baron” verstaan, of ze had reeds besloten, hem voornamelijk haar belangstelling toe te bedeelelen. Het was lang geleden sinds ze iemand van adel, dien ze in Berlijn in elk café ontmoeten kon, gezien had. Al scheen deze baron dan ook veel ouder dan haar vader te zijn, voelde zij zich, onder den invloed van haar herinneringen, hem veel meer nabij dan den aanwezigen jongen mannen.

Bouwer was nog te veel onder den indruk van haar, voor hem zoo ongewone, verschijning, om zich over haar spontane voorkeur te verbazen. Jo zei iets tegen hem, doch hij antwoordde verstrooid, daar hij intusschen het mooie meisje vlak in het gezicht keek. Zij echter onderging de vrijmoedigheid van den ouden baron als een haar bekende behandeling, antwoordde zonder aarzelen op zijn gewaagde uitdrukkingen en kleurde daarbij van plezier. De houding van Rozenbloed hinderde Bouwer, alsof die iets aantastte wat van hem was; een gevoel van jalouzie, als hem ten opzichte van vrouwen nog nooit bezwaard had, drong zich nu aan hem op. Het was hem, of hij het meisje moest beschermen tegen de blikken en impertinente woorden van den ouden man; niet, terwille van haarzelve, maar omdat ze van *hem* was. Wrevel vervulde hem, wjl de baron zich het recht scheen toe te kennen, op alles beslag te leggen en zich alles toe te eigenen, omdat hij eigenaar was van een paar millioen.

Rozenbloed bemerkte echter niets van de sombere uitdrukking op

het gelaat van den leider. Flirten en schertsen met mooie vrouwen was hem éven eigen en éven gewoon, als geld verdienen. Zijn kennersblik had aanstonds bespeurd dat het meisje temperament had en waarschijnlijk niet bewaard was gebleven voor de perversie der wereldstad-décadence. Hoewel reeds over de zestig, kon hij deze eigenschappen, bij een een mooie jonge vrouw, nog altijd op hun eigenaardige waarde schatten.

Het kwam niet bij hem op, Kaufmann aangaande het meisje te onder-
vragen. Trouwens kende hij den propagandist lang genoeg, om te weten dat hij in geen geval méér zou vertellen, dan hij noodig achtte. Doch, hij twijfelde er geenszins aan, of hij moest er wel een, voor hem, gewichtige reden toe hebben, haar, zoo chic gekleed, in zijn salon als het ware ten toon te stellen.

Wát die reden kon zijn, liet den baron voor het oogenblik onverschillig. Voorloopig had hij er zijn schik in, zich tegenover het meisje als geestig „kavalier” voor te doen. Om daar in te slagen diepte hij al de grove witzén uit zijn geheugen op, waar hij vroeger, in Duitschland, altijd zoo’n groot succes mee had. Zoodra ze daar, met ongetemperden lach en tegenwitz, op reageerde, kende hij haar, aan haar soort.

— Sie sind ein richtiges Berliner kleines Mädchen, zei hij, half-luid.

Zooals hij verwacht had, beaamde ze dat, zonder zelfs een schijn van de verontwaardiging, die deze uitdrukking bij een dame zou hebben verwekt. En nu, denkend aan de geschiedenissen, die in Duitschland de ronde deden, nam hij zich voor behoedzaam te zijn; hij was uiterst zuinig op zijn gezondheid.

Kees ten Brakel voelde zich wat spijtig, om het schijnlijk spoedig succes van den baron, bij Gertrud. Door zijn handdruk had hij haar doen begrijpen dat hij haar nog niet vergeten was en met zijn oogen beduid, dat hij haar incognito aanvaardde. Ze had hem zoo dankbaar toegeblikt, dat hij er alles uit had kunnen opmaken, doch zich daarna uitsluitend met den baron ingelaten. Nu ze vertrouwd was met de dure inrichting van Kaufmanns woning, bracht de herinnering aan Ten Brakels kamer haar op het denkbeeld, dat de student allesbehalve welgesteld kon zijn. Daarentegen scheen haar de baron iemand van ruime middelen toe. Onder het praten met hem keek ze af en toe verstolen naar Bouwer. Ze hield van groote, sterke mannen, als hij. Zijn breede rug en geweldige handen boezemden haar iets als eerbied in en zijn groote, blauwe oogen en kort, dik blond haar deden haar denken aan iemand, aan een tijd.

Toen wist ze het . . .

Aan Hans, haar jeugd; aan Berlijn.

Denken aan hem bracht haar niet meer, als vroeger, de tranen in de oogen. Maar toch achtte ze het een gave en een voorrecht, voor een man, op *hem* te lijken. En nu herinnerde zij zich geheel weer, wat

Kaufmann aangaande Bouwer had gezegd. Als het eens waar was? Koning was toch altijd véél meer dan baron. En jong en blond en groot, wàs hij. Ze lachte om een grap van Rozenbloed en speurde weer terloops naar Bouwer. Hij keek voor zich. Zou hij haar niet mooi vinden?

Kaufmann viel het op, dat de jonge mannen het zich aantrokken, dat Gertrud zich uitsluitend met Rozenbloed bezig hield. Dat bedierf de stemming, vond hij.

— Héla, wordt er niet meer gedronken? riep hij en ging naar het buffet. Wijn, likeuren, borrels! Heeren, bedien je, ik kan niet aan het inschenken blijven. Jo, laat ons een stukkie muziek hooren; schakel de pianola in!

Jo koos een rol uit en draaide den schakelaar om; de deuntjes uit een volksstuk rumoerden door het salon. Geerlings, een schilder die een koriste tot model had, zong met vrouwenstem mee.

Rozenbloed schonk voor zichzelf en Gertrud champagne in. Bouwer nam een Bols. Ten Brakel, die Moritz Rozenbloed tijdelijk aan zijn anderen vriend had overgelaten, ging nu bij hen zitten en bracht het gesprek op het onderwerp moderne kunst. Hij kende dit als een beproefd middel, om van niet àl te intelligente rijkaards geld los te krijgen. Geerlings doorzag zijn bedoeling en staakte het zingen. Op zijn voorbeeld legden ook de drie anderen zich er op toe, door het mengen van verschillende likeuren en borrels verrassende kleureffecten te verwekken, die met den geest van het gesprek verband hielden.

Kaufmann klonk met Bouwer.

— Nu, wat zeg je wel van mijn verrassing? vroeg hij.

Meteen wenkte hij Jo, die weer bij den leider was gaan zitten. Ze stond op, om schalen met lekkernijen op de tafels te zetten.

Bouwer antwoordde niet direct, doch blikte naar het meisje. Ze bemerkte het, kleurde, doch wendde zich weer, lachend, den baron toe en nipte aan zijn glas. Dan, dronken ze elkaar toe, de armen ineen gestrengeld. De leider keek verbaasd van haar naar Kaufmann en dronk nadenkend zijn borrel.

— Ze schijnt me een bijzonder meisje toe, antwoordde hij nu. Ik heb er tenminste nog nooit zoo een gezien, in gewonen omgang.

— Och kom, bijzonder? vroeg Kaufmann, een stille grijns om den mond. Ik vind haar lang niet zoo lief als Mea en zeker niet zoo mooi. Mea.

Bouwer zag haar in gedachten, met haar frissche kleur, hartelijken blik en altijd tot kus gereeden mond. Hij schudde het hoofd, weifelde een moment.

— Mea is mooi, maar melk en bloed, zei hij dan. Zijn stem verzachtte. Deze schijnt enkel bloed, of éérder nog, champagne, geloof ik,

fluisterde hij, naar het scheen alleen voor zich. Of ze mooi is? Ze heeft beenen als een prinses.

Kaufmann lachte ongeveinsd, om dit blijk van bewondering.

— Zullen we eerst even over onze zaken praten? vroeg hij, alsof het meisje hem heel niet tot belangstelling inspireerde.

— Kaufmann, zet je radio open! riep Geerlings. We moeten een Charleston hebben! Gauw, anders doe ik 't zelf.

De gastheer, anders een enthousiast radio-acrobaat, trok de schouders op. Jo stond ijlings op en zette zich voor het toestel. Ze bladerde het program door en zocht toen naar een station.

Bij Kaufmanns vraag richtten zich Bouwers gedachten aanstonds weer op de zaak die hem het naast was.

— Ik blijf bij hetgeen ik je gezegd heb, zei hij. Je raakt onherroepelijk je zetel kwijt, tenzij je met het Verbond meegaat.

De gastheer zette een leep gezicht.

— Nu zijn we weer even ver. Hoè kun je mij mijn zetel verzekeren, als ik in de Partij blijf? Of wil je het kunststuk uithalen, me tegelijk op de partijlijst en die van het Verbond te laten voorkomen?

De leider glimlachte geheimzinig.

— Laat dat maar aan mij over, antwoordde hij. Voor mij is het allereerst de vraag, hoe we van je oprechtheid zeker kunnen zijn en daarna . . .

Het radio-gekleetter overstemde hem. Jo had een station ingeschakeld dat dansmuziek uitzond. Geerlings liep op Gertrud toe en danste met haar weg. Bouwers blikken volgden haar; haar slanke beenen suggereerden hem.

— Ik kan mijn politieke carrière niet geheel op het spel zetten, door me zonder meer aan het Verbond te geven, begon Kaufmann weer. Met alle respect voor je eerlijk karakter, zou ik toch graag een bepaalde houvast hebben.

Hij zweeg, daar Rozenbloed zijn clubsessel naar hen toeschoof en zich in het gesprek wilde mengen. Zijn zoon danste met Jo en Ten Brakel en de andere schilder sloegen met hun handen de maat.

— En, geweldenaar? vroeg de baron, hoe sta je met je omwenteling?

Bouwer kende hem persoonlijk, sinds hij hem eens een som geld had gegeven, voor noodlijdende stakers. Hij vermoedde, evenals de partijgrooten, dat de sluwe financier voor een ruim bedrag had ingeteekend op de leening van het Verbond, terwijl de baron zelf er niet zeker van was, dat het den leider verborgen was gebleven. Daarom beschouwden beiden elkaar half als bondgenooten, half als tegenstanders, maar bovenal als mannen van beteekenis.

Bouwer glimlachte goedmoedig.

— Ik sta van niets zoo ver af, als van een omwenteling, antwoordde hij. Enfin, U maakt natuurlijk een grapje.

— Zoo is het. Kom, Kaufmann, als de jongelui dansen, kunnen wij al vast een spelletje doen. Kaarten op tafel.

Kaufmann schudde afwerend het hoofd. Hij wou het graag eens zijn, met Bouwer, vóór het spel begon. Om den baron er toe te prikkelen, over zijn financieele deelname te praten, bracht hij nu het gesprek op de kansen van het nieuwe dagblad. Maar Rozenbloed knipte voorzichtig met het linkeroog en bleef, evenals Bouwer, zeer vaag, in zijn antwoorden en gezegden. Hij bepaalde zich voornamelijk tot het herhalen van algemeene uitdrukkingen en het citeeren van uitspraken in andere dagbladen.

Het muzikaal rumoer maakte het dra onmogelijk, elkaar te verstaan. Ten Brakel floot luid, van ergernis. Moritz Rozenbloed had hem, tot nog toe, op zijn duidelijke zinspelingen op financieelen steun voor zijn onderneming, niets dan belangstellende vragen gesteld, zonder ook maar het geringste bedrag toe te zeggen. Hij verdacht den jongen financier er van, dat hij een sluwe, hardvochtige inborst verborg, achter een glad, levenslustig jongensgezicht. Dat beschouwde hij als laaghartig bedrog, terwijl zijn onverschilligheid voor de moderne kunst hem een ongepaste wereldwijsheid toescheen. En nu was Geerlings hem ook al weer voor geweest bij Gertrud, terwijl diè eerst had voorgegeven, het meisje mager en onbenullig te vinden. Om zijn zinnen wat te verzetten, legde hij een plaat in de pathéfoon en draaide deze op. Zijn voorbeeld inspireerde Geerlings. Hij liet Gertrud een oogenblik los, om ook een muziekkast op gang te brengen. Kees stapte ijlings op het meisje toe, om met haar door te dansen, maar de andere schilder voerde haar vlak voor zijn neus weg. Toen opende hij maar de derde pathéfoon.

— Nu wordt het heelemaal een gekkenhuis! riep Kaufmann, verstoord, omdat de baron maar niet scheen te willen inzien, dat hij iets met Bouwer te bespreken had.

Hij trad op de muziekkasten toe, om althans één tot stilstand te brengen.

— Kwam jij nu hier voor Kaufmann of voor het meisje? fluisterde Rozenbloed tegen Bouwer.

Deze haalde de schouders op.

— Dat kan ik jou even goed vragen. Dunkt jou Kaufmann iemand om op zijn woord te vertrouwen? vroeg hij dan.

— Ze is werkelijk héél lief en temperament heeft ze óók, zei de baron, met overtuiging het hoofd knikkend.

— Héél goed geantwoord, prees Bouwer lachend, hoewel die woorden zijn gedachten geheel op het meisje terug brachten.

Hij keek haar weer na, voelde zich doorstroomen van een ongewone

warmte, een gloed, die naar haar scheen uit te stralen. Dan, dwong hij zich tot uiterlijke kalmte.

En nu je vriend Kaufmann? vroeg hij, Rozenbloed in het gezicht ziend.

— Onze vriend Kaufmann is, in de politiek, een economisch man. Hij doet nooit definitief afstand van oude kleeren, als hij nieuwe krijgt, maar laat ze altijd chemisch reinigen en zorgvuldig bewaren, voor Stil, daar is ie al weer. Moet jij óók niet eens dansen, Aaron? schertste hij.

Kaufmann lachte zuur. Hij had één pathéfoon stopgezet, maar nu stond Moritz weer aan de pianola te knoeien. Gewoonlijk hield hij wel van die ongebonden herrie, maar nú maakte ze het hem onmogelijk, ongestoord over zijn zaken te spreken.

— Je zoon krijgt muzikale aspiraties, zei hij, schamper. Als je weer eens wat verdient, moest je hem een speelgoedpiano en een hamertje koopen.

Rozenbloed lachte geamuseerd, maar bemerkend dat Kaufmanns gelaat betrok, stond hij op.

— Ik ga het hem alvast beloven, zei hij.

— Nu kunnen wij tenminste even praten, begon de gastheer.

Bouwer scheen hem niet te verstaan; hij keek naar Gertrud. Het meisje zat tusschen de beide schilders in, die beurtelings iets heel grappigs schenen te zeggen. Wanneer een van beiden ook maar den mond opende, schaterde ze het uit.

— Bepaald verlegen is ze nièt, mompelde de leider. Hoe komt ze eigenlijk hier verzeild en wie is ze?

— Ik wou nu maar het liefst en éérst onze onderlinge kwestie behandelen, antwoordde Kauffmann. Maar, als je er op gesteld bent, maken we er één onderwerp van. Of ik zou me erin moeten vergissen, dat je méér dan gewone belangstelling voor haar hebt.

Bouwer antwoordde niet dadelijk; zijn aandacht was geheel geconcentreerd op de jonge lieden. Gertruds levendige gebaren en voortdurend gereede lach, maakten op hem den indruk dat ze geest en temperament bezat. De schittering in haar oogen en de roode uitdaging van haar wulpschen mond, deden hem zeldzaam-aantrekkelijk aan. Mea, die hem soms verveeld had met den overvloed en gulheid van haar liefkoozingen, scheen hem nu toe, bij dit meisje vergeleken, onbenullig en onwetend als een dorpsmeisje, op het gebied van liefde. Hij fantazeerde zich dat, als Elsie, die door haar verschijning, in dit salon, met haar blanke beenen reeds een geheel intieme sfeer teweegbracht, haar armen om zijn hals strengelde en haar roode lippen op zijn mond perste, hem dat dezelfde gewaarwording moest geven, als het toejuichen van tienduizend hoorders, na een gloedvolle rede.

Een vrouw als zij, dacht het in hem, zou, éérder dan hem van zijn

werk af te houden, hem aanvuren, ja voeren tot het hoogtepunt van zijn kunnen en vermogen. Zoo'n vrouw zou geen lastpost zijn, maar een Mascotta. Of Kaufmann dat óók bedoelde, met zijn opmerking?

— Ja en ze is alle belangstelling waard ook, zei hij, eindelijk. Ik vind haar een heel bijzonder meisje. Enfin, laten we voortmaken, anders komt er geen eind aan. Als je er dus toe kunt overgaan, je definitief van de Partij af te scheiden en je bewerkt een provincie voor het Verbond, dan....

— Ga verder, zei de ander rustig.

Bouwer aarzelde.

Nu moet je niet met halve woorden spreken, maar open kaart spelen, drong Kaufmann aan. Gesteld dus, ik doe dat en het Verbond, of beter gezegd, *ji*, wint bij de Verkiezingen. Nu, wat dan?

Nog weifelde de Leider; hij schudde het hoofd tegen het afschuwelijk muziekgeraas. Het radio-toestel was nu uitgeschakeld, maar alle andere muziekmachines waren weer in volle werking. Ten Brakel formeerde iets als een twostep-polonaise, die geopend werd door den baron en waarbij Gertrud uit de ééne omarming in de andere zweefde. Ze scheen zich kostelijk te vermaken en geheel vergeten te zijn dat *hij* er ook was. Hun spel volgend, leek het hem, of al die jonge mannen haar *geliefden* waren en haar liefde genoten, alleen om het feit, dat ze Kaufmanns gasten waren en dat de gastheer dat goedgunstig toestond. Maar, dan moest zijn woord ook voldoende zijn, om hen weer uit haar nabijheid te verwijderen. Dàt had Kaufmann dan waarschijnlijk bedoeld, met die woorden.

Maar, welke concessie verwachtte hij er dan wel voor in ruil, van hem? vroeg Bouwer zich af. Open kaart spelen beteekende voor hem, zijn innigste wenschen en meest verborgen plannen geheel aan die intrigant te openbaren. Kòn en mòcht hij dat wel en nog wel aan iemand als Kaufmann, die nog zoo kort geleden getoond had zijn felste tegenstander te zijn?

— Je wilt open kaart spelen? vroeg hij, langzaam. Nu, *mijn* positie ken je immers. Ik ben de Leider van het Verbond, dat er naar streeft zich onafhankelijk te maken van den politieken en èlk anderen invloed van de Partij. Dat heb je al honderd maal kunnen hooren en lezen. Als het Verbond, als òns inzicht dus, de overwinning behaalt, zal ik daaruit de consequentie trekken, die, vóór mij, tot nog toe elke stembusoverwinnaar heeft getrokken.

— Je bedoeling is dus, een gewoon, parlementair ministerie te vormen?

— Wàt noem je *gewoon*? Véél van wat vandaag heel gewoon heet, kan morgen alweer verouderd en vergeten zijn. Als je op mijn voorwaarden ingaat, vertrek je morgen vroeg al, inplaats van Branders, naar

de Langstraat. Je laat je dan eerst door Hoekstra heelemaal op de hoogte stellen en neemt vervolgens zelfstandig de propaganda in de provinciën Brabant en Limburg op je.

— En . . . nà de overwinning?

— Nà de overwinning blijf je in één van beide als regeeringscommissaris.

— Dus tòch een soort van Dictatuur, antwoordde Kaufmann, kalm. Als jouw toelig gelukt, dan mag *ik* me als provinciedictatortje in een Brabantsche negorij vestigen. Nee, kameraad, dáár dank ik voor, dáár laat ik de Partij en mijn positie en vooruitzichten niet voor schieten. Nu *mijn* voorstel. Ik blijf in de Partij, werk in stilte voor jou en het Verbond, sta je met raad bij, als je dien noodig hebt en geef voor alle komende gelegenheden goede wenken.

— Zoo zoo? En wàt verlang je daarvoor terug? vroeg Bouwer.

— Als het Verbond wint . . . een portefeuille, antwoordde de ander, met nadruk.

Bouwer schudde het hoofd.

— Dàt zou al een zéér eenzijdige overeenkomst zijn; voor jóu niet de minste risico en niet dan goede kansen aan alle kanten. Alle voordeelen dus voor jóu en niet één voor het Verbond. Bijvoorbeeld, wélke zekerheid heb ik inderdaad, dàt je in stilte voor het Verbond werkt?

Kaufmann lachte heesch.

— Wel, de àllerbeste; mijn wensch om minister te worden. Of denk je dat ik me verbeeld, dat Averling me ooit een portefeuille zou gunnen? Enfin, nu weet je wat je aan mij hebt. Denk er een paar dagen over na. Kun je met mijn voorwaarden instemmen, dan ben ik óók nog bereid, een onderpand te geven.

Hij grinnikte. Bouwer keek hem ongeloofig aan.

— Wàt bedoel je daarmee?

Kaufmann keek om zich heen. De Pathéfoons zwegen. Jo zette een nieuwe rol in de pianola. Een Weensche walsmelodie ruischte door het salon.

— Elsie! riep hij, bijna gebiedend.

Ze liet Ten Brakel, die den arm om haar middel legde, staan en snelde op de beide mannen toe.

— Háár bedoel ik, fluisterde de gastheer Bouwer in het oor. Erken je, dat zóó'n onderpand voldoende waarborg is? Ze walst verrukkelijk, voegde hij er luid aan toe.

Bouwer ontving haar met die blikken van omhelzende bewondering, welke haar zoozeer bekend waren. Haar oogen schitterden in de zijnen, als hij den arm om haar vlijde. Dan, zweefden ze door de zaal.

Ze trilde van genotsaandoening.

— Wat ben je groot en sterk, zei ze, met vleistem.

— Wat ben jij mooi, antwoordde hij, tot eigen verbazing.

— Jo, nù de kaarten! riep Kaufmann. Ten Brakel, doe ook wat, laat de kurken springen. Er wordt gedronken, heeren!

Hij en de baron dronken Gertrud en Bouwer schertsend toe en de anderen volgden hun voorbeeld. Doch het tweetal scheen zich zoozeer te geven aan den wals, zoo geheel op te gaan in elkaars omarming, dat geen van beiden op de scherts lette. Gertrud onderging weer geheel de gewaarwording, in Berlijn te zijn, met oude vrienden, in een geliefd dans-café. Wiè de man, in wiens armen ze, al rondzwevend, de herinneringen voelde herleven, *persoonlijk* was, wist ze ternauwernood, was haar gansch onverschillig. Ze wist, voelde slechts dat hij groot was, breede schouders had, haar met groote, blauwe oogen verlangend aanstaarde; ze voelde dat haar bloed heftig in beroering kwam, onder den druk van zijn sterke hand.

Bouwer keek niet, dacht niet meer; hij danste en voelde slechts. Nu *wist* hij, dat hij nog nooit met een *werkelijk* meisje had gedanst, nog nooit een *echte* vrouw in de armen had gevoeld. De zengende gloed, die uit dit Duitsche meisje zijn wezen binnen drong, kon nooit Mea hebben vervuld, moest háár zelfs geheel vreemd zijn. Het verlangen, de begeerte, waartoe dit meisje hem opzette, waarmee ze hem benevelde, was iets anders, dat de eenvoudige hang van man naar vrouw. Wat nu in hem brandde en bruiste, hem tot overweldiging begeesterde, kòn niet louter zijn, de eenvoudige omhelzing, de al-gewone liefde voor de andere sexe. Nee. Uit Elsie stroomden leven en levenskracht, een golf van electriciteit, die zijn bloed warmer, zijn brein scherpzinniger maakte. Van háár *verlangde* hij niet slechts, van haar zou hij niet alléén haar kus, haar liefde nemen, zich daar niet mee vergenoegen; *gansch* die kracht, dien gloed, die in haar leefde en haar deed zijn die ze was, zou hij van haar eischen. Dáármee zou hij zich voeden, zich sterken, onoverwinnelijk maken. . . .

— Neem jij de bank, Aaron? vroeg de baron. Gaat zitten, jongelui, schenk me nog eens in, Moritz.

— Zooals je wilt, antwoordde Kaufmann en schudde de kaarten.

De muziek zweeg. Zwijgend liet Bouwer Gertrud los. Hij schonk een glas champagne vol, gaf het aan haar en dronk dan zelf, gulzig, een leeg. Dadelijk schonk hij zich een tweede glas in. Ten Brakel en Geerlings boden Gertrud tegelijk een borrel aan. Ze nam ze beurtelings en dronk ze in één teug leeg.

— Elsie! riep Kaufmann.

Ze ging naast hem zitten. Jo had het salon verlaten. Hij liet een kaart afnemen. Er werden bijgekocht. De bank verloor aan vijf van de zes. Kaufmann won alleen van Geerlings.

— Dàt was mis, zei deze, spijtig.

— Wacht tot je op mijn plaats zit, dan leer je eerst wat mis is, antwoordde de bankhouder. Jij met je onke gulden.

— Spelen, geen verhaaltjes vertellen! riep de baron.

Kaufmann schonk zich een glas wijn in en dronk het snel leeg. Het spel werd voortgezet. De baron, Moritz en Ten Brakel, die hun winst voor zich lieten liggen, boden thans hooger, voor hun tweede kaart. Dezen keer verloor alleen Bouwer. Hij glimlachte, maar Kaufmann wond zich op, omdat hij nu een beduidend bedrag moest uitkeeren. Om te kalmeeren dronk hij opnieuw.

— Drinken jullie niet? vroeg hij, verbaasd. Moet de boel onverbruikt blijven staan?

Onverpoosd werd er nu gespeeld, steeds sneller volgden de ronden elkaar. Er werd bijna niet gerookt; dat hinderde maar. Alleen de baron liet slap een dikke sigaar schuin tusschen zijn lippen neerhangen. Achtereenvolgens hielden nu hij, Bouwer, Moritz en Ten Brakel de bank. Kaufmann verloor bijna onafgebroken, evenals Geerlings. Om zich tegen zijn verlies te sterken schonk hij zich voortdurend opnieuw in en knorde daarbij tegen de anderen, die naar zijn zin te weinig dronken. Bij elken keer dat hij verloor, mompelde hij, dat het geld hem niets schelen kon, maar dat het hem hinderde, het door anderen te zien opstrijken. Vooral het bijna ononderbroken geluk van Ten Brakel trok hij zich sterk aan, daar deze er, naar zijn zin, ongepast vroolijk onder werd. De student maakte bij elke winst een grapje en dat vond hij stuitend. Het meest ergerde hij zich, toen Ten Brakel, bij het afstaan van de bank, niets dan kleine inzetten moest uitkeeren.

— In zijn verlies heeft ie nog mazzel, bromde hij.

De bank kwam aan Geerlings. Toen deze, bij den tweede ronde reeds, allen moest uitbetalen, smet hij de kaarten teleurgesteld van zich af.

— Rut! Ik speel niet meer.

— Ga dan maar drinken, zei Kaufmann. Gertrud, schenk hem in, anders blijft ie nuchter. Hiër, de bank.

Ze schrok, maar niemand lette op dien naam. Zelfs Bouwer, die begonnen was met lage inzetten, liet zich nu meevoeren door de speeljacht. Moritz verhoogde bij iedere nieuwe ronde zijn inzet, doch won bijna voortdurend, terwijl zijn vader slechts, voorzichtig, kleine sommetjes waagde. Ten Brakel, die, nu hij de bank kwijt was, niet meer verloor, gaf Moritz in roekeloosheid niets toe en zette steeds hooger op dan hij.

Gertrud drentelde om de tafel heen, schonk de glazen vol, nipte aan alle, dronk met allen. Ze voelde zich gelukkig en dacht niet meer aan haar vrees voor Tante Jans. Lustig zong ze een caféliedje, onder het schudden van de kaarten, het gerammel der geldstukken. Bekoord door het geluk van Ten Brakel en het gezicht op zijn, voor hem liggend,

kapitaaltje, kwam ze naast hem zitten. Bouwer keek haar spijtig aan, doch dat ontging haar.

Jo kwam binnen.

— In de huiskamer is gedekt, zei ze. Wil het gezelschap zoo goed zijn, te komen aanzitten?

— Het souper kan wachten! brulde Kaufmann. Eerst moet ik dien Brakel mores leeren.

Hij wenkte Jo, fluisterde haar iets in en gaf haar een sleutel. Het spel ging verder; Bouwer en Ten Brakel wonnen. Jo kwam terug en gaf Kaufmann geld en bankpapier.

— Over een kwartiertje dan? vroeg ze, vleierend. Toe, het wordt al laat.

— Weet ik nog niet! schreeuwde hij. Nieuwe aanvoer, heeren; men begint.

— Zouden we niet een kwartiertje pauzeeren, om de tafel eer aan te doen? vroeg de baron.

— Eerst revanche, dan wordt er gegeten. Eén, twee...

Hij schonk zijn glas vol, goot het naar binnen en keek driftig rond. Al sneller ging het kaarten hem af. Met haastige bewegingen grabbelde hij in zijn geld, smiet het den winnaars toe en krabbelde graaizuchtig zijn winst terug. Ten Brakel raakte nu in opwinding, van drank en winst. Tegen één keer dat hij verloor, won hij drie ronden. Moritz bood nu voortdurend lager, maar daar stoorde hij zich niet aan. Hij bleef veel wagen, omdat hij toch won.

— Nu nog twee rondjes, dan schei ik er mee uit, kondigde de baron aan, na twee maal achtereen verloren te hebben.

— Ik ook, zei Bouwer. Het moet spel blijven.

Bronkhorst, de vriend van Geerlings, hield er meteen mee op en ging met hem drankjes mengen, aan het buffet. Ze neurieden een liedje en trachtten te dansen zonder te vallen. Gertrud keek lachend naar hen, maar een hoog bod van Ten Brakel lokte haar aandacht tot hem. Ook dezen keer won hij.

— Ik stop, zei de baron, eindelijk.

Bouwer knikte.

— Ik ook. Schei uit, Kaufmann, dat wordt dollemansspel.

— Nog een paar rondjes.

— Waarom? Het heeft nu immers lang genoeg geduurd. Elsie?

Hij dreutelde door het salon en wenkte haar, bij hem te komen. Ze lachte hem met lodderige oogen toe en wilde opstaan, maar Ten Brakel vulde haastig haar glas.

— Geven, Kaufmann, zei hij, met schorre stem. Niet wegloopen, meisje, je krijgt er óók je deel van.

Bouwer wierp hem een toornigen blik toe en scheen Gertrud te willen halen, maar de baron greep intijds zijn arm.

— Wees verstandiger, zei deze. Hij begrijpt immers zijn eigen woorden niet meer. De man is dronken van spel en wijn. Daar moet jij je boven kunnen stellen.

Geerlings probeerde een rol in de pianola te zetten, doch liet haar vallen. Kaufmann vloekte luid en schreeuwde onder het spel door. Weer won Ten Brakel; Moritz verloor. Jo kwam op het geschreeuw toeloopen.

— Heeren, mag ik nu dringend verzoeken aan tafel te komen? Aaron bedwing je toch wat.

— Bedwing jij je souper maar. Eerst moet ik revanche hebben. Elsie, schenk me in en neem zelf ook een druppeltje; daar is het voor.

De baron en Bouwer knikten tegen elkaar. Beiden hadden méér gedronken dan ze gewoon waren en wilden hun roes door eten bezweren.

— Als je me het vraagt, heb ik wel trek in een stukkje, zei de oude heer. En jij?

Bouwer keek naar Gertrud. Het meisje hing, een glas wijn in de hand, tegen Ten Brakel aan. Het gezicht op zooveel geld, bedwelmde haar, scheen hem toe. Ze dronk haar glas leeg en liet haar hoofd tegen Ten Brakels schouder leunen. Bouwer moest zijn, in dronkenschap verzinkende, energie als tezamen kneeden, om de opwelling van zijn plotselinge passie voor haar, die hem drong haar bij den ander weg te sleuren, te weerstaan.

— Als het meisje meegaat, kom ik óók aan tafel, zei hij dan tegen Jo.

— Elsie, kom je aan tafel? vroeg ze.

Gertrud schudde het hoofd.

— Zoo . . . meteen. Ik . . . wacht . . . nog . . . even . . .

— Moritz, weet jij dan tenminste van uitscheiden, drong Rozenbloed aan.

— Ik wil nog één keer verliezen, antwoordde de jonge man. Vijf en twintig gulden, Kaufmann. Op, je kaart.

— Ik vijftig! schreeuwde Ten Brakel, opgewonden.

Zij namen een kaart. Moritz verloor, Ten Brakel had weer gewonnen. De gastheer slaakte een vloek, die Jo uit de kamer deed vluchten. Moritz, onverschillig voor zijn verlies, stond bedaard op.

— Kom vader, nu gaan we eens zien, wat er voor lekkers klaar staat. Doe je mee, Bouwer?

— Nee. Een . . . allemaal, antwoordde deze.

De wijn vertroebelde zijn gedachten.

— Kom Kaufmann, toon je gastheer en smijt de kaarten weg.

— Eerst moet ik revanche hebben! schreeuwde deze. Niet om het geld, dáár heb ik maling aan. Maar hem gun ik het niet. Hij verbrast het toch maar in de kroeg.

— Zóó is het geen spel meer, merkte de baron aan. Je bent nog maar met je tweeën over. Ten Brakel, laat dit dan in elk geval de laatste ronde zijn; winnen of verliezen . . . stop!

— Ik . . . geef ook niet . . . om 't geld . . . ik . . . geef . . . niet zóóveel . . . om . . . al dat geld . . . geld, stamelde deze met dikke tong.

— Nou, dan weet ik goed gemaakt! riep Geerlings. Stop er mee en deel den poet tusschen Bronkhorst en mij. Wij geven er toevallig wèl om.

Ten Brakel vlijde liefkoozend zijn arm om Gertruds middel. Ze weerde hem flauw af, maar bleef zitten.

— Niet spartelen . . . kleintje, niet . . . zoo woelen. Goed, Aaron, nog . . . één . . . spelletje.

Kaufmann liet hem een kaart afnemen.

— Nu, hoeveel? vroeg hij dan, als de ander aarzelde.

— Ik . . . geef niet . . . ik geef niet . . . niet zóóveel . . . om het . . . geld, pochte de student.

— Klets niet; hoeveel?

— Ik . . . geef niets . . . totaal niets . . . om geld, herhaalde de ander koppig, mijn heele winst . . . winst . . . waag ik . . . waag ik . . . ik weet niet . . . hoeveel 't is. Jij . . . jij geeft een kaart . . . kaart . . . en als ik niet zeg . . . zeg . . . stop stòp . . . geef je nog . . . nog één. Win jij . . . dan is alles . . . alles . . . voor jou . . . allemaal voor jou . . . jou. Win ik . . . ik . . . dan brengt deze . . . deze jonge dame . . . da-ame . . . me naar huis . . . huis . . . en dekt me . . . dekt me . . . warm toe. Is dat gesproken . . . goed gesproken . . . als een man . . . heeren?

Geerlings riep hoera! en Bronkhorst klapte in de handen. Bouwer stapte woedend op hem toe, maar de baron en Moritz grepen hem ieder bij een schouder. Op datzelfde oogenblik nam Ten Brakel een kaart, bekeek haar en smeet haar dan, met de andere, op tafel, onder een kreet van triomf.

— Harten tien en schoppen aas! riepen de schilders tegelijk.

— Gewonnen! joelde de student. Ga mee, Gert, die heele mikmak gaan we samen opmaken!

Hij slingerde den arm om haar hals en sleurde haar op zijn schoot. Kaufmann, woedend, sloeg op tafel en liep op hem toe, maar Bouwer was hem voor. Met één ruk had hij de beide Rozenbloeds van zich af geslingerd. Bijna op hetzelfde oogenblik greep hij Ten Brakel bij den schouder.

— Laat haar los! schreeuwde hij, opgewonden van drank en harts-tocht.

— Met jou heb ik niets . . .

Bouwer gaf hem een klap en tilde Gertrud op. Ze gilde. Ten Brakel liet haar los en toen sprong ze op, liep naar de Rozenbloeds.

... te maken! brulde Ten Brakel zijn zin uit.

Hij wierp zich op Bouwer, sleurde zijn stoel mee, om hem dien op het hoofd te slaan. De leider bukte, tilde hem op en wierp hem door het salon. Hij kwam voor de pianola neer en bleef daar liggen.

— Nog één woord en ik stamp je in elkaar! dreigde Bouwer.

Gertrud, die hijgend had toegezien, sprong hem met een juichkreet om den hals.

— O, wat ben *jij* sterk! jubelde ze.

Trillend stond hij daar, snakkend naar adem, om zich te beheerschen. Hij maakte zich van haar vrij en streelde haar wang. De deur ging open. Jo kwam binnen; ontsteld keek ze van den een naar den ander. Bouwer voelde zijn aanval van beschonkenheid wegtrekken. Schaamte vervulde hem, omdat hij jegens een minder sterke zijn geweldige kracht had uitgeoefend. Hij liep op Ten Brakel toe en reikte hem de hand.

— Het spijt me, kerel, zei hij. Ik had het niet moeten doen. We waren allebei een beetje boven ons bier.

Ten Brakel was ook weer vrijwel nuchter, door den schok. Hij kwam strompelend overeind, maar bleef toch staan, armen en beenen bestastend.

— Niets gebroken, mompelde hij. Je hebt anders een harden gooi over je.

— Die verdoemd zware wijn ook van jou, zei Bouwer verwijtend tegen Kaufmann.

Nu kwam een glimlach op Jo's gelaat.

— Noem je dat nu pretmaken? vroeg ze, schertsend. Men kan jullie ook geen minuut alleen laten. En nu, heeren, voor den laatsten keer; aan tafel, of ik laat afruimen.

De baron knikte haar vroolijk toe.

— Ja, we zullen het afdrinken. Maar, niets dan limonade, hoor.

Hij gaf haar den arm. Moritz volgde hem. Kaufmann keek op zijn horloge.

— Half twee, zei hij. Enfin, het duurt nog lang, éér het ochtend is.

— Half twee? mompelde Gertrud, verbluft. Ik heb slaap, heel veel slaap. Ik ga niet meer naar huis.

Ze nam Bouwers arm. Met een gebaar van inbezitname drukte hij haar tegen zich aan.

Linke Gerrit veegde met den rug van zijn hand den mond af. Hij stond van tafel op.

— Ik en gaan, ajuus!

— Waar nou weer heen? vroeg Tante Jans, kwansuis gebelgd. Kan

je dan geen afend meer in je gesin doorbrenge? Noem je dat nou een fôôrbeeld gefe an je kindere en kleinkindere?

— Jans schreeft, pruttelde Dirrekkie tegen Suze.

Gerrit knikte goedig tegen den kleinen jongen. Hij grabbelde in zijn broekzak en haalde er een stukje suiker uit.

— Dat kind is wijser as jij, zei hij, berispelend. As jij, as grootmoeder sijnde, je man niet sou afschreefe, sou dat alfast een kedin fôôrbeeld fôôr die kleine pierik sijn. En wiè en wàt kan mijn nou belette, een glaassie bier te drinke, om de arepels door te spoele?

— As 't dan nog bij een glaassie bier blééf, antwoordde Jans, met een verholen blik van tevredenheid naar Suze. Maar je drinkt neurie en noem jij dat nou sollideir. Bi-je dáár sosejaal fôôr?

— Nou laat je je nèt weer kenne. Wat hêt een glaassie bier nou te schafte mit sosejaal? vroeg Linke Gerrit, verbaasd. Sosejaal bin ik genogt, laat je dat frisch sijn en ferders doen en laat ik wat ik ferkies. Ik bin link genogt, om te wete wat ik kàn doen.

— As je een èchte sosejaal was, sou je an afend thuis blijfe en thee drinke in je gesin en op se tijd naar artis of een refú gaan en ons meeneme. Maar néé, dáárfôôr is menéér niet sosejaal genogt. Kom je nou wéér bij nacht en ontij thuis, hardstikke dronke?

— Doen ik nóóit, verklaarde Linke Gerrit, op vasten toon. En fanafend sekens niet. Eén keilertje, geen druppeltje méér. Me hebbe sake te bedissele, fanwege de kraak, afijn dat gaat je niks an.

Hij wuifde niet onvriendelijk goeden dag en liep zwaar stampend de trap af.

— Daar gaat ie, zei Tante Jans, triomfantelijk. Morgenafend om dese tijd is ie een boel wijser en bedaarder, of ik bin nièt Tante Jans fan de Lindengracht.

Suze schudde verdrietig het hoofd. Ze begon de tafel af te ruimen.

— Dat U er maar niet toe besluiten kan, wat verstandiger met hem om te gaan, zei ze eindelijk. Moeder, neem 'm toch zooals ie is.

— Neme salle me n'm sekens wel, gaf haar moeder toe. En goed sal 't 'm doen en een les fôôr s'n lefe is 't ook.

Suze keek haar moeder verbaasd aan en nu vertelde deze haar, wat voor plan ze met haar broer Frans en Wim Bossenaar had opgemaakt. Het meisje moest hartelijk lachen om de geestdrift, waarmee haar moeder over het geval sprak. Niettemin had ze er bezwaren tegen.

— Ik snap niet dat U zooiets aanhaalt, zei ze. Vader doet een beetje vreemd en hij is nogal uithuizig, maar er steekt immers niet het minste kwaad in hem. En al hebt U nu wel eens kwestie met hem, is dat toch nog geen reden, hem door de jongens te laten afranselen. Als ze hem nu eens een ongeluk aandoen, wat dān?

— Och meid, 't is toch maar fôôr de jen, stelde moeder haar gerust.

Je weet ommers wat een lammetje me broer Frans is. En dan die Wim Bossenaar, diè ijlt over niks anders as eterisch en nog 's eterisch. Dat mot soofeel as beteeke, as behandel de diere met sachtheid, spaar me fôôr dronkelappe.

Suze moest nu opnieuw lachen.

— Suse lacht, jubelde Dirrekie en schaterde mee.

— Nu, ik hou me er buiten en zoodra vader thuis komt, ga ik naar bed, zei het meisje. Weet U ook waarom Gertrud niet is komen eten, moeder?

— Die? vroeg Tante Jans, op een toon vol verachting. Die is netuurlijk weer de hort op; wàt doch je dàn?

Dat antwoord stak Suze in de borst, van verdriet om Max. Dien ochtend had hij nog wel zoo'n goede bui, toen hij op kantoor kwam. En háár had hij verteld, dat Gertrud zoo lief en verstandig werd.

— Wat bedoelt U? vroeg ze zacht. Is ze al lang weg?

Tante Jans trok de schouders op.

— Wàt ik bedoel, hoef ik jòu toch niet meer an je neus te hange; je snapt 't alsoogoed as ik. Wat *ik* d'r fan snap is, dat die Branders weer fôôr een paar dage op reis is. Telkes as die meid dàt in de smiese hêt, is se met geen stok in huis te houwe. Reken maar fan jès dat se fannacht niet bofe water komt. Maar, 't sijn mijn sake niet en 'k smoes d'r niet ofer.

Suze schudde bedroefd het hoofd. Max zou dien nacht wèl thuis slapen, wist ze. Ze zuchtte.

Dien avond was het in de kroeg van Dikke Griet nog drukker en ging het er nog vroolijker toe dan gewoonlijk. Al de bekende jongens wisten dat Frans en Wim dien nacht hun kraak zouden zetten, bij Linken Gerrit. Nu kwamen ze met z'n allen opzetten, om de grap nog eens uit hun eigen mond te hooren.

De jongens hadden zich met hun glas bier aan een tafeltje, in een hoek, neergezet en gaven opgewekte antwoorden, op alle belangstellende vragen. Dikke Griet en haar dochter en zuster hadden bijna geen handen genoeg, om de bestelde glazen en glaasjes in te schenken. Die eenmaal zijn eersten borrel te pakken had, voegde zich bij de ploeg die zich om de jongens verdrong. Het werd een oorverdoovend dooreen geschreeuw van vragen naar het laatste nieuws en het uiten van allerlei raadgevingen.

Manke Dries en Schele Ko zetten den grootsten mond op. Ze joelden over allen heen, dat *zij* den Linke altijd het meest op stang hadden en dus het beste wisten, hoè hij behandeld moest worden. Bart Prent, een opperman en Lou van der Neut, een losse sjouwerman, die nooit werkten, noemden hun praatjes opschepperij. Toen Dries en Ko daarop verontwaardigd opstoven, begonnen zij luidkeels de bakken te vertellen,

die ze met Linken Gerrit op verschillende karweien hadden uitgehaald.

Schele Ko snoot zijn neus er van, zoo'n flauwe kul vond hij het en Manke Dries lachte de twee in hun gezicht uit. Terwijl Bart en Lou hun glas leegdranken, om even op adem te komen, schreeuwde hij er over heen dat de verhuizing, die hij Linken Gerrit heelemaal alleen had laten opknappen, méér in had, dan tien van hun ouderwetsche karweilolletjes. Maar dáár werd, van anderen kant, tegen opgekomen. Frits de Kaaskop en Henk de Mop, metselaars, die juist de kroeg kwamen binnen drentelen op de kalme, overlegde wijze, als lui van hun vak eigen is, schudden afkeurend het hoofd, onder het bestellen van een Catz. De Mop dronk bedaard zijn glaasje half leeg en zei toen, op duidelijken toon, dat de Manke niet moest meepraten over dingen waar hij geen verstand van had. De Kaaskop wachtte geduldig af, tot zijn maat was uitgesproken en begon toen een lange, ingewikkelde geschiedenis te vertellen, die zou zijn voorgevallen op een karwei, aan den overkant van 't IJ. Hij werd om de tien woorden in de rede gevallen door Piet Scheeve Pet en Bennie Smeerpot, een paar loodgieters, die deden voorkomen of ze zich alle bijzonderheden nog zeer goed herinnerden. In werkelijkheid was het hun er om te doen, den Kaaskop van z'n apropos te brengen, omdat hij daar niet tegen kon en zich er dan kwaad om maakte en uit zijn kaal hoofd zweette.

De toeloop van gasten hield aan. Bekende klanten brachten kennis uit verre buurten, die iets van de inbraak hadden gehoord, mee. Daan Kropsla en Toon Uitje, twee lossers van de Groentemarkt, kwamen elk in gezelschap van hun zwager. Die van Toon Uitje, Chris Peenhaar, een stucadoor, had een zakelijke reden voor zijn komst. De opperman die hem op zijn karwei hielp, was net zoo iemand als Linke Gerrit en nu wou hij bij Dikke Griet afneuzen, of er voor hem nog wat te leeren viel, om diën er tusschen te nemen. Daan's zwager, echter, de behanger Hein Smikkel, was van menschlievender natuur; hij gaf Zondagsmiddag's les in bijbelsche geschiedenis, aan de kinderen uit zijn buurtvereniging. Wim Bossenaar had hem verteld dat de grap een zedelijke strekking had en voornamelijk diende om Linken Gerrit het drinken af en de huiselijkheid aan te leeren. Daar hij bekend was met de vooroordeelen van zijn mede-gasten, wachtte hij met bestellen tot Dikke Griet even apart stond; toen vroeg hij, fluisterend, een glas frambozenlimonade. Henk de Mop, die zich stond te ergeren om de bemoeizucht van Bennie Smeerpot, waardoor zijn maat, Kees de Kaaskop, maar niet aan het eind van zijn geschiedenis kwam, tikte Hein Smikkel op den schouder. Zoodra deze zich omkeerde, wierp hij zijn half Catsie in het glas limonade. Deze streek kikkerde hem merkbaar op en, een nieuwen borrel bestellend, vroeg hij Hein of het nog regende. De be-

hanger schudde het hoofd en gaf geen antwoord, vóór hij zijn glas achter elkaar leeg had gedronken.

De roddeltroep rondom Frans en Wim werd gedurig dichter. Babelaars raakten onderling in discussie, over de kwestie en werden dan opzij gedrongen door anderen, die direkt contact met de inbrekers zochten. Er kwamen tegenovergestelde meeningen tot uiting en dat leidde zelfs tot twistgesprekken. Er waren er die beweerden dat Frans en Wim wel eens een harden dobber aan den Linke konden hebben en anderen weer, die luidop veronderstelden dat Gerrit onder zijn bed zou kruipen, na den eersten mep.

— Nu moeten jullie vooral geen kapsies maken als de Linke binnen komt! riep Wim. Dan is de keet meteen vermasserd ook.

Hij werd tureluurs van het wild dooreen gebabbeld, om hem heen, en vooral door de eigenwijsheid van sommige schreeuwers, die niets van de zaak afwisten en toch meesmoesden, alsof zij het waren die de kraak moesten zetten.

— Wat hêt de Linke d'r dan mee te schafte? vroeg een basstem, aan de deur.

Dat was Kleine Dirk, Gerrits meest intieme vriend. Hij wist van de grap niet méér af dan deze. Zoodra de anderen zijn, bekende, stem hoorden, zwegen ze als bij afspraak.

— Dàt gaat jou niks an, antwoordde Schele Ko, die niet goed zwijgen kon, eindelijk.

— W'rfôôr niet? Bin 'k soms een rus?

Dat klonk als een verwijt, als een protest tegen het wantrouwen der anderen. Wel tien stemmen tegelijk spraken tegen, dat één hem daar voor hield. Als ze ièmand in de buurt nièt voor een stille hielden, dan was het de Kleine wel, erkenden ze. Een ieder wist immers, dat hij altijd éven royaal was met zijn pruimtabak, als hij die toevallig bij zich had.

Intusschen werd in de buurt van Frans en Wim overleg gepleegd. Enkelen waren er voor, Kleinen Dirk toch maar deelgenoot in de grap te maken, op voorwaarde dat hij zwijgen zou tegen den Linke. Maar anderen hadden daar bezwaren tegen, al erkenden ze ook dat hij een toffe jongen was. De Linke en hij waren eenmaal gezworen kameraden. Hein Peut, die met zijn vriend en compagnon, Willem Pootje, tot nog toe zwijgend had zitten drinken, liet nu ook eens zijn stem hooren.

— Dirk mag 't nèt soo goed wete as de andere! riep hij. Ik sal je straks wel wat in je oor fluistere, Kleine. Hou je maar soolang gedijnt.

Kleine Dirk beloofde geheimhouding en bestelde een klare, voor rekening van den Peut. Toen hij bemerkte dat deze er geen nêe op riep, ging hij opgewekt staan babbelen met Manke Dries en Schele Ko, die Hein Smikkel stonden te voeren. Deze toch had zijn frambozenlimonade,

waar de Mop een half glaasje Catz in had gegoten, zoo lekker gevonden, dat hij aanstonds een tweede glas had besteld. Dit smaakte héél anders dan het eerste en daarover beklagde hij zich bij Dikke Griet, die zich op haar beurt weer op den Manke en de Schele beriep, om te getuigen dat ze nooit aanmerkingen kreeg op haar dranken. Het tweetal wist iets af van Smikkels Zondagsschooltje en maakte, in bijbelsche termen, allerlei lugubere zinspelingen op den oorsprong en de fabrikage van alcoholvrije dranken. Dirk hoopte nu dat ze, nu ze het zoo druk hadden met den behanger, zich bij overrompeling iets zouden laten ontvallen, aangaande het geheim van de inbraak. Maar Dries en Ko hadden hem dadelijk door; nu geloofden ze stellig dat het zijn bedoeling was, Gerrit bijtijds te waarschuwen.

— Nou, we komme óók 's, zei Ko huichelachtig tegen Hein. Ik sei laatst nog tege den Manke, een mensch hêt bijwijle behoefte an 'n stich-telijk wôörd. En gaan nou maar 's een ànder ferfele, mit je ferbose-limonade.

Ze lieten den behanger staan en begonnen Kleinen Dirk zoo'n groote hoeveelheid leugens te vertellen, dat het hem voor de oogen ging draaien, hoewel hij nuchter van huis was gegaan, en hij heelemaal in de war kwam, zonder dat hij iets wijzer werd aangaande hetgeen hij weten wou. De anderen, om hem heen, hadden hun gesprekken weer even luid als tevoren hervat, doch vermeden het, den naam Gerrit te noemen.

Toen deze eindelijk op zijn gewone, linke, manier binnen kwam stappen, wijdbeens, de ooren ver van het hoofd staand, dit schuin opzij, zijn pet scheef en zijn zijden das nonchalant om den hals gestrikt, werd hij dra van verschillende kanten ingelicht, dat de kraak nog denzelfden nacht zou gezet worden. Manke Dries, Schele Ko, Henk de Mop, Frits de Kaaskop, Bart Prent, Lou van der Neut, Piet Scheeve Pet, Bennie Smeerpot, Daan Kropsla, Toon Uitje, Chris Peenhaar en nog wel een stuk of tien anderen knipoogden tegen hem en wezen beurtelings één aan, die met zijn rug naar hem toe stond of juist aan zijn glas zat te lurken. Gerrit begreep daaruit, dat elk van hen een ander op het oog had, om de grap bij uit te voeren en dat de beslissing van hem afhing. Hij knikte en knipoogde met elk op zijn beurt mee en had er, in zijn eentje, net zoo veel schik in, als zij allen tezamen. En bij elk gesprek, waarin een buurtgenoot of verre kennis hem om raad vroeg, inzake een „link klussie” en uit dank voor zijn helder oordeel een borrel presenteerde, werd zijn ingenomenheid met zichzelf grooter en hijzelf lustiger.

Toen hij zich eindelijk, naar gewoonte, in het midden van de troep pretmakers had gedrongen, ontwierp hij, uit de vrije knuist, in groote trekken een zóó ingewikkelde en geraffineerde inbraak, dat het vertellen alléén hem al op levenslang, in de gevangenis of krankzinnigen-gesticht, was komen te staan, indien er toevallig een bevoegd crimina-

list of een neuroloog onder zijn hoorders ware geweest. De vrienden prezen hem echter luid, sloegen hem gevoelig op de schouders en ver-
weten elkaar, dat ze nog niet half zoo link waren als Gerrit.

— Als Tante Jans dât nou 's beleefde, hoe se me allemaal hoogachte, allemaal, allemaal, zei hij, herhaaldelijk.

— Tante Jans kan doodfalle, merkte Schele Ko op, zonder er iets kwaads mee te bedoelen.

Het liep tegen elven. Op aanraden van Hein Peut ging er nu en dan een kwansuis naar huis. Om bij Linken Gerrit geen argwaan te wekken, was bepaald dat niemand met hem en Kleinen Dirk op zou lopen, of op de Lindengracht de kraak afwachten. Daar de meesten zonder werk waren, of als losse sjouwerlieden nooit werkten, had Hein Peut voorgesteld om tegen een uur of drie bijeen te komen, op den hoek van de Baangracht. Dan zouden Frans en Wim het resultaat van hun inbraak komen vertellen.

De drukte werd er echter niet minder om. Voor de gasten die vertrokken, kwamen er weer nieuwen binnen, die den Linke nog eens voor het laatst wilden zien ,vóór hij door zijn vrouw en zwager was afgeranseld. Daar sommigen van hen echter al meer ophadden dan hun stilzwijgen verdragen kon en wat al te openhartig over de inbraak zwetsten, riep Hein Peut Linken Gerrit in zijn hoek, om zijn aandacht van die babbelaars af te leiden. Zoo althans dachten Frans en Wim en ze vonden het een haaien streek van den Peut. Deze bestelde drie oude klare en toen ging Willem Pootje met zijn breedten rug zoodanig voor de twee anderen staan, dat er niemand tot hen door kon dringen.

— Gerrit, begon Hein Peut, op ernstigen toon, jij bint nogal link nietwaar?

— Dât bin ik sekers, antwoordde Gerrit, op vasten toon.

— Nou, dan weet jij ook wel wat het in hêt, dat je swager Frans heele nachten langs den weg dalfte.

— Laat je dât frisch sijn, zei de Linke nu, overtuigend, hoewel hij, evenmin als Peut zelf, ooit iets van die nachtelijke zwerfpartijen had gehoord.

— As jij dan soo link bint, dan snap ik niet dat jij, as swager sijnde, dat soo maar goed vindt. Waar denk jij dat àl die gijntjes fan inbrake fôôr de jen op uitdraaie? As de prinsemerij 'm schaakt, is tie suur. En, is dat nou niet sonde, fôôr soo'n jonge jonge?

Linke Gerrit krabde zijn achterhoofd; zijn afstaande ooren bewogen onrustig. Eindelijk begon hij dan toch iets te snappen, van al die grap-
pen over kraakjes en kloppartijen. Maar dat Frans er in betrokken zou zijn, had hij evenmin gedacht, als hij zelf zich er aan zou wagen.

— Wis en werchtig is dat sonde, fôôr de jonge, gaf hij toe. Soo oud

as tie is, hêt ie nog nooit gesete, soowaar ik hier staan. Of, Tante Jans sou motte liege.

— Nou, toon *jij* dan dat je link bint en hou die jonge fannacht óók 't schuurtje uit. De heele smik lacht s'n eige d'r naar om, maar as tie eenmaal sit, griene s'n moeder en Tante Jans de ooge uit haarlui kop. Of, 't mot je alstemet niks kunne schele.

Gerrit ontkende heftig dat het hem onverschillig liet en dat meende hij. Hoewel Tante Jans al dikwijls had gezegd dat ze niet zóóveel om zijn linkheid gaf en er zelfs niet aan geloofde, moest hij toch nog soms denken aan de jaren van hun verkeering, toen ze heel anders tegen hem sprak. En dàn hield hij weer bijna evenveel van haar als toen, al moest hij haar tegenwoordig, bij tijd en gelegenheid, een tik geven, als ze het met haar minachting voor zijn linkheid te bar maakte.

— Die jonge komt fannacht nièt in 't schuurtje, reken daar fast op, fluisterde hij, trouwhartig. Ik breng 'm straks sellef naar huis.

— En as tie nou eens de kuierlatte neemt, as *jij* 'm gedrost hêt, wat dàn?

— Dat sal ie niet. Ik blijf alsoolief de heele nacht fôôr s'n deur jengele. De broer fan Tante Jans komt nièt in de bajes, soolang ik twee jatte an m'n lijf heb. Daar bin ik feuls te link fôôr.

De lui in den hoek van Frans en Wim werden ongeduldig. De meeste gasten waren nu verdwenen en er kwamen ook geen nieuwe meer binnen. En toch zat Hein Peut Linken Gerrit nog steeds op te houden, inplaats van hem naar huis te laten gaan, om zijn pak slaag af te wachten.

— Hà Frans, mot dat gemengel nog lang duren? riep Daan Krop-sla. Ik heb niet de heele week den tijd. Om vier uur moet ik aan de Groentemarkt zijn.

— Ja, zei Hein Smikkel, die nog steeds zuchtte om den smaak van zijn eerste glas limonade, 't mot uit zijn. Hein laat 'm allemaal fergift drinke, inplaats dat ie alfast begint 't hem te onthouwe. As tie 'm nou heelegaar folgiet, merkt tie er straks niks fan, as 'm op s'n plichte fan geheelonthouwer en huisfader gewese wordt.

— Gelijk hei je, gaf Piet Scheeve Pet, die niet heelemaal nuchter meer was, toe. As tie soo kachel wordt as Hein Smikkel, hier, kan ie niet eens meer zijn huis finde en dan loopt de heele boel in barrele. Se kanne d'r niet àllemaal soo mee terecht, as *jij*, Smikkeltje.

Frans knikte instemmend. Hij vond ook dat Hein Peut langer dan genoeg met Gerrit kletste. Hij tikte met zijn glas op tafel.

— Hà, die Gerrit! schreeuwde hij. Moet je niet naar huis, maat? Laat Hein maar mopperen. Die heeft geen thuiskomen; die slaapt op de vullisschuit.

De lui om hem heen lachten.

— Nou moet je 'm pas effectief goed in de gate houwe, fluisterde Hein Peut den Linke toe. Dàt sijn je èchte slage fan Willem de Kip.

— Mijn neemt ie toch niet, daar bin ik feuls te link fôôr, pochte Gerrit.

Hij stond met een energieken zwaai op en wuifde met zijn pet.

— Hà, die Frans! bralde hij. Me gane, jonge!

— Voorúit dan!

Frans zette een onverschillig gezicht. Hij en Wim pakten Gerrit schertsend ieder bij een arm en duwden hem de deur uit. Even zetten ze den kraag op, tegen den scherpen wind en liepen dan, met den Linke tusschen hen in, naar den hoek. Daar bleven ze staan.

— Nou, ajuus, Gerrit, zei de jongen. Zeg Jans gedag van me.

— Hêt niet soo'n haast, hêt toch niet soo'n haast, mopperde de Linke en liep naast hem voort. Ik kan wel sien, dat je weer te feul op hêt, Frans.

— Jij moet immers naar de Lindengracht, zei Wim Bossenaar nu.

— Of, ben je je huis kwijt? schertste Frans.

— Niemand is s'n huis kwijt. Ik breng jullie soo wijd op. De mensche langs de weg hoefe niet an je te sien, waar je de heele afend gesete hêt.

En hij bleef tusschen de twee vrienden doorstappen, tot aan de woning van Frans, in de Anjeliërsstraat.

— Nou moest ik jou maar weer naar huis brengen, stelde de jongen voor.

— Heb ik niet noodig, ik bin nog frisch genogt. Ga jij maar onder de wol en slaap je lekker uit. Je hêt 't noodig.

— En jij dan?

— Laat mijn maar wone; ik heb niet soofeul op as jij.

Frans wisselde een blik met Wim.

— Nou, tabé dan! riep hij en liep voor de leus de trap op.

— En nou jij, zei Gerrit tegen Wim. Nou ga jij na huis.

— Ik loop zoo ver met je mee.

— Jij loopt niks mit mijn mee, want ik loop niêt, antwoordde de Linke listig. Mot je nêt soo link sijn as ik. Nee, maat, ik schaam me eige dat 'k soo'n swager en soo'n swager s'n maat heb, as jullie. Wat jij doet, mot jij wete, maar, soolang ik twee jatte an m'n lijf heb, komt Tante Jans d'r broer niêt in 't Rooie Dorp.

— Wàt zullen we nou eten? vroeg Wim, ongerust.

— Dàt weet jij nêt soo goed as ik. En as je anders een kwartiertje wacht, sal je 't gauw genogt in de lampies hebbe.

— Hebben ze je dan wat verlinkt?

— Ferlinkt hebbe se me niemendal. Ik bin link genogt fan m'n eige om sellef te sien, hoe de wind waait. Nee maat, mijn neem je niet.

Hij stapte aan den overkant een trapportaal binnen. Wim begreep er

niets van en nam zich voor te wachten, tot hij wegging. Eerder zou Frans toch ook niet beneden komen, dacht hij.

Tien minuten later hoorden ze gestommel, langs een trap. Frans stootte de straat op en floot schel.

— Nou, wàt heb ik je gesegd, zei Gerrit, listig. Daar hei je 'm nou. Hij liep den jongen tegemoet.

— Wat nou? vroeg Frans, verwonderd. Ben je wachie geworden voor een leeg huis? Wat heb ik nou an m'n kar hangen?

Gerrit schudde bedroefd het hoofd.

— Niks anders, as dat jij rechtsomkeert na bofe maakt en je bed inkruipt, gromde hij. Soolang jij de broer bint fan Tante Jans, salle die streke uit sijn, fersta je?

Frans ondervroeg Wim met de oogen, doch deze haalde de schouders op, ten antwoord, dat hij ook niet wist, wat er met Gerrit gaande was. Hij had hem niet willen vertellen, wat hij wèl en nièt wist. Elk der beide jongens dacht nu voor zich, dat de Linke inderdaad zoo link was geweest, te raden dat de inbraak bij hèm plaats zou vinden.

— Je daast er een end aan, mopperde Frans, teleurgesteld. Het was toch zeker maar voor de jen. Wat steekt d'r nou voor kwaad in?

— Noem jij dat fôôr de jen? hoonde Linke Gerrit. Môôrd en doodslag komt er fan. Nou, dat is mijn te link hôôr.

— Als je het zóó giftig opneemt, spreek ik er niet eens meer over. Ik heb er al tabak van. Ajuus!

Hij holde naar boven. Gerrit keek hem na, schudde wantrouwend het hoofd en stopte op zijn gemak zijn pijp.

Wim blikte hem kleineerend aan. Daar viel nu zijn mooi ethisch plan in barrelen. En alleen, omdat zoo'n gewoontedrinker te kleinzeerig was om een paar meppen af te wachten.

— Ga mee naar huis, Gerrit, zei hij, medelijdend. Het begint te sneeuwen en daar kan je misschien ook niet tegen. Dan vat je maar een kou. En ik heb er geen zin in, hier te blijven overnachten.

— En ik wèl, as 't mot. Ik fertrouw die aap nog niks. Wedde dat ie me staat af te legge, of ik de kuierlatte neem en dat ie 'm drost as 't soofer is? Al wordt 't ses uur, ik blijf.

Witte vlokken warrelden neer, vlokken stijve, vinnige sneeuw. Koud vielen ze op gezicht en handen en plakten er aan vast. Wim rilde. Nog één maal probeerde hij Gerrit te overreden naar huis te gaan. Maar de Linke snauwde hem af en toen liep hij snel door.

Dra viel de sneeuw dicht en hulde Gerrit in een wit kleed. Hij ging zwaar heen en weer stappen, om zijn voeten warm te houden. Als hij aan den hoek was, keerde hij om. Om de minuut gluurde hij naar de bekende deur, waar achter hij zoo dikwijls met Tante Jans had staan keuvelen, toen ze allebei jonger waren. Als hij een andere deur hoorde

piepen of kraken, blikte hij daar snel heen; je kon nooit weten, wat die Frans uitspookte.

Uren aaneen drentelde hij heen en weer en bewoog onrustig de afstaande ooren, iederen keer dat hij een bekend fluitje hoorde.

Max Branders liep snel het eind Lindengracht af, naar huis. Hij verlangde naar de rust van zijn kamer, de begroeting van Gertrud.

Hoewel de nacht guur was, de sneeuwvlokken kil tusschen zijn opstaanden kraag kropen, de wind hem fel in het gezicht sneed, was hij opgeruimd, ja vroolijk. Hij was dien avond bijzonder goed op dreef geweest en had, bij het beantwoorden der debaters, zijn hoorders menigmaal een spontaan handgeklap ontlokt. De gedachte aan Gertrud had hem warm en geestdriftig gemaakt.

Den ganschen dag was hem bijgebleven, hoe bezorgd ze hem gevraagd had, of hij vroeg thuis zou komen. Zoodra hij Suze zag, had hij haar verteld, dat Gertrud eindelijk tenvolle uiting dorst te geven aan haar genegenheid voor hem. De gedachte aan haar had hem verwarmd en gesterkt, achtereenvolgens vier vergaderingen toe te spreken. En hij had de debaters van de Partij, die meerendeels buitengewoon scherp waren, naar tevredenheid van zijn hoorders weten te pareeren.

Tegen een pui geleund, stonden twee mannen, evenals hij de kraag van de jas omhoog. Ze hadden de klep van hun pet in de oogen getrokken, blijkbaar tegen de sneeuw. Max knikte onder het voorbijloopen, waarop de mannen haastig in een portiek stapten.

— Dat is de Linke ommers niet, zei Willem Pootje, bezorgd.

— Nee, hij maakt mijn te feel haast, fôôr àl die keilertjes die se hem hebbe late slikke, antwoordde Hein Peut. Maar, seker bin je d'r nooit fan. Zachies an, Wimpie, de laatste salle de eerste sijn, of hoe hiet dat ook weer?

Max sloeg zoo goed mogelijk de sneeuw van zich af en liep op de teenen de trappen op. Op het portaaltje van één hoog meende hij gegrinnik te hooren. Gewoonlijk was het daar stil, als hij na twaalf uur thuis kwam. Op de tweede trap loopend, dacht hij zich vergist te hebben; hij hoorde niets meer.

Bij Van Seventer stond de deur op een kier. Er brandde echter geen licht. Gertrud zou dus toch niet binnen zijn. Die was natuurlijk ingeslapen, in de overtuiging dat hij toch naar de Langstraat was gegaan. Hij liep de zoldertrap op.

Voorzichtig opende hij de deur van zijn kamer en deed die meteen weer dicht. Hier hing de stilte van den nacht, zelfs niet verstoord door het lichtste ademhalen. Op zijn teenen sloop hij naar het bed, om

het gezicht der slapende te streelen. Dan, deinsde hij verschrikt terug, Zijn hand had het koude kussen beroerd; het bed was leeg.

Met haastig gebaar draaide hij den schakelaar om en blikte naar het bed.

— Gertrud! riep hij half luid.

Hij kon niet aannemen dat ze er niet was, wilde aan een grap gelooven, keek onder tafel, naar den divan, in den hoek. Dan drong de overtuiging zich aan hem op; *ze was er niet*. Zelfs niet geruisch van een ademhaling duidde een ander leven dan het zijne aan.

Ontzetting bekreep hem; het was winter, midden in den nacht. Waar kon ze zijn? Waarom lag ze nu niet in haar warm bed, inplaats van bij dit weer . . . ?

Maar hij wist immers niet, wáár ze was, warrelde door zijn brein. Suffend stond hij daar, tastte in gedachten en herinneringen. Gertrud was er niet, ze wàs er *niet*. Voor den eersten keer, miste hij haar, bij zijn thuiskomen . . . voor het eerst, sinds ze hier woonden . . .

In Berlijn was ze ook wel van huis gegaan . . . meerdere malen en in den avond vóór ze uit zijn moeders huis moest, was ze ook weggeslopen, had ze den nacht buitenshuis doorgebracht. De herinnering dáárvan deed zijn hoofd gloeien. Wáár was ze toen geweest? Zou ze dan . . . déze reden gehad hebben, toen ze vroeg, of hij dien avond vroeg thuis kwam? Maar, dat was om gek te worden. Hij had immers gezegd dat hij *waarschijnlijk* op reis moest. Ze kon er dus niet *zeker* op gerekend hebben, dat hij *niet* thuis kwam. En, als ze het er niettemin op gewaagd had, tòch uit te gaan, wát deed ze dan wel in de nachten, dat ze zeker wist dat hij niet in de stad was?

De gedachten verwarden voor zijn geest, de kamer draaide hem voor de oogen. Hij kneep zijn vuisten dicht, hij moest trachten kalm te blijven en geen hersenschimmen op te roepen. Maar toch herhaalde hij half luid, dat hij gezegd had, *misschien* naar de Langstraat te moeten. Ze kòn er dus niet *stellig* op gerekend hebben, dat hij den nacht *niet* thuis kwam. Als ze hem had willen bedriegen, zou ze toch wel een dag hebben afgewacht, dat ze zeker was, van zijn afwezigheid.

Op de teenen liep hij naar Suze's kamer. Dat was een plotselinge inval van hem. Mogelijk zaten de meisjes wel met elkaar te babbelen en stond hij zich op te winden en beangst te maken zonder reden. Hij luisterde aan de deur, maar hoorde geen stem. Er scheen ook geen licht te branden.

Rillingen trokken door zijn lichaam. Hoe kwam hij er ook bij? Het was immers veel te koud, op de zolderkamers, om te zitten babbelen. Dan, viel hem in dat de deur bij Van Seunter op een kier stond. Hij haalde diep adem. Dàt kon de oplossing zijn. Mogelijk was er beneden iets gaande, was Gerrit of Jans plotseling ziek geworden. Misschien

was Gertrud wel wat onprettig en bij Tante Jans een aspirientje gaan halen.

Hij sloop de zoldertrap af, bleef een oogenblik aarzelend voor de deur staan. Ze stond nog steeds op een kier. Dan, duwde hij haar in en trad de kamer binnen.

— Je bint laat, klonk de stem van Tante Jans, uit de alkoof.

Hij sidderde. Ze verwachtte hem dus en vond dat hij *laat* kwam. Dan moest er ook iets gebeurd zijn. Daar kraakte de trap. Verwachting leefde in hem op. Misschien was Gertrud voor een uurtje uitgegaan, naar een bioscope. Dat had hij wel liever niet, maar ze had het ook wel wat eenzaam, de meeste dagen. Het was dan ook geen misdaad. Hij zou er maar niet om knorren. Goed beschouwd had het arme kind niet veel aan haar leven, bij hem. Daarom moest hij nu eens verstandig zijn en hier wachten tot zij boven was. Dan leek het net, of hij pas thuis kwam en van niets af wist. Als ze er maar was.

Kom, linke Hannes, bin je weer te gis geweest om nuchter thuis te komme! kreet Jans, wat luider. Sou je d'r maar niet 's in gaan?

Max schrok. Tante Jans hield hem voor haar man. Gerrit was er dus nog niet. Dan was het maar goed ook, dat hij nog niets gezegd had. Als ze nu eens bemerkte dat *hij* het was, dat hij, Branders, midden in den nacht, haar kamer binnen sloop, terwijl Gerrit niet thuis was?

De deur ging open; twee mannen kwamen binnen.

— Daar staat ie, Willem, pak 'm beet, fluisterde een stem.

Max verbeeldde zich Gerrits stem te herkennen; wát moest hij nu wel van hem denken? Hij trad de mannen tegemoet, om zijn tegenwoordigheid in de kamer te verklaren, maar reeds schoot Willems geduchte vuist uit. Ze kwam tegen zijn neus aan. Hij gierde een kreet van pijn uit en tuimelde terug.

— Bin jij 't, Frans? vroeg Tante Jans verheugd. Geef 'm de ruimte. Is dät nou thuiskomme, kachel en hardstikke nacht, as getrouwd man sijnde?

Nu was Max er zeker van, dat er een misverstand plaats vond. Daarom sloeg hij maar niet terug, hoewel zijn neus geducht pijn deed. Echter kwam zijn gevoel van waardigheid er tegen in opstand, zich te laten afranselen als plaatsvervanger van Linken Gerrit. Opnieuw ging hij de mannen, die hem dreigend afwachtten, tegemoet, en trachtte met handbewegingen te beduiden, dat ze zich vergisten. Hein Peut dacht evenwel dat hij hem te lijf wou en wond zich op. Hij sprong als een tijger op Max toe, gaf hem twee stompen voor de maag, die hem deden hijgen en een schop, waardoor hij over den vloer rolde.

— Hier, kreng, pak an, sal 'k je leere, gromde hij.

— Goed soo, daar sal ie sekens fan leere, fanwege dat ie nog niet link genogt is! juichte Tante Jans.

Ze kwam de alkoof uit, boog zich over Max heen en gaf hem, met de vlakke hand, op iedere wang een ferm klap. Hij schopte van zich af en trachtte overeind te komen, maar de mannen vielen tegelijk op hem aan en muimden hem weer neer. Hij schreeuwde van pijn en vloekte van woede, maar Tante Jans overschreeuwde hem gemakkelijk. Hein Peut gaf een ruk aan het tafelkleed, waardoor de oude kopjes en schoteltjes, die Tante Jans klaar had gezet, op den vloer vielen en gaf, in één moeite door, Max nog een trap.

— Goed soo! jubelde Tante Jans opnieuw, nòg soo een. Daar mot je fan leere, link mirakel!

— Hou je kanis dicht, kreng, gromde Willem Pootje en greep haar in de borst. Mot jij lol hebbe in 'n ander s'n ferdriet? En nou je test dicht, of ik knoer je.

Een oogenblik zweeg ze van schrik. Dat was Frans zijn stem niet en die van Wim nog veel minder, dacht ze. En toen, tenvolle besefsend dat er heusche inbrekers in de woning waren, stiet ze een gil uit, die door vloeren en muren drong. Een vroolijk gelach en toejuichingen van de bureu, beantwoordden haar. Willem, beleedigd door haar ongehoorzaamheid, sloeg in het wild om zich heen, zonder haar te raken. Hein Peut moest zich intusschen bezig houden met Max, die alweer op wou krabbelen en op zijn knieën al de vechthouding aannam. Hij gaf hem bijtijds twee tikken om de ooren, waarop Max zich opnieuw op den vloer uitstreckte. Tante Jans, die hem nog steeds voor Gerrit hield, meende nu dubbel reden tot verstoordheid, op hem, te hebben en graaide woest in zijn haar. Willem had haar nu vlak voor zich en lichtte haar een beentje. Met een krijsch, die haar gil in ontzetting overtrof, stortte ze op den vloer.

Het werd voortdurend levendiger, bij de benedenbureu en die in de huizen ernaast. De meesten waren opgebleven, om de aangekondigde inbraak af te wachten. Nu ze was ingezet met een kabaal, dat een ernstige kraak ver overtrof, brak overal uitbundige vroolijkheid los. Kinderen werden wakker en joelden en schreeuwden met de ouden om het hardst. De bureu dachten dat Linke Gerrit zich verweerde en daarom een dubbele portie kreeg. Den meesten schik hadden de bureu in Tante Jans, die zich zoo goed hield en gilde en krijschte of ze het meende. Ze hadden niet gedacht dat ze de komedie zoo uitstekend vol zou houden. Bij elken nieuwen schreeuw van haar, barstte de algemeene vroolijkheid opnieuw heviger uit.

Tante Jans vocht als ging het om haar leven, beet en schopte van zich af en sprong een paar maal op, doch werd telkens weer neergeslagen. Ze kwam eindelijk boven op Max terecht en krabde en kneep hem nu, uit weerwraak voor de tikken die zij kreeg. Deze, steeds minder begrijpend wát er gaande was, schopte allengs met minder ener-

gie terug en schreeuwde steeds zwakker om hulp. Toen Hein en Willem bemerkten dat ze in een geregeld gevecht waren gewikkeld en *ben* dus missen konden, trokken ze de laden van de kast open. Frans had zoo dikwijls tevoren over de inbraak gesproken, dat ze nu precies wisten wát er mee te nemen viel en wáár alles lag. In één la vonden ze Tante Jans' gouden oorbellen met echte diamanten, haar rood korallen hals-snoer met zwaar gouden slot, de zes zilveren lepels en vorken, die ze van haar grootmoeder geërfd had en den breeden gouden servetring, dien Gerrit bij een hengelwedstrijd had gewonnen. In een klein laadje lagen haar ringen en armbanden, Gerrits dikke gouden ketting en kolos-saal, gouden horloge, dat hij bij verjaarspartijtjes droeg en een alpaca beursje, dat Tante Jans voor zilver gevonden had. Zelfs haar spaargeld lag op de plaats, die ze Frans had aangeduid, onder een baaien hemd van Gerrit.

Peut en Pootje deden hun werk nauwgezet, zooals ze gewoon waren, doch tégen hun gewoonte in schreeuwden en lachten ze onderwijl uitge-laten, om de bureu in den waan te laten, dat ze werkelijk Frans en Wim waren. Nu en dan maakten ze een paar danspassen en traptten daarbij Tante Jans op handen en beenen, als ze zich verbeeldden dat zij den Linke méér aftuigde, dan hij haar.

De arme bedrogen vrouw loeide als een gewonde koe, angstwekkend begeleid door het gekreun van Max. Het was hem nu duidelijk, dat er inbrekers in huis waren en hij vreesde ernstig, dat die overval Tante Jans naar het hoofd was geslagen. Waarom zou ze hem anders als een bezetene aan het afranselen zijn geslagen, gesteld zelfs dát ze hem voor haar man hield. Wát ze ook voor kwestie met hem kon hebben gehad, moest ze *hem* toch eerder hebben bijgestaan tegen de vreemden, die haar woning in de war kwamen schoppen, dan dat ze het *hun* zoo gemakkelijk maakte, haar te berooven. Daar hij haar, in gewone omstandigheden, nogal lijden mocht, maar vooral, omdat hij voorzag dat mishandeling van een krankzinnige hem hoogst kwalijk genomen zou worden, legde hij het er op aan, haar bewusteloos te slaan, zonder haar al te veel pijn te doen. Dat scheen ze echter niet in te zien en gaf hem daarom drie klappen of stompen terug, voor den éénen dien hij haar nu en dan toediende. Zijn neus bloedde en hij voelde dat zijn ge-zicht danig door haar nagels geschonden was. Bovendien deed zijn heele lichaam zoo veel pijn, van al die slagen en schoppen, dat hij vreesde zélf ook al gek te zijn, òf het spoedig te worden.

De ongebonden vroolijkheid der bureu versterkte zijn overtuiging, dat hij te midden van gekken was geraakt. Ja, als Tante Jans maar niet op hem lag te beuken en daarbij zelf gilte en vloekte om de schoppen en klappen die ze van de inbrekers kreeg, zou hij gedacht hebben, dat het heele geval een ruwe grap was. Maar, het was onbestaanbaar dat ze

schik kòn hebben in een pretje, waarbij zijzelve, midden in den nacht, murw werd geslagen. Toen nam hij als eenige mogelijkheid aan, dat de burens, evenals zij, plotseling door krankzinnigheid waren aangetast en er, in die andere woningen, hetzelfde, lugubere tooneel werd afgespeeld, als waar hij nu onder te lijden had. Te midden van die sombere overdenkingen pijnigde hem de zorg om Gertrud. Dat kraken van de trap hadden de inbrekers veroorzaakt. Was ze misschien toch te midden van de herrie thuis gekomen, of . . . ja, wàt of . . . ?

Hij voelde een schop tegen zijn slaap . . .

Hein en Willem smeten den boel, dien ze niet hebben wilden, op den vloer. Willem gooide de pendule er bij en Hein sloeg, met een bronzen beeldje, den spiegel in. Het glas kraakte, barstte; groote scherven vielen op den vloer.

— Wone! kommandeerde Hein Peut.

Allebei gaven ze Max, die bewusteloos was en Tante Jans nog één tik en snelden toen de kamer uit en de trap af. De deur van één hoog stond open. De familie was op en juichte hen toe. Pootje en Peut gromden iets als een groet en een verwensching dooreen, trokken de klep van hun pet wat dieper in de oogen en holden de onderste trap af. De burens die aan de deuren stonden begroetten hen met gelach en gejubel, maar zij renden hun in volle vaart voorbij.

Thuis bij Hein Peut verstopten ze de buit en gingen toen op hun gemak een stukje eten. Daarna wandelden ze, volgens afspraak, naar hun buurtvrienden, die op den hoek van de Baangracht bijeen zouden komen.

Langzaam verstierf de vroolijkheid bij de burens van Tante Jans. Het scheen haar toe, of ze het vertrek van de inbrekers hadden afgewacht, om naar bed te gaan. Ze wilde er niet aan denken, dat ze zelf de kraak had voorbereid en haar burens gewaarschuwd, dat het dien nacht groote pret zou zijn. Ook wilde ze niet gelooven, dat zij niet beter hadden geweten, of Frans en Wim hadden werkelijk voor de jens haar woning in opschudding gebracht. Ze had zoo verschrikkelijk geschreeuwd en gegild, dacht ze, dat een ieder moest hebben begrepen, dat ze het meende en niet van pret te keer ging.

Grommend van pijn en ergernis stond ze op.

— Heb je nou je sin, linke dufel! schreeuwde ze met huilstem.

Ze kreeg geen antwoord en de gestalte, die op den vloer lag, bewoog zich ook niet. Ze stootte haar met den voet aan, doch kreeg geen schop terug.

— Hij is dood! kreet ze dan uit. Gerrit, sta op, sta op!

Haastig liep ze naar de deur en draaide den schakelaar om.

Je bent Gerrit niet! riep ze verbaasd. Wat moet *jij* hier doen? Waar hei je Gerrit gelate?

Ze voelde aan haar hoofd, dat gloeide en aan haar armen en beenen, die alle pijn deden en overal aan haar lichaam, als wilde ze zich overtuigen dat het geen droom was. En toen keek ze opnieuw, met roode, verschrikte oogen, naar Branders, die stil lag en haar niet scheen te hooren. Gestold bloed kleefde aan zijn neus en kin; trage straaltjes kropen uit krabben, in zijn gezicht. Dat had zij gedaan, dacht ze met spijt, in haar woede, toen ze dacht dat hij Gerrit was. Hij leek er wel aan gestorven te zijn.

Nu stak de pijn pas goed op, overal waar ze geslagen en gestompt was. Steunend ging ze zitten. Haar hoofd zakte in de handen en toen moest ze huilen, van pijn, van schrik, van berouw. Had ze maar het licht laten branden, dan zou ze tenminste gezien hebben, wiè er haar woning binnen drongen. Dan, zou Max ook nog in leven zijn. Of, had ze maar heelemaal niets uitgehaald, met dat lolletje, om Gerrit gedweeër te maken. Ze had tevoren wel kunnen bedenken, dat het altijd op den verkeerde uitdraait. Nu was ze zelf half dood geslagen en die arme jongen misschien heelemaal, of voor zijn leven lang ongelukkig en Gerrit had geen tik gevoeld.

De deur ging open.

— Hebt U nu Uw zin? vroeg Suze. Ik schaamde me dood, om de herrie.

Dan, Max bemerkend, stiet ze een gil uit. Ze knielde bij hem neer.

Max, Max, doe je oogen open! Lieve Max! Moeder, je hebt 'm vermoord!

— Maak toch niet soo'n drukkie om die paar opdufels, die die gehad hêt, steunde Tante Jans. Wat most tie hièr doen?

Suze veegde met een slip van haar nachtpon het bloed van zijn gezicht en bemerkte dat het geheel bekrabd was. Hij ademde.

— Wat hebt U toch met hem gedaan, dat ie er zoo verschrikkelijk uitziet? jammerde ze.

— Snap je dan nog niet, datte 't èchte inbrekers binne geweest.

Dan welde plots groote woede in Tante Jans op.

Meid! schreeuwde ze, wáár zat je, kon je niet hellepe? Most je me soo alléén late tobbe? Al had je maar de buurt bij mekaar geschreeuwd.

Suze stond op en keek haar verontwaardigd aan.

— Ik zou maar mijn mond houden, als ik U was. U hebt een inbraak willen hebben en nu hebt U er een gehad. Waarvoor had ik óók moeten schreeuwen? Me dunkt dat het U best toevertrouwd was en de burenen hebben er wèl schik in gehad. Hoe komt dat goed allemaal op den vloer te liggen? vroeg ze, ineens. En de mooie spiegel is stuk. Moeder, wat is dat voor een ruïne, wat heb je toch gedaan?

— Ik seg je ommers datte d'r èchte inbrekers binne geweest, antwoordde Tante Jans, bitter. Schep jij nu ook nog maar tegen me op, ik ben nog niet genoeg gestraft. Al me goud en silfer . . .

Max bewoog zich. Suze dacht er opeens aan dat ze in nachtpon was en vluchtte de alkoof in. Ze gooide zich een jurk over en haalde meteen een bakje water en een spons. Voorzichtig bette ze Max' gezicht en maakte ook zijn polsen nat.

— Het is hier om te bevriezen, zei ze, half-luid. Hij kan zoo niet blijven liggen.

— Om mijn bekommer je je eige niet, antwoordde Tante Jans, verwijtend. Wat most tie hiër doen? Denk je alstemet dat ik 'm geroepe heb? schreeuwde ze het dan uit. Meid, wáár sien je me fôôr an?

Die kreet deed Suze nadenken. Inderdaad, wát was Max hier komen doen, midden in den nacht? Was hij op het kabaal afgekomen, of was hij al in de kamer, toen die kerels kwamen? Want, dat het niet Frans en Wim waren geweest, kon ze zoo wel zien, aan de vreeselijke wanorde.

Ze keek hem aan; hij kreeg weer wat kleur. Nu naar moeder blikkend, bemerkte ze eerst, hoe ellendig ze er uit zag.

— Arm moedertje, zei ze zacht, jij kon het ook niet helpen, dat het zoo geloopt is. Ga maar naar bed, het is koud.

— En je segt sellef, me kanne die jonge niet soo late ligge.

— Maar U zit te bibberen.

Ze haalde moeders mantel en hing haar dien om. Toen knielde ze weer bij Max neer.

Max, Max, fluisterde ze, op gevoeligen toon, voel je je wat beter?

Lang hoefde ze er niet over te denken, hoe het kwam dat hij in dit uur in de kamer was. Hij had Gertrud gemist en moeder willen vragen of zij wist waar het meisje was. Toen waren zeker die kerels gekomen, inplaats van Frans en Wim. Hoe dàt mogelijk was, kon ze zich niet indenken; dat was een raadsel. En of alles móést zijn zooals het was, was vader niet eens thuisgekomen. Maar, dat moest hij weten. Veel erger vond ze het, dat Max in zijn plaats mishandeld was, en nog wel, nu hij weer door zijn vrouw bedrogen werd.

— Als ik ièts niet snap, is het waar of die Gerrit blijft, begon moeder verstoord. De kerel het wat te goed . . .

— Maak nu alsjeblieft niet wéér direct heibel, als hij thuis komt, viel het meisje geërgerd uit. Ga nu maar liever naar bed, moeder.

— En Branders dan?

— Roept er iemand? vroeg Max. Wat is het koud, Gertie!

Hij richtte het bovenlijf op.

Suze schoten tranen in de oogen.

— Kun je opstaan, Max? vroeg ze zacht .

Hij krabbelde overeind, tastte naar zijn hoofd.

— Mijn kop doet verschrikkelijk pijn, net of er met een voorhamer op geslagen is. En ik heb een gevoel, of mijn gezicht in brand staat. Hoe kom ik hiër, Suze? O, ik weet het al; er is gevochten. Is dat tuig nu weg?

Suze knikte en gaf moeder een wenk. Tante Jans begreep haar terstond en sloop naar de alkoof. Max wankelde; haastig schoof Suze een stoel naderbij.

— Dank je, zei hij, zwak. Ik moet naar boven gaan.

— Wil ik je even helpen, Max?

— 't Gaat misschien zoo wel. Suze, waar is Gertrud? vroeg hij dan, timide.

Ze haalde de schouders op.

— Ga nu maar eerst slapen, misschien komt ze intusschen wel.

Hij ging, doch moest zich aan de deur vast houden. Toen nam ze zijn arm.

— Ik geloof dat het met je moeder niet heelemaal in den haak is, fluisterde hij. Ze heeft zoo vreemd gedaan, toen die kerels op me aanvielen.

— Daar praten we morgen wel over. Nu moet je eerst naar bed.

Ze bracht hem zijn kamer binnen en hielp hem te bed. Toen trok ze zijn schoenen en bovenkleeren uit en dekte hem toe. Hij kreunde, rilde. Onhoorbaar schoof ze een stoel voor het bed en legde haar hand op zijn gloeiend voorhoofd. Zoo bleef ze zitten.

— Je bent héél lief, Suze, je bent veel liever . . .

— Stil nu maar; je moet slapen, dan komt alles wel in orde.

Haar andere hand vatte de zijne en hield deze vast, tot hij sliep.

Toen zij de kamer uit waren, stond Tante Jans weer op, om haar kast na te snuffelen. Haar laden waren geheel geplunderd; al de kostbaarheden, die zij gedurende haar huwelijk verzameld had en haar beetje geld, waren gestolen. Alles was weg, was ze voor goed kwijt. Dat had ze nu van een onschuldige grap, die ze met Gerrit had willen uithalen. En hij zelf, door wien dat alles kwam, had zich buiten schot gehouden, als wist hij tevoren dat er klappen zouden vallen.

Ze had zin om te grienen, om het weer uit te schreeuwen, maar ze was er te moe voor. Haar bonzend hoofd, haar geslagen ledematen hadden rust, slaap noodig. Ze omzwachtelde haar hoofd met natte doeken en ging weer te bed. Nog een kort poosje hoorde ze het gemurmel van Suze's stem, tegen Max, doch dan verzonk ze in slaap, uitgeput van vermoeienis en aandoeningen.

Geritsel aan de deur wekte haar. Verwonderd tastte ze naar haar hoofd, voelde de natte doeken. Een greep naast haar overtuigde haar dat Gerrit er niet was. Door de openstaande deur ontwaarde ze, in de voorkamer, het bleke schemerlicht van den winterochtend. Onmid-

dellijk herinnerde zij zich weer, wat er voorgevallen was, in den nacht. Met een verwensching liet ze zich uit bed glijden; ze schoot de kamer binnen en greep de pook.

— Komme jullie nou nòg 's op! schreeuwde ze.

— Seg 's, wat beteekent dat? vroeg Gerrit, met zijn linksten keelklank.

Hij stond aan de deur, de oogen knippend van slaap.

— Jij! gilde ze, verwoed. Kom jij eindelijk óók eens, nou ze me vermoord en bestole hebbe?

Hij kon nog net, door een stap zijwaarts, haar aanval ontwijken. Meteen greep hij haar pols beet en kneep die, tot ze de pook liet vallen. Toen liet hij haar los, waarop ze hem een fellen schop tegen zijn enkel gaf.

— Sterf! kreunde hij en liet zich in een stoel vallen. Wat hei *jij* hier fannacht uitgespookt? Bi je an 't ferhuise geslage, of wat mot dat, met die fuile wasch op de floer?

— Fraag je dat nog? gilde ze.

— Of ik dat fraag? Dat sièn ik. En de spiegel ook kapot! schreeuwde hij nu. En 't goeie serfies leit aan barrele! Seg 's, mot jij d'r fôôr werreke of ik? Of heb je 'm stiekum wille drosse en mijn onfersorgd achter late?

Tante Jans stond zich intusschen steeds kwader te maken; ze schuimbekte, wijl hij zoo lang aan het woord bleef.

— Kerel, hou je bek, joelde ze eindelijk, of ik fergrijp me an je. Ik waag me eige fier jaar en ses maande an je.

— Mot jij dan de boel an duige slaan, of wat hei je fannacht uitgespookt? vroeg hij, verontwaardigd. En bin ik soms een hond of een slet, dat je me met de pook opwacht? Mensch, wat máák je hier?

— Fraag je dat nog, fraag je dat nog? As jij as kerel sijnde bij nacht en ontij rondswalkt en se breke bij je weerloose frouw in en se slaan d'r attelemiese en se sloope de boel finaaf, fraag *jij* dan nog wat er gebeurd is? Bi je dáárom soo link?

Deze vraag suggereerde Gerrit; ze riep hem tot het alledaagsche terug. Hij schudde op zijn gewone, linke wijze het hoofd, bewoog zijn afstaande ooren en spreidde de beenen wijd van elkaar.

— Link bin ik genogt, laat je dat frisch sijn. En fannacht bin 'k sékers link geweest. Maar jij, jij hebt hier feestgefierd. Asse d'r inbrekers ware geweest, had je toch sekens kanne schreeuwe. Of mankeert je wat an je strottehoofd?

— Soo, link mirakel, had ik motte schreeuwe, hoonde Tante Jans. Denk je alstemet dat ik pesalleme gesonge heb, toen se me raakte? Ik heb gegild als een gek.

— En binne de bure je niet te hulp gekomme?

— Te hulp gekomme, fraag je? Gelache hebbe se, de slampampers,

gelache datte se d'r fan stikte, omdat ik om hulp schrieuw. Al mijn goud en silfer . . .

Ze zweeg. Eigenlijk wist ze heel goed, hoe het kwam dat de burenhadden gelachen en haar aan haar lot overgelaten.

— Dan mot ik toch effe een woordje mit se d'r ofer preufele, zei Gerrit, verontwaardigd. Motte se lache, as een frouw alleen afgemaakt wordt, al bi jij 't dan.

Hij stond van zijn stoel op, maar Tante Jans greep hem bij zijn jas. Het was vooruit niet te berekenen, hoè Gerrit haar behandelen zou, als hij van de burenhet fijne van de inbraak gewaar werd.

— Wacht liefer tot straks, zei ze. Nou slape se misschien nog.

— Dan sal ik se wel effe wakker aaie, dreigde Gerrit, moedig. Anders seg je misschien wéér eens, dat ik niet link bin.

— Link bin je genogt, vleide Tante Jans hem. En as je héél link wil wese, dan gong 'k nou naar bed en smoes ik er heelegaar niet ofer. Niks segge, dan heb je de meeste schik.

Gerrit knikte instemmend en ging op den vloer zijn schoenen uittrekken. Tante Jans deed de deur dicht.

Heb jij gisterafend Frans nog gesien, me broer Frans? vroeg ze bijna kalm.

Linke Gerrit schrok. Ze scheen dus van die nachtelijke zwerfpartijen af te weten. Misschien vreesde ze wel, dat haar eigen broer bij haar ingebroken had. Hij keek nog eens om zich heen, zag het vertrappt linnengoed, de scherven van den spiegel, de brokken van kopjes en schoeltjes, op den vloer liggen. En al haar goud en zilver was gestolen, had ze gezegd. Dat kon dan geen kraak voor de jen zijn geweest, waar de buurt al een paar weken over sprak, maar een èchte, om te stelen en het gestolene te houden. Nu Tante Jans hem zoo angstig afwachgend aankweek, met haar behuilde oogen en haar omzwachteld hoofd, had hij ineens erg met haar te doen. Die schoppen tegen zijn enkels deden nog wel pijn, maar dàt kon hij wel weer eens op een anderen dag verzoenen. Het kwam er nu allereerst opaan, dacht hij, haar de zekerheid te geven, dat haar broer geen inbreker en vrouwenmishandelaar was.

Ter voorbereiding daarvan, schudde hij resoluut het hoofd en maakte een afwijzende, horizontale, handbeweging.

— Maak jij je eige maar niet fan streek, fanwege je broer Frans, zei hij dan, op een toon van enkel zelftevredenheid. Die was d'r fan-nacht fàst niet bij. Hij kon geeneens de straat op, want ik heb de heele nacht fôôr sijn deur op wacht gestaan. Soo link was *ik* wel. En nou weet je meteen waar fandaan ik soo laat bin, of soo froeg in de ochend, net soo je het noeme wil.

Zwijgend knikte Tante Jans, ten teeken dat ze het begreep. Nu was het haar ook duidelijk, waarom de jongens niet gekomen waren. Maar

het maakte haar niets wijzer, aangaande wie de inbrekers dan wèl waren. Daar praatte ze echter met Gerrit liever niet over.

— Dan heb je je eige link gehouwe, gaf ze toe. Ga nou dan in elk gefal na bed, want na soo'n sware nacht kan je toch niet na je karwei. Je baas mocht soms denke, dat je geswabberd had.

Max werd wakker door het grommend geluid van stemmen. Hij onderscheidde die van Gerrit en Tante Jans, en verstond het woord inbrekers. Toen begreep hij, dat ze het over het gebeurde in den nacht hadden.

Hij richtte zich in bed op, voelde aan zijn hoofd. Dof en suf was het daar binnen. Dan herinnerde hij zich, dat het hem eenige uren geleden veel méér pijn had gedaan; het beterde dus. Toen eerst, drong het beseft tot hem door, dat hij alleen was.

Gertrud was niet thuis gekomen.

Zoodra hij dit bewust dacht, stak de pijn weer op, in zijn hoofd en ook in zijn borst. Maar hier was het andere pijn, eerder een gevoel of iets in hem knaagde, beet.

Gertrud was er niet; hij was dus alleen.

Zijn oogen gloeiden. Hij staarde naar het venster, voelde de ochtend-schemering zijn leden beroeren, zonder dat hij licht waarnam. Dan begon hij langzaam en vaag de voorwerpen in zijn kamer te onderscheiden.

Moedeloos zakte hij achterover. Wat was er gaande, met hem? Was hij opeens zwak, mismoedig en hulpeloos geworden, omdat Gertrud . . . ? Was hij nu werkelijk ziek, of, verbeeldde hij zich slechts dat hij niet meer zien, ja, niet meer loopen kon . . . ?

Maar Gertrud was er niet.

Hij sufte in.

Plots schrok hij op, door het afloopen van den wekker; nu moest het acht uur zijn. Dan moest hij er uit. Hij rukte zich overeind en maakte het gebaar van de oogen te openen. Maar, de leden wilden zich niet lichten. Om hem heen bleef het grauw als de nacht. Dat was vreemd. Den vorigen ochtend speelde de zon reeds door de kamer, toen hij wakker werd. Februari liep al ten eind.

Een tik op de deur.

— Acht uur, Max! Ben je al op, of, hoè is het?

Suze's stem. Ze deed hem denken aan den verlopen nacht, aan haar vriendelijke hulp, haar zorg voor hem.

— Een oogenblik, Suze! riep hij, met gesmoorde stem.

Haastig trok hij zijn kleeren aan, voorloopig maar, om haar te kunnen binnen laten. Maar het bleef schemer en dat hinderde hem. Nu wilden zijn bovenleden wel oplichten, maar het was net, of een gordijn voor zijn oogen hing. En het hielp niets, of hij ze ook al met de vuist wreef.

Kom nu maar binnen, Suze.

— Morgen, zei ze opgewekt. Goed geslapen?

— Ja, dank je; jij ook? Wat is het voor weer, Suze?

Ze keek hem verwonderd aan; dan schaterde ze een vroolijken lach uit.

— Mallert, waarom vraag je dat? De zon schijnt in je kamer. Wat wil je nog méér, in dezen tijd?

Dan viel haar op, dat hij het hoofd bewoog, naar de richting waar haar stem vandaan klonk. Haar lach trok weg. Ze stapte op hem toe en raakte zijn arm aan.

— Gertrud is er nog niet, zei hij.

— Max, zie me eens aan! zei ze, bijna gebiedend.

Hij hief het hoofd tot haar op. Dreigend hield ze hem nu haar vuist voor. Geen trek op zijn gezicht gaf weer, dat hij haar scherts opmerkte.

— Ik zie heel moeilijk, zei hij klagend. Is het wèrkelijk zoo licht, in de kamer?

Een angstschaduw flitste over haar gezicht; ze klemde de lippen op elkaar. Gedachten, veronderstellingen warrelden door haar brein. Kon het dan zijn, dat de inbrekers het licht uit zijn oogen hadden geslagen, of was hij van angst of schrik plotseling blind geworden?

— Nu, zoo héél licht is het nog niet, zei ze aarzelend. 't Is eerder grijs, zou ik zeggen. Maar de sneeuw schijnt de lucht uit te zijn en wie weet of dan niet gauw de zon doorbreekt. Het wordt misschien toch nog mooi weer, vandaag.

— Heb ik je al gezegd, dat Gertrud er nog niet is?

— Ja, Max. Ze komt straks wel terug.

— Straks? Denk je?

Dirkje's stem schalde.

— Wil bij Max! Susie, bij Max!

— Nee nee, daar komt niets van! In bed blijven!

— Wist je, dat ze plan had, weg te loopen? vroeg Max.

— Nee, Max en spreek er maar liever niet over. Als ze straks terug kwam, zou het je maar spijten, iets gezegd te hebben.

— Ze is weggelopen, zei hij, halsstarrig. En weet je wat dat voor mij zeggen wil, Suze? Of ik nu ineens geen reden meer heb om te leven.

— Als het niet zoo kinderachtig dwaas klonk, zou ik zeggen dat het minderwaardig was, zoo iets te zeggen, antwoordde het meisje, verstoord. Ook weet je absoluut niet, waar ze heen is en of ze er géén aannemelijke reden voor heeft. Als ze plotseling weer voor je neus staat, zul je haar met plezier vergeven, uit blijdschap dat ze er weer is. Spreek dus niet over levensredenen of zoo iets.

— Misschien heb je wel gelijk, gaf hij toe. Het wordt opeens lichter,

niet? riep hij, bijna vroolijk. Ja, nu geloof ik ook dat de zon door komt. Nu zie ik je pas goed, Suze. Ik had je nog niet eens bedankt voor je hulp, vannacht.

— Ja, ja, dat komt wel goed, zei ze, blozend.

Zijn stem veranderde en dat verraste haar. Ook scheen het of zijn gezicht meer kleur kreeg. Zijn oogen stonden nu veel helderder dan zoo even.

— Susie! joelde Dirkje. Mot 'k je komme hale?

— Ondeugd! riep ze opgeruimd terug. Nu, tot straks, Max.

Een vuist sloeg met kracht op de huisdeur.

— Branders! galmde een stem langs de trap omhoog, Telegram!

— Telegram? herhaalde Max. Zeker van Koch. O ja, ik moet vandaag naar de Langstraat. Wat sta ik toch te suffen.

Suze trippelde de trappen af en was spoedig terug.

— Hier, Max.

Hij greep het telegram, rukte het open en trad dan wankelend op het venster toe. Hij schudde het hoofd, liet het papier vallen en wreef met beide vuisten in de oogen.

Suze keek hem na, kon niets, dorst niets zeggen.

— Suze, Suze, ben je er nog? vroeg hij, met gesmoorde stem. Draai het licht aan. Ik kan niets meer zien.

Schrik doorvoer haar. Was dat mogelijk? Had hij straks al weer kunnen zien en was hij nu opnieuw blind geworden?

Ze hielp hem den divan te bereiken. Hij ging zitten, steunde het hoofd in de handen. Zij las het telegram.

Ich komme nie wieder.

Gertrud.

Suze, Suze, ben je er nog? vroeg hij, met bevende stem.

— Ja Max.

— Wil jij . . . wil jij me het nog even voorlezen? Het is zoo donker om me heen.

Bouwer had dien nacht weinig geslapen. Als hij zijn oogen opende, zag hij het verleidelijk figuurtje van het meisje, haar uitdagend, liefde-eischend gezicht, haar aanbiddelijke beenen, voor zich. En als hij ze dicht deed, was het hem of ze vlak voor hem stond, in de gansche onbedektheid van haar blankheid, zich aanbiedend, en hem opvorderend de hare te zijn. Bevingen van geluks-genot doortintelden zijn wezen, zuchten van verlangen ontsnapten zijn mond, kramptrillingen van bedwongen kracht doorgolfden hem, bij het zien van dat visioen. Tot twee maal toe maakte zijn vrouw hem wakker, ongerust door zijn onge-woon gedoe en bevreesd dat hij koorts had.

In den ochtend belde hij, in zijn privé-kantoor, Kaufmann op, om Elsie goeden morgen te zeggen en lieve woordjes toe te fluisteren. Ze vertelde hem dat hij haar wakker had gemaakt en daar lachten ze beiden om. Daarop vroeg ze, of hij haar kwam halen, voor een autoritje en dat beloofde hij haar direct. Nu, met haar in gesprek, kwam de herinnering aan den vervlogen avond weer bij hem op en had hij er weer schik in.

Toen Suze, die later dan gewoonlijk kwam, vertelde dat Branders plotseling ziek was geworden, moest hij opnieuw lachen, om een wantrouwend gemompel van Koch. Deze vertrouwde Branders nog steeds niet en verwachtte elken dag dat hij het Verbond „verraden” zou. Voor de vuist weg noemde Bouwer drie leerlingen van de propagandaschool op, waarvan één, bij wijze van proef, in Branders’ plaats naar de Langstraat konden worden gezonden, om Hoekstra bij te staan. Hoewel nog steeds brommend, moest de secretaris erkennen dat hij ook hier aantoonde, met de hoedanigheden van allen, met wie hij in aanraking kwam, merkwaardig juist op de hoogte te zijn.

Na het vertrek van zijn laatsten gast, was Kaufmann Gertrud naar de slaapkamer gevolgd.

— Ik ga van mijn leven niet meer naar Max terug, had ze, dronken van wijn en slaap, gemompeld, toen hij haar in zijn armen nam.

— Stil maar, dat hoeft immers niet, had hij haar gerustgesteld. Er staat je een héél andere toekomst te wachten.

- Welke dan? stamelde ze, onder den druk van zijn begeerigen kus.
— Dàt vertel ik je morgen wel.

Vroeg in den ochtend werd hij met een schrik wakker, midden in een onaangename droom. Hij voelde zich van een gewaarwording bevangen, die hem deed denken aan een van zijn droevigste levensperiodes. Dat was, toen hij, om zijn eerste vrouw te sarren, zich roekeloos aan minderwaardige vermaken overgaf en omgang had met het uitvaagsel der samenleving, zonder dat hij voorzorgen nam, om zijn gezondheid te behoeden.

Hij rilde, keek tersluiks naar Gertrud. Hoe blank, passieloos, onschuldig leek ze zoo, in haar slaap, jonkvrouwelijk van rust en lijnen. Maar hij wist dat hij dáár niet van opaan kon, bij Duitsche meisjes; die konden zelfs in den slaap acteren. Voor den spiegel stak hij zijn tong uit en schudde wantrouwend het hoofd. Dan voelde hij zijn pols. Steeds meer van het schrikbeeld vervuld rakend, dacht hij aan bepaalde verschijnselen, die hem gedurende de laatste weken waren opgevallen, doch die hij geen aandacht had gegeven. De mogelijkheid toch, waar ze op wezen, was hem zoo absurd toegeschenen, dat hij haar zonder ongerustheid had verworpen; hij wist immers zelf dat hij den laatsten tijd ongewoon bedaard leefde. Alleen had hij daarbij heelemaal niet aan Gertrud gedacht en dat kwam hem opeens zeer onvoorzichtig voor. Nu, beangst door de gewaarwording die hem op het gevreesde opmerkzaam maakte, verweet hij zich zijn roekeloosheid.

— Ik laat me straks meteen onderzoeken, mompelde hij. En àls het zoo is . . .

Hij schudde de schouders, als wilde hij de nare gedachten van zich af werpen en ging naar zijn studeerkamer. Daar belde hij een dienstverrichting op en verzocht een jongen te sturen. Toen schreef hij eenige telegramschemas, die hij bijna onmiddellijk weer verscheurde. Het kleinste behield hij. Met dit in de hand ging hij nu naar de huiskamer, waar Jo op hem wachtte, voor het ontbijt. Ze kwam, liefdevol als altijd, hem tegemoet en zoende hem hartelijk.

— Wàt is dat? vroeg ze.

Er werd gebeld.

— Een telegram. Dat zal de jongen zijn. Hier geef het hem meteen. Zeg erbij, dat het een spoedtelegram is.

Alleen aan tafel, overwoog hij opnieuw zijn plan, dat, in verband met zijn angstige gedachte, een luguberen kant kreeg. Bouwer, die groote, robuste, sterke Bouwer, als die ook eens . . . ? Maar een kolos als hij moest immers immuun zijn, stelde hij zichzelf gerust. Een gezondheid als de zijne wàs ongetwijfeld niet aan te tasten. En dan, hij zocht het immers; hij had hem den verlopen nacht bijna niet weg kunnen krijgen, zóó verlangde hij naar Gertrud.

— Dat had gisteravond nog beroerd kunnen afloopen, zei Jo, toen ze terug kwam.

— Naar mijn zin is het al beroerd genoeg afgeloopen, antwoordde hij, een beetje kregel. Ik heb er twaalf honderd gulden bij ingeschoten. Niet dat het verlies van wat geld mij wat schelen kan, maar ik gun het een ander niet. En het allermintst aan dien Ten Brakel, die is me véél te veel pietschopper, voor dat ie zoo'n nakkedikker is.

— Ik bedoel die herrie tusschen hem en Bouwer. Wat heeft diè vent een paar knuisten aan zijn lijf. Hij had Ten Brakel best kunnen doodgooien.

— Voor mijn part had ie het gedaan. Nu ja, ik bedoel als het maar niet hiër in huis gebeurt. Het gaat een ander niet aan, wat hier omgaat en er wordt toch al genoeg over me gekletst. Enfin, het wordt nu een boel rustiger in huis; Gertrud gaat er voor goed uit.

— Zoo? vroeg Jo, verwonderd. En wat beteekent dat telegram dan?

— Voor Branders? Diè ziet haar niet meer terug. Is dàt nou een man voor een mooie vrouw als zij? Nee, Bouwer is opeens stapel mesjogge op haar geworden. Ik had gisternacht nog een scene met hem; hij wou haar meteen meenemen, met zijn dronken kop.

— Had hij haar bij zijn vrouw willen brengen? spotte Jo. Hij is immers getrouwd, nietwaar?

— Nou, wat zou dat? Dat hoeft toch niet eeuwig te duren. Hij en Gertrud schijnen nu eenmaal voor elkaar bestemd te zijn. Stel je voor, nog nooit was hij hier en nou dàt hij komt, is ie meteen heelemaal weg van die meid. Heb ik het je niet al een paar maanden geleden gezegd? Die meid vindt haar weg wel. Toèn zei ik van ministersvrouw en wiè weet waar ze het nog meer toe brengt.

— Maar dat is toch ontzettend voor die arme Branders, zei Jo, medelijdend. Aaron, stop je mond niet zoo vol. Je weet dat ik verleden week doodsangsten uitstond, toen je ineens heelemaal blauw werd.

Bezorgd klopte ze hem op den rug.

— Je medelijden is totaal misplaatst, gromde hij, gulzig doorslikkend. Als ik het goed beschouw, doe ik Branders een reuzeplezier, mèt dat ik hem van zijn vrouw afhelp. Niet dat hij het in me waardeeren zou, als hij het wist, maar dat verwacht men ook niet van de menschen. Die Bouwer is nu eenmaal zoo'n lefschopper en hij wil niet anders, mompelde hij voor zich heen. Waarom moet *ik* alleen de schlemiel zijn? Enfin, hij is nogal mazzelig; misschien loopt ie er wel vrij van.

— Wat mopper je toch?

Hij keek verschrikt op.

— Ik mopper heelemaal niet, alleen over Bouwer. Dat ie zoo'n mazzeljongen is, omdat ik hem zonder slag of stoot Gertrud aan de hand doe.

— Als je dat als zoo'n buitengewoon geluk beschouwt, moest je haar maar hier laten, schertste ze.

— Hier, bij mij? Dank je hartelijk. Men kan ook te veel van het goede krijgen. Als ze het in d'r kop krijgt, maakt ze hem koning, maar van mij zou ze een bedelaar maken, als ik haar hield. Nee schat, ik heb mijn gezondheid en mijn geld te lief. Als ik nog eens op een voordeelige manier van Carla afkom, trouwen *wij* tweetjes. Maar, reken er nog niet al te vast. op. Zou je Gertrud er niet eens uit halen?

De telefoon ringelde. Jo luisterde.

— Bouwer vraagt naar Elsie, zei ze, met de hand op den hoorn.

Kaufmann grijsde.

— Ik zal haar even voorbereiden. Hou hem nog een minuutje aan de praat en schakel dan de slaapkamer in. Het stedelijk minnespel gaat een aanvang nemen, riep hij haar spottend toe.

Een korte poos daarna zat Gertrud aan haar ontbijt. Jo was aan haar bezigheden gegaan. Nog steeds etend vertelde Kaufmann het meisje, dat hij Branders een telegram had gezonden, om het voor goed uit te maken.

— Hij kan me nu toch zeker niet laten terug halen, wel? vroeg ze, ongerust.

— En éérs was je er bang voor, dat hij je wèg zou jagen, antwoordde hij, met rochelenden lach. Nu, als hij bemerkt dat Bouwer je vriend is, zal hij het wel nalaten, zich met je te bemoeien. Hij weet óók wel, hoe sterk die vriend is.

— Ja, sterk *is* hij, zei het meisje, bewonderend. Is hij rijk? Heeft hij véél geld?

— Véél? Hoe méér *jij* noodig hebt, des te meer moet *hij* maar zien los te krijgen. Je weet immers wel, dat een koning alles krijgt wat hij wil.

— Nu begin je al wéér met dien onzin, pruilde ze.

— Het is heusch geen onzin, antwoordde Kaufmann ernstig. Bouwer heeft zeer groote plannen en als hij die weet door te zetten, wordt hij de eerste man van het land. Heb je nog nooit van Mussolini gehoord? Is die nu niet nèt zooveel als een koning?

Gertrud hijgde van verwachting.

— Ja, als hij zooiets wordt, dan wèl, gaf ze toe. Maar dàn wil ie misschien niets meer van *mij* weten. Dan kan hij zoo véél mooie vrouwen krijgen. Iédere vrouw wil wel zoo'n mooien, sterken man hebben.

— Als hij je loopen laat voor een àndere vrouw, ben je hem ook niet waard. Een Berliner Mädel weet toch zeker wel, hoe ze een man moet vasthouden. En ik durf te wedden, dat hij nog nooit met een èchte, temperamentvolle vrouw te doen heeft gehad. Laat hem den éénen keer naar je liefde smachten en verbluf hem een ànder keer weer met zoo'n pervers genot, dat hij niet meer buiten je kàn, dat hij je nooit

weer missen *wil*. Snap je. En nu heb ik nog wat te doen. Ga jij je maar wat in het salon vermaken.

Hij ging naar zijn studeerkamer en stelde behoedzaam, bij zinnen tegelijk, iets als een overeenkomst op. Toen ze naar zijn zin gereed was, typpte hij haar in tweevoud over. Hij was er nauwelijks mee klaar, toen de bel overging. Meteen trilde de huistelefoon.

— Bouwer is er, zei Jo.

— Goed. Laat hem maar hier komen.

De mannen begroetten elkaar vriendelijker dan ze ooit hadden gedaan. In Kaufmann mengde zich minachting voor den lobbies, dien hij uit zijn hand liet eten, met iets als bewondering voor de brute kracht, waarmee Bouwer het Verbond aan zich had onderworpen en de Partij bestreed, tot een onbestemde sympathie. Ook voelde hij een beetje wroeging, bij de gedachte aan welk noodlot hij dien sterken man, in Gertruds armen, overleverde.

Bouwer was reeds zoodanig ingenomen met en vervuld van zijn begerthe náár het mooie, blonde meisje, dat hij het ware karakter van den ander niet meer scheen te zien. Heel zijn kennis van de laagheden, die Kaufmann jegens hem en anderen gepleegd had, verzonk in zijn onderbewustzijn. Nú zag hij slechts den man in hem, die het hem mogelijk had gemaakt, het begeerlijkste meisje te winnen, dat hij ooit ontmoet had.

Toen Jo hen alleen liet, gaf Kaufmann hem het stuk te lezen, dat hij had opgesteld. Bouwer moest er om lachen.

— Dat heeft immers niet de minste rechtsgeldigheid, zei hij.

— Dat hoeft ook niet. Als *wij* maar weten wat we er mee bedoelen. Jij weet wat *jij* wilt en ik weet wat *mijn* belang is. Loopt het met de actie mis, dan verscheuren we de papiertjes en er kraait geen haan meer naar. Win jij daarentegen de Verkiezingen, of kom je door een anderen streek aan de regeering, dan benoem je mij in je kabinet. Ik ben er op zijn minst zoo geschikt voor, als die boomenidiot Boutelje. En tot het zoover is, werken we allebei op eigen gelegenheid en houden den mond zorgvuldig dicht. Maar, mocht je er bezwaar tegen hebben het te teekenen . . .

Bouwer haalde met massief gebaar van minachting de breede schouders op.

— Waar is Elsie? vroeg hij.

Kaufmann kon het nu niet nalaten, hem aan te zien met een blik van verholen meerderheid. Dit was nu de man, die hem Mooie Mea voor den neus had weggesnoept, de man die niemand en niets als zijn sterkere had willen erkennen. En *hij* had hem gevangen, door middel van een meisje, dat anders hem en ieder ander toch graag terwille zou zijn. Hierin was hij, Kaufmann, dus niet alleen hem den baas, maar

tevens Breebaart en Averling, die in de rats zaten voor dien geweldenaar.

— Ze wacht in het salon op je. Maar, je blijft toch zeker hier koffie-drinken?

— Nee, ik moet naar Den Haag en Rotterdam en ze wou graag een autoritje maken. De afspraak blijft immers, dat je haar volle vrijheid laat, nietwaar?

— De afspraak was, dat je haar als *onderpand* krijgt, maar volgens recht heb ik niets over haar te zeggen. Laat ze je dat vanavond maar duidelijk maken. Vergeet vooral niet, er over te spreken. Nu, *ik* heb geen onderpand nodig, tenzij je Mooie Mea weet te bepraten dat ze mijn privé-secretaresse wordt. Teeken je nu?

— Geef op, zei Bouwer en trok zijn vulpen over het papier.

Kaufmann ruilde nu de beide exemplaren.

— Ziezoo, mijne geef ik aan Rozenbloed in bewaring en als jij verstandig bent doe je het óók.

Bouwer ging alleen naar het salon. Gertrud sprong hem tegemoet, met een jubelkreet en sloeg haar armen om zijn hals. Hij tilde haar op en drukte haar tegen zich aan. Dit oogenblik voelde hij zich doortintelen van een duizeling en genotszwijmel, als hij nog nooit had gekend. Hijgend liet hij haar weer los.

— Ga je mee, vroeg hij, met gesmoorde stem.

— Ja, ja, ja! juichte ze. Wáár je maar wilt.

Hij reed haar naar Den Haag, waar hij een bijeenkomst van district-leiders en sectiehoofden toesprak. En dienzelfden avond hield hij een geestdriftige rede in het circus, voor drie duizend arbeiders en burgers, die hem bij zijn opkomst donderend toejuichten.

Gertrud, die naast hem op het podium zat, was als overweldigd van trots en hoogmoed, maar het meest van bewondering voor hem. Nu eerst was ze er zeker van, dat Kaufmann haar niet voorgelogen en evenmin geschertst had. Nu zag ze, nu onderging ze het zelf, hoe veel de menschen van Willem hielden en hoe gelukkig ze waren, dat hij in hun midden was. Ze geloofde zeker dat, als hij hun nu zei dat hij *koning* wou worden, ze het hem dadelijk maken zouden; zóó blij waren ze met hem. En ja, zooals ze hem daar zag staan, de grootste, de sterkste van allen en allen luisterend naar *hem*, met glinsterende oogen en open mond, scheen het haar toe, dat hij *nu* reeds hun heerscher was. Ze achtte het onmogelijk, dat buiten hem nog iemand zóó geëerd en geliefd kòn zijn. Nu voelde ze er minder spijt dan ooit om, dat ze zich een tijd lang had afgegeven met den viezen, onaangenen Kaufmann. Hem immers had ze het te danken, dat ze nu Bouwer had, Willem, dien mooien, sterken man. Hoe heel, héél anders zou nu haar leven worden, dan het met Max was.

Schoon het applaus, bij het einde der vergadering, hem aan het podium

scheen te willen binden, ging hij toch haastig met haar heen, door den achteruitgang. Dezen keer had hij ook geen geduld voor het gebruikelijk napraatje, in het koffiehuis; ze reden regelrecht naar het hotel.

Behalve in de auto waren ze den geheelen dag nog niet alleen met elkaar geweest. Het brandde, schroeide in hem, eindelijk uit haar omhelzingen te ervaren, te leeren, wàt toch dat vreemde in haar kon zijn, dat hem zoo opeens had doen veranderen. Nu, bij den eersten keer dat hij sprak, in haar tegenwoordigheid, had hij reeds ondervonden, dat hem uit haar een kracht tegemoet toestraalde, die hem sterkte op ongekende wijze. Ook Mea's bijzijn had hem altijd geïnspireerd, zich boven elk anderen spreker te verheffen, maar haar invloed was koud geweest, indien hij hem vergeleek met den gloed, die hem door Elsie's aanwezigheid had verwarmd. Hij had een gewaarwording ondergaan, of de schittering in haar oogen tot diep in hem doordrong, om zijn vaardigheid te prikkelen; of haar verlangen naar hem vervloede in zijn begeerte naar haar. Dit moest het zijn, wat hem dien avond het genie schonk, overtuigend en begeesterend als ooit te *praten*, zonder dat hij noodig had te *denken*; hij had slechts hoeven te herhalen wat geheimzinnige stemmen hem influisterden, slechts de woorden te uiten, die door een ondefiniëerbare macht naar zijn tong werden gevoerd.

Onder den rit laaide al heviger de begeerte in hem op, haar te *zien*, haar bij zich te *weten*, zooals zijn nachtelijk visioen haar voor zijn geestesoogen had doen verschijnen; haar louter, onbedekt wezen in de schoonheid van zijn blanke heerlijkheid.

Schroomvallig, weer de provinciejongen, die de vrouwen in zijn omgeving nooit anders dan als anders-gekleede mannen had gezien en de grillige bekoorlijkheid nooit had ondergaan, de bekoorlijke grilligheid nooit had aanbeden van de vrouw die enkel vrouw was, nam hij haar in de armen en tastte naar haar jurk. Plagend sprong ze weg, ontvlood hem en barrikadeerde zich, snel en bevallig, achter een paar stoelen. Een dreigende schittering in haar, zijn begeerte aanvurende, blauwe oogen, hield hem op een afstand, bevend van verwachting. Dan, schopte ze haar kleeren van zich af, sprong hem tegemoet, als dien ochtend, doch nu, naakt en blank, begerlijk en begeerend.

— Hièr ben ik, zei ze, uittartend. Wàt mòet je nu van me?

Hij antwoordde niets, hief haar slechts in zijn machtige armen op en droeg haar weg. Al hooger steeg de passie in hem, tot het punt van zelfvertering, tot die hoogte, dat de man een muur zoo doordringen, om de begeerde vrouw te naderen en te omvatten.

Gertrud verweerde zich niet, zuchtte, steunde slechts, van geluksbereiking en genotsnadering. En, hem in haar blanke armen klemmend tot de innigste omhelzing, bood ze hem haar mond, haar gansche wezen en nam ze hem geheel, zijn persoon, zijn kracht, zijn wil. . . .

Het was weldra in de kringen van het Verbond en de Partij bekend, dat Bouwer de vrouw van Max Branders had geschaakt. In het Partijdagblad verscheen een ingezonden stukje, waarin den Leider een herhaling van zijn vergrijp jegens Hellinga verweten werd. Aanstonds schreven Sauerman, Van der Voorde en zelfs Van Berghem schampere artikelen, over Socialisme in verband met moraliteit en fatsoen. Averling, uitgenoodigd zijn oordeel kenbaar te maken over een gedrag als van Bouwer, constateerde in een correct artikeltje, dat deze nu onomstootelijk had aangetoond, absoluut ongeschikt te zijn om het Proletariaat voor te gaan naar het ideaal.

In de debatingclubs en op afdeelingvergaderingen der Partij kondigden jonge politici met stelligheid aan, dat Bouwer tot in de verre toekomst zijn prestige kwijt was. En zelfs in bijeenkomsten van organisaties die aangesloten waren bij het Verbond, werd zijn verhouding met de vrouw van Branders als punt van de agenda behandeld. Leden, die trots alles de Partij trouw waren gebleven, dienden voorstellen en moties in, welke beoogden hem als Leider te schorsen. Echter kwam niet één daarvan in behandeling. De vele vrienden van Bouwer en zijn nog talrijker vereerders namen heftig stelling tegen dit optreden, dat zij bemoeizucht met het privé-leven van hun afgod noemden. De intelligenten onder hen beantwoordden de artikelen in het Partijdagblad met spotrijmpjes en satirieke artikeltjes, in het Verbondsbulletin, op de particuliere genoegens van Sauerman. En tegenover de voorstellers der schorsing, bepleitten ze met geestdrift het recht van hun Leider op vrije liefde, zoo goed als dit ook aan ieder ander werd toegekend.

Nog minder dan de hetze na Hellinga's zelfmoord, bereikte deze bestrijding het doel, Bouwer en het Verbond van elkaar te vervreemden. Tegen één fanatiek aanhanger van de Partij, in het Verbond, die Bouwer van een onwaardig gedrag betichtte, betuigden tientallen hem openlijk hun aanhankelijkheid. En zelfs kwamen zijn vrienden op de openbare vergaderingen, welke de Partij belegde om Bouwer tegenover zijn aanstaande kiezers af te kammen, in debat en vertelden zooveel belangwekkende nieuwtjes uit het privé-leven van de partijgrooten, dat een groot sensatieblad er een week lang spannende feuilletons over publiceerde.

Bouwer was intusschen zóó gelukkig in de liefde van Gertrud, dat hij geen gedachte wijdde aan deze nieuwe strijdmethode. En daar hij wónderwel gedisponeerd was en als stormenderhand volle vergaderingen voor zich innam, wekte dat zijn aanhangers voortdurend tot hetzelfde succes op. Zijn propagandamachine in het gansche land werkte uitstekend. In groote en kleine steden, in dorpen en gehuchten klonk het bezielend woord van de sprekers van het Verbond, de kiezers opwekkend, zich los te maken van den doodenden druk der corruptieve en

speculatieve politieke partijen. De verslagen en rapporten van geslaagde vergaderingen kwamen bij tientallen het Kantoor in de Rembrandtstraat binnen. Dat vulde zijn geluk aan, vergrootte het.

Slechts gedurende de eerste dagen dat het Partijblad artikelen gaf over zijn nieuwe liefde, keek hij het door, om zich te overtuigen of Kaufmann zijn woord hield. Hij kende genoegzaam den invloed van diens walgelijk zoete artikelen, op de primitieve naturen onder de arbeiders, om te weten dat hij hem groot nadeel kon berokkenen. Maar het bleek hem dra, dat Kaufmann ook zelfs geen letter schreef over de kwestie-Branders. Sauerman had hem wel verzocht, zijn medewerking aan de nieuwe anti-Bouwer rubriek te geven, maar hij had onder voorwendsels geweigerd. Als voornaamste argument had hij aangevoerd, dat hij jonge talenten als Van der Voorde de meest uitgebreide gelegenheid wilde geven, zich in sensatie-journalistiek te oefenen.

In bijeenkomsten en op vergaderingen, waar hij bijna altijd Gertrud meebracht, werd hij geestdriftiger dan ooit begroet. De ouderen kenden en vertrouwden hem reeds te lang, om zich in hun oordeel over hem te laten beïnvloeden door critieken op zijn liefdesverhoudingen. Ze voelden te zeer de huichelarij in die critieken, daar er in het partijleven nog nooit drukte was gemaakt, om het verlaten, verwisselen of verruilen van vrouwen. En de jongeren behoefden Gertrud maar te zien of met haar te babbelen, of ze gaven Bouwer groot gelijk, dat hij verliefd was geworden op een mooi vrouwtje als zij. Trouwens, was hun vereering voor hem zóó groot, dat ze hem, zonder bedenken, zelfs een werkelijke misdaad zouden hebben vergeven.

Het was den Leider dus duidelijk dat, buiten zijn vijanden in de Partij, niemand zich druk maakte, om het geval. Dit bleek hem vooral daaruit, dat alle aangesloten organisaties hem de eerste plaats gaven, op hun kandidatenlijsten voor de Tweede Kamer. Behalve het groote sensatieblad, dat uit de kwestie erotische feuilletons distilleerde en eenige geestige, vrijzinnige journalisten, die hem feliciteerden met zijn smaak, zweeg de gansche burgerlijke pers erover. Wel benutte ze de gelegenheid, om steeds nieuwe, fellere tegenstellingen aan te toonen, tusschen Partij en Verbond en buitte ze die uit, ten bate van de verkiezingspolitiek.

Tot Bouwers geestdriftigste verdedigers behoorden de jonge kunstenaars en intellectueelen, die de Partij een gevaar achtten voor de ontwikkeling van de vrije kunst en voor de cultuur in het algemeen. In de nieuwe krant van het Verbond zagen ze een strijdblad, waarin ze hun felle critieken konden schrijven tegen de verwording *in* en dóór de partijpers en zoetsappige burgerlijke periodieken. Bij tientallen tegelijk boden ze hun medewerking aan en zonden verzen en artikelen in, nog voor de drukkerij gereed was. Enkelen van hen kenden Branders

van vroeger, als een zwakke, halfslachtige figuur en beweerden in het openbaar, dat hem niet eens een mooie vrouw als Gertrud toekwam.

Bouwer liet voorloopig eenige kamers in het Gebouw meubileren, voor Gertrud. Voorts zette hij steeds tot grooter spoed aan, bij de installatie van het Nieuwe Gebouw. Zoodra de derde verdieping gereed was, liet hij haar betrekken door de administratie-afdeeling en de teekenkamer van het Verbond. Daardoor kreeg hij dra de beschikking over een gansche verdieping in de Rembrandtstraat, die hij smaakvol voor Gertrud liet inrichten. Hier woonde hij nu ook een groot deel van zijn vrijen tijd en ontvingen Gertrud en hij hun vrienden.

Toen zij, in Rotterdam, bekend had, de vrouw van Branders te zijn, had hij, door Suze, laten informeren, hoe het dezen ging. Ze schreef dat hij nog steeds ziek was en waarschijnlijk blind zou blijven. Dat schokte hem en Gertrud had er een halven dag verdriet om. Maar, trots zijn oprecht medelijden, kon hij er niet toe komen, verband te zien tusschen Branders' ongelukkig lot en het feit dat Gertrud hem verlaten had. Hij herinnerde zich nu dat Branders, sinds hij getrouwd was, steeds mistroostiger geworden was en er ongelukkiger had uitgezien dan ooit. Toen Suze hem dan ook verweet, bij zijn terugkomst, dat hij de bewerk van Branders' ongeluk was, maakte hij, als een schooljongen, een dwaas hoofdgebaar.

— Wees niet zoo dwaas, je gelooft het immers zelf niet, zei hij spottend. Hoe kan hij nu nog ongelukkiger *zijn*, dan hij er vroeger *uitzag*? En hou met Gertrud óók rekening. Ze kon nu eenmaal niet met hem opschieten; dat laat zich toch niet dwingen.

— Maar vind jijzelf het niet verkeerd, je zoo te laten leiden door je neigingen?

— Verkeerd? vroeg hij, verbaasd. Heelemaal niet. Gert en ik houden van elkaar en ze heeft een buitengewoon goeden invloed op me. Ik heb me nog nooit zoo actief gevoeld, als sinds zij bij me is. Wát kan daar nu voor verkeers aan zijn? Het gaat me zoo best naar mijn zin, hoor.

Max was naar de woning van zijn moeder vervoerd, om daar te worden verpleegd. Toen Bouwer dat vernam, bood hij aan, de behandeling door het Verbond te doen betalen. Helen antwoordde hem in een beleefd briefje, dat ze dat heel vriendelijk vond, maar er voor bedankte. Zij voor zich beschouwde het voorgevallene als iets onvermijdelijks, schreef ze. Ook vertrouwde ze er op, dat de schok, dien Max had gekregen, hem voor goed van zijn verkeerde neigingen zou genezen.

— Bepaald onvriendelijk schrijft ze toch niet, merkte Bouwer op, toen hij Gertrud den brief liet zien.

— Helen is ook eigenlijk een heel lieve meid; we konden bijzonder goed met elkaar opschieten, jekte ze.

— Max vertelde mij dat ze fasciste is.

— Nu, waarom zou ze dat nièt zijn, als ze er zin in heeft? En trouwens, wàt weet zoo'n druilloor als hij er van? Nu we hier zoo netjes geïnstalleerd zijn, zou ik haar graag eens op visite vragen.

Ze had zich tegenover hem al meer dan eens uitgelaten, dat het haar wensch was, gasten uit de „hoogere kringen” te ontvangen, net als de vrouw van Bogaerts. En, hoewel hij er om gelachen had, scheen hem die gedachte niet heelemaal verwerpelijk toe. Hij had haar echter aangeraden, te wachten tot de verkiezingen voorbij waren, omdat hij er dan een beter overzicht op had, wie wèl en wie nièt zijn vrienden waren.

— Later eens, beloofde hij, ook nu weer. Maar van de week hebben we hier vergadering van den redactieraad; beschouw die dan maar als onzen eersten grooten visiteavond.

De werkzaamheden in het nieuwe gebouw waren nu zoover gevorderd, dat na een week de eerste krant verschijnen kon. Den dag van Branders' wegblijven, had Bart Koch den propagandadienst opnieuw georganiseerd en ook eenige kunstenaars voor vast aangesteld. Een teekenaar had voor de reclame een officie ontworpen, dat in drie kleuren werd uitgevoerd. De jonge dichters ontwierpen allerlei toepasselijke versjes, die onder de groote biljetten en op de circulaires werden afgedrukt. Het eerste nummer zou in dubbel formaat verschijnen en allen leden van het Verbond, die zich nog niet als abonné hadden aangemeld en aan twee honderdduizend intellectueelen en arbeiders, gratis worden thuisgebracht. In die laatste week zouden nog eens zeven honderd propagandisten en colporteurs de steden en het platte land als overstromen en de nieuwe krant aankondigen. Er werden twintig groote vrachtauto's gereed gehouden, om telkens als er twintig duizend exemplaren afgedrukt waren, ze weg te brengen. Koch bereidde, voor den avond dat de krant uitkwam, drie groote meetings in de hoofdstad voor en de provinciale leiders namen gelijke maatregelen. Het eerste nummer zou een sterk geargumenteerde uitdaging bevatten aan het Partijbestuur en een oproep aan alle burgers, om mee te werken aan het tot stand komen van een regeering van maatschappelijke orde, rechtvaardigheid en welvaart.

Bouwer had tot nog toe slechts nu en dan met enkele medewerkers geconfereerd, om hen te polsen, of ze bereid waren verantwoordelijke plaatsen in te nemen. Nu de Redactieraad voor het eerst bijeen was, in Gertruds salon, verraste hij de heeren met de mededeeling, dat hij besloten was, voorloopig zelf de algemeene hoofdredactie te voeren. Hij voegde er echter aan toe, dat de hoofdredacteuren der rubrieken bijna volkomen zelfstandig zouden zijn.

— En nu wou ik vragen of Frans Vermeeren zoo goed wil zijn, gedurende drie maanden, voor proef, het politiek hoofdredacteurschap

waar te nemen, zei hij, toen hij de bijeenkomst met een inleidend woord had geopend.

Vermeeren had reeds eenige malen een radicaal weekblad geredigeerd, zonder tot een politieke partij te hebben behoord. Juist door deze vrijheid te behouden, had hij altijd de excessen in alle partijen openlijk kunnen hekelen. Zijn artikelen, gedurende den oorlog, voor een groot deel tegen de dubbelzinnigheid van en corruptie in de Partij gericht, hadden zijn naam gevestigd als onverbiddelijk, maar onkreukbaar eerlijk journalist.

— Vermeeren wil graag zoo goed zijn, antwoordde hij. Ik stel ook maar één voorwaarde. Van benepen sociaal-demokratische dogmatiek zal, zoolang ik één regel schrijf, in deze krant géén sprake zijn.

— Dáár kun je van opaan, of je zou die zelf moeten invoeren, schertste Bouwer. En evenmin zal er benepenheid van anderen aard in worden gepropageerd of geduld. Onze krant moet het orgaan worden van een denkend en werkend, eendrachtig volk, in den meest uitgebreiden zin van het woord. En na de verkiezingen . . .

— Ja, ga verder! riepen eenige stemmen. Wát, na de verkiezingen?

— Wordt onze krant regeeringsorgaan . . . of ik zou het héélemaal verkeerd moeten inzien. In het eerste nummer van de krant versijnt mijn voorloopige regeeringsverklaring. Leest U die maar eens door. Er staat in groote trekken in aangegeven, welke houding het blad tegenover de politiek zal aannemen.

— Als je dat artikel bij je hebt, lees het dan eens voor! riep een stem.

Bouwer kreeg het stuk uit zijn tasch en las. Er vielen opmerkingen en daarna leidde het gehoorde tot een druk debat, over verschillende punten, van Bouwers program. Dr. Halbertsma, die voor deze conferentie uit Leeuwarden was gekomen, openbaarde op bijna elk gebied een frisschen kijk. Zijn geestige, rake gezegden gaven telkens aanleiding tot nieuwe discussies. Hij had Bouwer beloofd, een serie artikelen voor het Dagblad te schrijven, over vereenvoudiging in staats- en gemeente-beheer en zich daarbij, in stilte, voorgenomen, de nú eens stuwende, dan weer remmende kracht te zijn, die een jonge leider als Bouwer noodig had, om op den rechten weg te blijven.

Toen het gesprek over het regeeringsprogram verflauwde, behandelde de hoofdredacteuren verschillende aangelegenheden van hun rubrieken. Bouwer zei wel meer dan eens dat ze geheel de vrije hand hadden, maar maakte toch voortdurend opmerkingen.

— Nu mis ik nog iemand, die elken dag een kwart kolom vol schrijft over een banaal, willekeurig onderwerp, zei Victor Veenstra, de variaredeur. Dat mag geen te intelligent persoon zijn, want dan gaat ie boven het petje van de menschen voor wie zijn rubriekje bestemd is. Het meest ertoe geschikt lijkt me iemand die zelf veel leest, graag kletst

en alles wat hij opvangt kan navertellen, met een air alsof het van hem afkomstig is. Je hebt tegenwoordig genoeg van die lui, maar het moet er één zijn die op alles een grol of een grap heeft en dáárvoor is toch ook een zekere geestigheid nodig.

— Het mag toch ook niet te grof worden, al is die rubriek voor de zwakhoofdigen bestemd, schertste Dr. Halbertsma.

— Dat is wel zoo, maar grofheid is óók relatief te noemen, oordeelde Vermeeren. Ik voor mij geloof dat de menschen die in den regel zoo'n kroniekje lezen, op alles verdacht zijn en geen eischen stellen. Maar ja, het beste is natuurlijk zoo iets een paar dagen af te zien, als je er een voor hebt. Het lezerspubliek van een dagblad vormt zoo'n vreemd allegaartje, dat je op alle verrassingen vóórbedacht moet zijn.

— Nu, ik heb er al één voor, en ik geloof zelfs een héél geschikte, zei Bouwer nu, glimlachend. Maar heeren, schrikt niet als je zijn naam hoort en beschouwt dien als volstrekt redactie-geheim. Aaron Bernard Kaufmann wil het graag waarnemen.

Uitroepen van verbazing beantwoordden zijn mededeeling.

— Die? riep een stem. Vertrouw je hem?

— Hoe kan dat? vroeg een ander. Hij kloddert immers al elken avond in het partijblad.

Ook Vermeeren schudde wantrouwend het hoofd.

— Kaufmann, zei hij gerekt, op critischen toon. Die naam klinkt niet. Het is net of je „uitvaagsel” zegt.

— Fijn klinkt hij niet, gaf professor Rudolf Winter, de hoofdredacteur voor Opvoeding en Gezondheid, toe. Heeft iets weg van een vlek op een nieuwe vlag.

— Het hoort misschien vreemd aan, zei Victor Veenstra nu, maar ik moet bekennen dat ik aan iemand als Kaufmann dacht, toen ik kwalificeerde. Maar dat wil niet zeggen dat er geen journalist te vinden zou zijn van betere reputatie dan hij heeft.

— Kom, laten we dan maar zeggen dat zijn reputatie voor ons een reden te méér is, zijn medewerking strikt geheim te houden, drong Bouwer aan. En als het alleen zijn persoon betreft, wel we weten immers dat er voor de beste parfums ook gebruik wordt gemaakt van onwelriekende grondstoffen. Wat voor mij den doorslag geeft, is, dat de vele weifelende lezers die van het partijblad naar ons overloopen, aan zijn taaltje gewend zijn. Als we het geestelijk plebs niet missen kunnen, als we het willen opvoeden, dan is *hij* wel de persoon die er den smaak van kent.

— Zolang het publiek zichzelf gelijk blijft, hebben we iemand van het slag van Kaufmann nodig, gaf Vermeeren toe. Maar, ben je er wel zeker van, dat hij *wil* meewerken, Bouwer?

— Zoo zeker, dat ik vanochtend nog een telefoontje van hem had, om me er aan te herinneren.

— Weet je ook waarom Giel Berends niet gekomen is? wendde Fred Boersma, de hoofdredacteur voor Letteren en Kunst, zich tot hem. Zei je niet dat hij de rubriek Feuilleton en Volkslectuur zou waarnemen?

— Berends! riep Halbertsma. Maar man, dat is immers Haron. Hoe komt het in je op, dat hij zich dáárvor beschikbaar zou stellen? Ken je zijn werk dan niet?

— Nóóit iets van hem gelezen, bekende Boersma.

— Dat merk ik, zei Halbertsma, lachend. Anders zou je wel inzien, dat hij de allerlaatste man voor zoo'n koeliebaantje is.

— Waarom? Dat zie ik volstrekt niet in! riep Boersma, op levendigen toon. Ik heb gehoord dat hij werkmán, timmerman van zijn vak is. Als één auteur dus kan aanvoelen, wélke lectuur de beste is, voor de onderste lagen, dan *bij* wel, dunkt me. We zouden geen beter man voor die branche kunnen vinden. De werkmán die voor de werklíeden schrijft; wat wil je mooier?

Halbertsma schudde het hoofd.

— Aanvoelen wat ze graag lezen, doet hij waarschijnlijk wél, gaf hij toe. Maar denk je dat Berends dien rommel zou willen schrijven, alléén maar omdat het voor het proletariaat bestemd is? Is het jou dan nooit opgevallen, Boersma, dat de weinige proletarische auteurs, die werkelijk schrijven kunnen, véél verder van den volksmaak af staan, dan de burgerlijke schrijvers?

Weer schudde hij het hoofd en noemde druk voorbeelden, namen, uit het land en het buitenland, van vroegeren en den tegenwoordigen tijd. Anderen waren het niet met hem eens, vielen Boersma bij, noemden namen van onbelangrijke, succesvolle, volksschrijvers, onderwijzers en voormalige werklíeden.

— Al dat praten treft momenteel geen doel, viel Bouwer in. Berends is ziek. Zijn vrouw schreef me, of ik even bij hem kon komen. Misschien had je lust, morgenavond mee te gaan, Halbertsma?

— Lust, zelfs héél veel, maar ik ga morgenochtend weer naar huis. Er ligt veel werk op me te wachten. Hebben we nog iets anders van belang te bepraten?

— Wat er rest, kunnen we wel onder een kop thee afhandelen. Dan kan ik mijn vrouw tenminste waarschuwen dat ze mag binnenkomen.

Gertrud bloosde van blijdschap, nu ze met zoovele heeren, waarvan de meesten een graad hadden, kennis mocht maken. Velen van hen kenden Bouwer te weinig, om te weten dat hij getrouwd was en met wie. Slechts enkelen hadden het relletje, in het partijblad, tegen hem gevolgd en die dachten dat Bouwer wachtte op Gertruds scheiding, om met haar te kunnen trouwen.

Ze liet het meisje den theeboel binnen brengen en bediende toen zelf. Op bezoek bij Elly Bogaerts was haar opgevallen dat deze, een *echte dame*, ook zelf bediende en dat volstrekt niet minderwaardig vond. In gedachten vergeleek ze zich nu met haar en voelde meer minachting dan ooit voor Max, wijl hij haar nooit in de gelegenheid had kunnen stellen, zulke deftige, geleerde mannen te ontvangen. Niet één, echter, onder hen beviel haar als *man*. Glimlachend bedacht ze dat ze, misschien met uitzondering van Boersma, géén hunner op andere wijze zou willen kennen. Maar dan viel haar blik op Willem en knikte ze hem tevreden toe. Wel, ze had ook geen ander noodig, zoo lang hij goed voor haar bleef, oordeelde ze dan.

Ze liepen de vier trappen op van het oude kantoorgebouw, waarvan Berends den zolder bewoonde. Zijn vrouw wees Bouwer de kamer van den schrijver en nam Gertrud mee naar de slaapkamer. Toetie, haar dochttertje van drie jaar, lag in haar bedje te zingen. Toen Gertrud het kind zag, moest ze aan Dirkje van Suze denken. Ze had den kleinen jongen niet gezien, sinds ze boos weg was gelopen, uit Tante Jans' huis-kamer. Soms verlangde ze sterk naar hem, maar Suze keek haar altijd zoo onvriendelijk aan, dat ze nooit naar hem wou vragen. De kleine was dadelijk eigen met haar en ging overeind zitten, om met haar te spelen. Toen Gertrud zich tot de moeder wendde, om te vragen hoe het met Berends was, bemerkte ze dat tranen langs haar wangen kropen. Toen was het haar opeens, of haarzelf een groot ongeluk trof, een fel verdriet haar overmeesterde.

De schrijver lag in zijn werkkamer, in dekens gewikkeld, op den divan, die voor een oude potkachel was geschoven. Bouwer, die er niet op verdacht was een ernstig-zieke aan te treffen, noemde met zijn gewone bulderstem zijn naam, waarop Berends hem flauw met de hand toewuifde. De leider bleef een oogenblik verrast staan. Er brandde slechts licht boven de werktafel, waaraan een jonge man proeven zat te corri-geeren. Een heer van ruim middelbaren leeftijd, die met een anderen jongen man stond te fluisteren, aan het venster, wenkte sussend met de hand en trad op hem toe.

— Is U dus Willem Bouwer? vroeg hij, vriendelijk. Ik ben Dr. Bosch en heb hier op het oogenblik méér te vertellen dan Berends zelf. Vooral niet druk maken, voegde hij er fluisterend aan toe. Hij mag niet de minste opwinding hebben.

— Wat fluister je, dokter? schertste Berends. Waarom wil je onze nieuwe beroemdheid niet bij me toelaten?

Hij trachtte overeind te komen, maar Bouwer was met twee stappen naast den divan. Ze drukten elkaar de hand. De jonge man, die te corri-geeren zat, wendde zich naar Bouwer om en groette hem. Bouwer herkende hem als een der jonge dichters, die hem, uit afkeer van het verval in de Partij, zijn medewerking voor het nieuwe dagblad had aangeboden.

Piet Wichers had ook eenige versjes voor de propaganda voor de krant gemaakt. Dr. Bosch gaf Bouwer nog een waarschuwend wenk, maar de zieke, die dat bemerkte, schudde weigerend het hoofd. Hoewel zijn wangen slap en doorschijnend waren, als had hij heel geen bloed meer, straalden zijn oogen geestkracht uit.

— Als je mijn voorschriften niet nakomt, hou ik je drie dagen langer in de dekens, dreigde de dokter.

— Stil maar, je neemt me er toch niet tusschen, spotte de schrijver. Denk je soms dat ik niet allang weet . . . dat het op zijn eind loopt? Welke reden heb jij . . . anders . . . hier je kostbaren tijd . . . te verboemelen.

Bouwer voelde zijn rug koud worden, bij die zelfbespotting. Kaufmann had hem ingelicht dat er oneenigheid was ontstaan, in het Partijbestuur, naar aanleiding van Carla's weigering, Berends voor een gemeente-subsidie aan te bevelen. Enkele kunstenaars van naam hadden er over geschreven, in gezaghebbende tijdschriften en er op gezinspeeld, dat hij dan waarschijnlijk verzuimd had, vooraf intieme vriendschap te sluiten met freule Van Maasdam tot Hoogheveen of met de echtgenoot van den dikken wethouder. Boutelje had het voor Carla opgenomen en Berends uitgemaakt voor een praatjesmakenden timmerman, die te lui was om te werken. Averling had daarentegen uit een tijdschrift voorgelezen, dat hij een auteur van zeer bijzondere gaven was. Ook Jacob Goudekot, die in den gemeenteraad graag het air van literatuurkenner aannam, omdat hij in alle wijken van de stad tweede handsch boeken verkocht, had Boutelje tegengesproken. Kaufmann had toen toegegeven dat zijn vrouw soms wat zwak was ten opzichte van de jongelui die aan porceleinschilderen doen en dat ze een verklaarden afkeer had van proletarische auteurs. Dat zei hij voornamelijk om Boutelje dwars te zitten, vertrouwde hij Bouwer toe. Hij had er namelijk niets op tegen, dat de voorzitter werk maakte van zijn vrouw; dat was een persoonlijk geval. Maar, hij kon het niet uitstaan dat hij opeens Elly Bogaerts het hof maakte, nu hij, Kaufmann, haar veel belangstelling ging toonen. De Dikke had betoogd dat freule Van Maasdam tot Hoogheveen een uitstekend hoofdambtenares was, die nauwgezet haar plicht deed en Berends niet veel meer dan een subsidiejager en een literatuurmaniac. Als de man nooit van het timmeren was afgegaan, zou hij een behoorlijk stuk brood hebben gehad en er nooit aan hebben gedacht, te leven ten koste van de gemeenschap. Nu de kunstpers zich echter met de kwestie bemoeide, vond Breebaart het beter, Berends een klein bedrag te doen aanbieden, dan te riskeeren dat ze nog meer de Partij critiseerde. Toen stelde Sauerman voor, eerder te trachten, Berends aan het partijblad te verbinden, om te voorkomen dat hij aan de nieuwe krant kwam. Dan kon Bogaerts ontslagen worden, wijl deze hem zeer

teleur had gesteld, in zijn verwachtingen. Dit voorstel vond toen instemming bij de meerderheid. En nu bedacht de Dikke een oplossing. Een lid van het Partijbestuur zou Berends een kleine subsidie in het vooruitzicht stellen, onder beding dat hij bereid zou zijn, aan het partijblad mee te werken. Als hij eenmaal aangesteld was, zou het bedrag der subsidie van zijn honorarium worden afgetrokken. Volgens zijn gewoonte verzocht hij Kaufmann die boodschap te willen doen, doch deze had dat niet direct aanvaard. Er zou echter nog eens over gepraat worden, op Elly's intellectueelen avond, die den vorigen avond zou plaats vinden, herinnerde Bouwer zich. En dan, meende hij, zou Kaufmann wel toegeven.

Hij, Bouwer, was zich er zeer wel van bewust dat hij niets wist van boeken of schrijvers. Maar nu zelfs Averling een stukje over Berends voorgelezen had en Halbertsma zooveel respect toonde voor diens werk, geloofde hij zekerheid te hebben, dat de schrijver niet de eerste de beste was. Branders had zich eens tegenover hem laten ontvallen, dat zijn zuster soms met al haar overredingskracht Berends, die bijna altijd armoe leed, een kleinen som moest opdringen, opdat zijn vrouw het allernoodzakelijkste kon koopen. En Dr. Bosch, de beroemde kankerspecialist, moest wel buitengewone belangstelling voor hem voelen, dat hij nu zoo lang op visite bleef, terwijl hij gewoonlijk zijn korte bezoeken zoo duur betalen liet, dacht hij. Onwillekeurig tastte hij naar zijn portefeuille en peinsde er op, hoe hij ongemerkt wat geld zou kunnen achterlaten.

— Wel, als je daar zoo overtuigd van bent, hou dan zéker je gemak, om het niet te verhaasten, antwoordde Dr. Bosch droog, na een oogeneblik. Dat is U toch zeker met me eens, mijnheer Bouwer?

Deze knikte, voelde zich verlegen, om zijn tegenwoordigheid. Hij wist niet of hij behoorde heen te gaan, of, nog wat blijven moest. Wat hij Berends had willen zeggen, leek nu wel spotternij met een stervende. Welke belangstelling kon de schrijver nog hebben voor vaste medewerking aan zijn blad en daardoor voor een verzekerd bestaan, als hij dat dra niet meer noodig had?

Uit de aangrenzende slaapkamer drong een kreet van verrassing door: dan, een vreemde vrouwestem. Over Berends gelaat gleed iets als een glimlach.

— Helen, fluisterde hij. Ik ben blij. . . dat ze nog even . . . komt.

Gertrud had zich voelen bevangen van een ongewone aandoening van teederheid. Impulsief had ze de armen om den hals van de schreiende vrouw gelegd en haar tegen zich aangedrukt.

— Niet huilen, niet huilen, zei ze zacht. Wie weet, is hij gauw weer beter en dan komt alles immers in orde. Willem heeft gezegd dat hij alle menschen gelukkig wil maken. Kijk, de kleine trekt ook al een lipje.

De moeder glimlachte droevig. Toen knielde ze voor het bedje neer en trachtte met het meisje te spelen. Gertrud knielde naast haar.

— Heb je bezoek, Lina? vroeg nu een heldere stem, achter haar.

Beide vrouwen keerden zich om. Gertrud herkende de stem, uitte een kreet van verrassing.

Hoe kom jij hier?

— Helen! zei Gertrud. Wees niet boos op me; het was heusch *mijn* schuld niet.

Helen was haar verrassing aanstonds meester. Een enkele blik op Gertruds gelaat had haar doen bemerken dat de trekken van het meisje veel waren verzacht. Ze schudde zwijgend het hoofd, legde zacht de hand op Lina's schouder.

— Hoe is 't er mee? vroeg ze, op bijna teederen toon.

— Slecht, fluisterde de jonge vrouw. Bosch zegt . . .

Ze brak in snikken uit, ging op een stoel zitten, het hoofd in de handen.

— Moesje huilt, pruilde het kleine meisje. Toetie ook huilen gaan.

— Nee . . . nee . . . stamelde Gertrud. Moesje maakt grapjes.

Helen streelde Lina's wangen, boog zich over het kind heen.

— Wil Toetie heel lief zijn en zoet slapen gaan? zei ze, vleiend.

Ze kustte de kleine handjes en fluisterde het kind iets in.

— Ja, tante Helle, Toetie slapies gaan. Kom je strakkies weer?

— Ja, lieveling. Kom, laten we naar de huiskamer gaan.

Ze liep vooruit, alsof ze thuis was. Lina en Gertrud volgden haar. Deze ging verlegen tegenover Helen zitten; heel haar vroeger respect voor de ernstige zuster van Max kwam weer in haar boven. Ze meende dat ze nog flinker en mooier was dan vroeger, geloofde dat ze opeens héél veel van haar hield. Bedremmeld keek ze haar aan.

— Mag ik hier blijven? vroeg ze, bijna smeekend.

Helen knikte.

— Wie zijn er nu bij hem? vroeg ze aan Lina.

— Bosch en Wichers en Paul. En, hoé heet Uw man ook weer?

Helen blikte verwonderd op. Gertrud bloosde.

— Willem Bouwer, zei ze.

— Ik kom dadelijk weerom.

Lina liep de kamer uit.

— En, hoe is het met Max? Is je moeder héél boos op me? En hij?

Helen trok de schouders op.

— Waarom boos? Je hebt toch zeker wel den brief gelezen, dien ik Bouwer geschreven heb. Er valt niet verder over te praten. Ik heb nooit verwacht dat het goed zou gaan, dat weet je wel. Wat hem aangaat, hij is weer op. Lichamelijk is hij vrijwel in orde . . . maar hij kan nog niet zien.

— Zou . . . hij dan . . . blind blijven? vroeg Gertrud, rillend.

— De dokter zegt van niet, het is een kwestie van zenuwen. Maar het kan jaren duren. Waarom liep je zoo opeens bij hem vandaan? vroeg ze dan, haars ondanks. Hield je dan niet meer van hem?

Nu herinnerde zij zich, dat ze Gertrud eens gevraagd had, wát ze doen zou, als dát gebeurde. Toen had het meisje het antwoord ontweken.

— Ik heb nooit van hem gehouden, tenminste niet op diè manier.

Lina kwam de kamer binnen.

— Aanstands heb ik thee, zei ze zacht.

— Thee . . . nu? Nee, dank je, misschien straks. Ik ga even naar Giel toe.

— Bouwer is bij hem, zei Gertrud, verschrikt.

— Dat maakt geen verschil, antwoordde Helen, trotsch. De heeren socialisten maken op mij geen indruk.

Ze knikte en liep op haar teenen naar Berends' kamer. Het scheen er binnen stil te zijn. Zachtjes draaide ze den kruk om.

— Welke afdeeling had je mij toegedacht, Bouwer? vroeg de schrijver.

Bouwer keek aarzelend Dr. Bosch aan. Deze knikte toestemmend. Hij ging aan de schrijftafel zijn injectiespuitje gereed maken.

— Ik had gewild dat je de redactie zou voeren van de feuilletons en de volkslectuur, antwoordde de leider, timide. Maar laten we er liever een volgend keer over praten. Ik kom spoedig terug.

— Giel! zei Helen.

— Dag, Helen.

Hij wou zich oprichten, maar moest opeens zwaar kuchen. Hijgend viel hij achterover en bleef zoo eenige oogenblikken liggen. Helen blikte naar Dr. Bosch, die bijna onmerkbaar de schouders ophaalde.

Ik hoorde . . . je . . . daarstraks . . . al . . . ik herkende . . . je stem. Even voorstellen?

— Vermoei jij je nu eens niet, zei het meisje, dringend. Ik weet al dat dit mijnheer Bouwer is. Ik ben Helen Branders.

Verrast keek Bouwer haar aan. Dit de zuster van Max Branders? dacht hij. Dit meisje, met haar ernstig, energiek gezicht. Ook voor Helen was Bouwers voorkomen een verrassing. Socialisten en volksleiders stelde zij zich altijd voor als mannen met glad advocatengezicht en wellustige, hebzuchtige oogen; reeds vaak had ze portretten van leiders gezien, die deze meening tot waarheid maakten. Maar nu bemerkte ze dat Bouwer heel niet leek, op een der vele dominees, advocaten en doctoren, onder de socialisten, dat hij weliswaar geen buitengewoon intelligent, maar toch een openhartig en energiek gelaat had. Ze vond hem een knap en zelfs fatsoenlijk voorkomen hebben, iets wat ze voor een volksleider heel bijzonder vond. Toen een glimlach over zijn gezicht gleed, was hij haar zelfs sympathiek; nu kwam het haar ineens heel

begrijpelijk voor, dat Gertrud voor hem, haar zwakken, onstandvastigen broer had verlaten. Bij die gedachte kleurde ze, maar toch drukte ze krachtig zijn hand.

— Het doet me werkelijk genoeg, U te ontmoeten, juffrouw Branders.

Hij trachtte zijn stem een bedeesde nuance te geven, hetgeen hem zeer onbeholpen afging. Maar toch waardeerde ze het in hem. Hoewel, op het oog, een man van sterk karakter, geloofde hij blijkbaar toch niet, iedere vrouw bij de eerste ontmoeting reeds te kunnen imponeren.

— U is dus ook een vriend van Berends? Nu, dat doet me plezier. Berends lachte moeilijk.

— Hij komt me... een baantje... aanbieden. Ik kan redacteur... voor de... feuilletons... en volkslectuur... worden... aan zijn... nieuwe krant, zei hij ironisch, hoe moeilijk hem het praten ook afging. Iemand die... op sterven... ligt, mag dan... zeker... wel zeggen, dat U niets... van literatuur... afweet, Bouwer...

— Ik weet er ook niets van af, bekende de leider, eenvoudig.

— Niemand... niemand van jullie... weet er... iets van, zei de schrijver, hijgend. Als een... socialistisch... blad... behoefte voelt... zijn lezers... toekomst-literatuur... voor te... zetten, of... fantasieën over... een nieuwe... maatschappij... te publiceren... dan vraagt het... in den regel... daarvoor een... burgerlijke... schrijver... die naam... heeft gemaakt... met huiselijke... romans. Maar ik... die mijn heele... leven... heb gegeven... aan het uitdenken... van nieuwe vormen... en er... een heele... literatuur... over geschreven heb... ik word ge... vraagd... voor... volksverhaaltjes. Stommerikken.

— Nu moest je maar eens zwijgen, Giel! riep Dr. Bosch, streng. Het heeft volstrekt geen zin, je zoo druk te maken.

— Maar moeten we dan niet juist voor volksvertellingen bij proletarische auteurs zijn? vroeg Bouwer, verwonderd. Wie kunnen nu beter...

Helen schudde verontwaardigd het hoofd.

— Nee, zei Berends, moeilijk, juist niet. Voor ons... voor mij... is het... proletariaat... de bijwagen... de volgtroep... van de burgerij. Als de... arbeiders lezen willen... dan voelen ze... zich... allereerst... aangetrokken... tot die boeken... die een vorige... generatie... van de intellectuele... burgerij... mooi vond. Als ze lezen... moet... het zijn... over het... leven... dat ze graag... willen leiden... omdat ze... afgunstig zijn... op alles... wat de burgerij... schijnbaar heeft... en zij... missen. De arbeiders... voelen zich... graag... burgers... en als

ze... die oudbakken romantiek... lezen... dan voelen... ze zich... net zoo... gewichtig... en heldhaftig... als de personen...

Hij kreeg een aanval van kuchen en hijgde een poos achtereen. Helen keek naar Dr. Bosch, doch deze hief, in een gebaar van onmacht, de handen op.

— Giel, mompelde hij, stil nu.

— Waarvoor? vroeg de zieke, minachtend. Als jij... Bouwer... met je blad... succes wil hebben... onder de arbeiders... dan moet je... voor je volkslectuur... den meest beroemden onder de burgerlijke... leuterauteurs... uitnoodigen. Hoe zoeter... hoe... onschadelijker... die schrijven... des te meer... eer... zul je met ze... inleggen. Weet je... dan niet eens... dat het strijdend... proletariaat... jouw nieuwe... omhoog-strevende klasse... alleen en absoluut... respect heeft... voor burgerlijken... roem... van wèlk... gehalte... en op wèlken... grond ook? De proleten... staan te ver af... van schrijvers... als ik.

— En dat zeg jij, een socialist, een revolutionnair! kon Bouwer zich niet weerhouden uit te roepen.

— Nu kalm aan, of ik zet je allen buiten de deur, zei Dr. Bosch.

— Een socialist... een massamensch... ben ik niet, antwoordde Berends. Een eerlijk... kunstenaar... kan geen... massamensch... zijn. Mijn werk... dat is... revolutionnair... en mijn... werk... dat ben ik...

— Maar voor wie schrijf je dat dan? vroeg Bouwer, zacht.

— Voor degenen... die zich er toe... opwerken... voor het... geestelijk... intellect... voor de aristocraten... van den geest. Om mijn werken... te kunnen lezen... moet men zich... eerst... losmaken... van èlk... vooroordeel... van massa-instincten... primitieve... neigingen... van massa-inzichten.

— Dus nièt voor het proletariaat?

— Nièt voor... de proleten... verbeterde de zieke hem. Die kunnen... wel wachten... tot mijn... nakomers... me bestelen... en aftreksels... van mijn... boeken maken... in hùn geest...

Dr. Bosch kwam naderbij.

— Nu hou je even je gemak, zei hij. Gaat U beiden wat opzij, alsjeblieft.

Helen wenkte Bouwer. Ze gingen bij den jongen man aan de schrijftafel staan.

— Dag, Wichers, zei ze zacht. Dag Paul, zei ze met een hoofdknik tegen den jongen man, die nog zwijgend bij de boekenkast stond. Wat doe je, Piet? vroeg ze aan Wichers.

— Zijn proeven corrigeeren, zijn laatste, voegde hij er met gesmoorde stem aan toe.

Dr. Bosch maakte behoedzaam Berends' bovenarm bloot. Dan gaf hij hem een inspuiting.

— Nu blijf je tien minuten rustig liggen en dan mag je nog hoogstens een kwartiertje babbelen. Ik zal tegen Lina zeggen, dat het dan voor vanavond uit moet zijn. Morgenochtend kom ik terug.

Hij groette de anderen met korten knik en ging. Bouwer en Helen stonden te fluisteren. Hij was nieuwsgierig of ze werkelijk fasciste was en wát ze daar onder verstond.

— Ik ben absoluut tegen het verdeelen van een volk in vijandige partijen, die elkaar belasteren en bestrijden, antwoordde ze op zijn vraag, dienaangaande.

— Dat ben ik óók, antwoordde hij, verwonderd. Mijn streven is, een regeering van volkseenheid te vestigen.

— En dan zeker onder een zoogenaamde dictatuur van het proletariaat, zei het meisje, minachtend. U hoort immers hoe Berends, die zelf werkman is, over zijn mede-arbeiders denkt. Als de werklieden waarachtig geloofden in de roeping van hun klasse en in ernst meenden, dat zij een nieuwe beschaving zullen brengen, zouden ze dan wel hun beste denkers en schrijvers in armoede laten sterven? Ze getroosten zich wel opofferingen, om hun laffe vleiers en exploitanten een weelderig leven te laten leiden. Wat verwacht U van een staat en een regeering, waarin diè sujetten alles te zeggen zouden hebben en het ware intellect heelemaal niet meer geacht zal worden?

— Niets.

— Het doet me genoeg dat U dat toegeeft. Maar niettemin streeft U toch naar de macht, met behulp van het proletariaat. U moet toch eerst een meerderheid van stemmen bijeen visschen, vleien en ronselen, om bij de gratie dáárvan, een regeering samen te stellen.

— U ziet mij voor een demokraat aan, nietwaar? vroeg hij, glimlachend.

— Is U dat dan niet? Maar dan toch zeker socialist?

— Een jaar geleden zou ik daar zonder aarzeling „ja” op hebben geantwoord, zei hij, openhartig. Maar in den laatsten tijd twijfel ik er voortdurend aan en ook, of het socialisme wel zoo onfeilbaar is, als ik vroeger dacht.

— Maar die geweldige actie, van U, daar hebt U toch iets mee voor. U zult toch zeker niet zonder een bepaald plan de honderdduizenden van dat werkmansverbond in beweging brengen.

— Natuurlijk heb ik een doel voor oogen en ik heb geen redenen dat voor U te verzwijgen. Ik wil trachten onze samenleving gezond te

maken, door de allerbeste krachten, waarvan vele nu ten achter worden gesteld, naar voren te halen.

— Uitsluitend arbeiders natuurlijk, zei Helen, spottend.

— Volstrekt niet, uit alle kringen, zonder onderscheid. Maar, waar het evenzeer, ja nog méér, opaan komt, alle minderwaardige en corruptieve elementen, zooals diefstichtige bedrijfsdirecteuren en chefs van departementen, die nu meestal ongestraft uitgaan, zal ik leeren dat het gemeenschappelijk belang en welzijn, boven hun persoonlijke belangen staan. Door welke partij en door welk geknoei die heeren ook aan hun betrekking zijn gekomen, het recht zal voor hen allen gelden.

— Weet U wel dat U feitelijk fascisme propageert! riep het meisje verrast. U is fascist.

— Helen! riep Berends zacht. Bouwer....

— Zou je nu niet gaan slapen, Giel?

Zacht ging de deur open.

— Als ik.... dan meteen.... voor goed insliep.... zou ik.... een laatste.... interessant.... gesprek gemist.... hebben.... spotte hij, met zwakke stem.

— Giel, dat mag je niet zeggen, zei Lina, die binnen kwam, met bijna schreiende stem. Je mag niet.... ik wil het niet. Dokter Bosch zegt dat je vannacht wel rustig slapen kan....

Paul, die onder het gesprek van Helen met Bouwer zwijgend had geluisterd, liep op zijn teenen naar den divan. Hij drukte Berends voorzichtig de hand, tot afscheid. De anderen knikte hij toe en toen ging hij heen, zonder een woord te zeggen.

— Kom mijnheer Bouwer, we gaan met Lina mee naar haar kamer, zei Helen. Wichers moet nog werken en als wij er niet bij zijn, gaat Berends wel slapen.

Ze stapte op den divan toe.

Dag Giel, tot kijk hoor.

— Dag Berends, het allerbeste, zei Bouwer. Tot ziens.

Hij kon het niet van zich verkrijgen den zieke, dien hij reeds als stervende beschouwde, de hand te drukken.

Lina ging naar de deur.

— Dag, kom.... van de week.... nog eens terug.... Bouwer...., zei de schrijver tot groet. Als ik.... dan tenminste.... nog leef....

In de huiskamer schonk Lina zwijgend thee in. Bouwer was gaan zitten, doch raakte zijn kop niet aan. Nu peinsde hij er over, hoe hij haar wat geld kon geven, zonder haar te krenken.

De bel ging over.

— Wie nu nog? vroeg Lina, verbaasd.

Ze ging de kamer uit.

— Nu, mijnheer Bouwer, U is me werkelijk meegevallen, zei Helen,

spontaan. En ik hoop voor Gertrud en óók voor mijn broer, dat U het samen vinden kunt.

Een lijzige stem, op het portaal, leidde een oogenblik zijn aandacht af. Hij herkende het onaangename geluid van Kaufmann. Gertrud richtte verrast het hoofd op en keek in spanning naar de deur. Kaufmann zweeg. Nu klonk de stem van een vrouw.

— Ik ben blij U ontmoet te hebben, zei Bouwer nu zacht. Misschien spreken we elkaar spoedig weer; ik kom toch gauw weer eens hier.

Helen wendde medelijdend het hoofd naar Berends kamer en schudde droevig van nee. Lina kwam weer binnen, gevolgd door Kaufmann en Elly Bogaerts.

— Misschien kunt U het *mij* zeggen. De dokter heeft verboden vanavond nog menschen bij hem toe te laten.

— Is het dan . . . ? vroeg Kaufmann, maar sprak den zin niet uit.

Nu eerst bemerkte hij Bouwer en Gertrud. Hij was niet verwonderd, want de leider had hem verteld, dat hij Berends zou gaan bezoeken. Hij maakte een beleefde neiging voor Helen en glimlachte tegen Gertrud.

— Het spijt me vreeselijk, dat we U zoo ongelegen lastig komen vallen, zei Elly Bogaerts, timide.

Den vorigen avond had Kaufmann beloofd naar Berends te gaan, als iemand genegen was hem te vergezellen. Om Breebaart te prikkelen had zij toen gezegd, wel graag kennis te willen maken, met den auteur. De Dikke, die Kaufmann te goed kende om hem te vertrouwen, had Bob Bogaerts toen opgedragen, zijn vrouw te vergezellen en daar had Kaufmann schijnbaar in berust. In den ochtend echter had hij Sauerman per telefoon dringend verzocht, Bogaerts naar Den Haag te sturen, voor een speciale correspondentie. De hoofdredacteur, die zich jegens Kaufmann nog steeds verplicht voelde, om diens bemoeienis met Benkuur, had daaraan voldaan en toen had Kaufmann Elly afgehaald, alsof hij niet wist dat haar man de stad uit was. Zij had er geen bezwaar tegen, met hem mee te gaan. Het was haar niet onbekend dat hij veel belangstelling voor haar had en ze vond het noodig, Breebaart te doen merken, dat ze zelfstandig genoeg was om haar weg te gaan. Ze was namelijk zeer ontevreden over den wethouder, daar hij tot nog toe al haar zinspelingen op een nieuwen bontmantel, met allerlei uitvluchten had beantwoord. Ook verbeeldde ze zich dat Carla, al scheen deze zich niet om haar man te bekommeren, er toch hinder van zou hebben, als ze bemerkte dat hij met *haar* in goede verstandhouding was.

Om zich heen ziend herkende ze Gertrud en toen drong het tot haar door, dat de groote man, die naast haar zat, Bouwer moest zijn. Ze had hem nog nooit gezien, doch vooral den laatsten tijd veel over hem

hooren spreken. In tegenstelling tot het gedachtebeeld dat ze zich van hem gevormd had, vond ze hem een knappen man, met fatsoenlijk voorkomen. En nu ze bemerkte dat hij en Kaufmann elkaar vriendelijk groetten, in plaats van vijandig tegenover elkaar te staan, nam ze zich voor, zich te houden of ze hem óók goed gezind was. Voor zoover ze Kaufmann kende, verspilde deze geen vriendelijkheden voor niets en als *hij* meende dat er van Bouwer iets te halen was, dan mocht *zij* óók wel haar oogen open houden, dacht ze. De Partij bleek minder voor Bob te willen doen dan ze gehoopt had en misschien zou ze hem zekeren dag wel geheel aan den kant zetten. Door de vriendschap van Kaufmann en Bouwer, zou het haar in dat geval wellicht gelukken, zich voor het verlies van zijn betrekking schadeloos te stellen.

Lina had voor haar en Kaufmann stoelen naderbij geschoven.

— De zaak is *déze*, begon Kaufmann. Een poos geleden heeft mijnheer Berends gemeente-subsidie aangevraagd en dat werd toen tijdelijk in beraad gehouden. Nu is echter besloten het toe te staan en hebben mevrouw en ik de opdracht, in geval Uw man er nog aanspraak op mocht maken, hem te zeggen....

Hij zweeg veelbeteekenend.

— Ik begrijp U niet, antwoordde Lina, verlegen. Die ziekte. . .

— O, ik begrijp het best! viel Helen uit, op bitteren toon. Nu het eenmaal met Giel....

Verschrikt zweeg ze; het liefst had ze haar woorden weer ongezegd willen maken. Ze dorst Lina niet aan te zien, doch de jonge vrouw liet het hoofd in de handen rusten. Kaufmann blikte verwonderd naar Bouwer, maar deze fronste waarschuwend de wenkbrauwen.

De propagandist meende nu te begrijpen, wat de oorzaak was van de bedrukte stemming, die in de kamer hing. Een gloed van verontwaardiging overdekte zijn pappig gezicht. Men beschouwde zijn komst dus als een onkieschheid en dat was de schuld van Breebaart. Wat had dié hem ook altijd boodschappen op te dragen, die hem in een onaangename positie brachten? wrokte hij, inwendig. Zijn beter gevoel, in hem, kwam er tegen op, dat de Dikke hem met een subsidie-toezegging stuurde naar iemand die op sterven lag of misschien al dood was.

Een persoonlijke, niet minder menselijke, overweging versterkte dien wrok nog. Hij had zich voorgesteld dat dit bezoek, bij een bekend kunstenaar, Elly verteederen zou, ten gunste van hem. Zijn artistiek gesprek met Berends, verbeeldde hij zich, zou haar hem van een nieuwen, bizonderen kant kunnen doen zien. En die verwachting bleek nu ook vervlogen.

— Mag ik U dan maar mijn oprechte excuses aanbieden, zei hij, onder den indruk van haar leed en eigen teleurstelling, zacht tegen Lina. Ik had me er op verheugd, U een prettige tijding te brengen en had niet

kunnen denken, dat hier zoo'n droefheid heerscht. Nù kan ik wel zeggen dat ik, toen Uw man er voor het eerst over sprak, éischte dat dat subsidie dádelijk toegestaan zou worden. Maar hopelijk komt alles toch nog in orde. Mocht het naar wensch gaan, dan zal ik alles wat mogelijk is doen, om mijnheer Berends de positie te verschaffen waar hij recht op heeft, *in* of *búiten* de Partij.

— Ik kan U nu al zeggen, dat Giel Berends daar beslist voor bedanken zou, zei Helen, hooghartig, daar Lina bleef zwijgen. Hij neemt niets aan, van Uw Partij.

Bouwer stond op, om haar de hand te drukken en fluisterde tegelijk iets in haar oor. Ze kleurde en keek tersluiks naar Lina. Toen knikte ze toestemmend en liet haar hand zakken; hij legde er wat papier in.

— Ik mag nog wel eens terug komen, nietwaar mevrouw Berends? vroeg hij. We gaan nu maar heen. We wenschen het beste, met hem.

Hij drukte haar de hand en liet Gertrud voor gaan.

Knijp jij nu ook maar uit, beet hij Kaufmann, fluisterend, toe.

— Is het werkelijk zoo ernstig met hem gesteld? vroeg Gertrud, op straat.

— Als ik afga op de houding van den dokter, dàn zeker. Ik ben er bang voor, dat hij den ochtend niet meer haalt. Hij heeft er trouwens zelf óók een voorgevoel van. Dokter Bosch heeft hem een injectie gegeven van een nieuw middel, dat de pijn verdooft, maar den geest helder laat. Laten we wat langzamer loopen; ik wou op hen wachten.

Hoewel hij zich gewoonlijk niet gauw verlegen voelde, achtte Kaufmann het, in de omstandigheden waaronder hij nu verkeerde, de beste oplossing, Bouwers raad op te volgen. Het kwam hem voor, dat mevrouw Berends zoozeer vervuld was van gedachten aan haar man, dat er van een geregeld gesprek tòch niets kon komen. En liefst wou hij de andere dame niet nòg eens de gelegenheid geven, bits tegen hem uit te vallen. Hij mompelde een verontschuldiging en een afscheidsgroet en hield dan de deur voor Elly open.

— 't Is jammer dat je het nu zoo beroerd treft, Elly, fluisterde hij, in het portaal en streelde haar hand. Maar, geef het nog niet op, ik heb nog een boel andere, interessante kennissen. Laten we het dus voor afgesproken houden, dat dit niet voor het laatst is, dat we samen op visite gaan.

Ze liet hem een oogenblik haar hand vasthouden, doch ging op zijn gezegde niet in. Hij was, dacht ze, vrijpostig genoeg, om elke tegemoetkoming onmiddellijk uit te buiten. Aan de huisdeur wachtte ze even op hem, daar hij niet zoo snel de trappen afliep als zij.

— Het speet me dat Bouwer zoo opeens wegging, zei ze, op bedachtzamen toon. Ik moet wel dadelijk naar huis, maar had toch graag Gertrud even gesproken.

Hij lachte hoestend.

— Wou je met haar over haar avontuurtjes babbelen? Nu, Bouwer wacht wel op ons, denk ik. Als je er niets op tegen hebt, gaan we nog even met ons vieren een kop koffie drinken. Maar wat ik je zeggen wou, vervolgde hij op ernstiger toon, moraliseer vooral niet tegen haar, want zij ziet volstrekt niet in dat ze iets misdaan zou hebben. Ze was al lang gek op Bouwer en ze vond dat ze het recht had, van Branders weg te gaan. Hun geval, trouwens, is zoo merkwaardig, dat je aan zielsverwantschap zou denken, zei hij op zijn ethischen toon. Stel je voor, Branders werd als buitenlandsch attaché van het Verbond ontslagen, omdat hij zijn tijd en een boel geld had verknoeid aan Gertrud, en wel op aandringen van Bouwer. En nauwelijks ontmoette ze hem, of haar heele liefde voor Branders was als vervlogen en voelde ze instinctmatig dat zij bij Bouwer hóórde. Ze heeft heel spontaan gehandeld en daarom zeg ik dat er poëzie in hun liefde is.

Ze liepen voort.

— Als de Dikke U zoo sympathiek over Bouwer hoorde praten, zou hij er misschien wonder wat van denken, schertste ze. Ik wist niet beter of de heele Partij beschouwde hem als den voornaamsten tegenstander.

Kaufmann trok een misnoegd gezicht.

— Maling aan den Dikke, bromde hij. Diè zoekt voor zichzelf precies dat uit, wat hij graag doet en de beroerde corveetjes laat ie voor de anderen over. Enfin, schertste hij met haar mee, als hij me strafregels wil geven, zeg ik maar dat ik alleen in mijn vrije uren vriendschappelijk met Bouwer omga. Misschien ziet hij het dan door de vingers.

Ze hadden de anderen spoedig ingehaald. Elly nam Gertruds arm en ging met haar vóór loopen.

— U is in lang niet bij me geweest, zei ze, op vriendelijken toon.

— Ik wist niet dat ik mócht komen, antwoordde Gertrud gevlaid. Maar ik ben wel graag bij U.

Nauwelijks liep ze naast Elly, of het beeld van de bedroefde, over haar stervenden man tobvende, Lina, vervaagde reeds in haar brein. En ook het feit dat ze Helen gesproken had en deze vriendelijk tegen haar was, vond ze al weer heel wat minder belangrijk dan zooeven. Nu deze rijke dame uit de voorname kringen, als hoedanig ze Elly beschouwde, als gelijke naast haar liep en met haar sprak, vond ze zichzelf reeds in alle opzichten ook Helens gelijke. En als mevrouw Bogaerts het vanzelfsprekend vond dat ze bij haar op visite kwam, dan moest die dame haar toch zeker ook wel als behoorend tot de „hoogere wereld” beschouwen.

Elly keek met welgevallen in het peinzend gezichtje.

— U is altijd welkom . . . zei ze.

- Wie is ze? vroeg Bouwer, lakoniek.
- Elly Bogaerts. Ik dacht dat je haar kende.
- Zij de vrouw van mijn weggejaagden secretaris? vroeg hij, verwonderd. Het is haast niet te gelooven, maar dan had hij een beteren smaak dan zij.
- Heb je het ook in de gaten? meesmulde Kaufmann, grijnzend. Hij haalde zijn sigarenétui te voorschijn.
- Rookten?
- Ja, graag. Waar zit dat brok onnut van een Bogaerts tegenwoordig? Heeft Sauerman hem al de laan uit gestuurd?
- Nog niet, maar lang maakt hij het niet meer. Sauerman heeft hem vandaag naar Den Haag gestuurd, als kamerverslaggever. Niets voor hem, natuurlijk.
- Bouwer floot schel.
- Ze is wèl zoo knap als Mea en méér vrouw, merkte hij op, alsof dat verband hield met wat Kaufmann had gezegd. Wéét hij dat jij intusschen zijn vrouw chaperonneert?
- Misschien wèl, misschien nièt. Zij rekent er zoo'n beetje op, dat ik hem aan een ander baantje help, als ie wordt weggestuurd, zei hij leep. Misschien weet jij iets? Als de ééne hand . . .
- De àndere helpt ken ik al, viel Bouwer droog in. We zullen zien. Is er intusschen al iets uitgelekt van de bijeenkomst der fractie-voorzitters?
- Bij mijn weten niet. Averling kwam gisteravond pas heel laat bij Elly en heeft alleen met den Dikke gefluisterd. Tegenover ons heeft hij geen woord uitgelaten. Zit je er een beetje over in, dat de gecombineerde lijsten met de Roomschen voor elkaar komen? vroeg hij, loerend.
- Ze mogen voor mijn part zooveel combineeren als ze willen, antwoordde de leider, minachtend. Maar dáár ging het op die bijeenkomst immers niet over. Hou jij je nu tegenover mij van den domme, of weet je wèrkelijk niet, dat ze héél andere zaken verhandeld hebben? Is het je soms ook niet bekend, dat de ministers volledig aanwezig waren?
- Weet je dat zéker? riep Kaufmann, verrast. Zie je, daar zit dat dik stuk mirakel weer achter; die stookt Averling op, ons overal buiten te houden. Stel je voor, dat ze stiekum een algemeene regeeringscoalitie in elkaar zetten? Dan kan jij wel met je heele actie naar zolder trekken.
- Zoover is het nog niet, zei Bouwer, diplomatisch. Maar, als je het gráág weten wil, het ging over de geheime rapporten van de commissarissen van de Koningin, aangaande de corrupties in de bedrijven. Voor een lange lijst van plaatsen vragen ze opheffing van de gemeenteraden en aanstelling van regeeringscommissarissen. Dat riekt naar Bouwerisme, niet? schertste hij.

— Alleen om die paar gas-incidentjes? vroeg Kaufmann, ongeloofig. Ik geloof er niets van.

— Nu ja, het betreft die gaszwendelarijjes en nog een stuk of wat gelijksoortige kleinigheden, spotte Bouwer. Nu de grootste stommerikken eenmaal tegen de lamp zijn geloopt, schijnt het opeens klachten te regenen, tegen de meeste gemeente- en rijksdiensten. Je kan er van opaan, dat ze in die bijeenkomsten zwaar geboomd hebben over geiten en kolen. Het totaal van de knoeierijen over de laatste tien jaar wordt nu al op honderd millioen geschat. En daar heeft die arme Jan Colter ongeveer maar een halfje van gehad, zei hij ironisch. Je kan dus in de zwendelarij óók pech hebben.

— Hoe kom jij aan al die inlichtingen?

— Van een anderen goeien vriend, die toevallig óók fractie-voorzitter is, net als vriend Averling, schertste de leider. Het zou me niets verwonderen, als jij weer spoedig opdrachten kreeg, om een stel kolen en geiten, die een beetje te opzichtig geliefhebberd hebben, in de diensten, over de grens te brengen. Je hebt met het geval Benkuur getoond, dat je er véél talent toe hebt.

— Stik! riep Kaufmann, woedend.

— Na jou. Wat maken de dames een haast. Moet je mevrouw Bogaerts aan huis afleveren?

— Laten we eerst een kwartiertje naar de kroeg gaan.

— Mij is het best.

Ze liepen wat sneller aan, om de dames van hun voornemen in kennis te stellen. Gertrud zei het verrukkelijk te vinden, maar Elly bedong dat ze inderdaad niet langer dan een kwartier zouden blijven.

— Geloof je werkelijk dat het zal uitdraaien op strenge maatregelen? vroeg Kaufmann, verontrust, toen ze weer achter liepen.

Bouwer had er schik in dat de propagandist, wiens brutaliteit spreekwoordelijk was, in het land, zoo duidelijk liet merken dat hij in de knel zat.

— Misschien houden ze de zaak sleepende tot na de verkiezingen. Elke partij voor zich weet dat ze er een klap door krijgt. Als de Roomschen eindelijk op Averlings smeekbeden, hem aan een portefeuille te helpen, ingaan, is het niet te berekenen wat de naaste toekomst brengen zal. Maar, zoolang rood en zwart nog niet getrouwd zijn, is er nog tijd voor de ambtenaren, om de wijde wereld in te gaan. Probeer Averling eens te polsen en als je wat aan den knikker ruikt, raad je vrienden dan maar aan dat ze verlof vragen; laten ze desnoods zonder verlof een vliegtochtje maken. Je snapt toch wel, dat die correcte streber allen, die hem niet meer van dienst kunnen zijn, zal opofferen, om zelf den volmaakten staatsman te demonstreeren. En of deze regeering nu ingrijpt of de roodzwarte coalitie, offers moeten er vallen. De pers weet er al

te veel van om de zaak nu nog te verdoezelen, en het publiek is wantrouwend. Reken maar dat de onhandigen onder de zwendelaars bij bosjes de kast invliegen.

— En als *wij* den slag winnen? vroeg Kaufmann, loerend

— Dan komt er absoluut groote schoonmaak, onder de kolen en geiten het éérst.

Kaufmann trok onverschillig de schouders op.

— Waarom zou ik me er eigenlijk druk om maken? Ik waarschuw nièmand. Eerstens weet je toch niet, hoe ze het opvatten en tweedens, weet ik waar ikzèlf voor kan komen te staan? Ieder voor zich.

De groote zaal van American was ,als bijna altijd, nagenoeg vol gasten. Naar zijn gewoonte liep Kaufmann de anderen vooruit, met aanmatigende houding en keek alle vrouwen zinnelijk-brutaal in het gezicht. Hij trachtte hier en daar een gesprek op te vangen en tuurde intusschen rond, naar een vrije tafel voor zijn gezelschap. De meeste gasten kenden hem, wezen hem na, of toonden hem een minachtend gezicht. Bouwer verwekte meer gemeende belangstelling, door zijn groote gestalte en het mooie meisje, dat bij hem liep. Gertrud ving menigen bewonderenden blik op en beantwoordde dien met een coquet lachje. Gefluisterde zinspelingen op het geval-Branders gingen van tafel naar tafel.

— O, wat is het hièr gezellig! riep Gertrud kinderlijk.

— Daar zit mijn vrouw óók, zei Kaufmann opeens, zich tot de anderen omkeerend.

Hij knikte haar ironisch toe, maar wendde dan verstoord den blik af.

Nou, wat zeg je er van? Ze zit er met Boutelje. Wát ze aan dien boomenidoot ziet, weet ik niet. Dat is er óók al een, die zich verbeeldt dat ie minister wordt. Laatst zei ze nog tegen mij dat ie naar vodden stinkt en nu gaat ze met hem uit. Wat hééft die snuffieslooper met andermans vrouw uit te gaan? Dat vraag ik nou maar. Niet omdat het mijn vrouw is, maar zèlf is ie veel te groot stuk wangunst om een ander een pleziertje te gunnen; hij valt net zoo lief dood, die schoonheidsproleet, dan dat ie een ander profiteeren laat.

Elly en Gertrud lachten tegen elkaar, om die uiting van verontwaardiging; Bouwer, ook geamuseerd, keek in de richting die Kaufmann nu den rug toekeerde. Tot zijn verwondering stond Boutelje op en groette beleefd; sedert hij den partijvoorzitter geen portefeuille in zijn eventueel ministerie had willen toezeggen, had deze hem genegeerd. Elly, die Boutelje's groet voornamelijk voor zich bestemd achtte, knikte koel terug; ze vond het weinig kiesch van hem, dat hij met Carla uitging, kort nadat hij, zij het tevergeefs, *haar* het hof had gemaakt. Gertrud herinnerde zich hem als een de partijgrooten, dien Max veel respect had betoond, om den grooten invloed die hij op het uitdeelen van baantjes

had; ze kleurde van plezier. Eigenlijk vond ze Kaufmanns woede groote dwaasheid, daar hij immers zelf uit was met Elly Bogaerts en haar eigen verhouding met hem nog pas kort verbroken was. Waarom zou zijn vrouw zich óók niet amuseeren met wien ze verkoos, als hij in alle opzichten zijn eigen weg ging, dacht ze. Ze vond Carla van Maasdam tot Hoogheveen, die ze na haar eerste bezoek bij de Bogaerts nog eenmaal had gezien, een mooie, statige dame, niet minder deftig dan Helen, maar ongetwijfeld veel rijker. Carla lachte haar nog eens extra vriendelijk toe, waar ze dankbaar voor neeg.

Elly stelde voor, in de kleine zaal te gaan zitten, maar Kaufmann schudde weigerend het hoofd. Hij gunde Boutelje de voldoening niet, dat hij voor hem uit den weg ging. Hij drong tusschen de gasten door, hun die Bouwer beleefd of nieuwsgierig groetten verwaten terug knikkend, alsof hun groet voor hem was bestemd, naar een vrije tafel. Bouwer kon niet nalaten te glimlachen, om de minachtende blikken, die velen Kaufmann nazonden en om diens inbeelding, dat het publiek werkelijk achting voor hem had.

— Hier, ik zit al! riep de propagandist en liet zich op een stoel vallen. We hebben een ruim gezicht op den ingang en de kleine zaal. D'r kan niemand meer binnen komen of er uit gaan, of wij zien hem.

Hij zat nu drie tafels van Boutelje verwijderd. Minachtend keerde hij hem den rug toe en noodigde Elly met een handgebaar uit, naast hem te komen zitten.

De jonge vrouw deed dat. Nu ze eenmaal in het café was, voelde ze behagen in de gezellige drukte, die daar altijd heerschte. Ze kwam er soms met Bob, maar diens ingetogenheid en over-rechtschapenheid zaten hem net zoo goed bij gezelligen omgang, als bij het maken van carrière, in den weg. Hij was te ernstig en te zwaar op de hand, om in een stam-café tafelvrienden te vinden en te schuw, om een geregeld gesprek te voeren met gasten, die hij slechts oppervlakkig kende. En dat was juist iets wat haar wél aantrok; dáárom kwam ze graag in een café als dit. Maar, dan toch liever niet met Bob, wijl hij slechts onderredacteur aan het partijblad was en niemand in het publiek hem kende. Wát Kaufmann ook mocht tegen hebben, iedereen kende hem en wist dat hij kamerlid was. En wat Bouwer betrof, die was dat niet alleen, maar werd een der meestbesproken mannen van den laatsten tijd genoemd. Ze voelde zich dan ook zeer in haar schik, met hun gezelschap en nam zich voor, het kwartier wat te rekken.

Toen de kellner de consumptie kwam opnemen, scheen de belangstelling van alle nabijzittenden zich uitsluitend te concentreeren op Kaufmann.

— Nu kun je iets smakelijks zien; Kaufmann gaat eten, zei een stem aan de leestafel, luidop.

Bouwer, Elly en Gertrud keken haastig om en blikten in vergenoegd-glimlachende gezichten. Ze konden niet ontdekken, wie dat gezegd had. Kaufmann, die juist met gewichtig gebaar allerlei gerechten op de spijskaart aanstreepte, trok plots zijn potlood terug. Hij voelde Elly's nieuwsgierigen blik en dacht bijtijds aan de waarschuwingen van Jo, als hij thuis at. Nu bestelde hij slechts wijn, voor het geheele gezelschap.

Bij het eerste glas was de stemming er al in. Ze klonken en lachten om een grap, die Kaufmann vertelde, maar nog meer om de breede gebaren, waarmee hij haar verduidelijkte. Tersluiks staaide hij naar Boutelje, om waar te nemen of hij jaloersch op zijn lachsucces was en meende toen op diens gezicht het voornemen te lezen, zich bij hen te voegen. Die veronderstelling vergalde weer grotendeels zijn plezier. Hij wist dat de partijvoorzitter net zoo goed op Elly aasde als hij en verbeelde zich, dat hij in staat was een ambtenaar van den Lompensorteerdersbond aan den dijk te zetten, om Bogaerts in zijn plaats te nemen, als hij diens vrouw daardoor winnen kon. Om zijn afkeer van zoo'n handelwijze te toonen en tegelijk Boutelje te doen merken dat hij niet op zijn gezelschap gesteld was, fronste hij opmerkelijk de wenkbrauwen. Hij had namelijk een bijna even grooten hekel aan Carla's stekelige opmerkingen, als hij een andere vrouw bij zich had, als aan Boutelje's gezeur over mooie boomen.

— Daar is Averling, zei Elly verrast. Je zou zeggen dat we afgesproken hadden elkaar hiër te ontmoeten.

— Wat moet die droogpruimer nu weer hier doen? mopperde Kaufmann. Het lijkt wel dat ik hier alleen kom om me te ergeren. Wie heeft dat sjalf daar bij zich?

Dr. Henry Averling liep met zijn gewone correctheid de zaal door, bleef hier en daar staan, om iemand, die hem groette, rustig toe te knikken of onder een beleefd lachje voor een dame te neigen. Naast-achter hem liep een jong, pittig vrouwtje, met korte zwarte krullen. Haar bebloemde jurk, onder den openhangenden mantel, reikte precies tot haar knieën.

Elly en Gertrud keken opmerkzaam naar het ongelijke paar.

— Die dame was dien avond óók bij U, zei Gertrud levendig.

— Je hebt gelijk, 't is Dolly van der Voorde! riep Elly nu, bijna luid.

— Dolly Visschraper, mompelde Kaufmann. En die zingt vanavond in Victoria. Dan heeft ie haar bepaald afgehaald, de stiekemer.

Dan stiet hij een schorren lach van leedvermaak uit.

Nou zal je Boutelje eens zien kijken, dat brok wangunst! kreet hij. Nou, wát zeg ik jullie? Daar heb je 'm al.

Boutelje was opgestaan. Hoewel hij schijnbaar in druk gesprek met Carla was, ontging hem geen gebaar of beweging van Kaufmann en diens gezelschap. Nu, zijn blik volgend, ontwaarde hij Averling met

Dolly; één moment werd zijn gezicht geel van ergernis. Nauwelijks een week geleden, toch, had het kleine vrouwtje hem wijs gemaakt dat het uit was met Goudekiet en al haar andere vrienden en dat ze voornemens was, voortaan uitsluitend voor haar kunst te leven. En nu had ze de brutaliteit hem met Averling onder de oogen te komen en nog wel in het bijzijn van Kaufmann. Dat vond hij verregaand.

De fractie-voorzitter bemerkte Bouwer en zijn tafelenooten pas, toen hij vlak bij hen was, zoo druk had hij het met alle groeten te beantwoorden. Hoewel verrast, Kaufmann in gezelschap van den tegenstander te zien, toonde hij zich dadelijk diplomaat; hij lichtte den hoed op en neeg correct. Dolly, die nu ook Elly en Kaufmann bespeurde, uitte een kreetje en snelde op hen toe.

— Dag, dag, mooie menschen zijn jullie, komen me nooit eens hooren, in Victoria.

— Laat je nu éérs eens netjes aan Willem Bouwer voorstellen, zei Kaufmann, vaderlijk. Deze lieve dame is ons aller vriendin Dolly Vischraper, tot háár en ons leedwezen getrouwd met Van der Voorde. Waarom heb je dien stijven hourik op sleeptouw? fluisterde hij haar bestraffend in het oor.

Hij had haar reeds zeer jong gekend, nog vóór Boutelje. Ofschoon hij, naar zijn meening, haar nu op een fout betrapte, toonde hij toch schik te hebben in haar driestheid, van Averling alleen te laten staan. Deze was een oogenblik met zijn figuur verlegen. Wel voelde hij reeds lang de noodwendigheid tot een vertrouwelijk gesprek met Bouwer, maar was het nu met zichzelf niet eens, of deze gelegenheid wel de geschikte was, dat schijnbaar onwillekeurig aan te vangen.

— Bent U héusch Bouwer? vroeg het kittige vrouwtje lachend, waardoor haar te groote mond wijd open sperde. Ik had me U altijd véél meer als boeman voorgesteld, viel ze schalks uit.

Dan wendde zij zich plots tot Gertrud.

Maar dan is U . . . O, o, wat grappig, wat leuk, dat ik U nu juist ontmoeten moet.

— Mijn vrouw, zei de leider, met nadruk.

Dolly knikte coquet tegen hem, hartelijk tegen Gertrud en gaf druk handjes. Dan tipte ze een sigaret uit Kaufmanns étui en boog zich over naar Elly, om haar een guitigheidje toe te fluisteren. Toen ze zich oprichtte, bemerkte ze Boutelje en Carla. Meteen wuifde ze deze hartelijk toe en maakte een leelijke grimas tegen den partijvoorzitter.

— Kijk, kijk, hij staat zich te overbijten, zei Kaufmann, vol leedvermaak. Wat *ik* jullie zeg, dat is voor hem geregeld een slag in het aangezicht van het proletariaat. En nóg erger.

— Tot straks! schalde Dolly, wipte terug en trok Averling familiaar bij een knoop van zijn jas.

Henry, we gaan bij Carla en Barend Boutelje zitten, riep ze luid, alsof Averling niet vlak bij haar stond.

Die uiting van vrijmoedigheid gaf hem een schok. Hij mocht het kittige zangeresje graag en meende dat hem, bij al de beslommeringen die de verwarde toestand in het land hem oplegde en zijn zorg, om zich dezen keer de begeerde ministersportefeuille niet te doen ontgaan, wel eenige afleiding toekwam. Daarom had hij haar zonder aarzeling afgehaald, uit het café chantant, met de bedoeling, zich door haar te laten opvroolijken. Maar, haar uitroep deed hem opeens weer twijfelen of het wel correct stond, zich zoo vlak voor de verkiezingen door een café-zangeresje te laten behandelen alsof hij een van haar kornuiten was; in deze dagen, vreesde hij, verwachtte het publiek nog dringender dan anders van hem, dat hij zich de volmaakt correcte man toonde en zich als zoodanig liet bejegenen.

Dolly hield zich of ze niets bemerkte van zijn verlegenheid. Ze liep met een huppelpasje naar Carla en riep hem nog eens toe, haar te volgen. Dat stoorde hem in een ernstige overweging. Hij vroeg zich dat moment juist af, of hij Kaufmann vragen zou naar het resultaat van diens gesprek met Berends, om dan tegelijk de gelegenheid te benutten, door Bouwer, schijnbaar onbevangen, in de conversatie te betrekken. Een fluit-sigitaal van Dolly maakte een eind aan zijn aarzeling; hij liep haar achterna. Zijn wankelmoedigheid verontschuldigde hij, innerlijk, met de schrandere bemerking, dat het niet diplomatisch zou zijn, zijn eerste schermutseling met den invloedrijken tegenstander in een café op te zetten. Elke kellner kon een verkapt journalist zijn, hield hij zich voor en zoolang zijn officieele positie nog twijfelachtig was, moest hij de pers in het onzekere aangaande zijn plannen laten.

Hij boog waardig voor Carla en drukte Boutelje demonstratief de hand. Daar deze reeds begonnen was, Dolly een standje te maken, om haar wispelturig gedrag, wendde hij zich hoffelijk tot mevrouw Kaufmann—Van Maasdam tot Hoogheveen en vroeg belangstellend naar den stand en de vooruitzichten van het porceleinschilderen, in Holland. Carla, die zich innerlijk verkneuterde om de onbeschaamde wijze waarop Dolly Boutelje zat te treiteren, dankte hem vriendelijk voor zijn belangstelling en informeerde op haar beurt naar zijn artistieke inzichten, in verband met zijn, eventueel, aanstaand optreden als minister. Intusschen kon ze het niet nalaten, nu en dan ontevreden te blikken naar haar man, die zich, naar haar toescheen, wat al te volhardend toellegde op de verovering van Elly Bogaerts. Ze was zich er weliswaar van bewust, geen gevoelsbezwaren te hebben tegen een inniger vriendschap tusschen hen, maar het was in den kring van mevrouw Breebaerts vriendinnen algemeen bekend, dat Elly een bijna onbehoorlijk verlangen had naar een mantel van marterbont. Dàt was voor die

intrigante, dacht ze spijtig, natuurlijk ook aanleiding genoeg, om zich de afstootelijke vriendschappelijkheden van háár man te doen welgevallen. En Carla, die zich er van overtuigd hield dat Elly geen onderscheid kon zien tusschen konijn en hermelijn, voelde zich trillen van verontwaardiging bij de gedachte, dat ze Kaufmann zou opwarmen tot het schenken van een duren martermantel. Dat vond ze een onnatuurlijke speculatie op háár afschuw van haar man.

— En dáár heb je mijn beste vriend Sauerman ook, viel Kaufmann ietwat spottend, hoewel niet onvriendelijk, uit.

Wat hij voor den onbeteekenenden, onevenwichtigen hoofdredacteur, die zijn leiding van het partijdagblad liet beïnvloeden door zijn persoonlijke neigingen, voelde, was dan ook te definieeren als minachtende vriendschap. Héél den avond voelde hij zich erkentelijk, dat Sauerman Elly's man naar Den Haag had gestuurd, al had hij, tot op het oogenblik, ook nog maar weinig resultaat bereikt. In elk geval was hij er in geslaagd, Elly te doen vergeten dat haar naam, Van Lennep, een bezwaar was tegen een nadere vriendschap met hem. Hij had zelfs al drie maal zijn knie tegen de hare gedrukt, zonder dat ze er op zinspeelde, daar niet op gesteld te zijn. Een week geleden zou ze dat nog niet van hem hebben geduld.

— Sauerman? riep Bouwer, vroolijk. Hiér met hem. Dan moet er nieuwe voorraad aanrukken. We zullen afspreken dat er vanavond politieke wapenstilstand heerscht.

Onder den invloed van Gertruds temperament en wereldwijsheid had hij al veel van zijn provinciale degelijkheid en voorzichtigheid laten varen. Nu vooral, in het milieu van het café, voelde hij sterk den drang naar vroolijkheid in zich ontwaken. Daar hij zich steeds meer en meer vrij maakte van de banden die hij zich, in zijn jeugd, had aangelegd met het aanvaarden van het, door hem nooit dan gedeeltelijk begrepen, socialistisch wereld-beginsel en hij tegelijk al sterker verlangen ging voelen, een rol van beteekenis te spelen in de staatkunde van zijn land, drong zich ook meer het besef aan hem op, dat hij moest trachten te stijgen boven alle beuzelachtige verschillen en kleine, persoonlijke, rivaliteiten. De stichting van zijn blad was een noodwendige factor in de groote politiek, die hij dacht te voeren. Maar het succes dáárvan vereischte daarom nog geen kleinmoedige vijandschap jegens stumperige figuren als Sauerman, die door menschen als Breebaart naar voren werden geschoven, om de aandacht van de verdekt opgestelde leiders af te leiden. Nu het toeval hen in het café tezamen bracht, wilde hij in het publiek toonen, dat hij zich kon verheffen boven het alledaagsche. Met Gertrud naast zich, een flesch goede wijn op tafel, een geurige sigaar in den mond, ging hij steeds meer schik krijgen, in zijn gelukkige situatie. Hij had bemerkt dat Averling, zijn meest happige mededinger naar

het minister-presidentschap, had staan weifelen, of hij hem al dan niet zou aanspreken. En nu kwam de figurant Sauerman, wiens confrater als hoofdredacteur hij binnen een week zou zijn, ook al zijn rol vervullen, in de voornamelijk pantominische klucht, in dit café. Het onafgesproken ontmoeten van zoovelen, die hij spoedig tot het uiterste bevechten zou, beschouwde hij als een voorteeken van zijn overwinning.

In bijna jeugdigen overmoed stond hij op, een glas wijn in de hand, en wenkte den hoofdredacteur dat hij zou komen aanzitten. Een kreet van afgrijzen, door Elly geuit, deed hem zich omwenden, vóór hij zekerheid had dat Sauerman zijn uitnoodiging had opgemerkt.

— Zie je niet wien hij bij zich heeft? vroeg ze. Die viezerik Van der Voorde.

Ze voelde den druk van Kaufmanns knie; een blik in zijn oogen gaf haar de zekerheid, dat ze op dat oogenblik dezelfde gedachten hadden. Sauermans komst in dit café, mèt den door een ieder verachten Van der Voorde, was een openlijke uitdaging aan allen die zijn gedrag veroordeelden. Indien hij nu met dien jongen man bij Bouwer kwam zitten en deze hem vriendelijk bejegende, zou dat zonder twijfel nadeel doen aan de sympathie, die de leider reeds vrijwel algemeen van het publiek genoot. Indien hij daar naderhand de gevolgen van ondervinden zou, kon dat dan wel een reden voor hem zijn, zich voor goed af te wenden van *allen*, die hij nu zoo welwillend behandelde. Ook van *haar*. En dat mocht ze niet riskeeren; ze hoopte, integendeel, juist, dat Bouwer, zoodra Bob ontslagen was, hem weer in genade zou aannemen. Welke reden Kaufmann kòn hebben voor zijn vriendschappelijke houding ten opzichte van Bouwer, was haar weliswaar niet duidelijk, maar ze voelde zich er van overtuigd dat *hij* er zijn voordeel in zag. Het doel dat hij, door Bob vóór te staan, bij *haar* beoogde, stond haar weliswaar klaar voor den geest; doch, niettegenstaande haar fysieke afkeer van hem, had ze zich reeds innerlijk daarnaar geschikt. In ruil voor haar gunst, verwachtte ze dan nu ook van hem, dat hij Sauerman en zijn vriendje uit Bouwers nabijheid zou houden, zonder dat de leider eenigen argwaan van een intrige kreeg.

Elly kreeg dadelijk de bevestiging van haar verwachting, dat Kaufmann volkomen voor die taak berekend was. Na de uitwisseling van hun, zwijgende, wederzijdsche belofte, stond hij op, om den hoofdredacteur luid en vriendelijk te groeten; meteen echter wenkte hij hem dringend, dat hij voorbij zou gaan, zonder op Bouwer acht te geven. Dat was het werk van eenige seconden.

Sauerman, zijn wenk begrijpend, aarzelde niettemin een moment. Nu eerst bemerkend dat Bouwer bij Kaufmann aan tafel zat, voelde hij opeens den drang in zich opwellen, met dezen ronduit te praten over de benarde positie der Arbeidersbeweging, waar het stichten van een

tweede dagblad haar in had gebracht. Evenals Boutelje, Averling en andere partijgrooten, zag hij de toekomst duister in voor de Partij, nu de groote pers het publiek opmerkzaam maakte op haar indirecte schuld aan de vele corruptiën, in de gemeente-bedrijven. Maar, evenals de anderen maakte ook hij zich het meest bezorgd om zijn eigen positie, die in gevaar kwam, als de Partij, tengevolge van die corruptiën, bij de verkiezingen den nederlaag zou lijden. Alleen een tijdige terugkomst van Bouwer, in het partij-verband, en een samensmelting van de nieuwe krant met het partijdagblad, kon wellicht de catastrofe voorkomen, dat hij, met dozijnen kleine en groote leiders, van het politiek en journalistiek schouwtooneel werd weggevaagd.

Zijn gebrekkige menschenkennis deed hem gelooven dat Kaufmann uitsluitend met datzelfde oogmerk Bouwers gezelschap zocht en met hem zat te drinken. En nu meende hij uit den wenk van zijn vriend te moeten afleiden, dat deze hem om tactische redenen afried, aan het gesprek deel te komen nemen. Zijn zelfingenomenheid deed hem echter weifelen, of hij wel aan dien wenk gevolg zou geven. Wel achtte hij Kaufmann sluw genoeg om Bouwer in te praten, dat een verzoening met de Partij voornamelijk in diens eigen belang zou zijn, maar hij kende den propagandist niet genoeg tact toe, om den leider van het Verbond te *overtuigen*. Daarvoor achtte hij uitsluitend zichzelf de aangewezen persoon.

Besluiteloos keek hij om zich heen. Blikken van minachting troffen hem en hij ving woorden op, die niet vleidend waren voor zijn jongen vriend. Van der Voorde, die ze reeds eerder had gehoord, voelde zich van een onbestemde angst, die degeneré's van zijn soort in het gezelschap van gezonde menschen dikwijls overvalt, bevangen worden. Verschrikt, als hulpzoekend, staarde hij in het rond en ontdekte Boutelje en Averling. Dat gaf hem weer eenig vertrouwen. Aanstonds fluisterde hij Sauerman zijn ontdekking in het oor.

Het hooren van zijn stem ontrukte den hoofdredacteur voor een oogenblik aan de zorgen, die hem vervulden; een glans van teederheid vermooide voor een moment zijn dor gelaat. Haastig blikte hij in de richting, die Van der Voorde genoemd had.

— Drommels, hij lust mijn wijn niet, zei Bouwer, grappig-teleurgesteld. Wel jammer.

Inderdaad liepen Sauerman en zijn vriend door, onder critisch gemompel van gasten. Sommigen schudden het hoofd, wezen elkaar het tweetal aan. Tot zijn verwondering bemerkte Bouwer dat gezichten, die een oogenblik eerder opgeruimd glimlachten, nu afgrijzen uitdrukten. Nu viel hem ook weer Elly's kreet, toen hij Sauerman toewenkte, in en herinnerde hij zich brokstukken van onsmakelijke praatjes, die

over den hoofdredacteur gemompeld werden. In een bijna kinderachtige opwelling greep hij Gertruds hand en drukte die stevig.

Enfin, misschien maar beter ook, dat hij ons nièt de eer aandoet, mompelde hij, half luid. Zóó eentje heb ik liever niet in mijn nabijheid. Alles heeft zijn grenzen.

Averling zat nog steeds met Carla over kunst te babbelen en Boutelje verweerde zich nu tegen Dolly's opmerkingen over *zijn* losbandig leven, toen het zangeresje plots haar man en Sauerman bemerkte. Zonder aanleiding schaterde ze het opeens uit, alsof ze de komst van het tweetal een geweldige grap vond. Averling keek op, bespeurde den hoofdredacteur en groette correct. Boutelje, die eerst schrok van Sauermans onvoorzichtige excentriciteit, toonde zich dadelijk weer de geroutineerde politicus. Hij zag in dat, als de *ander* al zoo roekeloos met het partijbelang speelde, door zich met den gedegeneerden jongen man in het publiek te vertoonen, hij en Averling dan genoeg tegenwoordigheid van geest moesten demonstreeren, door hem aan hun tafel te weigeren. De corruptie-ontdekkingen verwekten al méér aandacht voor het partijleven, dan hem lief was. Het zou een uittarting aan het Noodlot zijn, dacht hij, als ze het publiek nu óók nog deden veronderstellen, dat de hooge ambtenaren in de Partij Sauermans zonderling gedrag goedkeurden. De afval van Bouwer en zijn tegen-actie vooral hadden het prestige van de Partij al tè veel schade gedaan. Een ieder die een functie waarnam, had nu ruimschoots reden in het openbaar voorzichtig te zijn.

Resoluut stond hij op, liep Sauerman tegemoet, drukte hem afgemeten de hand en keek Van der Voorde minachtend aan.

— Excuseer ons, we zijn in vertrouwelijk gesprek, zei hij, luid.

Dan daalde zijn stem tot gefluister.

Heeft dat geval met Benkuur je nu nòg niets geleerd? Ben jij dan eerst tevreden, als de Partij in den afgrond ligt? Wees tenminste zoo verstandig, ergens uit het gezicht te gaan zitten.

Hij wees naar den meest-verwijderden hoek en keerde zich daarna brusk om. Dàt ontbrak er nog maar aan, mopperde hij, verstoord, nu Kaufmann hem al met zijn vrouw had gesnapt en Dolly de onbeschaamdheid had, hem met Averling onder de oogen te komen.

Die terechtwijzing overviel Sauerman zoo onverwacht, dat hij er met geen woord op reageerde. Hij wist niet beter of men aanvaardde zwijgend zijn vriendschap voor den onderredacteur; de jonge man werd immers gewoonlijk geduld in het gezelschap, waar hij hem meebracht. Zonder zich af te vragen wat de reden kon zijn, dat Boutelje opeens zoo'n afwijzende houding aannam, gehoorzaamde hij hem en liep naar den hoek, dien hij hem gewezen had.

Van der Voorde slenterde achter hem aan, een blik van gejaagdheid in de oogen. Het was hem niet ontgaan, dat enkele gasten hem bepaald

vijandig aankeken. Sinds hij van zijn laatste kantoor was weggejaagd en Sauerman hem aan de krant had genomen, klemde hij zich met al de voelangs van zijn decadent wezen aan den hoofdredacteur vast. Hij was zich er volkomen van bewust dat, als deze hem losliet, hij nooit op een andere betrekking zou hoeven te rekenen.

— Dáár óók al afgepoeierd, mompelde Kaufmann, met leedvermaak in zijn stem. Het spijt me voor Karel, maar waarom gaat hij met die pad de straat op? Wees jij nu ook maar blij dat we van hem verschoond zijn gebleven, Bouwer. Kijk eens, hoe hij van álle kanten aangeglurd wordt.

Bouwer knipoogde oolijk. Hij schonk de glazen nog eens vol, hield het zijne tegen het licht en glimlachte er tegen.

— Zoo'n mispunt handhaven ze nu aan de krant en mijn man moet weg, pruilde Elly bekoorlijk tegen hem. Ik geef toe dat Bob niet de snuggerste is, maar die Van der Voorde is toch zeker héélemaal geen knip voor de neus waard.

Bouwer begreep wat voor antwoord ze van hem verwachtte en knikte alvast welwillend. Maar Kaufmann voorkwam zijn antwoord, gedreven door de overwëging dat een toezegging van Bouwer, *zijn* tus-schenkomst voor Bogaerts overbodig zou maken.

— Ja, dáár moeten we onder vier oogen eens over praten, Willem, zei hij, op ongewoon vertrouwelijken toon. Al ben je ook onverschillig voor Bogaerts, zijn vrouw komt het toch zeker toe, dat we háár positie in de Arbeidersbeweging bevestigen.

Bij die woorden wenkte hij, verholen, den leider toe, dat hij op zijn bijstand rekende. Bouwer kon zich niet weerhouden te glimlachen bij de gedachte, wát de Dikke en Averling wel zeggen zouden, als ze dien toon van Kaufmann hoorden. Grappig, maar toch ook wel hinderlijk, vond hij het, dat die vrouwengek hem daadwerkelijk in zijn intieme zaakjes betrekken wou. Hij voelde reeds den drang in zich opkomen, dien ethisch-doenden wellusteling een ironisch antwoord te geven, doch een lichte aanraking van Gertrud deed hem dat bijtijds inslikken. Ze had een blik van Kaufmann opgevangen, dien haar instinct voor een natuur als de zijne direct begrepen had. Nu vermaande ze haar geliefde, door een druk van haar zachte hand, toegevend te zijn jegens haar vroegeren vriend. Bouwer begreep haar gebaar, alsof ze het met woorden zei en moest er toen opeens aan denken, dat hij haar door Kaufmanns bemid-deling gewonnen had. Nu *hij* in de gelegenheid was, door een dienst van gelijken aard, zijn erkentelijkheid te toonen, wou hij dat niet ver-zuimen.

— Best hoor, antwoordde hij hem en knikte Elly geruststellend toe, als jij instaat voor Bogaerts, dan zullen we wel iets geschikts voor hem vinden.

Kaufmann moest zich bedwingen geen juichkreet te uiten, zoo ver-rast was hij door deze sluwe en toch spontane tegemoetkoming. Bijna uitzinnig van vreugd, kniep hij Elly in haar dij. Ze wendde hem rustig het gelaat toe en lachte belovend; Bouwers woorden hadden haar ten-volle overtuigd van zijn invloed. Ze zag zich in gedachten reeds om-hangen van den martermantel, dien ze zoo dikwijls in de Kalverstraat bewonderd had, en in mevrouw Breebaerts salon het nieuwtje vertellen, dat Bob door Bouwer teruggeroepen was, voor het vervullen van een verantwoordelijke, hooggesalarieerde funktie.

— Aannemen! riep Kaufmann met schallende stem.

Nu zijn overwinning nabij was, wou hij op royale wijze uiting aan zijn vreugd geven.

We zullen er toch maar een soupetje aan vast knopen, kameraden.

— Dàt zullen we zeker, gaf Bouwer toe, maar nièt hier. Ik voor mij heb méér vertrouwen in Van Laer.

Van voor in de zaal drong het geklater van een rappe stem tot hen door. Een kleine, magere man met spichtig gelaat, waarin, achter groote glazen, stekende, bewegelijke oogjes flikkerden, kwam met pot-sierlijke pasjes aanhuppelen. Hij babbelde onafgebroken door; doch, niet tegen iemand in het bizonder, maar naar het scheen tegen het gansche publiek, zoowel buiten als binnen het café. Daar hij voortdurend het hoofd van links naar rechts bewoog, leek het of hij elken gast apart een aanklacht in het gezicht slingerde. Zijn stem overschalde de tafel-gesprekken en soms zelfs het roepen der kellners.

Niet één der gasten, tot wie hij zich schijnbaar persoonlijk richtte, toonde zich door zijn woorden geraakt. Eerder verwekten zijn verschij-ning en komische woede vroolijkheid. Om Van Dijlen, of Dijn, zooals hij al jaren algemeen genoemd werd, maakte zich nooit iemand kwaad. Wel werd door velen, die hem reeds lang kenden, verschillend over hem geoordeeld. De meesten noemden hem den „gekken dichter”, zonder dat ze blijken gaven letterkundig werk van hem te kennen of te weten dat het althans bestond. Sommige kunstenaars gaven toe dat hij gek was, doch beweerden tevens dat hij dat zeer goed wist en er mee coquet-teerde. Letterkundigen, die hem van nabij kenden, vertelden dat hij inderdaad eenige boeken had gepubliceerd, doch dat de inhoud slechts de goed-gestyleerde herhaling, in proza of dichtvorm, was van uitheem-sche of oorspronkelijke wetenschappelijke werken, van anderen.

— Van Dijlen doet zijn intocht, zei Kaufmann. Wat heeft ie het weer druk, vanavond.

— Van Dijlen? herhaalde Bouwer, opgeruimd. Nou, je vrouw is in de kunst, dus jij kan er méér van weten. Is hij nu wèrkelijk een dichter, of gek zonder méér?

— Een verstandig mensch zou zeggen dat het één zonder het ander onbestaanbaar is. Luister naar hem, dan twijfel je niet meer.

— Ja, de heele oude wereld heeft afgedaan en de oude literatuur moet er nu ook maar aan gelooven! klaterde de dichter. Weg met die binnenkamer-literatuur van die mummelende schoolmeesters en predikanten, weg met dat gesammel over een salonnetje, een jongetje met een oud-mannetjeskop en een van verlangen kwebbelend zieltje.

— Tegen wien heeft hij het? vroeg Elly, geamuseerd. Niemand spreekt hem immers tegen.

— Dat zou ook in niemands hoofd opkomen, antwoordde Kaufmann, met een drukje tegen haar knie. Hij schreeuwt altijd, tegen allen tegelijk en tegen niemand, bij wijze van hard-op denken. Maar, heb niet het hart, hem bij vergissing naar zijn „richting” te vragen.

— Wiè is dat, die beweert dat ik geen richting heb? klaterde Van Dijlen, die dat woord opgevangen had, nog luider dan tevoren. Inter-Astraal Communistisch Naturalisme, is dat een richting om mee voor den dag te komen, of niet?

Spontaan gejuich aan eenige tafels, waar uitsluitend schilders en beeldhouwers zaten, begroette hem. Toen hij hen onderzoekend aankeek, trok de één al ernstiger gezicht dan de ander.

— Volhouden, Dijl, laat je niet door de conservatieven ontmoedigen! riep nu een stem, van verre.

Haastig keek hij in de richting vanwaar dat geluid kwam en bespeurde Sauerman en Van der Voorde. Ze zaten naast elkaar te keuvelen en schenen voor niemand anders aandacht te hebben. Al pratend hield de hoofdredacteur de hand van zijn beschermeling in de zijne.

Van Dijlen, die nu al vijf en twintig jaar gewoon was dat hij, wáár hij kwam, werd opgemerkt en geplaagd of in de maling genomen, geloofde niet aan den ernst van hun gesprek. Hun vertrouwelijke houding achtte hij schijn, om hem te negeeren, nadat ze hem toegeroepen hadden. Zoo iets duldde hij nu van niemand en ook niet van hen. Zig-zag schommelend tusschen de tafels door ging hij op hen af, zonder een oogenblik te zwijgen.

— Hé daar, ben jij die frissche jongen die het zoo veel beter weet dan ik? schalde hij Van der Voorde, uit de verte, toe. Ik ken je wel; jij hebt die lasterpraat over me geschreven, in dat miezerige tijdschrift van jullie. Ontken het eens, als je durft, ontken het eens, in het bijzijn van al mijn vrienden.

Gasten stonden op, om hem heen en verder in de zaal, om te zien wie het was, dien hij zoo plotseling persoonlijk aanviel. Er waren er onder die van verre Van der Voorde herkenden en smadelijk lachten.

— Ja, hij is het, die half-zachte! riep een beeldhouwer, een groote breede vent.

— Ja, ja, half-zachte, jij bent het, snaterde Van Dijlen hem na. Jij bent het, jij. Wat wéét jij, wiè ben je, eigenlijk? Niets! Wat weet jij van de moderne wetenschap? Nog minder dan niets! Wat weet jij van de sterrekunde en de sterrewichelarij?

— Niets! joelden de vrienden van den beeldhouwer.

— Nou hoor je het, nou hoor je, hoe je bij het heele publiek in de gaten loopt! schreeuwde Van Dijlen, zich steeds meer opwindend. Of weet je soms al, dat ze momenteel in twee minuten, drie en twintig seconden om den heelen aardbol radiografeeren? Dat weet je juist nièt. O! Hoe lang kan het dus nog duren, of we zijn in vaste verbinding met Mars? Een peulschilletje, man, een kattedrekkie, suffe schaapskop die je bent. En Mars is Mars. Zijn we eenmaal dáár, dan bouwen we zenders om àlle hemellichamen te bereiken. O, wáár blijf je nou?

— Ja, waar blijf je nou, sloome Hannes? riepen spotstemmen.

— Ja, zeg op, waar blijf je nou? herhaalde Van Dijlen, die woedender werd, al naar hij Van der Voorde dichtër naderde. Laat zijn hand los, Sauerman, dan kan hij me antwoord geven.

— Ze zitten handjeplak te spelen! riep de beeldhouwer.

— Gooi die viezerikken de zaal uit! klonk plots uit verschillende monden. Het is hier een café voor fatsoenlijke menschen!

Meer stemmen riepen iets dergelijks. Toen iemand een zinspeling op Van der Voorde's privé leven maakte, barstte er een luid hoongelach los.

Bouwer en zijn tafelenooten waren ook opgestaan. Gertrud stond op haar stoel, om het rumoer te overzien.

— Daar heb je het gedonder gaande, zei Kaufmann, verbitterd. Het was ook wel te voorzien; ze liepen al lang in de gaten.

— Het heeft er van weg, dat ze hem op een pak slaag gaan traktee-ren, mompelde Bouwer. We laten hem niet aftuigen, wie hij dan ook is.

— M'n kop er af, als ik me er mee bemoei, antwoordde Kaufmann, grimmig. In den regel loopt de verkeerde de klappen op. Het heugt me nog als de dag van gisteren, toen met dat relletje met rooie Hermans, vijf en twintig jaar terug. . . .

Dolly had eindelijk Boutelje genoeg naar haar zin geplaagd en ging zich weer met Averling bemoeien. Boutelje zette nu voorzichtig zijn voet op een van Carla, die hem met een ruk terug trok. Deze manier van flirten vond ze alles behalve kiesch, in het bijzijn van Averling, die duidelijk blijken gaf een hoogen dunk te hebben van haar artistieke gaven. Toen Van Dijlen snaterend binnen kwam, noodde ze echter de anderen met een lief lachje tot een fluisterend onderhoud, met gebogen hoofden. Ze vreesde dat hij, als hij haar opmerkte, luid-op zou gaan schelden op de jonge teekenaars en porceleinschilderessen, die ze protegeerde. Om het weer goed met haar te maken, vertelde Boutelje met

veel omhaal van woorden een grap, die een club kunstenaars met den gekken dichter zou hebben uitgehaald. Daar dit echter al twintig jaar geleden gebeurd was en bijna iedereen er even veel van wist als hij, had hij er weinig succes van.

Dolly gaapte vlak in zijn gezicht, om hem tot zwijgen te inspireeren, doch werd één en al belangstelling, toen plots rumoer in de zaal oplaaide. Ze wipte op tafel, om een onbelemmerd uitzicht te hebben.

— Ik geloof warempeltje dat hij het tegen Kobus heeft, zei ze lachend.

Maar dan, ziende dat de gasten zich om Sauerman en hem verdrongen, werd ze onrustig.

Henry, ik geloof dat ze Kobus willen slaan. Barend, kijk eens of je hem helpen kan!

— Mijn 'n zorg, al slaan ze hem blind, mopperde Boutelje. Ik maak mijn handen niet vuil, voor hem. Waarom komt ie ook hiër?

Averling deed een stap naar voren, doch schudde dan correct het hoofd.

— Sauerman moest maar met hem het café verlaten, oordeelde hij. Tegen zóó velen, helpt geen overmoed.

— Hij moet zich heelemaal niet met die kwal in 't publiek vertoonen! riep Boutelje, boos. Hebben we niet al narigheid genoeg gehad, met dien Benkuur, van hem?

Een kreet van angst scheurde door de zaal en meteen rende Dolly weg. Van der Voorde had Van Dijlen, die hem nu vlak in het gezicht schreeuwde, zachtjes van zich af geduwd, doch dadelijk daarop een hevigen kaakslag gekregen. Dat deed de stoere beeldhouwer, die nog een kleine grief tegen Van der Voorde had. Deze had, namelijk, kort geleden, een hatelijke, vernederende critiek op zijn werk geschreven, in het partijblad, hoewel hij de tentoonstelling niet eens bezocht had. De beleedigde kunstenaar vertelde dit met eenige woorden aan de omstanders en voegde er aan toe, dat hij overtuigd fatalist was. Blijkbaar was het voorbeschikt, dat hij Van der Voorde dien avond in het café zou afranselen. Om nadruk aan zijn woorden te geven diende hij den onderredacteur nog een klap toe, welke dezen met een schreeuw op den vloer deed tuimelen.

— Dat is het Noodlot, zei de beeldhouwer, zonder aanstellerij.

— Goed zoo, er uit met dien viezerik, klonk het nog luider dan eerst.

— Ja, dat is 't noodlot, viezerik, kefte Van Dijlen.

Bouwer kwam bij den eersten klap reeds op het standje af. Een hem bijgebleven eigenschap uit zijn jongensjaren noopte hem nog steeds, zich met elke vechtpartij, die in zijn tegenwoordigheid plaats vond, te bemoeien. Hij werkte zich met zijn breede schouders tusschen de gasten door en slaagde er in Sauerman te bereiken, die als een kind zat te huilen.

De beeldhouwer keek minachtend op Van der Voorde neer, daar deze, uit angst voor nieuwe klappen, niet dorst op te staan.

Bouwer trok hem met een ruk overeind.

— Smeer 'm, zei hij tegen Sauerman. Maak als de maan dat je met dit prachtexemplaar de straat op komt.

Sauerman stak hem, nog steeds grienend, de hand toe, doch vervuld van een gevoel van afkeer, deed de leider of hij dat niet bemerkte.

D'r uit nou, herhaalde hij. Maak nou beenen.

— Ze willen hem niet door laten, zei de ander, met een bezorgd gebaar op Van der Voorde.

Bouwer blikte om zich heen. De beeldhouwer knipoogde tegen hem.

— Het publiek wil niets liever dan dat ze meteen ophoepelen, zei hij. Hiër is geen plaats voor hen. Kom straks een glas bier bij ons drinken, Bouwer.

— Als al de heeren om hem heen blijven staan, durft hij zéker geen voetje te verzetten, schertste de leider.

Vroolijke opmerkingen gingen van mond tot mond. Als op consigne maakten de gasten ruimte; de meesten drentelden naar hun plaats terug.

— Waar bemoei jij je eigenlijk mee? vroeg Van Dijlen, die, toen Van der Voorde den eersten kaakslag kreeg, zich trotsch had opgericht, alsof hij de bestraffer was. 't Is een literaire kwestie tusschen mij en hem. Niemand hoeft hem meer een hand aan te raken; ik ben best in staat voor mezelf op te komen. Nou jij, wendde hij zich tot Van der Voorde. Waarom heb je je vriend Had-je-me-maar in den steek gelaten, toen hij naar Veenhuizen ging? Ten eerste had je dáár zijn politieke opvoeding kunnen voltooien en ten tweede hadden ze jóu daar geestelijk kunnen ontluizen.

Brullend gelach steeg op. De beeldhouwer sloeg Van Dijlen verrukt op beide schouders en sleurde hem mee naar zijn tafel.

— Aannemen! schalde hij. En nu laat ik je niet gaan, vóór je je bast vol hebt, Dijl. Jón noemen ze gek, maar als ik je goed aankijk, dan kom ik tot de overtuiging dat we normalen en wijzen te véél hebben. Je moet je nou eens zoo vol vreten, dat je genoeg hebt tot je volgende huldiging.

Bouwer gaf Van der Voorde een duw, waardoor hij vooruit stoof. Sauerman volgde hem en Bouwer liep een paar passen achter hem aan. In het midden der zaal kwam Averling hem tegemoet.

— Dat heb je goed gedaan, zei deze, dankbaar. Wij proletariërs moeten elkaar altijd bijstaan, wélke onderlinge verschillen ons ook mogen verdeelen.

Bouwer keek ironisch in het, als altijd correct-beleefd, gelaat van den fractie-leider. Doch, hoewel hij een der snedigste sprekers in de Bewe-

ging was, ontbrak hem de ingeving van een rap antwoord op dat grotesk gezegde.

— Wij proletariërs, herhaalde hij, bij zichzelf. Dàt zegt die correcte politieke hansworst woordelijk.

Voor zijn geest verscheen weer de armelijke zolderkamer, waar de proletarische kunstenaar Berends lag te sterven. Niemand in de groote proletarische partij, géén van haar potsierlijk-doende, goed-gesitueerde leiders, als Averling, echter, scheen zich daarvan bewust, of zelfs maar er van op de hoogte te zijn. En déze man van onder-middelmatige gaven, in eigen milieu mislukt, doch tot politiek leider van de Partij benoemd wegens algeheel gemis aan frisch, vooruitstuwend temperament, sprak van „wij proletariërs”. Van de arbeidersbeweging wist hij niet méér af, dan hetgeen hij in bladen en tijdschriften er over gelezen had; in het parlement kleurde en stamelde hij als een op afkijken betrapte schoolmeisje, telkens wanneer een minister hem uitnoodigde, zijn voor de kiezersmassa uitgebralde holle, demagogische zinnen te herhalen en op logische gronden te verklaren. En toch haakte hij er naar, minister, ja minister-president te worden, zoogenaamd in naam van het proletariaat, hoewel hij als eenige kans daarop slechts den weg zag van te intrigeren met allerlei behoudzuchtige vak-politici.

Wij proletariërs!

Ginds, aan zijn tafel, zat de renegaat uit de arbeidersklasse, Boutelje, die voor een handvol rijksdaalders zijn Partij belachelijk maakte, in elk blad, dat hem toestond zijn wartaal over mooie boomen te schrijven. En bij hem zat een freule, renegate uit háár klasse, die aan de verkiezings-invloed der arbeiders haar weelderig-betaalde sinecure te danken had en, om deze te verkrijgen, getrouwd was met een, voor haar, walgelijk individu, dat ze verachten moest, zoo ze nog een greintje burgerlijk fatsoen bezat. Die dame, lid van de Arbeiderspartij en echtgenoot van een door deze afgevaardigd kamerlid, was het, die den treurigen moed had durven demonstreeren, den kunstenaar een noodwendig subsidie te weigeren, omdat hij timmerman was.

Wij proletariërs!

Bouwer grijsde. Een oogenblik geleden nog had hij een vermogend burger, mede-proletariër van Averling, met zijn gedegenereerd vriendje, tegen het verontwaardigd publiek moeten beschermen. Die man, die niet in staat was geweest het studie-doel te bereiken dat elk van zijn klasseggenooten spelenderwijs, als vanzelfsprekend, behaalt, werd door de arbeiders, die talenten als Berends ellendig lieten omkomen, als hoofd-redacteur van hun dagblad geduld.

De leider haalde beklemd adem. Was hijzelf wel vrij gebleven van de verworping, die als een giftige nevel door de Beweging in al haar vertakkingen joeg? Was hij momenteel niet vriend van Kaufmann,

den meest gewetenloozen exploitant van het primitiefst volkssentiment? Zat hij niet aan één tafel, met hem en de echtbrekige echtgenoot van een burgerlijk advocaat, dien hij al eens wegens misbruik van vertrouwen moest weggagen?

Huichel, zwendel, bedrog, waarheen hij keek. Dáár leefde hij nu al jaren in, dát leefde hij nu al jaren mee. Volksverdoeming en geest-exploitatie, als in de tijden van de zwaarste kerkoverheersching. Namen, leuzen, symbolen wisselden af; de vuige huichelarij uit winstbejag bleef voortbestaan, bloeide als ooit tevoren. Berends had het gezegd: een eerlijk kunstenaar kan geen partijmensch zijn, geen massamensch. Maar feitelijk dan, niet één eerlijk *mensch*, joeg nu door zijn brein. Was hij, Bouwer, soms in één opzicht anders, beter dan een Kaufmann, een Breebaert, een Averling, een Sauerman? Uit wát bleek dan *zijn* drang naar verreining, verheffing, die hem in zijn mooie oogenblikken zoo ontroeren deed?

Averling keek hem vragend aan. O, ja, die verwachtte dat hij ook eens iets zei.

— Ik begrijp je niet, zei hij, eenvoudig, als iets wat hem het eerst inviel.

— Dat is juist zoo jammer. Konden we maar eens vertrouwelijk praten, om tot een basis van wederzijdsch begripen te komen.

Nu overdekte zijn gelaat de oude glimlach.

Hij óók, dacht hij, tevreden. Ze hooren hun keet kraken.

— Kom maar eens aan, in de Rembrandtstraat, antwoordde hij, na schijnbaar overlegd te hebben.

— Wát is er met Sauerman gaande? klonk de stem van den Dikke. Hij liep me zoo even op een holletje voorbij.

Verrast staarde Bouwer in het goedmoedig, blozend gelaat van den welgedaan-uitzienden, bolbuikigen wethouder. Hij moest grijnzen, of hij wou of niet. Nòg een proletariër, van het slag Averling, dacht hij, een die zich door zijn millioenen een positie in de Arbeidersbeweging had verworven. En toch had die joviale dikkerd eens, als plaatsvervangend burgemeester, op stakende arbeiders laten schieten.

Averling drukte zijn partijgenoot correct de hand.

— Een klein incident, niets van beteekenis, antwoordde hij.

— Noem jij dát een klein incident? viel de troebele stem van Bouwer in. Zoo iets noem *ik* een slag in het aangezicht van het proletariaat. En óók, dat die kwal, mir nichts dir nichts onderredacteur van het partijorgaan blijft.

Hij had gezien dat Averling Bouwer aansprak en toen zijn nieuwsgierigheid niet kunnen bedwingen. De fractie-leider nam Breebaert apart, om hem het voorgevallene te vertellen, voor zoo ver hij het zelf begrepen had. De dikke trok een schrandere gezicht, alsof hij een voor-

treffelijke ingeving kreeg, doch staarde met één oog intusschen wantrouwend naar Boutelje, die verdacht dicht bij Bouwer kwam staan.

— Morgen vroeg zal ik Karel zeggen, dat die jongen er uit moet, zei hij, op den toon van een bedrijfsdirecteur. In dezen critieken tijd moet het proletariaat elk openlijk schandaal vermijden. Als het dan niet anders is, dan dat hij verplichting aan dien Kobus heeft, dan moet die maar hoofd-opzichter worden, aan de gasfabrieken of ergens anders aan. . . .

— Kan ik je van de week nog eens spreken? vroeg Boutelje, met gedempte stem. Misschien kunnen we dan toch tot overeenstemming komen.

— Bel me dan maar éerst op, antwoordde Bouwer, kortaf.

Dié ook al. Hij werd er wrevelig onder. Heel zijn goede luim verdween, op die manier. Wat moesten die lui toch allemaal van hem? vroeg hij zich af. En, wat waren dat voor streken, elkaar beurtelings te verraden en bij hem toenadering te zoeken? Moest hij dat nu als teeken beschouwen, dat zij zijn macht groeiende vonden, of werden ze uitsluitend gedrongen door hun angst voor eigen tuimeling?

Hij wendde zich zonder groet van hen af. Gertrud kwam hem tegemoet, een lach op het gezicht, de hand naar hem uitgestrekt. In haar oogen had hij zich weer als een koning gedragen, door heel alleen de orde te herstellen; ze meende dat alle gasten dat eveneens hadden ingezien.

Kaufmann zat te fluisteren tegen Elly, haar hand in de zijne. Toen ze het hoofd oprichtte, gloeide haar gelaat, donker rood. Op een dringende vraag, in zijn oogen, knikte ze, bijna onmerkbaar, toestemmend.

— Ik hou het hier geen minuut langer uit, zei Bouwer, luid. Als je de kaviaar van Van Laer proeven wilt, moet je meteen mee opstappen, fluisterde hij, spottend, Kaufmann in het oor.

De volgende dagen belden verschillende partijgrooten Bouwer op, om het tijdstip van een privé-conferentie af te spreken. Averling, Boutelje, Breebaert, Sauerman en nog eenigen bedongen met nadruk, dat hij hun afspraak voor ieder ander geheim zou houden. En elk hunner beloofde hij dat, met dezelfde goedmoedig-spottende toezegging.

— Dat gedoe van die geheime diplomatie bevalt me niets, zei Bart Koch, die bij de meeste telefoongesprekken meeluisterde. Me dunkt, we hebben, in de Partij, zóóveel narigheid ondervonden van die stiekeme huichelarij, dat wij er zeker niet mee beginnen moesten. En zeker nièt met dat tuig.

— Wát hindert 't? meende Bouwer, schouderophalend. Ze hoeven zich d'r niets van voor te stellen; ze halen toch 'n strop.

— 'k Zal voor alle securiteit toch maar 'n microfoon plaatsen. Of, jij moest daar iets tegen hebben, maar dan zie je mij voor 't laatst hier.

Het was de eerste maal, dat een van zijn naaste medewerkers zich op zoo'n toon tegen hem uitliet. Eén moment blikte Bouwer verrast op, als trof hem een niet verwacht geluid. Hij keek echter zwijgend toe, toen Koch het instrument verdekt opstelde, in zijn privé-kantoor.

Averling was de eerste bezoeker. Hij drukte Bouwer waardig-vriendelijk de hand, alsof er tusschen hen een onverbroken verstandhouding bestond. Met zijn gewonen omhaal van weinig-zeggende woorden deelde hij den leider van het Verbond mee, dat de aanstaande Verkiezingen véél werk en inspanning vorderden, van alle arbeiders, maar dat hij er niet aan twijfelde, of het Proletariaat zou de overwinning behalen.

— Wèlk proletariaat? vroeg Bouwer, glimlachend, toen hij even pauzeerde. Het Uwe of het onze?

— Wèlk? Er is immers maar één arbeidersklasse, zei Averling, met getemperde poging tot geestdrift in zijn stem. Het Uwe en het onze tezamen. Juist dáárom kwam ik hier; het kàn niet anders, of het resultaat van ons onderhoud is, dat we vereenigd naar het doel marcheeren.

— En, wèlk doel dan wel? vroeg Bouwer, nog steeds glimlachend.

— Dáár is immers geen verschil van meening over, sperde de frac-

tieleider verbaasd de oogen open. Ik heb nooit anders begrepen, dan dat ons doel de regeermacht is.

Bouwer schudde zachtjes het hoofd en nu zei Averling achtereen alle zinnen op, die hij onthouden had uit hoofdartikelen in het Dagblad, redevoeringen van propagandisten als Kaufmann en verslagen van Gemeenteraads- en Kamerzittingen. Meer beleefd dan geestdriftig verkondigde hij allerlei stellingen uit Marx' *Das Kapital*, dat hij als boek nooit in handen had gehad, en welke uittreksels hij nooit goed begrepen had. Het verbaasde hem steeds méér, dat Bouwer volhield, het hoofd te schudden; alle Partijgenooten knikten gewoonlijk instemmend en erkentelijk het hoofd, als hij dergelijke citaten opzei. Om aan het woord te blijven, begon hij er nu bij den leider op aan te dringen, zijn aparte plannen op te geven en zich met het geheele Partijbestuur te verzoenen. Opnieuw stelde hij Bouwer een ministerszetel in het vooruitzicht, in geval de Partij de Verkiezingen zou winnen en het uitspinnen van zijn wijdloopige, correcte, zinnen kostte hem nu zooveel moeite, dat zijn afstaande ooren nerveus bewogen. Toen was het Bouwer net, of de fractieleider met die lange ooren dacht en sprak. Plots maakte deze een resoluut handgebaar en zweeg toen seconden, de opengesperde oogen op den ander gericht.

Dus néé, néé? vroeg hij dan, teleurgesteld. Nu, wat dàn?

— Dàn nièts!

— Begrijp me goed. Ik bedoel als ik dan toch tot de overtuiging kom, dat we dat het Proletariaat het best gediend is met Uw leiding

— Nee, Averling! bulderde de Verbondsleider nu, je bedoeling is, ronduit gezegd *wat ik je betaal*, als je overstapt. Of nièt, soms? Man, kom d'r dan toch voor uit en jaag mij niet op stang, met je uitzuigen en uitbuiten, of hoè noem je dat ook weer?

— En, indien ik nu eens werkelijk bedoelde, begon de fractie-leider, op zijn teemerigen, klankloozen toon, die in de Partij geprezen werd als de ware uitingswijze van een aanstaand regeeringsman, te informeerden of U genegen zijt mijn medewerking te aanvaarden, àls de omstandigheden ertoe mochten leiden, dat U het vormen van een ministerie wordt opgedragen?

Hoewel op deze, vrijwel rechtstreeksche, vraag reeds lang voorbereid, staarde Bouwer zijn bezoeker nu toch verbluft aan. Hij vond den man zóó onbelangrijk, ja belachelijk, dat hij niet wist, of hij het moest uitschelden, of hem het kantoor uitschoppen. Averlings ooren bewogen zich nu zoo zenuwachtig, dat het leek, of hij, door het vertoonen van lachwekkende grimassen, zijn tegenstander tot inschikkelijkheid wou verteederen.

— Kerel, hou die zenuwe-ooren van je toch 'n beetje in bedwang,

barstte Bouwer eindelijk los. En hoè het in je kop opkomt, te veronderstellen, dat een verstandig mensch óóit gebruik zou willen maken van jouw correct intellect Potverdomme, als ik je dus op een ministerszetel zou neervlijen, zou je Breebaert met zijn zwendelaars wel, op het zinkend schip, in den steek laten? Maar, wèlk departement zou ik jou dan kùnnen toevertrouwen? Van de klaploopers en de beentjes-danseressen?

Enfin, vervolgde hij na een poosje, een oprechte vraag, want je zit zoo in de rats dat je wel oprecht moèt zijn, is 'n oprecht antwoord waard. Ik doe je dus dit voorstel. Je publiceert in het eerste nummer van mijn nieuwe krant, over een paar dagen, dat je genoeg hebt van het gezwendel en gekonkel in je Partij en gaat, tot nà de Verkiezingen, naar Zwitserland. Uit gebrek aan geld hoef je dat niet te laten. Als ik dan den boel voor mekaar heb, geef ik je 'n baantje aan een of ander statistiek bureau, om namen in te vullen of door te halen; dàt schijnt toch altijd te moeten gebeuren. Maar dan moet je éérst naar 'n oorspecialist, anders maak je de andere klerken maar onnoodig aan 't lachen. Ik heb nu geen tijd meer.

De meeste andere Partijgrooten, die hem om dezelfde redenen bezochten, blufte hij op gelijke wijze af, zonder ook maar één van hen een bepaalde toezegging te doen. Om Boutelje wond hij zich een oogenblik op, daar deze hem formeel voorstelde, het gansche bureau-apparaat van den Lompensorteerdersbond aan zijn verkiezingsactie dienstig te maken, als hij hem een schriftelijke toezegging gaf, van de benoeming tot minister van Arbeid, indien hij de Verkiezingen won.

Op Breebaerts houding was hij niet voorbereid. De dikke wethouder had door de gemeentelijke recherche Bouwers particulier leven laten nagaan en uit de verschillende liefdesverhoudingen, van den laatsten tijd, verkeerdelijk begrepen, dat Bouwer eigenlijk een Kaufmann-type was en feitelijk leefde voor amoureuze avonturen. Anderzijds was hij genoeg menschenkenner om in te zien, dat de leider niet direct haakte naar het voldoen van materiele lusten doch, verbeeld of gemeend, aan zijn afwisselende voorkeur voor mooie jonge vrouwen iets idealistisch verbond. Hij klopte Bouwer, bij zijn binnenkomen, joviaal op den schouder, zijn gelaat overstraald van den glimlach, die het verlevendigde als hij de jonge, in het burgerlijk leven mislukte, strebers als Bob Bogaerts een kans op een gemakkelijk, goed gesalarieerd baantje beloofde. Op Bouwers verbaasde vraag in de oogen, reageerde hij met een hartelijken hoofdknik, nam toen plaats in den fauteuil van den Verbondsleider en hield dezen zijn met gouden letters gemerkten sigarenkoker voor.

— Laat dat kistje van het Verbond nu maar staan, zei hij, welwillend, we mogen het proletariaat niet onnoodig op kosten jagen. Steek

'r zoo eentje op en vertel me dan straks, of het millionnair-zijn ook niet zijn prettige zijden heeft.

Bouwer deed het, nog steeds zwijgend, om zich eerst aan die onverwachte houding te gewennen. Tot nog toe was het hem vrijwel gelukt, alle Partijgenooten en de meest andere menschen, die hij ontmoette, met één gebaar van zijn groote hand, een enkelen brultoon uit zijn machtige keel te overbluffen. Ook Breebaert, gedurende de weinige malen dat hij met hem in contact was gekomen. Maar, dézen jovialen, met zijn dure sigaren zoo ongewoon royalen, Dikke, kende hij nog niet. Het was 'n pose die de wethouder aannam, dat begreep hij wel, want royaliteit behoorde niet tot zijn deugden. Maar, niettemin, speelde hij die rol uitstekend, hetgeen aantoonde, dat hij er in getraind was. Zijn achting voor den Dikke, als tegenstander waar hij rekening mee moest houden, steeg.

Je had groot gelijk, op dat breede gebaar van Boutelje niet zoo maar in te gaan, zei de wethouder dan, op goed geluk, langs z'n neus weg. Vooral nu je je een kleine rustperiode hebt veroorloofd, met een vriendin die er wezen mag.

— Ik 'n rustperiode? vroeg Bouwer, verwonderd. Wát noem jij dan wel een tijd van ploeteren?

— Rustperiode, in 'n anderen zin des woords. Enfin, ik zei immers al, ze mag er zijn, hoewel . . . 'n Paar dagen geleden zag ik je toch in gezelschap van Elly Bogaerts, nietwaar?

Nu grijsde Bouwer, getroffen door de koddige gedachte dat de Dikke in hem een jager op zijn minnares zag en schaterde het bijna uit, toen hem inviel, dat Elly het nu wel al eens moest zijn met Kaufmann. Drommels, dacht hij meteen door, die had in geen dag of drie opgebeld; was hij er misschien met Bogaerts' vrouw van door?

Een geboren Van Lennep, maar versta me niet verkeerd, voegde de Dikke er geruststellend aan toe. Hij had er geen gedachte van dat anderen evenveel van zijn particulier leven konden weten en wisten, als hij van zijn bekenden. Ik noemde haar maar als voorbeeld, omdat ik wel begrijp dat je soms in die richting denkt. Een vrouw van familie heeft vaak het voordeel van een beetje geldelijk bezit aan haar zij, maar haar voornaamste bruidschat is toch, de introductie voor haar man in kringen waar hij altijd buiten stond. En neem me niet kwalijk, zelfs als eerste minister-president uit de Arbeiderspartij zul je, om allerlei redenen, ook wel eens behoefte voelen aan contact hoogerop.

— Hebt U nu een freule voor me meegebracht of niet? viel Bouwer, die hem eindelijk geheel meende te begrijpen, uit. Als ze dan maar niet die Carla van Kaufmann is: ik lust zijn afdankertjes . . .

Voelend dat hij zich versprak, kleurde hij als een schooljongen; inderdaad konden ingewijden weten, dat hij Gertrud door middel van Kaufmann van Branders had overgenomen. Meteen hinderde die

gedachte hem. Gertrud nà Kaufmann en Mea nà Van Berghem. Als hij weer eens afruilde, mocht hij wel iets versch hebben, besloot hij, maar voelde dan een steek van angst. Afruilen beteekende immers, als hij Gertrud kwijtraakte; maar, mòcht hij haar wel kwijtraken, kòn hij haar wel missen? Een oogenblik waarde vrees in zijn oogen. Breebaert merkte dat op, begreep er de oorzaak niet van, doch voelde zich er sterker door. Die geweldenaar was dus toch bang te maken. Maar, door wàt en wièn? Ze hadden het nog over niets dan vrouwen gehad.

— Als ik jou 'n freule presenteer, is ze géén afdankertje, zegde hij gul toe, intusschen innerlijk nog steeds bezig gehouden door dat korte moment van vrees, bij Bouwer. Maar, om op de kwestie neer te komen waar ik voor hier ben, je weet waarschijnlijk nog niet dat het vechten is tegen de bierkaai.

— Tot nog toe leek 't er tenminste nog niets op, lachte de leider.

— Lees dit kopietje eens.

Hij nam een document uit zijn portefeuille en reikte het Bouwer over. Deze las het concept van een overeenkomst, te sluiten tusschen de Partij en drie groote burgerlijke partijen. Het behelsde voorwaarden tot het voeren van een gemeenschappelijken verkiezingsstrijd, tegen het Verbond en bindende bepalingen, voor het later vormen van een regeering.

— Sensationeele stof voor een hoofdartikel in m'n nieuwe krant, zei hij, het papier teruggevend.

— Niemand zou je gelooven, reageerde de Dikke, schouderophalend. En mogelijk, zelfs, zou het Partijblad denzelfden dag het origineel publiceeren. Nee, nee, verdenk me nou niet van waaghalzerij, dáár doe ik niet aan. Maar, geloof je nu nog niet dat het hoog tijd is, in te binden? Wàt doe je tegen gegarandeerd tachtig procent van de kiezers?

— Wàt doe je er méé? liet hij zich ontvallen.

De wethouder schokte een oogenblik met het hoofd; een sprank van vlug begrip joeg door zijn brein. Bouwer was geen pochhans, dat wist hij. Nu hij dus zoo zeker de macht van tachtig procent van de *kiezers* negeerde, kon het evengoed zijn, dat z'n heele grootsche verkiezingscampagne maar dekor was, oogverblinding voor anderen. En daar was hij ook bijna ingevlogen. Het Partijblad had Bouwer vaak met Mussolini, zoo goed als met Nero, Catharine, Messalina, Napoleon, Attila en andere examen-opgaven vergeleken en dat had hij altijd geaccepteerd als noodzakelijke dagblad-schelderij. Maar als het kiezerstal dien lawaai-baas onverschillig liet, dan moest hij ook wel maling hebben aan een verkiezingsuitslag. En dàt kon alleen . . . als hij een àndere methode achter hield, om aan het bewind te komen. Dié methode kon dan slechts *geweld* zijn, met niet te berekenen gevolgen voor den geldkoers.

Breebaerts vriendschappelijk gevoel van bescherming, voor Bouwer,

zakte bijna volkomen weg. Hij begon zich onbehagelijk, onzeker te voelen. Had die vent nu maar wél iets voor Carla gevoeld, drong zich opeens aan hem op, of desnoods voor Elly. Deze werd toch al met de week onkiescher, als ze over die eeuwige marterbont zanikte; ze scheen te denken dat hij marters maakte, of ving of wát dan ook. Maar, die geldkoers was het ergste, of de koers eigenlijk nog niet, maar de kans dat Bouwer zich ermee bemoeien ging, als hij zich door een of andere gewelddaad van de regeering meester had gemaakt.

Nou, hoé staat 't ermee? vroeg de leider, ongeduldig wordend. U kwam toch zeker hier, om over een ministersbaantje te onderhandelen.

— Nee, jongen, antwoordde de Dikke, tot eigen verbazing ietwat berustend. Ik ben tevreden met m'n wethoudersbaantje, dat levert me genoeg op. Jou kan ik dat wel zeggen, want jij denkt er toch altijd eerder méér dan minder van.

— Nou, nou, die brand van het Kristallen Paleis heeft je toch zeker wel een slordige vijf ton opgebracht, zou ik zeggen, merkte Bouwer spottend aan. Vóór de brand stonden de aandeelen op acht procent en je hebt ze door de Gemeente laten koopen voor honderd en vijftien procent; tenminste, die ruïne, met het recht, voor gemeentekosten den rommel te laten opruimen.

— Geen vijf ton, kreunde Breebaert, een millioen, vier honderd duizend. Maar wat geeft dat allemaal . . . ? Wát is je voornemen? Een heffing ineens, confiscatie, honderd procent successie-belasting, nationalisatie der vermogens? Zeg tenminste iets?

— Ik denk dat ik maar begin 'n flater te slaan, met den hoofdinhoud van die overeenkomst te publiceeren, meesmuilde de leider.

De Dikke keek hem aan, schudde glimlachend het hoofd en schudde nog een sigaar, uit zijn koker, op tafel.

— Men kan met jou geen verstandig woord praten; rook die straks maar op. Een flater sla je zeker, want vanavond teken ik de voorloopige overeenkomst en laat haar morgen door Sauerman afdrukken. Och jongen, je zult natuurlijk wel met je kop tegen den muur loopen en dat gun ik je van ganscher harte, maar als je eens je verstand liet gaan en bedacht hoe hard het voor een ouder is, voor z'n kinderen te werken en dan zoo'n nationalisatie-idioot d'r op af zien stuiven. Je kent Elly Bogaerts immers, och dat bedoel ik niet, nee, nee . . . drijf jij je woesten kop maar door, help het plebs er maar boven op . . .

— 't Plebs? En Uw sociaal-demokratisch ideaal dan?

— Nou zie je wat d'r van komt, als men zoo'n onzin praat! viel Breebaert wrevelig uit. Voor 't eerst sinds 'n jaar of vijf en twintig heb ik vergeten over het ideaal te praten en dat komt alleen door jouw door-drijverij. Nu, je zult er geen plezier van hebben.

— Als ik al die flauwe onzin-gesprekken bij elkaar voeg, bromde

Bart Koch, later op den dag, dan kom ik tot de overweging dat dat tuig òf duizendmaal stommer òf duizendmaal listiger is dan we ooit hebben geweten. Enfin, 't eenig goede wat er uit is voortgekomen, is de zekerheid dat ze een eenheidsfront tegen ons gevormd hebben. Wat nu? Zoek jij nou 'n fusie met de communisten?

— Dat handjevol gekken? Dank je wel. Zend vandaag de eerste waarschuwing door, aan alle provincieleiders. De verkiezingsactie doorzetten, maar gereed staan op het afgesproken teeken. Zorg voor de distributie van de regeeringsproclamaties, alleen de groote biljetten. Ieder sectiehoofd is persoonlijk verantwoordelijk voor de geheimhouding in zijn afdeling en voor de correcte uitvoering van de orders op het juiste oogenblik. Denk er om, dat je vandaag telefoneert met de burgerwachtcommandanten, te Hilversum, Huizen en Scheveningen.

— Men zou zeggen dat het er vandaag al op losgaat, merkte Koch spottend aan.

— Drie maanden gereed staan, voor één oogenblik van handelen, dat is tactiek. Heb je dat gebrabbel van Sauerman kunnen volgen?

— Niet duidelijk, de kerel kwijlt me teveel onder z'n geprevel door. Had ie 't niet over dat vieze jongetje van 'm?

— Nou en in één adem door. De Dikke schijnt die kwal nou beslist van de krant te willen wegtrappen; gek dat ie 't niet tegen mij zei. En nou stond Sauerman te lebben, of wij hem niet aan onze konden plaatsen. Ik geloof dat die vuilak hem méér aangelegen is, dan de heele Partij, met en zonder idealen.

— Maar, hij had het toch ook nog over iets anders, bromde Koch, achterdochtig.

— Ja, óók over een fusie, dat schijnt de nieuwste ziekte te zijn. Maar dan een tusschen onze kranten, met hem als sub-hoofdredacteur. Als ik instemde, zou hij zijn klaarliggend hoofdartikel al voor den draai geschikt maken. Maar, het geluk van dien Van der Voorde ligt hem toch het naast. Zeg, snap jij er iets van, dat we niets van Kaufmann hooren? Die heeft zeker al in geen dag of drie opgebeld.

— Misschien in een van z'n vette maaltijden gestikt, meende Koch, op hoopvollen toon.

— Verdorie, nou nog nièt, redacteur Veenstra zou zich zeker de haren uit het hoofd rukken, grinnikte de leider. Denk erom dat je vandaag beslist informeert.

Koch bromde iets, doch vergat het. Eerst toen hij naar huis zou gaan viel het hem weer in en belde hij Kaufmanns woning op. De huishoudster zei hem, dat het kamerlid reeds eenige dagen ziek was en sinds dien middag in het ziekenhuis lag.

— Nou, 't beste met hem, mopperde hij, onverschillig.

Hij vond het bericht niet belangrijk genoeg, om nog voor den ochtend

pogingen te doen, Bouwer te bereiken. Deze las het echter in het avondsnummer van het Partijblad.

— Je gewezen beschermer is ziek, zei hij schertsend, Gertrud de krant overreikend.

— Er staat nièt bij, wàt hem scheelt, merkte ze met bleek lachje aan.

— Misschien moet dat wel geheim blijven.

Hij zei het in scherts, zonder bijbedoeling en greep een andere krant. Doch, zij sloeg verschrikt de oogen naar hem op, zocht er een zinspeling achter; haar kleur trok geheel weg en ongemerkt drukte ze de hand tegen haar buik. Al gedurende eenige dagen voelde ze weer de oude pijn, bij tuschenpoozen en nu was het haar net, of het bericht van Kaufmanns ziekte haar erger maakte. Ze was dus nièt genezen, flitste door haar brein, ze was die ziekte nog nooit kwijt geweest. Maar dan . . . Dan moest dàt wel de reden zijn, waarom het Partijblad niet meldde, wàt Kaufmann scheelde. Ze mocht hem niet erg, maar hij was toch goed voor haar geweest en had haar vaak geld voor vader gegeven. Maar nog erger was het voor Willem, ja, die stond dan aan hetzelfde gevaar bloot. En wellicht was dat dan ook wel de oorzaak van Max' ziekte, méér dan het feit dat zij hem verlaten had. Ofschoon, voor Willem vond ze het het ergst en ja, voor Boersma speet het haar ook wel. Ze hadden elkaar weliswaar slechts vluchtig omarmd, dien eenen keer, ze hield heel niet van hem, vond hem alleen aardig en een echt heer. De hoofdzaak bleef echter, dat Willem gezond bleef, diè was nu haar man, haar koning. Boersma . . . ze hadden niets naders afgesproken.

— Wat staat er in de andere kranten voor nieuws? vroeg ze, om zich een houding te geven. Ze vreesde dat hij haar bezorgdheid, haar angst bemerken zou.

— Nièts van belang. Nou ja, ze schijnen alle zeker te weten dat we overmorgenavond voor 't eerst uitkomen. Verdomme, Giel Berends dood! kreet hij dan. 'k Had nog wel zoo stellig beloofd, gauw terug te komen, zei hij zacht, spijtig. En in dat smerige Partijblad staat er geen woord over, wel? Nu, dan moet ik er vanavond nog even heen. Ga je mee, Gert?

— Ik ben zoo moe, klaagde ze, met bleeke lippen.

Ze had pijn en voelde zich onprettig, maar ze wist dat ze thuis bleef om een ontmoeting met Helen te vermijden. In gedachten hoorde ze het meisje reeds, haar op woedenden toon beschuldigen, dat ze de oorzaak was van de vreeselijke ziekte van haar broer. Als zoo iets plaats vond, in Willems tegenwoordigheid, zou hij haar zeker op het moment zelf in den steek laten, dacht ze. En dàn . . . ?

Mevrouw Berends gaf haar toestemming, den dichter door het Verbond te doen begraven. Bij zijn thuiskomst, reeds, maakte de leider zijn voorbereidingen op papier, om ze door Suze te laten doorgeven; hij

maakte aantekeningen voor brieven en telegrammen. Toen hij in den ochtend naar de bladen greep, om nadere levensberichten aangaande Berends te lezen, vielen hem, met grooten letter gezette, kennisgevingen op, onderteeekend door de leiders van de Socialistische, Liberale, Christelijke en Katholieke Partijen. Ze berichtten de voorloopige overeenkomst tusschen die Partijen, tot het voeren van een gezamenlijken verkiezingsstrijd, tegen het „revolutionnair, ondemokratisch en reactionnair streven” van het Verbond, onder aanvoering van den dwingeland Willem Bouwer.

— Gertrud! riep hij luid, bijna juichend, nu wordt het ernst, meid het wordt vechten over de heele linie.

De onverwachte kennisgeving van de feitelijke oplossing van de vier groote politieke partijen in één belangen- en verkiezingsgemeenschap deed een golf van ontroering stroomen dóór en veroorzaakte een redelooze verwarring in het gansche land. Honderdduizenden, die als leden of aanhangers van een der partijen of als lezers van de politieke en nieuws-bladen van deze door hun leiders en redacteuren vele jaren aaneen waren gesuggereerd, dat iédere *andere* politieke „overtuiging” de zedelijke, maatschappelijke en geestelijke tegenstelling, ja negatie, inhield van hun dierbaarste „idealen”, lazen nu opeens in diezelfde bladen, dat die tegenstellingen door één enkel machtswoord van hun leiders waren weggevaagd. Nu werd hun, in een artikel van vijftig regels, de nieuwe overtuiging opgedrongen, dat er eigenlijk volstrekt géén verschil van zedelijken, maatschappelijken of geestelijken aard bestond, tusschen politieke socialisten, katholieken, protestanten en liberalen onderling. Volgens dat, in alle bladen eensluidend afgedrukt hoofd-artikel, leefde er voor alle leden en aanhangers der voormalige politieke partijen, die nu de nieuwe politieke concentratie vormden, slechts één zedelijke, maatschappelijke en geestelijke tegenstander, ja doodsvijand: Bouwer.

Bouwer! Deze naam joeg als een bliksemflits door het fusie-artikel, in alle groote en kleinere dagbladen en politieke uitgaven, als om éven snel en verschroeiend de gemoederen van de millioenen lezers te treffen. Bouwer! Dát was de naam van den man die het groote werkliedenverbond de zelfvernielende dwaasheid van den „klassenstrijd” wilde doen inzien, van den man die een program zou hebben opgesteld, op welks basis het mogelijk moest zijn een regeering van orde, rechtvaardigheid en welvaart te vormen, welke het als haar opgaaf zou hebben te beschouwen, het volk eenheid, arbeid en voedsel te verschaffen, in plaats van onderlinge vijandschap, partijen-bevoordeeling, corruptie en werkloosheid. Bouwer, straalde ook venijnig door dat artikel heen, was er op uit de duizenden, die, als gunst van de elkaar opvolgende **partij**-regeeringen, zonder talenten of de noodige kennis te bezitten, in totaal overbodige doch hoog-gesalarieerde betrekkingen en bedieningen waren

geplaatst, uit deze, door politieke machinaties of andere minderwaardige handelingen verkregen, luxueuse, broodwoningen te doen wegjagen.

De avondbladen van de nieuwe politieke concentratie uitten zelfs in duidelijke woorden den vrees, dat Bouwer, als het hem gelukte de staatsmacht in handen te krijgen, als eerste maatregel een omvangrijke contrôle zou instellen over en náár alle gemeentelijke, provinciale en rijksafdeelingen en -instellingen en dat slechts omdat, gedurende de laatste maanden, in enkele tientallen ervan gevallen van corruptie en zwendel aan het licht waren gekomen. Bouwer, de man met machts-honger, was de jager op leven en dood achter alle openbare ambtenaren en beambten, hunkerde naar de gevangenneming van duizenden dezer, ja wellicht naar hun veroordeeling. Bouwer was de man, schreven die bladen, die de tienduizenden wou laten boeten voor de misgrepen van enkelen, waarvan de meesten zelfs nog niet bewezen waren en wier daders zonder twijfel uit onwetendheid, vergissing of zwakheid misdaan hadden.

In huiskamers en café's, in straten en op pleinen, in werkplaatsen, fabrieken, kantoren, op de beurs, in trams en treinen werd dit onverwacht besluit van de politieke leiders met twijfel, angstige verwachting en vrees besproken. Er werd gefluisterd over een nabijzijnde catastrofe, revolutie en burgertwisten. Als bij algemeene afspraak bedankten tienduizenden voor het abonnement van het dagblad dat ze jarenlang hadden gelezen en waar ze dagelijks hun zedelijke, artistieke, maatschappelijke en vooral politieke overtuiging uit hadden geput; duizenden lieten zich schrappen van de ledenlijsten der partijen, wier beginselverklaringen en periodieke pamfletten hun hoofd hadden gevuld en hun geest bezig gehouden en op wier kandidatenlijsten zij, reeds zoo lang ze stemrecht bezaten, naar het voorschrift van hun leiders hadden gestemd. Vele volgelingen en napraters van de, met behulp van ellebogen en schreeuwstemmen naar boven gedrongen, voorgangers en van de, tot gemeenplaatsen verworden, leuzen en machtswoorden van dezen, raakten, als door het bekomen van een electrischen schok, hun politiek en daarmee hun geestelijk, artistiek, maatschappelijk en zedelijk evenwicht, ja, nagenoeg het besef van hun mensch-zijn, kwijt. Hun was zóó lang en zóó vaak, in gesproken en geschreven woorden voorgepreekt en opgedrongen, dat ze in alle opzichten volkomen verschilden van de menschen die contributie betaalden aan *andere* politieke partijen, op *andere* kandidaten stemden en *andere* „leiders” toejuichten dan zij, dat hun gemoed en geest het niet opeens verwerken konden, voortaan in die *andere menschen* hun politieke, geestelijke, maatschappelijke en artistieke gelijkwaardigen en gelijken te zien, nu de *eigen* leiders dat in eenige korte artikels voorschreven.

Dien dag werd als krankzinnig gewerkt, in het Nieuwe Gebouw van het Verbond; dienzelfden avond moest, als tegenzet van Bouwer, de

krant voor het eerst uitkomen. Twintig groote vracht-auto's stonden gereed in de hal van en vóór het gebouw en honderden werklooze verbonds-leden kwamen zich melden voor den straatverkoop. Linke Gerrit, door Bouwer tot portier aangesteld, rangschikte hen onvermoeid in rijen van vijf, die ze onmiddellijk na de opstelling verbraken, om hem te plagen. Maar, hij voelde zich gelukkig en betreurde het alleen dat Tante Jans niet had willen komen, om te ervaren welk een belangrijke functie hij innam. Om hem te troosten, knikte Suze hem nu en dan uit een venster op de binnenplaats toe, hem aanmoedigend stand te houden tegen de plagerij van zijn makkers. Ze was er nu eenmaal van overtuigd geraakt, dat er géén middel bestond, hem daar duurzaam van te verlossen.

Onder een luid hoera!-geroep reed de eerste auto, beladen met twintig duizend kranten, de hal uit, omringd en gevolgd door de eerste groep straatverkoopers. Het nummer was extra dik, in zijn dubbel karakter van strijd- en rouw-uitgave en geïllustreerd met caricaturen van de leiders der partijen-concentratie, in vierkleurendruk. Het politiek hoofdartikel, van Bouwer, bevatte, na den openlijken eisch aan het ministerie tot onmiddellijk aftreden, een kort-felle uitdaging aan de partij-leiders van alle richtingen. Het bijblad voor letteren en kunst was geheel in rouwdruk uitgevoerd. Fred. Boersma, de hoofdredacteur van deze rubriek, wijdde eenige kolommen aan het werk en heengaan van den dichter Giel Berends, dien hij de grootste letterkundige figuur van de laatste halve eeuw noemde. In eenige fijn-ironische zinnen memoreerde de redacteur, dat de socialistische gemeente-regeering, die voor de familieleden en vrienden van de wethouders en de handlangers van de Partij zoo gemakkelijk sinecuren wist te creëren, jaren lang geweigerd had, den zieken en noodlijdenden dichter een gering subsidie te verleen. Het smartelijk eind van dezen kunstenaar kenmerkte hij als een der meest logische resultaten, van de verkapitaliseerde, socialistische arbeidersbeweging.

De rubriek „Corruptie en Zwendel” bevatte de namen van drie honderd Wethouders, Gedeputeerde Staten, Ministers, Kamerleden, directeuren van gasfabrieken, electrische bedrijven, telefoon- en belasting-bureaux en van verschillende hoofdamttenaren van gemeentelijke, provinciale en rijks-instellingen, die stuk voor stuk waren voorzien van een staatje hunner misgrepen of van hun wanbeheer. Er onder stond gedrukt:

De eerste daad van de nieuwe Nationale Regeering zal zijn, deze parasieten en misdadigers voor speciale rechtbanken te dagen.

Vlug achtereen reden nu de vracht-auto's de hal uit, in volle vaart naar de voornaamste provincie-plaatsen, waar provincie- en districts-leiders van het Verbond de distributie der kranten waarnamen. Dan

volgden de wagens die de kranten naar de bureaux van de plaatselijke sectie-hoofden brachten. Behalve naar het reeds vrij groot aantal abonnees, toch, ging het nummer, voor proef, naar de adressen van twee honderd duizend kunstenaars, intellectueelen en arbeiders, het resultaat van een door het propaganda-comitee toegepaste selectie onder een tienvoudig aantal namen.

De vervroegde, door honderden straatverkoopers op merkwaardige wijze versterkte, verschijning van het Verbonds-dagblad, was aanleiding tot aanwakkering van de publieke beroering, zoowel in de provinciën als in de hoofdstad. De drang, onder de menschen, met elkaar van gedachten te wisselen over wat de komende dagen vermoedelijk brengen zouden en om hen, die er iets naders van konden weten, te hooren, dreef duizenden de straat op, die anders den avond binnenshuis plachten door te brengen. Dit was door Bart Koch voorzien en in zijn rondgeseinde „eerste waarschuwing” had hij bij alle districtsleiders op het nemen van propaganda-maatregelen aangedrongen. Ook had hij, voor dezen avond, aanspraak gemaakt op vele der door Branders contractueel gehuurde groote en kleine vergaderzalen en tevens een gansch legertje van nieuw-opgeleide sprekers ter beschikking gesteld.

In parken en op pleinen, in verschillende groote plaatsen, werd voor luidspreekers achtereenvolgens het fusie-besluit der politieke partijen en de beteekeenis van het Nationaal Dagblad van het Verbond behandeld, terwijl intieme vrienden van Bouwer en Leden van den Grooten Raad van het Verbond het nieuwe staatsprogram van dit bespraken. Uit de luidspreekers galmde door de steden: Wèg met de partij-regeeringen, néér met nepotisme, zwendel en corruptie! Rumoerigheid laaide op vele plaatsen op, twistgesprekken en zelfs vechtpartijen ontstonden, toen socialistische jeugdgroepen en garden de redenaars trachtten te overschreeuwen en communistische stormformaties wild door massa's burgers en aanhangers van Bouwer drongen. Hier en daar klonk reeds een revolverschot, kreten van woede en gillen van angst mengden dooreen.

Het Gebouw in de Rembrandtstraat, maar ook het nieuwe, waar de drukkerij van het Verbond was gevestigd, bleef den heelen nacht door vol bedrijvigheid. Bouwer, Bart Koch en andere kopstukken en leiders, zelfs Suze en meerdere telefonisten, hielden zich gereed en bleven voortdurend in voeling met de Verbonds-leiders in het geheele land. Maar ook in de gebouwen der vereenigde politieke partijen bleef het licht branden, opgeschrikt als de socialistische en burgerlijke leiders waren door Bouwers hoofdartikel en de overstelpende wijze, waarop het eerste nummer van het nieuwe dagblad werd ingeleid. De burgemeesters der groote plaatsen hielden politie-troepen onder de wapenen, om op het eerste bevel van de regeering in te grijpen.

De nacht verliep zonder gewelddadigheden van beteekeenis, maar in

den vroegen ochtend reeds ontvingen leiders en vertrouwensmannen van alle partijen telegrafisch opdrachten tot het houden van spoed-conferenties. En alle politieke fractie-leiders geboden, op straffe van partij-ongenade, de volledige opkomst van alle kamerleden, geleid door het voor gevoel dat de regeering nu dra tot het nemen van de zoozeer begeerde, bizondere, maatregelen tegen de leiders van het revolteerend Verbond zou besluiten.

De grootsche gebeurtenis van dien middag echter, de begrafenis van Giel Berends, schiep een stille doch machtige demonstratie, vóór Bouwer en tegen de partijen-concentratie. Deels als gevolg van den oproep in het Dagblad, deels uit innerlijke opwelling waren duizenden werklieden, waarvan de meesten nooit een regel van den dichter gelezen hadden, tijdig uit hun werk getrokken, om hem naar zijn laatste rustplaats te geleiden. In het middaguur liepen kantoor- en bankgebouwen grootendeels leeg en honderden kunstenaars, die zich nooit om politiek hadden bekommerd, doch tot nog toe hun leven voornamelijk gevuld met het onderling verdedigen en bestrijden van artistieke richtingen, verlieten nu hun etages, ateliers, noodwoningen en zolderkamers, om in roerende eenheid de kist van Giel Berends te volgen. De haag, bijna ononderbroken gevormd vanaf het sterfhuis tot de begraafplaats, in de verre buitenwijk, deed aan als een schier eindelooze, levende eerepoort: een machtige, ontroerende hulde aan den eenigen werkelijk-proletarischen kunstenaar, die geleden en ontbeerd had, omdat zijn „klasse” inderdaad géén behoefte voelde aan ware kunstenaars en onzelfzuchtige zieners. En, hoewel niemand het *zei*, er met geen woord op gezinspeeld werd, voelden velen onder de duizenden, die zich gaandeweg achter de kunstenaars voegden, dat den, vrijwel onbekenden, dichter, deze grootsche hulde niet zou zijn geworden, als er niet een nieuwe geest in het volk was ontwaakt, dat een nieuw en grootsch symbool behoefde.

De woordelijke uiting van dat symbool gaf Helen Branders, als eenigste onder Berends vrienden die aan het graf eenige zinnen sprak.

— Het lijden en de ontijdige dood van een genie als onze dichter Giel Berends, zei ze, met trillende doch goed verstaanbare stem, moet, het is vreeselijk dat ik me gedrongen voel dit te uiten, als een vanzelfsprekend verschijnsel worden beschouwd, in een klein, milliarden-rijk land als het onze, waar de ware kunstenaar en denker, die zich niet slaafs onderwerpen wil aan enig sectarisch dogma, dáárom als vogelvrij wordt beschouwd en behandeld.

— Hoe gaat 't met je broer? vroeg Bouwer, toen hij afscheid van haar nam.

Ze haalde, hoofdschuddend de schouders op.

— Met z'n oogen schijnt het wel vooruit te gaan, maar er moet hem

nog iets anders schelen. Hij weigert echter, zich te laten onderzoeken, hoezeer moeder er ook op aandringt.

— Och, een sterke, bewuste natuur zal hij wel nooit hebben gehad, antwoordde de leider, tegelijk aan andere dingen denkend. Jij had tien maal beter de zoon en hij de dochter kunnen zijn.

— Dat moet ik natuurlijk als een compliment beschouwen, niet? vroeg ze, even glimlachend. Maar, de kwestie is, dat z'n geest óók wel zwakker wordt, maar er toch evengoed een fysiek delict moet zijn. En wie weet, van welken aard, voegde ze er zachter aan toe.

Bouwer keek verrast op, hoewel de, half-bewuste, beteekenis van haar woorden niet geheel tot hem doordrong.

— En Kaufmann is óók opeens zwaar ziek, mompelde hij, niettemin.

— Wie? vroeg ze.

— Nee, nee, ik sprak wat onzin voor mezelf.

— Onzin? Moest je vandaag niet de kamerzitting bijwonen? 't Zal er, veronderstel ik, wel spannen.

— Stil laten spannen, niet één van onze mannen gaat er heen. Maar, nu moet 'k voort, laat je nu ook eens bij ons zien. Of, nee, daar zul je nog wel wat tegen hebben, viel hij zich in de rede. Dag! Wel zou ik graag op de hoogte blijven van je broers toestand!

Hij reed snel naar de Rembrandtstraat, liet zich de telegrafische en telefonische rapporten uit het land, maar vooral uit Den Haag voorleggen. De partijen-concentratie, die nu de overgrote meerderheid in het parlement had, bleek een voorstel te hebben ingediend, waarbij het, voor onafzienbaren tijd, permanent werd verklaard. Dit voorstel was aangenomen, waarop het ministerie was afgetreden, wegens het ongrondwettig karakter ervan. Hierop had de partijen-concentratie uit haar midden een raad van staatsbeheer benoemd en daarvan kennis gegeven aan de Koningin, waarop de kamer voor dien dag uiteen was gegaan.

— Hier heb je de laatste telegrammen uit Kerkrade en Groningen, zei Bart Koch, koel. Hoekstra meldt dat de mijnen morgen worden stilgelegd, uit protest tegen het geknoei in Den Haag. En in Groningen waren vandaag spontane demonstraties.

— Wie seint dat?

— Zijke Jellingsma.

— Een flinke vent, maar niet de man voor de komende dingen. Sein Dr. Halbertsma dat ik hem definitief benoem tot leider van Groningen en Friesland, met de volmacht van dictator, als het noodig is; of, telefoneer dat liever. Jellingsma staat hem bij, voor Groningen en Bouke van der Koog voor Friesland, standplaats Heerenveen. Weet je ook waar Gertrud zit? viel hij, met andere stem, uit den toon.

— Direct na jou weggegaan en sinds dien niet meer gezien, antwoordde de roode secretaris, korzelig. Had je nog meer opdrachten?

Bouwer greep een microfoon, doch hing haar een oogenblik later weer op, verbaasd de schouders ophalend.

— Niet thuis, mompelde hij, voor zich. Dàn, strakte zich zijn farsch gezicht. Ja, zei hij, weer luid en op strakken toon, werk meteen het heele program af, zoodat we gereed zijn, als het besluit van de Koningin afkomt. Ze zal dat operette-ministerie van de concentratie wel niet erkennen, maar we moeten op elke andere oplossing ook voorbedacht zijn. Nou, jij blijft onder alle omstandigheden hier, met dezelfde vol-machten voor Noord-Holland, als Halbertsma voor het Noorden. Wieler weet 't al voor Zuid-Holland, die houdt Rotterdam in z'n knuist, maar meld Kamminga, van het Spoorwegpersoneel, dat ik hem voor Den Haag speciaal benoem, onder Wieler. Dirk Kloppers, van den Bouwvakbond, Utrecht, zelfde consigne als de anderen, Piet Holweg van den Fabrieks-bond, Gelderland, standplaats Nijmegen. Wién hadden we aangewezen voor Drente?

— Koos de Groot, zei Bart Koch, na even snuffelen in een lijst.

— Dat 's die permanent-werkelooze, niet? Vandaag soci, morgen communist, evenals eergister. Streep door, in Drente zal voortaan ge-werkt worden, 't ga hoe 't gaat. Schrijf den directeur van de heiontgining, nee spreek me niet tegen, dat is de man dien we dáár noodig hebben en een kerel óók; standplaats Assen. Instructies, van hetzelfde laken een pak. Voor Overijssel, Van Beuren, Dr. Joost van Beuren, ja dié, de textielfabrikant, heb ik laatst óók gesproken. Hoekstra handhaaf ik voor Limburg, maar die staking moet worden afgelast; er moet eenheid in het program blijven. Ik snap d'r geen donder van, waar die Gertrud zit; heb jij soms 'n aspirientje in je la? Gek, ik krijg ineens van die gekke steken in m'n zij. Nee, nou, laat maar steken. Nou nog Noord-Brabant, natuurlijk Van Riel, van de Sigarenmakers, maar hij mag voorloopig geen poot uit Den Bosch zetten. Zet d'r dus bij, nee, meldt het dien maar zelf: Mr. Jan Korenaar. Heb je dat? Zoon van een schoenfabrikant, moet maar eens toonen of hij wat geleerd heeft bij de Burgerwach. Hij moet zich aan de instructies van Van Riel houden, standplaats Eindhoven. Adressen vindt je in lijst Bc. Dan rest nog Zeeland, heb ik voor Klaas Lindeman bestemd, een landbouwer, die er zijn mag. Hij blijft natuurlijk in Vlissingen, maar Frits Koeberg, van de Landarbeiders, ver-tegenwoordigt hem in Middelburg. Bel Suze, dan kan de boel binnen twintig minuten weg.

Eerst na het derde belletje verscheen Suze, bleek, met tranen in de oogen.

— Ik kon niet weg, zei ze zacht, tot Bouwer.

— Wat is er dan? vroeg deze, ongerust.

— Gertrud is tien minuten geleden thuis gekomen en heeft geen

woord gezegd. Ze was zoo wit als 'n lijk en ligt op den divan, met oogen waar je bang van wordt. Wat zou er met haar zijn?

— Ik kan niet alles weten, mompelde de leider, korzelig. Help jij Koch er even gauw doorheen.

De hand in zijn zij duwend stapte hij haastig heen.

Wat is dat voor malligheid, die Suze vertelt? vroeg hij, ondanks zijn onverschilligen toon ongerust. Als er iets gaande is, zeg 't dan, Gert.

Ze knikte hem toe, maar antwoordde niet, keek hem vreesachtig en droevig aan.

Toen Bouwer naar Berend's begrafenis was gereden, had zij een taxi opgebeld, om naar Jo, Kaufmanns huishoudster, te gaan. De jonge vrouw ontving haar in de kamer, waar ze dien laatsten woesten nacht hadden doorgebracht en aanstonds schoot het Gertrud door den geest, dat ze hier Willem had ontmoet en hoe heftig hij haar had veroverd op Kees ten Brakel. Nu waren de gordijnen dicht en brandde er gedempt licht, als waarde reeds de dood rond, door het huis.

De jonge vrouw zag er bleek en verslagen uit; het scheen Gertrud toe, dat ze in geen nachten geslapen had. Hoewel ze niet bij machte was iets dergelijks te doorgronden, wist ze dat Jo oneindig veel van het kamerlid hield, méér dan zij ooit van een man zou kunnen houden, ondanks zijn afstootelijk voorkomen, trots ze geheel op de hoogte was van zijn schurkerijen en ongetwijfeld leed onder zijn onbetrouwbaarheid en zwakheden. Toen de huishoudster haar een en ander aangaande Kaufmanns ziekte had verteld, begreep ze zijn toestand al direct veel beter, dan ze van Jo veronderstelde, dat deze wist of begreep. Hij moest veel heviger door *de* ziekte aangegrepen zijn, dan zij ooit was geweest. Haar vroegere vrienden in Duitschland hadden wel gesproken over lijders aan de ziekte, die, evenals Kaufmann, in alle opzichten een onmatig leven hadden geleid. Bij zulke menschen placht ze, in de laatste stadia, verlamming, blindheid of waanzin te veroorzaken.

Jo had haar een bezoekkaart gegeven en ze had deze aangenomen, zonder dat ze zich bewust was, wáárom. Ze gaf absoluut niets om hem en was afkeerig, vaak bang, van zieke menschen. Maar het was haar nèt of ze het kamerlid moest bezoeken, terwille van Willem. Kaufmanns aanblik, in de particuliere ziekenkamer, had haar, al dadelijk bij haar binnenkomen, zoodanig verschrikt, dat ze geen woord kon uitbrengen en het liefst weer was gevlucht. Zijn gezicht was opgezet en hier en daar geschonden en zijn oogleden waren op afzichtelijke wijze gezwollen. Het kwam haar voor als gluurde hij haar uit de flauw-glurende oogen valsch en wreed aan, om haar aan te klagen dat ze schuldig was, aan zijn kwaal. Het gebibber van zijn, niet meer spraakvermogenden, mond zag ze aan voor een uiting van vreeselijke woede, die speciaal op haar was gericht. Maar, het ergst hadden haar getroffen, de rauwe gil

dien hij vlak na haar weggaan uitstiet en de kreet van ontzetting, waarmee de verpleegster hem blijkbaar antwoordde. Toen was ze de corridor doorgesneld, zonder acht te geven op de vragen van verpleegsters, die haastig uit verschillende deuren kwamen en in de richting van Kaufmanns kamer snelden.

Bouwer streeelde haar wang, lachte tegen haar. Doch ze lachte niet terug, kneep vreesachtig de oogen dicht, als verwachtte ze een felle tik op haar gezicht. Als Kaufmann nu eens stierf, dan was dat door haar schuld, kroop haar door het brein; misschien was hij reeds dood. En, als eens bleek dat Willem óók aangetast was, als hij er een éven wild, afstootelijk en afschrikwekkend ging uitzien als Kaufmann? Willem óók, haar Willem, waar ze toch wel veel van hield, al flirtte ze nog zoo graag met echte heeren als Fred Boersma. Plots, geleid door een waarschuwend gevoel, deed ze de oogen open, bemerkte dat Bouwer, gedeeltelijk onbewust, naar de zij, de lies tastte; het was, als trokken haar ingewanden samen, van schrik en pijn. Ja, nu voelde ze heel zeker dat zij óók weer pijn had. En nu *hij* óók? Ze rukte zich overeind.

— Wáárom doe je dat? vroeg ze.

— Zoo, ben je weer bij je positieve? reageerde hij, als opgelucht. Het is anders nou geen tijd voor zieke-gijntjes, want . . . O ja, heb jij misschien nog een aspirientje in je tasch?

Ze kon hem niet zoo snel volgen, blikte bij het woord „tasch” er slechts heen. Hij opende deze, kreeg er het verlangde uit, snelde dan naar het telefoontoestel, aan den wand, dat ringelde.

Ik kom! zei hij, na een oogenblik luisteren. Gert, je mag niet ziek worden. Je moet je gereed houden om elk oogenblik mee te gaan, wie weet, misschien wel het land door. Of, we moesten direct naar Den Haag tuffen. Tot straks.

Hij wierp het tabletje in een glas water, dronk dat leeg en ging. Bij het dichtslaan van de deur liet ze zich achterover, op den divan, vallen en hilde . . . hilde . . .

Het werd rumoeriger in het gebouw. Luid geroep klonk uit gangen, er werd gedraafd, trappen op en af. Uit verschillende kamers klonk telefoongerinkel.

Suze kwam binnen.

— Nou, wát scheelt d'r nou aan? vroeg ze, kortaf, schoon niet onvriendelijk.

Ze had Gertrud het „verraad” jegens Max nog niet vergeven, moest vaak aan hem denken en zag dan, voor den geest, weer zijn angstig-verschrikt gezicht, zijn hulpeloos-starende lichtlooze oogen. Maar toch mocht ze haar nog wel, wijl ze een zwakke zuster in haar zag en ze, voor haar dringen in Max' leven, voornamelijk hemzelf schuldig vond.

— Ga heen, schiet op! kreet Gertrud. Je hebt toch maar de pest aan me, nèt als allemaal, jullie haat me allemaal. . . . allemaal. . . .

— Wat zullen we nou eten? mompelde Suze, verwonderd. Jij hebt nogal veel redenen, je te beklagen, je bent d'r het beste aan toe van de heele santekraam. Kind, als je eens wist hoe er door anderen geploeterd wordt voor een hap eten, waar jij maar den mond voor hebt open te doen. . . .

— Duvel op. laat me met rust! schreeuwde Gertrud.

Weer alleen, trachtte ze haar gedachten te ordenen. Met Kaufmann was er iets verschrikkelijks gebeurd, dat stond vast en dat was haar schuld. Eigenlijk ging haar dat wel niet aan, want ze gaf geen sikkepit om hem, maar als Willem het gewaar werd en eens doordacht, werd het anders. En *hij* had juist ook een gebaar van pijn gemaakt; hij antwoorde niet, toen ze hem ernaar vroeg, maar aan zijn gezicht had ze gemerkt dat het niet in orde met hem was. Hij óók dus? Als Willem ook eens naar het ziekenhuis moest? Maar, dat was onzin, ze zag spoken, zoover was en kwam het niet met hem. Als ze hem maar waarschuwde dat hij zich moest laten onderzoeken. Maar, dat kon ze niet, of ze moest het op heel bedekte wijze doen en dan begreep hij haar wellicht toch niet. Want, voor dat hij zoo groot en zoo flink was, wist hij toch van veel dingen totaal niets af. Eigenlijk moest zij hem door een dokter laten onderzoeken, zonder dat hij wist wáár het om ging. En, hoé kon ze dat? Ze kende niet één dokter en had ook geen vrienden die er wel kennis aan hadden.

Vrienden? Er viel haar een naam in: Boersma. Ja, hij was zeker heel geleerd, dat Bouwer hem kunstredacteur had gemaakt en zou zeker ook wel dokters onder zijn vrienden hebben. Maar, het liefst van alles zou ze Willem niet meer onder de oogen komen, vóór ze heel zeker wist, dat hem geen gevaar dreigde. Of, althans, hij niet dacht dat het door *haar* kwam. Wié weet wát hij zou zeggen, of doen zelfs, want hij was zoo sterk en kon soms geducht opgewonden zijn.

Ze liet zich door de centrale van het gebouw verbinden met Boersma's woning, doch vernam vandaar dat hij op de redactie was. Toen schakelde ze zelf een der eigen lijnen naar het Nieuwe Gebouw in.

Haar stem klonk Fred Boersma in het oor, als een signaal, een oproep tot genot en avontuur. Het jagen naar minneavonturen had zijn leven gevuld, sedert hij zich, als burgerlijk dagblad-correspondent, vrijgemaakt had van zijn conservatieve familie en stug-protestantsche vrouw, gedurende hij, beurtelings als socialist en communist van verschillende schakeeringen, zijn onderhoud had verdiend met het schrijven over, vóór en tegen onderscheidene idealismen. Oorspronkelijk uit nieuwsgierigheid naar het nieuwe tot Bouwer en zijn nieuw dagblad gekomen, had zijn eerste ontmoeting met Gertrud hem onmiddellijk overtuigd,

dat een beweging, die zulke mooie vrouwen onder haar aanhangsters telde, waard was door en door bestudeerd te worden. Sinds de eerste bijeenkomst in de Rembrandtstraat was zijn begeerte dan ook ingeschoten op het volmaakt moment, dat hij haar geheel bezitten zou. Zijn betrekkelijke bewondering voor Bouwer, als organisator en krachtpatser, zooals hij dezen zag, sloot het allermint buiten, naar diens tijdelijke vrouw te verlangen. De idealistische kringen, waarin hij nu reeds vijf en twintig jaar doorbracht, beschouwden het wisselen of afruilen van tijdelijke of permanente echtgenooten als hun niet te ontkomen levensbeloop en Bouwer zelf had immers, zooals hem verteld was, Gertrud door bemiddeling van Kaufmann van Branders, zonder goedvinden van dezen, overgenomen. Bovendien had Gertrud zich, reeds eenige malen, zoo gewillig door hem laten kussen en streelen, dat het niet anders kon, of háár verlangen naar hem moest wel zoo groot zijn, als het zijne naar haar.

Daar haar stem van zenuwachtigheid oversloeg en ze Duitsch en Nederlandsch dooreen brabbelde, verstond hij haar taaltje maar gedeeltelijk, begreep geen vierde deel van hetgeen ze zei en vroeg, behoudens, duidelijk, dat het hem de gelegenheid tot een samenzijn met haar bood. Dus sprak hij af, haar, na bureautijd, in het haar bekend groot koffiehuis te ontmoeten.

De rumoerigheid in de andere redactiekamers, op dezelfde verdieping, steeg al hooger. De deur van „Binnenland”, op zijn kamer uitkomend, werd open gegooid.

— Hé, Boersma! riep Victor Veenstra, de varia-redacteur, kom ook eens; groot nieuws, man!

En dra stegen, rondom hem, allerlei nieuwskreten op.

— Kaufmann plotseling overleden, in het ziekenhuis!

— Dié heeft zich natuurlijk van kant gemaakt!

— De Dikke heeft twee ton gestort, voor bewapening van den socialistischen sportbond.

— O, dié centen haalt ie er wel weer uit, vast een beurs-speculatie!

— Bevel van de Koningin dat het ministerie tot nader order moet aanblijven! Officieel van het Persbureau!

— 'n Strop voor den bestuursraad van de Concentratie!

— Morgen wordt de kamer ontbonden!

— Bouwer is in Den Haag ontboden.

— Boutelje heeft den lompensorteerdersbond gemobiliseerd! riep een spotstem. Hij heeft dispensatie verleend voor het rooien van mooie boomen, om er knuppels uit te zagen.

Een brulgelach beloonde dezen zet, op den socialistischen natuurschoon-maniac.

De deur werd open geslingerd; iemand rende de kamer binnen, smeed een papier op tafel.

— Bulletin van het Partijblad; de Concentratie stelt als eisch voor het bewaren van haar ordelijke houding, de onmiddellijke gevangenneming van Bouwer en andere leiders van het Verbond. Vermeeren, is daar iets van aan?

De juist binnentredende politiek-hoofdredacteur haalde minachtend de schouders op.

— Sauerman is natuurlijk door het krankzinnige heen, smaalde hij en nu laat hij vast maar drukken wat hij het liefste wenscht. Maar, dat er wat gebeuren gaat, dat is zeker. Ze laten het gebouw van de Partij door de katholieke garde bewaken, hoorde ik.

— Weet je 't al van Kaufmann?

— Misschien heeft dat hem zoo opgewonden, glimlachte de hoofdredacteur. Kaufmann was jaren lang zijn beste steun, bij het in evenwicht houden van zijn vrouw. Maar heeren, Bouwer komt dadelijk ter redactie-vergadering. Ik kwam U uitnoodigen.

Bouwer trad weldra de kamer van de hoofdredactie binnen, vergezeld van een norsch uitzienden, roodharigen man, die de anderen kenden als zijn secretaris, Bart Koch.

— Ik wou U even mededeelen, zei de leider, aan het hoofd van de tafel plaats nemend, dat het beslissend oogenblik voor het Verbond gekomen is en daarmee voor onze nieuwe krant, de geldzak-demokratie den vernietigenden trap toe te dienen. Morgen wordt het parlement ontbonden en voor zoover ik het mijne er toe kan bijdragen, zal het nooit weer, althans in den vorm dien wij kennen, herleven. Ik geloof hiermee duidelijk genoeg te zijn. Indien er nu nog onder U zijn, die bezwaren hebben tegen de actie van het Verbond en zijn medestanders in alle kringen onder de burgerij, laten ze dan meteen dit gebouw verlaten. Niemand? Prachtig. Vermeeren, laat dit artikel op de eerste pagina afdrukken.

De politiek-hoofdredacteur las het getypt vel vluchtig door.

— H'm, dat beteekent revolutie, merkte hij kalm aan. De persen loopen anders al 'n half uur.

— Laat die kranten dan vernietigen en dit inlasschen.

Vermeeren gaf orders per telefoon, zond Bouwers artikel per luchtdrukbus naar de zetterij.

— Heeft U nog iets naders gehoord, aangaande den dood van Kaufmann? vroeg Boersma, om zich tegenover den, intuïtief door hem gevreesden, leider een houding te geven.

Deze vraag deed Bouwer nagenoeg uit zijn stoel opspringen. Snel verwerkte zijn brein: Branders... Kaufmann... hijzelf. In deze volgorde hadden ze Gertrud leeren kennen. Lag het soms aan *haar*? Was

ze wellicht het tegendeel van een mascotte? De lichte druk van Vermeerens hand, op zijn schouder, schrok hem op, uit dat gepeins, ontrukte hem eraan.

— Dàn dood, zei hij, dàt is zijn zaak. Nu heeren, voor geval er morgen niets van confereeren enzoovoort komt, kameraad Koch vervangt me geheel, en heeft onbeperkte Verbonds-volmacht.

Een zoemer trilde; een buisklepje, boven de tafel, opende automatisch en liet een opgerold velletje papier vallen.

— Hilversum-persdienst, zei Vermeeren. Het laatste bericht.

Bouwer strekte de hand uit, las dan voor:

— De leiders-conferentie van de partijen-concentratie protesteert tegen de voorgenomen ontbinding van het parlement, roept alle aanhangers op, tot trouw aan de idealen der verschillende partijen en eischt de onmiddellijke gevangenneming van de leiders van het Verbond.

— Nu heb ik Sauerman toch werkelijk onderschat, mompelde Vermeeren. Een kwartier geleden kwam een bulletin van het Partijblad, dat bijna letterlijk hetzelfde bevatte en dàt geloofde ik niet.

— Dit bericht luidt de dictatuur van de concentratie in, zei Professor Rudolf Winter, de hoofdredacteur voor Opvoeding en Gezondheid, die tot nog toe gezwegen had, lakoniek.

— Wel professor, kunt ge U een beschaafd menschedom voorstellen, dat nièt onder de een of andere dictatuur staat? vroeg Bouwer, ironisch. Maar ik zal het de heeren gemakkelijk maken; morgen ga ik naar Den Haag.

— Wáárom?

— Om de eenige reden die er kan bestaan. Ik ga de kamer- en de ministerie-gebouwen bezetten; dezen middag heeft de Haagsche landstorm positief partij gekozen tegen de corruptie en zich bij ons aangesloten. Bovendien hebben de provinciale dictators van het Verbond nu hun instructies in bezit om, wáár ze het noodig achten, de algemeene staking en stilstand van zaken af te kondigen, benevens de Nationale Verbondsgarden te mobiliseeren.

Doodsche stilte waarde door het vertrek. Dan, spontaan, brak algemeen gejuich los, waar Boersma ironisch aan meedeed.

— Is 't nou eindelijk tijd voor de zenders? vroeg Koch, norsch.

— Je slaat den spijker op z'n kop, jongen. Sein de burgerwachtcommandanten dat ze de posten Scheveningen, Hilversum en Huizen bezetten en laat het „zijt gereed"-consigne rondzenden. En nu heeren, vaarwel en houdt stand; ieder op z'n eigen barrikade.

— Nog een bepaling voor de krant van morgen? vroeg Vermeeren.

— De gebeurtenissen zullen je méér kopy verschaffen dan je plaatsen kan, antwoordde de leider, gemoedelijk. Alleen dit nog. Vriend Koch laat morgen alle dagblad-bureaux van de concentratie bezetten. Onze

krant is de eenige die verschijnen mag, zorg dus dat de inhoud sappig en de opslag overweldigend is.

De zoemer van de luchtbuis trilde; het nieuwste bericht viel op tafel. Bouwer las het met spottend gezicht voor.

DE CONFERENTIE VAN LEIDERS DER PARTIJEN-
CONCENTRATIE HEEFT EEN DRIEMANSCHAP MET
DICTATORALE VOLMACHT BENOEMD, ONDER
VOORZITTERSCHAP VAN WETHOUDER BREEBAERT.
DE GARDEN VAN ALLE AANGESLOTEN PARTIJEN
ZIJN OPGEROEPEN, TER VERDEDIGING VAN DE
POLITIEKE BELANGEN EN DE DEMOKRATIE. —
DE ROOMSCH KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ EN
HET NEDERLANDSCH VERBOND VAN NATIO-
NAAL-VOELENDEN INTELLECTUEEL EISCHEN
EEN ONDERZOEK NAAR DE GEVALLEN VAN
CORRUPTIE, IN ALLE OPENBARE LICHAMEN EN
INSTELLINGEN EN VERKLAREN ZICH VOOR EEN
NATIONALE REGEERING, ZONDER VERTEGEN-
WOORDIGING VAN POLITIEKE PARTIJEN. —
DE LANDSTORMBONDEN IN DE NOORDELIJKE
EN ZUIDELIJKE PROVINCIEËN EISCHEN EEN
REGEERING VAN ORDE, WELVAART EN ARBEID
EN VERKLAREN ZICH VOOR DE ACTIE VAN
BOUWER, TEGEN DE POLITIEK EN CORRUPTIE.

Kom mee, Koch, er moet nog 'n massa gedaan worden; het land
roept me!

Zijn auto werd door groepen demonstranten met gejuich begroet.
Krantenloopers van het Partijblad wierpen lachend bulletins in zijn
wagen. Dicht bij de Rembrandtstraat remde hij plots, om een troep
kleine schoolkinderen te laten passeeren. Ze liepen in rijen van vier,
zongen en zwaaiden met roode vlaggetjes. De voorste twee droegen een
doek, waarop met roode letters was geschilderd:

HANDEN VAN SOWJET-CHINA.

— Zeker bij vergissing de verkeerde lap meegenomen, mompelde
Koch, even glimlachend.

Alleen het gedoe van kinderen was, nu en dan, in staat hem aan zijn
gewone norschheid te ontrukken.

— Ja, gaf de leider toe, hen lachend nakijkend. Maar ik geloof niet
dat ze al lezen kunnen; hun schuld is het dus niet.

Een taxi schuurde bijna rakelings langs den wagen heen. Bouwer blikte er vluchtig in, meende een vrouw te onderscheiden.

Gertrud? vroeg hij zich af. Die ligt immers nog te pruilen.

Boersma kwam eerst tegen half zeven. Hij bracht haar dadelijk naar de kleine restauratiezaal, achter de groote koffiezaal. Tot haar verrassing bemerkte Gertrud er Elly Bogaerts met Barend Boutelje, tegenover elkaar aan een tafel. Ze aten.

Boersma groette den voorzitter van de Partij koel, hetwelk deze even koel beantwoordde. Toen Gertrud echter de door haar bewonderde jonge vrouw vriendelijk toeknikte, bemerkte ze tot haar verbazing, dat deze haar, een verachtelijke trek op het gelaat, negeerde.

— Ze is zeker boos op me, maar ik weet niet waarom, mompelde ze teleurgesteld.

— Trek je er maar niets van aan, troostte Boersma haar, de spijskaart bestudeerend. Vóór we vier en twintig uur ouder zijn, zullen er veel meer menschen elkaar boos aankijken; gezwezen van de velen die dan niet meer kunnen kijken. Ober!

Toen de soep gebracht werd, rekende Boutelje af. Elly wees op een groote citybag, die de voorzitter op zijn beurt den kellner aanwees. Deze droeg de tasch weg, gevolgd door het paar.

— Zouden ze op reis gaan? vroeg Gertrud, nog steeds gekrenkt.

— Ik twijfel eraan, of ze hem nog de grens laten passeeren, mompelde Boersma. Dan luider: Wát zou je ervan zeggen, als wij óók een toertje gingen maken, bijvoorbeeld naar m'n villatje in Blaricum? Daar is het héél rustig en kun je me op je gemak vertellen, wat je te zeggen had. Zooals je ziet zijn we niet het eenige paar, dat er tusschen uit trekt. En, het laatste zullen we zéker niet zijn, mompelde hij, binnensmonds.

Gertrud keek hem verrast aan. Dát was een oplossing, waar ze nog heel niet aan gedacht had. Vèr weg van Willem, hij veilig voor haar . . . en zij voor hem.

— Kan Willem ons daar niet vinden? vroeg ze, in lichte aarzeling.

— Bouwer? Nee, diè heeft de eerstkomende dagen heel wat anders te doen, dan ons na te loopen. Tenminste, als ze hem de gelegenheid ertoe laten, mompelde hij zacht na.

Max Branders trok voorzichtig de huisdeur achter zich dicht; ziezoo, dat had ie knap gedaan, prees hij zichzelf. Moeder en Helen schenen zich opeens in het hoofd te hebben gezet dat hij nog te jong was, om alleen op straat te gaan; maar hij wist beter. En als *hij* die vrouwen dan niet met redelijke taal aan het verstand kon brengen dat ze zich vergisten, moesten ze het maar aan de feiten merken. Hij was zoo heel jong niet meer; hoé oud was ie eigenlijk? Hij trachtte dat te bepeinzen, maar schudde afwijzend het hoofd. Hij wist het niet, niet zeker tenminste, maar dat kwam er immers niet op aan. Het voornaamste was, vond hij, dat hij een zelfstandige daad pleegde, door alleen en zonder de vrouwen vooraf te waarschuwen, uitging. Nu kon hij op zijn gemak Gertrud zoeken, want dat moest het eerst gebeuren. Zij kon hem dan wel vertellen hoé oud hij was en nòg eenige dingen, die hij noodzakelijk weten moest.

Snel liep hij de straat door, nu en dan schichtig omkijkend, als verdacht op achtervolging. Maar nauwelijks den hoek om, of hij wijdde meer aandacht aan het gebeuren om zich heen. Er liepen, naar zijn zin, te véél menschen op straat en ook waren ze te druk, te haastig en te opgewonden, naar zijn zin. Dat konden ze alleen zijn, dacht hij, omdat ze allen er óók op uit waren, Gertrud te zoeken en dáár was hij niet op gesteld. Hij had zich het nu eenmaal in z'n eentje voorgenomen en ze moesten het nu maar aan hem overlaten. Het zou hem toch al moeilijk genoeg vallen, meende hij, Gertrud te onderscheiden uit de vele andere jonge vrouwen, omdat deze er precies zoo uitzagen als zij, ja, haar sprekend geleken.

Laag geroffel trok over de stad; een kruiser, ijlings uit Den Helder ontboden, vuurde eenige losse schoten af. De menschen in de straat keken haastig opwaarts; de lucht stond echter helder, kondigde geen onweer aan. Toen gingen ze in verhaasten tred verder, velen renden, draafden. Max draafde mee, in de verbeelding dat ze een onverwacht bericht hadden bekomen, waar ze Gertrud konden vinden en er nu op uit waren, hem voor te zijn. Een straat verder liepen de menschen al weer kalmer, doch hier verdrongen zich groepjes om mannen met pas-

uitgekomen kranten, voor de ramen van sigarenwinkels, waar bulletins te lezen hingen. Onmiddellijk wist Max, dat die bulletins nader bericht gaven aangaande Gertruds verblijfplaats; hij drong tusschen twee werklieden, voor een winkelraam, in en las:

DE HAAGSCHE LANDSTORM HEEFT DEN TOEGANG TOT DE KAMERGEBOUWEN AFGEZET. HET KAMERLID AVERLING AAN DE DUITSCHE GRENS GEVANGENOMEN DOOR EEN VERBONDSWACHT, BIJ ZIJN POGING, MET DE ZANGERES DOLLY VAN DER VOORDE—VISSCHRAPER UIT HET LAND TE VLUCHTEN.

Max schudde verbaasd het hoofd. Hij begreep niet, waar het publiek zich zoo druk om maakte, nu er niets aangaande Gertrud werd vermeld. Averling en Dolly van der Voorde kende hij wel, maar het kon hem niets schelen dat ze vluchtten. Bepaald hadden ze gestolen, of dien slungel Van der Voorde van kant gemaakt. Maar, was dat nu gewichtig genoeg om er bulletins voor te drukken?

Op het plein trok hem een optocht voorbij, verscheidene groepen achter elkaar, ieder met eigen banier en vlaggen. Vlaggen in verschillende kleuren, blauwe, geel-groene, roode en rood-wit-blauwe. Banieren van de Partij-afdeelingen, van andere politieke partijen, van den bond van adspirant-gemeenteraadsleden, de liga van tweede kamer-kandidaten, de broederschap van gepensioneerde wethouders, de studie-club van aanstaande ministers, het genootschap van onrechtvaardig van corruptie beschuldigde directeuren van gemeentelijke instellingen, organisaties van onderscheidene vak-arbeiders, de club van gescheiden echtgenooten van partijleiders en vereenigingsbestuurders, den bond van, voorheen-proletarische, vrouwelijke kamerleden en directrices in openbaren dienst, de liga van aanstaande echtgenooten van ontijdig gestorven funktionarissen van politieke partijen en vakbonden en van tientallen andere organisaties, wier banieren hij niet zoo snel lezen kon. Op groote doeken, door mannen of vrouwen gedragen, las hij opschriften, die hem òf reeds lang bekend, òf geheel vreemd waren. Hij las eischen om hooger pensioen, den dood van Bouwer, subsidies voor muziek-lievende kinderen van gemeenteraadsleden, kiesrecht op jongeren leeftijd, subsidies voor ontspanningsoorden van talentvolle vakvereenigingsleiders, goede en goedkoope woningen met hoogen gemeentelijken toeslag voor trouw-contribueerende leden van politieke partijen en vakvereenigingen, subsidies voor tooneelgezelschappen, terwille van het opvoeren van vertaalde sensatiestukken, tegen gereduceerde prijzen, voor leden van politieke partijen en vakvereenigingen, de bestraffing van de moordenaars van

Mateotti, studiebeurzen voor kinderen van nog niet getrouwde wethouders, kamerleden en partijbestuurders, het verbod van lidmaatschap van een partij of vereeniging die niet aangesloten was bij de concentratie, de opheffing van het Verbond van Bouwer, subsidies voor de geniale vertalers van buitenlandsche sensatie-stukken en voor tooneel-directeuren die ze ter opvoering aannemen, verhooging van alle salarissen die uit de belastinggelden betaald worden, subsidies voor ontwikkelings-, studie-, sport-, radio-, gramfoon-, film-, zang-, voordracht-, concert-, debatteer-, reis-, lees-, luister-, onderzoekings-, standbeelden-, demonstratie-, verkiezings-, colportage-, collectie-, wandel-, dans- en kampeerclubs der politieke concentratie, de onschendbaarverklaring van wethouder Breebaert, subsidies voor speciale hoogeschole, tot het toekennen van wetenschappelijke graden aan intellectueel-mislukten van politieke of finantieele beteekenis, de herroeping van het Koninklijk Besluit tot ontbinding van de Tweede Kamer, subsidies voor alle politiek-geniale onrijpe kunstenaars en adspirant-kunstenaars, Hij las, las met half-benevelde oogen en hoorde demonstranten hun eischen luidkeels uitschreeuwen; het was hem, of de meesten van hen niet zeker wisten wat *hun* speciale eischen waren, of deze dooreen haspelden met de eischen van andere groepen. Maar, uit iederen eisch klonk hem het duidelijkst toe, dat zij op zoek waren naar Gertrud en dat ze alle verdere eischen zouden laten vervallen, zoodra ze haar gevonden hadden. Vele jonge meisjes lonkten hem toe, als waren zijzelf of haar vriendinnen Gertrud en nu en dan kreet hij haar naam uit, om zich te vergewissen of ze er bij was.

Een groep was gevormd uit wandelaarsters en auto's; voorop liepen twee stoere werksters, een witte lap, aan twee stokken bevestigd, tusschen haar in. Achter haar reed de groote luxueuze auto van mevrouw Breebaert, waarin de wethoudersche en haar intiemste vriendin, freule Carla VanMaasdam tot Hoogheveen, zaten. Achter haar auto marcheerde een rij van tien vrouwen en dames en daar achter reden tien auto's. Zoo wisselde het af, bemerkte Max, honderde meters aaneen. De vrouwen riepen allerlei eischen af, zooals de terechtstelling van Bouwer en professoraten voor zoons en dochters van hoogwaardigheidsbekleeders, doch het opschrift van de witte lap, vooraan gedragen, herinnerde hem aan de leus van den vroegeren naaistersbond, in den strijd om den acht-urendag.

LAAT U NIET LANGER ONDER DRUKKEN,
ACHT UUR NAAIEN IS GENOEG!

las hij.

Op den hoek van de straat, die hij nu, naast den optocht voortgaand,

doorliep, was een luidspreker van enorme capaciteit geplaatst. Een ver-
vaarlijke stem brulde berichten uit van stakingen, opstootjes en procla-
maties; plots zweeg de stem, als zelve verschrikt door het ratelend geluid
van machine-geweren, dat nu uit den hoorn joelde. Heesch gilden jam-
merkreten op, uit groepen demonstranten, onverwacht beantwoord
door het gillen en brullen van groepen jonge garden, die op hen instorm-
den, banieren uit hun handen rukten en die vertraptten. Honderden
vluchtten door dwarsstraten, leuzen en namen uitgillend, welke gelui-
den Max in de ooren klonken als: Gertrud, Gertrud!

— Gertrud, Gertrud! joelde hij nu ook uit en rende voort, voort.

Van waan bevangen, meende hij dat allen plotseling een wrok hadden
opgevat tegen haar en dat het doel van dien optocht en van elken mee-
looper en toeschouwer afzonderlijk was, haar te vinden en zich op haar
te wreken. Dàt kon, dàt mocht hij niet langer afwachten en, springend
over en op gevallenen holde hij voort, straten door, over pleinen en langs
grachten, om vooral de eerste te zijn, die haar vond. Een luidspreker
joelde een bericht uit, dat hij niet verstond. Tien minuten later ging
hij voorbij een winkel, waar juist een bulletin voor het raam werd
gehangen.

WETHOUDER BREEBAERT PLOTSELING KRANKZIN-
NIG GEWORDEN, BIJ HET PROCLAMEEREN VAN DE
HOOFDSTAD TOT AUTONOMEN HEILSTAAT!

Een krantenverkooper schreeuwde uit:

DE LANDSTORM HEEFT DE KAMERS EN MINISTE-
RIES BEZET! DE KONINGIN BEVEELT BOUWER TER
AUDIENTIE TE KOMEN.

Waar bemoeien zij zich allemaal mee? mompelde Max. Ze hoeven die
kamers niet te bezetten, ik zal haar zóó wel vinden.

En weer holde hij voort, zonder ander doel dan het zoeken naar
Gertrud, troepen demonstranten, politieagenten, jeugd garden en ge-
meente-werklieden zoo goed mogelijk ontwijkend.

Om de tien minuten passeerde hij een plek waar een groote luidspreker
was opgesteld, die onophoudelijk berichten uitjoelde. Hij ving een be-
richt op, dat Bouwer ten spoedigste in Den Haag moest komen, dan
een dat Bouwer nog steeds niet gekomen was en vervolgens dat iederen
burger werd aangemaand, Bouwer te zoeken. Ten laatste was het Max,
of de luidsprekers niet anders uitjoelden dan den naam van zijn voor-
maligen chef, of iedere wandelaar en betooger dien naam uitgilde, of de
boomen hem ruischten, de auto's hem toeterden, de honden hem blaf-

ten, de straten, gevels en grachtoppervlakten hem weerkaatsten: BOUWER!

Bouwer was dus zoek, memoreerde Max, nèt als Gertrud. Maar, dan kon het niet anders zijn of hij was haar op het spoor en hield zich dáárom schuil voor het publiek. Als echter Bouwer Gertrud vond, dan gaf het niets meer, of *hij* haar ook zocht, dwarrelde door het verward brein van den ijlhoofdige. Nu moest hij dus dubbel zoeken; naar Bouwer, om hem naar Den Haag te sturen en op die manier kwijt te raken en naar Gertrud, om haar voor Bouwer te verschuilen. Maar, wáár zou zij zijn?

Weer gromden dof de kanonnen der oorlogsschepen, op 't IJ. Het geluid werd, als door een sterke echo, weerkaatst door de vestingkanonnen van de stelling Amsterdam. Max schudde ongeduldig het hoofd. Wat gaf al dat lawaai? Dáár vond je haar niet mee. Zoeken, zoeken . . . maar waar?

Hij geraakte in de straat van het partijgebouw. Ja, dáár moèst ze zijn, dáár en nergens anders. En als ze er nièt was, dan kon, ja moest iemand hem inlichten, waar hij haar dan wèl vinden kon. Hij had zooveel jaren contributie betaald, dat ze deze kleinigheid wel voor hem mochten overhebben.

Het partijgebouw werd bewaakt door gewapende garden van de partijen-concentratie. Partijgenoot Vierelier, de uitsmijter van het gebouw, liep, een stevige knuppel op den schouder, heen en weer, herkende Max dadelijk.

— Laat hem maar binnen, beval hij. Als d'r één reden heeft, 't schurft te hebben aan Bouwer, dan is hij 't wel.

Max luisterde niet naar hem, wachtte niet af of hem den toegang vergund werd, stormde de gang door en de trap op, onder den kreet:

— Gertrud!

Elke deur bleek op slot te zijn, niemand opende op zijn kloppen. Onder herhaling van zijn wanhopigen kreet stoof hij de tweede trap op, naar de hoofdredactie. Hier vandaan klonk hem gillend gegrien toe, als onverwacht antwoord.

De deur van het toilet, aan het eind van de gang, stond open. Iemand stond op zijn hoofd in een steenen pot, de ketting van het water-reservoir in de hand, te gillen. Bij Max' binnenkomen stroomde een watergolf over het hoofd van den gillende, waarop deze, met een ontmenschten krijsch, achterover tuimelde. Max tuurde hem verwezen in het gelaat; wazig herkende hij den onderredacteur Kobus van der Voorde, den jeugdigen vriend van den hoofdredacteur.

— Sauerman! was het geluid dat hij verstond.

— Gertrud! gilde hij terug.

— Sauerman! steunde Van der Voorde nu en wees naar een halfgeopende deur.

Onder het uitkrijten van Gertrud's naam stoof hij die kamer binnen, doch week snel terug. Op den vloer lag Sauerman, bloedend uit een hoofdwond, de hals omstrengeld door een touw. Op en om hem lagen de electrische lichtkroon en verbrijzelde lampjes en schaaltes; naast hem een omgetrapte stoel.

Bij het bericht van Breebaerts aanval van waanzin, had de hoofdredacteur een poging gedaan, zich aan den lichtkroon op te hangen. Deze was echter, bij zijn sprong van den stoel, tegelijk met hem omlaaggekommen. Nu kreunde hij van pijn en om het mislukken van zijn poging.

Van der Voorde kwam als een kat achter Max aangeslopen.

— Ik heb 't niet gedaan! gilte hij hem plots in het oor.

— Gertrud! joelde Max hem tot antwoord toe.

Dan, beseffend dat zij in dat gebouw niet was, holde hij weer heen, trappen af en gangen door. Er reed juist een vrachtuto voor, waarop vijf mannen stonden, en twee machine-geweren. Naast den chauffeur zat een man met roode snor, dien Max meende te kennen.

— Heidaar, jullie! schreeuwde Bart Koch, Vierelier en de garden toe. Je hebt tien minuten om je uit de voeten te maken, dat we het gebouw kunnen bezetten. Over acht minuten signaleer ik een bommenwerper.

Hij wees omhoog; er circelden drie vliegmachines in de lucht. Zonder orde of regelmaat holden Vierelier en zijn garden heen, achtervolgd door Max.

* *
*

BOUWER!

Waarheen hij liep, joelde deze kreet hem tegen. Bouwer? antwoordde hij dan, vragend. Wát ging hem Bouwer aan?

Door zijn beneveld brein kronkelde een straal van geheugen-licht, trachtend het dikke waas, dat zijn hersenen in duister gevangen hield, te doorbreken. Bouwer, ja, Bouwer, dat was een bekende klank, voor zijn ontvankelijkheidsvermogen; dien naam had hij zoo vaak gezegd en nóg vaker gedacht, dat hij zeker wel in zéér nauw verband moest staan tot zijn wezen. Evenals Gertrud.

Juist, Gertrud. BOUWER! gilte hem juist een troep dravende kwajongens toe. Nu ja, Gertrud en Bouwer, die waren beiden zoek, dat was zoo. Hij zei dat eenige malen achtereen en toen was het hem, of die namen slechts één persoon betroffen.

BOUWER! krijschte een luidspreker.

— Gertrud! grauwde hij, geprikkeld, terug.

— Bouwer! Hà, die Max, weet jij ook niet waar onze Bouwer uit-
hangt? gierde hem een bekende stem in de ooren.

Eén moment gloorde een licht van herkenning in zijn oogen. Die
daar, dat was immers Gerrit van Seventer, Linke Gerrit, bij wien hij en
Gertrud hadden ingewoond. Als er iemand was, die hem zeggen kon
waar zij zich bevond, dan Linke Gerrit zeker wel. Deze, begeleid van een
troepje jonge buurtbewoners, hield hem nu aan, sloeg hem op den
schouder. Als een bliksemschicht schoot nu door Max' brein dat hij, den
laatsten nacht van zijn verblijf in Van Seventers woning, in diens kamer
was afgeranseld, even na zijn ontdekking dat Gertrud verdwenen was.
De Linke wist er dus meer van, wist waarschijnlijk waar Gertrud ver-
borgen werd gehouden; hij vroeg hem natuurlijk naar Bouwer, om zich
van den domme te houden.

— Wèg! gromde hij, wèg! Ik moet Gertrud hebben.

— Wiè het d'r nou geen lak an Gertrud? antwoordde de Linke, be-
leedigd. Dié komt wel op d'r poote terecht, asse we maar eerst **Bouwer**
hebbe. Nou is 't sakie soo goed as gepiept en de Koningin roept 'm en
waar zit ie nou?

— Gertrud! joelde Max woest en trachtte zich los te rukken.

— Dáár is op . . . afijn, jij weet niet beter. De hoofdsaak voor de
heele santekraam is nou dat we Bouwer finde . . . Au!

Max schopte hem plots tegen zijn enkel, waardoor hij hem moest los-
laten. Meteen schoot de jonge man tusschen den hem omringenden
troep door, gillend: Gertrud!

Nù wist hij opeens, wáár hij haar vinden kon, nù twijfelde hij niet
meer. Bouwer had den Linke op hem afgezonden, om hem op te houden
of een verkeerde richting uit te sturen. Maar, er was één plaats waar
ze kòn zijn; in het Oude Gebouw, in de Rembrandtstraat. Dáár moest
hij heen.

Luidsprekers joelden berichten uit, hij luisterde niet meer; ze logen
immers toch, om hem op een dwaalspoor te voeren. Opstootjes vermeed
hij, ophooping van de vensters van sigarenwinkels liep hij met min-
achtenden blik voorbij; er bestond niet één bulletin dat hem zulk be-
langrijk nieuws kon melden, als hetgeen hij zooeven zelf ontdekt had:
Gertrud moest in de Rembrandtstraat zijn.

BOUWER! scheen nu alles om hem heen, de gansche stad, het land,
ja heel Europa te roepen. BOUWER!

— Gertrud! joelde hij triomfantelijk terug en rende dwars door een
optocht heen. Gertrud!

Rembrandtstraat.

De deuren van het Gebouw stonden, als gewoonlijk, op een kier. Hij
stoof den corridor in, wierp kamerdeuren open, gilde zijn kreet uit:

Gertrud!

Niemand antwoordde. Het heele Gebouw scheen verlaten; geen hol-lende boodschappers, geen ernstig-kijkende bestuurders, geen lachende typistes ontmoette hij.

Gertrud!

Eén trap liep hij hooger op, schreeuwde, luisterde; geen antwoord. Nog een trap en nòg een besteeg hij, in elke gang de deuren van kamers opensmijgend. Leege ruimten, zwijgende schrijfmachines, rustende telefoon-toestellen.

Gertrud!

Ergens moèst ze toch zijn. Natuurlijk verstopte ze zich voor hem, om hem dan een of ander moment onder een juichkreet om den hals te vliegen. Maar, wáárom kwam dat moment dan niet?

Aarzelend opende hij de deur van de zoldertrap, besteeg deze. Een gedempt doch zwaar gegrom drong tot hem door, als een knarsetan-dend onderdrukt snikken. Gegrom als van een roofdier, tijdens zijn sprong gewond en nu in een hoek teruggekropen, om ongezien en onge-hinderd te sterven.

Gertrud? riep hij nu, vreesachtig.

Als zij toch op dien stillen, nooit bezochten zolder lag te snikken, dan moest het wel zijn, omdat ze hun ontmoeting vreesde. Maar, wáárom dan? Wáárom stoof ze hem niet als de wind tegemoet, slingerde ze niet haar armen om zijn hals . . . ?

Gertrud? riep hij weer, nu iets luider, doch onder hevige hartklop-pingen. Gertrud, waar ben je? Hier ben ik, Max.

Het gegrom scheen te worden bedwongen, klonk nu zoo zacht, dat hij niet bepalen kon, uit welken hoek het kwam. Hij duwde een deur open, dan een andere, onderscheidde in duister een lichaam. Maar, dàt was Gertrud niet, dat was een man . . . Een MAN!

Hij trad iets naderbij, trapte in vloeistof, schopte iets zwaars voort.

BOUWER! gilde hij dan opeens.

De luidspreker op het dak van het Gebouw begon te joelen. Hij luis-terde, rende dan voort, rukte het dakvenster open, stapte in de goot.

IN NAAM VAN DEN ALGEMEENEN RAAD VAN HET NATIONAAL VERBOND . . .

hoorde hij.

Verder, achter hem, kreunde Bouwer, Bouwer, de man om wien al uren het land riep. En, hij luisterde niet eens naar dien roep, bleef maar rustig liggen kreunen en grommen, in een plas bloed . . .

BOUWER! verstond hij nu weer uit het radio-gejoel.

En, beneden hem, in de Rembrandtstraat, bleven de voorbijgangers staan, wezen naar hem, riepen hem toe.

— Bouwer! riep hij terug.

... GEDURENDE DE AFWEZIGHEID VAN BOUWER ...

verstond hij nu weer. Maar, Bouwer was niet afwezig, die lag ginds in een hoek, hield zich of hij niets hoorde.

Van verderweg en uit dwarsstraten kwamen nog meer menschen aanloopen en -hollen, hoopten tezamen voor het Gebouw en wezen naar hem. Ze schenen hem toe te roepen, hun Bouwer terug te geven, hun leider, dien hij op zolder had weggemoffeld. Maar, dat had hij niet gedaan, hij had niet eens geweten dat Bouwer in die plas bloed gekropen was. Hij was in het Gebouw gekomen om Gertrud te zoeken.

Gertrud! Hoe kon hij haar vergeten?

Een klok begon te luiden, bim-bam ... Ger-trud ... Ger-trud.

Gertrud!

GERTRUD! gilde hij opeens, in ontzetting.

Hij zag haar weer, in Regina, in Berlijn, hoorde zich over haar babelen, met Coen en Mary. Nee, nee, had hij toen gezegd, hij gaf niets om haar, bemoeide zich uit zuivere menschenliefde met haar, maar dat was gelogen.

De menschenmenigte in de straat groeide nog steeds aan en haar rumoer scheen de gansche ruimte tot aan het hemelgewelf te willen vullen. Bouwer! Bouwer! scheen ieder van hen apart en allen tezamen te gillen en te joelen; maar dat kwam, omdat ze nergens van wisten. Bouwer lag rustig op zijn gemak in dien hoek te kreunen en zij dachten dat hij er vandoor was. Dat kwam, doordat ze hem verwisselden met Gertrud.

GERTRUD! gilde hij, als antwoord op het gejoel der menigte.

En nu was het hem opeens, als stond hij weer, met Coen, in Landauers werkkamer; een gil, en nu stoven ze naar zijn slaapkamer. Daar, daar rukte Olga zich uit Landauers handen, gooide het venster los en stortte in de diepte, in het duister van de binnenplaats ... En, Landauer sprong haar na, natuurlijk om haar te redden, om te zorgen dat ze zacht neerkwam ...

Olga, begreep hij nu ineens, was Gertrud, evengoed als Bouwer Gertrud was. En Gertrud zelve was ... ?

Ja, iedereen had zich jegens hem beijverd, uit te leggen en te verklaren wie en wat Gertrud eigenlijk was; Coen, Brünswich in München, haar eigen ouders, zijn moeder, Helen, Suze van Seventer, letterlijk iedereen, tot Bouwer toe. En niemand had het geweten of wist het nu zelfs, alleen *hij*. Gertrud was Berlijn, was Europa, was de Wereld, was in één woord, Alles. Nee, niemand begreep dat, buiten hem, maar eigenlijk wist toch iedereen het; want wáárom zou anders iedereen zoo

opgewonden zijn, nu ze verdwenen was, als men *niet* wist dat zij alles was.

Het klokgelui zweeg . . . een schot donderde; wéér een. Dáár, dáár, dat was voor *haar*, om haar te roepen óf te huldigen: GER. . . TRUD! donderden de kanonnen duidelijk.

Leden van het Verbond, in de straat, keken wantrouwend naar boven, begrepen niet waarom iemand zoo stil in de dakgoot stond. Er was algemeene staking afgekondigd en trouwens zag hij er niet als werkman uit. Een afdeulingsbestuurder herkende hem, riep hem bij den naam, gebod hem omlaag te komen. Maar hij staarde voor zich heen, in de ruimte zonder horizon, zag in bliksemfilm zijn leven gedurende de laatste jaren voorbijtrekken. Zijn vluchtig idealisme, snelle carrière in de Partij en het Verbond, zijn kennismaking met Gertrud, haar verraad, zijn reis met haar naar Holland. Dan zijn verblijf met haar in moeders huis, haar ruzie met Helen, haar nachtelijk uitstapje. . . . Zijn kennismaking met Bouwer, met al de hoogen, in de Partij en het Verbond, zijn medewerking aan de weidsche plannen van den leider. . . . zijn huwelijk, tientallen spreekbeurten. . . .

Snel groeide het volk in de straat aan; vele mannen drongen het Gebouw binnen, wilden zekerheid hebben aangaande zijn vreemd gedrag. Tientallen volgden de eersten, het Gebouw vervullend van het stampen hunner schoenen, het roepen van hun stemmen. En de massa, in de straat, den kreet handhavend die dien dag overheerschte, joelde den naam uit, die het volk dien dag tot leus en religie was geworden:

— BOUWER!

Visionnair hoorde hij hem, doch verstond: Gertrud! Natuurlijk kreten ze om haar, want zij was de Wereld en zweefde nu tusschen de goot, waar ze ongetwijfeld was uitgesprongen, evenals Olga uit het venster, en de aarde. Maar, wát ze niet wisten was, dat hij haar zou opvangen vóór ze hen bereikt had. . . . Nee, in hun zolderkamer was ze niet, en toen hij haar in de huiskamer van Tante Jans zocht, ranselde deze hem af, met behulp van proletariërs. . . . En toen kon hij haar niet terugvinden, want zijn oogen waren verblind. . . .

Onstuimig drongen de mannen elkaar voort, den zolder op en hun rumoer vervaagde in het overweldigend gedruisch, dat nu alom de lucht vervulde, de tegenstrijdige radio-berichten aangaande den stand van de revolutie, de vele zelfmoorden van partijleiders, den dringenden roep om den leider, om Bouwer. Maar, door alles heen scheurde plotseling de kreet van vertwijfeling, geuit door mannen die den zolder bereikt hadden en Bouwer vonden.

— BOUWER!

Dàn, een onmenscht gillen, hollen, over elkaar struikelen, opspringen en voortrennen naar het dakvenster. . . .

Een oorverdoovend gerommel: salvo van het eskader op 't IJ.

Nu was zijn oogenblik gekomen; in dat ontzettend rumoer zag *hij* *haar*. Ze wenkte hem.

— GERTRUD!

Dit was zijn laatste gil en tegelijk zijn overtuigendste; hij stortte om-laag. En, tijdens zijn val drong zich onweerstaanbaar het weten aan hem op, wáárom hij haar meegenomen had naar Holland. Zij was noodig geweest, evenals Bouwer, om de wereld te redden en haar het geluk te schenken; zijzelf was immers de Wereld en het Geluk en wát al niet? Nu moest *hij* *háár* nog even gauw redden en dan was het groote werk geschied.

Een oogenblik, nèt vóór de verdooving intrad, die hem ongevoelig maakte voor de verpletterende aanraking met de straat, doordrong hem de nooitgekende voldoening, dat hij, door haar te redden, de roeping vervulde van Bouwer en diens werk volmaakte. Hij, hij *alleen*, inplaats van Bouwer, die zeker nog even lui als daarstraks in die bloedplas lag te kreunen.

Berlin—Amsterdam 1926—'30.

Verschenen werken van Ralph Springer:

DE GEZELLIGE STAKING.

Optimistisch-realistische roman.

DEBORA.

Roman uit het Heilige Land.

DE OUDE ZAAK GODEFROOI.

Boek van scherts en minnarij.

TROUWEN.

Kleine roman.

HET WONDERE AVONTUUR VAN HERMAN LOBBES.

Humoristische parodie op den detective-roman.

NAAR RAPIDOLIE, HET ZESDE WERELDDEEL.

Fantastische kinderroman.

